

ΑΘΗΝΑΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΠΟΛΛΩΝ ΛΟΓΙΩΝ.

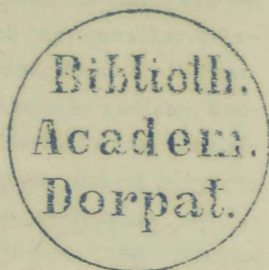

ΕΤΟΣ Ζ' ΤΟΜΟΣ 7.

Ad. 57, 1135

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Β. Ρ. Μ. Ο. Υ.

(Παρά την ὁδὸν Μουσῶν ἀριθ. 2.)

—
1878,

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣΙΤΗΡΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Περὶ τὰ εἴκοσιν ἔτη καὶ ἑκατὸ πρὶν ἢ πέσῃ γενναίως ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἀγαθὸς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ συμπέσῃ μετ' αὐτοῦ ἡ ἑλληνικὴ βασιλεία, ἀφικνεῖτο εἰς τὴν ὠραίαν γῆν τῆς Ἰταλίας εἰς τῶν πρώτων ἐξ Ἑλλάδος φυγάδων. Ἦτο ὁ κῶδιξ τοῦ Ὀμήρου ὃν ἔπεμπεν ὁ βυζαντῖνος Νικόλαος ὁ Σιγηρὸς εἰς τὸν μέγαν Ἰταλὸν ὅστις ἑκαλεῖτο Φραγκίσκος Πετράρχης. Καὶ τιμᾶται τότε παρὰ τὸν Βιργίλιον ὁ ψάλτης τῆς Ἰλίου καὶ ἀναβαίνει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν φιλομούσων ἢ ἀνάμνησις τῆς ἐλησημονημένης Ἑλλάδος καὶ ἀκούεται ἀπὸ τῶν χειλέων τοῦ Πετράρχου καὶ Βοκκακίου ἢ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ὀμήρου καὶ θερμαίνει ἡ διαπόντιος ἑλληνικὴ αὔρα ἢ πνεύουσα ἀπὸ τοῦ ἐτοιμοθανάτου Βυζαντίου τὴν καρδίαν τῆς ἀναγεννωμένης Ἰταλίας. Ὅτε δὲ μετὰ πάροδον τινῶν δεκαετηρίδων τὰ ναυάγια τοῦ Ἑλληνισμοῦ καταράσσονται εἰς τὰς ἰταλικὰς ἀκτὰς, οἱ λόγιοι τοῦ Βυζαντίου γίνονται δεκτοὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ παρὰ τῶν διψῶντων ἑλληνικῆς παιδείας Ἰταλῶν. Ἀνοίγονται δὲ σχολαὶ καὶ Ἀκαδημείαι καὶ παρακάθηνται πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Χρυσολωρᾶ καὶ τοῦ Ἀργυροπούλου φιλακροάμονες ἄνδρες πάσης τάξεως καὶ πάσης ἡλικίας. Ἐπιχειροῦνται πλῆρες μακροὶ πρὸς συλλογὴν ἑλληνικῶν κωδίκων, ἀποτινάσσεται ἡ κόνις κεκρυμμένων βιβλιοθηκῶν καὶ λευκαίνονται ποτε ἀκμαίου φιλέλληνος αἱ τρίχες ἐπὶ τῇ λύπῃ τῆς κατὰ τὸν διάπλου ἀπωλείας Ἑλλήνων συγγραφέων κομιζομένων εἰς Ἰταλίαν. Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος ἐπανειλημμένος ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ θαυμάζει τοὺς τόπους καὶ ἀντιγράφει ἐπιγραφὰς καὶ συλλέγει νομίσματα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες συγγραφεῖς ἀντιγράφονται, μεταφράζονται, ὑπομνηματίζονται. Τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης ἀποκαλυπτόμενα προκαλοῦσι τὸν θαυμασμὸν τῶν θεωμένων, ἐν δὲ Ἀκαδημαίαις καὶ συλλόγοις συζητεῖται τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους ἢ

φιλοσοφία. Πρὸς τας αὐλάς τῶν Παπῶν καὶ τῶν Μεδίκων ἀνταγωνίζεται τὸ ἐλευθέριον τῶν ἰδιωτῶν ἐν ᾧ δ' ἐκεῖνοι ἰδρύουσι πολυτόμους βιβλιοθήκας καὶ ἀνεγείρουσι πολυτάλαντα μουσεῖα, πίνουσι οὗτοι εἰς τραπέζας κεκοσμημένας δι' ἀρχαίων σκευῶν ἀπὸ κυπέλλων ἑλληνικῶν. Ἀπανταχοῦ θαυμασμὸς καὶ λατρεία τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἀσχολία παντοειδῆς περὶ τὴν ἔρευναν αὐτῆς καὶ μελέτην. Ἀρχαῖαι εἰκόνες καὶ ἀγάλματα, νομίσματα καὶ σφραγίδες, κώδικες καὶ ἐπιγραφαί, ἅπαντα συλλέγονται, μελετῶνται καὶ γίνονται ἀντικείμενα μιμήσεως.

Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ποικίλων τούτων περὶ τῆς ἀρχαιότητος ἐρευνῶν ἀνεπτύχθη, ὡς εἶδος, τὸ διάφορον τῶν λογίων καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' ἐπειδὴ κυριώτατος χαρακτήρ ταύτης τῆς περιόδου εἶνε ἡ ἐθνουσιώδης ἐνασχόλησις περὶ τὰ παλαιὰ καὶ ἡ μίμησις τῶν ἀρχαίων, τοιοῦτόν τινα ῥυθμὸν περιβάλλεται καὶ ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμῶν κληθείσης φιλόλογοι σπουδάζουσι περὶ τὰ πρόσωπα μᾶλλον ἢ τὰ πράγματα καὶ ἐνασμενίζουσι εἰς περιεργὰ μᾶλλον ἀνέκδοτα, εἰς ἀποφθέγματα καὶ παραδόξα τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐκάστων πολλῶ μᾶλλον ἢ εἰς συνεχῆ καὶ καθολικὴν ἔρευναν περὶ τοῦ ὅλου πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ διανοητικοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἄλλην δὲ τροπὴν λαμβάνει ἡ περὶ τὴν ἀρχαιότητα διατριβὴ κατὰ τὴν ἐπομένην περίοδον, ἥτις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς κλασικῆς φιλολογίας ἐπωνομάσθη γαλλικὴ διὰ τὴν κατ' αὐτὴν ἐπικράτησιν Γάλλων μάλιστα φιλολόγων. Εἶνε δὲ κατ' αὐτὴν ἐπιφανῆς ἡ σπουδὴ περὶ τὴν συλλογὴν πασῶν πάντοθεν τῶν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἀναγομένων εἰδήσεων καὶ ἡ τάσις πρὸς πολυμαθίαν τινὰ καὶ πολυϊδρίαν. Καὶ δὲν ἔχει μὲν ἔτι ἀναπτυχθῆ ἡ κριτικὴ μέθοδος καὶ ἡ διάκρισις τοῦ γνησίου ἀπὸ τοῦ ὑποβολιμαίου, ἡ δ' ἀρχαιολογικὴ ἀσχολία περιορίζεται εἰς τὰ κείμενα μᾶλλον, ἄλλ' οὐχ ἥττον ἐγεννήθησαν κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους, ἀπὸ τοῦ 15. μεσοῦντος μέχρι τοῦ 17. τελευτῶντος, γενναῖά τινα ἔργα προοδοποιούντα τὴν ἱστορικὴν ἐξε-

ρεύνησιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, ὧν ἐξέχουσι μάλιστα αἱ περὶ χρονολογίας μελέται τοῦ Σκαλιγέρου καὶ Πεταύτου καὶ αἱ ποικίλαι συγγραφαὶ τοῦ Ἀλλατίου, Spanheim, Περιζονίου, Μεουραίου, Gerhard Voss καὶ Montfaucon.

Ἄλλ' ἡ ἐξέτασις τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔλαβε τότε μάλιστα πνεῦμα καὶ ζωὴν ἀληθῆ ὅτε καὶ ἡ φιλολογία ὑψώθη περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰς ἐπιστήμην ἱστορικὴν περιλαμβάνουσαν ἐν τῇ ἐρεύνῃ αὐτῆς ὅλον τὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ πολιτείᾳ βίον τῶν ἐκκρίτων τῆς ἀρχαιότητος ἐθνῶν. Ἡ δ' ἱστορία, ἡ ἑλληνικὴ καὶ ῥωμαϊκὴ, ἤγε θρίαμβον περιφανῆ ὅτε ὁ κλεινοῦ διδασκάλου, τοῦ Φρειδερίκου Λύγου-στου Wolf, περικλητῆς μαθητῆς, August Böckh, διδάσκων τὴν Ἐγκυκλοπαιδεΐαν τῆς φιλολογίας, ἐνθα τοῦ μαθήματος αὐτοῦ ἐξήνεγκε τὸν διάσημον καταστάντα ὄρισμὸν καθ' ὃν ἡ φιλολογία εἶνε ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐγκωσμέων (die Erkenntniss des Erkannten) ἔγραφε σοφὰ λόγια περὶ τῆς συγγενείας τῆς φιλολογίας πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ ἀνεκλήρυτε τὴν ἐπιστήμην ἧς ἦτο μύσσης ταυτόσημον καὶ ἡ ἱστορία*.

Ἐἶχε δὲ τότε σπουδαίως εὐρυνθῆ ὁ ὀρίζων τῆς ἱστορικῆς ἐρέυνας. Καθ' οὗς χρόνους ἤρξατο διδάσκων ὁ Böckh ἦτο αὐτόχρονον ἱστορικὴ ἐποχὴ διότι ἡ μεγάλη γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ τοῦ Ναπολέοντος αἱ νῆκαι, ἐξεγείρασαι παρὰ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς τὴν συνείδησιν τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἀντιστάσεως, ἔδωκαν κίνησιν ἀξίαν λόγου εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐρέυνας. Οἱ δὲ λαοὶ ἐζήτησαν νὰ διακρίνωσιν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ τιτανομαχίᾳ τοὺς ἰδίους ἕκαστος παλμοὺς καὶ νάναδιφῶσιν διὰ τῆς ἱστορικῆς μελέτης τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπάρξεως τὸν λόγον καὶ τὸν σκοπὸν, νάνεύρωσιν, οἶονεῖ εἰπεῖν, τὸ ἐγὼ αὐτῶν. Τὸ δ' ἱστορικὸν ἐκεῖνο πνεῦμα τοῦ αἰῶνος, ἐπιδράσαν ἐπὶ τὰς ἐπιστήμας, ἐν μὲν τῇ θεολογίᾳ ἐγέννησε τὴν σχολὴν τῆς Τυβίγγης, ἐν δὲ τῇ νομικῇ μαθήσει τὴν ἱστορικὴν

* Böckh's, Encyclopädie und Methodologie der philologischen Wissenschaften. Ἐκδ. Bratuscheck. σ. 40 κ. ε.

σχολήν τοῦ Savigny, ἐν δὲ τῇ φιλολογίᾳ τὴν ἱστορικὴν σχολὴν τοῦ Βοικχίου.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ μὲν μέθοδος εἶχε καταστῆ ἀσφαλεστέρα, ἡ δ' ἀσχολία ἐνθουσιωδεστέρα, κῦξανεν ἡ ὕλη τῆς ἀρχαιότητος ἐπαισθητῶς. Ἡ μὲν κλοπὴ τοῦ Ἑλγιν διευκόλυνε τὴν μελέτην τῶν ἔργων τοῦ Παρθενῶνος, ἐν δὲ Μονάχῳ ἐξενίζοντο ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ἐν μουσεῖῳ καλῶ τὰγάλματα τοῦ αἰγιναίου ναοῦ, κατὰ δὲ νοτίαν τινὰ τῆς Ἀρκαδίας ἐσχατιὰν ἐχόρευον οἱ ἐγχώριοι περὶ τὰποκαλυπτόμενα λείψανα τοῦ ναοῦ τῆς Φιγαλείας. Ἐν Σικελίᾳ δ' ἀνευρίσκοντο τῆς Σελινοῦντος αἱ ἀρχαῖοτροποὶ μετόπαι, δεικνῦσαι τὸ αὐστηρὸν τῆς δωρίδος τέχνης. Οὐ σπανίως δὲ ἀνεβίου καὶ νέα τις δέλτος ἄγνωστος, ἐκ κωδίκων ἀφανῶν, ἐκ παλιμψήστων δυσαναγνώστων, ἐκ τῶν ἀπηνθρακωμένων παπύρων τοῦ Ἡρκλάνου ἢ ἐκ τῆς λάρνακος αἰγυπτιακῆς μομμίας. Ἐν δὲ Μυκῆναις ἀποκαθαιρομένη ἡ Πύλη τῶν Λεόντων ἀνεβίβαζε τὴν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας γνῶσιν εἰς χρόνους προελληνικοὺς περὶ ὧν δὲν ἐσώθησαν μαρτυραὶ ἐν ταῖς βίβλοις τῶν ἀρχαίων. Ἐνθα δὲ ἀπέληγον καὶ τὰ μνημεῖα καὶ πᾶσα ἀνθρώπων μνήμη παρηκολούθει τοὺς πρώτους, παναρχαιοτάτους Ἑλληνας εἰς τὸ σκότος λαθυρίθων ἄλλως ἀδιεξόδων καὶ εἰς χώρας ἀπωτάτας ἐπιστήμη νέα, τολμηρὰ, ριψοκίνδυνος, ῥηξικέλευθος, ἡ συγκριτικὴ γλωσσολογία, τοῦ Βορρ τὸ στιβαρὸν τέκος.

Οὐδ' ἦτο ἀναξία λόγου ἡ παρὰ τῆς γεωγραφίας συμβολὴ ἐξ ὧν χρόνων αὕτη, εἰσηγουμένου τοῦ Ritter, εἶχεν ὑψωθῆ εἰς ἀληθῆ ἐπιστήμην, ἀναλαβοῦσαν ἔργον ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ἱπποκράτους δεδηλωμένον, τὸν σύνδεσμον τῶν ἀνθρώπων μετὰ τῆς χώρας, τὴν ἐξέτασιν δῆλα δὴ τῆς ἐπενεργείας τῆς φύσεως ἐπὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς τύχας τῶν ἐγκατοίκων. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθον πολλαὶ ἔρευναι ἐξετάζουσαι σὺν ταῖς ἄλλαις χώραις καὶ τὴν Ἑλλάδα, τὴν φυσικὴν αὐτῆς κατασκευὴν καὶ τὰς κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώρας ἀσχολίας τῶν κατοίκων, τὴν ἐν πολλοῖς πολλάκις ἐξάρτησιν τῆς τύχης καὶ ἱστορίας τῶν ἑλληνίδων πόλεων ἀπὸ τοῦ τοιοῦδε ἢ τοιοῦδε φυσικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς γῆς αὐτῶν.

Οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ τέως γνωστὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων ἐλάλησαν ὡσεὶ νέαν γλῶσσαν, βαθύτερον μελετώμενα ὑπὸ τῆς ἀναγεννηθείσης φιλολογίας. Ὁ τι δ' εἶχε πράξει ὁ Niebuhr διὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, ἐξετάζων τὰς πηγὰς μετὰ θαυμαστῆς δεξιότητος καὶ διακρίνων διὰ βλέμματος ὄξυδερκοῦς τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ μύθου, ἐγένετο τότε κατὰ μικρὸν καὶ τμηματικῶς διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Πausaμένης δὲ ἤδη τῆς τυφλῆς πίστεως εἰς τὰ παραδεδομένα, ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα, σύμβολον ποιησαμένη τὸ ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ἤρξατο ἀναδιφοῦσα κριτικῶς αὐτὰς τὰς πηγὰς, διακρίνουσα τὰς ἀρχικὰς εἰδήσεις ἀπὸ τῶν ἐπιγενεστέρων, τάξιόπιστα ἀπὸ τῶν ἀπιθάνων, ἀναλύουσα τὴν παράδοσιν εἰς τὰ στοιχεῖα αὐτῆς καὶ ἀναζητοῦσα ἐν ταῖς διηγήσεσι τῶν συγγραφέων τὸ ἴδιον καὶ τὸ δεδανεισμένον, τὸ γνήσιον καὶ τὸ ὑποβολιμαῖον. Οὐδὲ περιωρίζοντο τὸ ἐξῆς οἱ περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν σπουδάζοντες εἰς τὰς εἰδήσεις τῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἤρχοντό που σποράδην χρησιμοποιοῦντες καὶ τὰς ἀρχαίας ἐπιγραφὰς, διασαφηνίζουσας μέρη τῆς ἱστορίας καὶ γεγονότα περὶ ὧν οὐδεὶς λόγος παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς.

Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ἐζητάζοντο ἤδη, μάλιστα ἐν Γερμανίᾳ, ὑπὸ πᾶσαν ὄψιν. Ἐγενήθησαν δὲ τότε ἔργα διάσημα καὶ μονογραφίαι σκοπὸν ἔχουσαι τὴν παράστασιν τῆς τοπικῆς ἱστορίας πόλεων ἢ φυλῶν, ὧν μάλιστα ἐξεῖχον αἱ τοῦ K. O. Müller, καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, τῶν θρησκευτικῶν, δικαστικῶν, οἰκονομικῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἀρκεῖ δὲ νὰ μνημονεύσω τῶν ὀνομάτων τοῦ Wachsmuth, K. F. Hermann, Schömann, Welcker, Meier, Platner, Ross. Ἴδία δὲ θέσις ἀνάγκη νὰ ἐπιφυλαχθῇ, οἷονεὶ ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ τῆς φιλολογίας, διὰ τὸ περὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας τῶν Ἀθηναίων γεγραρὸν σύγγραμμα τοῦ Böckh.

Ἄλλ' ἡ ὅλη φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ αὕτη ἐργασία εἶχε περιορισθῆ εἰς μονογραφίας, εἰς ἔργα εἰδικά, εἰς ἀρχὰς καμάτων. Μόνον δὲ δύναται τις νὰ ἐξαιρέσῃ δύο ἔργα, τοῦ Niebuhr τὸ

μέρος τῶν περὶ ἀρχαίας ἱστορίας μαθημάτων ὅσον ἐπραγματεύετο τὴν Ἑλλάδα, ἔχον ἐνίοτε πρωτοτυπίαν πολλὴν καὶ παρατηρήσεις ἀξίας λόγου, καὶ τοῦ Droysen, τοῦ ἐμοῦ διδασκάλου, τὴν Ἱστορίαν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἔργον πλῆρες ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὸν νεαρὸν κατακτητὴν καὶ πραγματευόμενον ἐποχὴν κατακτήσεων καὶ πλάσεως κρατῶν οὐχ ὅλως ἀνομοίαν πρὸς τὴν τῶν χρόνων οὔτινες εἶχον ἀμέσως προηγηθῆ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ. Πλὴν δὲ τούτων τῶν δύο ἔργων ἡ Γερμανία μόλις ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ Κουρτίου ἔργον μέγα καὶ ἐνιαῖον διεξίον τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης.

Καὶ ὅμως τοῦτο συνέβαιεν ἐν χώρα ἐνθα ἡ περὶ τὴν πατριάν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ῥωμαϊκὴν, ἐνασχόλησις εἶχεν ἤδη παραγάγει καρποὺς ἀγλαοὺς. Ἀλλ' ἐπ' ἐκείνην μὲν ἤγε τοὺς Γερμανοὺς ἐθνικὴ χρεία, ταύτην δὲ προὔβιθαζον αἱ ἀνάγκαι τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ ἡ ἱστορικὴ μελέτη τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου.

Ἄλλως δ' εἶχε τὸ πρᾶγμα περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Αὕτη δὲν κατέτεινεν, οὕτως εἰπεῖν, τοὺς κλάδους αὐτῆς μέχρι τοῦ παρόντος, οὐδὲ παρεῖχεν ὡς ἡ ἱστορία τοῦ ἐτέρου τῶν ἐκκρίτων ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος, τῶν Ῥωμαίων, ζητήματα κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ἐφαπτόμενα ἀμέσως καὶ ἀναποδράστως αὐτῆς τῆς σαρκὸς τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Καθ' ἣν δ' ἐποχὴν ἔμελλον πολλὰ μὲν νὰ διαλυθῶσι, πλεῖστα δὲ νὰ ἀναπλασθῶσι, ἐνίοτε δὲ τινῶν κατασκευασμάτων κοινωνικῶν τε καὶ πολιτικῶν νὰ τεθῶσι αὐταὶ αἱ βάσεις, ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ἀληθῶς δὲν ἠδύνατο νὰ συνεισενέγκῃ πολλὰ. Διότι ὁ βίος ὁ ἑλληνικός παρὰ τὴν ἑκτακτὸν αὐτοῦ πλαστικὴν καλλονὴν ἦτο λίαν ἀπφικισμένος· ὁ δὲ τρόπος αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνάπτυξις, ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ παρακμὴ ἠδύνατο μὲν, φωτιζόμενα ὑπὸ τεχνίτου δεξιῦ, νὰ ρίψωσι σκιὰν καλὴν καὶ εὐπερίγραφον οἷον ἀγάλματος ἀρχαίου, ἀλλ' ἡ σκιὰ αὕτη οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὸ χρῶμα, τολμῶ δ' εἰπεῖν τὴν ζῶην καὶ τὴν κίνησιν, ἣν ἐν περιστάσει συγ-

γενέσι παρείχεν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ νέου Εὐρωπαίου ἀπέκμαγμα τοῦ βίου τοῦ ῥωμαϊκοῦ. Καὶ χωρὶς τούτου, ὅτι ὁ ῥωμαϊκὸς πολιτισμὸς ἦτο ὁ ἄμεσος πρόδρομος τοῦ νεωτέρου· ἀλλ' ἦσαν ὁμογενῆ πολλά τῶν κατ' αὐτὸν φαινομένων πρὸς τὰ συμβάντα τῶν συγχρόνων ἡμερῶν, ἀλλ' ἐζητεῖτο ἐν τῇ μελέτῃ τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας πείρα πολιτικῆ, ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τῶν κατὰ τοὺς Ῥωμαίους Πλεθόντους ἐδίδασκε πολλά περὶ τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν στάσεων. Ἐπειτα δ' ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ ἡ στήλη τοῦ τέρατος ἢ ἐπιγράφουσα διὰ τοὺς Ῥωμαίους τὸ κάμψον δὲν ἦτο ἡ ἀφετηρία ἢ παρορμῶσα τοὺς Γερμανοὺς τὸ ἀρίστευε; Ἐπειτα δὲν ἦτο ἡ Ῥώμη ἐκείνη ἢ μήτηρ ἢ ἡ ἀφορμὴ ὁμάδος ὅλης λαῶν, τῶν νεολατινικῶν φύλων, ἅτινα ὡς ἰδιόρρυθμον φαινόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ θεωρεῖ καὶ ἐξετάζει ὁ σαξονικὸς γερμανισμὸς;

Ἐντὶ δὲ τούτων πάντων ὁ ἑλληνικὸς βίος ἦτο περὶ πολλὰ ἀρχαιότροπος, σχεδὸν ἀλλόκοτος διὰ τὸν νεώτερον ἐρευνητὴν· πολιτικῶς μὲν ἄπειρος, περὶ δὲ τὰ νόμιμα σχεδὸν στοιχειώδης. Ἡ δ' ἑλληνικὴ ἱστορία ἦτο βραχυχρόνιος καὶ ὀρίζων αὐτῆς πολλῶ στενότερος τοῦ τῆς ῥωμαϊκῆς. Ἀλλ' ὅμως οἷα πρωτοτυπία· πανταχοῦ τὰ πάντα καλλίχροα καὶ εὐπλαστα καὶ νεοουργά, ἀγῆρω περιβεβλημένα φύσιν. Στέφανοι κοσμοῦσι τὸν νεκρὸν καὶ τοὺς ζῶντας, τὸν ἄρχοντα τὸν λειτουργοῦντα ὡς τὸν βωμὸν καὶ τὸ ἱερεῖον. Οἷα ἀρμονία καὶ ἀκρίβεια καὶ τέχνη καὶ κάλλος ἀπὸ τῶν ὑποθετικῶν λόγων, ὡς ὀνομάζουσιν οἱ γραμματικοὶ ἐν τῶν λογικωτάτων καὶ καλλιτεχνικωτάτων προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς διανοίας, μέχρι τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Διὸς τοῦ χρυσελεφαντίνου!

Ἀλλ' ἂν ὁ ῥωμαϊκὸς βίος, πλήρης ὢν συνέσεως δικανικῆς, διδάσκαλος παντοδαπῆς πολιτικῆς σοφίας, κονίστρα στάσεων αἵματηρῶν καὶ ἀγῶνων παγκοσμίων, ἐσαγήνευε τὸν ζῆλον τῶν πολυπραγμόνων ἱστοριογράφων καὶ ἔσχεν ἀναδιφτὰς αὐτοὺς ἐκείνους οἷτινες ὡς ἐνεργοὶ πολιτικοὶ ἄνδρες συνηύξανον τὰ νέα πολιτικὰ οἰκοδομήματα, ἢ ἑλληνικὴ ἱστορία ὡς κόρη καλὴ ἀλλ' ἀνηθὸς ἔτι εἵλκυσεν ἐφ' ἑαυτὴν τὴν μητρικὴν στοργὴν τῶν

φιλολόγων και ἀρχαιολόγων, ὧν εἶδομεν ἀνωτέρω τὰ ἔργα.

Χρυσὸς λοιπὸν πολὺς ἔμενε συνεσωρευμένος οἶονεὶ ἀναμμένων τὸν μέλλοντα νὰ καταστήσῃ αὐτὸν κοινὸν κτῆμα τοῦ κόσμου. Καὶ εὐρέθη τραπεζίτης ὅστις μὴ λησμονῶν τὴν πρώτην αὐτοῦ τέχνην, κόψας εἰς νόμισμα, παρέδωκεν εἰς τὴν συναλλαγὴν τὸν τέως ἄσημον χρυσόν.

Ὁ παλαιὸς δ' οὗτος τραπεζίτης ἐκαλεῖτο Γεώργιος Γρότε καὶ ἦτο Ἕλληνας. Οὐδὲ τοῦτο ἦτο τυχαῖόν τι· ἀναλογίαι δὲ πολλαὶ τῆς πατρίδος ἱστορίας πρὸς τὴν ἑλληνικὴν, ἰδίως τὴν ἀθηναϊκὴν, πάντων δὲ μάλιστα ἡ κατὰ θάλασσαν ἀγγλικὴ ἡγεμονία, ἔχουσα τι τὸ παραπλήσιον πρὸς τὴν τῶν πάλαι Ἀθηναίων, εἶχον ἤδη ἐνωρὶς προκαλέσει τὸ περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας διάφορον τῶν λογίων παρὰ τοῖς ὁμογενέσι τοῦ Γρότε, παρ' οἷς ὁ εἰς κατανόησιν τῶν ἱστορικῶν φαινομένων ἀπαραίτητος πολιτικὸς βίος ἦτο ἰδιαζόντως ἀνεπτυγμένος.

Ἦδη δὲ πρὸ τοῦ Γρότε εἶχον γράψαι ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν μὲν παλαιότεροις χρόνοις ὁ Goldsmith, ὁ Gillies, ὁ Mitford, ἐκ δὲ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ὁ ἐν τῷ Trinity College τῆς Κανταβρυγίας καθηγητῆς Connop Thirlwall, ἔπειτα γενόμενος ἐπίσκοπος ἐν St-Davis τῆς Οὐαλλίας. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπίτομον ἔργον τοῦ Goldsmith μόνην ἀρετὴν εἶχε τὸ γλαφυρὸν αὐτοῦ ὕφος, αἱ δὲ συγγραφαὶ τοῦ Gillies καὶ Mitford τὸ μὲν ἔδιδον μεῖζω τοῦ δέοντος πίστιν εἰς τὴν παράδοσιν καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς ἔρευνα δὲν διεπνέετο ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς, τὸ δὲ παρεβλάπτοντο ὑπὸ τῶν ὀρισμένων πολιτικῶν τάσεων ἃς ὑπέθαλλον οἱ συγγραφεῖς, ὁ μὲν Gillies συντασσόμενος εἰς τοὺς οὐτόγους, ὁ δὲ Mitford κηρύσσων μοναρχικὰς δοξασίας καὶ κρίνων τὴν ἱστορίαν τὴν ἑλληνικὴν ὡς τις τόρος τοῦ ἀγγλικοῦ παρλαμέντου.

Πολλῷ δ' ἀνώτερον τούτων ἦτο τὸ σύγγραμμα τοῦ Thirlwall, ὅστις βασιζόμενος ἐπὶ τῶν μονογραφικῶν ἔργων τῶν Γερμανῶν καὶ κεκτημένος βαθεῖαν μὲν παιδείαν, ὀρθοτάτην δὲ κρίσιν καὶ ἱκανὴν ἀμεροληψίαν ἐξέθηκεν ἐν ὀκτῶ τόμοις τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἀλώ-

σεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ Μομμίου, κατάγων ἔπειτα αὐτὴν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διὰ γραμμῶν μεγάλων. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ φιλολάκωνος ἀρχιεπισκόπου ἐνείχε πλὴν ἄλλων ἀσυμβιβάστων πρὸς τὴν αὐστηρὰν τῆς νέας ἐπιστήμης μέθοδον τὸ μὲν ἔμμορὴν εἰς τὴν καθεστῶσαν παράδοσιν θαυμαστὴν, τὸ δὲ ἀμάρτυρον αὐθαιρεσίαν.

Ἀλλὰ πάντα τὰ πρότερα ἔργα ὑπερηκόντισε πολλῶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Γρότε, ὅστις, ἀσκήσας τὸν νοῦν καὶ τὴν πείραν εἰς τὰ σπουδαιότατα οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ὡς τραπεζίτης καὶ βουλευτῆς, ἐπεδόθη μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἀπὸ τοῦ χρηματιστικοῦ καὶ πολιτικοῦ σταδίου εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου μετὰ σπανίας ἐπιμονῆς καὶ πολυμαθίας. Τέλος δὲ μετὰ προηγηθεῖσαν μελέτην εἰκοσιν ὄλων ἐτῶν ἐξεδόθησαν οἱ δύο πρῶτοι τόμοι τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τῷ 1846, μεθ' οὓς ἀνά δύο ἐδημοσιεύθησαν καὶ οἱ λοιποὶ δέκα ἐντὸς δεκαετίας.

Τὸ δὲ διακρίνον τὸν Γρότε εἶνε ἡ βαθεῖα γνώσις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἡ ἐκτεταμένη ἀσχολία περὶ τὰς νεωτέρας ἐπεξεργασίας τῶν μερῶν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀκριβοῦς ταύτης Γερμανοῦ καθηγητοῦ συνδέει τὰς πρακτικὰς γνώσεις Ἄγγλου gentleman καὶ τὸ διορατικὸν Βρετανοῦ πολιτευομένου· ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται ἡ ἰδιόζουσα θερμότης ἡ διαπνέουσα δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς συγγραφῆς.

Ὁ Γρότε ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ εἰς αὐτὸν τὸν βίον τοῦ ἔθνους οὗ ἐξέθετε τὴν ἱστορίαν καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου οὐχὶ ψυχρῶς αὐτὰ ἀνατέμνων ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν προγενεστέρων ἐρευνητῶν, ἀλλὰ σταθμίζων δικαίως τὰ διανοήματα, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς πράξεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἠδυνήθη δὲ οὕτω νὰ ἐκτιμήσῃ μὲν ὀρθῶς τὸν νοῦν τῶν ἀρχαίων πολιτικῶν κατασκευασμάτων, νὰ δεῖξῃ δὲ τὴν σημασίαν τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ διεισδύων βαθέως εἰς τὸν ἐσωτερικὸν βίον τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐρμηνεύσῃ ἐπιμελῶς τὴν ἠθικὴν, πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν οὐσίαν τῶν γεγονότων.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν μαρτυριῶν, τῆς ζωῆς

ρᾶς ἀντιλήψεως τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ ἠθικοῦ τρόπου τῆς τῶν συμβάντων ἐρμηνείας σπουδαία εἶνε παρὰ τῷ Ἀγγλῷ ιστοριογράφῳ ἢ ἕνεκα τῆς παντοειδοῦς πολιτικῆς καὶ ιστορικῆς αὐτοῦ παιδείας συχνῇ χρῆσιν τῆς ἀναλογίας, ἥτις, παρειαγομένη εἰς τὴν ιστορικὴν ἔρευναν ἐν μέτρῳ, εἶνε ἐν τῶν κυριωτάτων καὶ ψυχολογικωτάτων βοηθημάτων πρὸς ἐξήγησιν πράξεων καὶ γεγονότων, πρὸς ὧν τὴν ἐντελῆ παράστασιν δὲν ἀρκοῦσι πολλάκις αἱ σωζόμεναι ἐξωτερικαὶ εἰδήσεις. Ὑπεβοήθουν δὲ τὴν ἀκριβῆ χρῆσιν τῆς ιστορικῆς ἀναλογίας αἱ πολλαὶ αὐτοῦ ὁδοιπορικαὶ ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς χώραις, πλὴν αὐτῆς δὲ τῆς Ἑλλάδος, ἐνθα καὶ θέλων δὲν κατώρθωσέ ποτε νὰ μεταβῆ. Καὶ τοὺς μὲν μύθους πραγματευόμενος ἐπάγεται ἀναλογίας ἐκ τῶν κύκλων τῆς ἱπποτικῆς μεσαιωνικῆς ποιήσεως καὶ τῶν χριστιανικῶν συναξαρίων, ἵνα δ' ἐρμηνεύσῃ τὸ ἀθηναϊκὸν πολίτευμα ποιεῖται χρῆσιν παραδειγμάτων ἐκ τῆς ἑλβετικῆς πολιτείας, ἢ δ' ἀγγλικῆ καὶ γερμανικῆ ἱστορία παρέχουσιν αὐτῷ πολλὰς ἀναλογίας πρὸς ἐξήγησιν ἄλλων γεγονότων. Τέλος δὲ τοῦ ὅλου ἔργου προφανῆς τάσις εἶνε ἡ ἐκχώρησις ἀπὸ τοῦ στενοῦ κύκλου φιλολογικῆς τῶν καθ' ἕκαστα γεγονότων ἐρμηνείας καὶ ἡ διασαφήνισις αὐτῶν ὡς ἀληθῶς πολιτικῶν συμβάντων. Καὶ ἡ μὲν μέθοδος αὐτοῦ εἶνε αὐστηρὰ καὶ ἀκριβὴς, τὰ δὲ πορίσματα τῆς ἐργασίας ἐκτίθενται οὕτως ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Ἱστορία αὐτοῦ χρησιμεύει ὡς συνεχῆς καὶ διαρκῆς ὑπομνηματισμὸς τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν γίνεται καταφανῆς ὁ κόπος καὶ ὁ ὄχλος τῆς ἐρέυνης.

Εἰς ταῦτα δὲ πάντα προσθετέα ἡ ἄκρα φιλαλήθεια καὶ εὐσυνειδησία τοῦ ιστοριογράφου· διότι ὁ Γρότε δυνατὸν ἴσως νὰ πατάται ὡς ἄνθρωπος ἀνθρώπινα πάσχων, ἀλλ' οὔτε ψεύδεται, οὔδ' ἐφιλοψεύδει. Ἄλλ' ὅμως ἀπατάται, καὶ ἀλλαγῆ μὲν, ἐνθα ἢ τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν πηγῶν παράγει τὴν ιστορικὴν αὐτοῦ κρίσιν ἢ αἱ πηγαὶ ἐξετάζονται μονομερῶς, μάλιστα δ' ἐν τῇ ἐκτιμῆσει τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Διότι ὁ Γρότε εἶνε φιλαθηναϊκώτατος ἀνδρῶν ἀπάντων· εἶνε δὲ τοσοῦτον φιλαθηναῖος

ὥστε οὐκ ἀδίκως ἐρρήθη περὶ αὐτοῦ ὅτι πολλάκις ἀπέβη μᾶλλον ὁ συνήγορος τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου ἢ ἱστορικός ἡσυχῶς καὶ ἀμερολήπτως τὰ πράγματα σταθμίζων. Ζητῶν δὲ νάπαλλάξῃ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων ἀπό τινων κηλίδων αἵτινες ῥυπαίνουσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν μομφῶν αἵτινες ἐπερρίφθησαν κατὰ τῆς κεφαλῆς του ὑπὸ τῶν ἄλλων ἱστοριογράφων, δικαιώνει αὐτὸν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀδικαιολογήτοις, καὶ καταναλίσκεται εἰς ὑπερκριτικὰ συζητήσεις καὶ ἐκεῖ ἔνθα ἀφευκτος καὶ ἀμείωτος ἀπαιτεῖται ἡ καταδίκη τῆς ἱστορίας, ὡς ἐν τῇ περιβοήτῳ δίκῃ τῶν ἐν Ἀργινοῦσαις στρατηγησάντων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπεραπολογία τοῦ Κλέωνος εἶνε θερμοτέρα τοῦ προσήκοντος καὶ αἱ περὶ τῶν σοφιστῶν κρίσεις παράδοξοι, ἂν μὴ τι ἄλλο. Πολλαχῶς δ' ἐπεκρίθη τὸ μισαλέξανδρον φρόνημα τοῦ ἀνδρός, μάλιστα δὲ πάντων αἱ περὶ τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν δοξασαί αὐτοῦ καὶ τὸ ἀσυνεπὲς ἐν τῇ πραγματείᾳ τῶν μυθικῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων. Διότι ἐν ᾧ διὰ τοὺς πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων αἰῶνας περιορίζεται εἰς ἔκθεσιν τῶν μύθων οἴους ἐπίστευον οἱ Ἕλληνας, ἐπιλέγων τὸ τοῦ Ζευξίδος ἐκεῖνο αἱ ἀύλαία εἶνε ἡ εἰκὼν ἣν ἐζωγράφισα, διὰ τοὺς χρόνους ἀπὸ τῆς δωρικῆς καθόδου μέχρι τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος παρέλαβέ τινα τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πιστευομένων ὡς ἱστορικὰ γεγονότα, καίπερ καταριθμῶν καὶ ταύτην τὴν περίοδον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν λόγων.

Οὐδ' ἦσαν ταῦτα τὰ μόνα ἀμαρτήματα τοῦ ἔργου τοῦ Γρότε. Τινὲς μὲν τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ἔφεγον τὸ ὕψος καὶ τὴν ἔλλειψιν χρωμάτων καὶ τὴν πολλὴν χρῆσιν νεολογιῶν, ἐκ τοῦ πολιτικοῦ μάλιστα βίου τῶν Ἀγγλων εἰλημμένων· οἱ δὲ Γερμανοὶ, ἐνδιατρίβοντες περὶ τὰ εἰδικὰ, εὗρισκον καὶ παρενοήσεις τῶν ἐκκρίτων συγγραφέων καὶ παραμέλησιν τῶν πορισμάτων τῆς γλωσσολογίας διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἀλλ' ὅμως Ἀγγλοὶ τε καὶ ξένοι ἀνεγνώριζον τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔργου, ὅπερ δικαίως εἶχεν ἐπονομάσει ὁ John Stuart Mill τὸ *opus magnum*.

Ἀλλὰ τὸ κυριώτατον ἐλάττωμα τῆς γροτειοῦ συγγραφῆς

εἶνε τὸ ἐξῆς, ὅτι ἐν τῷ ὁ ιστοριογράφος ποιεῖται χρῆσιν ἀκριβεστάτην καὶ εὐφρεστάτην τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ιστορικοῖς μαρτυριῶν, οὐχ ἥττον δὲ καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν φιλοσόφων, ῥητόρων καὶ ποιητῶν, ἐλάχιστα ἐχρήσατο τοῖς λοιποῖς λειψάνοις τῆς ἀρχαιότητος, ἰδίως δὲ τοῖς νομίμασι καὶ ταῖς ἐπιγραφαῖς. Τοῦτο δὲ εἶνε ἔλλειψις σπουδαία, ἣν ὡς συνδεομένην πρὸς τὸ ζήτημα τῶν πρώτων πηγῶν τῆς ιστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀναγκάζομαι νὰ πραγματευθῶ διὰ μακροτέρων.

Καὶ τῷ ὄντι ἡ χρῆσις μόνων τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων ιστορικῶν συνεπάγεται γνῶσιν τῆς ιστορίας μονομερῆ καὶ ἀτελῆ. Διότι ἐπὶ τέλους κατὰ τί διαφέρουσι τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ιστοριογράφων ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ιστορικῶν ἔργων τῶν πραγματευομένων τοὺς ἀρχαίους χρόνους; Δὲν εἶνε ὡς ταῦτα καὶ ἐκεῖνα ἀπλαῖ παραστάσεις τῶν ἀρχαίων χρόνων, οὐχὶ δὲ αὐτὴ ἡ ἱστορία, οὐχὶ δὲ ἄμεσος ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων γνῶσις τοῦ ιστορικοῦ παρελθόντος; Τί δὲ ἄλλο ζητοῦμεν ἡμεῖς μάλιστα ἀλλ' ἢ τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν προσέγγισιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα, τίνος μάλιστα ἔχομεν χρεῖαν ἀλλ' ἢ τῆς ιστορικῆς αὐτοψίας; Καὶ βεβαίως μὲν αὐτόχρομα αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι χρόνων παρωχημένων καὶ πραγμάτων ἀποκισμένων ἀδυνατοῦμεν νὰ γείνωμεν, ἀλλὰ πρῶτον χρέος τῶν φιλοστορούντων εἶνε ἡ ὡς πιστοτάτη ἀντίληψις τῶν στοιχείων τῶν ιστορικῶν γεγονότων, οἷα θὰ προσέπιπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις ἀνδρὸς αὐτόπτου καὶ αὐτηκού. Διότι ὅταν γεγονός τι ἢ σειρά γεγονότων ἀναλυθῆ εἰς ταῦτα τὰ στοιχεῖα, ἡ ἐντεῦθεν γεννωμένη εἰς τὴν ἡμετέραν ψυχὴν αἴσθησις εἶνέ τις ἄμεσος καὶ βεβαιότερα. Ἐκ ταύτης δ' ἀφορμώμενοι ἡμεῖς θὰ ἐξηγήσωμεν μὲν, ἐξετάζοντες τὸν προσωπικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν φύσιν προγενεστέρου τινὸς ιστοριογράφου, πῶς ἐκεῖνος ἔφθασεν εἰς τοιαύτην ἢ τοιαύτην παράστασιν τῆς ιστορίας τῶν χρόνων οὓς ἐξιστορεῖ, ἀναλαμβάνοντες δὲ καὶ ἡμεῖς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν αὐτῶν γεγονότων θὰ πράξωμεν τοῦτο ἐξ ἀμέσου καὶ ἰδίας ἀφορμῆς, συνωδᾶ δὲ πρὸς τὰς ιδέας καὶ πεποιθήσεις τῶν χρόνων ἐν οἷς ζῶμεν καὶ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἰδίας ἡμῶν ψυχῆς. Καὶ δὲν εἶνέ τι ὅλως

ἀνόμοιον ὁ ἀπαρτισμὸς τῆς εἰκόνας τῶν χρόνων οὐς ἐξιστοροῦμεν πρὸς τὴν σύνθεσιν ψηφιδώματος διανθοῦς ἐκ λίθων ποικίλων οἵτινες προστάθησαν ἀναγκαίως ἐνώπιον ζωγράφου ψηφοθετοῦντος. Διότι ὁ μὲν καλλιτέχνης δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸ ἔργον τὴν ἰδίαν ψυχὴν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἑαυτοῦ διανοίας, ἀλλ' εἶνε ὠρισμένος αὐτῷ ἔξωθεν καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἀπόχρωσις τῶν ψήφων. Οὐδ' ἀποδείκνυται ἀληθὲς τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τινος τῶν ἐπιφανεστέρων Ἀγγλῶν ιστοριογράφων, τοῦ James Froude, ὅτι αἱ ἱστορία πολλάκις φαίνεται αὐτῷ ὡς τις τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν παιδῶν κατασκευαζομένων πυξιδῶν ἐν αἷς περιέχονται τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, ἐξ ὧν ποικίλως συντασσομένων δυνάμεθα παίζοντες νά ποτελέσωμεν κατὰ βούλησιν οἰανδήποτε λέξιν. Ἄρκει δὲ πρὸς τοῦτο νὰ ἐξάρωμεν ὅσα γράμματα βουλώμεθα, νὰ τάξωμεν αὐτὰ κατ' ἀρέσκειαν καὶ νὰ παραβλέψωμεν ἐντελῶς ὅσα ἀντιτάσσονται εἰς τὰς ἡμετέρας προθέσεις*.» Καὶ ἴσως μὲν ἦτο δυνατὸς κίνδυνός τις τοιοῦτος, οἷον ὑποδηλόνει ὁ Froude, παρ' ἀνεπιστήμονος ιστοριογράφου· ἀλλ' εἰς τὸν εὐσυνειδήτον ἐπιβάλλεται ἡ χρῆσις πάντων τῶν γραμμάτων, εἰς ἃ οὐδὲν δύναται νὰ προσθέσῃ, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν αὐτῶν νὰ φαιρέσῃ. Ἀπόκειται δὲ μόνον εἰς τὴν ἐλευθέραν αὐτοῦ βούλησιν ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη θέσις τῶν γραμμάτων, ἡ ἐπίδειξις αὐτῶν ἢ ἡ παρ' ἔργον θέσις· διότι τὰ στοιχεῖα τῆς ιστορικῆς πραγματείας εἶνε δεδομένα αὐτῷ κατ' ἀνάγκην ἔξωθεν.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ὕψιστον καθήκον τοῦ ιστοριογράφου εἶνε ἡ ὡς οἶόν τε πληρεστάτη γινῶσις τῶν πηγῶν, ἢ τοῦ ἐν τῷ παρόντι λειψάνου τοῦ παρελθόντος, ἅτινα δυνάμεθα ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν συγγραφέων νὰ πορισθῶμεν, ἀνευρίσκοντες ἐν αὐτοῖς ταῦτα διὰ τῆς ἀναλύσεως αὐτῶν εἰς τὰς πρώτας πηγὰς, ἢ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ νὰ περισυναγάγωμεν ἔξω τῶν ἀρχαίων συγγραφεῶν.

* Froude, the science of history ἐν τοῖς Short studies on great subjects σ. 4.

Τοιαῦτα δὲ λείψανα τοῦ παρελθόντος ἐν τῷ παρόντι εἶνε κυριώτατα αὐτὰ τὰ ἀμέσως ἀπομένοντα ἔτι μέρη τοῦ σώματος τοῦ παρελθόντος, αὐτὰ τὰ σωζόμενα ἔχνη τῆς ιστορικῆς ζωῆς, ἦτοι ἔργα τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς, ἠθικὰ κατασκευάσματα (ἤθη, νόμοι, πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ ὀργανισμοί), ἔγγραφα προελθόντα ἐξ αὐτῆς τῆς τελέσεως ιστορικοῦ τινος γεγονότος, οἷον συνθήκαι, ἐπιστολαί, ἐκθέσεις, ψηφίσματα καὶ τὰ τοιαῦτα, τέλος δὲ καὶ αὐταὶ αἱ ἐκ τοῦ παρελθόντος συγγραφαί, ἀλλ' ἐξεταζόμεναι οὐχὶ ὡς εὐρετήρια εἰδήσεων, ἀλλὰ μόνον ὡς ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ προϊόντα τῶν ἐν οἷς ἐγράφησαν χρόνων.

Τούτων δὲ τῶν ἀμέσων καὶ πρώτων πηγῶν εἶνε καὶ τὰ νομίσματα καὶ αἱ ἐπιγραφαί. Καὶ ὅποιον μὲν ταμιεῖον πλούσιον γνώσεων ιστορικῶν εἶνε τὰ νομίσματα τῶν ἀρχαίων κατέδειξαν ἤδη ἐνωρὶς αἱ ἔρευναι τοῦ Eckhel, ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις πλὴν ἄλλων μάλιστα τοῦ ἀώρως θανόντος Brandis ἡ ἀτυχῶς ἀτελής μείνασα συγγραφή.

Τί δὲ νὰ εἶπω περὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἅς κατὰ χιλιάδας καὶ μυριάδας ἐξάγει ἡ ἑλληνικὴ γῆ οἷον αἰ ἀνοίγουσα εἰς τοὺς φιλαρχαίους τὰ κεκρυμμένα αὐτῆς μητρώα; Τίς φάσις τοῦ οἰκογενειακοῦ ἢ κοινωνικοῦ βίου, τίς θεσμὸς πολιτικὸς δὲν διαφωτίζεται ὑπὸ τῶν στηλῶν ἐκείνων ἐν αἷς ἐνεκολάφθησαν διὰ χαρακτῆρων εὐγράμμων μονοῦ πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ τὰ αἰσθητάματα τῶν ἀρχαίων; Ἐπ' ἐκείνων ἀναγινώσκομεν καὶ ἀνευρίσκομεν τὰς ποικίλας ἀναγραφὰς τῶν ἐν ἀγῶσι νικητῶν, τῶν ἐν πολέμοις πεσόντων, τῶν ἀρχόντων καὶ ἱερέων. Ἐπι τῶν στηλῶν ἐκείνων ἀνεγράφησαν αἱ δαπάναι τῆς οἰκοδομῆς τειχῶν καὶ ναῶν, τὰ ὄνόματα τῶν ἐν τοῖς νεωρῶσι νηῶν καὶ τὰ ἀναθήματα τῶν εὐλαβῶν καὶ οἱ θησαυροὶ τοῦ Παρθενῶνος. Ἐν αὐταῖς ἀναγράφονται αἱ διδασκαλίαι τῶν δραμάτων καὶ οἱ κατάλογοι τῶν βιβλιοθηκῶν. Ἐκεῖναι διαφυλάττουσιν ἡμῖν τὰ ψηφίσματα τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, τὰς ἐμπορικὰς καὶ πολιτικὰς συνθήκας τῶν διαφόρων Ἑλληνίδων πόλεων, τοὺς φόρους τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων. Ἐπ' ἐκείνων ἐγκολάπτεται τὸ ὄνομα τοῦ θανόντος καὶ τὸ ἀνάθημα τοῦ ἀναρρώσαντος, αὐταὶ

χωρίζουσι τὰ ἴδια ἀπὸ τῶν δημοσίων, τὰ ἱερὰ ἀπὸ τῶν βεβήλων, τὰ θεῖα ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων. Ἐπ' αὐτῶν ἀναγράφονται πᾶσαι αἱ ἐν εἰρήνῃ πράξεις καὶ πᾶσαι αἱ συνέπειαι τῶν πολέμων· τέλος δὲ οὐδὲν πολυτιμότερον τῶν κοινῶν ἐκεῖνων λίθων. Ὅτι δὲ οὐδεμία ἐπιγραφή, καὶ ἡ κατ' ἐπιφάνειαν τὰ μάλιστα ἄσημος καὶ ἡ μέχρις ἀφανείας λελωθῆμένη καὶ ἀποκεκρουσμένη, εἶνε ἀπορριπτέα, ἀποδεικνύουσιν εὐγλώττως οἱ ὀρθότατοι λόγοι τοῦ σεβαστοῦ μου διδασκάλου Στεφάνου Κουμανούδη, ἐφ' ᾧ δικαίως καυχωμένη ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἀναγράφει τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῶν τοῦ Böckh καὶ Ross, Kirchhoff καὶ Köhler, Le Bas καὶ Dumont. «*Τίς οἶδεν, λέγει ὁ σοφὸς καθηγητῆς, ἂν τριῶν μικρῶν στήλης τεμαχίων, σωζόμενων νῦν ἀνὰ ἓν μόνον Ω χωριστὰ, δὲν εὐρεθῶσι τῷ χρόνῳ καὶ τὰ ἄλλα οἰκεῖα τεμάχια, ἐναρμοστοῦντα οὕτω κατὰ τὰς γραμμὰς τῶν θραύσεων, ὥστε νὰ ἔλθῃ εἰς ὄψιν ἡμῶν πλήρες τὸ γερᾶσμιον ὄνομα ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΚΟΥ ΑΛΩΠΕΚΗΘΕΝ; Τότε ποῖον θὰ ἔχη κρατημὸν ἢ χαρὰ σύμπαντος τοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ πόσαι αἱ εὐλογίαι εἰς τὸν διατηρησαντα εὐλαβῶς τὰ τρία πρῶτα ἄσημα δῆθεν τεμάχια!*»*

Τοιοῦτων δὲ οὐσῶν τῶν ἐπιγραφῶν εἶνε κρίμα ὅτι ὁ Γρότε δὲν ἐποιήσατο τὴν προσήκουσαν χρῆσιν.

Πολλῶ δὲ μᾶλλον τοῦ Γρότε ἐμελέτησεν αὐτὰς ὁ ἕτερος τῶν συγγραψάντων ἀξίαν λόγου ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ ἐν Βερολίῳ καθηγητῆς καὶ ἐμὸς διδάσκαλος Ἐρνέστος ὁ Κούρτιος, οὗ ἡ συγγραφή ἐξεδόθη μετὰ τὴν τοῦ Γρότε τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ 1857 ἕως τοῦ 1866 εἰς τρεῖς ὀγκώδεις τόμους.

Ὁ Κούρτιος δὲν μετέσχεν ὡς ὁ Γρότε τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, οὐδ' ἔχει τὰς οικονομολογικὰς ἐκείνου γνώσεις· ἀλλ' ἔχει ἄλλας τινὰς ἀρετὰς αἵτινες παρέχουσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ ἕκτακτον θυμηδίαν. Παρατηρητικώτατος ὢν περὶ τοὺς τόπους καὶ γνωρίζων τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος

* Στεφ. Κουμανούδη, Ἀττικῆς ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι σ. ἡ 2.

ὅσον ὀλίγοι τῶν Ἑλλήνων, εἶχεν ἤδη πρὸ τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ δημοσιεύσει μελέτας τοπογραφικὰς, μάλιστα δὲ τὴν περὶ Πελοποννήσου δίτομον συγγραφὴν, ὁμολογουμένως τὸ ἄριστον τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐν ἧ συνδυάζει δεξιῶς τὴν περιγραφὴν τῶν τόπων μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας καὶ πειρᾶται ὡς μαθητῆς τοῦ Ritter νὰ ἐξηγήσῃ πολλὰ τῶν ἱστορικῶν καὶ ἐθνολογικῶν γεγονότων ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας ἐν ἧ διεδραματίσθησαν. Ἡ δ' ἀρετὴ αὕτη διηλοῦται πασιφανῶς καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ εὐθὺς ἐν τῷ προλόγῳ, ἔνθα μετὰ χάριτος ἀπαραιμύλου καὶ γλαφυρότητος ἡδυτάτης ζωγραφίζει τοὺς τόπους οἵτινες ὑπῆρξαν ἢ σκηνὴ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἀλλ' ἡ θερμότης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ἡ πρωτοτυπία τοῦ πνεύματος διήκουσι διὰ παντὸς τοῦ ἔργου. Καὶ ἔνθα μὲν ἡ ἱστορικὴ ὕλη εἶνε βασιμωτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα προέκειτο κυρίως περὶ ἐπιτηδείας ταξινομήσεως αὐτῆς, περὶ διακρίσεως τοῦ οὐσιώδους ἀπὸ τοῦ ἐποουσιώδους, περὶ καταλλήλου χρήσεως τῶν μαρτυριῶν. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας μάλιστα διὰ τοὺς προἱστορικοὺς χρόνους, διότι ὁ Κούρτιος δὲν ἀκολουθεῖ τῷ Γρότε ἐν τῷ περὶ αὐτῶν λόγῳ, ἀλλὰ τὸ μὲν δὲν ἀπορρίπτει ὅλως τὴν ἱστορικὴν χρησιμότητα τῶν μύθων, τὸ δὲ ἡδυνήθη νὰ ποιήσῃ κατάλληλον χρῆσιν τῶν ἀνακαλύψεων τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ φοινικικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῶν πορισμάτων τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας πρὸς τὴν παράστασιν τῶν χρόνων καθ' οὓς λείπουσι ῥηταὶ ἱστορικαὶ εἰδήσεις. Ἐντεῦθεν δὲ προήχθη εἰς θεωρίας πρωτοτύπους, οἷα μάλιστα ἡ περὶ τῆς μεταναστάσεως τῶν Ἰώνων, εἰς οὓς ἀποδίδει σημασίαν μεγίστην, παριστῶν αὐτοὺς ὡς ἀρχῆθεν κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἰδρυμένους καὶ ὡς μεταβιβάσαντας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ὀλίγον τὰς τέχνας καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀσίας, ἰδίως δὲ τῆς Φοινίκης. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παραστάσει τῆς ἰδρύσεως τοῦ σπαρτιατικοῦ κράτους νεωτερίζει ὁ Κούρτιος πολλαχῶς, θέλων νὰ ποδεῖξῃ ἀγαθὸν τὸ κοινῶς δωρικὸν νομιζόμενον ἐκεῖνο κράτος. Καὶ εἰς τὸ δελφικὸν δὲ μαντεῖον ἀποδίδει πλείω τοῦ πιστευτοῦ δύναμιν καὶ περὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ἑλληνι-

κῆς ἱστορίας εὔρε τοὺς ἀντιφρονοῦντας, τοῦθ' ὅπερ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ὀλιγώτερον συμβαίνει, περιοριζομένης τῆς ἀντιφωνίας εἰς τὰ καθ' ἕκαστα, καθ' ὅσον τὸ ἔργον προχωρεῖ πρὸς τὸ τέλος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς σχεδὸν παγκοσμίας ἐπικρατήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος διὰ τῆς ἑλληνικωτέρας πολιτείας τῶν Μακεδόνων.

Ἡ γνῶσις τῶν χωρῶν καὶ ἡ μελέτη τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, καταστάντα δυνατὰ εἰς τὸν Κούρτιον ἕνεκα μακρᾶς ἐν Ἑλλάδι διαμονῆς, χρησιμεύουσι πολλαχῶς εἰς εἰκονικὴν καὶ ζωηρὰν παράστασιν τῶν σκηνῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας, τοῦθ' ὅπερ εἶνε τὸ διακρίνον τὸν Κούρτιον ὑπὲρ τὸν Γρότε. Ἡ δὲ μελέτη τῶν ἐπιγραφῶν, ἡ ποιητικὴ ἀντίληψις τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἡ συνεχὴς καὶ θερμὴ μελέτη τῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν μικροτεχνημάτων, παρέσχον αὐτῷ τὴν δύναμιν τῆς ζωηρᾶς ἐξεικονίσεως πάσης φάσεως τοῦ πνευματικοῦ μάλιστα βίου τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τούτους λοιπὸν τοὺς λόγους ἡ συγγραφή αὐτοῦ, ἔχουσα καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς συντομίας καὶ ἐκθέτουσα τὰ γεγονότα χωριστὰ ἀπὸ τῆς περὶ αὐτῶν ἐρεύνης, ἥτις παραπέμπεται, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μέχρι μέτρου, εἰς τὰς σημειώσεις, εἶνε ἀνάγνωσμα εὐαρεστότατον, ἀληθῶς μὲν παράγον συνεχῶς τὸν ἀναγνώστην διὰ τῆς γοητείας τοῦ λόγου ἐπὶ τὰ ἀμαρτύρητα καὶ τὰς εἰκονολογίας, ἀλλὰ δυνάμενον, ὡς ὀλίγα ἔργα ἱστορικὰ, καὶ νὰ ὑψώσῃ καὶ νὰ θερμάνῃ καὶ νὰ γοητεύσῃ. Μετὰ μεγάλης δὲ ὀξυνοίας κατορθώνει ὁ συγγραφεὺς νὰ διακρίνῃ τοὺς χαρακτῆρας τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φύλων, νὰ ἀντιληφθῇ τῶν ποικίλων συμφερόντων τῶν ἑλληνίδων πόλεων, νὰ ὀρίσῃ τοὺς ῥυθμοὺς τῆς τέχνης, νὰ ψυχολογήσῃ περὶ τῶν διαφόρων προσώπων ὑπὸ δὲ τῶν Μουσῶν ἐδόθη αὐτῷ ἡ δύναμις νὰ παραστήσῃ πάντα ταῦτα εὐγραμμα καὶ καλὰ ὡς εἰκόνας ἀττικῶν ἀναγλύφων διαπνεομένης ὑπὸ ἑλληνικῆς Σωφροσύνης. Μὴ ζητήσατε ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Κουρτίου βαθείας πολιτικὰς δοξασίας καὶ ἐρμηνείας πολιτειακὰς, ὡς παρὰ τοῦ Γρότε. Δὲν εἰσερχόμεθα ὡς μετ' ἐκείνου εἰς βουλευτήριον, ἐν ᾧ θὰ ἐπιδειχθῶσιν ἡμῖν τὰ

βουλεύματα τῶν πολιτευομένων καὶ τὸ σύνθημα τῶν φατριῶν καὶ ἡ ὑψίστη πολιτικὴ ἰδέα τοῦ κράτους· ἀλλὰ πατοῦμεν τὸ τέμενος ναοῦ καλλιμαρμάρου ὑπὸ τὸν αἴθριον οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα γινόμεθα θεαταὶ πανηγύρεων παιδρῶν καὶ καλλινικῶν ἀγῶνων καὶ θαυμασταὶ ἀγαλμάτων καλῶν καὶ ἀκροαταὶ λόγων ἡδυεπῶν. Τοῦ δὲ καλοῦ τούτου ναοῦ τὸ ἀέτωμα κοσμοῦσιν ὡς ποικίλα ἐκατέρωθεν συμπλέγματα αἱ εἰκόνες τοῦ βίου τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φύλων καθ' ἕκαστα, τῶν μητροπόλεων τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος καὶ τῶν πολυκινήτων ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Μεσογείου ἀποικιῶν, εἰκόνες κορυφούμεναι καὶ ἀπολήγουσαι τέλος εἰς τὴν μεγίστην καὶ κυριωτάτην ἐν μέσῳ, τὴν εἰκόνα τῆς ἐνότητος τῆς Ἑλλάδος, οἷαν ἀπετέλουν ἡ κοινὴ γλῶσσα, τὰ κοινὰ ἥθη, οἱ κοινοὶ ἀγῶνες, ἡ κοινὴ πίστις καὶ τὸ ἐφ' ἅπαντας ἐπεκτεινόμενον κύρος τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Οὕτω δὲ συνδεομένη διὰ δεσμῶν ἀρρήκτων ἐσωτερικῆς συγγενείας εὐρίσκεται ἡνωμένη ἡ Ἑλλὰς πρὸ τοῦ κοινοῦ βαρβαρίου ἐχθροῦ καὶ νικᾷ διὰ τοῦ πνεύματος τὴν πολλὴν ὕλην. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς πολυδαίδαλου εἰκόνης τῶν περσικῶν πολέμων ἐκλάμπει ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, πρὸς ἣν ἐλκύεται διὰ διπλῆς γοητείας ὁ Κούρτιος, οὐ μόνον διὰ τὴν φυσικὴν ὑπερτέρησιν τῆς πόλεως ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θερμὴν αὐτοῦ ἀγάπην πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα τῆς Ἑλλάδος. Καὶ διὰ τοῦτο γίνεται ἔνθους ὅτε καταφθάνει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου Περικλέους, ἡ δὲ περιγραφή τοῦ λαμπροῦ βίου τῆς μεγάλης πόλεως ἐν ἐκείναις ταῖς δυστυχῶς ὀλίγαις καὶ παροδικαῖς ἡμέραις εἶνε τὸ γραφικώτατον καὶ γλαφυρώτατον μέρος τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ. Εἶνε δ' ἅμα τοῦτο τὸ παρέχον τὴν ἀρίστην ἰδέαν περὶ τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτῆρος τοῦ συγγραφέως, ἥτοι τῆς παραστατικῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ τῆς θερμῆς φαντασίας. Ἐν γένει δὲ δύναται νὰ ῥηθῆ περὶ μὲν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ Γρότε, ὅτι εἶνε συγγραφή ἀνδρὸς οἰκονομολόγου καὶ πολιτευομένου, περὶ δὲ τῆς τοῦ Κουρτίου, ὅτι εἶνε ἔργον ἀρχαιολόγου καὶ ποιητοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ συγγραφῇ δὲν γίνεται χρῆσις τῶν

ἐπιγραφῶν τελεία, ὥστε εἶνε ὀρθὸν τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Köhler, ὅτι ἀφόβως δυνάμεθα νάποφανθῶμεν, ὅτι ἡ πλουσιωτάτη ὕλη ἣν εἶχε σωρεύσει ὁ Βοίχχιος ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Graecarum οὐδέποτε ἐχρησιμοποιήθη τελείως διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν*. Πολὺ δὲ μᾶλλον συμβαίνει τοῦτο διὰ τὴν πολλαπλασίασιν καὶ τὸν σκορπισμὸν τῶν ἐπιγραφῶν· διότι αἱ ἐπιγραφαὶ ἠϋξήσαν ἐπὶ τοσοῦτον διὰ τῶν νέων ἀνασκαφῶν, ὥστε ἐν ᾧ ἐν τῷ Corpus τοῦ Böckh περιλαμβάνοντο ἐν συνόλῳ 1050 ἀττικαὶ ἐπιγραφαί, μόναι αἱ ἐπιτυμβίδιοι στῆλαι τῆς Ἀττικῆς ὑπερβαίνουνσι νῦν τὰς ὀκτακισχιλίας.

Μένει λοιπὸν ἔτι στάδιον εὐρὺ ἐνεργείας εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἐν τοῖς τελευταίοις ἔτεσιν ἠνεώχθησαν πάλιν ὡς ὑπὸ μαγικῆς τινος ῥάβδου τὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ ἐξεπήδησαν πρὸς ἔκπληξιν τοῦ κόσμου οἱ ἀρχαιότροποι θησαυροὶ τῆς Τροίας καὶ τῶν Μυκηνῶν, τῆς Κύπρου καὶ τοῦ Σπάτα, τὰ ἀριστοτεχνήματα τῆς Ὀλυμπίας, αἱ καλαὶ κόραι τῆς Τανάγρας καὶ αἱ στῆλαι τῶν παρὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον τόπων. Ὅποια πολύτιμος ὕλη πρὸς ἐρμηνείαν τῶν προῖστορικῶν αἰώνων τῆς Ἑλλάδος, πρὸς πλουτισμὸν τῶν σελίδων τῆς τέχνης, πρὸς ἀληθῆ ἐκτίμησιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων!

Τοιαῦτα τὰ δύο σπουδαιότατα ἔργα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· κατ' ἀνάγκην δ' ἐξήρσα τοῦ ἐμοῦ λόγου τὴν ἐξέτασιν τῶν διαφόρων εἰδικῶν συγγραφῶν καὶ τῶν ἀτελῶν μεινάντων ἔργων, ἐν οἷς καὶ ἡ ἀξιολογωτάτη Ἱστορία τοῦ Duncker.

Ἀλλὰ τὰ συγγράμματα τοῦ Γρότε καὶ τοῦ Κουρτίου, τὰ δύο ταῦτα σπουδαιότατα ἔργα περὶ τῆς καθόλου ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, περιλαμβάνουσι μόνον τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος, χρόνους πλήρεις μὲν εὐκλείας καὶ μεγαλείου, ἀλλὰ δυστυχῶς βραχεῖς.

* Sybel's, Historische Zeitschrift τόμ. XXXI, σ. 457.

Ἄλλὰ μετὰ τὸν Περικλῆ καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδα, μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς αὐτοῦ διαδόχους εἶπετο ἐποχὴ μακρὰ ταπεινώσεως καὶ μαρτυριῶν. Τὴν δ' ἑλληνικὴν γῆν πατοῦσι πόδες βαρβάρων καὶ γίνεται δούλη τῆς ἐλευθερίας ἢ κοιτίς. Ταπεινοῦται δ' ἀπαρρησίαστον τὸ φρόνημα τὸ ἑλληνικὸν καὶ χαλαροῦνται αἱ τέχναι καὶ βαίνει ἡ ποίησις περὶ, ἡ δὲ φιλοσοφία βατταρίζει ἄσοφα καὶ ἡ θρησκεία ὑδαροῦται. Ὁ δ' ἑλληνισμὸς δὲν κλείει τοὺς κόλπους αὐτοῦ εἰς τοὺς ξένους οὐδὲ φράττει τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ ἀγνότητα ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῶν. Ἐκ δὲ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀσίας παρειαυλάουσι εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ὀλυμπον θεοὶ ἐπήλυδες καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηναίων σεβάζεται μᾶλλον τῆς Παρθένου ἢ μόνη στιβαρὰ θεὰ τοῦ τότε κόσμου, ἡ *dea Roma*. Ἐκπεπληγμένοι δ' ἀκούουσι αἴφνης ἡμέραν τινα ἐκ τοῦ Ἀρβείου Πάγου αἱ πρεσβύτιδες τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ σοφισταὶ καὶ τὰ θρακικὰ καὶ ποντικὰ μειράκια τὰ χάριν σπουδῆς εἰσρέοντα εἰς τὰς Ἀθήνας ὅτι ὑπάρχει ἄγνωστος θεὸς, θεὸς ἀγάπης καὶ ἐλέους καὶ ὅτι πρὸ τῆς τούτου ἀγαθότητος οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἑλληγ, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος.

Ὁ δὲ χριστιανισμὸς ἀνανεώνει κατ' ὀλίγον καὶ βραδύτατα τὸ πνεῦμα τὸ ἑλληνικὸν, ἀγωνιζόμενος κατὰ τοῦ κολοσσοῦ τῆς ἀρχαίας πίστεως καὶ τῆς ἀρχαίας παιδείας. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνισμὸς τρέφει ἔτι καὶ θερμαίνει τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ δὲ θαυμασία ἐξομοιωτικὴ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐξελληνίζει τὴν ἀνατολικὴν ῥωμαϊκὴν βασιλείαν καὶ ἀνθρωπίζει τοὺς βαρβάρους, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπὸ ἀγῶνος μεθιστάμενος εἰς ἀγῶνα καὶ μεταμείβων ἀπὸ δεσπότητος δεσπότην ἀνορθοῦται ὑπὸ τῶν διδαγμάτων τοῦ Ἰησοῦ καὶπραῦνεται ὑπὸ τῆς δουλείας τῆς τὰ πάντα ἐξομοιούσης· ἀναμιγνύμενος δὲ τὸ μὲν μετὰ τῶν δούλων ὧν ἤρχε, τὸ δὲ μετὰ τῶν δεσποτῶν ὧν ἐδέσποσε, μετουσιοῦται ἀπὸ ἐθνικοῦ λάτρου τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς Ἑλληνα πιστεύοντα εἰς Χριστὸν καὶ Θεοτόκον ἀπὸ τῆς Ἀλβανίας μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἀπὸ τοῦ Αἴμου μέχρι τῆς Αἰγύπτου οὐχὶ Ἀθηναῖος ἢ Σπαρτιάτης, οὐχὶ

ἐλεύθερος καὶ δούλος, ἀλλὰ μία ποιμήνη μὲ μίαν πίστιν καὶ ἓνα ποιμένα ἀπανταχοῦ ἔνθα λαλεῖται ἢ εὐηχος ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ πάλλουσι στήθη ἑλληνικά, ἀπανταχοῦ ἔνθα σώζεται ἢ μνήμη κοινοῦ κλέους παρελθόντος, τὸ ἄλγος παρωχημένων, ἀλλὰ-φεῦ-καὶ παρόντων κοινῶν μαρτυριῶν καὶ ἢ παρήγορος ἔλπις κοινοῦ μέλλοντος ἀγαθωτέρου.

Τῶν τυχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον ἢ μελέτη μοιράζεται εἰς πολλὰς καὶ ποικιλωτάτας ἐρεύνας. Ὅτε μὲν πρόκειται περὶ τῆς διαβιώσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ὅτε δὲ περὶ τῆς βαθμιαίας ἐξῆλληνίσεως τοῦ ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἄλλοτε περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπὶ τὸν ἑλληνισμὸν καὶ τῆς διὰ τῶν χριστιανικῶν κηρυγμάτων, ἠνωμένων μετὰ τῆς ἐν τῇ δουλείᾳ ἰσομοιρίας τῶν δυναστευομένων, βαθμιαίας μετουσιώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἄλλοτε δὲ πρόκειται περὶ τῆς διοικητικῆς καὶ οικονομικῆς διοργανώσεως τοῦ μεγάλου βυζαντιακοῦ κράτους, ἄλλοτε περὶ τῶν τυχῶν τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος. Ἡ ἔρευνα διασχίζεται καὶ μερίζεται ὅτε πρόκειται περὶ τῶν ποικίλων πολέμων τῶν Βυζαντινῶν πρὸς τοὺς Σλάβους καὶ τοὺς Μωαμεθανούς. Ὅποια ποικιλία ζητημάτων θρησκευτικῶν καὶ ὁποῖος ὁ πλοῦτος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ὅποῖος λαβύρινθος ἀδιέξοδος δογματικῶν συζητήσεων μετὰ τῆς Ῥώμης. Ὅποῖον στάδιον ἐρευνῶν νομικῶν καὶ ὁπόσον κοπιώδης ἢ παρακολούθησις τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ἐν ταῖς ποικίλαις αὐτοῦ περιπετείαις κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς βυζαντιακῆς ἱστορίας! Ὅπόσαι μελέται ἀπαιτοῦνται πρὸς ἀναδίφησιν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους πρὸς τὰ τῆς Δύσεως καὶ τοὺς σλαβικοὺς καὶ ἀνατολικοὺς λαούς. Ὅπόσον εἶνε δυσχερὴς, ἀλλὰ θελκτικὴ ἢ ἔρευνα περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος οὐ μόνον παρὰ τοῖς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἢ ἐπίδρασις αὐτοῦ τὸ μὲν ἐπὶ τοὺς Ἀραβας, τὸ δὲ ἐπὶ τὴν Δύσιν, ἔνθα ἔμελλέ ποτε νὰ φέρῃ εἰς τὴν Ἀναγέννησιν καὶ διὰ ταύτης εἰς τὴν Μεταρρύθμισιν! Ὅτε δὲ οἱ Νορμαννοὶ ὄρμῳσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ καταλαμβάνουσι τὴν

Σικελίαν, ὅποια θλιβερά ἀρχὴ διηγενοῦς ἔπειτα καὶ μακροτάτης κυριαρχίας τῶν Φράγκων ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἡ μὲν Κωνσταντινούπολις γίνεται καὶ πάλιν ἑλληνικὴ ἐπὶ δύο ἔτι αἰῶνας, ἀλλὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καταπλημμυρίζει ἐσμός παμπληθῆς ξένων ἀρχόντων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Τίς θάνεύρη τὰ στέμματα τῶν πολλῶν δεσποτίσκων, τίς θὰ ἐξαρτήσῃ τὴν σειρὰν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἀπὸ τῶν διαφόρων μεγάλων ἐξουσιαστῶν τῆς γῆς εἰς οὓς ἀνέφερον τὸ κράτος, εἴτε ἦτο ἡ θαλασσοκράτειρα Βενετία, εἴτε ἡ Γένουα καὶ ἡ Πῖσα, εἴτε οἱ εὐγενεῖς τῆς Καμπανίας, εἴτε οἱ Ἀνδηγαυοὶ ἡγεμόνες, εἴτε οἱ Καταλώνιοι ἐπιδρομεῖς, εἴτε τὰ γένη τῆς Φλωρεντίας; Καὶ ὅπόσος μόχθος νάνευρεθῆ παρά τὴν αἴγλην τοσοῦτων αὐλῶν ἢ πτωχικὴ καλύβη τοῦ συγχρόνου Ἑλληνοῦ, παρά τὰ ἄσματα τῶν τρουβαδούρων τὸ καταλόγιον τοῦ ἀπελάτου ἢ τὸ πρῶτον ἐθνικὸν ἐπύλλιον! Ὅπόση ἔντασις διανοίας χρειάζεται ἵνα γείνη ἀκουστός ἐν τῷ μέσῳ τῆς μυριοφώνου κραυγῆς ποικίλων συμφερόντων ἀλλογενῶν δεσποτῶν ὁ παλμὸς τῆς καρδίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκείνου λαοῦ, ὅστις δὲν λησμονεῖ ὅπως-δήποτε τὸ παρελθὸν καὶ μένει Ἑλληνας καὶ ὑπὸ αὐτὸν τὸν αἰσχιστὸν τῶν ζυγῶν, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Τούρκου! Ἄλλη πάλιν μέριμνα ἢ συναγωγὴ τῶν ὀλίγων σπινθήρων αἴτινες συνήθως ἔξωθεν εἰστινασόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνάπτουσι τὴν πυρκαϊάν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ δεσπότου, προωρισμένης - φεῦ - νὰ σβεσθῆ πάλιν προώρως καὶ προκαλούσης νέα δεινά. Ἄλλ' ὅπόσον τέλος παρήγορος καὶ θυμηθῆς ἢ βαρεῖα ἐργασία τῆς ἱστορικῆς ἐξετάσεως τοῦ μεγάλου ἱεροῦ ἀγῶνος, ἢ συναγωγὴ τῆς διεσπαρμένης ὕλης, ἢ διὰ τῆς κριτικῆς ἀνακάθαρσις τῶν γεγονότων ἀπὸ τῆς ἀδιεξόδου ἐκείνης αἴγλης ἥτις περιβάλλει πάντοτε τὰς ὁμοίας ἐποχάς. Διότι θὰ ἐκλίπη μὲν οὕτως ἐν πολλοῖς τὸ γόητρον τοῦ μύθου, ἀλλὰ θὰ προσέλθῃ γόητρον ἄλλο, τὸ τῆς ἱστορικῶς ἀληθοῦς καὶ ἀξίας θαυμασμοῦ ἀνδρείας καὶ τῆς ἀξιοπίστου μὲν ἱστορικῶς, ἀλλ' ἀνθρωπίνως μόλις πιστευτῆς καρτερίας δι' ἧς οἱ πατέρες ἡμῶν ἔδωκαν ἡμῖν τέμαχος γῆς ἐλευθέρως.

Ὁ δὲ παρ' ἐμοῦ λόγος περὶ τῶν ἱστορικῶν ἔργων τῶν πραγματευομένων τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς μακροὺς τούτους χρόνους γενήσεται συλλήβδην, ἔσται δὲ κατ' ἀνάγκην βραχύτερος καὶ ἐν ἀνίσῳ μοίρᾳ πρὸς τὰ περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας εἰρημένα. Τοῦτο δὲ οὐ μόνον διότι δὲν εὕρισκω ἔργα ἐνιαίως πραγματευόμενα τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὴν δευτέραν ταύτην φάσιν τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, ἣτοι τὴν μετὰ τὴν πάροδον τῆς παλαιᾶς ἀκμῆς διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν νεωτέρων κοινωνικῶν ἰδεῶν, συντεινούσης ἔπειτα καὶ τῆς δουλείας, μετουσίωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου εἰς τὸν νεώτερον· οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διότι ἔνεκα τῆς ἀτελείας τῆς ὕλης οἷα ὑπάρχει μέχρι σήμερον καὶ τῆς ἐπὶ μῆκιστον χρόνον μονομεροῦς αὐτῆς ἐξετάσεως, τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν ὑπὸ πολλῶν ὑποτίμησιν τῆς ἀξίας τούτου τοῦ μέρους τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων, ἢ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων τούτων ἔρευνα εὕρισκεται μόλις ἐν ᾧ σημείῳ ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πρὸ τοῦ Thirlwall καὶ Grote.

Ἐξετάζων δὲ τοὺς τρεῖς τούτους λόγους τῆς ἀτελοῦς μέχρι τοῦ νῦν παραστάσεως τῆς δευτέρας ταύτης περιόδου τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, ἄρχομαι πρῶτον ἀπὸ τῆς ὑποτιμήσεως τῆς ἱστορικῆς ἀξίας τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ τίς μὲν θάρνηθῆ ὅτι ἡ μετὰ τὴν ἀρχαίαν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν καὶ τὴν κυριαρχίαν τῶν Φράγκων καὶ Τούρκων δὲν φέρει ἄλλο εἰς τὴν ψυχὴν; Καὶ βεβαίως τίς θάρνηθῆ ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶνε προκριτοτέρα τῆς δουλείας καὶ ὅτι ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς οὔτε τοὺς καλλιτέχνους, οὔτε τοὺς ποιητὰς, οὔτε τοὺς φιλοσόφους, οὔτε τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔσχε ποτέ; Τὸ θάρνηθῆ ὅτι ἡ νεώτερα αὕτη ἱστορία δὲν ἔχει οὔτε τὸ πλαστικὸν κάλλος τῆς ἀρχαίας, οὔτε τὸ ἐν μικρῷ ἐπιγραμματικῶν, οὔτως εἰπεῖν, ἐκείνης μεγαλεῖον. Ἡ ἀρχαία ἱστορία εἶνε οἷον ὁ μικρόκοσμος τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, ἔχει δὲ καὶ ταύτην τὴν ἀρετὴν ὅτι εἶνέ τις τετελεσμένη, ὥστε ἔχο-

μεν πρὸ ἡμῶν τὴν ὅλην πορείαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτοῦ καὶ δυνάμεθα εὐχερέστερον νὰ περιλάβωμεν καὶ πραγματευθῶμεν τὰς τύχας αὐτοῦ καὶ νάναγνωρίσωμεν τὰ αἰτία τῆς ἀναπτύξεως, τῶν μεταπτώσεων καὶ τῆς παρακμῆς. Ὅτι δὲ μάλιστα παρέχει ἠθικὴν ἀξίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶνε ἡ ἐν αὐτῇ ἐκφαινομένη δύναμις τοῦ ἀτόμου. Δὲν ἔχομεν ἐν αὐτῇ πλήθη λαοῦ ὡς μηχανὰς ὑπὸ μιᾶς χειρὸς περιαγομένης, ἀλλ' ἐνεργοὶ δυνάμεις εἶνε τὰ ἔθνη καὶ πάντες οἱ πολῖται μετέχουσι τῶν κοινῶν. Τὸ ἀληθῶς ἱστορικὸν στοιχεῖον εἶνε τὸ πνεῦμα· τὴν δὲ ὑπερτέρησιν ταύτην τοῦ πνεύματος εἶπερ τις ἄλλη διδάσκει ἢ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἄλλὰ πλὴν τούτων τῶν ἀρετῶν ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔχει καὶ κακίας ἅς, φαίνεται, λησμονοῦσιν οἱ ὑποτιμῶντες τὴν ἀξίαν τῆς μεταγενεστέρας ἱστορίας. Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος ἔφθασεν εἰς ἠθικὴν μόνον ἐνότητα, ἡ δὲ πολιτικὴ ἐνότης τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ἀνέφικτος καὶ μόλις που ἀνεφάνη ἐν ὥραις κοινοῦ κινδύνου καὶ ἀργὰ, ὅτε ἤδη αἱ μακεδονικαὶ σάρισσαι κατέκλυζον τὴν Ἑλλάδα καὶ ἠκούετο ἤδη ὑπόκωφος ἡ σάλπιγξ τῶν εἰσελαυνόντων ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων. Ἄλλὰ πλὴν ταύτης τῆς κακίας ἣτις ἐπήνεγκε ταχύτερον τὸν ὄλεθρον τὸν πεπρωμένον, αὐτὴ ἡ σύστασις τῆς ἀρχαίας κοινωνίας ἀπεκώλυε τὴν αὐξήσιν τῶν ἀτόμων ἅτινα ἀπετέλουσαν τὴν κυριωτάτην αὐτῆς βᾶσιν καὶ καθίστη ἀδύνατον τὴν ἀνανέωσιν αὐτῆς. Ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας ἐν ᾧ ἄφ' ἐνὸς διευκόλυνε τὴν εἰς τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὰς πνευματικὰς ἀσχολίας ἐπίδοσιν τῶν ἐλευθέρων, ἤτο ἄφ' ἐτέρου λείψανον βαρβαρότητος καὶ ἐν τῶν κυριωτάτων κωλυμάτων τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναπτύξεως. Παραλλήλως δ' ἔβαινε ἡ ταπεινὴ θέσις τῆς γυναικὸς, ἣτις εἶνε τὸ καλλίστευμα τῆς νεωτέρας κοινωνίας καὶ ἡ ἐστία τῆς οἰκογενείας, σεβαστὴ μὲν ὡς μήτηρ, ἐρασμία δὲ ὡς φίλη, ὡς δὲ σύζυγος περιπόθητος καὶ πανσθενής. Οὐδ' ἔλειπον ταῦτα μόνον ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνος, ἀλλ' ἐστερεῖτο καὶ ἄλλων πολλῶν αἰσθημάτων, νῦν μὲν εἰς ἡμᾶς κοινῶν καὶ καθημερινῶν, εἰς δ' ἐκεῖνον ἀγνώστων.

Καὶ μόνη λοιπὸν ἢ παρακολούθησις τῶν στοιχείων τούτων ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνισμοῦ θὰ ἤρκει νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἀξίαν λόγου, ἐξετάζουσαν παραλλήλως πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν τὴν παρ' Ἑλλησι κατάργησιν τῆς δουλείας, τὴν ἀνύψωσιν τῆς γυναικὸς καὶ τὴν κατ' ὀλίγον ἀνάπτυξιν τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων. Οὐδ' εἶνε ταῦτα τὰ μόνα ἀξία γνώσεως.

Τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἔχει βεβαίως πλείστας κακίας· ἐν μέσῳ κείμενον δύο κόσμων, τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ, μετέχει περὶ πολλὰ τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς ἐκείνου ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἀμαθίας· εἶνε μεστὸν βαρβάρου ἀγροικίας ἐν τῇ πολιτείᾳ, πλαδαράς δὲ σοφιστείας καὶ ψυχρότητος ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν ταῖς τέχναις, ἐν τῷ βίῳ. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὦμεν ἀδικοί, μᾶλλον δὲ νὰ ἐξετάσωμεν τὸ κράτος τοῦτο ἐν παραλληλισμῷ πρὸς τὸν τότε σύγχρονον κόσμον. Ὅταν δὲ ἐξετάσαντες εὐρωμεν τὸν μὲν μωαμεθανικὸν καὶ σλαβικὸν πολιτισμὸν πολλῶν βαρβαρότερον, τὰ δὲ κράτη τῆς δύσεως πολλῶν ἀγροικότερα, δὲν θὰ μείνωμεν ἀδιάφοροι πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς, ἀλλὰ θάγασθῶμεν καὶ τῶν λαῶν τὴν ἀγαθωσύνην καὶ τῶν ἀρχόντων τὴν αὐστηρότητα καὶ τῶν βασιλέων τὴν λαμπρότητα καὶ τὰς νίκας καὶ τοῦ κράτους τὴν ἀκμὴν καὶ τὸν πλοῦτον· θάνεύρωμεν δὲ πού καὶ ἄνδρας περιφανεῖς καὶ χρόνους εὐτυχεῖς, θὰ μάθωμεν δὲ τοῦτο μάλιστα, νὰ ὦμεν δίκαιοι, τὸ μέγιστον τοῦτο χρέος τῶν ιστορούντων.

Ἐπειτα δὲ δὲν εἶνε ὅλως ἀναξία λόγου, λέγω δὲ καθόλου διὰ τοὺς περὶ τὰνθρώπινα διατρέβοντας, ἡ ἱστορία λαοῦ οὐτινος αἱ τύχαι συνδέονται καθ' ὅλους τοὺς μέσους αἰῶνας ἀναποσπαστῶς πρὸς μονοῦ πάντας τοὺς τότε γνωστοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ὅστις εἶχε τὴν δύναμιν διὰ μυρίων περιπετειῶν νὰ διασώσῃ τὴν ἰδίαν ὑπαρξιν καὶ νάναστῇ καὶ πάλιν πρὸς τιμὴν ἑαυτοῦ καὶ σωτηρίαν, τίς οἶδε, τῆς Εὐρώπης καὶ πάλιν.

Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐνόμισαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱ ιστοριογρά-

φοι τῆς Δύσεως, ταπεινώσαντες τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου χάριν ἰδίων παθῶν καὶ διὰ τὰς ἀντιπαθείας ἐκείνας ἃς ἀναγκαιῶς ἐπήνεγκε τὸ μοιραῖον ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας, κληθείσης κατωτέρας (law empire, bas-empire) ὑπὸ χρονικὴν ἔννοιαν, οἷον μεταγενεστέρας τῆς ῥωμαϊκῆς ἢ ἐξάρτημα παρακμάσαν ἐθεωρήθη, κατήντησεν ἔπειτα νὰ μεταπέσῃ εἰς ὄνομα ὕβρεως καὶ ἐλέγχου ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς καταπτώσεως.

Ἄλλ' εἰς τοῦτο πταίει οὐ μικρὸν καὶ ἡ φύσις τῶν πηγῶν καὶ ἡ ἀτέλεια τῆς ἱστορικῆς ὕλης. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου ἐγνώριζον οἱ λόγιοι μόνον παρὰ τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ τινῶν ὀλίγων εἰδήσεων τῆς δυτικῆς χρονογραφίας, καθ' ὅσον μάλιστα ἀνεφέρετο εἰς τὰ ζητήματα τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἄλλ' αὐταὶ μὲν ἦσαν, ὡς εἶκος, δυσμενεῖς πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς, ἡ δὲ βυζαντιακὴ χρονογραφία παρεῖχεν εἰκόνα ἀτελῆ καὶ ἀνακριβῆ τῆς ἱστορίας. Οἱ βυζαντινοὶ δὲν ἔχουσι τὴν ἀκρίβειαν ἐκείνην καὶ τὴν πλήθουσαν ἀξίαν ἣτις διακρίνει τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων ἱστοριογράφων· κύριον μέλημα ἔχοντες τὴν παράστασιν τῶν αὐλικῶν σκευαριῶν καὶ τὰς πολεμικὰς διηγήσεις, ἀμελοῦσι πλείστων πραγμάτων ὧν ἔχομεν ἀπόλυτον χρείαν. Σπάνια δ' εἶνε ἔργα οἷα τὰ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου καὶ τὰ ἀπανθίσματα τοῦ Κωδίνου ἐξ ὧν μανθάνομεν οὐσιώδεις εἰδήσεις περὶ τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων, τῆς διοικήσεως τῶν θεμάτων, τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ κράτους. Ἄλλὰ καὶ τοιοῦτοι ὄντες οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι ἔχουσι ἐκδοθῆ ἀτελῶς καὶ κακῶς, ἐνίοτε οἰκτρῶς. Τοῦθ' ὅπερ δ' εἶνε ἡ κυριωτάτη πηγὴ τῆς ἱστορίας τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἡ δημοσίευσις καὶ μελέτη τῶν διαφόρων ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἀρχετύπων ἐγγράφων εἶχε σχεδὸν καθ' ὀλοκληρίαν ἀμεληθῆ παρὰ τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν. Τὰ μόνον συλλεχθέντα ἔγγραφα ἦσαν τὰ εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίαν ἀναφερόμενα 83 τὸν ἀριθμὸν, ἅτινα συναχθέντα ὑπὸ τοῦ Ducange ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τῆς *Histoire de Constantinople* ὁ

Buchon. Ἐλάχισται, καὶ τυχαίως μόνον, εἶχον ἐκδοθῆ βυζαντιακαὶ ἐπιστολαί, μόλις δέ πού τι πλὴν τῶν μακρῶν χρονογραφιῶν ἐκ τῶν βραχέων ἐκείνων ἔργων, τῶν μονωδιῶν, τῶν ὑπομνημάτων, τῶν ἐκθέσεων, ἅτινα δικαίως θεωροῦνται ὡς αἱ πρῶται ἱστορικαὶ πηγαί. Οὐδ' ἦσαν ταῦτα αἱ μόναι πηγαὶ τῆς βυζαντιακῆς καὶ μέσης καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας αἵτινες ἔπρεπε νὰ γνωσθῶσιν· ὑπελείποντο οἱ σλάβοι καὶ ἄραβες χρονογράφοι, τὰ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ τοῖς ἀρχαίοις τῆς δύσεως ἄπειρα ἔγγραφα, τὰ μολυβδόβουλλα, τὰ νομίσματα, ἑλληνικά τε καὶ λατινικά, τέλος πλείστα ἔτι βυζαντιακὰ χρονικὰ ἀνέκδοτα. Οὐδ' εἶχεν ἔτι συμπληρωθῆ ἡ μελέτη τοῦ βυζαντιακοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν νόμων, ἣτις πλείστα ἠδύνατο νὰ δικαιώσῃ καὶ πολλὰ σκοτεινὰ νὰ διαφωτίσῃ.

Ἄρα καὶ μετὰ τὰ ἔργα τοῦ **Ducange** καὶ μετὰ τὰς συγγραφὰς τοῦ **Γίβωνος** καὶ τοῦ **Lebeau**, πρὸς ὧν τὴν μακροτέραν ἐκτίμησιν ἐπιλείπει με ὁ χρόνος, καὶ μετὰ τὰς ποικίλας περὶ τῆς συγχρόνου τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος μαρτυρίας τῶν διαφόρων περιηγητῶν αἵτινες ἤρξαντο φοιτῶντες αὐτόσε, καὶ μετὰ τὰς πολλὰς περὶ **Μωρέως** καὶ τῆς **λοιπῆς Ἑλλάδος** συγγραφὰς, ἃς προὐκάλεσεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ **Μοροζίνη**, καὶ μετὰ τὰ πολλὰ ὅσα ἐγράφησαν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐργασία ἣτις ὑπελείπετο διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς ἦτό τις τεραστία. Καὶ ἐδημοσιεύθησαν μὲν ἔργα πολλὰ πραγματευόμενα διάφορα τμήματα ταύτης τῆς περιόδου, ὧν ἐξέχουσι τὰ τοῦ **Finlay**, ἀλλὰ διὰ τὴν ἄνω δηλωθεῖσαν ἀτέλειαν τῶν πηγῶν τὸ ἔργον τῆς τελείας ἱστορικῆς παραστάσεως τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἐπίκαιρον, κυριώτατον δὲ χρέος τοῦ ἱστορικοῦ εἶνε τὸ τῆς ἐρεῦνης, τὸ τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ἐσφαλμένων, ἀλλὰ μάλιστα τὸ τῆς συμπληρώσεως τῶν πηγῶν.

Πρόκειται δὲ μάλιστα περὶ ἀνευρέσεως καὶ ἱστορικῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἔτι ἀνεκδότων βυζαντινῶν χρονογράφων, τῶν ποικίλων μονωδιῶν, ἐπιστολῶν, ἱστορικῶν ποιημάτων, πανη-

γυρικῶν λόγων, βιογραφικῶν καὶ τοσοῦτων ἄλλων ἱστορικῶν πηγῶν πρόκειται περὶ τῆς ὅσον οἶόν τε τελειοτάτης χρήσεως τῶν σλαβικῶν μαρτυριῶν· πρόκειται τέλος περὶ τῆς μόλις ἀρξαμένης ἐργασίας τῆς ἐξερευνησεως τῶν ἰταλικῶν ἀρχείων, μάλιστα δ' ἐκείνου ὅπερ, ἀπρόσιτον ἔτι μένον δυστυχῶς, τὰ μέγιστα θέλει διαφωτίσει τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν ὅταν ἀνοιχθῆ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἱστοριοδικῶν, ἐννοῶ δὲ τὸ τοῦ Βατικανοῦ.

Πλεῖστοι δὲ εἶνε οἱ ἀσχοληθέντες περὶ τοιαύτας ἐρεύνας ὡς καὶ οἱ συγγράψαντες διαφόρους μονογραφίας περὶ τῆς μεσοχρονίου καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ καταντλήσω τῆς κεφαλῆς ὑμῶν τὸν μακρὸν τοῦτον κατάλογον ἐν βραχεῖ λόγῳ ἐναρκτηρίῳ, θὰ ῥηθῶσι δὲ περὶ αὐτῶν διὰ μακρῶν τὰ δέοντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ μαθήματος, ὅπερ πρῶτον θὰ διδάξω, *περὶ τῶν πηγῶν τῆς καθόλου ἑλληνικῆς ἱστορίας*. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ παρέλθω ἀμνημόνευτα τὰ ὀνόματα δύο ἀνδρῶν οἵτινες ἐδαπάνησαν ὅλον τὸν βίον αὐτῶν περὶ τὴν μελέτην τῆς μεσοχρονίου ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων.

Πῶς νὰ μὴ ἀναφέρω τὸ ὄνομα τοῦ Γάλλου Buchon ; Ὅστις ἀναλαμβάνων τὰς περὶ φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι μελέτας τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Ducange κατέβαλεν ἐν τῇ τετρατόμῳ σειρᾷ τῆς Collection des Chroniques καὶ ἐν ταῖς Chroniques étrangères τὰς πρώτας βάσεις τῶν εὐρυτάτων αὐτοῦ ἐρευνῶν καὶ ἐδημοσίευσεν τὸ *Βιβλίον τῆς κουγκέστας*, τὴν περιεργοτάτην ταύτην καὶ σπουδαιοτάτην πηγὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας. Τῷ δὲ 1840, ἐπισκερθεὶς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα μελετήσῃ τὴν ἐποχὴν τῆς φραγκοκρατίας κατὰ χώραν, ἔστρεψε μὲν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ σωζόμενα παντοσείδῃ μνημεῖα τῶν χρόνων ἐκείνων, τοὺς πύργους, τὰς ἐκκλησίας, τὰ στέμματα, τὰ νομίσματα, μετὰ κόπου δ' ἀνεζήτησε νὰ εὔρη κώδικας ἀνεκδότους, ἀναφερομένους εἰς τὴν ἱστορίαν ἧς προέθετο τὴν ἐξέτασιν. Καὶ ὑπῆρξε μὲν ἡ ἐν Ἑλλάδι τοιοῦτων μνημείων συλλογὴ μικρὰ, πολλῶ δὲ πλου-

σιωτέρα ἢ ὕλη ἦν ἀπεκομίσαστο ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν τῆς Κερκύρας, μάλιστα δ' ἐκ τῶν τῆς Φλωρεντίας καὶ Νεαπόλεως.

Ἄλλὰ καὶ τοσοῦτον ὁ Buchon ἐργασθεὶς πολλῶ ἀπείχε τοῦ νὰ ἐξαντλήσῃ τὴν ὑπάρχουσαν πλουσιωτάτην ὕλην. Τὰ μὲν ἐν Βενετία ἀρχεῖα φαίνεται ὅτι δὲν εἶχεν ἐξετάσει, ἀνεπαρκῆς δ' ὑπῆρξεν ἢ παρ' αὐτοῦ ἀναδίφησης τοῦ πλουσίου ἐν Νεαπόλει ἀνθηγαυικοῦ ἀρχείου.

Πολλῶ δ' ἐκτενέστεραι καὶ ποικιλώτεραι ὑπῆρξαν αἱ ἔρευναι τοῦ Γερμανοῦ Καρόλου Hopf. Πεπρικοισμένος ὢν ὑπὸ θαυμαστῆς ἐπιμονῆς καὶ μνήμης, ἐπεκτείνας δὲ τὰς μελέτας αὐτοῦ εἰς βαθμὸν ἐκπληκτικόν, κατώρθωσεν ἔπειτα διὰ δύο ταξιδίων εἰς Ἰταλίαν τῶ 1853 μέχρι τοῦ 1854 καὶ ἀπὸ τοῦ 1861 ἕως τοῦ 1863 καὶ κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα νὰ περισυναγάγῃ πλείστην ὕλην καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ κυριώτατα τῶν αὐτόθι ἀρχείων πρὸς συγγραφὴν πλείστων μονογραφιῶν καὶ ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ μελετηθέντα ἔγγραφα τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἀρχείων τῆς Βιέννης, Βενετίας, Μεδιολάνων, Ταυρίνου, Γενούης, Νεαπόλεως, Μελίτης, Κερκύρας, Ζακύνθου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους δὲν ἀριθμοῦνται καθ' ἑκατοντάδας οὔτε κατὰ χιλιάδας, ἀλλὰ κατὰ πολλὰς μυριάδας. Ἡ δὲ μελέτη τοῦ εὐθαρσοῦς τούτου μεσαιωνοδίφου ὑπῆρξεν ἀδιάκοπος καὶ συνεχῆς μέχρις αὐτοῦ τοῦ θανάτου, ἐπελθόντος ἐν ἔτι νεαρᾷ ἡλικίᾳ τῶ 1874 καθ' ὃν χρόνον παρεσκευάζετο, ὡς μοι ἔγραφε, νὰ πέλθῃ εἰς Γένουαν πρὸς ἀναδίφησην νεωστὶ εὑρεθέντων ἀρχείων. Ὁ Hopf κατέλιπε μακρὰν ἱστορίαν τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος, δημοσιευθεῖσαν ἐν ταῖς κατακόμβαις, ὡς οὐκ ἀστόχως ἐκλήθησαν, τῆς μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Ersch καὶ Gruber. Ἄλλὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καρπὸς ἀγώνων καὶ ἐρεῦνης μακρᾶς, εἶνε οὐδὲν πλέον ἢ ἡ ἔκθεσις τῶν πορισμάτων ταύτης τῆς ἐρεῦνης. Εἶνε ξηρὸν καὶ ἄτεχνον μέχρις ἀνίας, εὑρετήριον μᾶλλον ἱστορικῶν εἰδήσεων καὶ χρονολογιῶν ἢ ἔργον διαπνεόμενον ὑπὸ θερμότητος καὶ γλαφυρότητος συγγραφικῆς. Καὶ ἐσκόπει

μὲν ὁ συγγραφεὺς νὰ προβῆ ποτε εἰς τεχνικωτέρων ἔκθεσιν τῆς μεσοχρονίου ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὁ θάνατος προέλαβεν αὐτόν· ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν καὶ ἐπιζῶν θὰ συνέγραφεν ἔργον ἀληθῶς ἱστορικῆς ἀξίας, ἐπειδὴ ὁ Hopf στερεῖται ἱστορικοῦ πνεύματος, καὶ περ ὧν θαυμαστὸς περὶ τὴν ἀναδίφησιν τῆς ἱστορικῆς ὕλης*.

Εἶνε δὲ ταῦτα ἔργα δύο, πολλῶ ἀπέχοντα ἀλλήλων· καὶ ὁ μὲν ἐπιστήμων ἱστοριογράφος ἔχει χρέος ἀναπόφευκτον τὴν ἔρευναν, ἀλλ' ὁ ἱστοριοδίφης δὲν ὑψοῦται πάντοτε εἰς τὸ μέγα ἔργον τοῦ ἱστοριογράφου. Ἀλλὰ, ἐπαναλαμβάνω, καὶ ὁ καλλιτεχνῶν ἱστορικόν τι ἔργον ὀφείλει νὰ σχοληθῆ περὶ τὸ ταπεινὸν ἔργον τῆς ἱστορικῆς ἀναδιφήσεως. Ἴδου δὲ τίνα λέγει ὀρθὰ περὶ τούτου ὁ διάσημος Γερμανὸς οἰκονομολόγος καὶ ἱστορικὸς Roscher**. «Καὶ ὁ καλλιτέχνης πρέπει νὰ ὑπαχθῆ εἰς ταύτας τὰς ἐργασίας, εἰς τὰς ὑποχθονίους ταύτας δομήσεις, ὡς ἐκάλεσεν αὐτὰς ὁ Niebuhr· ἀλλὰ τούτων γενομένων, ἐξεύρει νὰ ἐκχωρήσῃ δι' ἀναλύσεως τὰς σκωρίας ἀπὸ τοῦ μετὰλλου, νὰ παράσχῃ ἀκέραιον τὸ εὐγενὲς μέταλλον καὶ νὰ πλουτίσῃ δι' αὐτοῦ ἐν ἀληθείᾳ ἑαυτὸν καὶ τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ προθυμώμεθα ἐν βία νὰ κηρύξωμεν τὸν ἱστορικὸν ἔρευνητὴν τοιοῦτον χειρῶνακτα ἀπλοῦν. Πᾶσαι αἱ ἐργασίαι τοῦ χειρῶνακτος ἐπιβάλλονται καὶ εἰς τὸν καλλιτέχνην, ὁμοίως ἐπίμοχθοι, ὁμοίως λεπτομερεῖς· μόνον δὲ πολλῶ ἀπέχει οὗτος τοῦ νὰ περιορίζηται εἰς ταῦτα τὰ ἔργα. Ἀλλὰ καὶ τὰ μηχανικώτατα ἔργα, ἢ ἀντιγραφή κωδίκων, ἢ

* Ὅτι ἐσκόπει νὰ πράξῃ ὁ Hopf, ἂν ἐπέζη, ἐπεχείρησεν ὁ ἐν Χάλλῃ καθηγητῆς G. Hertzberg, γράψας Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς παρακμῆς τοῦ ἀρχαίου βίου μέχρι τῆς σήμερον, ἧς ἐξεδόθησαν ἤδη τρεῖς τόμοι, ὑπολείπεται δ' ὁ τελευταῖος· ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ περ εὐχαρίστως ἀναγιγνωσκόμενον, οὔτε εἰς ἰδίαν ἐρεύνης στηρίζεται, οὐδ' ἐκπληροῖ τοὺς ὄρους περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος.

** Roscher's, Klio. Beiträge zur Geschichte der historischen Kunst. Göttingen. 1842 σ. 14.

»ἐκδοσις τοιούτων ἀντιγράφων δύναται νὰ γείνη καθήκον τοῦ »γνησίου ιστορικοῦ.»

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰποθαρρυνθῆτε, ὅσοι ὑμῶν σκοπὸν ἔχετε τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὰς τοιαύτας ἀναδιφήσεις, ὑπὸ τοῦ ἐπιμόχθου καὶ ἀχαρίστου τῆς ἐργασίας. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι πολ- λάκις παρὰ τὴν τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν καταπόνησιν καὶ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὸ πονηρὸν ἔργον θὰ νομισθῶσιν οἱ τοιοῦτοι ἐν- διατρίβοντες περὶ τινα πρόχειρα καὶ κοινὰ, ἀλλ' ἐπ' ἴσης βέ-βαιον εἶνε ὅτι καὶ μόνοι οὔτοι θὰ ἔχωσι τὴν χαρὰν τῆς ἀνα-καλύψεως καὶ τὴν ἐνδόμυχον συνείδησιν ὅτι προήγαγον εἰς φῶς τὰ ἀγνοούμενα τέως. Δι' ἐκείνους δὲ ὅσοι σκοποῦσι ταῦ-τα, προστησάμενοι ὡς παράδειγμα μιμήσεως τοὺς πολλοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχοληθέντας ξένους, ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων τὸν Μουστοξίδην, Ζαμπέλιον, Σακελλίωνα καὶ Σάθαν, δι' ἐ-κείνους, ἀνάγκην ἔχοντας τῆς γνώσεως τῆς γραφῆς τῶν κω-δικῶν καὶ τῆς κριτικῆς αὐτῶν, ἀνέλαβον μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ιστορίας τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γραφογνωσίας.

Τοιαῦται εἶνε αἱ μονογραφικαὶ ἔρευναι αἱ ἐπιχειρηθεῖσαι περὶ τῆς ἀρχαίας ιστορίας ἐξ ἑνὸς καὶ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἐξ ἑτέρου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο τὸ πᾶν ὑψίστη δὲ καὶ φιλοσοφικὴ ἀνάγκη ἦτο ἡ ἐξέτασις τῆς ὅλης ιστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς δι' ἧς ἔμελλε νὰ δειχθῆ ἡ διὰ τῶν αἰῶνων διάσωσις τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ διῆκον διὰ πάσης τῆς ἑλλη-νικῆς ιστορίας.

Τοῦτο δ' ἐπεχείρησε τῷ 1832, ἀφορμώμενος ἀπὸ τῆς ἐπελθούσης ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ Γερμανὸς Ἰω-άννης Γουλιέλμος Zinkeisen· ἀλλ' ἀργότερον ἠναγκάσθη νὰ καταλίπη τὸ ἔργον ἀτελὲς μέχρι μόνον τῆς στρατείας τοῦ Ῥογέρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, μεταχειρισθεὶς μέρος τῆς λοιπῆς ὕλης διὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ Ἱστορίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

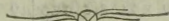
Τὸ δ' ἔργον ἀνέλαβε καὶ συνεπλήρωσεν ὁ ἐμός τε καὶ πάν-των ἡμῶν καθηγητῆς Κωνσταντῖνος ὁ Παπαρρηγόπουλος, οὔ-τινος καὶ ἡ διδασκαλία ἔτερψε καὶ ἐμὲ καὶ ὑμᾶς καὶ ἡ συγ-

γραφῆ ἐδίδαξε καὶ διδάσκει. Ἐν τῇ πεντατόμῳ ἢ μᾶλλον ἑξατόμῳ αὐτοῦ Ἱστορία διέρχονται πρὸ ἡμῶν τριάκοντα ὄλοι αἰῶνες ἑλληνικῆς ἱστορίας. Τίς ἱστορία ἡδύνατο νὰ εἶνε μακροτέρα, τὰς δὲ ψυχὰς ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων τίς ἄλλη νὰ θίξῃ μᾶλλον καὶ νὰ θερμάνῃ ἄλλ' ἢ ἡ ἱστορία ἢ διδάσκουσα ἡμᾶς τὴν δόξαν τῆς εὐκλεοῦς Ἑλλάδος, τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς ἀθλοὺς τῆς παλαιούσης κατὰ τῶν ὄγκων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Σκυθίας, τὰ μαρτύρια τῆς δουλευούσης καὶ τὰς ἀναλαμπούσας ἐλπίδας τῆς ἀναγεννωμένης πατρίδος; Ὁ Παπαρρηγόπουλος λαμβάνων διὰ μὲν τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν ἀσφαλῆ ὁδηγὸν τὴν συγγραφὴν τοῦ Γρότε, ἀλλὰ διατηρῶν ἀπέναντι ἐκείνου τὴν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν, διὰ δὲ τοὺς μέσους καὶ νεωτέρους αἰῶνας χρησιμοποιήσας τὰς πολλὰς καὶ ποικιλωτάτας μονογραφίας, ἐν δὲ τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ πολλαχῶς νεωτερίσας καὶ ἐκτιμήσας δικαίως τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸν βίον τοῦ ἔθνους, συνέγραψεν ἔργον ἄξιον λόγου πολλοῦ, ὅπερ καὶ ἐξετιμήθη καὶ ἐκτιμᾶται δεόντως. Κατώρθωσε δὲ μετὰ χάριτος πολλῆς καὶ δυνάμεως λόγου νὰ παραστήσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἑλληνικῶς, διότι δὲν εἶνε ξένη ἢ καρδία αὐτοῦ πρὸς τὰς τύχας τοῦ ἔθνους οὔτινος ἐκλήθη ἱστοριογράφος. Ἀνήκει καὶ εἰς αὐτὸν ἐν μικρὸν τμῆμα τῆς ἀλουργίδος ἥτις περιβάλλει τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἠσθάνθη καὶ αὐτὸς καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν ταπεινώσιν τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, μεταξὺ τῶν μαρτύρων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος εὗρισκετο πάντως καὶ εἰς τῶν οἰκείων αὐτοῦ καὶ πᾶς νυγμὸς νύσσων τὰ σπλάγχνα τῆς πατρίδος σήμερον κεντεῖ καὶ ἐκείνου τὰ στήθη καὶ πᾶσα ἐλπίς ζωογονοῦσα τὸ πανελλήνιον μέλλον στέλλει μίαν αὐτῆς ἀκτίνα καὶ εἰς ἐκείνου τὴν καρδίαν.

Τοιοῦτος εἶνε καὶ πρέπει νὰ εἶνε ὁ ἐθνικὸς ἱστοριογράφος· τοιοῦτος δὲ πρέπει νὰ εἶνε πᾶς ὁ διδάσκων ἀπὸ ταύτης τῆς ἑδρας τὴν πάτριον ἱστορίαν. Τοιοῦτος δ' εὐχομαι ἀναδειχθεῖς καὶ γὰρ νὰ δικαιοῦμαι μὲν τὴν ἑμὸφωνον ψῆφον τῆς σεβαστῆς τῶν φιλοσόφων σχολῆς καὶ τὴν παρὰ τοῦ σεβαστοῦ ἐπὶ τῆς παιδείας ὑπουργεῖου ἐπίνευσιν, νὰ θερμάνω δὲ καὶ

συγκινήσω ὑμᾶς διὰ τῆς ἐξιστορήσεως τῶν πατρίων καὶ νὰ σταλάξω ποτὲ χαρὰν εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν, χαρμύσυνα εὐαγγελιζόμενος.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Π. ΔΑΜΠΡΟΣ Δ. Φ.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1877(*).

Πέντε εἶναι τὰ εἰς τὸν ἐφετεινὸν ἀγῶνα, τὸν ἐπικὸν, ἀποσταλέντα ποιήματα—ἀγῶνα, οὗ πρυτανεύει ἡ φιλοτιμία τοῦ κ. Βουτσινᾶ. Εἶναι δὲ τοσοῦτον ὀλίγα, διότι, ὡς φαίνεται, ἡ κλαγγὴ τῶν ὄπλων ἐξεφόβησε τὰς εἰρηνικὰς θυγατέρας τῆς Μνημοσύνης ὡς δειλὰς περιστερὰς πρὸς τὰ βαθύτερα ἄλση τοῦ Ἑλικῶνος, ὅπου δὲν ἐθάρρησαν οἱ πολλοὶ δυσέρωτες νὰ τὰς παρακολούθῃσιν.

Ἐκ τῶν πέντε ποιημάτων τὰ μὲν δύο ἡ Κρήτη μας καὶ αἱ Ἑσπερίδες εἶναι ἐπικολυρικά, τὰ δὲ τρία ἡ Αἰκατερίνη, Ἄμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων καὶ ἡ Μάννα τοῦ Γενιτσάρου εἶναι ἐπικά. Παραλείποντες τὰ τρία ἐκ τῶν πέντε, τὴν Κρήτην μας καὶ τὴν Αἰκατερίνην ὡς ἐστερημένα ἀξίας σπουδαίας, τὸν δὲ Ἄμβρόσιον ὡς ὄντα καὶ αὐτὸν ἔπος ἱστορικόν, καίτοι προῖον ἡσκημένου καλάμου, περιοριζόμεθα, κατὰ τὰ ἐν τῇ περισυνῇ συσκέψει τῶν κριτῶν ἀποφασισθέντα κοινῇ, σήμερον εἰς τὴν ἀνάλυσιν μόνων τῶν ἐριζόντων περὶ τοῦ βραβείου.

(*) Σ. Β. Αἱ ἐκθέσεις τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐτυποῦντο συνήθως ἐν ἰδίαις τέρψι φιλλαδίων δαπάναις τοῦ ἀγνωσθέντος κ. Ἰωάννου Βουτσινᾶ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τελευταία ἴσως τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐκθέσεις αὕτη, ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τὸν μᾶλλον τοῦ 1877 ὑπὸ τοῦ εἰρηγητοῦ κ. Θ. Ἀφεντούλη, ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτος, ἐκτυπῶνται νῦν ἐνταῦθα, εἰ καὶ ἄργᾶ, χάριν τῶν τοῦ Ἀθηναίου ἀναγνωστῶν καὶ τῶν τῆς νεωτέρας ἡμῶν ποιήσεως φίλων, ὧν τινες πιθανῶς μετὰ λύπης βλέπουσι τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἀγῶνος τούτου.

Αἱ Ἑσπερίδες, ἡ μῦθοι τοῦ λαοῦ καὶ παραδόσεις,

Τῆς γιαιγᾶς τὰ παραμῦθια

κάν' ὁ ποιητῆς ἀλήθεια.

Ἔργον ποιητοῦ εὐπαιδευτοῦ, συλλαβόντος τὴν εὐτυχῆ ἰδέαν νὰ καλλιτεχνήσῃ ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον μύθους ἢ παραδόσεις τοῦ λαοῦ εἰς τε διδασκαλίαν καὶ εἰς τέρψιν.

Τρία ἐπύλλια, ὡς αἱ παρὰ Γερμανοῖς *Balladen*, περιέχονται ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ· ὁ *Ραψωδός*, αἱ Ὀρειάδες καὶ ὁ Πύργος τῆς Κόρης.

Ἴσως τὴν πρώτην ἰδέαν τοῦ *Ραψωδοῦ* (= Ἀρέθουσα) ἠρύσθη ὁ ποιητῆς ἐκ τοῦ Ἀρίωνος τοῦ *Schiller*· ἀλλ' ὅθεν καὶ ἂν ἠρύσθη, διέπλασεν αὐτὴν ἰδιορρυθμῶς, ὁμολογητέον δὲ καὶ οὐχὶ ἄνευ χάριτος. Ἴδου ἡ ὑπόθεσις.

Γέρων σεβάσμιος, λυρωδὸς πλάνης ὡς ὁ Ἀρίων, κρούων τὴν λύραν, καλεῖ τὰ παιδιά περὶ ἑαυτὸν εἰς διδασκαλίαν καὶ τέρψιν. Ψάλλει παραγγέλματα πείρας καὶ σοφίας, διαπλέκων παραδόσεις τοῦ λαοῦ, ὡς τὴν τοῦ σιδηροχόρτου, δι' οὗ ἀνοίγονται οἱ εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς κεκλεισμένοι θησαυροὶ, κατὰ τὰ παρὰ τῷ κορινθιακῷ μάλιστα λαῷ ἔτι καὶ νῦν πιστευόμενα ἐν ἡμῖν, καὶ κατακυρούμενα διὰ τῶν μυκηναίων ἀνασκαφῶν. Διὰ τοῦ σιδηροχόρτου τῆς πείρας καὶ γνώσεως ἀφηγεῖται ὁ γέρων, ὅτι ἀνεζήτησεν ἐν τῷ πολυπλανήτῳ βίῳ τὴν ἀλήθειαν γυμνὴν προσωπίδων, καὶ εἶδε δι' αὐτοῦ, ὅτι πολλαὶ ἀγγέλων μορφαὶ ὑπέκρυπτον ψυχὴν διαβόλων, καὶ διέκρινεν ἀπανταχοῦ διαφανεῖς τὰς πλεκτάνας τοῦ δόλου. Εἶναι τὸ τέρας, ὁ *Δόλος*, διφυὲς τὴν μορφήν καὶ τὴν γνώμην, καὶ ἔρπει ἀμφίδρομον, δακρύον τὰ πρόσω, γελῶν τὰ ὀπίσθεν, σπαράσσον ἐν τῷ λείχειν καὶ λύσσαν διαχέον ἐν τῷ φιλεῖν. Τὴν πρακτικὴν ταύτην ἀλήθειαν διὰ πολλῶν ἐλιγμῶν καὶ μεταφορῶν πειρᾶται ὁ *Ραψωδός* νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὴν ἀπαλὴν καρδίαν τῶν ἀκρωμένων παιδίων.

Διηγεῖται ἐφεξῆς ὅτι, ἐνῶ ποτε ἐπλανᾶτο παρὰ τὴν κυματάγην, κεκμηκῶς ἐκ τῶν τοῦ βίου ταλαιπωριῶν καὶ καταπεπονημένος ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῷ κακίας, ἀνέδυσεν ἐκ τῶν κυμάτων γέρων, ὅστις δεξιωθεὶς αὐτὸν ἀνέμνησε τὴν παλαιὰν γνωριμίαν, καὶ

ὅτι παῖδα ἔτι ἀθῶον καὶ ἄπειρον, ἐδίδαξεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν πατρι-
κὴν στέγην πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐσθλὰ καὶ καλὰ, καὶ δὴ κα-
τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν, καὶ τὴν τέχνην τοῦ ὑμνεῖν τὴν πίστιν
καὶ τὴν ἐλπίδα. Ἦλεγξε δὲ αὐτὸν ἐν τέλει ἠπίως ἐπὶ τῇ μικρο-
ψυχίᾳ :

« Ἀνάλαβε, φίλ' ἔκ τῆς τέφρας σαυτὸν,
γενεῦ ὡς ὁ φοῖνιξ παιδίον καὶ πάλιν,
ἢ ἀφείς τὴν φροντίδα χαμαὶ τῶν βροτῶν,
ἐλθέ μ' εἰς τὴν θεῖαν ἀγκάλην.
Γυμνὴν τὴν ἀλήθειαν ὅστις ποθεῖ,
οὐδὲ τὴν σκιάν της λαμβάνει,
ἢ ναῦς, ἣν ὁ σάλος τῆς τύχης ὠθεῖ,
τὴν γῆν τῶν μακάρων δὲν φθάνει. —
ὕπέψαλλ' ὁ γέρων τὴν λύραν του κρούων
κ' ἐμάνθανε ὁ κύκλος τῶν παιδῶν ἀκούων».

Λαβῶν δὲ τότε ὁ γέρων τὸν ῥαψῶδὸν ἐκ τῆς χειρὸς, ἤπλωσεν
ἐπὶ τῶν γλαυκῶν κυμάτων τὸν ποδῆρη μανδύαν καὶ ἀνήχθησαν
ἀμφοτέροι πρὸς τὸ πέλαγος, ἐνῶ κατὰ μικρὸν ὁ βράχος τῆς ἀκτῆς
καὶ ἡ ἠχώ τῶν καταγυμμένων κυμάτων ἠφανίζοντο, μόνα δὲ ἀν-
τήχουν τῶν θαλασσίων Νυμφῶν τὸ ἄσμα καὶ αἱ φωναί, ὑφ' ὧν
κατεβαυκαλίσθη ὁ ῥαψῶδὸς εἰς ὑπνον λυσιπνον· ἀφυπνίσθη δὲ
ἐν τῇ χώρᾳ τῶν μύθων.

Τοῦ αἰνίγματος τούτου τὴν λύσιν παρέχουσιν αἱ ἐξῆς στροφαί,
ἀποτεινόμεναι ὑπὸ τοῦ ῥαψῶδοῦ πρὸς τὰ παῖδια :

« Καὶ τίς ἐξ ἡμῶν, ἂν ἀκτίς καθαρὰ
θερμῆς φαντασίας εἰς τ' ὄμμα του θάλλει,
δὲν ἦρθ' εἰς τὰ κοῦφα τῶν πόθων περὰ ;
δὲν εἶδε τὰ θεῖά της κάλλη ;
Ἐκεῖ τῆς ἀγάπης τὸ πνεῦμα γλυκὺ
πιστὴ τὴν καρδίαν θωπεύει,
χαρὰ κ' εὐτυχία χρυσοῦ κατοικεῖ,
κ' εἰρήνη ἀληθῆς βασιλεύει.
— ὕπέψαλλ' ὁ γέρων κτλ.
Ἐκεῖ δὲν ὑפוῦτ' ὁ γλαυκὸς οὐρανὸς
νὰ φύγῃ τῆς γῆς τὴν κακότητα θέλων·
δὲν χαίν' ὁ βυθὸς τῆς ὑγρᾶς ἀφανῶς,
τοῦ κόσμ' ὑποσκάπτων τὸ μέλλον.

Τὰ μὲν τῶν βουνῶν εἶν' εὐώδης τυρός,
 κ' εἶν' ἄρτος ἀφρόλευκος τ' ἄλλα,
 κ' ὁ βύαξ, ἀνθῶν μυροβόλων ἰδρώς,
 προχέει τὸ μέλι καὶ γάλα.
 — ὑπέψαλλ' ὁ γέρον τὴν λύραν του κρούων
 κ' ἐθέλγετ' ὁ κύκλος τῶν παίδων ἀκούων.
 Δὲν κλαί' ὀφθαλμὸς τῆς πενίας ἐκεῖ,
 δὲν στένουσι μικροί, δὲν ὑβρίζουσι μεγάλοι·
 ὑγεία τὰ σώματα πάντων οἰκεῖ,
 κί' ἀμήχαν' ἀμάραντα κάλλη,
 καὶ τ' ἀνθος δὲν φθίνει, ὡς ἐδῶ, τῆς ζωῆς,
 κοσμοῦν τῶν σχολείων τὰς θύρας,
 ἀλλ' ἔχων τὰς γνώσεις καθεὶς συμφεύς,
 αὐξάν' εἰς σοφώτατον γῆρας
 — Ὑπέψαλλ' ὁ γέρον τὴν λύραν του κρούων
 κ' ἠγάλλετ' ὁ κύκλος τῶν παίδων ἀκούων.

Ἐν τῇ χώρᾳ λοιπὸν ταύτῃ τῶν μύθων, ὅπου ῥέει τὸ ἀθάνατον ὕδωρ, καταθελχθεὶς ὁ ῥαψωδὸς ὑπὸ τοῦ ἀειζώου βείθρου, ἔφερε τὰ διψῶντα χεῖλην πρὸς αὐτό· ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον προσεπάθει νὰ τὸ φθάσῃ, τόσῳ μᾶλλον ἐκείνο ἀπεμακρύνετο· ἐκ δὲ τῆς ἀγωνίας ἀφυπνισθεὶς προσέκρουσεν εἰς τὸν λίθον κρούου μνήματος, οὗ ἡ ἐπιγραφή:

Ἐντεῦθεν ζωὴ βασιλεύ' ἀληθῆς
 καὶ λήγει τὸ κράτος τοῦ Μύθου.

Συνελθὼν ὁ ῥαψωδὸς εἰς ἑαυτὸν καὶ τραπεὶς ἀπὸ τῆς χώρας τῶν ὀνείρων καὶ τῶν πόθων ἐπὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ βίου, εἶδεν ὅτι:

Τὸ ῥόδον ἀνέθελλ' ἐν μέσ' ἀκανθῶν,
 ὁ κόσμος ὀχεῖτ' ἐπ' ἐλπιδῶν, . . .
 ἐν πᾶσι πλὴν ἦνθ' ἀρμονία καλῆ,
 ἐφόρει τὸ πᾶν τῆς προνοίας τὸν τύπον,
 κ' ἐφέρετ' εἰς τρίβον ὀρθὴν κ' ἀσφαλῆ.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐπιθυμεῖ βαρύθυμος ὁ ῥαψωδός:

κ' ἂν φαίνωνται ταῦτα καλὰ κ' ἀληθῆ,
 ἀλλ' ἦν ἡ τοῦ Μύθου πατρὶς καλλιτέρα·
 εἰς πέλαγος ᾧδ' ἀμφιρέπει βαθύ,
 ἐκεῖ διατρέχ' ἡ ψυχὴ τὸν αἰθέρα.

Προσβλέψας δὲ τὰ παιδιά ὁ ῥαψωδὸς ἐπάδει :

«Κ' ἂν ἤχησ' εὐμόλπως ἡ πρώτη μ' ᾠδῆ,
τῆς λύρας μ' ἂν στέργετ' ἀσμένως τὰ μέλη,
δευτέραν ᾠδὴν ἐφεξῆς ῥαψωθεῖ,
κ' ἐπαίνους ὁ γέρων δὲν θέλει !
'Αλλ' ἂν ἐβαρύνθητε σεῖς, κ' ἐπειδὴ
ὁ λάρυγξ κατέστη βραχνὸς τοῦ δυστήνου,
κερναῖτε τὸν ψάλτην, καὶ φεύγ' ἐν σπουδῇ,
μ' ἐν μέγα ποτήριον οἴνου . . .
—'Υπέψαλλ' ὁ γέρων τὴν λύραν του κρούων
κ' ἐγάλασ' ὁ κύκλος τῶν παίδων ἀκούων.

Τὸ ὀπωσοῦν σκοτεινὸν τοῦτο ἐπύλλιον, οὗ ἐκάστη στροφή περιέχει ἓν δίδαγμα, πρὸς ὃ ἀναλόγως ἀρμόζεται ἡ ψυχὴ τῶν ἀκροαμένων παιδιῶν, ὅτε μὲν ἀγαλλομένων ἐπὶ τῷ ἀκούσματι, ποτὲ δὲ διακεντωμένων εἰς ἀπορίαν καὶ σκέψιν, ἄλλοτε γελώντων κτλ. κτλ. ἔχει, λέγομεν, τὸ ἐπύλλιον τοῦτο, ἂν καλῶς ἀντελήφθημεν αὐτοῦ, νοῦν τὸν ἐξῆς· ἡ γυνῶσις ἀποκτᾶται διὰ τῆς μαθήσεως, τῶν ἀκροαμάτων καὶ διὰ τῆς πείρας. Ἐκ τῆς συζεύξεως τούτων βλαστάνει τὸ *σιδηροχόρτον*, δι' οὗ ἀνοίγονται τῆς προνήσεως, τῆς φαντασίας καὶ τῶν πόθων αἱ πύλαι αἱ σιδηραῖ. Ἄλλ' ὅμως ὅτι καὶ ἂν ἀποκτήσωμεν ἐν τῷ βίῳ, καὶ μάθησιν καὶ πείραν, πάλιν, τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν μόνον πέραν τῶν τάφων, ἐν σφαίρα ἀύλῳ, πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν. Ἀναζητοῦντες ὅμως ἐκείνην, δὲν πρέπει ἀπογνώσεως βλέμμα νὰ ρίπτωμεν ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἀλλὰ νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν τῆς πραγματικότητος φύεται τὸ ῥόδον τῆς ἐπιγείου εὐδαιμονίας, καὶ ὅτι σκοπίμως ἐνεφυτεύθη ἐκεῖ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας.

Ὅμοιοῦμεν ὅτι οὔτε ἄχαριν οὔτε ἀνοικονόμητον εὐρίσκομεν τὴν ἰδέαν καὶ τὴν ἀλληγορίαν τοῦ ῥαψωδοῦ. Τὸν ἰστὸν δι' οὗ ἐξυφάνθη τὸ ἐπύλλιον ὑπολαμβάνομεν ἀρυσθέντα ἐκ τοῦ ἀρχαίου μύθου τῶν Ἑσπερίδων, ἐκ τῶν περὶ τοῦ πλάνητος ῥαψωδοῦ Ἀρίωνος, περὶ οὗ πρόκειται ἡ περίφημος ῥαψωδία *Ballade* τοῦ Σχίλλερ, ἐκ τῆς περὶ σιδηροχόρτου καὶ ἀθανάτου νεροῦ παραδόσεως, καὶ τραφέντα ἐκ γερμανικῶν μελετημάτων.

Τὸ δευτέρον ἢ Ἐρύθεια=καὶ Ὀρειάδες, εἶναι σκοτεινότερον τοῦ πρώτου. Ἐν αὐτῷ νέος, καταλιπὼν πτωχὴν, εὐδαίμονα καὶ χρηστὴν ἐρωμένην, ἀποδημεῖ εἰς τὰ ξένα εἰς μαθητεῖαν τέχνης· ὅθεν μετὰ τρία ἔτη ἐπιστρέφει οἴκαδε, ἵνα τελέσῃ τοὺς γάμους. Νύξ ἦτο καὶ διὰ τινος δάσους διαβαίνων πρὸς τὴν πατρίαν ἐστίν, ἵνα φέρῃ τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὴν μνηστὴν, ἀκούει κώδωνος ἤχον, ὃν ὑπολαμβάνει μὲν ἐν ἀρχῇ ὡς τὸν τοῦ ἀμνοῦ, τοῦ πιστοῦ συντρόφου τῆς πιστῆς ἐρωμένης του, παραχρῆμα ὅμως βλέπει προερχόμενον ἐκ θιάσου νέων ἐν ῥοδαῖς καὶ αὐλοῖς καὶ τυμπάνοις σοβούντων διὰ τοῦ δάσους καὶ ἐορταζόντων. Ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ θιάσου ἡ παλαιὰ φίλη, ἀστράπτουσα ἐξ ἀδαμάντων καὶ χρυσοῦ καὶ πάντων τῶν σημείων τῆς γήϊνου ὀλβιότητος, περιχύνεται περὶ τὸν τράχηλον τοῦ νέου καὶ τὸν συμπαρασύρει εἰς τὸν μεθύοντα στρόβιλον τῆς ἡδονῆς. Ἀποροῦντι δὲ ἐπὶ τῇ τηλικαύτῃ μετατροπῇ, λέγει τῷ νέῳ ἢ κόρη, ὅτι

Εἶδ' ἀνοικτὸν τὸν οὐρανὸν
τὸ βλέμμα μ' ἀγρυπνήσαν
εἰσήκουσ' ὁ Θεὸς ἀγνὸν
τὸ στόμα μου λαλήσαν.
Θερμὴ μ' ἐποίησεν εὐχὴ
πλουσίαν, φίλε, κ' εὐτυχῇ
πρὸ τοῦ μεσονυκτίου
τ' ἁγίου Βασιλείου.
Τὰς ἐρωτήσεις μ' ἀπαλὰ
φιλήματα σφραγίζει·
περὶ τὸ σῶμά του κολλᾷ,
φιλεῖ καὶ ἤλεκτρίζει.

Πάλιν λέγει ὁ νέος :

«Σεμνὴν κ' ὤχραν μὲ συμπαθῆ
σ' ἠγάπησα καρδίαν,
οὐδὲ σ' ἐγνώρισ' ἐμπαθῆ,
κ' ἐρῶσαν μ' ἀκοσμίαν.
σφοδρῶς ἡ φύσις νῦν ὄργᾳ,
πᾶν μέλος καίει καὶ σφριγᾷ·

πάθος ἐν σοὶ κυμαίνει·
τί τάχ' αὐτὸ σημαίνει;

Τὰ κάλλη μου πένθος βαθὺ
καὶ λύπαι τότε ἄφειλον·
κ' εἶχ' ἡ ψυχὴ μου μαρανθῆ,
ὡς φθινοπώρου φύλλον.
Ἄχ! ἤφανεσθη πολὺς
ὁ κόσμος τῶν κροτάφων·

.....
κ' ἤρχόμεν ἴσθη τὴν αὐγὴν
καὶ ἐθρήνου παρὰ τὴν πηγὴν,

.....
Γραῖα τότε ἐπιφανεῖσα
«Αἰδοῦ καὶ τίμα τὸ κυρὸν,
παρθένε, εἶπε, γῆρας·
ὡς θάλλ' ὁ βίος σ', ἐντροφῶν
εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς Μοίρας,
θ' ἀνθῆσ' ὁ πόθος σου πολὺς,
κ' ἡ καλλονὴ σ' ἀειθαλής·
εἴμ' ἡ καλὴ σου Τύχη,
ὕψαινε κ' εὐτύχει.

Πλουσία νῦν καὶ σφριγῶσα ἐκ πάθους καὶ καλλονῆς προσπα-
θεῖ νὰ πείσῃ ἡ νέα τὸν ἔραστήν, ὅτι αἰεὶ διαμένει πρὸς αὐτὸν
ἡ πιστὴ, ἡ παλαιὰ, ἡ τρυφερὰ φίλη, καὶ συμπαρασύρουσα εἰς
τὸν στρόβιλον τῆς εὐθυμίας καὶ μέθης, ἐκρίζον' ἐκ τοῦ νοός του
πάντα φόβον καὶ δισταγμόν. Τότε δέ·

«εἰς ἐν ὁμοίωμ' ἀσφαλῶς
μ' ἐκείνον συνεπλάκη,
καὶ τῶν ὀστέων τ' ὁ μυελὸς
ὀλοσχερῶς ἐτάκη.

Κατὰ μικρὸν ἰλιγγιᾶ
κλίνει ὁ νέος κ' ὠχρῆ·
μετέωρον τὸν φέρει,
καὶ βλέπει κ' ἐπιχαίρει.

.....
Ἄχ! Ἄχ! τὸ στήθος τοῦ πονεῖ,
ρίγουν τὰ κόκκαλά του·
σφραγὶς πιέζει μελανή

τὰ κρύα βλέφαρά του!
 ἢ μανιώδης ἐριννὺς
 ὡς βδέλλα μετ' ἐπιμονῆς
 ἐμούζησεν ἡρέμα
 τὸ τελευταῖον αἷμα!

Τίγγ! Τίγγ! ὁ κώδων τὸ τραχὺ
 τονίζει λάλημά του.

Τίγγ! τίγγ!... ἐτράπ' ἢ ταραχὴ
 εἰς σιωπὴν θανάτου.

.....
 Τίγγ! τίγγ! καλή μ', ὕπομονή
 κ' ἤλθ' ἢ στιγμή τοῦ γάμου
 κ' ἐστρώθη ἢ κλίνη κ' ἡδονὴ
 τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου.
 Ὁχρὸς πλὴν καὶ ἄνευ πνοῆς
 ἐστρώθ' ὁ νέος κατὰ γῆς...
 ἐπ' ὤμων τὸν ἐπαίρνουν,
 καὶ τέσσαρες τὸν φέρουν.

Ἐξαντληθεὶς ὁ νέος ἐκπνέει λοιπόν· ὁ δὲ θίασος τῆς ἡδονῆς
 ἄγριος ἀναρριχᾶται τὰ ὄρη, πένθιμα ἄδων. Ἡ μήτηρ μετὰ τῆς
 πραγματικῆς νύμφης καὶ τοῦ ἱερέως μάτην προσμένουσι τὴν ἀφι-
 ξιν τοῦ μνηστῆρος καὶ τοῦ υἱοῦ διότι...

«Φρικῶδες ἄκουσμα κ' οἰκτρὸν
 τὴν χώραν καταθλίβει,
 ἐπὶ τῶν βράχων καὶ πετρῶν
 ῥιφθεὶς κατεσυντρίβη·
 ἐτράπ' εἰς πένθος ἢ χαρὰ,
 ἐκπνέ' ἢ μήτηρ παγερά...
 ἢ νύμφη τῆς χηρεύει
 καὶ τοὺς νεκροὺς κηδεύει...»

Ὁ δὲ νοῦς τοῦ ἐπυλλίου ἐκτίθεται ἐν ἐπιλόγῳ ὡς ἐξῆς·

«τῷ συμφθαρέντ' εἰς τὸν χαρὸν,
 ἀγρίων Ὁρειάδων,
 μέν' ὁ ναὸς ἐδῶ κλειστός»
 πλὴν εἶν' οἰκτεῖρμων ὁ Χριστὸς
 κ' ὑψοῦ θὰ τ' ἀνατείλη
 τῶν οὐρανῶν ἢ πύλη.

Τὸ ἀλληγορικὸν καὶ παραβολικὸν τοῦτο ἐπύλλιον, ἐν ᾧ εἰκο-
νίζεται ἡ ὑπὸ τῶν ἀκολάστων ἡδονῶν ἀποπλάνησις τῶν νέων
ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ὁ ὄλεθρος αὐτῶν καὶ ἡ συγκαταστροφὴ τῶν οἰ-
κειῶν, εἶναι μὲν ἐστηριγμένον ἐπὶ μυθευμάτων τοῦ παρ' ἡμῶν ὄ-
χλου, ὅτι τὴν παραμονὴν τοῦ ἔτους ἀνοίγονται τὰ οὐράνια, ὅστις
δὲ ἐμβλέψει εἰς τὸ στιγμιαῖον ἀνοιγμα, ἀπολαμβάνει ὅ τι ἀν
προφθάσῃ νὰ εὐχηθῆ πρὶν ἢ ἡ θύρα κατακλεισθῆ· πρὸς δὲ καὶ
ἐπὶ τῆς ἄλλης μυθεύσεως, ὅτι ἡ Μοῖρα ἐμφανίζεται κατὰ καιροῦς
εἰς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀνέλπιστα προμηθεύει τὰ ἀγαθὰ,
οἷόν τι π. χ. ἱστορεῖται ἐν τῷ παραμυθίῳ τῆς Μάρως καὶ Κάλως.
Εἶναι ὅμως ἐν μέρει τὸ ἐπύλλιον πεποικιλμένον διὰ φαντασιῶν
ἀναμνήσεων. Καθ' ὅλου δὲ ἐξεταζόμενον ὡς πρὸς τὴν ἐπίνοιαν
εἶναι καλὸν καὶ διδακτικόν· μόνον τῇδε κάκεισε περὶ τὴν ἐκτέ-
λεσιν ἐφάνη ἡμῶν ἐπιφογὸν μάλιστα ὡς πρὸς τὴν παχυλὴν παρά-
στασιν τῶν θελητῶν καὶ τῶν θωπειῶν τῆς πλουσίας νέας, ἥτις
μεφιστοφηλικῶ τῷ τρόπῳ ὑφαρπάσασα τὸ ὁμοίωμα τῆς πτωχῆς
νέας, τῆς παρὰ τῇ μητρὶ τοῦ μνηστῆρος περιμενούσης τὴν ἐπι-
στροφὴν τοῦ ἐραστοῦ, ἐκβαχχεύει εἰς τὸν ὄλεθρον. Παρίστανται
δὲ ἐν τῷ ἐπύλλιῳ τὰ πράγματα ἀντίστροφα ἢ ὡς ἐν τῷ Φαῦστῳ
τοῦ Goethe. Ἐκεῖ μὲν ὁ Φαῦστος μετημφιεσμένος ἀποπλανᾷ
τὴν Μαργαρίταν εἰς τὸν ὄλεθρον. Ἐνταῦθα δὲ ἡ ἡδονή, ὁ πειρα-
σμὸς, ὑποκριθεῖσα τὴν ἀγνὴν ἐρωμένην, ἀποπλανᾷ τὸν χρηστὸν
νεανίαν εἰς τὴν φθοράν. Εἶπομέν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ παράστασις προσ-
κρούει ἐνιαχοῦ εἰς τὴν λεπτότητα τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἀναγνώ-
στου. Ὁμοιάζει τὰς εἰκόνας ἐκεῖνας, ἐν αἷς ἀποκαλύπτονται τὰ
ἐπιφογώτερα μέλη τῶν παριστανομένων προσώπων, ἢ γίνονται
σφύδρα διαφανῆ. Ὁ φόρτος ὅμως οὗτος εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ ἀφαι-
ρεθῆ ἀνευ βλάβης τοῦ ὅλου· καὶ πιστεύομεν ἄλλως τε ὅτι ὁ δε-
ξιὸς εἰκονογράφος δὲν θὰ δυσκολευθῆ τινὰ τῆς εἰκόνας του μέρη
νὰ καταστήσῃ ἤττον διαφανῆ, ὅταν ἀποφασίσῃ νὰ ἐγκαταστήσῃ
τὸ ἔργον εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ δημοσίου, οἷόν π. χ.

Τὰς ἐρωτήσεις μ' ἀπαλὰ
φιλημάτα σφραγίζει,
περὶ τὸ σῶμά του κολλᾷ,

φιλεῖ, καταγλωττίζει,
 ὑπομεθύσει καὶ γελᾷ,
 ὀλίβει καὶ τρέμει καὶ βοᾷ·
 κ' ἐν βακχικῇ ἀγκάλῃ
 τὴν δύναμιν του βδᾶλλει.

Ἐκεῖνος εἶχ' ἐξαντληθῆ,
 κ' ἐλευθερίαν θέλει
 καὶ ν' ἀποφύγη προσπαθεῖ
 τὰ θαλπερά της μέλη·

πλὴν περισφίγγετ' ἰσχυρῶς,
 κ' ἰδρόνει, τήκεται ὡς κηρὸς
 κ' ἀσθμαίνει κ' ἀναπάλλει
 ἐν διαπύρ' ἀγκάλῃ.

καὶ παρακατιῶν·

σφοδρῶς ἡ φύσις σου ὄργᾳ
 πᾶν μέλος καίει καὶ σφριγᾷ.

καὶ αἱ ἐπαναλήψεις τοῦ φλογεροῦ κάλλους, καὶ αἱ μέχρις ὀστών
 καὶ κοκκάλων καὶ μυελῶν ριγήσεις καὶ βοφήσεις, πάντα ταῦτα
 καὶ ἄλλα εἶναι γραμμαῖα χρωστῆρος, ἐμβαπτισθέντος πάρα πολὺ
 βαθέως εἰς τὸν ἐπαγωγικὸν κυκεῶνα τῆς ἠδυπαθείας. Ἄλλ' ἄς
 ποιήσῃ ὁ ποιητὴς ὅπως δόξῃ αὐτῶ. Αὐτὸς εἶνε κύριος.

Ὁ πύργος τῆς Κόρης=ἡ Αἴγλη=εἶναι ἐσθριγιμένος ἐπὶ μυ-
 θεύματος ἀγνώστου Ἑλληνικοῦ. Πολλὰ φέρονται παρ' ἡμῖν τὰ παρα-
 μύθια, ἐν οἷς γέφυραι ἢ πύργοι κτίζονται τὴν ἡμέραν ὑπὸ τολμη-
 ρῶν ἀρχιτεκτόνων, ἀνατρέπονται δὲ διὰ νυκτὸς ὑπὸ Νηρηίδων
 καὶ ἄλλων πνευμάτων κακοποιῶν. Τὸ παρὸν ἐπύλλιον ἀρχεται
 διὰ τῆς ἱστορήσεως τῆς χαρᾶς καὶ τῶν τελετῶν, ἅτινα ἀνέλαμ-
 ψαν ἐν Βυζαντίῳ, ὅτε μετὰ μακρὰν στείρωσιν ἐτέχθη θυγάτριον,
 μόνος τοῦ θρόνου διάδοχος τῷ αὐτοκράτορι. Παρέστησαν τότε
 εἰς τὴν πομπὴν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αἰχμάλωτοι Ἀχαιῶν. Πέρι-
 λυπος καὶ ἡ χρησιμοδότης ἰέρεια τοῦ δελφικοῦ μαντείου, ἐκδιω-
 χθεῖσα ἐκ τῆς δαφνοσκεποῦς ἐστίας, τῆς ἐν Δελφοῖς, μετὰ τὴν
 σύλησιν τοῦ μαντείου καὶ τὴν μετακόμισιν τοῦ ἱεροῦ τρίποδος εἰς
 τὸν ἱππόδρομον τοῦ Βυζαντίου, ἔνθα εὐρίσκεται μέχρι σήμερον ἐν
 τῷ κέντρῳ τοῦ Ἀτμεϊδανίου, ἡ ἰέρεια ἢ ἐν Δελφοῖς, μετεσχημα-

τίσθη εἰς μάντιδα τῶν τριόδων, ἐξ ἐκείνων, οἶαι περισώζονται μὲν μέχρι τινὸς καὶ ἐν Βυζαντίῳ, πλανῶνται δὲ ὅμως καὶ ἀνά τὰς ἀγυῖάς τῶν Ἀθηνῶν τῶν ἰσοστεφάνων. Ἀνερωτηθεῖσα ἡ μάντις περὶ τῆς τύχης τοῦ ἀρτιγενοῦς θυγατρίου :

«Τὸ βλέμμ' ἀνησύχως ἡ κόρη στροφαῖ,
κυμαίνουν σπαργῶντα φοιβόληπτα στήθη,
σροδρύνεται νῦν ὁ σπασμὸς, νῦν λωφαῖ. . .
ἡ μαύρη σφραγὶς τῶν μελλόντων ἐλύθη.
— «Ἐς στάδιον δούλων φροντὶς περιττὴ
τὸν τρίςπειρον μ' ὄψιν δεσμώτην κρατεῖ
εἰς πρέπουσαν ὤραν αὐτὴ
ἡ σαύρα τ' ἀγροῦ τὸν ἰόν της ἂν πύσση,
τοῦ θρόνου των τ' ἄστρον θὰ σβύσση !

ἐπὶ τῷ χρησμῷ τούτῳ :

Τῶν μὲν ἐθολώθ' ἐξ ὀργῆς ἡ χολῆ,
οἱ δὲ μυκτηρίζουσι τὸν ἄφρονα γρίφον·
τὸ πνεῦμα σιγῶν ὁ πατὴρ ἀσχολεῖ
εἰς χάος βαθύ λογισμῶν ἀποκρύφων·
ὁ νοῦς ἀψηφεῖ δεισιδαίμον' ἀχλὺν,
στοργὴ καὶ καρδία ταχύποπτος πλήν
προαίσθησιν θάλλει τυφλὴν,
κ' ὑπ' ὄψεως τρέμει, μὴ θάνη δηχθεῖσα
ἡ κόρ' ἐν πορφύρα τεχθεῖσα.

Ἐπινοεῖ λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ προφυλάξῃ τὴν κόρην ἐν πύργῳ, ἐκτισμένῳ ἐν τῷ Βοσπόρῳ, ἐν τῇ θαλάσσῃ. Τολμηρὸς νέος ἀρχιτέκτων ὑποσχεῖται τὸ ἔργον, ἂν ὑποσχεθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα τῆς κόρης, καὶ ὁ βασιλεὺς

Σ' ἀνήκ', ἐν τῷ πύργῳ ἡ κόρ' ἂν σωθῇ,
κ' ἡ χεὶρ της κ' ὁ θρόνος μου, τύχ' ἀγαθῇ·
ἂν ὅμως ἡ τύχη ψευσθῇ,
κ' εἰς ἔργα δὲν κτίσης τοὺς λόγους συντόμως
σ' ἀμείβ' ἀπηνῆς λαμητόμος.

Ὁ ἀρχιτέκτων ἐπιλαμβάνεται τοῦ ἔργου. Ἄμετροι ὑπηρετοῦσιν αὐτῷ οἱ κτίσται, καὶ ἀφειδῶς δαπανᾶται ὁ χρυσός. Τὰ θεμέλια ὑψοῦνται ἤδη ὑπεράνω τῶν κυμάτων, ἀλλ' ὁ δι' ἡμέρας ἐκτίζετο, ἀνετρέπετο διὰ νυκτός. Ἠγγιζεν ἡ προθεσμία καὶ ὁ ὄλε-

θρος ἐπεσειέτο εἰς τὸν κτίστην. Περίλυπος αὐτὸς ἀνερευᾶ δι' ὄ-
λης νυκτὸς τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ, ὅτε ἀκούει ἀπὸ μέσων τῶν κυ-
μάτων ἐξ ἄντρων ὑγρῶν ἀναπεμπομένην μολπὴν, κατὰ μικρὸν δὲ
βλέπει ἀναδυόμενον ὄμιλον Νυμφῶν, ὅστις χορεύων περὶ τὸν πύρ-
γον ἀνατρέπει αὐτὸν μετὰ χλεῦθς :

Σκορπίσατε κόραι μ' ἀγρίαν χολὴν
τοῦ νάνου θνητοῦ τὴν γιγάντειον φρένα,
ἀφοῦ παραβλέψας τὴν ἐπιπολὴν,
θρασοὺς ἐμβαθύν' ἐρευῶν τὸν πυθμένα.
Κλονεῖται καὶ σφάλλετ' ὁ πύργος τραπεῖς,
σαλεύεται, τρέμει καὶ τρίξ' ἢ κρηπίς,
μὲ τάχος ὄργιλ' ἀστραπῆς
τὰς χεῖρας κινοῦν τ' ἀλαλάζοντα πλήθη
καὶ κοῦφ' ἀφανίζοντ' οἱ λίθοι.

Ἐπιχυθεὶς ὁ τεχνίτης ἀρπάζει τὴν Νύμφην τὴν ἄγουσαν τὸν
χορόν.

Ἐδῶ, Σατανᾶ, κρατερὰ σὲ κρατῶ,
καὶ μάτην ζητεῖς τοῦ λοιποῦ νὰ μ' ἐκφύγης.
μ' ἐπέκλωσας σὺ τὸ δυστύχημ' αὐτὸ,
καὶ σὺ τὰς λοιπὰς πρὸς τ' ἀδίκημ' ὠδήγεις·
κ' ἂν ἦσαι κακοῦργος δυσχείρωτος σὺ,
εἰς μάμας ἀρκεῖ νοθεσία χρυσοῦ...

Ταῦτα δὲ λέγων ἀφαιρεῖ τὸν πέπλον τῆς Νηρηίδος :

Ἦ, δός μοι τὸν πέπλον! τὸν πέπλον μου δός,
καὶ λάβ' ἀντ' αὐτοῦ πᾶν ὅ,τι ἄλλο θελήσης.
Ποθεῖς εὐτυχίαν; πιστὴ σ' ὀπαδὸς
σ' ἀμείβ' εὐπειθὴς μ' ἡδονὰς κ' ἐντροφήσεις·
κ' ἔαν ἡ ψυχὴ σ' ὡς ἀδάμας σκληρὰ
πρὸς θάλλοντα κάλλη κ' ἐρώτων πυρὰ
κωφεύ' ἀπαθὴς καὶ ψυχρὰ,
ἀπαίτησον πλοῦτη καὶ θρόνους καὶ κρότον,
πλὴν δὸς τὴν καλύπτραν μου πρῶτον!

Ἄλλ' ὁ νέος ἀπαιτεῖ τὴν ὑπὸ τῆς νύμφης ἀνοικοδόμησιν καὶ
ἐπιστέγασιν τοῦ πύργου. Τίθεται παραυτίκα ἡ χεὶρ εἰς τὸ ἔργον·
καὶ ἐπειδὴ εἶχε μὲν ἡ ὥρα τῆς νυκτὸς παρέλθει, καὶ ἤγγιζεν ἡ
φωνὴ τοῦ ἀλέκτορος, ἐσπάνιζον δὲ καὶ οἱ λίθοι, ἡ νύμφη ἀνεπλή-

ρωσε τούτους διὰ στίχων ἐκ σωμάτων Νηρηίδων. Ἀέναοι δὲ γογγυσμοὶ καὶ στόνοι ἤκούοντο περὶ τὰ βάθρα τοῦ πύργου, ἐμπετρουμένων τῶν νυμφῶν.

Ταράσσει' ὁ βούς, φρικιοῦν τὰ νερά,
οἱ ναῦται τὸν τρέμοντα πύργον φοβοῦνται.
Μέν' ἤσυχος, κτίστα, εἶν' τ' ἄνω στερεὰ
καὶ μόνον τὰ κάτω ἀπαυδοῦν καὶ κλονοῦνται·
ἀπόδος μ' ἀντὶ τῶν τσοσούτων ἀγώνων
τὸν πέπλον, τὸν πέπλον μου μόνον!

Ἀποκρίνεται ὁ κτίστης :

Ἄλλ' ἂν οὗτος ἐκτίσθῃ τοῦ λείπ' ὁ σταυρὸς,
καὶ λείπ' εἰς τὸν ἄκρον ἴστων ἢ σημαία.

Πρὶν δὲ καὶ ταῦτα ἀναρτηθῶσι, φωνεῖ ὁ ἀλέκτωρ, καὶ αἱ μὲν νύμφαι ἀφανίζονται, ὁ πύργος δὲ μένει, ἐφ' οὗ ἀντὶ σημαίας

«καὶ νῦν εἰς τὰς αὔρας ὁ πέπλος παλαίει
καὶ ἐπάν' ὁ σταυρὸς θριαμβεύει.

Ἐν τῷ πύργῳ κατοικισθεῖσα ἡ βασιλόπαις αὐξάνεται καὶ κρατύνεται, ἀγνή, ἀθήα, ἀμόλυντος ἐκ τῆς σηπεδέονος τοῦ κόσμου, ὑπερβάλλουσα πάσας εἰς κάλλος καὶ ἀρετήν. Πανταχόσε ἡ φήμη τὴν διαλαλεῖ, πανταχόθεν φέρονται διαμηνύματα περὶ γάμου μετὰ βασιλοπαίδων καὶ ἡγεμόνων. Εἰς μάλιστα ἡγεμόν πρὸς τοῖς παλαιοῖς δώροις, ἃ πέμπει τῷ αὐτοκράτορι, συναποστέλλει καὶ τὴν ἀπειλὴν ὅτι διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου θὰ ἐκβιάσῃ τὴν χεῖρα τῆς κόρης :

κ' ἐκλήθ' ὁ στυγνὸς τῶν ἀρχόντων χορὸς
καὶ πάντων ἡ γνώμη κ' ἡ βῶμ' ἠρωτήθη·
πλὴν ἔφερ' ἐξ ἴσου καθεὶς φθονερὸς
τὸ φρόνημα δόλιον, νόθα τὰ στήθη,
τοῦ θρόν' ἀνορθῶν τὴν πεσοῦσαν τιμὴν
κ' εἰς εὖνουν τὸ μέλλον τῆς κόρης στιγμὴν
λαμπρύνων, συμπείσθητ' ἡμῖν,
καὶ τάμ' αὐτοκράτωρ, ὁδὸν τὴν ἀρίστην
τοῦ πύργ' ἀποκτείνων τὸν κτίστην.

Οὕτω καὶ ἐγένετο. Ἀγγέλλεται ἡ φήμη τῶν βασιλικῶν κηδεσπειῶν καὶ τῶν γάμων, πανταχόθεν δὲ ἀποστέλλονται πλού-

σια τὰ γαμήλια δῶρα, ὧν μεταξὺ καὶ κάνιστρον μετ' ἀνθέων.
Ταῦτα δὲ τὰ ἄνθη μόλις ἐγγίζει ἡ κόρη καὶ

Ἄχ! εἶν' ἐκεῖνος ὁ πρέπων καιρός·
ὄν ἐχρησμόδησεν ἡ αἰχμάλωτος ἰέρεια τῶν Δελφῶν,
εἶν' ἐκεῖνος ὁ πρέπων καιρός,
ὁ κάκιστος ὄφεις ἐκεῖ κεκρυμμένος
τὴν ἄκραν κεντᾶ τῆς λεπτῆς τῆς χειρὸς,
κ' αἰσθάνεται φρίκην θανάτ' ἢ παρθένος,
ἰὸς τὴν ἄθρᾶν καλλονὴν ἀναλίσκει,
καὶ φθίν' ἢ παρθένος καὶ θνήσκει!

Δονοῦνται, βομβοῦν καὶ βροντοῦν κ' ἀντηχοῦν
δυσάγγελιοι φθόγγ', αἱ κλαγγαὶ τῶν κωδῶνων·
ἐν μῆνυμα φῆμαι βαρύτερ' ὄχοῦν
«ἡ τέκνωσ' ὁ φθόνος τὸν ἄδικον ὀρόναν».
Ἐτραπ' ὁ χορός εἰς πομπὴν νεκρικὴν
κ' ἡ κόρη ἢ καλὴ μὲ στολὴν νυμφικὴν,
εἰς ὕπνον ἐτάφη γλυκὺν
πληστόν τοῦ πρώτου μνηστῆρος κειμένη...
πλὴν ἔμειν' ὁ πύργος καὶ μένει...

Ὁ δὲ νοῦς τῆς παραβολῆς εἶναι, ὅτι τῶν ἀπίστων καὶ δολερῶν
βουλευμάτων μοιραῖον πέρας ἔπεται ἡ καταστροφὴ τῶν ἐργατῶν.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἐπυλλίου τούτου εἶναι ἑλληνικωτέρα τῆς τοῦ
προηγούμενου τῶν Ὀρειάδων. Δὲν ἐμπεριέχει ὑπερβολάς, οὔτε
στρέφεται ἐκτὸς τοῦ σώφρονος μέτρου ὡς ἐν μύθῳ. Διεγείρουσα
δὲ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀναγνώστου ζωνρὸν τὸ διάφορον ὑπὲρ τοῦ τολ-
μηροῦ κτίστου, ἐπαφίνει τὴν πρέπουσαν βαρυθυμίαν μετὰ τὴν
καταστροφὴν (=τὴν κάθαρσιν) καὶ τὴν πρέπουσαν διδασκαλίαν
ἐμπεδοῖ, τόσῳ ἀσπασιωτέραν ἐν τοῖς νῦν χρόνοις, ὅσον αἱ κηδε-
στεῖται οὐχὶ σπανίως ἀπορρέουσιν ἐκ λελογισμένου δόλου καὶ συνά-
πτονται κατὰ πλειοδότησιν συμφερόντων.

Ἐχομεν νὰ ψέξωμεν κατὰ πάντων τῶν ἐπυλλίων τούτων τὸ
ἐν πολλοῖς ἐσφυρηλατημένον τῶν στίχων, τὰς ἀφορήτους καὶ
βιαίας, δὲ δ' εἰπεῖν, καὶ ἀμούσους ἀποκοπὰς φωνηέντων καὶ
διφθόγγων καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῶν λέξεων, τὰς ἐπακολου-
θήσεις συμφώνων καὶ συλλαβῶν ταυτοτήτων, ἐξ ὧν πάντων πράγ-
ματι κοπιώδης ἐνιαχοῦ ἀποβαίνει καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγνωσις, πολὺ

δὲ μᾶλλον ἢ ἐμμελῆς καὶ εὐφωνος ἀπαγγελία τῶν στίχων. Ἦθε-
λέ τις σχεδὸν εἶπει, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶναι κωφός, ἢ ὅτι οὐδέποτε
ἀνέγνωσε τοὺς στίχους του φωνῆ γεγωνυία, ἢ ὅτι ζῶν ἐν ἄλλο-
γλώσσοις ἀπέβαλε τὴν λεπτότητα τῆς αἰσθήσεως ὡς πρὸς τὴν
πάτριον γλῶσσαν. Παράδειγμα ἡ ὅλη στροφή ἡ ἐξῆς·

Αὐτόθ', ἔνθα πλέον τῆς λήθης τὸν ῥοῦν
τὸ πνεῦμ' ἀποβάλλει τῆς ὕλης τὸν φόρτον,
βλαστὸν κατ' αἰῶν' ἀποκτιᾶ σιδηροῦν
κ' ὠθεῖ τὸ σιδηρίνον χόρτον·
ἐκλείπ' ἐν ἡμέρ' ἀφανῆς ἢ νεκρὸν,
τὴν νύκτ' ὡς ἀδάμας ἐκπρέπει,
αἰμάσσει κ' ἐκπέμπ' ἕνα στόνον πικρὸν
ὄσακίς ἢ χεῖρ μας τὸ δρέπει.

Ἐν τῇ στροφῇ ταύτῃ περιέχονται 10 ἀποκοπαὶ φωνηέντων
καὶ διφθόγγων. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀκροατῶν μου
δὲν ἐννοοῦσιν ἅμ' ἀκούοντες τὸν νοῦν τοῦ στίχου· καὶ πῶθ' ἀεί-
ποτε ποθ' (=πόθου) ἀδελφός (πλανῶν μ' ἀπωτέρω ἀνευδότης).
Συγκοπαὶ ὡς τὸ γῆρας μ' = γῆρας μου, τὸ σῶμα μ' = σῶμα μου, ὁ
νοῦς μ' = ὁ νοῦς μου, ἐμπρός τ' = ἐμπρός του, καὶ πάλιν ὦ! εἴθε μα-
κρὰν ἀπὸ τοῦτ' ἀπηνῆ νὰ σκέπ' ὁ Θεὸς τὴν καρδίαν σας, αἶρων
ὑψόθ' ὄσ' (=ᾄσον) ἀπέχουν οἱ κοῦλ' οὐρανοί, τῆς φρίκης τῶν μαύ-
ρων νερτέρων.

Τοιαῦται, λέγω, συγκοπαὶ καὶ κακοφωνίαι δυσπρόφερτοι βρί-
θουσιν ἀπανταχοῦ τῶν Ἑσπερίδων. Ἀλλὰ καὶ οἱ γρίφοι ἐν αὐ-
ταῖς δὲν εἶναι σπάνιοι, ὡς οὐδὲ τὰ γλωσσήματα, τὰ ἀσινῆ, εἰκῆ,
στυγέω, αἰμύλα, φιλω-όχῳ τὸ φορτίον κτλ. κτλ.

Παρὰ πάσας ὅμως τὰς κῆρας ταύτας θεωροῦμεν τὰς Ἑσπερί-
δας ἀξίας λόγου πολλοῦ· ἡ δὲ ἀξία αὐτῶν ἤθελεν εἶσθαι ἀνυπερ-
θέτως μείζων, βεβαιότερα δὲ ἢ ἐξ αὐτῶν ἠθικὴ ὠφέλεια, ἂν ἦσαν
ἀφελέστερα καὶ σαφέστερα τὰ ἐπύλλια, ὃ ἴσως κατορθωθῆ, ὅταν
ἐπιξεσθῶσι καὶ ἀπολειανθῶσιν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ.

Ἡ Μάρρα τοῦ Γεμισάρου, ἔπος μακρὸν, ἐκ 3, 500 περίπου
στίχων, ἀπεικονίζει μίαν τῶν θλιβερωτάτων σκηνῶν τῆς ζωῆς
τῶν ὑπὸ δουλείαν Ἑλλήνων.

Ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐξεθρόνιζον καὶ ἀπετύφλουν ἀλλήλους, βλακωδῶς δὲ προσέβλεπον οἱ ὑπήκοοι εἰς τὰ ἐπαίσχυντα ὄργια τῆς ἀρχομανίας ἢ ἐμεθύσκοντο ἐκ τῶν πονηρῶν ἀμιλλῶν τῶν ἵπποδρομείων, ἐδημιουργεῖτο ἐν σιγῇ ἡ στρατιωτικὴ σύνταξις τῶν Τουρκομάνων ὑπὸ τὸν Ὁρχάνην καὶ τὸν ἀδελφόν του Ἀλινεδδὶν καὶ τὸν ἀνώτατον δικαστὴν τοῦ στρατοῦ, τὸν Καρὰ Χαλίλ Τσενδερελίν. Ἀσύντακτοι εἶναι τέως οἱ μισθοφόροι τῶν Τουρκομάνων, οἱ περίπυστοι Ἀκιντσίδες, οἱ ὅσον ἀκάθεκτοι κατὰ τὴν ἵππικὴν προβολήν, τοσοῦτον ἀχαλίνωτοι περὶ τὸ λαφυραγωγεῖν, καὶ ἐπιτήδειοι μᾶλλον εἰς τὸ καταστρέφειν τὰ καθεστῶτα, ἢ εἰς τὸ δημιουργεῖν νόμιμα καὶ ἐδραῖα. Ὁ Καρὰ-Τσενδερελὶς λοιπὸν διενόηθη νὰ σχηματίσῃ στρατιάν, ἣτις κατὰ τὴν διαβολικὴν ἐπίνοιαν ἔχει πολλὴν τὴν ἀναλογίαν πρὸς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν. Ὡς δηλαδὴ τοῦτο κατέστη τὸ ἰσχυρότατον ὄργανον τῆς καταδουλώσεως τῶν συνειδήσεων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, οὕτω καὶ οἱ Γενίτσαροι κατέστησαν τὸ ἀτέραμνον ἔρεισμα τῆς τῶν Ὀσμανλιδῶν κυριαρχίας. Ἐστρατολογοῦντο οἱ Γενίτσαροι μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ ἄρα ὡς τὰ πολλὰ παῖδες Ἑλλήνων ἦσαν οἱ δημιουργοῦντες τὰς τάξεις τῶν πολεμίων τοῦ Γένους, καὶ συμπληροῦντες τὰ χάσματά των. Ἀνηρπάζοντο οἱ παῖδες ἐν τρυφερᾷ ἡλικίᾳ καὶ ἐξεβιάζοντο εἰς ἀσυνείδητον ἐξόμοσιν, ἀποκοπτόμενοι ἀπὸ παντὸς συνδέσμου μετὰ τῆς πατρῴας ἐστίας καὶ τῶν γονέων καὶ φίλων. Δὲν εἶχον οἱ Γενίτσαροι οἰκογένειαν δὲν εἶχον πατρίδα, δὲν εἶχον τέκνα. Ἐστία των ἦτον ὁ στρατῶν, σύμβολον τῆς ὑπάρξεως ὁ μαγειρικὸς λέβηθς, ἔργον τὸ μάχεσθαι κατὰ τῶν ἀπίστων, καὶ ἦσαν ἐν αὐτῷ φοβεροὶ καὶ δυσκαταγώνιστοι, ἐπὶ ὅλους αἰῶνας ἀποτελέσαντες τὰ νεῦρα τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, οὗ τὰς μεγάλας καὶ βαθεῖας κρηπίδας αὐτοὶ ἐλάξευσαν μὲ τὴν σπάθην των, καὶ οὔτινος τὴν ἀπαισίως πελαγίσασαν κορυφὴν αὐτοὶ ἐπύργωσαν μὲ τὰ ἄγρια σώματα των.

Μίαν σκηνὴν ἄγρας τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐν τῷ Λιτοχωρίῳ τοῦ Ὀλύμπου ἐπεχείρησεν ὁ γενναῖος ποιητὴς ἐν τῇ Μάννᾳ τοῦ Γενιτσάρου νὰ γράψῃ, καὶ νὰ παραστήσῃ τοὺς θρήνους καὶ τὰ μαρ-

τύρια τῶν γονέων, ἐφ' ὧν ἐξετείνεται ἡ φοβερὰ τῶν Τουρκομάνων ἀρπάγη.

Πλουσία χήρα, ἡ Χρυσαΐδω, ἐν τῷ Λιτοχωρίῳ εἶχε κόρην περικαλλῆ, τὴν Μόσχων, καὶ παιδίον ἄρρεν, τὸν Φῶτον. Τὴν κόρην ἐζήτησεν εἰς γάμον μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Φλώρος, ἀρματωλὸς τοῦ Ὀλύμπου· ἀλλ' ἡ χήρα μήτηρ προὔτιμησε τὸν συντοπίτην καὶ δημογέροντα Τόσκαν, ἵνα ἔχη αὐτὸν προστάτην ἐν τῇ χώρᾳ κατὰ παντὸς συναντήματος. Εἶχον οἱ γάμοι πρὸ ἔτους τελεσθῆ, ὅτε ἤλθε διαταγὴ καὶ περιπολία τουρκικὴ, ἵνα συλλεγῶσιν οἱ ἐξέχοντες τῶν Ἑλληνοπαίδων. Ὡς κεραυνὸς δ' ἐνσκήψασα ἡ σκληρὰ διαταγὴ μετέτρεψεν ἐν ἀκαρεὶ εἰς κοιλάδα κλαυθμῶνος ὅλον τὸ χωρίον. Ἐπάγωγσεν ὑπὸ τοῦ τρόμου ἡ Χρυσαΐδω ἐπὶ τῷ διαλαλήματι, καὶ σπεύδει πρὸς τὸν γαμβρὸν ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ τέκνου· ἀλλ' οὗτος, προβλέπων τὴν ἰκεσίαν τῆς πενθερᾶς, καὶ τὴν ἰδίαν γινώσκων ἀδυναμίαν, ὑποκρίνεται τὸν ἀσθενῆ.

Ἄπρακτος ἐντεῦθεν τρέχει ἔπειτα ἡ μήτηρ πρὸς τὸν σπαχὴν τοῦ χωρίου, ὃν καὶ πολλάκις εἶχε προεuerγετήσῃ. Ἄλλ' ὅσπν καὶ ἂν δεικνύῃ συμπάθειαν καὶ αὐτὸς ὁ σπαχὴς πρὸς τὴν Χρυσαΐδω, οὐδεμίαν παρέχει βοήθειαν, εἰμὴ τὴν πικρὰν παρηγορίαν ὅτι τιμαὶ καὶ πᾶσα ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν Σουλτάνων περιμένει τὸ τέκνον τῆς ἐν ταῖς τάξεσι τῶν Γενιτσάρων.

Ἐξαντλημένη ἐπανέρχεται ἡ μήτηρ εἰς τὸν οἶκόν τῆς καὶ ἐμπίπτει εἰς ὕπνον ληθαργώδη, ἀφ' οὗ μόλις ἀνανήφει διὰ τῶν περιποιήσεων τῆς Μόσχως καὶ τῶν γειτόνων, τρέμουσα ἐκ τοῦ φρικτοῦ ὄνειρου ὃν εἶδε καὶ ἐξ οὗ προμκντεύεται τὸν θάνατον τοῦ παιδίου τῆς. Ἀποπέμψασα τὰς γείτονας, ἐκλιπαρεῖ παρὰ τῆς θυγατρὸς νὰ ἀναβῆ τὸν Ὀλυμπον πρὸς τὰ *λημέρια* τοῦ Φλώρου, καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὸν πέρυσι καταφρονηθέντα ἀρματωλὸν νὰ σώσῃ τὸ τέκνον τῆς. Πείθεται ἡ Μόσχω καὶ, στολισθεῖσα κατὰ τὸ Ὀμηρικὸν ὑπόδειγμα, ἔρχεται πρὸς τοὺς κλέφτας καὶ ἐξιστορεῖ τὸ πάθημα τῆς μητρὸς, τὰ δάκρυα, τὴν ἀπελπισίαν.

Ἐπαγγέλλεται τῷ Φλώρῳ παρὰ τῆς μητρὸς ὅτι θέλει τῷ προμηθεύσει νύμφην καὶ ὠραιότεραν καὶ πλουσιωτέραν αὐτῆς. Δελομένη ὑπὸ δακρύων προσπίπτει εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀρματω-

λοῦ· τῷ ὑπενθυμίζει τὴν παλαιάν, τὴν παρθενικὴν ἀγάπην τὴν ἀμοιβαίαν, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἐθυσίασεν ὡς κόρη εὐσεβῆς εἰς τὸ θέλημα τῆς μητρὸς. Ὑπόσχεται νὰ τὸν στεφανώσῃ. Ἀναρρίπιζονται παρὰ τῷ ἀρματωλῷ πᾶσαι αἱ φλόγες τοῦ μόλις ὑπολωφῆσαντος πάθους, ἐλπίζει δὲ οὗτος μίαν στιγμὴν, ὅτι ἴσως ἡ Μόσχω ποιήσῃ ἐν ἔτι βῆμα, μίαν ἔτι θυσίαν ὑπὲρ τῆς μητρὸς καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ· καὶ ἐκλιπαρεῖ ἀπ' αὐτῆς νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὰ ἔρη, ἀπαρνούμενη τὸν δειλὸν καὶ ἀναίσθητον δημογέροντα. Ἄλλ' ἡ ἀπάντησις τῆς Μόσχως ἡ σαφῆς, ἡ βραχεῖα καὶ χριστιανικὴ ἐξάγει πάραυτα τὸν ἀρματωλὸν ἐκ τῆς ἀπάτης. Δηχθεῖς δὲ ὑπὸ τοῦ ἄλγους ὁ Φλώρος πάσχει μίαν τῶν περιοδικῶν ἐκείνων διαταράξεων τῆς ψυχῆς, ὑφ' ὧν προσεβάλλετο κατὰ καιροῦς, καὶ τρέχει ἡμέρας τινὰς ὡς μαινόμενος εἰς τὰ δάση, φεύγων πᾶσαν κοινωνίαν ἀνθρώπων, καὶ αὐτῶν τῶν φιλτάτων, ὕστερον δὲ ἐξημεροῦται κατὰ μικρὸν, ὅταν βαρυνθῇ ὑπὸ τῆς αἰτίας καὶ τοῦ καμάτου. Λέγουσι τότε κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ οἱ κλέφται εἰς τὴν κόρην ὅτι θὰ περιμένη εἰς μάτην ἐπάνοδον ἀβεβαίαν, βαθέως δὲ συγκινηθέντες ἐκ τοῦ πάθους τῶν χριστιανῶν, βεβαιούσιν αὐτοὶ, ὅτι ἅμα ὡς ἐπιστρέψῃ ὁ καπετάνιος, πάντες οἱ κλέφται θὰ σπεύσωσιν εἰς τὰς κλεισθεῖας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Φώτου καὶ τῶν λοιπῶν παιδίων τοῦ Λιτοχωρίου.

Ἐμμενεν ἡ μήτηρ πρὸ τοῦ Λιτοχωρίου παπταίνουσα πρὸς τὴν κόρην ἐπανακάμπτουςαν ἐκ τῶν ὁρέων, ὅτε ἤκουσεν αἴφνης τὸ φοβερὸν διαλάλημα·

Ἀκοῦτέ το :

«Ὡς αὔριο, τὸ ταχυὸν ν' ἀρθῆτε δίχως ἄλλο,
νὰ δώκετε τ' ἀγόρια σας· κανεὶς νὰ μὴ πομείνῃ·
καλὰ νὰ τ' ἀγροικῆσετε! μὴν κρύψῃ τὸ παιδί του
κανεὶς γονιός· γιὰτὶ φωτιά καὶ σίδερο θὰ πέσῃ
ἀπ' τὸν ἀφέντη.

«Ὡς τ' ἄκουσεν ἡ ἄμοιρη, κλονίσθ' ἡ κεφαλὴ τῆς·
σάλειψ' ὁ νοῦς τῆς· βιαστικὰ τρέχει καὶ ξανατρέχει·
θέλει νὰ φύγῃ, δὲν μπορεῖ. Τῆς μένει μιὰ ὀλπίδα,
ἡ Μόσχω ἀπὸ τὸ βουνὸ κ' ὁ Φλώρος μὴ προκαμουν
νὰ σώσουνε τὸ γιόκα τῆς. Μ' ἂν ἴσως καὶ δὲν ἦτον

ὁ Φλώρος κείθε στὸ βουνό; μὴν ἦταν σὲ καρτέρι; . . .
 — «Θεέ μου! τότε χάθηκε τὸ ἀκριβὸ παιδί μου,
 καὶ τί νὰ κάμω; τὸ πωρὸν τὸ πέρνου διχῶς ἄλλο,
 τὸ πέρνου, Γενίταρος νὰ γείνη καὶ τὴν πίστι,
 πίστι καὶ μάννα ν' ἀρνηθῆ!» — Τῆς ἀναψε τὸ αἷμα :
 — «Α! κάλλιο τούτη τῆ στιγμῇ, νὰ τὸ ἰδῶ νὰ πέση
 νεκρό. . . Μὰ πάλ' ἂν στὴν ψυχῇ ἐνθύμησι βαστάξῃ,
 πῶς εἶχε μάννα χριστιανῇ, καὶ χριστιανὸ πατέρα,
 καὶ μέσα μέσα ἔς τὴν καρδιά χριστιανὸς ἠομένει,
 δὲν θ' ἄχῃ τῆ συγχώρεσι ἀπὸ Θεοῦ κ' ἀνθρώπων ;
 — Μέσα μ' ἐγὼ τὸ συγχωρῶ. — Ἄς πάω νὰ ρωτήσω
 τὸν Παπαθύμιον. . . θὰ μοῦ πῆ ὡς τόσο καὶ ὁ Φλώρος
 ἴσως κατέβῃ».

Οὕτως ἐμονολόγει ἐμπληκτος ἡ μήτηρ, ὅτε προβαίνει ἡ κόρη
 μὲ κάτω νεύοντας ὀφθαλμοὺς, καὶ μόλις σύρουσα τὰ κατὰκοπα
 σκέλη· «Μεθαύριον, εἶπον οἱ σύντροφοι τοῦ Φλώρου, ὅτι θὰ κα-
 ταβοῦν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου. — Μεθαύριον! ἀνακραῖζει ἡ μήτηρ ἔξω
 φρενῶν· ἀλλ' αὔριον τὸ ταχυνὸ τῆς ἀφαιροῦσι τὸ τέκνον!

«Αχ! Μόσχω μου, βοήθα με, ποῦ βρίσκομαι δὲν ξέρω·
 θαρρῶ πῶς κουλουριάζονται γύρω μου χίλια φύδια,
 καὶ μὲ δαγκώνουν. Στοῦ παπᾶ ἔλα μαζί νὰ πᾶμε,
 στοῦ Παπαθύμιου, κάτι τι θέλω νὰ τὸν ρωτήσω».

Καὶ ἐλθοῦσα πρὸς αὐτὸν δρομαία καὶ ἀσθμαίνουσα·

«Πές μου, ἄχ! πές μου, δέσποτα, ἂν γείνου τὰ παιδιὰ μας
 Γενίταροι, θὰ προσκυνοῦν εἰς τὸ Τσαμί σὰν Τούρκοι ;
 Τάχα θελὰ τὰ χάσωμεν πέρα ἔς τὸν ἄλλον κόσμον ;
 Τὸ λάδι δὲν θὰ φυλαχθῆ ποῦ τ' ἄλειψ' ὁ νονός του
 καὶ τ' ἅγιο μῦρο ὁ παπᾶς ; Ἄ! βῆνεψε τὸ νοῦ μου!» —
 Σ' αὐτὰ τὰ λόγια κάρφωσε κάτω στῆ γῆ τὸ μάτι
 ὁ Παπαθύμιος. Τί νὰ πῆ ἔς τὴ δύστυχη μητέρα ;
 λέγει, ξελέγει· ἀρχινᾷ τὸν λόγον καὶ τὸν κόβῃ
 ἀτέλειωτο· «ἔς τὸ ὕστερο, Χρυσάιδω μου, τῆς λέγει,
 ὁ χριστιανὸς εἰς τὸν Θεὸ ἐλπίδ' ἄς ἔχῃ πάντα.
 Αὐτοὶ ποῦ Τούρκοι θὰ γενοῦν, χριστιανοὶ νὰ μείνου
 δὲν γίνεταί. Τὸ βάπτισμα μαζί καὶ τ' ἅγιο μῦρο
 τὰ χάνουν, καὶ στὴν ἐκκλησιὰ σὰν χριστιανοὶ δὲν μπαίνουν.
 Μᾶχ' ὁ Θεός. . . ποῖο ὕστερα μπορεῖ νὰ γείνου πάλι

χριστιανοί, σὰ βαφτισθοῦν καὶ πάλαι βάλουν λάδι,
καὶ τότε στὸν Παράδεισο μαζί μας θὲ λὰμποῦνε». —
«Καὶ ποῖος, παπᾶ μ', σὰν τούρκεψε, πάλαι τὸ ματαεῖδε,
γενίτσαρος νὰ βαπτισθῆ; ἐφώναξ' ἡ Χρυσάτιδω,
μὲ βραχνιασμένη τῆ φωνῆ. Ποῖος εἶδε τὸ παιδί του
γενίτσαρο ν' ἀφοκρασθῆ τὸ κλάμμα τοῦ γονιοῦ του;
Ἐχθὲς ἀκόμη τὸλεγε στὴ γειτονιά ἡ Βάσω
ἡ ἄμοιρη! Τῆς τούρκεψαν τὸ μοναχὸ παιδί της,
κ' ἀπὸ τὰ χρόνια πέρασε ὄρδι Γιανιτσαρέων
καὶ εἶδε καὶ ἐγνώρισε τὸ μαυρογιῶ, γιὰτ' εἶχε
ἓνα σημάδι κόκκινο ἀνάμεσα 'ς τὰ φρύδια.

Καὶ πῆγεν ἡ μαυρόμοιρη καὶ τοῦλεγε: Παιδί μου,
ἐγῶμ' ἡ Βάσω, ἡ μάνα σου, καὶ σεῖσαι τὸ παιδί μου,
γιὰ γνώρισε με! κύτταξε· μ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ στήθια
σ' ἔχω βυζάζει. Ἐπανωθὸ σὲ τούτη τὴν καρδιά μου
τὸ κεφαλάκι ἀκούμπαγες! Παιδί μου, μίλησέ μου.»
κ' ἐκεῖνος δὲν τὴν γνώρισε, δὲν ἤθελε νὰ ξέρη
πῶς ἦτανε χριστιανῶν Γκισούριδων βλαστάρη,
μόν' εἶπε καὶ τὴν ἔδιωξαν μὲ ξύλο στρατιῶται!
Τέτοι' ἄχ! καὶ μένα, δέσποτα, τὴ μαύρη παντουχαίνου!
Σύρε, παπᾶ μου, στὸ καλὸ. . . στὸ σπῆτ' ἡ πρεσβυτέρα
θὰ σὲ προσμένῃ. Δύστυχα γεννήκανε τὰ χρόνια
κ' εἶν' ὅλα φόβοι. . . Κ' ἔσκυψεν ἡ πικραυμένη μάνα
κ' ἔχαμοκουκουδιάστηκε, σὰν νᾶθελεν ὁ ὕπνος
νὰ τὴν ἐπάρῃ. Ὁ παπᾶς τὸ πίστεψε καὶ φεύγει
ἀγάλι, γάλι. . . .

Ἐπελθόντος τοῦ ἱερέως, ἐγείρεται ἡ μήτηρ καὶ συλλαμβάνει
τὴν φοβερὰν ιδέα νὰ φονεύσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὸ τέκνον κάλλιον ἢ νὰ
τὸ παραδώσῃ εἰς ἐκτουρκισμόν. Στολισθεῖσα λοιπὸν, ἀνάπτει τὰς
λαμπάδας τοῦ Πάσχα, θυμιάζει τὸν οἶκον, καὶ λαβοῦσα τὸ ἡγα-
πημένον μαχαίριον τοῦ συζύγου, ἀφυπνίζει τὸ παιδίον καὶ ἀρχε-
ται μοιρολογοῦσα περὶ αὐτὸ ὡς περὶ νεκρόν.

«Πλάκες ποῦ σκέπετε στὴ γῆ νεκροὺς σαβανωμένους,
στὸν ἀκριβὸ τὸ γιόκα μου ἀνασκωθῆτε ψίχα!
γιατ' εἶν' τὸ δόλλιο ἀμάθητο τῆς πέτρας νὰ σηκώνῃ,
καὶ σὰν πουῆ, τὴν μάνα του, τὴν ἄμοιρη θὰ κράξῃ
ὦχ! ἄμοιρη μὲς τὰ βουνὰ, ζωσμένη μὲ τὰ φεῖδια
θὰ ροβολᾷ. . .

"Ετσι τραγούδα ἡ δόστουχη, κ' ἀπάν' στὸ μοιρολόγι
κοιμήθη πάλι τὸ παιδί, πούταν ὀχτῶ χρονῶνε. . .
Νὰ τελειώσω, τί σφαχτὸ ποῦ στὸ Χριστὸ θὰ δώσω—
εἶπε καὶ ἐτινάχθηκε μὲ τρίχαις σηκωμέναις,
κ' ἔτσι εἶναι θέλημα Θεοῦ, νὰ γείνη δίχως ἄλλο,
γιὰ νὰ μὴν πέση στῶν ἐχθρῶν τὰ χέρια καὶ τουρκέψη
ὁ Φῶτος μου. . . Ἀγάπη μ', ἀχ! Ἀφέντη μου, Χριστέ μου,
σοῦ στέλνω τὸ παιδάκι μου στὴν ἀγκαλιὰ νὰ τώχης
νὰ μὴν τουρκέψη. Κύτταξε νὰ μὴν τὸ βασανίσῃ
τὸ χέρι μου· βοήθησε νὰ εὔρη τὴν καρδίαν του. . .
νὰ μὴν ἀργήσῃ, στὴ στιγμὴ στὸν οὐρανὸ ν' ἀνέβῃ.
"Αχ! γιὰ νὰ ἰδῶ, κόθει καλὰ; καλὰ ν' ἀκονισμένο;
κ' ὡς πιάνει τὸ μαχαίρι της, λὲς κ' ἔπιασ' ἕνα φεῖδι,
καὶ τὸ πετάει βιαστικὰ μὲ μιὰ φωνὴ μεγάλη
π' ὄλο τὸ σπῆτι βόηξε, κ' ἐξύπνησεν ὁ Φῶτος.—
"Τ' ἔχεις, γλυκειὰ μανοῦλά μου, τί ἔπαθες, ποῖος εἶναι;
μὴν ἦρθαν κλέφταις; ἴμιλησε νὰ σηκωθῶ νὰ δράξω
ἀπὸ τὸν τοῖχο τὸ σπαθὶ καὶ τὸ μακρὸ τουφέκι
τ' ἀφέντη μου. . . . .

—"Ὅχι, παιδί μου, τίποτα δὲν εἶναι. Νὰ ζυπνήσῃς
σὲ ἤθελα. . . γιὰ σῆκω μιὰ καὶ κάνε τὸ σταυρὸ σου
καὶ πὲς μου τὸ Πάτερ ἡμῶν, σὰν πῶς στὴν ἐκκλησίᾳ
τὸ ἔλεγες, καὶ ψάλλε μου καὶ τὸ Χριστὸς ἀνέστη.
Ψάλλτο μου, Φῶτο, ψάλλτο μου, ν' ἀκούσω τὴ λαλιὰ σου,
γιὰτ' εἶν' ἡ ὕστερη φορά. . . "Αχ! μάνα μου τί ἔχεις;
Τί ἔπαθες, μανοῦλά μου, κ' ἔχεις θολὰ τὰ μάτια;
μέσα τους εἶναι κόκκινα καὶ μαυρισμένα γύρω.

—"Αχ! μ' ἔπιασε πονόμματος. . . ἔλα στὸ κονοστάσι·
ἔλα, παιδί μ', στὴν Παναγιὰ, καὶ πὲς τὴν προσευχὴν σου·
καὶ πὲς καὶ παρακάλεσε, πάλαι καλὰ νὰ γείνω.

—"Ἄν εἶναι γιὰ τὴ μάνα μου, γιὰ τὴ χρυσή μου μάνα,
νᾶνα καλὰ, ποτὲ καῦμός μὴ σώσῃ, μὴν τὴν εὔρη,
σταυρόνω τὸ χεράκι μου καὶ λέω τὴ προσευχή μου.

Μάνα μου, μιὰ μὲ ἔπιασε τρεμοῦλα ποῦ δὲν ξέρω,
. . . ἕνα μαχαίρι κορτερό μου φαίνεται ἐκεῖ χίμω. . .
δὲν εἶναι τοῦ πατέρα μου; . . . . .

—Ἀνάστασι, παιδάκι μου, σοῦ εἶπα θεὸς λὰ κόμω,
λαμπάδες, γλέπεις, ἀναψα, ἔχω αὐγὰ βαμμένα,
καὶ θεὸς λὰ σφάξω καὶ τ' ἀρνί· μόν' πὲς τὴν προσευχή σου.

—Τὴν ἔλεγε καὶ ἔσκηψτε τὸ ἄκακο, κ' ἐκείνη

σὺν ἀστραπῇ ἐχύθηκε, ἀρπάζει τὸ μαχαῖρι,
καὶ μὲν τοῦ θίνει στὰ πλευρὰ, ποῦ μπήχθ' ὡς τὸ μανίκι.
«Χριστιανὸ σὲ γέννησα, Ῥωμειὸ θὲ νὰ σὲ θάψω»
φωνάζ' ἐκείνη. Ὡχ! αὐτό· στρέφει τὸ πρόσωπόν του,
χλωμιάζει καὶ ξαπλώνεται σὺν λεμονιᾷ στὸ βέμμα,
ὅταν ποτάμι ἄγριο τὴν ῥίζαν τῆς ξεχώση
καὶ τὴν κυλίση στὸ γκρεμό...

Ἡ μήτηρ παρεφρόνησε καὶ συναγείρει διὰ τῶν ἀσμάτων τοὺς
γείτονας.

«Μοῦστειλεν ὁ πατέρας του γραφὴν ἀπὸ τὸν ἄδην,
«Χρυσάιδω, τὸ παιδάκι μας τὸν Φῶτο μας τὸν θέλω»
πολὺν καιρὸν τὸν χάρηκες, καὶ τώρα στείλέ μου τον,
γιατὶ αὐτοῦ ποῦ βρέσκειται λύκοι τὸν τριγυρνᾶνε.
Στείλτον κ' ἐγὼ νὰ τὸν χαρῶ, νὰ ἰδῶ τί χάραις ἔχει.
Στείλτον. Τὸν θέλουν γρήγορα ἀπάνω οἱ ἀγγέλοι,
στὸ χοροστάσι τοῦ Χριστοῦ νὰ ψάλλη μετ' ἐκείνους...
Σήκω τ' ἀγόρι μ', ξύπνησε, ὦραν πολλὴ κοιμᾶσαι
σὴκω νὰ ἰδῆς τὰ λούλουδα ποῦ φέρν' ἀπὸ τὸν κάμπο
μοσχολοῦνε· τῆς αὐγῆς ἔχουν δροσιὰ πιομένα...—
ἔτο' ἔλεγε καὶ ἔκλαιγαν ἢ ἄλλαις ἢ γυναῖκες.—
Κοιμᾶται τ' ἀγγελουδι μου. Κοιμήσου τὸ παιδί μου,
κοιμήσου. Ἐπαράγγειλα χρυσὴ στολὴ νὰ κάμουν,
στὴ Βενετιὰ μὲ μάλαμμα, στὴν πόλι τὸ κρεβάτι,
καὶ στὸ Μωριὰ μεταξωτὰ παπλώματα νὰ γέρνης,
ὁ Φῶτος μου, τ' ἀγόρι μου, ὕπνο γλυκὸ νὰ παίρνη...—

Ἐν τοσοῦτῳ οἱ Τοῦρκοι διασπαρέντες εἰς τὸ παιδομάζωμα,
καὶ εὐρόντες νεκρὸν τὸν Φῶτον, ὑπολαμβάνουσιν ἑαυτοὺς ἐμπαι-
χθέντας ὑπὸ τοῦ Τόσκα, καὶ τοῦτον μὲν ἀνασκολοπίζουσι, τὴν
δὲ Μόσχω σύρουσιν αἰχμάλωτον μεθ' ἑαυτῶν. Ἡ μήτηρ πλανᾶ-
ται παράφρων κατὰ τοὺς ἀγρούς. Ταχέως δὲ ἀνέδραμεν ἢ θλι-
βερὰ ἀγγελία πρὸς τοὺς ἀρματωλοὺς, καὶ ὡς ἤκουσε τὰ γενό-
μενα ὁ Φλῶρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, καταλαμβάνουσιν ἐν σπουδῇ
τὰς διόδους, διρβάνια, ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ Βιτώλια ὁδοῦ.

Ἐκεῖ κοντὰ στὴ Νάουσα, τὸν παινεμένον τόπον,
ποῦ πάντα του στὰ πράσινα ντυμένος καμαρῶνει,
καὶ μὲς τῇ λήμνῃ λούζεται κ' ἔχει στὴν ἀγκαλιά του

κοπέλλαις τριαντάφυλλα, καὶ λεύκαις παλληκάρια,
εἶναι θεόρατο βουνό, καὶ φέρνει στενοδρόμι
μὲς τοὺς κρεμνοὺς καὶ βεματιαῖς ἕνα πρὸς τὰ Βιτώλια.

Ἐκεῖ ἀνέμενον οἱ ἀρματωλοὶ τοὺς Τούρκους καὶ τὴν λείαν αὐ-
τῶν. Ἐπιπεσόντες δὲ τοὺς μὲν διεσκόρπισαν, ἠλευθέρωσαν δὲ τὰ
παιδιά καὶ τὴν Μόσχων. Πίπτει ὁ Φλῶρος βαρέως πληγωθεὶς ἐν
τῇ συμπλοκῇ. Τὸν ἐπαίρνουν οἱ σύντροφοι καὶ ἡ Μόσχω καὶ φέ-
ρουν εἰς τὸ Λιτόχωρον. Ἐκεῖ δὲ τὰ πάντα μηχανᾶται ἡ Μόσχω
ἵνα τὸν ὑγιάνῃ·

Τῆς λὲν, βαθεῖα πῶς τὴν πληγὴν τὰ ζωτικὰ στὰ ὄρη
τὴν κἀναν, καὶ μὲ γνωτικὰ θὰ ξεγερέψῃ πάλι.

Ἄλλ' εἰς μάτῃν ἡ Δέσπω, ἡ πολύπειρος τοῦ χωρίου ἰατρῖσσα,
ἀναλαμβάνει νὰ ἐρωτήσῃ τὰς Νηρηίδας.

Θέλεις καλὴ μανούλα μου (ἀποκρίνονται αἱ Νηρηίδες)
Θέλεις καλὴ μανούλα μου μιὰ τύχη νὰ σοῦ δώσω,
ὁποῦ τὴ λύρα νὰ βαρῆς, τὸν κόσμο νὰ τρελλάνης ;
φέρε δοξάρι, πιάσε το ἀνάποδα, καὶ πάλαι
πιάσε το ἴπια, καὶ θὰ ἰδῆς τὴ νοστιμιὰ ποῦ χύνῃ.
Θέλεις φλογέρα νὰ φυσᾷς ; ἔλα κ' ἐγὼ σοῦ δίνω
ν' ἀντιλαλοῦν ἑπτὰ φοραὶς λόγχοι καὶ ριζοβούνια
νὰ σκάῃ τ' ἀηθόνι στὴ βατνεῖα, καὶ ἡ πέρδικα στὴ θρούμπη.
τὸ μοῦ χαλεύεις, βολετὸ δὲν εἶναι νὰ σοῦ δώκω.
θὰ φάῃ ἡ λαβωματιαὶ τὸν Φλῶρο καπετάνιο.

καὶ ὀλίγα ἀπέμειναν εἰς τὸν Φλῶρον αἱ στιγμαὶ τῆς ζωῆς.

Τοῦρκο μου, λέει στὸν ψυχογιό, παραγγελιὰ σοῦ δίνω...
σ' εἶσαι μ' ἀδελφί γκαρδιακό, καὶ σένα θέλ' ἀφήκω
τὴν ὕστερνὴ μου θέλησι. Τὴν Μόσχω σὰν τὰ μάτια σ'
νὰ τὴν τηρᾷς... Ἡ ἄμοιρη παντέρημη στὸν κόσμο
ἄχ' θὲ λὰ μείνῃ... Ἰστερα πάρε τὸ φλάμπουρό μου
καὶ ἀρφωσέ το 'κεῖ ψηλὰ, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
ὅπου γυρνᾷν οἱ σταυραετοὶ, καὶ βοβολᾷν οἱ λύκοι,
νὰ τὸ τηρᾷν 'ς τὴ Λάρισσα, στὰ Τρίκαλα, στὸν Κάμπο,
καὶ νὰ τὸ ἀγνατεύουσε ἀπὸ τὴν Ἀλασσῶνα
ὡς μέσα εἰς τὴ Νιάουσα. . . . .
κ' ὅταν τὰ μάτια μου κλειστοῦν πὸ σένα καὶ τὴ Μόσχω,
κίτσε μνημοῦρι πυργωτὸ μὲ μαρμαρένια σκέπη,

νὰ στέκ' ὀρθός νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γειμίζω
 σὰν ἔρθ' ἡ ὥρα. . . καὶ θ' ἀρθῆ, θαρθῆ καὶ θὰ περάσῃ
 γιὰ νάρθη πάλαι. . . νὰ τῆνε χαράζῃ. . . ἄχ, κ' ὁ δόλιος
 τόρα πεθαίνω». . . Κ' ἔγειρε ὁ Φλώρος τὸ κεφάλι
 νὰ κρύψ' ἀπὸ τὸ σύντροφον, νὰ κρύψ' ἀπὸ τῆ Μόσχω
 τὸ δάκρυ ποῦ κατέβαινε. — «Τοῦρκο μ', τὸ παραθύρι
 ἔνοιξ' κατὰ τὸν Ὀλυμπο μίνα ματιὰ ἀκόμα
 θέλω νὰ ρίξ'. Ἐχετε 'γειὰ, ἔλατα φουντωμένε
 καὶ βρύσαις μὲ τὰ κρυὰ νερὰ, καὶ σεῖς πιστὰ σύντρόφια. . .
 Τοῦρκο μ', ἀπὸ τὸν ὦμο μου κρέμασ' τὸ δαμασκί μου,
 βάλ' τὸ τουφέκι στὴν ποδιά καὶ δόμ' τὸν ταμπουρά μου
 καὶ βάστα με νὰ σηκωθῶ καὶ κράτῃ με νὰ κάτσω. . . »
 Καὶ πῆρ' ὁ κλέφτης ἔλαφρὰ στὸ χέρι του μπουζούκι
 κ' ἤρχισε καὶ τραγουδάγε σὰν νάταν στὰ καλά του
 τὴν ὥρα ποῦ βασιλευε στὸν Ἑλυμπον ὁ ἥλιος.
 «Ἄχ! τί γλυκὸ βασίλειμα ποῦ ἔχεις, Ἑλυμπέ μου!
 Χίλια πουλιὰ σὲ τραγουδᾶν, καὶ χίλιοι ξεφαντώνουν
 κλέφταις στὰ κορφοβούνια σου, τὰ ἔλατα, τὰ πεύκα. . .
 κ' ἐγὼ σ' ἐπάτουν μιὰ φορὰ, καὶ σ' εἶχα σύντροφό μου!
 Ἐχετε 'γειὰ, λημέρια μου! ἔχετε 'γειὰ πλατάνια,
 βρυσούλαις μὲ τὰ κρυὰ νερὰ, καὶ πεύκα μὲ τὰ λάφια!
 ἔχετε 'γειὰ καὶ σεῖς παιδιὰ, καὶ Τοῦρκό μου, καὶ Μόσχω. . . »
 Κ' ἔγυρ' ὁ Φλώρος στὸ πλευρό. . . . .

Κατέβησαν οἱ σύντροφοι νὰ παραλάβουν τὸν νεκρὸν εἰς τὸ
 ὄρος· ἡ δὲ Μόσχω, στολισθεῖσα ὡς νύμφη, προσέρχεται περίλυ-
 πος εἰς τὸν νεκρὸν καὶ ἀποποκείρασα τὴν χρυσὴν κόμην, ἐνῶ
 ἔκυπτε νὰ δώσῃ τὸν ὕστατον ἀσπασμὸν, ἐκπνέει ἐκ τοῦ πόνου.
 Δρομαία καὶ λυσίκομος προβαίνει ἡ παράφρων μήτηρ καὶ ἐπιρρί-
 πτουςα στέφανον ἐξ ἀγριαμπέλου, ἄρχεται νὰ ψάλλῃ τὸ Ἦσατα
 χόρευε, ἐνῶ οἱ κλέφται ἐπαίρουσιν ἀμφοτέρους τοὺς νεκρούς,
 τιμῶντες τὴν ἀγάπην τοῦ Φλώρου.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ τραγικώτατον τοῦτο ἔπος, ἐκτιθέμενον ἐν
 πολλοῖς δι' αὐτοτάτων τῶν στίχων τοῦ ποιητοῦ, ἔπος ἠντλημένον
 κ τοῦ ἀνεξαντλήτου μαρτυρολογίου τῶν πατέρων ἡμῶν, μαρτυρο-
 λογίου, τοῦ ὁποίου, ἂν κατὰ καιροὺς ψυχαὶ εὐγενεῖς δὲν ἐξετί-
 νασαν τὸν παχὺν κοινορτὸν τῆς λήθης, ἤθελε τελείως ἀπολεσθῆ
 τὸ μνημόσυνον καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς μνήμης τῶν ἐπιζώντων ἀνωθεν

ἕως κάτω. Ἐσφάδαζε τὸ ἑλληνικὸν γένος σπαρασσόμενον ὑπὸ τῶν ὀνύχων τῆς Τουρκίας κατὰ τρόπους, ὧν ἔμπροσθεν ὠχρῆ ἢ τολμηροτάτη τῶν ποιητῶν φαντασία. Πάντες οἱ ζωηροὶ καὶ γενναῖοι βλαστοὶ τοῦ ἔθνικοῦ δένδρου ἀπεκόπτοντο καὶ μετετρέποντο εἰς ἀξίνας, μετὰ λύσσης καταφερομένης κατὰ τοῦ καθημαγμένου στελέχους. Εἶναι ἀπίστευτον, εἶναι ἱστορικὸν θαῦμα ὅτι ἐπεζήσαμεν δούλοι. Ὡς ἀποδείξωμεν ἄρα γε τὴν αὐτὴν καρτερίαν καὶ ζωτικότητα ὡς ἐλεύθεροι; Ἄς τὸ εὐχθῶμεν καὶ ἄς τὸ ἐλπίζωμεν! Τὰ νῦν δρώμενα ἐν ἡμῖν ἀκατάβλητον ἐμποιοῦσι βαρυθυμίαν.

Ἐπιπέτυχε περὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὑποθέσεως εἶναι βέβαιον. Ὁ ἐτελέσθη ἐν Λιτοχωρίῳ τῆς Θεσσαλίας ὡς ἐν μικρογραφίᾳ, ἐτελεῖτο κατὰ φοβερὰν μεγαλογραφίαν αἰῶνας ὅλους ἐν ὄλῳ τῷ Γένει, ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Ἰστρου καὶ τοῦ Εὐξείνου μέχρι Ταινάρου καὶ Κύπρου. Ὅτι ἔθιξεν ἐν τῷ ἔπει τὰς βαθυτάτας χορδὰς τῆς ἑλληνικῆς καρδίας κατὰ ῥυθμὸν οὐχὶ ξενικὸν οὔτε νόθον, ἀλλ' ἠντλημένον ἐκ τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων, τῆς Ἰλιάδος ταύτης τῶν Ἑλληνικῶν καὶ παθῶν καὶ δόξης καὶ αἰσθημάτων, εἶναι ὁμοίως καταφανέστατον. Ὅτι ἐπεμελήθη καὶ ἐπέτυχε νὰ διαπλέξῃ ἐν τῷ ἔπει ἦθη, ἔθιμα, γλῶσσαν, παραδόσεις, προλήψεις, δεισιδαιμονίας καὶ πᾶν ὅ,τι ἀναφέρεται πρὸς τὸν ἔθνικὸν βίον, προκύπτει ὁμοίως σαφές, καὶ οἱ παρεστῶτες δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἀντελήφθησαν αὐτοῦ ἐκ τῶν παρατεθέντων χωρίων. Ὅτι ἀπανταχοῦ τοῦ ἔπους εἰκονίζεται ἡ βαθεῖα προσκόλλησις πρὸς τὴν πάτριον θρησκείαν, ἡ παρορμῶσα μέχρι τῆς ἰδιοχείρου σφαγιάσεως τῶν φιλότων, εἶναι βέβαιον οὐδ' εἶναι σπάνιον καὶ ἀνιστόρητον ἐν ἡμῖν ἡ ἰδία θυσία καὶ ὁ θυσιασμὸς τῶν οἰκείων πρὸ τοῦ φοβεροῦ διλήμματος τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ καὶ τῆς ἀλλαξοπιστίας. Τὸ Ζάλογγον, ἡ Κυλλήνη, ἡ Νεάουσα, τὸ Κούγγι, τὸ Ἀρκάδιον, ἡ γολέτα τοῦ Ἀποστόλη ἐν τῷ λιμένι τῶν Φαρῶν εἶναι ἀποχρῶσαι μαρτυρίαι καὶ ἀπόδειξις, ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἐχώρησεν οὔτε πέραν τοῦ πιθανοῦ, οὔτε ἐκείθεν τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος. Ἐν ταῖς μεγίσταις ἀρεταῖς τοῦ ποιήματος καταλέγομεν καὶ τὸ ὅτι μετεχειρίσθη τὴν δημῶδη γλῶσ-

σαν, ἀφοῦ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτον, ὡς φαίνεται, νὰ ἀναξέση τὰς παλαιὰς πληγὰς τοῦ Γένους, καὶ νὰ ἐμποιήσῃ βαθύ, ἀνεξάλειπτον, αἰώνιον τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ, αἶσθημα, τὸ ὁποῖον ἐμαράνθη ὑπὸ τὴν παγερὰν πνοὴν τῆς ἀρχομανίας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῶν ἐφημέρων συμφερόντων ἀνωθεν ἕως κάτω.

Ἡ πλοκὴ τοῦ ἔπους εἶναι κατὰ τὸ Ὀμηρικὸν ἔθος. Ἐκ παθήματος τοῦ πρωταγωνιστοῦ—ἐνταῦθα δὲ πρωταγωνιστῆς ἡ Χρυσαῖδω—δρᾶται ὁ ποιητὴς καὶ περὶ αὐτὸ συντάσσει τὰ πάντα ἀδιάστως, καὶ οὕτως ὥστε οὐδὲν μόριον ἀνευ βλάβης τοῦ ὅλου δύναται νὰ ἀφαιρεθῆ᾽ πρὸς ποικιλίαν διαπλέκει καὶ τινα περὶ τοῦ βίου τῶν κλεφτῶν ἐν Ὀλύμπῳ, τὰ γνωστὰ ἐκ τῶν δημοτικῶν ᾠμάτων. Οἱ χαρακτῆρες εἶναι σαφεῖς καὶ γνήσιοι Ἑλληνικοὶ κατὰ τὴν ἱστορουμένην ἐποχὴν. Ἐπομιμῆσεις εὐρίσκομεν μόνον ὀλίγας καὶ ταύτας ὁμηρικὰς ἢ ἐξ Εὐριπίδου. Ἐν τισὶ μόνον ἔχει ἀναλογίαν πρὸς τὸν μονομάχον τῆς Ῥαβέννης τοῦ **Friederich Haluc**. Ἡ παράστασις εἶναι ζωηρά, καίτοι σχοινοτενεστέρα τοῦ δέοντος, καὶ ἐμβεβαπτισμένη εἰς τηλικούτον πάθος, ὥστε πολλάκις ὁ ἀναγνώστης καταπονεῖται ὡς ὁ ἀναπνέων ἀτμόσφαιραν πινηράν. Ἡ ἔκθεσις εἶναι ἀφελῆς μὲν, ἐνιαχοῦ ὅμως καὶ ἐγγίζουσα εἰς τὸ τετριμμένον.

Διὰ ταῦτα πάντα ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἐδίστασε νὰ ἀπονεύμῃ τὴν δάφνην εἰς τὸν γενναῖον ποιητὴν τῆς Μάννας τοῦ Γενιτσάρου. Ἄλλ' οὐχ ἤττον σπουδαῖον ὑπολαμβάνει καὶ τὸν ἕτερον ποιητὴν τὸν τῶν Ἑσπερίδων, καὶ ἐπαινεῖ καὶ αὐτὸν δημοσίᾳ, εὐχομένη ἀμφοτέροις νὰ προκόψωσιν εἰς παιδείαν καὶ ἀρετὴν καὶ αἶσθησιν καὶ τέχνην, καὶ νὰ γλυκαίνωσι διὰ τῶν ᾠμάτων αὐτῶν τὰς πικρὰς ἡμέρας τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου. Γένοιτο!

Οἱ κριταὶ

Ε. ΚΟΚΚΙΝΟΣ.

Θ. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ.

Ὁ εἰσηγητὴς

Θ. ΑΦΕΝΤΟΥΛΗΣ.

Παρελθὼν τότε ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου κ. Κόκκινος ἠνέφξε τὸ δελτίον τῆς Μάννας τοῦ Γενιτσάρου, καὶ ἀνέγνωσε ἐν μέσῳ ζωηροτάτων χειροκροτήσεων τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, Ἄντ. Ἀντωνιάδου, γυμνασιάρχου, ὅστις προσελθὼν καὶ λαβὼν τὴν δάφνην ἀφιέρωσε τὰς 1000 δραχμὰς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Ἐθνικοῦ στόλου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἰς ἐκάστην ἀνὰ 500 δραχμὰς. Ἐἶτα ἠνέφξεν ὁ κ. Πρύτανις καὶ τὸ δελτίον τοῦ ἐπαινεθέντος ποιήματος, τῶν Ἑσπερίδων, ἐν ᾧ περιείχετο τὸ ὄνομα τοῦ κ. Βιζυηνοῦ, καὶ ἄλλοτε βραβευθέντος ἐν τῷ παρόντι. Ζωηραὶ χειροκροτήσεις ἐχαιρέτισαν καὶ τότε τὸν νεαρὸν καὶ ἀπόντα ποιητὴν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ.

§ 1.

Ὁμολογεῖται ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ κατασκευὴ τῶν οἰκοδομημάτων ἐμφαίνει τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ τὸν ὑπάρχοντα ἐν τινι πολιτείᾳ. Ἐπειδὴ δ' ὅμως αἱ ἀρχαῖαι πολιτεῖαι ἀντικείμενον εἶχον μᾶλλον ἐαυτὰς ἢ τὸ τοῦ πολίτου πρόσωπον, ἡ ἀνωτέρω ἀρχὴ δέον ὡς πρὸς ἐκείνας νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τῶν δημοσίων μᾶλλον οἰκοδομημάτων ἢ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν· καὶ τῷ ὄντι ὅτε τὰ πρῶτα ὑπερεῖχον κατὰ τε τὴν τέχνην καὶ τὴν σεμνότητα, ἡ πολιτεία διέτρεχε τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ τῆς δόξης, τοῦναντίον δὲ ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἰδιωτικῶν ἐμαρτύρει τάσιν ἀτομικοῦ συμφέροντος ἐφ' ἧς οὐδέποτε εὐδοκίμησε πολιτεία ἀρχαία. Τοῦτου ἕνεκα βλέπομεν τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἰδιωτικῶν οἰκοδομημάτων ἀναφανομένην πάντοτε ἐν τῇ παρακμῇ τῶν ἀρχαίων πολιτειῶν· οὕτως ἐπὶ τῆς ἐντελοῦς διαφθορᾶς τῶν Ῥωμαίων ὑπῆρχον οἰκίαι δίκην πόλεων ἐξωκοδομημέναι, *ad modum urbium exaedificatae*, καθὼς λέγει ὁ Σαλλούστιος

(Catil. c. 12), ἐπὶ δὲ τῆς ἐκπτώσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἦσαν τινὲς τὰς ἰδίας οἰκίας τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων σεμνοτέρως κατασκευασμένοι, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Δημοσθένους (Ὀλυθ. Γ'. 29—κατὰ Ἀριστοκράτους 208).

Ἐν τῇ παρακμῇ τῶν Ἀθηνῶν ἔζη, ὡς πασίγνωστον, καὶ ὁ Σωκράτης· ὅπως δὲ κατὰ πάντα διεκρίνετο ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, οὕτω διέφερε καὶ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἥτις μικρὰ οὔσα καὶ εὐτελής, ἀνεμίμησκε μᾶλλον τὰς ἀρχαίας οἰκίας τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἐφαίνετο τρόπον τινὰ διαμαρτυρομένη κατὰ τῆς τάσεως τῆς συγχρόνου ἰδιωτικῆς πολυτελείας. Ἡ μεγάλη δὲ αὕτη ἀντίθεσις καὶ τὸ κλέος τοῦ φιλοσόφου κατέλιπον ἡμῖν εἰδήσεις τινὰς περὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἃς παρατιθέντες συνειλεγμένας δυνάμεθα ἐξ αὐτῶν ὡς ἐκ φιλολογικῶν ἐρειπίων νὰ παραστήσωμεν ἐν τῇ διανοίᾳ ποία τις ἦτο ἢ περὶ ἧς λόγος οἰκία τοῦ Σωκράτους.

§ 2.

Ἐν πρώτοις εὐρίσκομεν αὐτὴν μικροτάτην ὅλων τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκιῶν (Stallb. — Krosch. εἰς Πλάτ. Πρωτ. 310 Α), αἵτινες τότε ἦσαν πλείονες ἢ δεκακισχίλια τὸν ἀριθμὸν (Ξενοφ. Ἀπομν. 3, 6, 14. Böckh Πολιτ. οἶκον. τῶν Ἀθην. Τόμ. Α'. σελ. 57 καὶ 92). Τούτου ἕνεκεν ὁ μὲν Ἀριστοφάνης ἀποκαλεῖ αὐτὴν οἰκίδιον (Νεφέλ. 93), ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ἐδίδου εἰς τὸν Σωκράτην μέγαν τόπον ἵνα ἐνοικοδομήσῃ οἰκίαν, ὅπερ ὅμως ἀπέρριψεν ὁ φιλόσοφος (Διογ. Λαέρτ. Β, 5).

Ἴσως ὁ τοῦ Σωκράτους οἰκίσκος ὑπῆρχεν ὠκοδομημένος, καθ' ὃν τρόπον ἐδίδασκεν ὁ φιλόσοφος ὅτι πρέπει νὰ οἰκοδομῶνται αἱ οἰκίαι. Δηλαδή ὁ Σωκράτης ἐνόμιζεν ὅτι πρέπει τις νὰ οἰκοδομῇ τὰ μὲν πρὸς μεσημβρίαν ὑψηλότερα, ἵνα ὁ ἥλιος τὸν μὲν χειμῶνα μὴ ἀποκλείηται, τὸ δὲ θέρος παρέχῃ σκιάν ὑπὲρ τῆς στέγης πορευόμενος, — τὰ δὲ πρὸς ἄρκτον χθαμαλότερα, ἵνα μὴ ἐμπίπτωσιν οἱ ψυχροὶ ἄνεμοι (Ξενοφ. Ἀπομν. 3, 8, 9) (α).

(α) Ταῦτά σχεδὸν νομίζει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Α' τῶν Οἰκο-

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας ἦτο λίαν μικρά, *θύριον* καλουμένη ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ, πιθανῶς δ' ἐστερεῖτο ῥόπτρου· τοῦτο ὅμως δὲν ἐξάγεται, ὡς νομίζει ὁ ἐκδότης τῶν Νεφελῶν Teuffel (Λειψ. 1863) ἐκ τῶν στίχων τοῦ ποιητοῦ

...τί ταῦτ' ἔχων στραγγεύομαι
ἀλλ' οὐχὶ κόπτω τὴν θύραν; (131—132)

διότι γινώσκομεν ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης χάριν γέλωτος ποιεῖ ἐνίοτε τὰ πρόσωπα ἀγροίκως κόπτοντα τὰς θύρας (ἴδε Βατράχ. σ. 38. 462). ὅθεν τὴν ἔλλειψιν τοῦ ῥόπτρου ἐδυνάμεθα μᾶλλον νὰ ὑπονοήσωμεν ἐκ τοῦ Πλάτ. Πρωταγ. 310 Β, καθ' ἃ Ἰπποκράτης ὁ Ἀπολλοδώρου ἐλθὼν πρὸς τὸν Σωκράτη ἀέκρουσε τὴν θύραν *τῆ βακτηρία* » ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτου οὐδὲν θετικὸν δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν, διότι ἡ ἐπίσκεψις ἐγένετο *ἔτι ὄρθρου βαθέος*, ὅθεν ἐν τῷ σκότει προχειροτέραν εἶχεν ὁ Ἰπποκράτης τὴν βακτηρίαν ἢ τὸ ῥόπτρον, ἂν ὑπῆρχεν. Περὶ δὲ τῆς ἐλλείψεως τοῦ θυρωροῦ περιττὸς πᾶς λόγος, διότι τοιοῦτους εἶχον ἐν Ἀθήναις ὀλίγιστοι μόνον οἴκοι—οἱ κατ' ἐξοχὴν ὄλβιοι (Stallb.—Krosch εἰς Πλ. Πρωτ. 314 C).

Ἐν τῇ αὐτῇ τῆς οἰκίας ὑπῆρχεν ὁ ἰδιωτικὸς βωμὸς ἡ ἑστία τοῦ Σωκράτους, ἐν ἣ πολλὰκις εἶδον αὐτὸν θύοντα (Ξ. Ἀπομν. 1, 1, 2) (6) ὡς δὲ ἡ θύρα κατὰ τὸ μέγεθος ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν οἰκίαν, οὕτω καὶ ὁ βωμὸς θὰ εἶχεν ἀνάλογον λιτότητα πρὸς τὰς ἐπ' αὐτοῦ θυομένας μικρὰς ἀπὸ μικρῶν θυσίας (αὐτόθι. 1, 3, 3).

νομικῶν· «καὶ πρὸς εὐήμεριαν δὲ καὶ πρὸς υγιείαν δεῖ (τὴν οἰκίαν) εἶναι εὐπνουν μὲν τοῦ θέρους, εὐήλιον δὲ τοῦ χειμῶνος· εἴη δ' ἂν ἡ τοιαύτη κατάδοξός οὔσα καὶ μὴ ἰσοπλατῆς» (Ἀριστ. Τόμ. Β', σελ. 1345 Bekk.).

(6) Ὁ Barthelemy ἐν τῇ Περιοδείᾳ τοῦ Ἀναχάρσιδος (κεφ. 25) οὕτω σαφῶς ὀρίζει τὴν θέσιν τοῦ οἰκιακοῦ βωμοῦ :

«Πλεῖσταί οἰκαίαι ἔχουσιν ὀπισθεν κῆπον, ἔμπροσθεν δὲ μικράν τινα αὐλήν καὶ συχρότερον εἶδος τι στοᾶς, ἣτις ἀπολήγει εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, φυλαττομένην ἐνίοτε ὑπ' εὐνούχου τινός. Ἐκεῖ δὲ ὑπάρχει ὅτε μὲν εἰκῶν τις τοῦ Ἑρμοῦ, ἵνα διώκῃ τοὺς κλέπτας, ὅτε δὲ κύων, ἐπιφροβώτερος ὢν τοῦ ἀγάλματος, καὶ πάντοτε σχεδὸν βωμὸς τις τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐφ' οὗ θύει ὁ οἰκοδεσπότης προσερχόμενος ἡμέρας τινάς».

§ 3.

Καὶ ταῦτα μὲν μᾶλλον κατ' ἐξωτερικὴν ὄψιν· περὶ δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς οἰκίας ἔχομεν εἰδήσεις ἀναφερομένας μόνον εἰς τὴν ἀνδρωνίτιν, ἧτοι εἰς τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ φιλοσόφου· ἡ δὲ κυρία Ξανθίππη, ὡς σεμνή καὶ σώφρων Ἀτθίς εἰωθυῖα

εἶσω ἤσυχος μένειν δόμων (γ)

ἐτήρησε πάντα ἄγνωστα τὰ κατ' αὐτήν. Τὸ ἐνδιαίτημα λοιπὸν τοῦ Σωκράτους ἦτο ἐνδεὲς πάσης γραφῆς καὶ ποιικιλίας, διότι αὗται κατὰ τὸν φιλόσοφον « πλείονας εὐφροσύνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρέχουσι » (Ξ. Ἀπ. 3, 8, 10). Ἐν αὐτῷ ὑπῆρχεν εἰς σκίμπους ἧτοι κλινίδιον εὐτελές (Πλ. Πρωτ. 310 C. Ἀρφ. Νεφέλ. 254), ἐφ' οὗ ὑπνωττεν ὁ μέγας τῆς Φαιναρέτης υἱός. Ὁ σκίμπος δὲ οὗτος ἦτο, φαίνεται, καὶ τὸ κάθισμα τῆς ὑποδοχῆς.

Λύχνον ἀμφιβάλλομεν ἂν ἔκκειεν ὁ Σωκράτης τὴν νύκτα· τοῦλάχιστον παρὰ τῷ Πλάτῳι δεχόμενος τὸν Ἴπποκράτην ἐν βαθείᾳ νυκτί, ἀντὶ τῆς ἀνάψῃ τὸν λύχνον, ἐξανίσταται μετ' ἐκείνου εἰς τὴν αὐλὴν καὶ διαμένει αὐτοῦ μέχρις ὅτου φῶς γίγνεται (Πρωτ. 311 Δ).

Ἐν τοῖς στρώμασι τοῦ σκίμποδος ὑπῆρχον καὶ τινα τῶν ζωφίων ἐκείνων ἅπερ ἐλύπησαν οὐκ ὀλίγους περιηγητὰς τῆς Ἑλλάδος—δηλ. κόρεις ἢ κατὰ τὸν κωμικὸν Κορίνθιοι (Νεφ. 710) καὶ ψύλλαι. Μὴδὲ νομίση τις ὅτι ταῦτα εἶνε ὑπερβολὴ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπὶ σκοπῷ κωμικῷ γενομένη· τοσοῦτον πενιχρὸς καὶ ἡμελημένος ἦτο ὁ βίος τοῦ φιλοσόφου ὥστε οὐδεμίαν ὑπερβολὴν κατελίμπανεν εἰς τὸν κωμικὸν ποιητήν. Τοῦτο συνιδὼν καὶ ὁ περιώνυμος Böckh ῥητῶς ἀπεφάνητο ὅτι die Darstellung des Aristophanes nicht sehr übertrieben, sondern im Wesentlichen nach dem Leben gezeichnet ist. (ἐνθ' ἀνωτέρ. σελ. 160.)

ὑπὸ τὸν σκίμποδα ἴσως ἐκείνον ἔκειντο, ὡς τις ἀθικτος παρκαταθήκη, αἱ βλαῦται, ἧτοι τὰ ὑποδήματα (δ) τοῦ Σωκράτους,

(γ) Εὐριπ. Ἡρακλείδ. στ. 477.

(δ) Βλαύτη· εἶδος ὑποδήματος. Σουίδα.

ἄπερ σπανιώτατα ἐφόρει (Πλ. Συμπ. 174 A), τὸν δὲ πλείονα χρόνον διετέλει ἀνυπόδητος. Ἐν τῷ Φαῖδρῳ τοῦ Πλάτωνος 229 A λέγει ὁ Φαῖδρος πρὸς Σωκράτην: «εἰς καιρὸν, ὡς ἔοικεν, ἀνυπόδητος ὢν ἔτυχον' σὺ μὲν γὰρ δὴ αἶε!». Σημειωτέον ὅμως ὅτι, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τούτου τοῦ χωρίου, ἀνυπόδητοι ἐπορεύοντο καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὄχι ἄποροι (Böckh ἔ. ἀν. σ. 160 σημ.).

§ 4.

Οὕτω λοιπὸν εἶχεν ἡ οἰκία τοῦ Σωκράτους κατὰ τε τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν καθ' ὅσον μανθάνομεν ἐκ τῶν ἀρχαίων. Αἱ ὀλίγαι αὐταὶ εἰδήσεις μαρτυροῦσι τὴν μικρότητα καὶ τὴν εὐτέλειαν αὐτῆς καὶ τὴν μεγάλην φιλοσοφικὴν λιτότητα τοῦ Σωκράτους. Τοιαύτη δὲ οὔσα ἡ οἰκία, ἀναγκαιῶς ἦτο ἐλαχίστης ἀξίας· ἐν τῷ τοῦ Ξενοφῶντος Οἰκονομικῷ (II, 3) λέγει αὐτὸς ὁ Σωκράτης: «ἐγὼ μὲν οἶμαι, εἰ ἀγαθοῦ ὠνητοῦ ἐπιτύχοιμι, εὐρεῖν ἂν μοι σὺν τῇ οἰκίᾳ καὶ τὰ ὄντα πάντα πάνυ ῥαδίως πέντε μναῖς». Πέντε μναῖ ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 125 τάλληρα· ἐπειδὴ δὲ τοσούτου ποσοῦ ἐτιμᾶτο πᾶσα ἡ περιουσία τοῦ Σωκράτους, ἔπεται ὅτι ἡ οἰκία αὐτοῦ ἤξιζε τρεῖς μόνον μναῖς (75 τάλληρα), τὴν ἐλαχίστην τιμὴν Ἀττικῆς οἰκίας (ε). Ἐντεῦθεν δὲ συνάγομεν ὅτι ἡ λοιπὴ περιουσία τοῦ Σωκράτους ἦτο ἀξία πενήτηκοντα μόνον ταλλήρων (2 μνῶν)· τοῦτο ὅμως ἀποβαίνει σχεδὸν ἀπίστευτον, διότι τότε πῶς ἐτρέφετο αὐτὸς, ἡ Ξανθίππη (ς) καὶ οἱ τρεῖς παῖδες αὐτοῦ; Ὁμολογεῖται ὅμως ὅτι ὁ Σωκράτης διετέλει ἐν μυρία, ὡς αὐτὸς λέγει (Πλ. Ἀπολ. 23 c) πενία, ἣν κυρίως παρήγεν ἡ ἀφιλοκέρδεια καὶ ἐν γένει ὁ φιλοσοφικὸς βίος αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Φεβρουαρίου 1878.

Σ. Δ. ΒΑΛΒΗΣ.

(ε) Ἡ τιμὴ τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκιῶν ἀνάβαινεν ἀπὸ τριῶν μέχρις 120 μνῶν ἤτοι 3000 ταλλήρων (Böckh, ἔ. ἀ. σελ. 94).

(ς) Ἡ εἶδησις ὅτι ὁ Σωκράτης ἔλαβε βραδύτερον καὶ δευτέραν γυναῖκα, τὴν Μυρτώ, ἐξηλέγχθη ἤδη ψευδῆς. Ἴδε Stallbaum εἰς Πλάτ. Φαῖδωνα 116 B.

Η ΠΑΡΑ ΤΗΙ ΘΗΡΑΙ ΕΚΡΗΞΙΣ ΤΟΥ 1650.

Ὁ ἡφαίστειος γίγας ὁ ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ἐν χρόνοις ἀμνημονεύτοις τὴν νῆσον Θήραν ἀνυψώσας, ὁ δι' ἐπανελημμένων ἐκρήξεων ταύτην μεγεθύνας, εἶτα δὲ τὸν κῶνον καὶ μέγιστον αὐτῆς μέρος καταποντίσας, καὶ ἐκ τῆς οὕτω διανοιγείσης ἀβύσσου τὴν ἀνάδυσιν νέων νησίδων ἐπενεγκῶν, μετὰ ὀγδοηκονταεῖτη περίπου ἀνάπαυλαν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Μικρᾶς Καμένης, καταλιπὼν τὸ τέως θέατρον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, τὸν τῆς Θήρας κόλπον, πέραν τῆς ΒΑ. αὐτῆς ἀκτῆς καταπληκτικὰ ἐξεδήλωσε φαινόμενα, πολλῶ μὲν καταπληκτικώτερα τῶν ἀναφερομένων περὶ τῶν ἄλλων ἐκρήξεων, οἷχ ἦττον ὅμως ἐκείνων πιθανά (1).

Τῷ 1649 ἤρξαντο προσβάλλουσαι τὴν νῆσον σεισμῶν δονήσεις τοσοῦτῳ ἰσχυραὶ, ὥστε οἱ κάτοικοι ὑπὸ τρόμου καταληφθέντες, διεννοοῦντο, ἵνα ἀλλάχουσε πρὸς ἀσφάλειαν ἀποδημήσωσιν. Αἱ δονήσεις πολλῶ σφοδρότεραι ἐπανελήφθησαν τῷ ἐπιόντι Μαρτίῳ 1650, πολλαὶ οἰκίαι διερράγησαν, καὶ βράχοι ἐκ τῶν δυτικῶν τῆς νήσου ἀπορρώγων ἀποσπασθέντες, κατεκρημνίσθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄμα τούτοις αὐχμὸς καὶ νηνεμίαι ἐπῆλθον τοσοῦτε

(1) Αἱ ἐκτενέστεραι τῶν περισθεσιῶν ἡμῖν περὶ τῆς ἐκρήξεως ταύτης περιγραφῶν εἰσι δύο, ἡ μὲν ἑλληνιστὶ, ἡ δὲ γαλλιστὶ γεγραμμένη. Ἡ ἑλληνικὴ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Διήγησις πανωφέλιμος, ὅπου ἔδειξεν ὁ πανάγαθος Θεὸς διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα διὰ τὰς ἀμαρτίας τῶν κατοικοῦντων ἐν τῇ νήσῳ Σαντορήνῃ»· ἐδημοσιεύθη δὲ ἐν τῇ ὑπὸ Ἀνοέλμου ἐκδιδομένη τῷ 1837 α' Ἀνθολογίᾳ τῶν κοινωφελῶν γνώσεων» (φυλλ. Μαρτίου, σελ. 50 κ. ἑ.) ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ κ. Βούρου, ὃς εὔρε τὸ χειρόγραφον ἐν Νάξῳ. Ὁ ἀνώνυμος ταύτης συγγραφεὺς, μάρτυς αὐτόπτης τῆς ἐκρήξεως, ἦν Θηραῖος ἐκ τοῦ χωρίου Πύργου, ἴσως ἱερωμένος· ἡ δὲ περιγραφή φέρει μορφήν ὁμιλίας παραινετικῆς. — Ἐμμετρος ταύτης παράφρασις μετὰ θρησκευτικῶν προσθηκῶν ἐδημοσιεύθη ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1770 ὑπὸ τοῦ Καισαρίου Δαπόντε, ἐν τῇ Χρηστογηθείᾳ αὐτοῦ, φέρουσα ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς στίχους·

Ὅστις τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ τί εἶναι δὲν ἤξευρε,

Ἄνάγκη γὰρ τὸν φοβῆθῃ εἰδῶ καὶ γὰρ τὸν εὔρη.

Ἡ δὲ γαλλικὴ περιγραφή ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἐν Θήρᾳ διαμένοντος τότε

μακραί, ὥστε τῶν ἀνεμομύλων οὐκέτι ἀληθόντων, τὸ ἄλευρον ἐξέλιπε καὶ λιμὸς ἠπέλει τοὺς κατοίκους. Βραχεῖα τῶν δονήσεων διάλειψις ἀνεπτέρωσε μικρὸν τὰς τῶν Θηραίων ἐλπίδας· ἀλλὰ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον βιαιότεραι αὐται καὶ συνεχέστεραι ἐπαναληφθεῖσαι, πρὸς τῇ Θήρᾳ ἀπάσας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου συνεκράδαναν· συνωδεύοντο δὲ ὑπὸ ὑποχθονίων μυκηθμῶν τοσοῦτῳ ἰσχυρῶν, ὥστε καὶ οἱ μάλιστα γενναῖοι κατελήφθησαν ὑπὸ δέους.

Ἐνῶ δὲ τέως οὐδαμοῦ τῆς Θήρας καὶ τῶν πέριξ ἐξεδηλώθη ἐντοπίσεως ἠφαιστείας ἐνεργείας φαινόμενον, περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἐν ἀποστάσει μιλίων τινῶν ἀπὸ τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου Κουλούμβου, ἐν ἀρχῇ μὲν παρετηρήθησαν πρασινόχροα τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης, εἶτα δὲ ἐφάνη ἄλως ὡσεὶ χιῶν λευκοτάτη. Καὶ τινες μὲν ἐπίστευσαν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἦν τοῦτο ἢ ἄκρας νηνεμίας φαινόμενον· ἀλλ' ὅσοι ἐγνώριζον ὅτι καὶ ἄλλοτε ἠφαιστεια φαινόμενα παρὰ τῇ Θήρᾳ ἐφάνησαν, ἐκ τῶν τότε παρομαρτημάτων εἶκασαν ὅτι ἡ ἀναφανεῖσα ἄλως, νέας ἐκρήξεως πρόσημον, ἐδήλου τὴν κορυφὴν ξηρᾶς ἐκεῖ τέως λεληθότως ἀναδυομένης. Καὶ ὄντως· ἦν ἔτι 27 Σεπτεμβρίου, ὅτε σεισμὸς παλματίας τοσοῦτῳ βίαιος ἐπῆλθεν, ὥστε αἱ οἰκίαι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν αὐτοπτῶν, ὡς πλοῖα ἐφέροντο ὑπὸ κλύδωνος πληττό-

Ἰησοῦτου πατρὸς Ῥιχάρδου καὶ ἐδημοσιεύθη μικρὸν μετὰ τὴν ἔκρηξιν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Relation de ce qui s'est passé du plus remarquable à Saint-Erini. A Paris 1657». Πλὴν τοῦ συγγράμματος τούτου σύντομον διήγησιν τοῦ πατρὸς Ῥιχάρδου περιέχει τὸ «Mundus subterraneus Athanasii Kircheri» lib. IV., p. 182.

Ἰ Pègues (Histoire et phénomènes du volcan et des îles volcaniques de Santorin etc., chap. VI) ἀναφέρει καὶ τρίτην ἰταλιστὴ γεγραμμένην περιγραφὴν, ἄλλοθεν ἄγνωστον ἡμῖν.

Πλὴν τῶν ἄνω ὀμιλεῖ ἐν παρόδῳ περὶ τῆς ἐκρήξεως ταύτης ὁ Thevenot ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Relation d'un voyage fait au Levant, 1665» p. 203-4, καὶ ὁ Κρῆς Τζάννης Μπουσιαλῆς ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ «Διήγησις διὰ στίχων τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτης γενομένου. Ἐνετίησιν ἀχπά», σελ. 205.

Ἄσα δὲ γνωρίζομεν, παρ' ἄλλων ἀναφερόμενα, περὶ τῆς ἐκρήξεως ταύτης εἰσὶν ἐλαχίστης ἀξίας.

μενα, ὡς κάλαμοι ὑπὸ ἀνέμων μαστιζόμενοι· ἅμα δὲ ἐκ τῆς ἀλωειδοῦς ξηρᾶς λάμψεις καὶ στῆλαι πυκνοτάτου ἀτμοῦ οὐρανομήκεις ὑψοῦντο, αἵτινες, ἐπὶ μικρὸν διασκεδαζόμεναι, ὑφ' ἐτέρων ἠκολουθοῦντο, καὶ ὑπὸ βαρυτάτης ὀσμῆς συνωδεύοντο, ἦν αἱ αὔραι, καίτοι ἄπνοι οἷως, ἀνά τε τὴν νῆσον καὶ ἀνά πᾶν τὸ Αἰγαῖον ἐν τάχει διέχεαν. Ἀνοιγείσης ἤδη ὁδοῦ τῆ τῶν ἐγκάτων ἐνεργεία, αἱ σφοδραὶ δονήσεις, αἱ ἐκ βάρθρων σείουσαι τὴν Θήραν, ἐγένοντο ἀσθενέστεραι· ἀλλ' ἡ σφοδρότης τῶν τοπικῶν φαινομένων οὐδαμῶς παρέσχεν ἡρεμίαν τῆ ἠφαιστοπλήκτῳ ταύτῃ νήσῳ. Τῆ ἐπιούσῃ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἠφαιστείου ὑπῆρξεν ἐντονωτάτη, νέφη ἀτμοῦ ἀναφυσώμενα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανὸν, βαθύτατοι κρότοι ἠκούοντο, καὶ μύδροι ἄπειροι ἐξεσφενδονίζοντο εἰς τὰ πέριξ. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν οὐδὲν σχετικῶς πρὸς τὰ κυοφορούμενα ἀδῆλως. Τῆ ἐπιούσῃ, τῆς γῆς ἅμα τρεμούσης καὶ τῆς θαλάσσης μακνωδῶς μυκωμένης, φοβερῶτατον παρέστη θέαμα. Φλόγες ζωηρόταται ἀνεφάνησαν ἐπὶ τοῦ ἠφαιστείου, μέλανα καὶ πυκνότατα νέφη ὑπὸ μορφᾶς πολυκεφάλων δρακόντων ἀνέθρωσκον, λαμπηδόνες δίκην ἀστραπῶν καὶ κεραυνοὶ κατὰ πᾶσαν φορὰν διηυλάκιζον τὸν οὐρανὸν, βράχοι πυριφλεγεῖς εἰς μέγιστον ὕψος καὶ μεγάλας ἀποστάσεις ἐξεσφενδονίζετο, καὶ κρότοι ἰσχυρότατοι ὡσεὶ μυριῶν ἅμα κροτούντων τηλεβόλων ἠκούοντο (2). Συγ-

(2) Κατὰ τὴν διήγησιν Τζάννε τοῦ Μπουνιαλῆ (Διήγησις τοῦ ἐν Κρήτῃ πολέμου, σελ. 205) συγχρόνως τῇ ἐν Θήρᾳ ἀναφανίσῃ ἠφαιστειαῖ ξηρᾶ ἑτέρα ἐν Μήλῳ ἀνεφάνη· κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν ἀμφοτέραις ἐγένοντο ἐκρήξεις. Παρατίθεμεν μέρος τῆς περιγραφῆς, κυρίως ὡς δείγμα τῶν τότε προλήψεων·

Τότες τὰ κάστρη ἀρχίζουσι πόλεμον μοναχά τως, καὶ χάνετον ἡ θάλασσα καὶ φαίνετον ὁ πάτος.
 Κ' ἀπὸ τῆ Μῆλο ἤρχοντα φωτιαῖς ἔς τὴ Σαντορήνη, καὶ πάλε ἐρρίκταν ἀστραπαῖς ἔποδ τὸ κισσῆρι· ἐκίνει ἡ ἀστράπη ὁ κόσμος με βρονταῖς καὶ νὰ παρακουιέται ἡ Κρήτης καὶ τὸ πέλαος δίχως ἄφρους νὰ σσιέται· καὶ ὦραις ἐφύρα μοναχὴ καὶ εἰς ὦραις νὰ πληθαίνη, καὶ ἀπὸ τὰ τεῖχια ἤρρασε οὐκ ὁ ἐχθρὸς νὰ μπαίνη.

χρόνως ἡ θάλασσα λάβρως κατὰ τῶν ἀκτῶν τῆς νήσου ἐπέδραμε, καὶ μακρὰν καταλιποῦσα τὰς τέως κυματωγὰς, εἰς ἰκανὴν ἔκτασιν τὰς πεδιάδας κατέκλυσε, πᾶν τὸ προστυχὸν δένδρα καὶ ζῶα παρέσυρε, ναοὺς κατηδάφισε, καὶ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἁγίου Στεφάνου, ὅπου δύο ἀρχαίων πόλεων ἐρείπιῶνες ὑπὸ τὰς τῶν ὑδάτων ἐλάνθανον ἐπιχώσεις, παρασύρασα ταύτας, πολλὰ τῶν ἐκεῖ λειψάνων ἀπεκάλυψε (3).

ἐπλήθαινε καὶ γιὰ γερνε δίχως ἀνέμου χάρι,
καὶ τὰ καρὰβια ἔσερνε ἔς τὰ βάρη της νὰ πάρη.

Καὶ κάτεργα δαιμονικὰ εἶδασι καὶ προβαίνου,
Σὰν νὰ θελέ των ἀπαρθενᾶ ἐκεῖ λουμπάρδαις σέρνου,
Κ' εἰς τὸ καστέλλι σίμωσαν γιὰ νὰ τὸ πολεμήσουν,
Καὶ λουμπαρδαίς τοῦ σύρασι ὀγιά νὰ τὸ βουλήσουν,
Κ' ἀπῆτις τὸ νικῆσανε κ' ἀπῆς ἐπαρὰ δῖθη,
Ἀπὸ τὸν πάτο τοῦ γιγαλοῦ ὄλο ἐξεριζώθη.

Ἐὸ δὲ πατὴρ Ριχάρδος, πολλῶ ἀξιοπιστότερον περιγράφει τὴν ἔκρηξιν ταύτην οὕτως (σ. 418)

«...dautant que la mer meugloit, la terre trembloit, et l'air paraissoit tout en feu: parce que ces vapeurs ensouffrées, qui poussées des feux sous-terrains sortoient de la mer comme des nuées noires, et se portoient en haut; lors qu'elles arrivoient à la moyenne region de l'air, elles prenoient feu, et le tout se tournoit en esclaires, en foudres, et en autres figures. Vous eussiez veu des serpens voler, des lances et des espées esclater, des torches ardentes voltiger.» Ἐκ τῶν ἀναφερομένων ὡς κεραυνῶν, μέρος ἦσαν ὄντως κεραυνοί, ὡς ἄλλοθεν δείκνυται. Κατωτέρω ἐπιπροστίθασιν ὅτι πολλοὶ τῶν εἰς Θήραν ἐκσφενδονισθέντων βράχων ἦσαν τοσοῦτω μεγάλοι, ὥστε οὐδ' ὑπὸ 50 ἀνθρώπων μετεκινουῦντο.

(3) Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ὡς ἡ ζῶσα παράδοσις ἀναφέρει, ἡ κατὰ τὰ παράλια κράσπεδα τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τέως ὑπάρχουσα διόδος μεταξὺ Περήσσης καὶ Καμαρίου. Τὴν διόδον ταύτην μετὰ πιθανότητός τινος (βεβαίως οὐ μεγίστης) ὑποδηλοῖ καὶ ἡ τοπωνυμία Περήσση, παραχθεῖσα ἴσως ἀπὸ περασja κατὰ μετατροπὴν, ἢ ἀνάλογα παραδείγματα ἔχομεν πολλὰ.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν ἀνωτέρω, αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἄπαιστοι δονήσεις ἔσχον οὐχὶ ἀσήμαντα ἀποτελέσματα. Ἐπὲρ τὰς διακοσίας οἰκίας, καίτοι πᾶσαι θολωταί, διεσπράγγησαν πλείονες τῶν πενήτηκοντα κατέπε-

Ἄλλ' ἡ ὁρμὴ τῆς ἡφαιστείας ἐνεργείας ἐγένετο ἐπαισθητὴ οὐ μόνον ἐν Θήρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶν τὸ Αἰγαῖον. Ἐν Ἰω τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης περὶ τοὺς 60 πόδας ὑψώθησαν, ἐν Σικίνῳ προὐχώρησαν πλέον τῶν 350 ποδῶν εἰς τοὺς ἀγρούς· ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ ὁμοίως ἐγένοντο πλήμμυραι, καὶ τοσοῦτῳ ἡ θάλασσα ἐταράσσετο, ὥστε τὰ πλοῖα ἐν τοῖς λιμέσι σφοδρῶς συνεκρούοντο, καὶ δύο μεγάλα σκάφη καὶ πλεῖονα ἐλάσσονα κατασυνετρίβησαν. Οἱ δὲ γενόμενοι κρότοι τοσοῦτῳ ἦσαν ἰσχυροὶ, ὥστε ἄχρι τοῦ Ἑλλησπόντου ἠκούσθησαν· ἐν δὲ τῇ Χίῳ, πιστεύσαντες οἱ κάτοικοι ὅτι ἐγγὺς ὁ ἐνετικὸς καὶ τουρκικὸς στόλος ἐναυμάχει, ἐπὶ ὑψηλῶν ἀνέβησαν μερῶν, ἵνα γένωνται θεαταί. Πλὴν τούτων ἡ ἀφθόνως ἀποπεμπομένη κίσσηρις ὑπὸ τῶν κυμάτων ἄχρι τῶν ἀπωτάτων ἤχθη ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου, τοὺς πλείστους λιμένας πληρώσασα καὶ τὸν πλοῦν μικρῶν σκαφῶν διακωλύουσα. Ἐπειδὴ δὲ ἦν γνωστὸν ὅτι μόνον ἐν Θήρᾳ κίσσηρις ἀφθόνως ὑπῆρχεν, ἐπίστευσαν πανταχοῦ, ὅτι ἡ νῆσος αὕτη κατεποντίσθη· κούφη δὲ ἡ κίσσηρις, ἐπιπλεύσασα, ὑπὸ τῶν κυμάτων διεσκεδάσθη.

Ἄλλ' ἐπανεέλθωμεν εἰς Θήραν. Τὰ φαινόμενα τῆς ἡμέρας ταύτης τοσοῦτῳ φοβερὰν ἐνεποίησαν ἐντύπωσιν, ὥστε οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων οὐδαμῶς ἐπίστευον πλέον, ὅτι πρόκειται περὶ φυσικῶν φαινομένων, ἀλλὰ περὶ ἐνεργειῶν ὄντων ὑποχθονίων· πολλοὶ δὲ δι' ὑπέρμετρον φαντασίαν ἐν μέσῳ τῶν ἀτμῶν καὶ τῶν λάμψεων, ἐν μέσῳ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου ταραχου, ἐθεβαίουν ὅτι εἶδον τῆς κολάσεως δαίμονας. Ἀφ' ἐτέρου τὰ γενόμενα εἰς τοσαύτην περιήγαγον τοὺς Θηραῖους ἀπόγνωσιν, ὥστε ἐξ ἴσου ἐθρήνουν ὡς νήπια, καὶ ὡς γυναῖκες ἐκόπτοντο, οἳ τε δειλότατοι καὶ οἳ γενναιότατοι τέως. Καὶ ἐνῶ ἐν ἀρχῇ τῶν δεινῶν καὶ οἱ ἥκιστα ἀπιστοῦντες περὶ τὰ θεῖα, καὶ οἱ μάλιστα πεποιθότες εἰς τὸ μοιραῖον καὶ ἀναπότρεπτον τῶν φαι-

---

σον· τὸ ὄρος τοῦ Ἡμεροβιγλίου, μικρὸν βορειότερον κείμενον τῆς νῦν πρωτεύουσος τῆς Θήρας, διερράγη· βράχοι δ' ἔκτοτε καθ' ἑκάστην ἐκρημνίζοντο εἰς τὴν θάλασσαν.

νομένων τῆς φύσεως εὐλαβῆς ἐκκλινον γόνυ, ῥύστην τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενοι· ἤδη πάντες ἀπέλπιδες παρ' ἀλλήλων ἤτουν συγγνώμην καὶ συνεχώρουν ἀλλήλοις, καὶ ἡ μήτηρ ἔσφιγγεν εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ ἐκυτῆς τέκνον, ὡς δι' ὑστάτην φορὰν, καὶ ὁ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν περιεπτύσσετο, καὶ ὁ συγγενὴς τὸν συγγενῆ, καὶ πάντες πρὸς βέβαιον ἠτοιμάζοντο θάνατον.

Ἄλλὰ μετὰ τὰ καταπληκτικὰ φαινόμενα, ἅπερ ἐξεδηλώθησαν δι' ὅλης τῆς Κυριακῆς, βραχεῖα περὶ τὴν ἐσπέραν ἐγένετο αἰθρία, τὰς τῶν κατοίκων ὀδύνας ἀνακουφίσασα (4). Ἐπελθούσης ὁμως τῆς νυκτὸς, βαρεῖα αὔθις θείου ὀσμῆ διεχύθη δι' ἀπάσης τῆς νήσου· περὶ τὸ μεσονύκτιον ζωηραὶ λάμψεις ἐξέλαμψαν ἐπὶ τοῦ ἠφαιστείου καὶ μυκήματα ἰσχυρὰ ἐπαυελήθησαν. Τῇ ἐπαύριον αἱ θειώδεις ἀναθυμιάσεις οὐ μόνον οὐδαμῶς ἠλαττώθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀφθονώτεραι ἐγένοντο. Ἐπιστρέφοντες τότε ἀπὸ λιτανείας οἱ κάτοικοι, περιεργον εἶδον θέαμα ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν. Ἄπῃγαμεν, διηγεῖται ὁ ἀνώνυμος τῆς ἐκρήξεως μάρτυς, ἐπῆγαμεν μέσα εἰς τὰ σπίτια καὶ ἤυραμεν ὄλα τὰ ἀσήμια καὶ χρυσάφια ἄλλης λογιῆς. Πράγμα ἐξάισιον! μέσα εἰς ταις κασσέλαις κλειδωμέναις νὰ ἔμπη τὸ κακὸ ἐκεῖνο, νὰ φαίνωνται τὰ ἀσήμια ὡσὰν χαλκώματα καὶ τὸ χρυσάφιον ἔγεινε μαῦρον ὡτὰν σίδηρον σκουριασμένον, ὁμοίως καὶ τὰ εἰκονίσματα ἔγειναν ὡσὰν καμένα. Τὸ χάλκωμα καὶ ὁ μπροῦντσος ἔγειναν ὡσὰν μολύβιν καὶ ὅπου ἦτο τοιχιὸν καινούριον ἔγεινε πράσινο ὡσὰν τάφιν.» (5)

(4) Ὁ Θηραῖος αὐτόπτης διηγεῖται ὅτι τότε μεγίστη εὐωδία διεχύθη ἐφ' ἀπάσης τῆς νήσου· «Μὰς ἔστειλε, λέγει, (ὁ Χριστὸς) εἰς δύο ὥραις τῆς νυκτὸς μίαν εὐωδία ὠραιότατη, μεγάλη καὶ θαυμαστὴ, καὶ ἐγέμισεν ὄλα τὰ καστέ[λλια] . . . Ἄχτα τί εὐωδία λογιζέσθε καὶ νὰ ἦταν; . . . καὶ ἂν εἶπω πῶς ἦτον σὰν καμῖας λογιῆς μυρωδία ἐπίγειος, θέλω ψευστῆ, διατὶ αὐτήνῃ ἀπὸ μερτζουβὶ ἢ καὶ μόσχον δὲν ἦτον τίποτης.»

(5) Οὐ μόνον ἐν Θήρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, πρότερον ἔτι, ἐπέδρασαν τὰ ἐκπεμφθέντα ἀέρια ἐπὶ τῶν μετάλλων. Ὁ Thevenot, ὀμιλῶν περὶ τοῦ κρότου, ὅς ἠκούσθη τῇ κυριακῇ ἐν Χίῳ, προστίθει· «Cette in-

Ἄλλ' ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀναθυμιάσεων οὐδαμῶς περιωρίσθη ἐπὶ τῶν μετάλλων. Τῇ ἐπιούσῃ οἱ κάτοικοι ἤρξαντο αἰσθανόμενοι σφοδρότατον ἄλγος κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς μετ' ἀπαύστου δακρυρροίας, καὶ ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ τὴν ὄρασιν ἀπέβαλον πάντες. αὐτοὶ μας ἐτυφλώθημεν, διηγείται ὁ αὐτὸς, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, ἰερεῖς καὶ λαϊκοὶ, γυναῖκες καὶ παιδία. . . . Ὁλοὶ ἐκλαίγαμεν θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας, διότι ἔτρεχαν τὰ ὀμμάτιά μας δάκρυα πολλά. Εἰς τόσον ὁποῦ ἐπαντονάρχημεν ὅλοι μας τὴν ζωὴν καὶ ἐπαρκαλοῦμεν τὸν Θεὸν λογιάζοντας πῶς δὲν θέλομεν ἰδεῖν πλέον τὸν ἥλιον οὐδὲ τὸν κόσμον. . . Ἔτσι ἐπεράσαμεν οἱ ταλαίπωροι τυφλοὶ καὶ ὀδυρόμενοι ἕως τὴν τρίτην καὶ [ἠκολού]θει ἕως τὴν τετράδην· καὶ ὁποῖος ἤθελεν ἔβγει ἀπὸ τὸ σπίτιν του δὲν ἔβλεπε πλέον νὰ τὸ εὕρῃ καὶ ἔπερνε ἄλλον ὁποῦ τοῦ ἦτονε συνεπερασμένον τὸ κακὸν καὶ τὸν ἔπερνε καὶ τὸν ἐπήγαινε εἰς τὸ σπίτιν του. . . »

Καίτοι δὲ ἡ ἐπελθοῦσα ὕψεισι ἐδείκνυ, ὅτι οὐδὲν δεινὸν ἠπειλεῖτο πλέον, οὐχ ἦττον ἐγένετο ἔτι ἡ ἐκρηξις συμφορῶν τινῶν πρόξενος. Δεκεμβρίου ἀρχομένου, πλοιάρια δύο Θηραίων, ἐξ Ἀμοργοῦ ἰστία ἀναπετάσαντα, ἔπλεον εἰς Θήραν. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἠυπλόουν· ἀλλ' ὁπόταν οὐ μακρὰν τοῦ ἠφαιστείου εὐρίσκοντο, δυσμενεῖς πνοαὶ πρὸς τὰς ἐκεῖ ἀναθυμιάσεις τὸ ἕτερον τούτων ἀπέωσαν· πάντες δὲ τότε οἱ τοῦ πληρώματος λιπόθυμοι ἔπεσον, καὶ ἄφυκτος αὐτοὺς περιέμενε θάνατος, εἰ μὴ, τινὸς τούτων μετὰ μικρὸν συνελθόντος, οἱ λοιποὶ ἐπαναχθέντες εἰς τὴν ζωὴν, μακρὰν τῶν ἀτμῶν τὸ ἑαυτῶν πλοῖον ὠδήγουν. Καὶ οὗτοι μὲν ἠγνόουν τὴν τύχην τοῦ συμπλέοντος

---

fection s'estendit aussi loin que le bruit qui l'avoit précédé, car non seulement dans cette isle, mais mesme à Chio, et à Smyrne tout l'argent devint rouge, soit qu'il fut dans les coffres ou dans les poches, et nos Religieux demeurans en ces lieux-là me dirent que tous leurs calices en estoient devenus rouges. Au bout de quelques jours cette infection se dissipa, et l'argent reprit sa première couleur».

σκάφους, ἀλλὰ μετὰ τινας ἡμέρας εἶδον αὐτὸ ἐξ Ἰου ἀκίνητον ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους· καὶ ἐπίστευσαν μὲν ἐν ἀρχῇ ὅτι, καί-περ πλησίστιον, ἥκιστα ἐχώρει πρὸς τὰ πρόσω διὰ τὸ ἄκρον τῆς νηνεμίας· ἀλλ' ὁπόταν μεθ' ἡμέρας ἀκίνητον πάντοτε παρετήρουν, τινὲς διὰ λέμβου ἐκεῖσε προσπελάσαντες, πάντας τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ εὖρον νεκροὺς, ἕκαστον κατέχοντα τὴν ἑαυτοῦ θέσιν, παρὰ τῷ οἶακι, παρὰ τῇ κώπῃ ἢ ἄλλῳ τινι ὀργάνῳ, καὶ εἰς Ἰον μετενεγκόντες, ἔθαψαν ἐκεῖ.

Ταῦτα ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν φοβερὰν ἔκρηξιν τῆς Κυριακῆς.

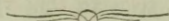
Ἐν τῆς τέως ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι ἐκδηλωθείσης σφοδροτάτης ἐνεργείας, οἶονεὶ ἐκλυσάσης τὰς τοῦ ἡφαιστείου δυνάμεις, τὰ τούτου φαινόμενα ἀσθενῆ καὶ διαλείποντα κατέστησαν, δονήσεις ἐπήρχοντο, ἀλλ' ἀσθενέσταται, αἱ λάμψεις ὀλιγαυγεῖς εἰς μέτριον ὕψος ὑψοῦντο· ἀντὶ δὲ τῶν προτέρων καταπληκτικῶν μυκηθμῶν βαιὰ μόνον ἐκάστοτε ἠκούετο βοή. Ἐν τῷ ὅμως ἔχρηξιν ζωῆς ἐσώζοντο ἔτι. Περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ἐπανεληφθήσαν αὖθις οἱ σεισμοί· τῇ δὲ 4 Νοεμβρίου, ἐνῶ οἱ ἀγρόται ἀπὸ τοῦ τρόμου συνελθόντες, εὐρίσκοντο ἠσυχολημένοι ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ πολλοὶ κατὰ τὰς παρηφαιστείους τῆς Θήρας παραλίαις, αἴφνης μέλαν καὶ πυκνότατον νέφος ὑψώθη ἀπὸ τοῦ κρατῆρος, ὅπερ ὑπὸ ζόφου τὰ πάντα ἐκάλυψε, καὶ βαρυτάτην ἐπέχυσε περίξ θείου ὀσμῆν. Ὑπὸ τῶν ἀερίων καταληφθέντες οἱ ἐγγυὲς ἀρόται, πολλοὶ ἔπεσον λιπόθυμοι, εἴκοσι δ' ἐξέπνευσαν πάραυτα.

Μακρὰ εἶτα ἠκολούθησεν ὕφεσις. Καὶ αὖθις μὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου ἡ θάλασσα ὑπὸ μικροῦ ἐταράσσετο σάλου, καὶ ἐπὶ μικρὸν κατὰ τῶν ἀκτῶν, πλὴν βραδυκύμων, ἐφέρετο, καὶ ἰσχυραὶ τινες δονήσεις ἐπῆλθον, καὶ ἀμυδραὶ τινες λάμψεις ἐφάνησαν· ἀλλὰ τὰ φαινόμενα ταῦτα ἦσαν ὅτι διὰ τὸν ἐκπνέοντα αἱ ὕσταται τῆς ζωῆς ἀναλάμψεις. Τῇ 6 Δεκεμβρ. σχεδὸν τὰ πάντα ἐπαύσαντο, καὶ τὰ τέως ὑπέρυθρα ἢ πρασινόχροα τῶν περίξ ὕδατα τὴν συνήθη ἀνέκθησαν χροιάν. Τοῦ ἔτους τελευ-

τῶντος, ὀλίγος ἀνεφάνη αὔθις ἀτμός, ἐλαφρόταται ἐγένοντο δονήσεις, εἶτα πᾶσα ἐνέργεια ἐξέλιπεν.

Ἐξέλιπε πᾶσα ἐνέργεια ἢ δὲ ἐκεῖ ξηρά, ἢ μόλις ὑπὲρ τὰ κύματα ὑψωθείσα, πλὴν τὸ θέατρον καταπληκτικωτάτων φαινομένων γενομένη, μικρὸν καθιζήσασα, ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐκρύβη τὰ ὕδατα· εἰρηναία δ' ἔκτοτε ὑπνώττει ἐκεῖ, ὅπου ταύτην εὐρίσκει βολίζων ὁ ναύτης (6).

Κ. Σ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΠΕΡΙΣ ΤΟΠΩΝ.

Πρὶν δώσωμεν καὶ σήμερον κείμενα ἐπιγραφῶν, λέγομεν ὀλίγας λέξεις περὶ τῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀνασκαφῶν πῶς ἐχώρησαν κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας, καὶ τοῦτο ποιοῦμεν τόσον μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ ἀπὸ δύο ἐτῶν συνεχῶς ἐξακολουθοῦσαι αὐταὶ ἀνασκαφαὶ πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως ἐσχάτως διεκόπησαν, ἀφοῦ καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν ἄκραν τῆς πέτρας τῆς Ἀκροπόλεως μικρὸν περιέκαμψαν, καὶ οὕτως ἔλαβεν οἶον τέλος τὸ κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ἔργον τῆς Ἑταιρίας καὶ δύναταί τις

(6) Περὶ τῆς ὑφάλου τοῦ Κουλούμβου ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας γειτνιαζούσας ἠφαιστείας νήσους σημειοῖ τὰ ἐξῆς ὁ Virlet d' Aoust ἐν τῇ «Histoire des Kaimenis»: «Il est à remarquer que si du Banc de Kolumbo, ou plutôt de l'île Amorgopoulo, située à 24 ou 25 kilomètres encore plus au nord-est, on fait passer une ligne par les Kaimenis et qu' on la prolonge vers le sud-ouest, elle va rencontrer à 25 et 26 kilomètres les îlots également volcaniques de Christiana (les anciennes Ascania). Cette ligne No 40° E. indique une fracture tout-à-fait parallèle à notre système dar-danique, parallèle lui-même au grand cercle de comparaison des Alpes occidentales de M. Elie de Beaumont».

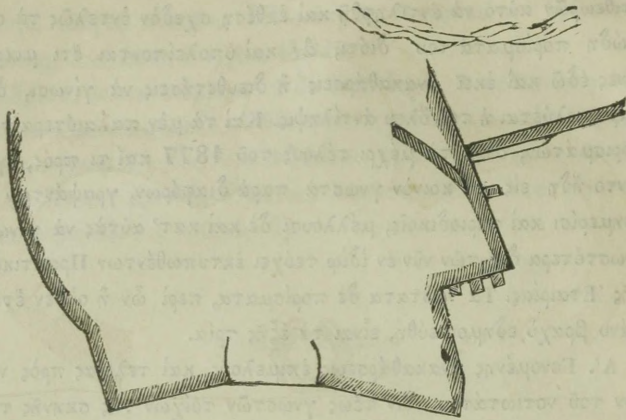
ἐπιθεωρῶν αὐτὸ νὰ ἀντιληφθῆ καὶ ἐκθέσῃ σχεδὸν ἐντελῶς τὰ οὐσιώδη πορίσματα του· διότι, ἂν καὶ ὑπολείπονται ἔτι μικραὶ τινες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀνακαθάρσεις ἢ διευθετήσεις νὰ γίνωσι, δὲν παρακωλύεται ἡ τοῦ ὄλου ἀντίληψις. Καὶ τὰ μὲν παλαιότερα τῶν πορισμάτων, δηλ. τὰ μέχρι τέλους τοῦ 1877 καὶ τι πρὸς, ἐγένοντο ἤδη εἰς τὸ κοινὸν γνωστὰ παρὰ διαφόρων, γραψάντων ἐν ἡμερῶσι καὶ περιοδικοῖς, μέλλουσι δὲ καὶ κατ' αὐτὰς νὰ γίνωσι γνωστότερα διὰ τῶν νῦν ἐν ἰδίῳ τεύχει ἐκτυπωθέντων Πρακτικῶν τῆς Ἑταιρίας. Τὰ νεώτατα δὲ πορίσματα, περὶ ὧν ἡ οὐδὲν ἔτι ἢ πάνυ βραχὺ ἐδημοσιεύθη, εἶναι τὰ ἐξῆς τρία.

Α'. Γενομένης ἀνακαθάρσεως ἐπιμελοῦς καὶ τελείας πρὸς νότον τοῦ νοτιωτάτου τῶν τέως γνωστῶν τοίχων τῆς σκηνῆς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου(*), ἐφάνησαν ἐναργῶς τὰ θεμέλια καὶ ἄλλου ἔτι παραλλήλου τοίχου, ἐξ οὗ δὴ καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν ἐσυμπεράνθη, ὅτι ἤτό ποτε ἐκεῖ στοὰ μεγαλοπρεπῆς, ἰσομήκης τῷ τοίχῳ, ἀναπεπταμένη πρὸς νότον· ἐννοεῖται δέ, ὅτι μόνον τὰ θεμέλια αὐτῆς σώζονται καὶ ἄδηλον ὁποῖον ἄρά γε εἶχε τὸν ἀρχιτεκτονικὸν κόσμον. Ἐὰν τις εἰς ταύτην μᾶλλον τὴν στοὰν καὶ ὄχι εἰς τὴν κατὰ μῆκος τῶν πωρίνων ἀψίδων, θελήσῃ νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα τῆς πολυζητήτου Εὐμενείου, δὲν ἐναντιούμεθα.

Β'. Οἱ ἀνατολικῶς τοῦ θεάτρου μεγάλοι σωροὶ χωμάτων ἀφοῦ ἀπεκομίσθησαν, ἐφάνη ὁποῖοι ἦσαν τὸ πάλαι οἱ ἐξῶ τοῖχοι τῆς ὑποδομῆς τοῦ κοίλου αὐτοῦ, ὅλως δηλ. ἄλλοιοι τῶν κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος. Εἶναι δὲ τοιοῦτο περίπου τὸ σχῆμά των, ὡς τὸ ἐξῆς πρόχειρον διάγραμμα δεικνύει, ἐν ᾧ εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως καὶ τὸ πολὺ μείζον μῆκος τοῦ τοίχου τῆς ἀνατολικῆς παρόδου.

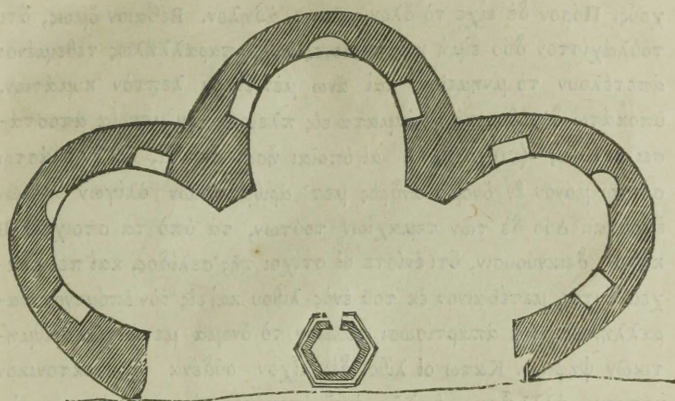

(*) Ἐν τῷ ἰδ. τεύχει τῆς Ἀθηνῶν Ἀρχαιολ. ἐφημερίδος 6'. περιόδου (τοῦ ἔτους 1863) δπάρχει τὸ σχέδιον τοῦ θεάτρου. Ἐκεῖ ὁ τοίχος οὗτος ἀτελῶς ὢν δεδηλωμένος (μάλιστα πρὸς ἀνατολὰς, ἐπειδὴ τότε ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀνασκαφῆ ὅλος ὁ ἐκεῖ χώρος,) ἔχει ἐπάνω του τὰ στοιχία Β, Ζ.

Καὶ τὸ σχῆμα τοῦτο ὅτι εἶναι τῆς πρώτης οἰκοδομῆς καὶ οὐχὶ μεταγενεστέρως τινὸς τυχὸν μεταρρυθμίσεως ἢ ἐπισκευῆς, φαίνεται ἡμῖν βεβαίωτατον, διότι καὶ τὸ εἶδος τῶν λίθων καὶ ἡ στερεὰ συναρμογὴ τῶν καὶ τὰ πάντα τὸ μαρτυροῦσι. Λόγος τις δυσχωρίας βεβαίως ἐκίνησε τοὺς παλαιοὺς νὰ μὴ ἐφαρμόσωσι καὶ ἐδῶ τὸ ἀπλοῦν σχέδιον τῆς δυτικῆς ὑποδομῆς.

Γ'. Ἀπωτέρω τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου πρὸς νότον καὶ δὴ ἐπ' αὐτῆς σχεδὸν τῆς νῦν δενδροφύτου λεωφόρου δι' ἀνασκαφῆς ἀνεφάνησαν πρῶτον μὲν διάφορα ὑδραγωγεῖα καὶ πλησιέστατα αὐτῶν ἓν ἐκ λίθων καὶ κεράμων ὀπτῶν τεχνηέντως ἀποδομημένον κτίσμα, ὅπερ ὀλόκληρον εἰσέτι δὲν ἀπεκαλύφθη, ἔνεκα τοῦ ἐκ τῆς λεωφόρου προερχομένου κωλύματος. Τὸ κτίσμα παρουσιάζει ἐν τῷ κέντρῳ μὲν ἐξάγωνον μετρίου μεγέθους δεξαμενὴν, περίξ δὲ τοῖχον χωρισμένον εἰς ἕξ, ὡς ὑποθέτομεν, ἀντιστοιχοῦσας ταῖς πλευραῖς τῆς δεξαμενῆς εἰσοχὰς κογχοειδεῖς, ὧν ἐκάστη πάλιν ἔχει ἀνά τρεῖς κόγχας ἢτοι ὑμφας (niches) μεγέθους τόσου, ὅσον νὰ χωρῇ ἐν ἀνδρόμηκας ἀγάλμα. Στέγη ἢ θόλος τοῦ κτίσματος δὲν διεσώθη. Ποίων χρόνων καὶ πρὸς τί ἦτο ὠρισμένον τὸ κτίσμα, ἄδηλον. Σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὰ πλησίον ὑδραγωγεῖα οὐδεμίᾳ μέχρι τούδε ἐφάνη σαφῆς. Ὅμως δὲ τὸ ὀνόμασάν τινες προχείρως Νυμφαῖον τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἄλλοι βαλανεῖον. Ἡ μέλλουσα δὲ ἀνασκαφὴ ἴσως δεῖξῃ τὸ ἀληθές. Ἴδου τὸ σχῆμά του.

ὁ δ ὁ ς.

Κατὰ πάντα τὰ μέρη ταῦτα εὐρέθησαν διάφορα κινητὰ ἀρχαῖα, γλυπτὰ ἢ ἐνεπίγραφα, ἀλλ' ὅχι τόσον πολλά, ὅσον κατὰ τὰ ἄλλα μέρη τὰ πρότερον ἀνασκαφέντα.

Μεταβαίνομεν τώρα εἰς τὰς ἐπιγραφάς.

Δεκαεννέα τεμάχια καταλόγου ποιητῶν κωμῳδίας καὶ ὑποκριτῶν εὐρέθησαν ἐντὸς διετίας κατὰ τὰς ἔσω καὶ ἔξω τοῦ Σερπεντζῆ ἀνασκαφάς. Ταῦτα σήμερον ἐκδίδοντες λέγομεν πρῶτον, ὅτι ἅπαντα εἶναι λίθου Πεντελησίου, δεύτερον δέ, ὅτι τὸ ἀρχικὸν σχῆμα τοῦ λίθου ἢ μᾶλλον τῶν λίθων, ὧν τὰ συντρίμματα ἔχομεν, ἦτο ἐπίμηκες ἐπιστυλιοειδές καὶ μετρίου ὕψους, μόλις 40 ἑκατοστῶν τοῦ Γαλλικοῦ μέτρου, τόσοσ δὲ σχεδὸν καὶ πᾶ-

χους. Πόσον δὲ εἶχε τὸ ὄλον μῆκος, ἀδῆλον. Βέβαιον ὅμως, ὅτι τοῦλάχιστον δύο εἰμὴ καὶ πλείονες λίθοι παραλλήλως τεθειμένοι ἀπετέλουν τὸ μνημεῖον, καὶ ἄνω μὲν εἶχον λεπτόν κυμάτιον, ὑποκάτω δ' εὐθὺς τὰ γράμματα εἰς πλείονας ἐν μετρίᾳ ἀποστάσει σελίδας (colonne), αἱ ὁποῖαι ἦσαν στεναί, ὡς ἐν ἐκάστῳ στίχῳ μόνον ἐν ὄνομα ἀνδρὸς μετ' ἀριθμητικῶν ὀλίγων ψηφίων ἔχουσαι. Δύο δὲ τῶν τεμαχίων τούτων, τὰ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Β καὶ Ρ, δεικνύουσιν, ὅτι ἐνίοτε οἱ στίχοι τῆς σελίδος, καὶ περ βραχεῖς ὄντες, μετέβαινον ἐκ τοῦ ἐνὸς λίθου καὶ εἰς τὸν ἐπόμενον παραλλήλως, ἵνα ἀπαρτίσωσι τέλειον τὸ ὄνομα μετὰ τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων. Κάτω οἱ λίθοι δὲν εἶχον οὐδένα ἀρχιτεκτονικὸν κόσμον, ἀλλ' ἦσαν ἀπλῶς ἐκεῖ ἀποκεκομμένοι κατὰ γραμμὴν ὀριζόντειον, ὡς τοῦτο ἐκ πλείονων τεμαχίων δηλοῦται. Βεβαίως δὲ ἐπὶ ἄλλης ἔτι βάσεως μαρμαρίνης ἐδράζοντο, τοιοῦτοι ὄντες.

Ἐκ πάντων τῶν τεμαχίων δύο μόνας συστάδας ἠδυνήθημεν νὰ ἀπαρτίσωμεν, ἑκατέραν ἐκ δύο μόνων τεμαχίων, συναρμοζομένων κατὰ τὰς γραμμάς τῶν θραύσεων. Τὰ λοιπὰ δεκαπέντε τεμάχια, ὡς φαίνεται, δὲν συναρμόζονται, διότι ἐξέλιπον τὰ μετὰξὺ. Ἡ πρώτη δὲ τῶν συστάδων, ἡ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Δ, δ, συγκειμένη ἐξ ἐνὸς ἄνω καὶ ἐξ ἐνὸς κάτω τεμαχίου μετ' ἀσημάντου ἐν τῷ μέσῳ χάσματος, παρέχει ἡμῖν εὐτυχῶς τὸ ὄλον ὕψος τοῦ μνημείου, ὅπερ ἐχώρει στίχους ὄχι πλείονας τῶν 17. Ἡ δευτέρα συστάς, ἡ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Ν, ν, ἀπαρτίζεται ἐκ δύο παραλλήλων τεμαχίων τοῦ κάτω μόνον μέρους. Ἐν δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν τεμαχίων, τὸ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Κ καὶ Κ δίς, εἶναι παραξενώτατον χρῆμα. Ἀνῆκον εἰς τὰ τοῦ κάτω μέρους καὶ σώζων τὸ ὄλον ἀρχικὸν πάχος, ἔχει καὶ τὰς δύο ἀντιθέτους ἐπιφανείας (τὴν ἐμπροσθίαν καὶ τὴν ὀπισθίαν) λείως ἐξεργασμένας, καὶ ἐπιγεγραμμένας, ἀλλ' ἡ ἑτέρα τῶν ἐπιφανειῶν, ἡ ἔχουσα τὰ μείζονα καὶ ἀραιότερα γράμματα, ἔχει καὶ τὰς λεγομένας ταινίας ἐπιστυλίων, καί, ἂν ὄλως δὲν ἀπατῶμαι, τὸ τεμάχιον ἀνῆκέ ποτε εἰς χορηγικὸν μνημεῖον, ὕστερον δὲ δι' οἰονδήποτε λόγον ὁ αὐτὸς λίθος προσέλαβεν ἐπὶ τῆς ἑτέρας αὐτοῦ ἐπιφανείας ἀλλοίαν ἐπιγραφὴν, ταύτης δὲ τῆς ἀναγραφῆς ποιητῶν καὶ ὑποκριτῶν μέρος. Ἄν

δὲ εἶχον καὶ πάντα τὰ ἄλλα τεμάχια ἐπιγεγραμμένας ὡσαύτως τὰς δύο ἐπιφανείας των, πολὺ ἀμφίβολον, διότι δὲν σώζεται ὁλόκληρον τὸ πάχος των.

Ζητῶν δὲ ἐγὼ ἀρχὴν τινα, καθ' ἣν νὰ εὐθετήσω ἐν τῇ ἐκδόσει μου τὰ τεμάχια πάντα, ἄλλην δὲν εὔρον, εἰ μὴ νὰ τὰ χωρίσω εἰς ἄνω, μέσα καὶ κάτω τεμάχια, πρῶτον δὲ νὰ τάξω ἐν τῶν ἄνω τεμαχίων, τῶν μετὰ κυματίου, τὸ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Α, ὕπερ ἐν τέλει τῶν πρώτων αὐτοῦ δύο κολοβῶν στίχων τῆς ἀ. σελίδος, τῶν οὐδεμίαν σαφῆ λέξιν παρεχόντων, δὲν παρουσιάζει τὰ ἀριθμητικὰ ψηφία, τὰ εὐρισκόμενα ἐν τῷ τέλει πάντων τῶν ἄλλων στίχων πάντων τῶν τεμαχίων, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τινος μικρᾶς πιθανότητος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐγκρύπτον ἐκεῖ τὴν κεφαλίδα τῆς ὅλης ἀναγραφῆς. Ἡδυνάμην καὶ ἄλλην τάξιν νὰ παραδεχθῶ ἀφοῦ δηλ. ἡ γραφὴ τῶν τεμαχίων πάντων δὲν εἶναι ἐντελῶς ἢ αὐτῇ, ἀλλὰ διακρίνονται δύο ἴσως καὶ τρεῖς χεῖρες, ἡδυνάμην νὰ προτάξω τὰ τῆς ἀρχαιοπρεπεστεράς ἀλλ' ὁμολογητέον, ὅτι αἱ διαφοραὶ δὲν εἶναι μεγάλαί. Καθ' ὅλου ἡ γραφὴ τῶν πλείστων τὰ τέλη τοῦ δ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος καὶ τὸν 7^{ον} αἰῶνα ἐμφαίνει, ἴσως δὲ ἐν δυσὶ τεμαχίοις (ιδίως τῷ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Η) καὶ τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ μέσα τοῦ β^{ου}, ἀλλὰ δὲν διῆσχυρίζομαι. Ἐν τούτοις τὸ μετὰ κεκλασμένης τῆς μεσαίας κεραίας ἄλφα δὲν ἐμφανίζεται, καὶ τὸ σίγμα δὲ δὲν ἔχει οὐδαμοῦ ὅπως ὀριζοντείως τὴν ἄνω καὶ κάτω κεραίαν, ὥστε φαίνονται οὕτω ἀποκλειόμενοι οἱ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατήσεως χρόνοι, μόνον δὲ αὐτοὺς ἀγγέλλει τὸ ἐν τῷ ὑπὸ τὸ στοιχ. Π τεμαχίῳ ὄνομα Νούιος, ὕπερ βέβαια εἶναι μεταγραφὴ τοῦ Novius.

Ταῦτα προειπὼν χωρῶ εἰς τὴν μεταγραφὴν τοῦ κειμένου. Ἀφοῦ διέστειλα τὰ τεμάχια εἰς Ἄνω (ὄντα ἕξ), Μεσαῖα (τρία) καὶ Κάτω (δέκα), ἔθεσα μελανωτὰς γραμμάς διπλᾶς καὶ μονάς, τὰς μὲν διὰ τὰ Ἄνω πρὸς δῆλωσιν τῶν σωζομένων κυματίων, τὰς δὲ διὰ τὰ Κάτω πρὸς δῆλωσιν τῶν σωζομένων ἄκρων τῶν ἐπιφανειῶν, (εἴτε τῶν κάτω, ὡς ἐν τοῖς πλείστοις, εἴτε τῶν πλαγίων,) τὰ δὲ τῆς μεσαίας κατηγορίας τεμάχια διακρίνονται ἰκανῶς διὰ τῶν προτεθειμένων καὶ ἐπιτεθειμένων στίχων ἐκ στιγμῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐξεδόθησαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ τρία ἄλλα τεμαχία ὁμοίου καταλόγου, ἔκρινα καλὸν νὰ μετατυπώσω καὶ ταῦτα εἰς τὸ τέλος ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Σ, Τ, Υ, ἀφοῦ ἔκαμα νέαν αὐτῶν ἀντιπαραβολήν. Ἐξ αὐτῶν τὸ πρῶτον, τὸ καὶ μείζον, λέγεται εὔρεθὲν «πρὸς τὸ βόρειον τοῦ Πειραιῶς.» (*Ἴδε Ἐφ. Ἀρχ. ἀ. περ. ἀρ. 732.) Ἐγὼ ἀμφιβάλλω. Ἀπόκειται δὲ τώρα ἐν τῇ λεγομένῃ Ἀδριανείῳ στοᾶ, καὶ εἶναι λίθου Πεντελησίου, καὶ ὅλως ὅμοιον τοῖς ἄλλοις τεμαχίοις, τὰ δὲ ἄλλα δύο ἀπόκεινται ἐν τῇ Πινακοθήκῃ, ἐξ ὧν τὸ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Τ ἐξεδόθη ἐν Ἐφ. Ἀρχ. ἀ. περ. ἀρ. 1810, ποῦ δὲ ἐξεδόθη τὸ ἄλλο, ἀγνοῶ.

1.

Α.

... Α; . . . Τ; ὦν	Πο. . . . .
... ὦν	Με. . . . .
Ξενόφιλος	Θεο. . . . .
Τηλεκλειδης Γ	Πολ(λοχος) ; . .
5 Ἀριστομένης	Νικοφ(ῶν) . . .
Κρατῖνος	Ἀπολ(λόδωρος) ; . .
Φερεκράτης	Ἄμ(φικ) ; . .
Ἐρμιππος	Νικ. . . . .
Φρόνιχος	Ξ(εν) . . . . .
40 Μυρτίλος	. . . . .
Εὐ(πολις)	
. . . . .	

Β.

... ς.	Φιλίπ(π.) . .
... ης	Χόρηγ(ος) ; . .
... ος	Ἀναξα(νδρί)δης . .
... ς	Φιλέτα(ιρ)ος . .
5	Εὐβουλος . .
... ς	Ἐφιππος
	Ἀντιφάνη(ς) . .
	Μνησίμαχ(ος) . .
	. . . . .

Γ.

Ζώπυρος Γ |
 Φιλήμων | |
 Καλλίστρατος..

Δ.

Ἀρισταγόρας	Πολυ...
Κάλλιππος	Λύκις...
Ἀσκληπιόδωρος Γ	Σωσικλῆς..
Πολύευκτος	Πολύζηλος..
5 Πυθραεὺς	Πυθάρατος
Μοσχίων	Καλλίας
..V.I.	Μενεκλ(ῆς)
Ἰερώνυμος	Δ..N;..ος
Ἀριστόμαχος	Πιθεύς
40 Δέρκετος	Ἡρακλείδης
.....	.....
Φιλοκ....	.....
Ἀριστοκράτης	.....
Ἐμμενίδης	.....
45 Αὐτόλυκος	Δ. ....
Φιλωνίδης	Φιλ. ....
Σωκράτης	Ἐρμ. ....

Ε.

Τ; . . . .
 Κλεοδ. . . .
 Αἰσχυλ. . . .
 Ἀρίμνη(στος)..
 5 Ἐπαμε(ιν. . . .
 Ἐροτ. . . .
 Ἀρισ(τ. . . .
 . . . . .

Ζ.

. . . . ων | Ἐχετος; | | | |
 . . . . Ἐπίνικος | | | |
 . . . . .

Η.

.....
 ...ος | .....
 . . . εος | Χα . . .
 Ποσειδίππος | | Δ | . . . .
 . . . . .

Θ.

Ι.

.....
 Ξενοφῶν | Α | . . .
 Φιλύλλιος | Φιλ . . .
 Φιλόνικος | Φιλο | . . .
 . . . . . Καλλίστρατος . .
 . . . . . Ὡ Ἐμμενίδης . .
 . . . . . Πολυκ . . .

Κ.

.....
 Ἄκαμαντῖς παίδων ἐνίκα
 Δείνων Δίγι(λιεὺς ἐχορήγει
 Κλεάριτος Λ . . . . .

Κ, κ.

..... | .....
 Ἡρακλε . . . .
 Ἀλεξάνδρ . . . .
 Καλλικλῆς | | |
 5 Ἐδρήμων . . . . .
 Εὐκράτης Πάμφιλος . .
 . . . . . κος | | Σωσίθεος | |
 . . . . . ος | | Πολύκριτος | |
 . . . . . ος | | Ναύσων | |
 . . . . . ο . . . . Ἀρκεσίων | |

Λ.

.....
 Αἰσχολ . . . .

Εὐ)έτης Ι
 Πο)λυφράσμ(ων)·
 Φ(λ)·ππος Ι
 5 ... κλῆς ΔΓΙ Ι Ι
 ...τος Ι...
 ...νας... Ι

Ο Μ.

...	...
...ας Ι Ι Ι	Ι...·
Θεόδωρος Ι Ι Ι Ι	Ἀρχ(ί)ας·
Ἰππαρχος ΓΙ Ι Ι	Πραξία·
Ἀμεινίας·	Ἱερομν(ή)μων·
5 Ἀ)νδροσθένης Ι	Φιλ...·
Νεο)πιτόλεμος Ι	Νικ...·
...λλος Ι Ι	Ἀρι...·
...ς Ι Ι	[κενὸν
...τ; ἰων Ι Π	τριῶν
40 ... ἀδ; ης Ι	στίχων]

Ν.

...	...
...	...λυ;...·
...	Θεμισ...·
...	Θεω...·
...δωρ(ο)ς Ι	Θεοδ...·
5 ... Ι	Διοσκο(ρί)δης·
...ς Ι Ι	Εὐβου(λί)δης·
Πανδαί(τ)ης Ι	Θεόδο...·
Μενεσθεύς Ι	(Μ)νησ...·

Ξ.

...	...
...	...δ Ι ...·
...	...ς Ι
...	...νης·
...	...ς Ι

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΟ

5   ..μος Ι Ι
          ..τίθης ..
          ..νος Π Ι
          ..πειθης Ι Ι
          ..της Ι Ι Ι
 40   .....ος Ι Ι

III O.

.....
 ...νων Ι Ι Ι Ι
 Παρμένων Ι Ι Ι Ι
 Δύκων Ι Ι
 Ναυσικράτης ..
 5 'Αμφιχάρης ..
 ..Ρ.....

II.

.....
 ...ενίδης Ι
 ..στων Ι Ι Ι
 Νούσιος Ι Ι Ι
 Διονύσιος Ι Ι
 5 .....ς Ι
       ... Ι
       ... Ι Ι Ι
 'Αγαθοκλής Ι
 'Αρχικλής Ι Ι
 Βίωττος Ι
 Νικόδημος Ι Ι

E.

.....
 Γο Ι ...
 Νίκων Ι Ι
 'Αριστόν(ος) Ι Ι
 Πύρριχος ..
 'Αγήτωρ Ι
 Θηραμέν(ης) Ι Ι
 Κλειτός ..

Τὰ προεκδομένα τρία τεμάχια.

Σ.

..		Ο		....
....		Δι	...ος	
...	δης	Κλέα(ρ)	χος..	
...	ς	'Αθηνοκλῆς..		
5	...	Πυρ..		..
...	ς	Αλι..	ΩΡ	
...	ος	Τιμοκλῆς		
...	ης	Προκλείδης		
40	...	Μέ(ν)άνδρος	..	
...		Φιλήμων		
...		'Απολλόδωρος	(	
...		Διφίλος		
...		Φιλιππίδης		
45	...	Νικόστρατος..		
...		Καλλιάδης		
...		'Αμειν(ι)ας		
...	...ιος	Χ;	.....	

Τ.

....			
... ..		Α...	
...χ)ύδης		Σ...	
... ης		Δ...	
..... ωρ		Β...	
5	.... ω)ν	Α...	
...	Διονυ)σόδωρος	Κ/...	
...	'Αρισ)τομένης	Δι...	
...	Διον)ύσιος	Σω...	
...	....ω)ν	Α;	...
40	.....	.....	

Υ.

..... Ε.....

...ς	Βαρχ...
...ς	Στεμφ(ύλι) ος..
...ς	Ξένων ..
δ ...ων	Χαρίας ..
.....	'Αντιμέ... ..
.....	ΤειοΓα. ..
.....	.....

Ὁ τὴν ἀνωτέρω ἀναγραφὴν ἀναγινώσκων, καὶ μετρίαν ἂν ἔχει γνῶσιν τῆς ἀρχαιότητος, βλέπει ὅτι περιλαμβάνει πλεῖστα ὀνόματα τῶν τῆς παλαιᾶς, μέσης καὶ νεωτέρας κωμωδίας ποιητῶν, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ ὑποκριτῶν, οἷον τοῦ Καλλιστράτου, Θεοδώρου, Νεοποτολέμου, Ἰππάρχου, Λύκωνος, Παρμένοντος, Στεμφυλίου, Σωκράτους, Ἀρχίου καὶ ἄλλων. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς θέλει ἰδεῖ καὶ ὀνόματα πολλὰ ἀνδρῶν, περὶ ὧν ἡμεῖς δὲν ἠξεύρομεν, ὅτι ὑπῆρξαν ποιηταὶ κωμωδίας ἢ ὑποκριταί. Σημειῶ τινὰ τούτων· Ἀγήτωρ, Ἀρίμνηστος, Δέρκετος, Ἐμμενίδης, Εὐμήδης, Θηραμένης, Μενεκλῆς, Μενεσθεύς, Πιτθεύς, Πυθάρατος, Πύρριχος, Πυρράλεύς. Δύο μάλιστα τούτων καὶ ἀπλῶς ὡς ὀνόματα ἀνδρῶν ἀγνοοῦνται, τὸ Δέρκετος καὶ τὸ Πυρράλεύς· ὡσαύτως καὶ τὸ κολοβὸν Ἔροτ . . . Ἀπορεῖ δέ τις καὶ εἰς τὸ ἐξῆς· διὰ τί ὀνόματά τινα, οἷον τὸ Ἐμμενίδης καὶ τὸ Καλλίστρατος ἐπαναλαμβάνονται δὶς· εἶναι ἄρα γε ταῦτα τῶν αὐτῶν ἀνδρῶν ἢ ἄλλων ὁμωνύμων; Ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ ἀναγνώστης ἀναζητεῖ τὸ τί σημαίνουσι τὰ ἀριθμητικὰ ψηφία, τὰ μεθ' ἑκάστον τῶν ὀνομάτων; Ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ ἐνὸς προβαίνουσι ταῦτα μέχρι τοῦ δεκακοκτώ (Ἴδε εἶχον ἐ. τοῦ ὑπὸ Σοιχ. Α τεμαχίου). Νίκας ἄρα γε ἐν ἀγῶσι δραματικοῖς σημαίνουσι ἢ ἄλλο τι; Ἄν νίκας, διὰ τί οἱ μείζονες ἀριθμοὶ καὶ ὁ πάντων μέγιστος εἶναι παρατεθειμένοι εἰς τὰ ἀσημότερα τῶν ὀνομάτων; Εἰς ταῦτα πάντα τὰ ἀπορήματα καὶ εἰς ἄλλα τυχόν, ἃ ἐγὼ δὲν παρετήρησα, εὐκταῖον εἶναι νὰ δοθῶσι λύσεις παρὰ τῶν μάθησι καὶ σχολῇν ἐχόντων φιλόλογων. Εὐκταῖον δ' ἔτι καὶ νὰ εὔρεθῃ τις ὁ θέλων νὰ κοπιᾷ πρὸς τὴν τελειότεραν συναρμογὴν τῶν τεμαχίων τούτων, δοκιμάζων ἂν εἶναι δυνατὴ. Ἐγὼ ἀπέτυ-

χα. Ἄλλὰ δὲν ἀπελπίζω ἄλλους. Μάλιστα ἐνθυμίζω εἰς πάντα τινὰ τοὺς ἐξῆς καλοὺς στίχους παλαιοῦ τινος δραματικοῦ ποιητοῦ.

Τόλμα τι, κινδύνευε, πρᾶττ', ἀποτύγχανε,
ἐπίτυχε· πάντα μᾶλλον ἢ σαυτὸν πρόου.

Ἵνα δὲ ἰδίως τὸ ἔργον τῆς συναρμογῆς καλῶς τελεσθῆ, χρεῖα εἶναι νὰ ἐκτοιχισθῶσι τὰ ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς Πινακοθήκης τεμάχια καὶ συμβληθῶσι τοῖς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν, ὅπερ ἐγὼ ἔνεκα τοῦ ὀχληροῦ τό γε νῦν δὲν προεκάλεσα. Καλὸν δὲ εἶναι καὶ ἐν γένει νὰ καταργηθῆ ἡ πάλαι ποτὲ παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις διδασκάλοις τοῖς Εὐρωπαϊοῖς ἐπικρατήσασα κακίστη συνήθεια τοῦ ἐντοιχίζεῖν ἐπιγραφάς, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἄλλοτε ἐπρότεινα καὶ νῦν ἐπαναλαμβάνω.

(Τὴν 2. ἐπιγραφὴν ἴδε ἐξ ἀριστερῶν εἰς ἰδιαίτερον μέγα φύλλον τετυπωμένην).

Στήλη λίθου Πεντελησίου, ἀπλῆ, ἄνευ τινὸς ἀρχιτεκτονικοῦ κοσμήματος, ὕψους 1,40, πλάτους 0,66, πάχους 0,10, ἔχει τὴν ἀνωτέρω ἀναγραφὴν ἀναθημάτων εἰς τὸν Ἀσκληπιόν. Εἶναι δὲ πρόδηλον, ὅτι ἡ στήλη αὕτη δὲν ἦτο ἡ πρώτη τῆς ἀναγραφῆς, ἀλλὰ ἡ τελευταία, ἅτε ἄνω μὲν στερουμένη κεφαλίδος, κάτω δὲ ἔχουσα ἱκανὸν ἄγραφον τόπον. Προηγεῖτο δὲ αὐτῆς ἄλλη ἢ ἄλλαι, ὅπου θὰ ἦτο ἐγκεχαραγμένον καὶ τὸ ψήφισμα, καθ' ὃ ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων ἡ ἀναγραφὴ, ὡς περὶ τούτου πληροφοροῦμεθα ἐξ ἄλλων τε λίθων καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ πρὸ μηνὸς δημοσιευθέντος ἐν τῷ ἐνταῦθα ἐκδιδομένῳ Δελτίῳ Ἑλληνικῆς ἀλληλογραφίας. Ἡ παρούσα δὲ στήλη εὐρέθη πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἐντὸς τοῦ Σερπεντζέ, πρὸς τῇ πέτρᾳ τῆς Ἀκροπόλεως, ὡς στέγασμα ἐπὶ τάφου χριστιανικοῦ πάνυ παλαιοῦ καὶ δὴ οὕτως ἐπιτεθειμένη, ὥστε τὰ γράμματά της ἔβλεπον εἰς τὸ κενὸν τοῦ τάφου. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἄνω ἐν τέταρτον περίπου μέρος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας της, ὅπερ ἦτο ἐπικείμενον ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ στενοῦ τοίχου τοῦ τάφου, ὡς καὶ τὰ ἄκρα τῶν ἐπιμήκων αὐτῆς πλευρῶν, ἅπερ ὡσαύτως ἐπερείδοντο ἐπὶ τῶν πλαγίων τοῦ τάφου πλευρῶν, αὐτὰ μόνον ἢ

δι' ὅλου ἢ ὀλίγον ἐβλάβησαν, τὸ δὲ μεσαιτάτον τῆς μέρος, ὡς ἐκ τῶν ὑγρῶν ἀτμῶν, τοὺς ὁποίους ἐρρόφει ἐπὶ αἰῶνας ὅλους, ἔπαθε μεγάλην φθοράν, καταβρωθείσης τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ μάρμαρου καὶ κατέστη λίαν δυσανάγνωστον· ὅθεν εἰς τὰ ὀλίγα ἃ ἀντέγραψα τοῦ μέρους τούτου πιθανὸν νὰ εὐρίσκωνται σφάλματα μου. Ἄλλως τὰ γράμματα εἶναι κανονικά, καὶ σύστημα γραφῆς τὸ στοιχηδόν, πλὴν ὅτι ἐνιαχοῦ γίνεται παρέκβασις τούτου. Οἱ πρῶτοι δύο στίχοι ἔχουσιν ἀνά 81 γράμματα, οὕτω δὲ τὸ πλεῖστον καὶ ἐφεξῆς, λογιζομένης καὶ πάσης στίξεως ὡς ἐνὸς γράμματος, ὡσαύτως καὶ παντὸς ἀριθμητικοῦ ψηφίου. Ἄλλ' αἱ ἀριθμητικαὶ ὀρθαὶ κεραταί, ἅτε καταλαμβάνουσαι ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς γράμματος τόπον, γίνονται αἰτία νὰ περιλαμβάνωνται καὶ πλείοτερα ἐν τισι τῶν στίχων γράμματα, σπανιώτερον δὲ συμβαίνει νὰ περιλαμβάνῃ στίχος ὀλιγώτερα τῶν 81 γράμματα.

Οἱ χρόνοι περὶ οὓς ἐστήθη ἡ στήλη δηλοῦνται ἐκ τῶν ἐν τοῖς στίχοις θ'. ιη. καὶ κθ'. μνημονευομένων ἐπωνύμων ἀρχόντων, οἵτινες εἶναι τρεῖς τριῶν συνεχῶν ἐτῶν, 340 ἕως 338 πρ. Χρ. ὁ Θεόφραστος, ὁ Λυσιμαχίδης καὶ τρίτος ὁ Χαιρώνδας, ἐφ' οὗ ἐγένετο ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη. Δύο ἔτι ἄλλων ἀρχόντων ὀνόματα ὑπολαμβάνουσιν ἐν τοῖς στίχοις πς'. καὶ ρη', ἄδηλον, εἰ καὶ τούτων συνεχῶν. Ἄλλ' ἂν τὰ διαφόρων ἐτῶν ἀναθήματα δὲν διέφερον πολὺ κατὰ τὸ ποσόν, θὰ ἔλειψαν ἄρχοντες περὶ τοὺς ἐπτά. Τοὺς δὲ ἱερεῖς τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοὺς ἐνιαυσίους, τοὺς συμνημονευομένους τοῖς ἄρχουσι, δὲν ἀναφέρομεν ἡμεῖς ἐδῶ. Τούτων ἱκανοὶ ἤδη ἐγνώσθησαν ἐκ τε τῆς ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς ἀλληλογραφίας δημοσιευθείσης ἀναγραφῆς καὶ ἐξ ἄλλων λίθων. Ἄς γένη ἢ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν καταγραφῆ, ὅταν πλείονες ἔτι γνωσθῶσι καὶ καταστῆ δυνατόν νὰ ὀρισθῇ ὅπως οὖν καὶ ἡ χρονολογία των.

Ἡ ποικιλία τῆς φρασεολογίας, δι' ἧς αἱ ἀναθέσεις δηλοῦνται, εἶναι πολλή. Ὅτε μὲν (καὶ τοῦτο εἶναι τὸ συχνότατον) ἀναγράφονται οἱ ἀναθέντες κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν καὶ ἔπεται αὐτοῖς τὸ ἀνάθημα κατ' αἰτιατικὴν, ἄνευ τοῦ ἀνέθηκε, ἐνίοτε καὶ ἄνευ δηλώσεως σαφοῦς τοῦ ἀναθήματος, ὡς λ. χ. ἐν τοῖς στίχ. β'. μέχρι ιβ', ἔνθα τὰ ἀνάθημα μόνον δι' ἀριθμῶν δηλοῦνται, δὲν

ὀνομάζονται δέ, ὡς οἴκοθεν ἐννοουμένου ὅτι εἶναι δραγμαί· ὅτε δὲ ἀναγράφονται τὰ ἀναθήματα κατ' ὀνομαστικὴν καὶ ἔπεται ὕστερον τὸ δ ἢ δν ἢ ἦν ἢ ἄ ἢ οὐς ἀνέθηκεν ὁ δεινα, ὡς λ. χ. ἐν στίχ. α'. καὶ ιε'. Ἐνίοτε δὲ λείπει καὶ ἡ ἀναφορικὴ αὐτῆ ἀνωθυμιά, ὡς ἐν στίχ. λά. καὶ λς'. Συχνὰ δηλοῦται καὶ μερικώτερον ὁ τόπος ἔνθα τὸ ἀνάθημα, οἷον πρὸς τῷ τοίχῳ, πρὸς τῷ ὑπερτοναίῳ, πρὸς τῷ Ἀρτιγόρας πινακίῳ, πρὸς τῷ τέστιγι τῷ ξυλίνῳ τῷ κατακεχρυσωμένῳ, οὗ τὰ Νικίδια κττ. Ἄλλοι προσδιορισμοὶ εἶναι οἱ ἀφορῶντες εἰς τὸν τρόπον τῆς ἰδρύσεως ἢ τὸ εἶδος τοῦ ἀναθήματος, οἱ πρὸς πινακίῳ, ἐν πινακίῳ, ἐν καλλιᾷδι, ἐν ἐλύτρῳ, ἐκ ἐλύτρῳ? πρὸς ταιριδίῳ, τὰ ὁποῖα βέβαια χρήσουσι μερικωτέρας ἐξηγήσεως, ἧς ἡμεῖς ἐνταῦθα ἀφιστάμεθα. Αὐτὰ δὲ τὰ ἀναθήματα εἶναι μὲν ποικιλώτατα, οἷον μέλη σώματος διάφορα, ἀγγεῖα πολλῶν εἰδῶν, σκευὴ ἄλλα τοῦ βίου, νομίσματα κττ. ἀλλὰ περιέργον ὅπως οὖν, ὅτι οἱ τύποι ἢ τὰ τυπία (ἀνάγλυφα), ἅπερ ἐν ἄλλαις τοιαύτοις ἐγγράφοις συχνότατα, ἐδῶ μὲν τρεῖς ἀπαντῶσι. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι κατὰ καιροῦς διαφόρους ὁ συρμὸς ἤλλαζε. Δὲν ἀποσιωπῶμεν δέ, ὅτι τινῶν ἀναθημάτων αἱ ὀνομασίαι δὲν εἶναι εὐκολονόητοι, ἀς ὅμως ἀναγκαζόμεθα νὰ καταλίπωμεν εἰς τὴν τῶν ἀναγνωστῶν διάγνωσιν. Μίαν ἐν τούτοις περιγραφὴν ἀναθήματος διὰ τὸ ξενότροπον αὐτῆς ἀς ἀναφέρωμεν τὴν ἐν στίχ. κδ'.: *στ.λεγγίδες*
|| *χαλκεῖ ἀλύσει δεδεμέναι δύο, ἢ μὲν χαλκῆ, ἢ δὲ σιθηρᾶ· τούτων ἢ μία ὄρειχαλκίνη.* Ἐδῶ φαίνεται, ὅτι τὸ ὄρειχαλκίνη εἶναι ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ προηγηθέντος χαλκῆ. Περὶ δὲ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Πολυκρίτου, ὅστις δις ἀναφέρεται ἐν στίχ. κζ'. καὶ ξδ', εἰκαστικῶς λέγω, ὅτι δὲν εἶναι ὅπως ἀπίθανον νὰ ἦτο ἀνάθημα Πολυκρίτου τοῦ Μενδαίου, ὅστις ἦτο ἰατρός παρὰ τῷ βασιλεῖ Ἀρταξέρξῃ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Κόνωνος, συνέγραψε δὲ καὶ βιβλία ἱστορικά. Ἴδε Πλουτ. Ἀρταξ. 21 καὶ Διογ. Λαέρτ. 2, 63. Ὡς ἰατρός ἴσως ἀνέθηκέ ποτε ἢ αὐτὸς εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν τὸν ἑαυτοῦ ἀνδριάντα ἢ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἀνέστησαν. Γνωστὸν δὲ ἐκ σωζομένου ψηφίσματος, ὅτι καὶ Ἡρόδιόν τινα ἰατρὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν. Ἄλλος Πολύκριτος

Ἀθηναῖος ἦτο ὁ πρεσβεύσας ποτὲ πρὸς Φίλιππον καὶ ἀναφε-
ρόμενος ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφάνου λόγῳ τοῦ Δημοσθένους. Ὁ δὲ
Ἀριστοφῶν Ἀζηνιεύς, οὗ ἐν στίχῳ ιγ'. ἀναγράφεται ἀνάθημα
φιᾶλη ἑκατὸν δραχμῶν, πιθανὸν νὰ εἶναι ὁ γνωστὸς ἐν Ἀθήναις
πολιτικὸς ἀνὴρ, ὁ ἐπὶ Δημοσθένους καὶ ὀλίγῳ πρότερον ἀκμάσας.

Ἡ στίξις ἡ ἀρχαϊκὴ, ἧς πολλὴ ἡ χρῆσις ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγρα-
φῇ, δεῖται πολλῆς προσοχῆς. Ἐνιαχοῦ δὲ ἐλλείπουσα σκοτιῶζει
τὴν διαστολὴν τῶν πραγμάτων. Ὅθεν ἐγώ, εἰ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον ἠρέκασθην τὴν ἀρχαϊκὴν μόνον στίξιν νὰ ἀποδώσω, ἔθη-
κα ὅμως ἐνιαχοῦ καὶ νεωτερικὴν στίξιν, ἵνα ἐπικουρήσω ὅπως οὖν
τοῖς ἀγυμναστοτέροις τῶν ἀναγνωστῶν. Δὲν ἔκρινα δὲ εὐλογον ἐν
παρενθέσει νὰ θέσω αὐτήν, διότι εἶναι εὐδιάγνωστα τὸ κόμμα καὶ
ἡ ἄνω τελεία ὡς ἐμαὶ προσθῆκαι. Ἐφησα ὅμως τινὰς φράσεις καὶ
ὄλως ἀστίκτους, ὅπου δὲν ἤμην τόσον βέβαιος περὶ τῆς σχέσεως τῶν
ἀναγεγραμμένων πραγμάτων, ὡς λ. χ. ἐν στίχ. κζ'. ἐνθα ἄδηλον
ἂν τὸ *οἰνοχόη* κεῖται καθ' ἑαυτό, ἢ μᾶλλον σχετιστέον πρὸς τὰ
ἑξῆς: *ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Πολυκρίτου*. Καὶ
μετὰ τὸ *Πολυκρίτου* δὲ δὲν ἔθηκα στίξιν, ἵνα μὴ πάντως χω-
ρίσω τοῦτο τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ἐπομένης λέξεως *στέφανοι*.

Καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα, ἱκανὴν ὄντως ἀσάφειαν φέροντα εἰς
τὸ κείμενον. Τὸ αὐτὸ δὲ ποιεῖ καὶ σύνταξις τις λόγου λίαν ἀπλοϊκὴ
καὶ ἀμελῆς ἐνόησε, καθ' ἣν παραλείπονται τινὰ λεξείδια συνδετικά,
ἅπερ ἂν ἦσαν γεγραμμένα, θὰ διεσάφουν τὴν ἔννοιαν· οὕτω ἐνια-
χοῦ αἱ λέξεις μιᾶς φράσεως παρατίθενται σχεδὸν πᾶσαι κατ' ὀ-
νομαστικὴν, καὶ σὺ νόησον τὴν πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν σχέσιν. Λ.
χ. ἐν στίχ. κή. τὰ σφραγίδες ἕως τοῦ *ἴνου*, ἂν δὲν ἀπατῶμαι,
εἶναι ἐν μόνον ἀνάθημα περιγραφόμενον λεπτομερῶς. Ἀλλαχοῦ
λείπει ὄλως τὸ ὑποκείμενον τοῦ λόγου, ὡς ἐν στίχ. γ'. ἐνθα τοῦ
ῤήματος *ἔφη* ὑποκείμενον νοητέον πιθανῶς τὸ ὁ *ἱερεὺς*, ὡς τοῦτο
τὸ ὄνομα ἀναγινώσκεται ἐν ὁμοίᾳ φράσει τοῦ στίχ. ζ'. ἀλλὰ δὲν
εἶναι ἀδύνατον νὰ νοηταὶ καὶ ἄρχων τις· τὸν αὐτόθι ὅμως κατ'
αἰτιατικὴν ἀπαρεμφατικὴν ἀναγεγραμμένον ἄνθρωπον *Διοκλέα*
Μυρρίνουσίου θεωρῶ πάντως ὡς τὸν αὐτὸν τῷ ἱερεὶ Διοκλεῖ
τῷ ἐφεξῆς ἐν στίχῳ θ'. μνημονευόμενῳ. Σφάλμα κυρίως εἶπεῖν

τοῦ χαράκτου ἴσως δὲν εὐρίσκεται ἄλλο ἐπὶ τοῦ λίθου, εἰμὴ ἐν τέλει τοῦ ζ'. καὶ ἀρχῇ τοῦ ζ'. στίχ. ἐν τοῖς δ' ὑπὲρ εἰαυτοῦτο, ἐνθα τὸ το περιττεύει. Τὸ ἐκεῖ δὲ ὄνομα Πολύξενος (ὡς εἶπω καὶ τοῦτο) συνδέω ἐγὼ μετὰ τοῦ ῥήματος ἀπέδωκε καὶ ἐννοῶ τὸν Πολύξενον ὄχι ἄλλον τοῦ ἐν στίχῳ ιθ'. ἱερέως Πολυξένου, ἐκλαμβάνων ἅμα τὸ ἐπόμενον *θυματήριον* ὡς αὐτοῦ ἀνάθημα. Τέλος ὁ Τελεσίαις τοῦ στίχ. γ'. καὶ ὁ Τελεσίαις τοῦ στίχ. ζς'. μοὶ φαίνεται εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ ἴσως ὄχι ἄσχετος πρὸς τὸν Τελεσίαν τοῦ ψηφίσματος, τοῦ τυπωθέντος ἐν Ἀθηναίου τόμ. ε. σελ. 522.

Καὶ αἱ ἐξῆς δύο ἐπιγραφαὶ εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ Σερπεντζέ πρὸ πολλοῦ.

3.

. . . . . μων Δο-
 . . . Ἀπόλλωνι πα)τρώϊωι.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἀναγινώσκειται ἐπὶ λίθου σκληροῦ, οὐ σφόντοντος τανῦν τὸ ὅλον ἀρχαῖόν του σχῆμα, ἰδίως δὲ ἀκρωτηριασθέντος πρὸς τ' ἀριστερὰ τῶ ὀρώντι. Φαίνεται δὲ πως, ὅτι ἦτο κατεσκευασμένος ἀρχῆθεν ὡς βωμὸς ἢ βᾶθρον κατὰ ἀπλοῦν τινα ἀρχαῖκὸν τρόπον. Μόνον δηλ. μία αὐτοῦ στενὴ ζώνη ἢ ἐφ' ἧς ἐχαράχθη ἢ ἀνέκαθεν δίστιχος ἐπιγραφή, ἐλειάνθη τῷ γλυφάνῳ τοῦ λιθοξόου, ἢ δὲ λοιπὴ ἐπιφάνεια τοῦ προσώπου ἀφέθη ἰκανῶς τραχεῖα. Καὶ τὸ ὕψος δὲ τοῦ λίθου ἴσως δὲν σφίζεται ὅλον, εἶναι δὲ τανῦν 0,48, τὸ πλάτος 0,29, τὸ πᾶχος ἢ βάθος 0,34. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Μακεδονικῶν περίπου χρόνων ἢ καὶ τι παλαιότερον.

Δύσκολος ὄπωσοῦν ἢ συμπληρώσις τῶν τοῦ α'. στίχου γραμμάτων. Ἴσως εἶν' ἐκεῖ τὸ τέλος κυρίου ὀνόματος ἀνθρώπου κατ' ὀνομαστ. καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ πατρωνυμικοῦ του.—(Ἐτυ) ἢ (Θυ)-μῶνδο (=ου) δὲν ἠθέλησα νὰ συμπληρώσω, διότι τὰ ὀνόματα ταῦτα δὲν εἶναι Ἀττικά. Καὶ τότε πάλιν θὰ ἐχρειαζόμεθα καὶ ἄλλο νὰ προθέσωμεν κατ' ὀνομαστικὴν. Τὸν Ἀπόλλωνα πατρῶον πολλοὶ ἄλλοι λίθοι Ἀττικοὶ ἔχουσιν, λ. χ. ὁ ἐν C. I. Gr. ἀρ. 465.

4.

και κηρίον.

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ βάρθρου τετραγώνου, λίθου Πεν-
τελησίου λευκοτάτου, σφίζοντος μὲν ἔτι τὸν κάτω ἀρχιτεκτονικόν
του κόσμον, ὅστις φαίνεται λιτὸς καὶ γλαφυρός, ὁποῖος ἐσυνειθί-
ζετο εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος, κεκολοβωμένου δὲ
ὄλως τὰ ἄνω, ὥστε τὸ νῦν ὕψος εἶναι 0,34, τὸ πλάτος (ἦτοι ἡ
ἐπιφάνεια, ἐν ἧ τὰ γράμματα) 0,65, τὸ δὲ πάχος ἦτοι βάθος
0,49. Τὰ σφίζόμενα γράμματα εἶναι κεχαραγμένα ὄχι κατὰ μεσῆς
τοῦ πλάτους, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἄκραν, ἀριστερὰ τῶ ὀρθῶντι, καὶ ἀνω-
τάτω τοῦ λίθου, ὥστε δὲν ἤξεύρομεν, ἂν δύο μόνους στίχους εἶχεν
ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐπιγραφή, ἢ πλείονας. Ἐν τούτοις ἐγὼ εἰκάζω, ὅτι ἦτο
λίαν σύντομος, διότι μοὶ φαίνεται ὅτι ἦτο καὶ αὐτὴ ὡς ἐκείνη ἦν
ἐξέδωκα ἐν Ἀθηναίου τόμ. ε. σελ. 329, ἡ λέγουσα· θύειν τρία μο-
νόμαλα. . Τοῦτο τοῦλάχιστον μοὶ ὑποβάλλει ἡ σφίζομένη λέξις
κηρίον, ἣτις σημαίνει τὴν κηρίθραν, ἀρμόζουσαν προσφορὰν εἰς θεούς.
Παρατηρῶ δὲ, ὅτι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ταύ-
της εἶναι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ ὁπωσοῦν ἀμελοῦς χαράγ-
ματος καὶ δὲν συμφωνεῖ δι' ὅλου μὲ τὴν ἄλλην κομψότητα τοῦ
λίθου. Μεταξὺ τῶν δύο ὁμικρῶν τοῦ α'. στίχου σφίζεται λείψα-
νον γράμματος οἷον K (ἢ M), ὑπῆρχε δὲ καὶ μετὰ τὸ β^{ον} ὁ ἄλλο
ἔτι γράμμα, εἰμὴ καὶ πλείονα, δι' ὧν θὰ ἐδηλοῦτο πληρέστερον
ὁ ἱερατικός, ὡς ὑποθέτω, ὀρισμός.

5.

Δι)ονύτωι.

Βωμὸς λίθ. Πεντελησίου, ἀνευρεθεὶς βορείως τοῦ ἐκκλησι-
δίου τῆς ἀγ. Παρασκευῆς, τοῦ νοτιοανατολικῶς τοῦ Διον. θεά-
τρου, ἔχει τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν, γράμμασι τῶν τελευταίων
Μακεδον. χρόνων. Τὸ σχῆμα τοῦ βωμοῦ εἶναι κυλινδρικόν, κάτω
πλατυνόμενον, μὲ ραβδώσεις 24 καὶ ἄνω ἐπίκρανον ὄλως βεβλαμ-
μένον κατὰ τὴν περιφέρειάν του, καὶ κάτω βᾶσιν ὡσάυτως πολὺ

βεβλαμμένη· ἡ ἀνωτάτω ὁμως ἐπιφάνεια μετὰ τὸ τετράγωνόν της κοίλωμα διὰ τὴν ἐσχάραν ἰκανῶς σφίζεται. Τὰ γράμματα εἶναι ὑπὸ τὸ ἐπίκρανον ἐπὶ ζώνης λείας, μεθ' ἣν ἄρχεται ἡ ῥάβδωσις. Ὑψος τοῦ βωμοῦ 0,64, κάτω διάμετρος 0,38.

6.

- Ἐπὶ . . . . . ἄρχοντας, ἐπὶ τῆς . . . . . ντίδος ἐβδόμ(ης) πρυτανείας,
 ἦι . . . . . ἐγραμμάτε)υεν, Γαμηλιῶν(ος) . . .
 . . . τῶν προέδρων ἐπεσφίφισεν Ἄρχ(λοχος) Ἀρχενοί(κου) . .
 ἔδ)οξεν τῶι δήμωι·
- 5 . . . . . Κυδαθηναίους εἶπεν· ἐπ(ε)ιδῆ . . .
 . . . ρίου διετέλεσαν φιλο(τιμούμενοι)
 . . . ς τε τὴν βουλήν) καὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθη(ναίων
 . . . ὄσα)ς ποτὲ ὁ δῆμος ἐπιμελε(ίας) . . .
 . . . πάσας λειπει)ούργηκεν φιλοτιμῶς καὶ . . .
- 10 . . . . . εἰς τὸν ἐνιαυτὸν τὸν ἐπὶ (....ἄρ-
 χοντος . . . . . καὶ τὰς θ)υσίας πάσας ἔθυσεν ὄσα(ς) . . .
 . . . τῶν Διονυσίων βοῦς πε . . . . .
 . . . ο)ς καὶ Αἰτωλῶν τοῖς ἐπι(δημή)σασι
 . . . πάντας ἐποίησεν καλῶς . . .
- 15 . . . καὶ τοὺς τρίποδας τοὺς τε . . .
 . . . ἔδωκε . . .
 . . . ἐπεμ)ελήθη ὅπως ἂν πάντες λάβ(ωσι) . . .
 . . . τ)ὴν ἀγωνοθεσίαν ἐκ τῶν ἰδ(ίων) . . .
 . . . αντα καὶ τῆς ἐπίδοσεω(ς) . . .
- 20 . . . εἰς φυλακὴν τ)ῆς χώρας ἐπέδωκεν . . .
 . . . ἰας λόγον καὶ εὐθύ(νας) δίδωκεν
 ὅπως ἂν οὖν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς εἰς τὸ(ν) δῆμον . . .
 φιλοτιμουμένοις . . . ἐφ)άμλλον εἰ τὸ Α; (ὑτὸ . . . . .
 εἰδῶσι, ὅτι παρὰ τοῦ δή)μου ἀξίας κομιοῦ(νται) χάριτας,
- 25 ἄγαθῆι τύχει, ὁδεόχ)θαι τῆι βουλῆι, το(ὺς) προέδρους
 οἱ ἂν λάχωσι προεδρεύει)έν τῆι πρώτ(ει) ἐκκλησίαι
 χρηματῖσαι περὶ το)ύτων, γνώμη)ν δὲ ξυμ(βάλλεσθαι)
 τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆ)μον, ὅτι δοκεῖ τῆι β(ου)λεῖ ἐπαινεῖσθαι
 . . . τ)ου Κυδαθηνα(ι)έ)α καὶ στεφ)α-
- 30 νῶσαι χρυσῶι στεφ)άνωι κατὰ τὸν νόμον . . .

Ἐχει τὰ ἀνωτέρω τεμάχιον στήλης λίθου Ὑμηττίου, εὐρεθὲν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Διονυσ. θεάτρου. Ἄνω σφίζει ὁ λίθος μικρό-

τατον μέρος τοῦ ποτὲ γείσου του. Δεξιά δὲ καὶ ἀριστερά καὶ κάτω εἶναι κολοβός. Ὑψος 0,60, πλάτος 0,24, πάχος 0,13. Ὑπάρχει καὶ ἐν μικρὸν τεμάχιον, ἀνῆκον βεβαίως εἰς τὴν αὐτὴν στήλην, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσαρμοσθῇ εἰς κανὲν αὐτῆς μέρος, σῶζει δὲ αὐτὸ ὀλίγα μόνον γράμματα πέντε στίχων καὶ ταῦτα πολὺ ἐφθαρμένα, τάδε:

.ΤC.
 .Ῡ . L
 .ΩΙ.
 .ΙΜΩ.
 .ΕΛΙ.

Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται τὸ τοῦ δ'. ἢ γ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος. Ἡ γραφὴ γίνεται τοῦ στοιχηθὸν συστήματος πρῶτον ἀπὸ τοῦ ἐ. στίχου καὶ ἐξῆς, ἐνῶ οἱ πρότεροι τέσσαρες ἔχουσιν ἀνωμαλίας εἰς τὰ διαστήματα καὶ ὁ πρῶτος μάλιστα εἶναι κεχαραγμένος πολὺ μικροτέροις τῶν ἄλλων καὶ πυκνοτέροις γράμμασι.

Τὰ ἐν τῷ τιμητικῷ τούτῳ ψηφίσματι ἔχουσι τρεῖς περιέργους ὁμοιότητας πρὸς τὰ τοῦ ἐν C. I. A, II, 1, ὑπ' ἀριθ. 175 κολοβοῦ ψηφίσματος. Α'. καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ Κυδαθηναεὺς τὸν δῆμον εἶναι ὁ εἰπών. Β'. κ' ἐκεῖ κ' ἐδῶ πλείονες τοῦ ἐνός ἄνδρες ἐπαινοῦνται ἐν ἀρχῇ. Γ'. κ' ἐκεῖ κ' ἐδῶ Αἰτωλοὶ ἀναφέρονται. Ὅμως δὲ οὔτε μέρος τοῦτο ἐκείνου εἶναι συμπληρωτικόν, διότι αἱ πρῶται τυπικαὶ φράσεις, αἱ οὔσαι κολοβαὶ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τεμαχίοις, δὲν συγκολλῶνται ἀρμοδίως πρὸς ἀμοιβαῖον ἀπαρτισμὸν τῆς ποθουμένης πληρότητος, ἀλλὰ διαφωγοῦσι καὶ περιττεύουσι κατὰ τὰ μέρη των, οὔτε οἱ λίθοι τῶν δύο τεμαχίων εἶναι τοῦ αὐτοῦ λατομείου, διότι ἐκεῖνο μὲν τοῦ Πεντέλῃσι, τοῦτο δὲ τοῦ Ὑμηττοῦ. Καὶ ἄλλως δὲ τὸ ἡμέτερον τεμάχιον προδίδεται ἔκ τινων μερῶν τοῦ περιεχομένου του ὡς ὄν νεώτερον ἐκείνου τοῖς χρόνοις. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐκεῖνο προφανῶς ἐγράφη εἰς τιμὴν ξένου ἀνδρός, τοῦτο δὲ πολίτου Ἀθηναίου. Ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα οὕτως ἔχουσι, δὲν ἐνόμισα ὅπως περιττὸν νὰ μνημονεύσω τὰς ῥηθείσας ὁμοιότητας, διότι μ' ἐφάνη πιθανόν πως, ὅτι ὁ ἐν τῶ νῦν ἐκδιδομένη τεμαχίῳ τιμῶμένος, Ἀθηναῖος καὶ οἱ αὐτοῦ πρόγονοι

τυχόν ἦσαν εἰς τινὰ σχέσιν πρὸς τὸν ἐν τῷ παλαιότερῳ τεμαχίῳ Αἰτωλὸν καὶ τὰς πράξεις αἱ ἐκεῖνο ἴσως αἰνίττεται, ἦτοι τὰς τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου, ὅτε οἱ Αἰτωλοὶ ἐγένοντο σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Ἴδε ὅσα ὁ Ῥαγκαβῆς εἶπε σχολιάζων ἐν *Antiq. hellén.* τόμ. II, ἀριθ. 421 ἐκεῖνο τὸ τεμάχιον, ὡς δεῦτερος αὐτοῦ μετὰ τὸν Πιττάκην ἐκδότης.

7.

.....
...α.Ο.....ω/...

... | ων· περὶ δὲ τῶν | ...

... τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων πένψ(α...)

... αἰτήσεται, τούτους δε...

5 . . . τοῦ παρεληλυθότος χρόνου..

... διαλλάσσοντας· ὅποσα δ' ἄ(ν...)

... τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τοὺς νόμους...

... τὸν διαιτητικὸν νόμον, ἐὰν μὲν ο(Ι.....δ-

ικασ)τήριον τὸ ἐν Νάξῳ, τὰ δὲ προσαγο...

40 ... ται τὰ ἐκ τοῦ νόμου· τὸς δὲ θεσμοθέτας...

.κα)τὰ τὸν νόμον· ἐὰν δὲ μὴ συμφέρωνται,...

... τὸ δικαστήριον τὸ Ἀθήνησι· τὰ δὲ προ...

.ἐ)ὰν ἡσσηθῆ· μισθὸν δὲ τοῖς δικασταῖς παρέχειν τὸν δῆμον τὸν Ἀθηνα-

(ω)ν, ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ παρέχειν Ναξί(ο)ς.....

45 .. λ)ανθάνοντας τὰ τε πρυτανεῖα καὶ τα...

... ἐ)νάγειν δὲ τὰς τε ἐφεσίμους δίκας κ(αἰ...)

.ἔς;)τιν τοὺς θεσμοθέτας εἰς τὸν χρ.....

... |, ὅποσα δὲ ἐν τῇ διαφορᾷ...

..... ν, ὅποσα μὲν ἂν ἀπο...

20 ... ἀνα;)λώσας καὶ λογ...

... ες πληγαὶ η...

... ακειντ...

... Γ...

... ..

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου, εὑρεθὲν ἐν τῇ σκαφῇ τῇ γινομένη παρὰ τὴν πρὸς νότον τῆς ἀκροπόλεως λεωφόρον, ἔχει τὰ ἀνωτέρω γράμματα, γεγραμμένα στοιχηδόν. Ὑψος 0,22, πλάτος 0,28, πάχος 0,12. Ἀριστερόθεν τῷ ὄρῳ, ὅπου αἱ ἀρχαὶ τῶν εἰχῶν, εἶναι σφώτερος ὁ λίθος, σφῶζομένης ἐν μέρει τῆς γωνίας, καὶ

μόνον ἀμφίβολον μένει, ἂν ἐκ τῶν ἀρχῶν τῶν στίχων γ'· καὶ ιδ'· ἔλειψαν ἀνὰ δύο γράμματα ἢ ἀνὰ ἓν. Ἐγὼ ὑπέθεσα δύο τὰ ἐκλειπόντα καὶ οὕτω συνεπλήρωσα ἐν ιδ'· στίχῳ τὰ ιω.

Λυπηρόν, ὅτι τόσον κολοβὸν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ ἀνωτέρω κείμενον, ἄλλως θὰ ἐμανθάνομεν τινὰς τῶν ἀγνοουμένων λεπτομερειῶν περὶ τῶν σχέσεων τῶν ὑπηκόων τοῖς Ἀθηναίοις νησιωτίδων πόλεων κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ δ'οῦ πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ὑποθέτομεν δηλαδή, ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἦτο κανονιστικὸν ψήφισμα διὰ τὰς ἐν Νάξῳ δίκας, περιέχον πολλοὺς καὶ εἰδικωτάτους ὀρισμούς, ἐκδεδομένον ἴσως ὅτε ἀνέλαβον ὀπωσοῦν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν μετὰ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Κόνωνος, Χαβρίου καὶ Τιμοθέου. Ἀλλ' οὐδὲν μερικώτερον περὶ τοῦ ἔτους τοῦ ψηφίσματος τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν.

8.

- Ἐπι Διοτίμο ἄρχοντος ἔδοξεν τῆι βολῆι καὶ τῶι δήμῳ, Οἰνητῆς ἐπρυτάνευεν. . . . .
 δης Ἀναχάρσιδος. . . . . ἔγραμμάτευσ-
 ν, Θάρρηξ Λαμψιδεύου (τρὺς ἐπεστάται. . . . .
 5 ἧς εἶπεν· ἐπειδὴ. . .
 τὴν μαντείαν. . .
 αὶ τὰ ἱερὰ κ. . .
 πρὸς τοὺς θεοὺς. . . . . ἄ-
 ργύριον ο ἐπ. . .
 10 Ἰδρυσιν τῶν Ι. . .
 ἐδ)ωκ;εν τῆι μ. . .
 . . . . .

Στήλης λίθου Πεντελησίου τεμάχιον ὕψους 0,28, πλάτους 0,13, πάχους 0,10, εὐρεθὲν ἀρτίως ἐν σκαφῇ τινι βορειοανατολικῶς τοῦ Ὀλυμπείου, καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ἔχει τὰ ἀνωτέρω στοιχηθὸν γεγραμμένα. Ὑπεράνωθεν τῶν γραμμάτων ὁ λίθος, ἐφ' ὅσον σώζεται, ἔχει τὴν ἐπιφάνειαν βαθύτερον λελαξευμένην (πλὴν ταινιώδους τινὸς μέρους κατὰ τὸ πρὸς ἀριστερὰ τῶ ὀρῶντι ἄκρον ὑπολειπομένου ὡς παραστάδος) καί, ἂν τοῦτο τὸ λάξευμα εἶναι ἐξ ἀρχῆς, φαίνεται ὅτι ἐκεῖ ποτε ἐνηρμόζετο πίναξ τις ἢ λίθινος ἢ γύψινος, ἔχων παρά-

στασιν ανάγλυπτον σχετικὴν πρὸς τὰ ἐν τῷ ψήφισματι λεγόμενα, τὰ ὅποια ἀνεφέρονται προφανῶς εἰς τὰ τῆς λατρείας.

Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἄρχων Διότιμος πιθανώτατα εἶναι ὁ τοῦ ἔτους 354 πρὸ Χρ. καθ' ἃ ἐκ τῆς ἀρχαϊκῆς γραφῆς τίμο καὶ ἐκ τῶν ὑποφαινομένων ἐφεξῆς τυπικῶν φράσεων εἰκάζομεν, ὅχι δὲ ὁ ἁμῶνυμος ὁ τοῦ 286 πρ. Χρ. Ὁ δὲ ἐν στίχῳ ζ'. Θάρρηξ δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἐν τῷ περὶ τῆς παραπροσθεΐας λόγῳ τοῦ Δημοσθένους § 191 μνημονευόμενος πολιτικὸς ἀνὴρ τούτου τοῦ ὀνόματος. Οἱ χρόνοι ἰκανῶς συντρέχουσιν. Ἄλλος δὲ Θάρρηξ ἐκ βιβλίων ἢ ἐπιγραφῶν οὐδεὶς γνωρίζεται.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 19 Ἰουλίου 1878.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Dodone et ses ruines, par Const. Carapanos. Paris, 1878. Texte et planches, 2 vol. in 4°.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐξεδόθη ἀξίως τοῦ ἀρχαιοσέμου ὀνόματος τῆς ἐν Ἠπειρῷ Δωδώνης. Καὶ χάρτης καὶ τύπος καὶ πίνακες, τὰ πάντα ἀμεμπτα, φιλοκαλίαν ἅμα καὶ ἐλευθεριότητα ἐλέγχοντα τοῦ ἐκδότου, ὅστις ἠτύχησε ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ὑπὸ τῶσαν ἄλλων ματαίως ζητηθεῖσαν τοποθεσίαν. Εἶναι δὲ ἀξία παρατηρήσεως ἡ σύμπτωσις, καθ' ἣν συγχρόνως σχεδὸν ἐκδίδονται ἐν Εὐρώπῃ τέσσαρα πολυδάπανα συγγράμματα, ἀναφερόμενα εἰς τόπους τὰ μάλιστα ἐνδόξους τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὴν Τρωάδα, λέγω, τὰς Μυκήνας, τὴν Ὀλυμπίαν καὶ τὴν Δωδώνην. Ὁ δ' ὀ Σχλεῖμαν, ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις καὶ ὁ Ἠπειρώτης Καραπάνος εἶναι οἱ παρέχοντες εἰς τοὺς φιλαρχαίους τὴν εὐχαρίστησιν ταύτην. Ἡ ὅλως ἀβιάστως ἐρχομένη αὕτη παρατήρησις γεννᾷ ἐν ἡμῖν τὸ ἠδὲ ἐνθύμημα τοῦ ὅτι δὲν ὑστεροῦμεν ὅλως καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐν τισὶ τῶν καλῶν ἀγῶνων τῆς πεπολιτισμένης

Ευρώπης, καὶ εὐγνωμονοῦμεν διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἡμέτερον ὁμογε-
νή, ὅστις ἀφοῦ ἠτύχησεν εἰς τὰς ἀνασκαφάς του, ἐφιλοτιμήθη
καὶ τὰ πορίσματα αὐτῶν νὰ κάμῃ κοινὰ εἰς ὅτι πλείστους τῶν
σπουδαίων, ἐφ' ᾧ καὶ ἐξέλεξε γλῶσσαν συγγραφῆς τὴν Γαλλικὴν.

Δὲν εἶναι σκοπὸς ἡμῶν σήμερον νὰ δώσωμεν ἀνάλυσιν λεπτο-
μερῆ τοῦ συγγράμματος, ἀλλὰ νὰ ἀναφέρωμεν συντόμως τὸ πε-
ρεχόμενον του, ἔπειτα δὲ νὰ προσθέσωμέν τινας διορθώσεις.

Περιέχει πρῶτον ἀφήγησιν τοῦ πῶς ὁ συγγραφεὺς ἐκινήθη
νὰ σκάψῃ ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Τσαρακοβίστας (18 χιλιόμετρα νο-
τιοδυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων) καὶ πῶς ἐπέτυχεν ἐκεῖ τὰ εἰρήπια
τῆς Δωδώνης καὶ ἐξήγαγε πολλὰ ἔργα τέχνης καὶ ἐπιγραφάς,
μαρτυροῦντα, ὅτι ἐκεῖ ὄντως ποτὲ ἦτο τὸ πολυθρύλητον μαντεῖον
καὶ ἡ πόλις αὐτή.

Μετὰ ταῦτα περιγράφονται τὰ φανέντα εἰρήπια, περιγράφον-
ται δὲ καὶ τὰ ἐξαχθέντα ἐκ τῆς γῆς διάφορα κινητὰ ἔργα τέ-
χνης, ἀγαλμάτια, ἀνάγλυφα, σκευὴ καὶ νομίσματα, τὰ μὲν συν-
τόμως, τὰ δὲ ἐκτενέστερον, ἐν ᾧ ἔργῳ ἔσχεν ὁ συγγραφεὺς βοη-
θοὺς τοὺς Γάλλους ἀρχαιολόγους DeWitte καὶ Heuzey. Ἐκτυ-
ποῦνται δὲ καὶ τὰ κείμενα τῶν ἐπιγραφῶν, ἐξ ὧν ὡσαύτως τινὰ
μὲν ἐρμηνεύονται βραχέως, ἄλλα δὲ ἐκτενῶς, ἐν ᾧ πάλιν ἔργῳ
βοηθοὶ ἦσαν ἐν μέρει οἱ Γάλλοι Egger καὶ Foucart.

Ἐν δὲ μέρος τῆς συγγραφῆς ἐπιγράφεται Μελέτη ἱστορικὴ
περὶ Δωδώνης. Ἐν αὐτῇ περιελήφθησαν αὐτολεξεῖ πάντα, ἀν δὲν
ἀπατώμεθα, τὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων χωρία, ὅσα ἀπ' εὐθείας
ἢ πόρρωθεν ἀναφέρονται εἰς τὴν Δωδώνην καὶ τὸ μαντεῖον, καὶ
τοῦτο θεωροῦμεν ὡς ἐν τῶν προτερημάτων τῆς συγγραφῆς, διότι
ὁ ἀναγνώστης διευκολύνεται οὕτω νὰ διαπορευθῇ τὸ δυσδιεξιτή-
τον τοπογραφικὸν καὶ τὰ ἄλλα Δωδωναῖα ζητήματα.

Πολλοῦ δὲ ἐπαίνου εἶναι ἄξιον καὶ τὸ ὅτι πάντα τὰ κείμενα
τῶν πολυπληθῶν ἐπιγραφῶν ἐξεδόθησαν πανομοιότυπως (πλὴν
ἐνός (*)) ἐν τοῖς πίναξιν. Τὸ ἔργον βεβαίως ἦτο ἐπίπονον, μάλι-

(*) Τοῦτο εἶναι ψήφισμα προξενικὸν καὶ ἐν τῶν περιεργωτάτων. Ἴσως
δὲ ὡς ὑνὲπι λίθου καὶ ὀγκῶδες δέν το ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ ἐκδότης εἰς
Παρίσιους, ἔνθα ἐγένοντο ὑπὸ τεχνιτῶν τὰ πανομοιότυπα ἀντίγραφα.

στα ἐν τοῖς ἐπὶ μολυβδίνων πετάλιων χρηστηριασμοῖς, οἵτινες πολλάκις ἦσαν δυσαναγνωστότατοι. Σφύζονται δὲ πολλοὶ τοιοῦτοι, οἱ ἀψευδέστατοι μάρτυρες τοῦ ὅτι ὁ τόπος ὅπου εὐρέθησαν εἶναι ἀληθῶς ἡ Δωδώνη. Πολλὰ τὰ ἀξιοπερίεργα καὶ ἐν ταύταις καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιγραφαῖς (ψηφίσμασιν, ἀπελευθερώσεις καὶ ἀναθηματικαῖς) εἴτε τις εἰς τὸ γλωσσικὸν εἴτε εἰς τὸ πραγματικὸν αὐτῶν μέρος ἀποβλέψη. Τούτων τινὰ καλῶς διεσάφησεν ὁ Egger, ἐκεῖνα δηλ. ἃ αὐτὸς ἰδίᾳ ἐπεξεργάσθη. Ἄλλα δὲ κείμενα ἔμειναν ἄνευ τοιαύτης ἐπεξεργασίας, καὶ ἐν τῇ εἰς μικρὰ γράμματα μεταγραφῇ τούτων ἐγένοντό τινα σφάλματα, ἐξ ὧν τινα διορθοῦμεν ἐνταῦθα. Πολλοὶ καὶ ἡμᾶς ἄλλοτε διώρθωσαν καὶ καθ' ἑκάστην διορθοῦσι, καὶ ἂν καὶ ἡμεῖς τινα διορθώσωμεν, νομίζομεν ὅτι τῇ ἐπιστήμῃ ὑπηρετοῦμεν. Δὲν ἐπιβαλλόμεθα δὲ οὐδεμιᾶς ἐπιγραφῆς τὸ ὅλον κείμενον νὰ θεραπεύσωμεν, ἂν μᾶς φαίνεται πονοῦν ὅπωςδῆποτε, ἀλλὰ μόνον χωρία τινά, ἐν οἷς καταφανέστατον τὸ πάθος καὶ πιθανωτάτη ἢ βεβαία παρουσιάζεται ἡ ἴασις.

Λοιπὸν ἐν Ἐπιγρ. 17, στίχ. 4 ἀναγνωστὸν ὄχι μὴ ἐξεσσ(ι), ἀλλὰ: μὴ ἐξεσσ(ω).

Ἐν Ἐπιγρ. 18, στίχ. 4, τὰ εἰδᾶν δέ τις ἐφά... συμπληρωτέα οὕτω εἰδᾶν δέ τις ἐφάπτηται... .). Εἶναι συχὴ ἐν ταῖς ἀπελευθερώσεσι ταῖς ἀρχαίαις ἢ φράσις ἐάν τις ἐφάπτηται τοῦ δεῖνα ἐπὶ καταδουλισμῶ κτλ. Ἐδῶ δὲ εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως τὸ εἰδᾶν, περὶ οὗ ἰδέτω ὁ βουλόμενος ὅσα ἐσημειώσαμεν ἐν Ἀθηναίου τόμ. 5, σελ. 170, ἐν σημ.

Ἐν ἐπιγρ. 19, στίχ. 3 τολμηρὸν πάνυ μᾶς φαίνεται, ὅτι ἐγένετο παραδεκτὴ, εἰ καὶ εἰκαστικῶς, λέξις *λυσεῖτριον*, δυναμένη δῆθεν νὰ σημαίη λύτρον. Κρύπτονται ἴσως ἐκεῖ τὰ: (ἐπ)ὶ *λύσειτριῶ*(ν...).

Ἐν τῶν μειζόνων σφαλμάτων εἰσεχώρησεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τριῶν τεσσάρων ἐπιγραφῶν χρηστηριαστικῶν, τῶν ὑπ' ἀρ. 3, 4, 7, 16, ἐν σελ. 71, 72, 78, ἔνθα τὰ μεγαλογράμματα **ΕΠΙΚΟΙΝΗΤΑΙ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΤΑΙ** ἀνεγνώσθησαν καὶ μετεγράφησαν μικροῖς γράμμασιν οὕτω ἐπὶ κοινήτᾳ ἐπὶ κοινώντᾳ, ἅπερ οὐδὲν

παρέχουσι νόημα, ἐρμηνεύονται δὲ γαλλιστὶ οὐκ ὀρθῶς, ἐνῶ εἶναι προφανές, ὅτι ἀναγνωστέα οὕτω ἐπικοινωνῆται (ὁ δεῖνα), ἐπικοινωνῶνται (οἱ δεῖνα), δηλ. τῷ Θεῷ, εἰ αὐτοῖς ἄμεινον κτλ. ἢ τί κα αὐτὸς ἐργαζόμενος λῶιον καὶ ἄμεινον πράσσει αὐτὸς καὶ κτλ.

᾽Ωσαύτως ἡ ἐπιγρ. 11, ἐν σελ. 75, ἡ ἔχουσα οὕτω. Ἐρωτῆ Λυσανίας Δία Νάϊον καὶ Δηῶναν, ἡ οὐκ ἔστι ἐξ αὐτοῦ τὸ παιδάριον, ὃ ἂν Νύλα κύνει, διορθωτέα ἐν τοῖς τελευταίοις οὕτω ὃ ᾽Αρνύλα κύνει. Τὸ δὲ ἢ τὸ ἀνωτέρω εἶναι ἴσον τῷ εἰ, εὐρισκόμενον οὕτω καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς τῆς συλλογῆς ταύτης.

Ἐν τῇ ἐπιγρ. 21 τῇ ἐν σελ. 80 τὰ Ἐροῦται κλειούται τὸν Δία ἴσως δὲν ἀντεγράφησαν καλῶς, πάντως ὅμως δὲν δύνανται νὰ σημερινῶσι promesse de reconnaissance, ἀλλὰ ἐρώτησιν μᾶλλον, ἕνεκα τῶν ἐπιφερομένων· αἱ ἔστι αὐτοῖς προβατεύουσι ὁ(;)γαῖον καὶ ὠφέλιμον. ἴσως ἀναγνωστέον· ἐροῦτῃ Κλειούτας.

Τῆς ἐπιγρ. 26 τῆς ἐν σελ. 82 τὰ Ἐάλλατ μαστείει διασταλτέα οὕτω ἔ ἄλλατ μαστείει. Τὸ ἔ δηλ. εἶναι τὸ διαζευκτικὸν ἦ.

Ἐν τῷ ψηφίσματι τῷ ἐν σελ. 114 μεταγραφέντι μικροῖς γράμμασι τὰ ποθόδωμα(?) γραψάμενον, ἴσως ἀναγνωστέα οὕτω πόθοδον (=πρόσοδον) ἀγγραψαμένου. Τοιοῦτό τι κρύπτεται καὶ ἐν στίχ. 5 τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 ψηφίσματος.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ.

§ 1. συνολισθάειν—συναισθάειν.

Ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Δεΐτζου ἐκδοθεῖσι σχολίοις ᾽Απολλωνίου τοῦ Κιτιέως, Στεφάνου τοῦ φιλοσόφου καὶ ἱατροῦ, Παλλαδίου τοῦ σοφιστοῦ καὶ ἄλλων εἰς Ἴπποκράτη καὶ Γαληνὸν Τόμ. Α', σελ.

314 ἀναγινώσκεται: κ' Ἡ λειποθυμία (Γρ. *Αποθυμία*) οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἀθρόα διαφόρησις τοῦ ζωτικῆς τόκου. Γίνεται δ' αὕτη κατὰ γένος μὲν τριχῶς, κατὰ εἶδος δὲ ὑπὸ πολλῶν αἰτιῶν γίνεται γὰρ ἢ διὰ πλῆθος τῶ βάρει πνίγον (Γρ. *πνίγον*) τὴν δύναμιν ἢ διὰ κέωσιν ἄμετρον *συναισθάνειν* ποιούσαν τοῖς ἀχρήστοις καὶ τὰ χρηστὰ ἢ δι' ἀθρόαν μεταβολὴν κράσεως».

Μεγίστην ἀγνοίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐμφαίνει καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς ἐμπειρίαν τινα περὶ αὐτὴν κεκτημένοις παρέχει ἡ τοῦ Δύγ. Γαδαλδίνου σημείωσις σελ. 355 «*Graece συναισθάνειν ποιούσαν ταῖς ἀχρήστοις καὶ τὰ χρηστὰ idest quae cum inutilibus utilia consentire faciat. Dum hunc locum converti, lineam quandam vidi dictioni συναισθάνειν subtensam, et in margine collatum συνεκκενεῖν. arbitratu igitur sum eam dictionem alicui fuisse suspectam, qui illius loco συνεκκενοῦν legendum censuerit: quem tunc sequutus sum. si tamen res consideretur diligentius, nec is dicendi modus improbandus videtur, quo per metaphoram utilia inutilibus consentire dicuntur*».

Οὔτε ὁ τύπος *συναισθάνειν* ἀντὶ τοῦ *συναισθάνεσθαι* εἶνε Ἑλληνικὸς οὔτ' ἔχει τόπον οὐδένα ἐν τῷ προκειμένῳ ἢ συναίσθησις οὔτε κυρίως λαμβανομένη οὔτε μεταφορικῶς. Καὶ τὸ *συνεκκενοῦν* δὲ ἀμεταβάτως ἐκφερόμενον μάχεται ἀντικρυς τῇ συνηθείᾳ τοῦ ἑλληνισμοῦ, καθ' ἣν ἐπὶ μεταβατικῆς αἰείπωτ' ἐννοίας γίνεται χρῆσις τοῦ *κενοῦν* καὶ ἀπλοῦ καὶ συνθέτου, οἷον *ἀποκενοῦν*, *ἐκκενοῦν*, κτλ. Τοῦ παθητικοῦ *συνεκκενοῦσθαι* παρατιθέμεθα μαρτύρια ἐκ τοῦ Γαλῆνου λέγοντος Τόμ. Ι', σελ. 1021 «ζῶσαι μὲν γὰρ ἀντέχονται τῶν ἐντέρων, ἀποθανοῦσαι δὲ *συνεκκενοῦνται* τῇ κόπρῳ *συνεκκενοῦνται* δὲ ζῶσαι μὲν ἐτι, σκοτωθεῖσαι (δὲ) καί, ὡς ἂν εἴποι τις, ἡμιθνήτες γινόμεναι (Γρ. *γΕρόμεται*)» καὶ Τόμ. ΙΑ', σελ. 494 «καὶ δεύτερον τὸ *συνεκκενοῦσθαι* τὰ λυποῦντα ἢ μῆ».

Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχη ὅτι τὸ *συναισθάνειν* εἶνε παρεφθαρμένον καὶ χρήζει διορθώσεως· ἀποκαθίσταται δὲ πάντως ἡ ὑγιῆς γραφή, ἂν ἐν μὲν γράμμα ἐμβληθῇ μετὰ τὴν

πρόθεσιν ἐκπεσόν, ἕτερον δὲ τὸ εὐθύς ἐπιφερόμενον μετατυπωθῆ, οἷον «ἢ διὰ κένωσιν ἄμετρον *συνολισθάειν* ποιούσαν τοῖς ἀχρήστοις καὶ τὰ χρηστά». Πρβ. Διοσκορίδ. Τόμ. Β', σελ. 338 «περιχώννυται γὰρ τῷ χρυσῷ διὰ συγγένειαν καὶ *συνολισθαίνει* διὰ τῆς ἑδρας». Λέγεται δὲ καὶ *εὐόλισθος κόπρος*. Ἐλέξ. Ἐφροδ. Προβλ. Α', 90 «τῆς τε κόπρου μαλακῆς τε καὶ *εὐόλισθου* τυγχανούσης». Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ μὲν εἰς ΑΝΩ λήγων τύπος εἶνε παλαιὸς καὶ δόκιμος, ὁ δὲ εἰς ΑΙΝΩ νεώτερος καὶ ἀδόκιμος.

Συχνάκις ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχέονται τὰ μεγάλην ὁμοίότητα ἔχοντα στοιχεῖα Λ καὶ Α, εὐκολώτατα δ' ἠδύνατο ν' ἀναγνωσθῆ ὑπ' ἀμαθοῦς βιβλιογράφου ΣΥΝΑΙΣΘΑΝΕΙΝ ἀντὶ τοῦ ΣΥΝΟΔΙΣΘΑΝΕΙΝ, ὡς παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ σελ. 240 «οὐ γὰρ ἀρμόζει γυμνὸν ἐπιδείκνυσθαι τὸν πόδα, ἄλλως τε καὶ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΝ εἰς βλάβην ἢ γυνή» ἀντὶ τοῦ ΕΥΟΔΙΣΘΗΤΟΝ. Πρβ. καὶ Ἐπιφάν. Τόμ. Γ', σελ. 528, 16 «γυναικῶν γὰρ τὸ γένος *εὐόλισθον*, σφαλερὸν δὲ καὶ ταπεινὸν τῷ φρονήματι». Τὴν ἀληθῆ παρὰ τῷ Κλήμεντι γραφὴν εὔρεν ὁ ἀγγλιούστατος Κόβητος *Λογ. Ἐρμ.* Τόμ. Α', σελ. 477.

§ 2. *νῦν δὴ ἢ νυνδὴ—νῦν ἤδη.*

Γαλην. Τόμ. Θ', σελ. 811 «δεύτερον δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις κανόσι προσχρηστέον, οὓς *νῦν ἤδη* πέπαυμαι λέγων» καὶ Τόμ. Ι', σελ. 224 «ὅταν δ' εἴποι τις ἤτοι φλεγμαῖνον ἔλκος ἢ ὑπερσάρκουσιν ἢ κοῖλον οἶεται (Γρ. «ὅταν δ' εἰπὼν τις—οἶηται») παραπλησίας εἰρηκέναι διαφορὰς ἐλκῶν, ἃς *νῦν ἤδη* πέπαυμαι λέγων, οὗτος ἐξ ἀνάγκης ἐν τῇ θεραπευτικῇ μεθόδῳ σφαλῆσεται». Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 911 «ὡσπερ εἴρηται *νῦν ἤδη*».

Ἐπίδοκμος ἠδὲ Ἰπποκράτης ἔχουσιν ἡ ἀνίσχουσα δὲ ἤδη πρὸς τοῦκτὸς ἕτερον μέγιστον διάστημα διεξέρχεται σχισθεῖσα διττοῖς καὶ τοῦτο ὀριζόμενον ὄροις, ἐνὶ μὲν, ὡς *νῦν δὴ* πέπαυμαι λέγων, ὅταν ἀνίσχη πρῶτον ἐξω τοῦ δέρματος, ἐτέρῳ δέ, ὅταν ὑπερκύψῃ τὸν ἀμνειόν», τουτέστιν: ὡς ἀρτίως πέπαυμαι λέγων. Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 302 «ῥᾶστον γὰρ εἰπεῖν, ὡς καὶ *νῦν δὴ* λέλεκται, κτέ.» καὶ σελ. 347 «εἰρημένον γὰρ ἐν

τῷ *νῦν* δὴ λόγῳ περὶ τῆς εἰς τὸ λεπτόν ἔντερον ἐκφύσεως, κτέ.» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 236 ἀέν μὲν ταῖς αἰτίαις, ὡς εἴρηται *νῦν* δὴ, τὴν προηγουμένην καὶ τὴν προκατάρχουσαν».

Ἐντὶ τοῦ *νῦν* δὴ ἀναγινώσκειται δὴ *νῦν* ἐν Τόμ. Θ', σελ. 75 «ὡς κατὰ τὸ κοινὸν τοῦ γένους κοινὰς καὶ τὰς τῆς γενέσεως ἐχόντων αἰτίας, ἃς δὴ *νῦν* πέπαυμαι λέγων» καὶ σελ. 314 «ὅπερ Ἐρασίστρατος μὲν ἀεὶ βούλεται γίνεσθαι, φαίνεται δ' οὐχ ὧδε συμβαῖνον, ἀλλ' ὡς δὴ *νῦν* λέλεκται» καὶ ἐν Τόμ. Γ', σελ. 631 αὐκ ἄν μοι δοκοῦμεν εὐρεῖν ἄλλως γε ἢ ὡς δὴ *νῦν* γε ζῆτεῖν ἀπηρξάμεθα». Ἴσως δὲ τὸ ἌΠηρξάμεθα εἶνε πλημμελὴς γραφή τοῦ ἸΠηρξάμεθα (Πρβ. καὶ σελ. 771, κτλ. Ἴδε Μέρ. Δεῦτ. § 4).

Ὡς δὲ παρὰ τῷ Γαληνῷ φέρεται *νῦν* ἤδη ἀντὶ τοῦ *νῦν* δὴ, οὕτω καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι Ἄναβ. Ζ', α, 26 εἶνε κατὰ τινὰς τῶν κωδίκων γεγραμμένον ἀεορακότας καὶ ἀναμνησθέντας τὰ *νῦν* ἤδη γεγενημένα» ἀντὶ τοῦ «τὰ *νῦν* δὴ γεγενημένα». Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ μετεβλήθη ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τὸ μονοσύλλαβον μόριον ΔΗ εἰς τὸ δισύλλαβον ΗΔΗ, οἷον Διονύς. Ἄλικαρν. Ῥωμ. Ἄρχ. σελ. 2065 «οὐ γὰρ ἤδη βαρβάρους μὲν τισι — Ῥωμαῖοις δ' ἄρα κτέ.». Ὁρθῶς ὁ πολὺς Κόβητος ἀνέγνω «οὐ γὰρ δὴ βαρβάρους κτέ.» (Παρατηρ. εἰς Διογ. Ἄλικ. σελ. 194. Πρβ. καὶ σελ. 128).

Τὴν χρῆσιν τοῦ *νῦν* δὴ ἀντὶ τοῦ ἀρτίως ἢ ὀλίγον ἔμπροσθεν, ἥτις καὶ παρ' ἄλλοις τῶν παλαιῶν εὐρίσκειται καὶ μάλιστα παρὰ τῷ Πλάτῳ, παρετήρησαν καὶ παλαιοὶ γραμματικοί, οἷον Πολυδεύκ. Α', 72 «ἄρτι, ὃ ἐστὶ πρὸ μικροῦ, καὶ *νῦν* δὴ, ὃ ἐστὶ ταυτόν». Φώτ. Ἀμφιλογ. σελ. 34 Οἰκ. «οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ *νῦν* δὴ οὐ τὸ παρὸν ἤδη μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ μικρὸν ἔμπροσθεν γεγονὸς ὑποβάλλεται». Ἡσύχ. α *Νῦν* δὴ: ἀντὶ τοῦ ἄρτι». Τίμ. Σοφιστ. Πλάτ. Λεξ. σελ. 186 α *Νῦν* δὴ: πρὸ ὀλίγου χρόνου». Σχολ. Ἀριστοφ. Εἰρ. 5 α *Νῦν* δὴ: οὕτως Ἀττικοὶ ἀντὶ τοῦ ἀρτίως» καὶ Βατρ. 410 α (*Νῦν* δὴ): ἀντὶ τοῦ πρὸ ὀλίγου, ἀρτίως». Πρβ. καὶ Σχολ. Εὐριπ. Ἰππολ. 233 α *Νῦν* δὴ μὲν ὄρος βᾶς: ἀρτίως μὲν εἶχες ἔρωτα εἰς ὄρος ἀπελθεῖν».

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐπὶ τῆς ἐννοίας ταύτης ἐξεφέρετο ὑπὸ τι-
των τὸ νῦν δὴ ὡς μία λέξις ἐπὶ τῆς παραληγοῦσης τονίζομένη
οἷον Σχολ. Ὀδυσσ. Δ, 160 « Ἐν νῦν δὴ Τροίηθεν: τινὲς ὡς ἐν μέ-
ρος λόγου παροξύνουσιν ἀντὶ τοῦ ἀρτίως ὁμοίως τῷ οὔτος ἀνὴρ
νῦν δὴ ξυμβλήμενος » καὶ Εὐστάθ. σελ. 174, 4 « ἔτι δὲ καὶ τὸ
ὡὴ σχετλιαστικὸν καὶ τὸ ἤδη χρονικὸν καὶ νῦν δὴ ἀντὶ τοῦ ἀρ-
τίως ἐν ἐνὶ τόνῳ, ὃ καὶ φασι μόνῳ παρωχημένῳ συντάσσεσθαι »
(Πρβ. καὶ σελ. 143, 26). Τὸ οὔτος ἀνὴρ νῦν δὴ ξυμβλήμενος
κεῖται ἐν Ὀδυσσ. Ω, 260, πλημμελῶς δ' ἔχει τὸ ἐν τῷ Μεγά-
λῳ Ἑτυμολογικῷ σελ. 78, 39 γεγραμμένον.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. 305, 9 ἀναγινώσκειται « Νῦν
δὴ: ἀρτίως ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν. Νόμοις ἢ νῦν δὴ (μὲν) ὀλίγον
ἔμπροσθεν τούτοις περιτυχόντες τοῖς λόγοις οὔτω ταῦτ' ἐτίθεμεν,
νῦν δ' ἐπιλελήσμεθα ; Καὶ Εὐριπίδης ἐν Ἴππολύτῳ »

νῦν δὴ μὲν ὄρος βᾶσ' ἐπὶ θήρας
πόθον ἐστέλλου, νῦν δὲ ψαμάθοις
ἐν ἀκυμάντοις.

καὶ ἐν Μελεάγρῳ

ὄρας σὺ νῦν δὴ μ' ὡς ἐπράυνας τύχη.

Μάγνης ἐν Τιτακίδῃ

εἰπέ μοι, νῦν δὴ μὲν ὤμνυς μὴ γεγονέται, νῦν δὲ φῆς.

Ἐν δὲ τοῖς Νόμοις διαλελελυμένον εἶρηκεν, τὸ μὲν νῦν ἐπὶ τοῦ
παρόντος χρόνου, τὸ δὲ δὴ ἐπὶ συνδέσμου· ὃς δὴ πάντων τῶν πο-
λέμων χαλεπώτατος, ὡς φαμεν ἡμεῖς νῦν δὴ». Πρβ. Κόβητον
Var Lect. σελ. 133 καὶ 588 καὶ *Μημοσ.* 1877, σελ. 263.

Πᾶς τις βλέπει ὅτι καὶ ἐν τοῖς τοῦ Φωτίου, ἅτινα εἶνε εἰλημ-
μένα ἢ μεταγεγραμμένα ἐκ τῆς τοῦ Βοήθου *Λέξεω Πλατωνι-
κῶν Συναγωγῆς κατὰ στοιχεῖον*, σαφῆς γίνεται διαστολὴ τοῦ
διαλελυμένως ἦτοι κατὰ διάστασιν ἐκφερομένου ΝΥΝ ΔΗ, ὅτε
ἐκάτερον μόριον φυλάττει πλήρη καὶ ἀκραιφνῆ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν
(Πρβ. *τότε δὴ, ἐνθα δὴ, ἐρταῦθα δὴ, δεῦρο δὴ*), καὶ τοῦ ὑφ'
ἐν γραφομένου ΝΥΝΔΗ, ὅτε ἀδιάκριτος μὲν εἶνε ἢ δύναμις ἐκα-

τέρου μορίου, ἐξ ἀμφοτέρων δὲ συνεστηκότων ἀνακύπτει ἡ ἔννοια τοῦ ἀρτίως ἢ ἔναρχος (*modo, paullo ante*). Ἄλλ' ἡ ἐκφορὰ *νῦν* δὴ ἢ *νῦν* δὴ δὲν φαίνεται ἀποδεκτὴ. Ὡς λέγεται ἐπειδὴ, ἐξ οὗ τὸ ἐπειδάρ (=ἐπειδὴ-ἄν), καὶ δηλαδὴ καὶ ὄστισδὴ, οὕτως εὐλόγον εἶνε νὰ λέγηται καὶ *νῦν* δὴ. Ἐγράφετο δ' ὑπὸ τινων καὶ εἰδὴ καὶ εἰδήπερ καὶ ὄτεδὴ. Ἴδε Βεκκ. Ἀνέκδ. σελ. 965, 21 καὶ Σχολ. Ἰλιάδ. Δ, 493. Ἐπι δὲ Ἑρωδιαν. Λεντζ. Τόμ. Α', σελ. 516, 15. Πρὸς καὶ Λαρώχην *Homer. Textkr.* σελ. 327.

Οὐ μόνον δ' ἐκ τῆς παραδόσεως διδασκόμεθα ὅτι ὕφ' ἐν ἐξεφέρετο τὸ μετὰ παρωχημένου συντασσόμενον πρὸς δῆλωσιν τοῦ ἔναρχος ἢ πρὸ μικροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς θέσεως τοῦ συνδέσμου MEN, οὐδέποτε' ἐπὶ τοιαύτης ἔννοιας τιθεμένου μεταξὺ ἀλείποτ' ἐν τέλει, οἷον *νῦν* δὴ μὲν, οὐχὶ *νῦν* μὲν δὴ, οὕτινος ἢ χρησις ἔχει καλῶς ἐπὶ ἐνεστώτος μόνον καὶ μέλλοντος, ὡς καὶ ἡ τοῦ *νῦν* γὰρ δὴ, κτλ. Καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς δὲ γλώσση λέγεται κατὰ διάστασιν τῶρα δά, οἷον τῶρα δά καὶ ἐγὼ πιστεύω (=νῦν δὴ καὶ ἐγὼ πιστεύω), κτλ. καὶ κατὰ σύνθεσιν τωραδὰ καὶ ὑποκοριστικῶς τωραδάκι, οἷον τωραδὰ βγήκε ὄξω (=νῦν δὴ ἐξῆλθε), κτλ. Περὶ τοῦ γ' οὖν—γούν, ὄστις δὴ—ὄστισδὴ, κτλ. θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ.

Καὶ ἰκανῶς μὲν ἐκ τῶν εἰρημένων δηλοῦται ὅτι ἐπὶ παρελθόντος ἐλέγετο ὕφ' ἐν ΝΥΝΔΗ, ἀλλ' ἀντιπίπτει πῶς τῇ ἐκφορᾷ ταύτῃ ἢ χρῆσις τοῦ δὴ *νῦν*, ἧς καὶ ἐκ τοῦ Γαληνοῦ παρεθέμεθα παραδείγματα καὶ ἐκ τοῦ Πλάτωνος ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν, οἷον Νόμ. σελ. 965, β' «ἧς δὴ *νῦν* σχεδὸν ἐφηψάμεθα» καὶ Τιμ. σελ. 49, β' «ὃ δὴ *νῦν* ὕδωρ ὠνομάκαμεν». Εὐκόλως δ' ὅμως δύναται τις νὰ πεισθῇ ὅτι δὲν εἶνε αὕτη ἡ γνησία ἀνάγνωσις, ἀν λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἐν πολλοῖς τοῦ Πλάτωνος τόποις φέρουσι τάντίγραφα τὴν τ' ὀρθὴν γραφὴν *νῦν* δὴ ἢτοι *νῦν* δὴ καὶ τὴν ἐσφαλμένην δὴ *νῦν*, οἷον Θεαιτ. σελ. 162, α' «πάντως καὶ *νῦν* δὴ (νῦνδὴ) μάλ' ἐμμελῶς σοι ἐφαίνετο ὑπακοῦειν» καὶ «πάντως καὶ δὴ *νῦν* μάλ' ἐμμελῶς σοι ἐφαίνετο ὑπακοῦειν», κτλ. (Ἴδε Ἄστιον Πλάτ. Γοργ. σελ. 24. Βυττεμβάχιον Πλάτ. Φαίδ. σελ. 132 καὶ 141 καὶ Δοβέκκιον Σοφοκλ. Αἴ. σελ. 475 ἐκδ.

β'). Καὶ παρ' Ἰαμβλίχῳ ἐν τῷ περὶ τοῦ Πυθαγορικοῦ βίου § 32 ἀναγινώσκειται ἀδ δὴ *νῦν* ἔλεγον», ἀλλ' ὁ ἐν Φλωρεντία κωδὶξ παρέχει τὸ ὑγιῶς ἔχον *νῦν* δὴ ἦτοι *νυνδὴ*, καθὰ ἐσημειώσατο ὁ Κρόβητος ἐν τῇ *Μνημοσύνη* (1877, σελ. 351). Οὕτω δ' ὀφείλει νὰ γραφῆ καὶ ἐν τῷ περὶ Μυστηρίων Α', 7 ἀντὶ τοῦ «δ δὴ *νῦν* ἐλέγομεν». Παρὰ τῷ Γαληνῷ οὐ μόνον δὴ *νῦν* εἶνε ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *νῦν* δὴ ἦτοι *νυνδὴ* ἀλλὰ καὶ δὴ γάρ ἀντὶ τοῦ γάρ δὴ ἐν Τόμ. ΙΘ', σελ. 8 ἀπεγεγράφτο δὴ γάρ Γαληνὸς ἰατρός». Οὐδεὶς δ' ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποπτευθῆ ἢ ἀμφιβληθῆ ἢ χρῆσις τοῦ δὴ *νῦν* ἐν τοῖς ἐπιφερομένοις Πλατωνικοῖς χωρίοις. Νόμ. σελ. 688, ε' ἀφαμέν δὴ *νῦν* καθ' ὁδὸν ἰόντες». σελ. 693, δ' «ἄκουσον δὴ *νῦν*». σελ. 694, γ' ἀμαντεύομαι δὴ *νῦν* περὶ γε Κύρου». σελ. 794, δ' «τὸ γάρ δὴ *νῦν* καθεστώς». σελ. 799, γ' ἀπρὸς τούτῳ δὴ *νῦν* γενόμενοι τῷ λόγῳ πάθωμεν τὸ πρέπον ἡμῖν αὐτοῖς». Πρβ. καὶ Αἰσχύλ. Ἑπτ. 655 :

ὦμοι, πατὴρ δ ἦ ν ὦ ν ἀραὶ τελεσφόροι.

κτλ. Τὴν γραφὴν *ἔθι δὴ νυν*, περὶ ἧς ποιεῖται λόγον ὁ Βοΐκκιος *Gesamm. Klein. Schrift.* Τόμ. Ζ', σελ. 66, νομίζομεν ἀνάρμοστον τῇ γλώσσῃ τοῦ Πλάτωνος (Πρβ. καὶ Σταλβώμιον *Πλάτ. Νόμ.* Τόμ. Α', σελ. 38 καὶ Κλότζιον *Λεβαρ.* Τόμ. Β', σελ. 418). Ἐχει δὲ τὸ δὴ *νῦν* πρὸς τὸ *νῦν* δὴ ὡς τὸ ἐπικόν δὴ τότε πρὸς τὸ τότε δὴ.

*Ἄξιον ἐπιστάσεως εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ ἐν τῷ Ψευδοσοφιστῆ ἢ Σολοικιστῆ § 9 γεγραμμένον «Τί λέγεις; ὕβριστὴς ἐγὼ *νῦν* δὴ γενήσομαί σοι διαλεγόμενος; ἔοικα δὲ σολοικίσαι τὸ νῦν δὴ γενήσομαι, σὺ δ' οὐκ ἐγνως», εἰς ὃ φέρεται τὸ ἐξῆς σχόλιον «Νῦν δὴ : Πλατωνικὸν σημαῖνον τὸ ἀρτίως. Ὡσπερ οὖν τὸ ἀρτι διὰ τὸ ἀκαριαῖον τῆς σημασίας τοῦ ἐνεστώτος μέλλοντος ἀνεπίδεκτον σημασίας, οὕτω καὶ τὸ *νῦν* δὴ εἰς τὸ γενησόμενον ἀσυνάρτητον, ἵνα μὴ σολοικίζῃ ὁ χρώμενος οὕτως».

Ὁ Λουκιανὸς ὑπελάμβανε σόλοικον τὴν μετὰ μέλλοντος σύνταξιν τοῦ *νῦν* δὴ ἀποβλέπων πάντως εἰς τὴν ἀντὶ τοῦ ἔναρτος

ἢ ἀρτίως χρῆσιν αὐτοῦ, ὅτε κάλλιον εἶνε, ὡς εἶδομεν, νὰ γράφηται ὑφ' ἐν. Ἄλλως δὲ εὐρίσκεται καὶ μετὰ μέλλοντος τὸ *νῦν δὴ* συντεταγμένον, οἷον Ξενοφ. Κύρ. Δ', α', 23 «*νῦν δὴ* σὺ δηλώσεις εἰ ἀληθῆ ἔλεγες». Πλάτ. Σοφιστ. σελ. 221, γ' «καὶ *νῦν δὴ* τοῦτον ιδιώτην θήσομεν, ὃ Θεαίτητε, ἢ παντάπασιν ὡς ἀληθῶς σοφιστήν;». Νόμ. σελ. 683, ε' «οὐκοῦν *νῦν δὴ* μᾶλλον βεβαιωσόμεθα τὸ τοιοῦτον». σελ. 962, δ' «*νῦν δὴ* μαθησόμεθα ὅτι θαυμαστόν οὐδὲν πλανᾶσθαι τὰ τῶν πόλεων νόμιμα». Περβ. Πολιτ. σελ. 353, α' «*νῦν δὴ*, οἶμαι, ἄμεινον ἂν μάθοις». Νόμ. σελ. 629, β' «ἴθι, *νῦν δὴ* ἀνερώμεθα κοινῇ τουτοῖ τὸν ποιητήν». σελ. 693, γ' «καὶ *νῦν δὴ* τὸ περὶ τῆς φιλίας τε καὶ φρονήσεως καὶ ἐλευθερίας—λέγε». Γοργ. σελ. 462, β' «καὶ *νῦν δὴ* τούτων ὀπότερον βούλει ποίει». Δάχ. σελ. 179, α' «καὶ μὴ ποιῆσαι ὅπερ οἱ πολλοὶ—ἀλλὰ *νῦν δὴ* καὶ ἄρχεσθαι αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι». Πολιτικ. σελ. 287, γ' «καὶ *νῦν δὴ* ταυτόν μὲν τοῦτο, ἔτι δὲ μᾶλλον ἢ τόθ' ἡμῖν ποιητέον». Φέρεται δὲ καὶ παρὰ Θουκυδίδη Γ', 24 «εὖ τε γὰρ παραινέσαι ἔδοξε καὶ ἀσφάλεια *νῦν δὴ* καὶ πολλῇ ἔσεσθαι, ὅπερ ἀτόπως ὁ Δοβραῖος ἐπεχείρησε νὰ μετατυπώσῃ (*Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 87). Περβ. καὶ Ὁρειβάς. Τόμ. Α', σελ. 273, 12.

Τῆς μετ' ἐνεστῶτος συντάξεως τοῦ *νῦν δὴ* φέρεται παράδειγμα ὑπὸ τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Σουῖδα μεταγράφοντος τὰ τοῦ Φωτίου (λ. *νῦν δὴ*) τὸ ἐν τοῖς Νόμοις τοῦ Πλάτωνος σελ. 629, δ' «ὅς δὴ πάντων τῶν πολέμων χαλεπώτατος, ὡς φαμέν *νῦν δὴ*», ἀνθ' οὗ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις κεῖται «ὅς δὴ πάντων πολέμων χαλεπώτατος, ὡς ἔφαμεν *νῦν δὴ*» ἄνευ τοῦ ἄρθρου τῶν. Ἐναγινώσκειται δὲ καὶ ἐν τῷ Φαίδρῳ σελ. 277, α' «*νῦν δὴ* ἐκεῖνα ἤδη, ὃ Φαῖδρε, δυνάμεθα κρίνειν, τούτων ὠμολογημένον;». Τοῦ ἐν τῇ Ἀπολογία σελ. 39, β' κατὰ τὰς παλαιὰς ἐκδόσεις φερομένου «καὶ *νῦν ΔΗ* ἐγὼ μὲν ἄπειμι ὑφ' ὑμῶν θανάτου δίκην ὀφλῶν» προκρίνεται τὰ νῦν εὐλόγως ἢ ἐν τε τῷ ἀρίστῳ καὶ ἄλλοις πολλοῖς κώδιξι γραφῆ «καὶ *νῦν* ἐγὼ μὲν κτέ.» ἄνευ τοῦ μορίου ΔΗ. Εἶνε δὲ τὸ ἄπειμι μέλλοντος χρόνου, οὐχὶ ἐνεστῶτος. Ἐν τοῖς Πέρσαις τοῦ Αἰσχύλου στίχ. 548 ὑπ' ἄλλων μὲν ἐκδίδεται:

ν ὤ ν δ ἢ πρόπασα μὲν στένει
γαί' Ἀσιὰς ἐκκενουμένα.

ὑπ' ἄλλων δὲ *νῶν* γάρ ἢ ἢ γάρ. Τὴν μετ' ἐνεστῶτος σύνταξιν τοῦ *νῶν* δὴ βλέπει τις καὶ παρ' Ὀμήρῳ λέγοντι ἐν Ἰλιάδος Β, 284:

Ἄτρεϊδῆ, ν ὤ ν δ ἢ σε, ἄναξ, ἐθέλουσιν Ἀχαιοὶ
πᾶσιν ἐλέγχιστον θέμεναι μερόπεςσι βροτοῖσιν.

Πρβ. καὶ Χ, 216.

Εὐρίσκειται δ' ἐνίοτε μόριόν τι μεταξὺ τοῦ *νῶν* δὴ κείμενον, ὡς παρὰ Πλάτωνι Σοφιστ. σελ. 218, γ' *αἰὼν ΓΑΡ* δὴ σύ τε κἀγὼ τούτου πέρι τούνομα μόνον ἔχομεν κοινήν καὶ παρ' Ὀμήρῳ Ἰλ. Η, 226:

Ἐκτορ, ν ὤ ν ΜΕΝ δ ἢ σάφα εἶσαι οἴσθην οἶος.

καὶ Λ, 142:

ν ὤ ν ΜΕΝ δ ἢ τοῦ πατρὸς ἀεικέα τίστε λώδην.

καὶ Υ, 306:

ν ὤ ν ΔΕ δ ἢ Αἰνείαιο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει.

Πρβ. καὶ Ὀδ. Ρ, 217. Λέγεται δὲ καὶ *νῶν ΓΕ* δὴ ὅθεν ὁ Κόβητος ἔτρεψε τὸ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς σελ. 1204 «ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον ἔγνωτε—*νῶν γε ἩΔΗ* μάθετε» εἰς τὸ *αἰὼν γε ΔΗ* μάθετε» (Παρατηρ. εἰς Διονύσ. σελ. 128).

Ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ξενοφῶντος Κύρ. Παιδ. Ζ', ε', 53 «καὶ *νῶν* δὴ *νευικήκαμέν* τε τὴν μεγάλην μάχην καὶ Σάρδεϊς καὶ Κροῖσον ὑποχείριον ἔχομεν καὶ Βαβυλῶνα ἠρήκαμεν καὶ πάντα κατεστράμμεθα» ἀναφέρεται τὸ *νῶν* δὴ εἰς τὸν ἐνεστῶτα χρόνον δηλοῦν τὰ ἐν τῷ παρόντι τετελεσμένα καὶ ὑπάρχοντα.

Ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 934 ἀντὶ τοῦ:

νῆ Δι' ὡς ν ὤ ν δ ἢ Γ' ἄνηρ

ὀλίγου μ' ἀφείλετ' αὐτὸν ἱστογράφος.

ἢ κάλλιον *νυνδὴ Γ'* ἔχουσι τάντιγραφα *νῦν δὴ Γ'*. Τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἀποκατέστησε πρῶτος ὁ Δοβραῖος (*Adversar.* Τόμ. Β', σελ. 241).

Παρὰ Πλάτωνι ἔγραψεν ὁ Κόβητος *νυνδὴ διελεγόμεθα* (*Πρωταγ.* σελ. 339, α') ἀντὶ τοῦ *νῦν διαλεγόμεθα* καὶ *νυνδὴ διέλομεν* (*Σοφιστ.* σελ. 221, ε') ἀντὶ τοῦ *νῦν διέλομεν* καὶ ἂ *νυνδὴ διήλομεν* (*Θεαιτ.* σελ. 159, γ' καὶ σελ. 162, γ') ἀντὶ τοῦ ἂ *νῦν διήλομεν* καὶ ἂ *δέ γε νυνδὴ διήλομεν* (*Σοφιστ.* σελ. 219, β') ἀντὶ τοῦ *τὰ δέ γε νῦν ἂ δὴ διήλομεν* (ἢ *τὰ δέ γε νῦν δὴ ἂ διήλομεν*) καὶ ἂ *τε γὰρ νυνδὴ διειλέγε-μεθα* (*Θεαιτ.* σελ. 158, γ') ἀντὶ τοῦ ἂ *τε γὰρ νυνὶ διειλέγε-μεθα* καὶ *καθάπερ νυνδὴ εἶπες* (*Σοφιστ.* σελ. 241, γ') ἀντὶ τοῦ *καθάπερ νῦν εἶπες* (*Var. Lect.* σελ. 234 καὶ *Μνημοσ.* 1860, σελ. 363. *Πρῶ.* καὶ *Wohlrab Πλάτ. Θεαιτ.* σελ. 44). Ἐνέγνω δὲ καὶ παρ' Ἀριστοφάνει *Νεφ.* 825 :

ἰδοῦ· τί ἐστίν;—ὦμοσας νυ ν δ ἢ Δία.

ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις *νῦν Δία* ἢ *νῦν νῆ Δία* (*Μνημοσ.* 1860, σελ. 365). *Πρῶ.* καὶ Ὀρν. 923 :

καὶ τοῦνομ' ὥσπερ παιδίω νυ ν δ ἢ ἴμεην.

κτλ.

Καὶ παρὰ Δημοσθένει σελ. 361, 65 μετετύπωσεν ὁ ἐπιφανέ-στατος οὗτος κριτικὸς τὸ «ὅτε γὰρ *νῦν* ἐπορευόμεθα» εἰς τὸ «ὅτε γὰρ *νυνδὴ* ἐπορευόμεθα» (*Var. Lect.* σελ. 234 καὶ 508 ἐκδ. β') καὶ παρὰ Λιβανίω Τόμ. Β', σελ. 291 τὸ «ἂ *νῦν* διήλο-θον» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 35, 20 τὸ «ἂ πρὸς ὑμᾶς *νῦν* διήλοθον» εἰς τὸ «ἂ *νυνδὴ* διήλοθον» καὶ τὸ «ἂ πρὸς ὑμᾶς *νυνδὴ* διήλοθον» (*Μνημοσ.* 1875, σελ. 150 καὶ 1877, σελ. 151).

Ἐν τῷ Σοφιστῇ τοῦ Πλάτωνος σελ. 261, γ' πρὸς τῇ ὀρθῶς ἐχοῦσῃ γραφῇ «λόγον δὴ πρῶτον καὶ δόξαν, καθάπερ ἐρρήθη *νῦν* δὴ (νυνδὴ), λάβωμεν» φέρονται καὶ δύο ἐσφαλμέναι «*νῦν* δὲ λά-βωμεν» καὶ «*νῦν* διαλάβωμεν» κατὰ μετὰπτωσιν τοῦ ΔΗ εἰς τὸν σύνδεσμον ΔΕ καὶ τὴν πρόθεσιν ΔΙΑ. Ἐν δὲ τῷ Φαίδρω σελ. 273, δ' ἄλλοι μὲν τῶν κωδίκων ἔχουσιν αἰὲς *νῦν* δὴ (νυν-

δὴ) διήλομεν πεισόμεθα» ἄλλοι δὲ «οἷς *νῦν* διήλομεν πεισόμεθα». Ἡ ἀληθὴς γραφὴ ἀναντιλέκτως εἶνε ἢ μετὰ τοῦ ΔΗ προσηνεγμένη, εἰ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐτέρας ἀποφαίνεται ὁ Ἰ. Μυλλῆρος *Γαλην.* Τόμ. Α', σελ. 38.

Ἐπειδὴ ἰσοδύναμα ὅλως ἀλλήλοις ὑπάρχουσι τὸ *νυνδὴ* καὶ τὸ *ὀλίγον ἔμπροσθεν*, ὁ Βάδαμος (*Praefat. ad Phaedr.* σελ. XI) καὶ ὁ Κόβητος (*Var. Lect.* σελ. 234 καὶ *Μνημοσ.* 1860, σελ. 367) παρέγγραπτον ὑπέλαβον τὸ *ὀλίγον ἔμπροσθεν* ἐν τῇ Πλατωνικῇ ῥήσει «ἢ *νυνδὴ* μὲν *ὀλίγον ἔμπροσθεν* τούτοις περιτυχόντες τοῖς λόγοις κτέ.» (Νόμ. σελ. 683, ε'). Συνεφώνησε δ' αὐτοῖς καὶ ὁ Ναβῆρος *Φωτ. Λεξ.* Τόμ. Α', σελ. 452.

Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι τὸ ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου κείμενον «*Νυνὶ μ' ἔπεισας: μᾶλλον νῦν λέγω*» εἰς ἰαμβεῖον μεταβαλὼν ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1860, σελ. 368) ἀνέγνω:

Νυνὶ μ' ἔπεισας μᾶλλον ἢ νυνδὴ λέγω.

Ἄλλ' ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὁ Φώτιος ἔγραψε «*Νυνὶ μ' ἔπεισας: μᾶλλον νῦν λέγε*» σημειούμενος ὅτι ἐπὶ παρωχημένου ἀρμόζει μᾶλλον τὸ ΝΥΝ ἢ τὸ ΝΥΝΙ νὰ παραλαμβάνηται. Ὡς δὲ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ καὶ τῷ Μάγνητι καὶ τῷ Πλάτωνι γίνεται ἀντίθεσις τοῦ *νυνδὴ* καὶ τοῦ *νῦν*, οἷον *νυνδὴ μὲν—νῦν δέ*, οὕτω παρὰ τῷ Ὀμήρῳ τοῦ *νέος* ἦτοι νεωστὶ καὶ τοῦ *νῦν*, οἷον Ὀδ. Π, 199:

ἢ γάρ τοι νέον ἦσθα γέρον καὶ ἀεικέα ἔεσο·
νῦν δὲ θεοῖσιν ἔοικας, οἳ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι.

Ἀντιτίθενται δὲ παρ' Ὀμήρῳ καὶ τὸ *νῦν δὴ* καὶ τὸ *πάρος*, οἷον Ἰλ. Ω, 641:

νῦν δὴ καὶ σίτου πασάμην καὶ αἶθοπα οἶνον
λευκανίης καθέηκα· πᾶρος γε μὲν οὐ τι πεπᾶσμεν.

§ 3. *παρεφύλαξα τό—παρεφυλάξατο.*

Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 540 «*Τουτὶ γὰρ ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ πάντα τὰ γένη τῶν ζώων παρεφυλάξατο, συναπόλλυσθαι τε καὶ συγενναῖσθαι τῷ πνεύμονι τὴν δεξιὰν κοιλίαν τῆς καρδίας.* Ἐζήτησα

δὲ χρόνῳ παμπόλλῳ καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν καὶ γέγραπται τὰ φανένθ' ἡμῖν εὐλογα κατὰ τὴν περὶ χρείας μορίων πραγματείαν».

Προχειροτάτη εἶνε ἡ ὀρθὴ τοῦ χωρίου τούτου ἀνάγνωσις «Τουτὶ γὰρ ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ πάντα τὰ γένη τῶν ζώων παρεφύλαξα, τὸ συναπόλλυσθαί τε καὶ συγγενῆσθαι κτέ.», θαυμαζόμεν δὲ πῶς ἀποσφαιεῖς τοῦ ἀληθοῦς ὁ Ἰ. Μυλλῆρος ἐξέδωκε «Τουτὶ γὰρ—κατὰ πάντα τὰ γένη τῶν ζώων παρεφύλαξά-MHN, συναπόλλυσθαί τε καὶ συγγενῆσθαι κτέ.» (Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 100 καὶ 529).

Καθ' ὅμοιον τρόπον εἶνε γεγραμμένον ἐν Τόμ. Ι', σελ. 118 «ὅσα δ' ἄλλα μετὰ τούτου συμπληροῖτο πᾶν ὄργανον» ἀντὶ τοῦ «συμπληροῖ τὸ πᾶν ὄργανον» καὶ ἐν Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 399 «οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα πλησιάζοιτο ἀπεσπασμένον» ἀντὶ τοῦ «πλησιάζοι τὸ ἀπεσπασμένον» καὶ τούναντίον ἐν Τόμ. Ι', σελ. 673 «ἄμεινον δ' ὑπολαβῶν εἶναι μηδέπω τρέφεσθαι κατέκλιτε τότε καὶ ἡσύχαζεν ὥρας σχεδόν τι τῆς ἡμέρας ἐνδεκάτης» ἀντὶ τοῦ «κατεκλινετότε καὶ ἡσύχαζεν», κτλ. Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 539 «ὕγραινέτο οὖν ἐν ἅπασιν ἐκείνοις τοῖς ἔτεσι καὶ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν κατ' οὐδέν τι χεῖρονα τῆς ἐξ ἀρχῆς ἔσχεν» καὶ Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 598 «ἀφ' ἧς κατὰ μεταφορὰν ἐποίησατο ἐκτεθλησμένον ὄνομα». Φανερόν παντὶ ὑπάρχει ὅτι ὁ Γαληνὸς εἶπεν ἀγραινέτε οὖν ἐν ἅπασιν ἐκείνοις τοῖς ἔτεσι καὶ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν κατ' οὐδέν τι χεῖρονα—ἔσχεν» καὶ «ἐποίησε τὸ ἐκτεθλησμένον ὄνομα». Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Ψευδογαληνῷ Τόμ. ΙΔ', σελ. 359 «ὅτε καὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιρρέοιτο ρεῦμα» ἀντὶ τοῦ «ἐπιρρέοι τὸ ρεῦμα» ἢ ἐπιρρέει.

Καὶ ἐν τοῖς εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίοις Τόμ. Γ', σελ. 1, 9 Δινδ. φέρεται πλημμελῶς «ἔθος τοῦτο ποιητικόν. ὃ πάντες μικροῦ δειν ἐφύλαξαντο, καλεῖν τὰς Μούσας ἦτοι τὸ θεῖον ὡς ἐπικουρήσων αὐτοῖς» ἀντὶ τοῦ «ὃ πάντες μικροῦ δειν ἐφύλαξαν, τὸ καλεῖν κτέ.». Πρβ. καὶ Φώτ. Βιβλ. σελ. 420, 10 «καταβάντες δὲ ἐκ τῶν ὀρῶν ἄλλοι κατ' ἄλλα μέρη τῆς οἰκουμένης ἐπλησίασαντό γε πρῶτον ὑπαιθροί, μετὰ δὲ τοῦτο ἦδη κτέ.». Ὁρθῶς παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ ἀναγινώσκειται Τόμ. Β', σελ. 135 «ἐπλησίασαν τὸ

γε πρώτον ὑπαιθροί». Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τὸ τοῦ Θουκυδίδου Α', 58 «καὶ οἱ μὲν ἀνφικίζοντό τε καθαιροῦντες τὰς πόλεις κτέ.» μνημονευόμενον ἐν τῷ Οὐινδοδονησίῳ Λεξικῶ σελ. 33, 10 ἐκφέρεται «καὶ οἱ μὲν ἀνφικίζον τότε καθαιροῦντες τὰς πόλεις κτέ.».

Ἄριστα ὁ Κεισλίγγιος ἐπηνώρθωσε τὸ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς σελ. 84 «οἱ δ' οὖν Ἀρκάδες ὑπὸ τῷ λόφῳ συνοικισθέντες τὰ τε ἄλλα διεκκομοῦντο κτίσματ' Α'» μεταγράφας «τὰ τε ἄλλα διεκόσμου'ν τὸ κτίσμα». Ἀτόπως ὁ Μεινέκιος ἐξέδωκεν ἐν τῷ ἐπιγράμματι τοῦ Ἀρχιμήλου παρ' Ἀθην. σελ. 209, γ' :

τμηθέντες πελέκει τοῦτ' ἐκ ἀμ ο ν τ ο κύτος

ἀντὶ τοῦ ἔκαμον τὸ κύτος. Συνεῖδε δέ πως τὴν ἀτοπίαν καὶ αὐτὸς ὁ Μεινέκιος ἐν τοῖς Κριτικοῖς Ἀναλέκτοις εἰς τοὺς Ἀθηναίου Δειπνοσοφιστὰς σελ. 91.

Ἔχει δὲ τὸ παρεφύλαξα τὴν αὐτὴν ἢ παραπλησιωτάτην δύναμιν τῷ παρετήρησα, ὡς καὶ ἐν Τόμ. Θ', σελ. 306 «ἐκ τούτου τὰς τε διαθέσεις, ἐφ' αἷς οἱ τοιοῦτοι γίνονται σφυγμοί, παρεφύλαξα κτέ.». Μετ' ὀλίγα λέγεται κατὰ παρακείμενον «φαίνεται δέ μοι καὶ ὁ Ἀρχιγένης ἐπιμελῶς μὲν παραπεφυλακέναι τοὺς δις παίοντας σφυγμούς, οὔτε δ' ἐρμηνεύειν αὐτοὺς ὀρθῶς κτέ.». Πρὸς καὶ σελ. 609 «ἀλλὰ καὶ μνημονεῦσαι καὶ παραφυλάξαι πολλάκις ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων» καὶ σελ. 621 «καθ' ἐκάστην μέντοι τετράδα παραφυλάττων ἀκριβῶς τὰ σημεῖα καὶ αὐτὸν τὸν τῆς ἀκμῆς χρόνον ἀκριβῶς δυνήσῃ προγνῶναι». Εὐρίσκεται δ' ἐνίοτε καὶ τὸ ῥηματικὸν παραφυλακτέον ἀντὶ τοῦ παρατηρητέου, οἷον παραφυλακτέον ὅτι (Ψευδηρωδιαν. Πειρσ. σελ. 452), παραφυλακτέον πῶς (Σχολ. Σοφ. Οἶδ. Κ. 1647), κτλ. (Ἴδε Λέρσιον Ἡρωδιαν. σελ. 138). Ἐν τοῖς Βεκκῆρου Ἀνεκδότοις σελ. 753, 21 κεῖται «Παρατήρησιν : παραφυλακὴν».

Νοεῖ δέ τις κάλλιστα τὴν χρῆσιν ταύτην ἐνθυμούμενος ὅτι καὶ τὰ ἀπλᾶ ῥήματα φυλάττω καὶ τηρῶ ἐμφορεστάτης ἐννοίας ἐχόμενα ἀδιαφόρως πολλάκις ὑπὸ τῶν παλαιῶν παρελαμβάνοντο,

ὡς καὶ ἄλλοθεν σαφῶς μὴνύεται καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου γεγραμμένων ἐν βιβλ. Β', κεφ. 13 «τοῦ τε γὰρ Φαληρικοῦ τείχους στάδιοι ἦσαν πέντε καὶ τριάκοντα πρὸς τὸν κύκλον τοῦ ἄστεως καὶ αὐτοῦ τοῦ κύκλου τὸ φυλασσόμενον τρεῖς καὶ τεσσαράκοντα» ἔστι δὲ αὐτοῦ ὃ καὶ ἀφύλακτον ἦν, τὸ μεταξὺ τοῦ τε μακροῦ καὶ τοῦ Φαληρικοῦ· τὰ δὲ μακρὰ τείχη πρὸς τὸν Πειραιᾶ τεσσαράκοντα σταδίων, ὧν τὸ ἔξωθεν ἐτηρεῖτο· καὶ τοῦ Πειραιῶς ξὺν Μουνυχίᾳ ἐξήκοντα μὲν σταδίων ὁ ἅπας περίβολος, τὸ δ' ἐν φυλακῇ ὃν ἡμισυ τούτου». Πρβ. καὶ Ἐθν. σελ. 273, δ' «εἶχον, ἀλλ' ἐφύλασσον τοὺς πατρίους νόμους καὶ κεκολλημένως ἔζων τηροῦντες τὰ τῆς πολιτείας ἔθη», κτλ. Εὐρίσκεται δὲ παρὰ μὲν τῷ Θουκυδίδῃ Γ', 22 «τηρήσαντες νύκτα χειμέριον ὕδατι καὶ ἅμα ἀσέληνον ἐξῆσαν», ὡς καὶ παρὰ τῷ Ψευδοδημοσθένει σελ. 1380, 103 «οἱ δὲ τηρήσαντες νύκτα καὶ ὕδωρ καὶ ἄνεμον πολύν», παρὰ δὲ τῷ Ἀθηναίῳ σελ. 214, ς' «τοῦτο δὲ ἐπιγνούς ὁ Ὀρόβιος στρατηγὸς Ῥωμαίων φυλάσσωσιν τὴν Ἀθῆλον, φυλάξας ἀσέληνον νύκτα κτέ.», περὶ οὗ σημειοῦται ὁ Μεινέκιος (Ἀναλ. Κριτ. εἰς Ἀθην. Δειπν. σελ. 94) «Pro φυλάξας propter φυλάσσωσιν melius scripsisset ac fort. scripsit τηρήσας. Hesychius Τηρεῖ· φυλάσσει». Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἀπαντᾷ ἐν τοῖς τοῦ Ἀθηναίου καὶ «οὐδὲν ὧν Πλάτων εἶρηκε περὶ Σωκράτους τῶν κωμικῶν τις εἶρηκεν» (σελ. 219, α') καὶ «κατὰ τοὺς οὖν προειρημένους ποιητὰς καὶ αὐτοὶ τὰ ἐπόμενα τοῖς προειρημένοις ἀποδιδόντες κτέ.» (σελ. 224, β') καὶ «τὸ δὲ ἔθος τοῦτο καὶ Ἀθήνησιν εἶναι ἀξιοῖ Σώφιλος ἐν Ἀνδροκλεῖ, ὀφονόμους ἀξιώων αἰρεῖσθαι ὑπὸ τῆς βουλῆς» (σελ. 228, β'), κτλ. Ὑποπτον ἡμῖν φαίνεται τὸ «ἔως Ἰππότης ὁ Κνώπου ἀδελφός μετὰ δυνάμειος ἐπελθὼν ταῖς Ἐρυθραῖς ἐορτῆς οὐσης, τῶν Ἐρυθραίων προσβοηθούτων, ἐπῆλθε τοῖς τυράννοις καὶ πολλοὺς ἀποκτείνας κτέ.» (σελ. 259, ε'), ἀνθ' οὗ εἰκάζομεν «ἐπέθετο τοῖς τυράννοις». Εὐκόλον δὲ, νομίζομεν, ἦτο, ἐκπεσοῦσης τῆς καταλήξεως ΤΟ πρὸ τοῦ ἄρθρου ΤΟΙΣ, νὰ μεταβληθῇ τὸ ὑπολειφθὲν ἘΠΕΘΕ εἰς τὸ ἘΠΗΛΘΕ.

Εὐρίσκονται δὲ καὶ συνημμένα ἐνίοτε τὸ τηρῶ καὶ φυλάσσω,

ὡς ἐν τῷ περὶ γυναικὸς ἀρμονίας τῆς Πυθαγορείας Περικτιόνης παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΠΕ', 19 «ἀλλ' εὐνὴν τηρεῦσαν καὶ φυλάσσοσαν». Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 31 «ὕστερον δὲ καὶ χωρὶς παιδαγωγῶν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιτηρῶμεν καὶ παραφυλάττωμεν», κτλ.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ ἐλέγετο καὶ καιροτηρῶ ἀντὶ τοῦ καιροφυλακῶ, ὡς παρετηρήθη καὶ ἐν τῷ Λογίῳ Ἐρμῆ Τόμ. Ε', σελ. 48. Πρβ. καὶ *πινροφύλαξ*—*πινροτήρης*. Τῷ *πινροτήρης* ὅμοιον εἶνε τὸ *δεμκιοτήρης*. Ἴσως δὲ καὶ τὸ ἐν τοῖς Βεκκῆρου Ἀνεκδότοις σελ. 49, 13 φερόμενον «*Κρισοτηρητής* : ὁ κνῖσαν καὶ δεῖπνα ἐπιτηρῶν» μετατυπωτέον εἰς τὸ *κρισοτήρης*.

§ 4. *προτεθέρ*—*προτεθεῖσαν*.

Δημοσθέν. σελ. 361, 65 «Ἀλλὰ μὴν ὅτι τὴν ἐναντίαν ποτὲ Θηβαίοις ψῆφον ἔθεντο οὗτοι περὶ ἡμῶν, ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ *προτεθεῖσαν*, ὑμῶν ἔγωγε ἀκούω πάντων».

Ἀδυνατοῦντες νὰ πείσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ὅτι οὕτως ἀτόπως συνέταξε τὴν προκειμένην ῥῆσιν ὁ Δημοσθένης ἀποφαινόμεθα ὅτι δι' ἀπολύτου μετοχῆς ἦτο κατ' ἀρχὰς ὁ λόγος προενηνεγμένος «ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ *προτεθεῖσαν*», ἣν οἱ βιβλιογράφοι ὑπ' ἀγνοίας ἢ καὶ ἀπροσεξίας μετερῶθμισαν πρὸς τὴν προηγουμένην αἰτιατικὴν τὴν *ἐναντίαν ψῆφον*. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ *προτιθεῖσαν* ἀναφερόμενον εἰς τὸ Θηβαίοις.

Εἶπε δ' ὁ Δημοσθένης καὶ *καταχειροτονηθέρ* σελ. 578, 199 «τίς γὰρ ἐστὶν ὅστις, *καταχειροτονηθέρ* αὐτοῦ, καὶ ταῦτ' ἀσεβεῖν περὶ τὴν ἐορτήν—οὐκ ἂν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ κατέδου καὶ μέτριον παρέσχεν ἑαυτὸν κτέ. ;», ὅπερ ἐν μόνῳ τῷ ἀρίστῳ κώδικι ἐσώθη ἀβλαβές, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις εἶνε μεταθεβλημένον εἰς τὸ *καταχειροτονηθέρ ΤΟΣ*.

Ὅμοια τῷ *προτεθέρ* καὶ *καταχειροτονηθέρ* ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, οἷον *προσταχθέρ* καὶ *ἐπιταχθέρ*, *ἀπορρηθέρ*, *ὀρισθέρ*, *χρησθέρ*, κτλ.

Δημοσθέν. σελ. 1210, 5 «καὶ ἐνθὲνδε πάλλιν, *προσταχθέρ*

μοι ὑπὸ τοῦ δήμου Μένωνα τὸν στρατηγὸν ἄγειν εἰς Ἑλλήσποντον ἀντὶ Αὐτοκλέους ἀποχειροτονηθέντος, ὠχόμεν ἀναγόμενος διὰ τάχους». Ἰσαϊ. π. Κλεων. Κλήρ. 22 «φάσκοντες καλεῖν τὴν ἀρχὴν Κλεώνυμον, ἵνα βεβαιώσῃ τὴν αὐτῶν δωρεάν, προσταχθέν αὐτοῖς, οὐκ ἐτόλμησαν εἰσαγαγεῖν». Λυσ. κ. Νικομ. 2 «προσταχθέν γὰρ αὐτῷ τεττάρων μηνῶν ἀναγράψαι τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος, ἀντὶ μὲν Σόλωνος αὐτὸν νομοθέτην κατέστησεν, κτέ.» (Πρβ. καὶ Ἰσοκράτ. Παναθην. 67). Πλούταρχ. Σερτωρ. 4 «τοῦ γὰρ Μαρσικοῦ πολέμου συνισταμένου, στρατιώτας τε προσταχθέν αὐτῷ καταλέγειν καὶ ὄπλα ποιεῖσθαι, σπουδὴν καὶ τάχος προσθεῖς τῷ ἔργῳ—δόξαν ἔσχεν». Αἰλιαν. Ποικ. Ἱστορ. Β', 37 «ὅτι, μὴ προσταχθέν αὐτῷ, ὁ δὲ ἔπιεν». Ἀριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 99 «ὡσπερ ἂν εἶ ὁ Ἡρακλῆς—προσταχθέν αὐτῷ τὸν ἐν τῇ Νεμέᾳ ἀνελεῖν λέοντα, εἶτ' ὄνῃ συμπλακείς καὶ πνίγων τὸν λέοντα ἄγχειν ὤζετο» (Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΔ', σελ. 608). Ἱστορ. Μικρ. Δινδ. Τόμ. Α', σελ. 99, 29 «προσταχθέν δ' αὐτῷ ἐμβαίνειν εἰς τὴν αὐτὴν Καίσαρι ναῦν σὺν πέντε δούλοις, αὐτὸς ὑπὸ φιλοστοργίας καὶ τρεῖς ἐταίρους πρὸς τοῖς δούλοις ἐνεβίβασεν». Εὐνάπ. σελ. 70 Βοισσ. «ὃ τε γοῦν Ἰουλιανὸς παρῆν, οὕτως ἐπιταχθέν, καὶ ὁ Ἀψίνης συμπαρῆν, οὐκ ἐπιταχθέν, ἀλλ' ὡς συνηγορήσων τοῖς κατηγορηκόσι». Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς τοῦ Ξενοφῶντος Β', γ', 35 ἄλλα μὲν τῶν ἀντιγράφων ἔχουσιν ἀεκεῖνοι ἔφασαν, προσταχθέν μοι ὑφ' ἑαυτῶν, οὐκ ἀνελέσθαι τοὺς δυστυχοῦντας ἐν τῇ περὶ Λέσβου ναυμαχίᾳ, ἄλλα δὲ «προσταχθέν *ΓΑ* μὲ ὑφ' ἑαυτῶν», ὑπερ προφανῶς εἶνε διεσκευασμένον. Ἐν τοῖς Αἰθιοπικοῖς τοῦ Ἡλιοδώρου Α', 8 ἀναγινώσκειται «κεχώριστο γάρ, *ΤΟΥΤΟ* προσταχθέν, ἐπὶ τινος χαμεύνης κατακεκλιμένη».

Δημοσθέν. σελ. 899, 21 «ὁ δ' οὐ μόνον ἀμφισβητηθεὶς ἀλλὰ καὶ ἀπορρηθέν αὐτῷ, οὐδὲν ἦττον τὴν ἀπόφασιν ἐποιήσατο». Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 187 «τοσοῦτῳ χειρὸν ἐκείνων διακεκλιμένη, ὅσῳ τοῖς μὲν μὴ καταφεύγειν ἀπορρηθέν, τοῖς δὲ μὴ δέχεσθαι, οἱ μὲν διὰ τῆς πόλεως ἄδειαν εὔροντο, κτέ.». Σχολ. σελ. 102, 4 «Πάλιν Ἀττικῶς ἀντὶ τοῦ ἀπορρηθέντος καὶ ἀπειληθέντος».

Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 265, δ' «ὡσπερ τὰ νυνδὴ περὶ ἔρωτος ἔστιν ὀρισθῆν, εἴτ' εὖ εἴτε κακῶς ἐλέχθη». Πρβ. καὶ Ἐπινομ. σελ. 985, γ' «ὕπη τινὲς ἐνέτυχον ἡμῶν, ἢ καθ' ὕπνον ἐν ὄνειρο-πολία προστυχόντες ἢ κατὰ φήμας τε καὶ μαντείας λεχθέν τισιν ἐν ἀκοαῖς ὑγιαίνουσιν ἢ καὶ κάμνουσιν». Ἴδε Σταλβώμιον Πλάτ. Τόμ. Δ', α', σελ. 171 ἐκδ. Β' καὶ Τόμ. Ι', γ', σελ. 511.

Θουκυδ. Γ', 96 «ἐν ᾧ Ἡσίοδος ὁ ποιητὴς λέγεται ὑπὸ τῶν ταύτῃ ἀποθανεῖν, χρησθῆν αὐτῷ ἐν Νεμέᾳ τοῦτο παθεῖν». Πλούτ. Ἡθικ. σελ. 560, ε' «ἐμοίως δὲ καὶ Σπαρτιάταις χρησθῆν ἰλάσασθαι τὴν Πανσανίου ψυχὴν, ἐξ Ἰταλίας μεταπεμφθέντες οἱ ψυχαγωγοὶ καὶ θύσαντες ἀπεσπάσαντο τοῦ ἱεροῦ τὸ εἰδωλον». Πρβ. καὶ Θουκυδ. Δ', 125 «ὥστε ἤδη ἀμφοτέροις μὲν δοκοῦν ἀναχωρεῖν διὰ τὸ δέος αὐτῶν, ὄντων ἀνθρώπων μαχίμων, κυρωθῆν δὲ ΟΥΔΕΝ ἐκ τῆς διαφορᾶς ὀπηνίκα χρὴ ὀρμᾶσθαι, κτέ.». Σχολ. «Κυρωθῆν δὲ οὐδέν: ὀρισθῆν. Ἐντὶ τοῦ κυρωθέντος δὲ οὐδενός». Ἴδε καὶ Γρηγ. Κορ. σελ. 40 καὶ Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ', σελ. 586, 15.

Ἰουλιαν. σελ. 447, α' «σημαρθῆν δέ, ὡς ἔφην, ὅτι μοι πρὸς ταῖς θύραις ὁ τὰ γράμματα ἔχων εἶη, ἐγὼ μὲν — ἀναπιδῆσας ἦξα». Ἀρριαν. Ἀναβ. Α', ιζ', 12 «τοὺς δὲ κατὰ ἀρπαγὴν χρημάτων ἀποκτενεῖ, ξυγχωρηθῆν αὐτῷ, ὁ δῆμος». Παχυμέρ. σελ. 234 Βοισσ. «ἀγγελθῆν δὲ τῷ στρατηγῷ παρὰ τῶν φυλάκων ὡς οἱ στρατιῶται τῆς πόλεως κτέ.». Περὶ τοῦ ἀγγελθῆν ΤΟΣ, κτλ. θὰ διαλάβωμεν μετ' ἀκριβείας ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Καὶ ἄλλαι δὲ μετοχαὶ κατ' ἀπόλυτον, ὡς λέγεται, ἐκφορὰν ὑπὸ τῶν συγγραφέων τεθεῖσαι παρεφθάρησαν ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων, οἷον

Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 67 «τὸ δὲ αὐτοσχέδιον, ὅταν ἐκόντες ἐπὶ τὸ πειράζειν ἀφίκωνται ἢ ὑπὸ ὄνειράτων προτραπέντες ἢ ἄλλως πως δόξαν ΤΕΣ». Ἴν' ἡ γραφὴ ἔχη ὀρθῶς, ἐπάναγκες εἶνε ν' ἀποβληθῇ ἢ ἀτόπως προσκολληθεῖσα κατάληξις ΤΕΣ. Συχνὴ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ χρῆσις γίνεται τῆς μετοχῆς δόξαν, ἀνθ' ἧς λέγεται ποιητικῶς καὶ δοκῆσαν. Εὐρίσκεται δὲ καὶ ἡ σύνθετος μεταδόξαν καὶ συνδόξαν.

Χρυσίππ. παρ' Ἀθην. σελ. 137, ς' «ὡς μακρόθεν οὐκ ἀστείας παρεισδύσεως γινομένης, *δέον* ΤΟΣ ἀπέχεσθαι τούτων τῶν μακρόθεν». Ἀναγνωστέον «*δέον* ἀπέχεσθαι», ὡς ἀείποτε ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐλέγετο. Σχολ. Σοφοκλ. Τόμ. Β', σελ. 253, 22 α' Ἐξόν: ἀδείας οὐσης. Τὸ ἐξόν, τὸ παρόν, τὸ ἐνόν καὶ ὅσα ἄλλα οὐδέτερα μετοχικὰ οὐδέποτε οἱ Ἀττικοὶ πλαγιάζουσιν, ὅτε πλαγιασμὸν ἢ σύνταξις ἀπαιτεῖ». Βεκκ. Ἀνέκδ. σελ. 132, 29 «Δέον: πῶς συντάσσεται; Ὡς τὸ ἐξόν καὶ παρόν καὶ ὄν. Κατὰ Μειδίου' ὡς ὅσοι, δέον ἐξέναι, κατέμενον». Κραμ. Ἀνέκδ. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 257, 15 «Οἱ Ἀττικοὶ τὸ δέον καὶ ἐξόν ἀντὶ γενικῆς λαμβάνουσι μετοχῆς, οἷον δέον ἀντὶ τοῦ δέοντος ὄντος καὶ ἐξόν ἀντὶ τοῦ δυνατοῦ ὄντος». Λεξ. Οὔινδ. σελ. 42, 6 «Δέον: ἀντὶ τοῦ πρέποντος ὄντος. Χρυσόστομος' ἀλλὰ δέον φυλάξει τὴν ἐντολήν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν. Οὔτω λέγεται καὶ ἐνόν ἀντὶ τοῦ δυνατοῦ ὄντος καὶ ἐξόν ἀντὶ τοῦ ἀδείας οὐσης καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν μετοχικῶν οὐδετέρων». Πρβ. καὶ σελ. 47, 20 «Δεῖσαν: ἀντὶ τοῦ χρείας ἐπελθούσης. Συνέσιος' ἐδεξάμην εἰς τὸν ἀπόπλου, δεῖσαν, παρ' αὐτοῦ χρυσίνους ἑκατόν» καὶ Σχολ. Ἀριστείδ. σελ. 100, 10 καὶ σελ. 195, 13 καὶ Εὐστάθ. σελ. 1093, 24. Πλείονα περὶ τοῦ προκειμένου θὰ γράψωμεν ἐν ἐτέρῳ τόπῳ.

Ἀριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 367 «καὶ δυοῖν θάτερον, ἢ μὴ προσήκον ΤΑ ἐπαινούμενον ἢ κείνους δεικνύντα ἢ μὴ προσῆκεν ἀκηκότας» (Πρβ. καὶ Σχολ. σελ. 714, 6). Φέρεται καὶ γραφὴ τὰ μὴ προσήκοντα. Ἀλλ', ἂν μὴ σφαλλώμεθα, τὸ ὀρθῶς ἔχον εἶνε «ἢ, μὴ προσήκον, ἐπαινούμενον». Ἴσως δὲ καὶ τὸ δεικνύν ΤΑ μετατυπωτέον εἰς τὸ δεικνύΣ.

Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 711, δ' «πολλὰ δ' εἰπεῖν ἐπίον ΤΑ μοι δέδια μὴ μετὰ σπουδῆς τινος οὔτω διαλέγεσθαι πρὸς σε δόξω». Ἀναντίλεκτον ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐγράφη «πολλὰ δ' εἰπεῖν ἐπίον μοι, δέδια κτέ.». Πρβ. Στοβ. Ἀνθολ. Β', 22 «Δημοσθένης ἔλεγεν ὡς, πολλάκις ἐπίον αὐτῷ εὔξασθαι τοὺς πονηροὺς ἀπολέσθαι, [καὶ] φοβοῦτο μὴ ἔρημον ἄρδην ἐκ τῆς εἰγῆς ποιῆσθαι τὴν πόλιν». Ὁ Μεινέκιος (Στοβ. Ἀνθολ. Τόμ. Δ', σελ. LIII) ἔτροψε τὸν σύνδεσμον καὶ εἰς τὸ ἐπίονημα

αεί, ἀλλ' ὀρθότερον ὁ Κρόβητος (*Μνημοσ.* 1860, σελ. 93) περιέγραψεν αὐτὸν ὡς παρεμβεβλημένον. Ὡς δὲ λέγεται κατ' ἐνεστώτα ἐπίσθ, οὕτω καὶ κατ' ἀόριστον ἐπελθόν παρ' Ἀπολλοδώρῳ Βιβλ. Α', θ', 16 «ὁ δέ, εἴτε ἐπελθόν ἄλλως εἴτε διὰ μῆνιν Ἦρας—ἔφη» καὶ παρὰ Λουκιανῷ Θεῶν Διαλ. Κ', 4 «φησι δ' οὖν ὅτι, ἄλλως ἐπελθόν, οὐκ ἐξεπίτηδες ἤρετο» καὶ παρὰ Δίῳνι τῷ Κασσίῳ ΜΕ', β', 6 «ἐπελθόν δὲ τῷ Ὀκταουίῳ εἰπεῖν ὅτι τὸ ἀξίωμα τὸ βουλευτικὸν πᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας μου σχήσω, ἔκβασιν πρὸς (Γρ. ἴσως ἔκβασιν πως) τὸ λεχθὲν ἔλαβεν».

Σημειωτέον δ' ἐν τέλει ὅτι καὶ προσηκόνΤΩΣ ἀνεγνώσθη ὑπὸ τῶν γραφέων ἀντὶ τοῦ προσῆκον. Κοραῆς Ἰσοκράτ. Τόμ. Β', σελ. 258 «Μηδὲν προσῆκον: Προειλόμην τὴν κομφοτέραν ταύτην γραφήν, τὴν παρὰ τῷ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ, τῆς παρ' ἅπασι φερομένης, Μηδὲν προσηκόντως: ἔστι δὲ τὸ Προσῆκον, ἐνταῦθα οὐκ ἀπόλυτος, ὡς φασιν οἱ Γραμματικοί, ἀλλὰ συντακτικὴ αἰτιατικὴ τῷ Ἐγκαλέσαι, προσυπακουομένου τοῦ, Ἐγκλημα, ὡσανεὶ ἔλεγεν, Ἐγκαλέσαι τοσαῦτα χρήματα, ἔγκλημα μηδὲν προσῆκον». Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὅτι τὸ ὑγιῶς ἔχον εἶνε αεί δὲ δόξω, μηδὲν προσῆκον, τοσαῦτα χρήματα ἐγκαλέσαι, ἀλλὰ πλημμελῆ γνώμην περὶ τῆς συντάξεως ἀπεφήνατο ὁ αἰοίδιμος ἀνὴρ, ὡς καὶ ἐν σελ. 256 γράφων «Πολλάκις ἐγγενόμενον—πλέον ἔχειν, οὐκ ἠθέλησεν: Ἔστιν ὧδε τὸ Ἐγγενόμενον, οὔτε αἰτιατικὴ, οὔτε (ὡς ἕτεροι) ὀνόμαστικὴ ἀπόλυτος, ἀλλ' αἰτιατικὴ τοῦ ἠθέλησεν τὸ γὰρ ἐξῆς, Οὐκ ἠθέλησε τὸ μετ' ὀλίγων τῶν ἄλλων ἄρχειν, καὶ τὸ τούτων αὐτῶν πλέον ἔχειν, ἐγγενόμενον αὐτῷ πολλάκις» (Πρβ. καὶ Ἀσώπιον *Εἰσαγ. Ἑλλ. Συγγ.* σελ. 597, § 45). Ἀπλουστάτη καὶ φυσικωτάτη εἶνε ἡ σύνταξις, καθ' ἣν τό τε προσῆκον καὶ τὸ ἐγγενόμενον, ἀπροσώπων ῥημάτων μετοχαί, ἐκλαμβάνονται ὡς ἀπολύτως κείμεναι, ὁ δὲ Κοραῆς, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ,

οἴνου παρόντος, ὄξος ἠράσθη πιεῖν.

§ 5. ἄμα—ἀλλά.

Γαλην. Τόμ. ΙΙΙ', β', σελ. 372 «Καὶ μέντοι καὶ πρὶν ἐπ' αὐ-

τοῦ τοῦ τὸ κάταγμα σχόντος ἄρχεσθαι τῆς ἐπιδέσεως ἔνεστί σοι προγυμνάσασθαι παιδάριον ὑγιᾶς ἐπιδέσαντι (Γρ. ἐπιδήσαντι) πολλάκις· ἀλλὰ τῷ πυνθάνεσθαι τὰς ἀρτίως εἰρημέναις πύσεις».

Θαυμασίως ἡ ῥῆσις ἐπανορθοῦται καὶ καταληπτὴ παντὶ ἀποβαίνει, ἂν ὁ σύνδεσμος ΑΛΛΑ μετατυπωθῆ εἰς τὸ ἐπίρρημα ΑΜΑ, οἷον «ἔνεστί σοι προγυμνάσασθαι παιδάριον ὑγιᾶς ἐπιδήσαντι πολλάκις ἅμα τῷ πυνθάνεσθαι τὰς ἀρτίως εἰρημέναις πύσεις», τουτέστι «δύνασαι προγυμνάσασθαι παιδάριον ὑγιᾶς ἐπιδήσας πολλάκις ἅμα τῷ πυνθάνεσθαι τὰς ἀρτίως εἰρημέναις πύσεις», ὅπερ ὁμοίαν ἔχει ἔννοιαν τῷ «δύνασαι προγυμνάσασθαι, ἐὰν παιδάριον ὑγιᾶς ἐπιδήσῃς πολλάκις πυνθανόμενος ἅμα τὰς ἀρτίως εἰρημέναις πύσεις».

Εὐρίσκεται δ' οὐχὶ ὀλιγάκις παρὰ τῷ Γαληνῷ τὸ μόριον ἅμα μετὰ δοτικῆς ὀνοματικῷ ἀπαρεμφάτου συντεταγμένον. Παρατιθέμεθα δ' ἡμεῖς ἐνταῦθα δύο ἐξ ἐκείνων τῶν χωρίων, ἐν οἷς προσκεῖται μετὰ τὸ ἄρθρον ὁ σύνδεσμος καί, οἷον Τόμ. ΙΑ', σελ. 137 «ἀποβλέπων εἰς τὰς τῶν νοσημάτων φύσεις ἅμα τῷ καὶ τὴν αὐτοῦ τοῦ πεπονητότος μορίου φύσιν ἐπισκοπεῖν» καὶ σελ. 303 «αὔθις ὁμοίως κένωσον ἅμα τῷ καὶ προροεῖσθαι τῆς λεπτυνούσης διαίτης». Λέγει δ' ὁ Γαληνὸς καὶ πρὸς τῷ ΚΑΙ καὶ σὺν τῷ ΚΑΙ. Ἐλλὰ περὶ τῶν τοιούτων ἀλλαχοῦ.

Τὰ μόρια ἅμα καὶ ἀλλὰ συνεχύθησαν πολλάκις ὑπὲρ τῶν γραφῶν. Παρὰ Γαληνῷ Τόμ. Ε', σελ. 513 «ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς διδάσκουσαι» φέρεται καὶ γραφὴ ἅμα (ἴδε Ἰ. Μυλλῆρον Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 82). Τὸ ἐν τῷ Κυνηγετικῷ τοῦ Ξενοφῶντος ΙΒ', 3 «ἅμα οἷοί τε ἔσονται ἀπιεῖναι καὶ τὰ παραγγελλόμενα ποιεῖν» εἶνε παρὰ τῷ Στοβαίῳ Ἀνθολ. ΚΘ', 76 γεγραμμένον «ἀλλ' οἷοί τε ἔσονται», τουτέστιν «ἅμ' οἷοί τε ἔσονται».

Ἐν τοῖς εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίοις Ι, 453 κεῖται ἡ Ἀριστοδήμος ὁ Νυσαίου ἐς τὸν ῥῆτῳ τε ἀλλὰ καὶ γραμματικὸς ἀντὶ τοῦ «ῥῆτῳ τε ἅμα καὶ γραμματικὸς» καὶ ἐν τοῖς εἰς τὴν Ὀδύσειαν Δ, 181 «ἔγκειται δέ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινον» ἀντὶ τοῦ «ἔγκειται δέ ἅμα καὶ τὸ ἀνθρώπινον». ἴδε Μεινέκιον Ἀναλ. Κριτ. εἰς

Ἀθην. Λειπν. σελ. 107 καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1873, σελ. 43 καὶ 58.

Παρά Πολυβίω βιβλ. Β', λή, 4 παρεφθάρη τὸ «ἅμα τὴν πολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὴν προσηγορίαν μετεिल्ηφότες» μεταπεσόν εἰς τὸ ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον βιβλ. Δ', μέ, 6 ἀντὶ τοῦ «οὐ μὴν ἀλλὰ τοιοῦτοις τὸ παράπαν κακοῖς παλαίοντες κατὰ γῆν κτέ.» ἀνεγνώσθη κακῶς ἅμα.

Ἐν τῷ Τακτικῷ Ὑπομνήματι τοῦ Αἰνείου ΚΒ', 17 ἀποκατέστησε τὴν ἀληθῆ γραφὴν ὁ Κασαύβων «καὶ ἅμα μὲν πολυωρεῖσθαι δόξουσιν» ἀντὶ τῆς παντελῶς ἀναρμόστου ἀλλὰ. Ὁρθῶς δὲ καὶ ὁ Βεκκῆρος ἐξέδωκε παρὰ τῷ Σέξτω τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 686, 20 «ἐκκλείονται τῆς σαφοῦς ἅμα καὶ συντόμου τῶν πραγμάτων ἐρμηνείας» ἀντὶ τοῦ ἀλλὰ. Καὶ παρὰ τῷ Κέβητι δὲ ἡ Ψευδοκέβητι ΜΑ', 3 μετέβαλον οἱ νέοι ἐκδόται τὸ «οὐδὲν κωλύει ὑπάρχειν τινὶ ἀλλὰ μετὰ κακίας πολλῆς» εἰς τὸ «ὑπάρχειν τινὶ ἅμα μετὰ κακίας πολλῆς». Πρβ. καὶ Βάστιον *Comment. Palaeogr.* σελ. 724. Πηρλεκάμπιον *Ξενοφ. Ἐφεσ.* σελ. 381. Ἰακώφιον *Ἀχιλλ. Τατ.* σελ. 829 καὶ Ὁσαννὸν *Συλλ. Ἐπιγρ.* σελ. 107 καὶ 273. Ἔτι δὲ Κοραῆν *Ἰσοκράτ.* Τόμ. Β', σελ. 297 καὶ *Πλουτ. Παραλλ.* Μέρ. Γ', σελ. 344 καὶ *Βυττεμβάχιον Πλουτ. Ἠθικ.* Τόμ. Γ', σελ. 1086 καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1877, σελ. 174.

Τὸ ἐν τοῖς εἰς τὴν Ὀδύσειαν Σχολίοις Γ, 258 «Ἐχευαν: τινὲς ἔχευεν, ἵνα λείπη τὸ τίς· ἐὰν δὲ ἔχευαν, οἱ προσήκοντες τῷ Αἰγίσθῳ ἅμα δηλονότι ἐκώλυσεν αὐτοὺς ὁ Μενέλαος», ἵν' ἔχη νοῦν, ὀφείλει νὰ μεταγραφῆ «οἱ προσήκοντες τῷ Αἰγίσθῳ· ἀλλὰ δηλονότι ἐκώλυσεν αὐτοὺς ὁ Μενέλαος». Τοῦναντίον δὲ ἐν τοῖς εἰς τὸν Ἀριστείδην Σχολίοις σελ. 103, 25 φέρεται «οὐδεὶς ἀπλῶς τὰ γενόμενα ἤτοι κατορθούμενα λέγειν καὶ διηγῆσθαι χρή, ἀλλ' ἀναφέρειν τὸ πραχθέν εἰς τι μέρος τῆς ἀρετῆς» ἀντὶ τοῦ «οὐ δεῖ σ' ἀπλῶς τὰ γενόμενα — λέγειν καὶ διηγῆσθαι· χρή ἅμ' ἀναφέρειν κτέ.». Ἐν τοῖς εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίοις Α, 496 ἀναγινώσκεται «Μέγαν οὐρανὸν Οὐλύμπόν τε: Ὅτι οὕτως εἴρηκεν οὐχ ὡς τοῦ Ὀλύμπου ἐπ' οὐρανοῦ ὄντος, ἀλλ' ἐπεὶ καὶ αἰ

κορυφαί τοῦ ὄρους ὑπὲρ τὰ νέφη εἰσίν· ὁ δὲ ὑπὲρ τὰ νέφη τόπος οὐρανὸς καλεῖται ὁμωνύμως τῷ στερεμνίῳ. Ἄλλα καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν Ὀλύμπῳ γεγονέναι αὐτὴν λέγει». Ὁ Λέρσιος (*de Arist. Stud. Hom.* σελ. 167 ἐκδ. β') ἐτόπασε «Καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν οὐρανῷ κτέ.». Ἄλλ' ἡμῖν ἀρέσκει μᾶλλον τὸ «Ἄμα καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν Ὀλύμπῳ γεγονέναι αὐτὴν λέγει».

Ὡς δὲ γίνεται ἐν τοῖς ἀντιγράφοις σύγχυσις τοῦ ἄμα καὶ ἀλλά, οὕτως ἐνίοτε καὶ τοῦ ἄμα καὶ ἄλλα. Παρὰ Ξενοφῶντι Κύρ. Παιδ. Ζ', γ', 7 «καὶ ἄμα πρόβατα πολλὰ ελαύνειν» ὑπάρχει καὶ γραφὴ ἄλλα. Ἐν τοῖς Χαρακτῆρσι τοῦ Θεοφράστου κεφ. Β' ἐγράφετο ἄλλοτε «καὶ ἄλλα τοιαῦτα λέγειν· ἀπὸ τοῦ ἱματίου ἀφελεῖν κροκίδα» ἢ «καὶ ἄλλα τοιαῦτα λέγων ἄπο τοῦ ἱματίου ἀφελεῖν κροκίδα». Ἄλλ' εὐστόχως ὁ Σνειδίηρος εἰκασε «καὶ ἄμα τοιαῦτα λέγων» (*Θεοφρ.* Τόμ. Δ', σελ. 826), εὐστοχώτερον δ' ὁ Δοδραῖος «καὶ ἄμα ταῦτα λέγων» (*Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 161). Καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ Ζ', 77 ἀνέγνω ὁ Ρεῖσκιος «καὶ σιτία ἄμα κομίζειν» ἀντὶ τοῦ ἄλλα καὶ παρὰ τῷ Λυσία π. Σηκ. 23 ὁ Βεκκῆρος αὐτὸ γὰρ δῆπου συκοφαντῶν ἄμα τοιούτων γε λόγων ἀπορήσει καὶ μαρτύρων ἀντὶ τοῦ ἄλλα ἢ ἀλλά ἢ ἄλλαι. Πρβ. *Διδῶτον Θουκυδ.* Τόμ. Δ', σελ. 378 καὶ 412 καὶ *Σχεῖδιον Λυσ.* σελ. XIX. Ἔτι δὲ Οὐεσσελίγγιον *Διοδ. Σικελ.* Τόμ. Θ', σελ. 474 ἐκδ. νέας.

Ἴσως δὲ καὶ ὁ Στράβων δὲν ἔγραψε σελ. 263 «ὁ δὲ Κραθῆς τοὺς ἀνθρώπους ξανθοτριχεῖν καὶ λευκοτριχεῖν ποιεῖ λουομένους καὶ ἄλλα πολλὰ πάθη ἰᾶται», ἀλλὰ «καὶ ἄμα πολλὰ πάθη ἰᾶται». Πρβ. καὶ Ἱστορ. Μικρ. Δινδ. Τόμ. Α', σελ. 11, 10 «καὶ ὑπισχνεῖτο αὐτῷ χρυσοῦ τάλαντα δέκα καὶ φιάλας χρυσοῦ δέκα καὶ ἀργυρᾶς διακοσίας καὶ Παρσώνδῃ ἀργυρίου [νομίσματος] τάλαντα ἑκατὸν καὶ ἄλλας ἐσθῆτας πολυτελεῖς», ἔνθα πιθανώτατα τὸ ἄλλας εἶνε ἡμαρτημένη ἀνάγνωσις τοῦ ἄμα· «καὶ ἄμα ἐσθῆτας πολυτελεῖς».

Ἐν τοῖς τοῦ Ἐπιφανίου Τόμ. Β', σελ. 236, 7 λέγεται «τοῦ Μ στοιχείου ἐκ δύο Α συγκειμένου». Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ Μ σύγκειται ἐκ δύο Α ἢ εἶνε ὁμοιότατον δυοῖ Α, εὐκόλως ἐν τοῖς ἀντι-

γράφοις γίνεται μετάπτωσις τοῦ Μ εἰς τὸ διττὸν Λ ἢ καὶ τοῦ διττοῦ Λ εἰς τὸ Μ, οἷον

ἄΜα—ἄΛΛά ἢ ἄΛΛα καὶ ἄΛΛά—ἄΜα. Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ τὸ παρὰ Θουκυδίδῃ φερόμενον Α', 90 «ὁ μὲν ταῦτα διδάξας καὶ ὑπειπὼν τᾶλλα ὅτι αὐτὸς τάκει πράξει ὄχετο» μετατυποῦται ὑπὸ τοῦ Κοθήτου εἰς τὸ «καὶ ὑπειπὼν ἄμα ὅτι κτέ.» (Υπερείδ. Ἐπιταφ. σελ. 54 καὶ Var. Lect. σελ. 433 ἐκδ. β').

ἄΜωσγέπως—ἄΛΛως γέ πως καὶ ἄΜοθεργέποθεν—ἄΛ-
Λοθεν γέ ποθεν. Ἴδε Δελτ. Ἑλλην. Ἀλληλογρ. 1877, σελ. 179.

ἐπάΜων—ἐπάΛΛων. Ἡσύχ. «Ἐπάλλων: δοῦλος, λάτρις» καὶ «Ἐπάμονες:—ἀκόλουθοι». Ἴδε Βαλκενάριον Παρατηρ. εἰς Ἀμμών. σελ. 100.

ἰΜαιοδός—ἰΛΛαιοδός. Ἡσύχ. «Ἰλλαιοδός: ἐπιμυλίδιος ὠδός» καὶ «Ἰγαιοδός: ὁ πρὸς τῇ μύλῃ καὶ τῷ ἀντλήματι ἄδων».

πόρπαΜα—πορπάΛΛα. Ἡσύχ. «Πορπάλλα: χλαμύς». Ἴδε Πειρσῶνα Μοίρ. σελ. 140.

τὰΜά—τᾶΛΛα. Ἴδε Δοβραῖον Adversar. Τόμ. Β', σελ. 36. Πρβ. καὶ Μεινέκιον Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ. σελ. 187 (καὶ σελ. 163 καὶ 280). Εὐρέθη δὲ καὶ τὰΜά γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ τᾶΛΛα. Ἴδε Πόρσωνα Tracts and Miscell. Critic. σελ. 389 ἐκδ. β'.

ἄΜουσος ἦ—ἄΛΛους ὄση. Λογγίν. π. Υψ. ΔΘ', 2 «κἂν ἄλλους ὄση παντάπασιν». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν κἂν ἄμουσος ἦ ἀποκατέστησεν ὁ Βοϊδίνιος. Ἴδε Οὔεισκιον Λογγίν. σελ. 445 καὶ Δοβραῖον Adversar. Τόμ. Α', σελ. 566. Πρβ. καὶ Νεύκιον Τραγ. Ἀποσπ. σελ. 448 καὶ Κόβητον Μνημοσ. 1878, σελ. 27.

ΓάΜω—ΓάΛΛω. Βεκκ. Ἄν. σελ. 99, 24 «Θρασέα: Φιλήμων Γάλλω· θρασέα γυνή». Εὐλόγως ὁ Μεινέκιος (Μερ. καὶ Φιλήμ. Λευφ. σελ. 363) ἀνέγνω Γάμω. Πρβ. καὶ Σχαιφῆρον Γρηγ. Κορ. σελ. 724. Παρ' Ἡσυχίου κεῖται «Γαρρίαί: γάμοι» ἀντὶ τοῦ Γάλλοι καὶ «Κέρσης: γάμος» ἀντὶ τοῦ Γάλλος.

ἄκαΛΛῆ—ἄκαΜῆ. Λουκιαν. Προμ. 14 «εἰ ἐπιβλέψειας ἄπασαν τὴν γῆν οὐκέτ' αὐχμηρὰν καὶ ἀκαμῆ οὔσαν». Σχολ. σελ.

54 Ἰακβ. «Ἀκαμῆ οὔσαν: γράφεται καὶ ἀκαλλῆ». Τὴν γραφὴν ἀκαμῆ σφόδρ' ἀποδοκιμάζομεν.

Ἐλλήνων—Μήδων. Ἀντίγ. Καρύστ. 188 «τοὺς ἐρωδιούς ὑπὸ μὲν τῶν Μήδων, ὅταν παραβάλλῃ τις εἰς τοὺς τόπους, οὐ μόνον ψαυομένους ὑπομένειν, κτέ.». Τὴν ἀληθῆ γραφὴν Ἐλλήνων ἀποκατέστησεν ὁ Μεούρσιος. :Ἀλλήνων—Μήδων (ΛΔ=Μ καὶ Ν=Δ).

Παρὰ τῷ Γαληνῷ ἀναγινώσκειται Τόμ. ΙΘ', σελ. 77 α' *Ἀμολη*: οὕτως ἐν τῷ κατ' ἰητρεῖον Διοσκορίδης γράφει—οἱ δὲ ἄλλοι γράφουσιν *ἀλλοιη*. Ἴδε Φοήσιον *Οἰκον*. Ἰπποκρ. σελ. 25.

Ἄν δὲ μὴ σφαλλόμεθα, δὲν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος σελ. 168 ἀήσκοῦντο δ' ἐκ παιδῶν οὕτως ταῖς σφενδόνας, ὥστ' οὐδ' ἄλλως τοῖς παισὶν ἄρτον ἐδίδοσαν ἄνευ τοῦ τῆ σφενδόνῃ τυχεῖν ἄλλ' οὐδαμῶς. Ἴσως δὲ καὶ τὸ παρὰ Γαληνῷ κείμενον Τόμ. Δ', σελ. 188 ἀναγκαῖον ἐνόμισεν εἶναι, ὁπόταν τι τῶν ἐκτὸς παραλυπῆ, μὴ ἂν ἄλλως ἡμᾶς ἐνοχλεῖσθαι, εἰ μὴ ἐν τοῖς σώμασιν ὑπάρχει τὸ αἷτιον» οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις τοῦ *μηδαμῶς* (*μηΔαΜῶς*—*μηΑαΜῶς*—μὴ Ἄρ ἄλλως).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Μαΐου 1878.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΕΝ Τῷ ΧΩΡῳ.

Ἐν τῇ περὶ ἡλίου προηγουμένη πραγματείᾳ (*) ἐξητάσαμεν αὐτὸν ὡς τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἐἵπομεν δὲ ὅτι ἡ ἔλξις αὐτοῦ κυρίως κανονίζει τὴν κίνησιν τῶν πλανητῶν, ἐνῶ τούτων αἱ ἀμοιβαῖαι ἔλξεις προξενούσαι τὰς καλουμένας παρέλξεις (*perturlations*), τροποποιοῦσι μόνον τὴν περὶ τὸν ἥλιον κίνησιν των, ὅπως ἐν ἄλλῳ ἄρθρῳ λεπτομερῶς θά

(*) Ἴδε Ἀθηναίου τόμ. Ε'. σελ. 49, 111 καὶ 363.

εἰπωμεν. Εἶδομεν προσέτι ὅτι οὐ μόνον διὰ τοῦ ὑπερβάλλοντος τῆς ἔλξεως αὐτοῦ ὁ ἥλιος εἶνε τὸ κέντρον τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἐνυπαρχούσης ἐνεργείας αὐτὸς εἶνε δι' ἡμᾶς ἡ κυρία πηγὴ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τοῦ ὀργανικοῦ βίου.

Κανονίζωμ ὁ ἥλιος διὰ τοῦ ὑπερβάλλοντος τῆς ἔλξεως αὐτοῦ τὴν κίνησιν τῶν πλανητῶν, αὐτὸς δὲν ἐπηρεάζεται ἐπαισθητῶς ἐκ τῆς ἔλξεως αὐτῶν καὶ ἐπομένως μένει ἀκίνητος σχετικῶς πρὸς αὐτούς. Ναὶ μὲν τὸ κέντρον τοῦ ἡλίου δὲν ταυτίζεται ἀκριβῶς μετὰ τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τοῦ ὅλου πλανητικοῦ συστήματος, μάλιστα δ' ἐνίοτε, ὅταν μεγάλοι πλανῆται εὐρίσκωνται πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον, ὅλον τὸ σῶμά του ἐξέρχεται τοῦ κοινοῦ κέντρου τοῦ βάρους τοῦ ὅλου συστήματος· αἱ ἐκτοπίσεις ὅμως αὗται τοῦ ἡλίου εἶνε τοσοῦτον μικραὶ, ὥστε ἄνευ λάθους ἐπαισθητοῦ θεωροῦμεν ὡς τὸ κέντρον τοῦ βάρους τοῦ ὅλου πλανητικοῦ συστήματος τὸ κέντρον αὐτοῦ, καὶ κατὰ συνέπειαν ἀποδίδομεν εἰς τοῦτο τὰς γενικὰς ιδιότητας ἐκείνου. Κατ' αὐτὰς τὸ κέντρον τοῦ βάρους δὲν ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν ἀμοιβαίων ἀλληλεπιδράσεων τῶν συστατικῶν τοῦ συστήματος σωμάτων, ὅθεν ἔπεται ὅτι ὁ ἥλιος, θεωρούμενος ὡς κέντρον τοῦ βάρους τοῦ πλανητικοῦ συστήματος, μένει ἀκίνητος σχετικῶς πρὸς τοὺς πλανήτας.

Μένει ὅμως ἐντελῶς ἀκίνητος ὁ ἥλιος ἐν τῷ χώρῳ, ἢ μήπως κινεῖται συμπαραφέρων μεθ' ἑαυτοῦ διὰ τῆς ἔλξεώς του καὶ πάντα τὰ λοιπὰ σώματα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος; Ὅπως λύσωμεν τὸ ζήτημα αὐτὸ, δεόν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν σχετικὴν αὐτοῦ θέσιν πρὸς σώματα ξένα τοῦ συστήματος αὐτοῦ, πρὸς τοὺς ἀπλανεῖς καλουμένους ἀστέρας. Εἶνε δὲ ὅλως ἀνεπαίσθητον τὸ λάθος ἐν τῇ συγκρίσει τῆς πρὸς τούτους θέσεως τοῦ ἡλίου, τὸ προξενούμενον ἐκ τῆς μὴ ἐπ' αὐτοῦ θέσεως ἡμῶν, διότι ἢ ἀπόστασις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, συγκρινομένη πρὸς τὰς ἀποστάσεις τῶν ἀπλανῶν καλουμένων ἀστέρων, εἶνε τοσοῦτο μικρὰ, ὥστε σχετικῶς πρὸς αὐτοὺς ἡ γῆ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ταυτιζομένη μετὰ τοῦ ἡλίου. Ἡ ἀκτίς δηλαδὴ τῆς περὶ τὸν ἥλιον

τροχιάς τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ πλησιεστέρου ἀπλανοῦς θεωρουμένη ἀποτελεῖ γωνίαν $0^{\circ},92$ (τὴν καλουμένην ἐτησίαν παράλλαξιν). Διὰ τὸν μέγιστον δὲ ἀριθμὸν τῶν ἀστέρων εἶνε τοσοῦτον μικρὰ ἡ ἐτησία παράλλαξις, ὥστε δὲν δύναται νὰ ἐξιχνιασθῇ οὔτε διὰ τῶν λεπτοτέρων παρατηρήσεων καὶ εἶνε ὅλως ἀνεπαίσθητος. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν τὰς ἐπὶ τῆς γῆς γενομένας παρατηρήσεις ὡς γενομένας ἐπὶ τοῦ ἡλίου.

Ἐφοῦ διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ Κοπερνικείου συστήματος ἐγκατελείφθη ἡ δοξασία τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κόσμου ἡρέμου θέσεως τῆς γῆς, ὁ ἥλιος ἐγένετο δεκτὸς ὡς τὸ κέντρον, περὶ τὸ ὁποῖον κινοῦνται οἱ πλανῆται, ὧν εἰς καὶ ἡ γῆ, αὐτὸς δὲ ὀρθῶς ἐθεωρήθη ὡς εἰς τῶν πολλῶν ἀστέρων, τῶν ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἀπλανῶν ἐπονομασθέντων. Ἐνὸσφ τὰ μέσα τῶν παρατηρήσεων ἦσαν ἀτελῆ, καὶ ὁ ἥλιος ἐθεωρεῖτο ἀκίνητος, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀπλανεῖς ἀστέρες. Ἄλλ' ὅμως ὁ Ἀγγλος ἀστρονόμος Ἀλλέυος πρῶτος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος συγκρίνας τὴν τοποθεσίαν ὀλίγων λαμπρῶν ἀστέρων πρὸς τὴν ἐν τῇ μαθηματικῇ συντάξει τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένην, εὔρεν ὅτι ἡ θέσις τῶν ἀστέρων αὐτῶν μετεβλήθη. Μετ' αὐτὸν καὶ ἄλλοι ἀστρονόμοι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἔφθασαν εἰς τὸ αὐτὸ ἐξαγόμενον. Οἱ καλούμενοι λοιπὸν ἀπλανεῖς ἀστέρες φαίνονται τοιοῦτοι ἐκ τῆς μεγίστης αὐτῶν ἀποστάσεως, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ τυχὸν κίνησις αὐτῶν δὲν εἶνε ἐπαίσθητὴ ἄνευ λεπτῶν παρατηρήσεων, ἢ τῆς παρελεύσεως μακροτάτου χρόνου, μεθ' ὃν αὕτη δύναται νὰ γίνῃ ἐπαίσθητή.

Ἀλλὰ πρὸς διευκρίνισιν καὶ ἐξακριβώσιν τοῦ ζητήματος τῆς κινήσεως τῶν ἀπλανῶν ἀπαιτοῦνται δύο τινὰ α') ἀκριβῆς προσδιορισμὸς τῆς ἐκάστοτε θέσεως αὐτῶν καὶ β') ἐπίσης ἀκριβῆς προσδιορισμὸς τῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας ἡ θέσις αὐτῶν ὑφίσταται ἐξ αἰτίων ξένων τῆς σχετικῆς πρὸς ἡμᾶς κινήσεώς των, τὰ ὁποῖα ἐπομένως προξενουσι μόνον φαινομένην ἐκτόπισιν αὐτῶν, οἷα π. χ. ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰππάρχου ἀνακαλυφθεῖσα μετάπτωσις τῶν ἰσημερινῶν σημείων.

Διὰ τῆς ἀνγκαλύψεως τοῦ τηλεσκοπίου, παρέχοντος ἀκριβῆ

όπτικόν ἄξονα, καὶ διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῶν διαφορῶν κλάδων τῆς φυσικῆς καὶ τῶν τεχνικῶν μέσων, τὰ ἀστρονομικὰ ὄργανα βαθμηδὸν ἐτελειοποιήθησαν τὰ μέγιστα. Ἐπίσης συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀκρίθειαν τῶν παρατηρήσεων ἡ ἀνεύρεσις καταλλήλων μεθόδων, ὁ πολλαπλασιασμὸς αὐτῶν τῶν παρατηρήσεων καὶ ὁ κατάλληλος συνδυασμὸς τῶν, ὅπως δι' αὐτοῦ εὐρίσκονται τὰ πιθανώτερα ἐξαγόμενα. Οὕτως ὁ πρῶτος τῶν δύο ἄνω μνημονευθέντων δύο ἀπαραιτήτων ὄρων πληροῦται νῦν εἰς μέγαν βαθμὸν.

Ὁ ἕτερος τῶν δύο αὐτῶν ὄρων διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς θεωρίας καὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων πληροῦται μὲ τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀκριβείας ὅπως καὶ ὁ πρῶτος, χάρις εἰς τὰς ἐργασίας ἀνδρῶν, οἵοι ὁ Λαπλάσιος, Βέσσελος, Στρούβης, Δελάμβρας, Πέτερσος καὶ ἄλλοι.

Ὅπως δὲ δώσωμεν ἰδέαν τινὰ τῶν ἀπλῶς φαινομένων μόνον μεταβολῶν τῆς θέσεως τῶν ἀστέρων, θέλομεν εἶπει ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς σημαντικωτέρας αὐτῶν, τῆς ἐκ τῆς μεταπτώσεως προξενουμένης.

Αἱ ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις παρέχουσιν ἡμῖν μόνην τὴν διεύθυνσιν πρὸς ἣν βλέπομεν ἕκαστον ἀστέρα ἐπὶ τῆς νοερῆς ὑφ' ἡμῶν ὡς ἐν κέντρῳ σχηματιζομένης οὐρανίας σφαίρας. Τὴν ἐπὶ ταύτης δὲ θέσιν τῶν οὐρανίων σωμάτων ὀρίζομεν, σχετίζοντες αὐτὴν πρὸς ἀξιολόγους κύκλους καὶ σημεῖα τῆς σφαίρας, τὰ ὁποῖα παρέχουσι τὰ οὐράνια φαινόμενα. Οὕτω π. χ. ὀρίζομεν τὴν θέσιν ἀστέρος τινὸς ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἰσημερινοῦ ἀποστάσεώς του, ἣν καλοῦμεν ἀπόκλισιν καὶ διὰ τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζει ὁ μεσημβρινὸς τοῦ ἀστέρος μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ ἑαρινοῦ σημείου, τῆς ὀρθῆς ἀνάβασεως καλουμένης. Ἡ θέσις ὁμοῦ τοῦ ἑαρινοῦ σημείου, ὅπως ὁ μέγιστος τῆς ἀρχαιότητος ἀστρονόμος Ἰππαρχος ἀνεκάλυψεν, ἐκτοπίζεται ἀναμέσον τῶν ἀστέρων κατὰ μῆκος τῆς ἐκλειπτικῆς, μεταπίπτοντος τοῦ σημείου αὐτοῦ βραδέως ἐξ Α. πρὸς Δ. κατὰ 50 περίπου δευτερόλεπτα ἐτησίως. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι καὶ ἡ ὀρθὴ ἀνάβασις καὶ ἡ ἀπόκλισις τῶν ἀστέρων μεταβάλλεται ἔνεκα τῆς μεταπτώσεως τοῦ ἑαρινοῦ σημείου καὶ ἐὰν οἱ ἀστέρες

μένωσιν ὅλως ἀκίνητοι. Ὅπως λοιπὸν εὐρωμεν ἐὰν ἀστὴρ τις κινῆται, δεόν νὰ συγκρίνωμεν τὴν συνήθως διὰ τῆς ὀρθῆς ἀναβάσεως καὶ ἀποκλίσεως αὐτοῦ παρεχομένην τοποθεσίαν του, κατὰ δύο διαφόρους ἐποχὰς, ἀφοῦ ἀναγάγωμεν ἐκάστην αὐτῶν εἰς τὴν θέσιν, ἣν εἶχε τὸ ἐαρινὸν σημεῖον εἰς ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ἐποχῆς ἐκάστης τῶν παρατηρήσεων φαινομένων μόνον μεταβολῶν τῆς ὀρθῆς ἀναβάσεως καὶ τῆς ἀποκλίσεως.

Αἱ ἀρχαιότεραι παρατηρήσεις αἱ ἔχουσαι τὸν νῦν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἀπαιτούμενον βαθμὸν ἀκριβείας διὰ τὰς περὶ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας ἐρεῦνας εἶνε αἱ τοῦ περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος ἀκμάσαντος διαστήμου Ἑγγλυ ἀστρονόμου Βραδλεῦου. Αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ ἔλαβον ὅλην αὐτῶν τὴν ἀξίαν διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ Βεσσέλου, ὅστις ἐξήγαγεν ἐξ αὐτῶν τὴν θέσιν 3222 ἀστέρων διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους 1755, καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων πορισμάτων ἐξ αὐτῶν ἐδημοσίευσε δικαίως ὑπὸ τὸν τίτλον *Fundamenda astronomiae*.

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Βραδλεῦου ἔχομεν τὰς τοῦ μεγάλου ἀστρονόμου τοῦ Πανόρμου τῆς Σικελίας Πιάττση, ἀκμάσαντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, κατόπιν δὲ καὶ πολλῶν ἄλλων. Πρὸς εὐρεσιν λοιπὸν τῆς κινήσεως τῶν ἀστέρων συγκρίνωμεν τὴν θέσιν αὐτῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς, ὧν ἔχομεν ἀκριβεῖς παρατηρήσεις. Ὅσον πλέον μεμακρυσμένοι εἶνε αἱ ἐποχαὶ αὗται, τοσοῦτον ἀκριβέστερον τὸ ἐξαγόμενον, διότι τοσοῦτον μικρότερα εἶνε ἢ ἐπιρροὴ τῶν ἀναποφεύκτων λαθῶν τῶν παρατηρήσεων. Δὲν περιοριζόμεθα ὅμως νὰ λαμβάνωμεν μόνον τὰς μᾶλλον μεμακρυσμένας παρατηρήσεις, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς μεταξὺ, ὅπως διὰ τοῦ καταλλήλου συνδυασμοῦ ἀπασῶν ἔχομεν ὅσον οἷόν τε πιθανώτερον ἐξαγόμενον. Ἐν τῷ συνδυασμῷ δ' αὐτῷ λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ποῖον τῶν διαφορῶν παρατηρήσεων καὶ ἀποδίδομεν εἰς ἐκάστην αὐτῶν τὸ οἰκτεῖον βᾶρος, ἀφοῦ ἀναγάγωμεν πάσας εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς φαινομένας μόνον μεταβολὰς, ἃς ἡ θέσις τῶν ἀστέρων ὑφίσταται ἐν τῷ μεταξὺ ἐξ ἄλλων αἰτίων.

Διὰ τοιούτων λοιπὸν συγκρίσεων ἐβεβαιώθη ὅτι οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες κινουῦνται σχετικῶς πρὸς ἡμᾶς. Ἰδῶμεν ὁμῶς νῦν τί τῆς κινήσεως ἀντιλαμβανόμεθα.

Διὰ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων προσδιορίζομεν μόνον τὴν διεύθυνσιν, πρὸς ἣν βλέπομεν ἕκαστον ἀστέρα ἐπὶ τῆς νοερᾶς ὑφ' ἡμῶν ὡς ἐν κέντρῳ σχηματιζομένης οὐρανιας σφαίρας. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἔπεται ὅτι εἰάν ἀστήρ τις πλησιάζῃ πρὸς ἡμᾶς ἢ ἀπομακρύνεται ἀφ' ἡμῶν, ἤτοι κινῆται κατὰ τὴν ὀπτικήν ἀκτίνα, ἢ διεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν τὸν βλέπομεν, ἐπομένως καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οὐρανιας σφαίρας, δὲν μεταβάλλεται. Τὴν κίνησιν λοιπὸν ἀστέρος κατὰ τὴν ὀπτικήν ἀκτίνα δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν διὰ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων. Ἐάν τούναντίον ἀστήρ τις κινῆται καθέτως ἐπὶ τῆς ὀπτικῆς ἀκτίνος, τότε ἡ διεύθυνσις πρὸς τὴν ὁποίαν τὸν βλέπομεν μεταβάλλεται, καὶ αὐτὸς φαίνεται ἐκτοπιζόμενος ἐπὶ τῆς οὐρανιας σφαίρας. Ἐάν πάλιν ἡ σχετικὴ πρὸς ἡμᾶς κίνησις ἀστέρος τινὸς ἔχῃ διεύθυνσιν διάμεσον μεταξύ τῆς ὀπτικῆς ἀκτίνος καὶ τῆς ἐπὶ ταύτης καθέτου, τότε αὐτὸς φαίνεται ἐκτοπιζόμενος κατὰ τὴν κάθετον ταύτην μόνον. Διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν δὲ διὰ τῶν συνήθων ἐπιστημονικῶν ὄρων ἀκριβέστερον, ἢ φαινομένη ἐκτόπισις ἰσοῦται μὲ τὴν συνιστώσαν τῆς κινήσεως κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπὶ τῆς ὀπτικῆς ἀκτίνος καθέτου, ἐνῶ τὴν κατὰ τὴν ἀκτίνα ταύτην συνιστώσαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν. Τὸ μέρος τῆς κινήσεως, τὸ ὁποῖον βλέπομεν, εἶνε τοσοῦτο μικρότερον, ὅσον ἡ διεύθυνσις αὐτῆς πλησιάζει τὴν τῆς ὀπτικῆς ἀκτίνος, τοσοῦτο δὲ μεγαλύτερον, ὅσον μᾶλλον πλησιάζει τὴν ἐπὶ ταύτης καθέτου. Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι καὶ εἰάν ἀστήρ τις φαίνεται ἀκίνητος, δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αὐτὸς εἶνε ἀκίνητος, διότι δυνατὸν νὰ κινῆται κατὰ τὴν ὀπτικήν ἀκτίνα καὶ ἐπομένως ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν κίνησιν αὐτοῦ. Τὴν ἐπὶ τῆς οὐρανιας σφαίρας ἐκτόπισιν τῶν ἀστέρων, ἣν καλοῦμεν ἰδίαν κίνησιν αὐτῶν, ἀντιλαμβανόμεθα ὡς τόξον μεγίστου κύκλου ἐπὶ ταύτης, διότι εὐρισκόμεθα ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πέριξ ἡμῶν νοερᾶς σχηματιζομένης σφαίρας ταύτης. Ἐνεκα δὲ τῆς τελειότητος τῶν

αστρονομικῶν γωνιομετρήσεων, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἀπὸ τῆς ἐπο-
χῆς τοῦ Βραδλεῦου καὶ ἐντεῦθεν, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν
τὰν ἰδίαν κίνησιν τῶν ἀστέρων μετὰ μεγάλης ἀκριβείας.

Ἄλλὰ πόθεν προέρχεται ἡ κίνησις τῶν ἀστέρων; Τρεῖς εἶνε
αἱ δυναταὶ ἐξηγήσεις αὐτῆς· α') ἢ οἱ ἀστέρες μόνον κινουῦνται καὶ
ὁ ἥλιος ἠρεμεῖ, β') ἢ ὁ ἥλιος μόνος κινεῖται, οἱ δὲ ἄλλοι ἀστέρες
μένουσι πράγματι ἀκίνητοι, καὶ τότε ἡ κίνησις αὐτῶν εἶνε μό-
νον φαινομένη καὶ ἀπλῆ ἀπεικόνισις τῆς τοῦ ἡλίου, γ') ἢ καὶ ὁ
ἥλιος καὶ οἱ ἀστέρες κινουῦνται.

Πρὸς ἄρσιν ἐκ τῶν προτέρων τῶν δύο πρώτων ἐκ τῶν ἐξηγή-
σεων αὐτῶν ἄς συγκρίνωμεν τὸν ἥλιον πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀστέρας.

Δυσχερεστάτη ἢ μᾶλλον ἀτελεστάτη εἶνε ἡ σύγκρισις τῆς
λαμπρότητος τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἀστέρων, ἐνεκα τοῦ
δι' ἡμᾶς ὑπερβάλλοντος τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ. Οὐχ ἦττον τὰ
ἐξαγόμενα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν σύγκρισιν αὐτὴν εὐρέθησαν, παρέ-
χουσι προσέγγισίν τινα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἱκανὴν ὥπως γνωρίζω-
μεν ὁποῖα τις περίπου εἶνε ἡ ἔντασις τοῦ φωτὸς αὐτοῦ, συγκρινο-
μένου πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ὁμοτίμων αὐτῷ αὐτοφώτων σωμα-
των. Θέλομεν δὲ συγκρίνει τὸν ἥλιον πρὸς ἀστέρας, ὧν ἡ ἀπό-
στασις εἶνε γνωστὴ (μέχρι βαθμοῦ προσεγγίσεως πρὸς τὴν ἀλή-
θειαν), ὥπως οὕτω δυναθῶμεν νὰ συγκρίνωμεν καὶ τὴν σχετικὴν
λαμπρότητα αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἀστέρων, ἐὰν εὐρίσκοντο εἰς τὴν
αὐτὴν ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν. Ὡς γνωστὸν δηλαδὴ ἐκ τῆς φυσι-
κῆς, αἱ ἐντάσεις τοῦ αὐτοῦ φωτὸς εἰς διαφόρους ἀποστάσεις εἶνε
ἀντιστρόφως ἀνάλογοι τῶν ἀποστάσεων αὐτῶν. Ἐὰν λοιπὸν ὑπο-
θέσωμεν τὸν ἥλιον εἰς διπλασίαν ἀπόστασιν, ἡ φαινομένη αὐτοῦ
λαμπρότης θὰ ἦνε μόνον τὸ $\frac{1}{4}$ ἐκείνης, ἢν ἔχει δι' ἡμᾶς εἰς τὴν
πραγματικὴν αὐτοῦ ἀπόστασιν, ἐὰν εἰς τριπλασίαν, τὸ $\frac{1}{9}$, καὶ
οὕτω καθεξῆς. Εἰς ἀπόστασιν 790 χιλ. φορὰς μείζονα θὰ ἔχη
λαμπρότητα ἴσην πρὸς μόνον $=$ τὸ $\frac{1}{624100000000}$ τῆς πραγμα-
ματικῆς αὐτοῦ δι' ἡμᾶς λαμπρότητος.

Ὅπως συγκρίνωμεν ὅμως τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου πρὸς
τὴν ἄλλων ἀστέρων, δεόν νὰ ἦνε γνωστὴ καὶ ἡ ἀπόστασις τού-
των σχετικῶς πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου ἀφ' ἡμῶν καὶ ὁ λόγος τῆς φαι-

νομένης λαμπρότητος αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου. Ἐκ τῶν φωτομετρικῶν ἐρευνῶν τοῦ Ζοιλνέρου εἶνε γνωστὸς ὁ λόγος οὗτος μεταξὺ ἡλίου καὶ τοῦ λαμπροῦ ἀστέρος τῆς Δύρας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόστασις εἶνε γνωστὴ· δυνάμεθα λοιπὸν διὰ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευομένου νόμου τῆς φυσικῆς νὰ εὐρώμεν τὸν λόγον τῆς λαμπρότητος τοῦ ἀστέρος αὐτοῦ καὶ τοῦ ἡλίου, ἐὰν οὗτος εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀπόστασιν ἐκείνου. Ὁ λαμπρὸς τῆς Δύρας ἀπέχει 790,000 φορὰς περιστότερον ἢ ὁ ἥλιος. Ἐὰν λοιπὸν εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀπόστασιν ἐκείνου ὁ ἥλιος, ἡ λαμπρότης αὐτοῦ θὰ ἦτο 624 δισεκατομμύρια φορὰς μικροτέρα, ἐνῶ ἡ τοῦ ἀστέρος αὐτοῦ εἶνε μόνον 26 δισεκατομμύρια φορῶν μικροτέρα τῆς τοῦ ἡλίου εἰς τὴν ἀπόστασιν εὐρίσκεται. Ὁ λόγος λοιπὸν τῆς λαμπρότητος τοῦ λαμπροῦ τῆς Δύρας πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου εἶνε ὡς 26 δισεκατομμύρια πρὸς 624 δισεκατομμύρια· κατὰ συνέπειαν ὁ ἀστὴρ αὐτὸς εἶνε πράγματι 24 φορὰς λαμπρότερος τοῦ ἡλίου.

Ἐτέρωθεν τῶν κάτωθι σημειουμένων ἀστέρων εἶνε γνωστὴ καὶ ἡ ἀπόστασις καὶ ὁ λόγος τῆς φαινομένης λαμπρότητος αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ λαμπροῦ τῆς Δύρας ἐκ τῶν φωτομετρικῶν ἐρευνῶν τοῦ Ζοιλνέρου καὶ ἄλλων. Δι' ὅσους δὲν ὑπάρχουσιν ἄμεσοι φωτομετρικαὶ συγκρίσεις εὐρίσκεται κατὰ προσέγγισιν ἡ σχετικὴ λαμπρότης διὰ τοῦ λόγου $\frac{4}{16}$, ἣν εὗρεν ὁ Ῥοσένιος μεταξὺ τῆς σχετικῆς λαμπρότητος δύο ἀλληλοδιαδόχων τάξεων. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εὐρώμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου καὶ ταύτην τὴν λαμπρότητα, ἣν θὰ εἶχεν ἕκαστος αὐτῶν, ἐὰν εὐρίσκοντο εἰς ἴσην ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν μὲ τὸν λαμπρὸν τῆς Δύρας. Ὁ κάτωθι πίναξ παρέχει τὴν παράλλαξιν τῶν ἐν αὐτῷ σημειουμένων ἀστέρων, τὴν ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν αὐτῶν μὲ μονάδα τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἡλίου, τὴν τάξιν αὐτῶν, τὴν φαινομένην λαμπρότητα μὲ μονάδα τὴν τοῦ λαμπροῦ τῆς Δύρας καὶ τὴν λαμπρότητα αὐτῶν μὲ τὴν αὐτὴν μονάδα, ἐὰν εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀστέρος τούτου. Ἡ τελευταία στήλη ἐμφαίνει τὴν σχετικὴν λαμπρότητα τῶν ἀντιστοιχούντων ἀστέρων πρὸς τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου ὡς μονάδα λαμβονομένην.

Λαμπρός τῆς Δύρας	0,261	790000	1	1,000	1,000	26
Σείριος	0,193	1068000	1	4,285	7,834	200
Ἄρκτουρος	0,127	1624000	1	1,165	4,920	126
α τοῦ Κενταύρου	0,919	224500	1	1,475	0,119	3
Πολιχός	0,076	2114000	3	0,126	1,486	38
η τῆς Κασσιοπέας	0,371	433000	4	0,032	0,016	1
20ρ τοῦ Ὀφιοῦχου	0,162	1271000	4	0,016	0,0001	1
71185 Δαλάνδου	0,511	403000	8	0,0008	0,042	0,02
ἥλιος	—	—	1	26 διςεκ.	0,039	1

Ἐκ τοῦ πίνακος αὐτοῦ βλέπομεν ὅτι ἀπολύτως ὑπάρχουσιν ἀστέρες λαμπρότεροι τοῦ ἡμετέρου ἡλίου, αὐτὸς δὲ, ἐὰν εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀπόστασιν τοῦ λαμπροῦ τῆς Δύρας, θὰ ἦτο ἀστὴρ 4^{ης} τάξεως, ὅπως τοῦτο εὐκόλως ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος λόγου τοῦ Ῥοζενίου (Rosen).

Ἰδωμεν νῦν, ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον, ὁποῖα τις εἶνε ἡ μάζα τοῦ ἡλίου συγκρινομένη πρὸς τὴν μάζαν ἄλλων ἀστέρων, διότι τὸ ποσὸν τῆς μάζης σώματός τινος κανονίζει τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν ἄλλων σωμάτων, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀποστάσεως. Ὁ ὄγκος καὶ ἡ μορφή τῶν οὐρανίων σωμάτων δὲν ἔχει ἐπιρροὴν τινα διὰ τὰς μεταξὺ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων τυχὸν ὑπαρχούσας σχέσεις ἀμοιβαίας ἑλξεως, διότι οὗτοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σημεῖα ἕνεκα τῆς παμμεγίστης ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως.

Εὐτυχῶς, ἐὰν ᾖνε γνωστὴ ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις διπλοῦ τινος ἀστέρος καὶ ὁ χρόνος τῆς περιφορᾶς τοῦ ἐνὸς τῶν δύο συστατικῶν αὐτοῦ σωμάτων περὶ τὸ ἕτερον, δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν τὴν μάζαν τοῦ συστήματος τῶν δύο αὐτῶν σωμάτων πρὸς τὸν ἥλιον. Τὸ δυνατὸν δὲ τῆς τοιαύτης συγκρίσεως εἶνε εὐληπτον, ἐὰν ἀναμνησθῶμεν ὅσα περὶ τῆς μετρήσεως τῆς μάζης τοῦ ἡλίου εἶπομεν ἐν τῇ περὶ τούτου πραγματείᾳ. Ἡ κίνησις δηλαδὴ τοῦ ἐνὸς τῶν δύο συστατικῶν σωμάτων περὶ τὸ ἕτερον κανονίζεται ὑπὸ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως αὐτῶν, ἣτις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς μάζης αὐτῶν καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀποστάσεως. Ἐὰν λοιπὸν ᾖνε γνωστὴ ἡ σχετικὴ αὐτῶν θέσις καὶ ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀφ' ἡμῶν, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὴν ἀμοιβαίαν αὐτῶν ἀπόστασιν. Εἶτα δὲ

διὰ τῆς γνωστῆς αὐτῶν κινήσεως δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἑλξεως καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν μάζαν αὐτῶν, διότι ἐκ τοῦ ποσοῦ αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἡ ἑλξις. Κυρίως ἕκαστον τῶν δύο σωμάτων κινῆται ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως περὶ τὸ κοινὸν κέντρον τοῦ βάρους τοῦ συστήματος αὐτῶν. Ὅπως προσδιορίσωμεν τὴν κίνησιν ἐκάστου, δεόν νὰ παρατηρήσωμεν τὴν ἐκτόπισιν ἐκάστου αὐτῶν χωριστά· ἐπειδὴ ὅμως αἱ παρατηρήσεις τῆς κινήσεως τοσοῦτο μεμακρυσμένων σωμάτων σχετικῶς πρὸς τρίτον σημεῖον τῆς οὐρανίας σφαίρας, οἷον τὸ ἑαρινὸν ἰσημερινὸν σημεῖον, ὑπερβαίνουν τὰ ὄρια τοῦ ἐφικτοῦ, παρατηροῦμεν μόνον τὴν σχετικὴν ἐκτόπισιν τοῦ ἐνὸς τῶν δύο πλησιοχώρων σωμάτων περὶ τὸ ἕτερον, ὑποτιθέμενοι τοῦτο ἀκίνητον. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀποδίδομεν εἰς τὸ ὑποτιθέμενον ὡς κινούμενον καὶ τοῦ ἐτέρου τὴν ἐν τῷ συστήματι κίνησιν, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὅταν δύο ἄνθρωποι πλησιάζωσιν ἀλλήλους, διὰ νὰ εὐρωμεν τὴν σχετικὴν κίνησιν τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἕτερον, δυνάμεθα τοῦτον μὲν νὰ ὑποθέσωμεν ἀκίνητον, ἐκεῖνον δὲ ὡς κινούμενον μὲ ταχύτητα ἴσην πρὸς τὸ ἄθροισμα τῆς ταχύτητος ἀμφοτέρων. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅμως αὐτῇ ἡ κίνησις τοῦ σώματος τοῦ ὑποτιθεμένου ὡς μόνου κινουμένου γίνεται ὡσανεὶ ἡ μάζα ἀμφοτέρων ἦτο συνηνωμένη εἰς τὸ ἀκίνητον ὑποτιθέμενον, διότι τὴν πρὸς ἄλληλα ἐκάστοτε κατάπτωσιν ἀμφοτέρων ἀποδίδομεν εἰς τὸ ἐν μόνον ὡσανεὶ ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως τῶν μαζῶν αὐτῶν. Ἐπιναλαμβάνομεν δὲ καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι ἐν τῇ προτέρᾳ ἡμῶν περὶ ἡλίου πραγματεία εἶπομεν περὶ τῆς σημασίας τῆς καταπτώσεως. Ἐὰν λοιπὸν ἦνε γνωστὴ ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις διπλοῦ τινος ἀστέρος καὶ ἡ τροχιά τοῦ ἐνὸς τῶν δύο συστατικῶν αὐτοῦ σωμάτων περὶ τὸ ἕτερον, τότε δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν μάζαν τοῦ συστήματος ἀμφοτέρων σχετικῶς πρὸς τὴν μάζαν τοῦ ἡλίου.

Διὰ μόνον τὸ σύστημα τῶν δύο συστατικῶν σωμάτων τοῦ Σειρίου προσδιορίσθη ἡ τροχιά ἐκάστου, διότι ἐγένοντο παρατηρήσεις τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ ἐνὸς (τοῦ πολὺ λαμπροτέρου) οὐχὶ σχετικῶς πρὸς τὸ ἕτερον, ἀλλὰ πρὸς σημεῖα ἄλλα νοερά. Μέχρι τοῦ 1862 δηλαδὴ ὁ ἀσθενέστερος ἀστὴρ δὲν εἶχε παρατηρηθῆ

ἔνεκα τοῦ ἀτονωτάτου αὐτοῦ φωτός καὶ τῆς ἀμαυρώσεως ἐκ τῆς γειτνιασεως πρὸς τὸν λαμπρότερον τῶν ἀπλανῶν· ἡ ἐνέργεια ὅμως αὐτοῦ ἦτο γνωστὴ, διότι παρατηρήθησαν ἐκτοπίσεις τοῦ λαμπροτέρου μὴ δυνάμεναι ἄλλως νὰ ἐξηγηθῶσιν ἢ διὰ τῆς παραδοχῆς κινήσεως αὐτοῦ ἔνεκα τῆς ἔλξεως ἐτέρου πλησιοχώρου ἀοράτου σώματος. Ὁ μέγας λοιπὸν Βέσσελος ὑπελόγησε τὴν τροχίαν τοῦ Σειρίου, ἡ δὲ πείρα ἐβεβαίωσε τὰ ἐξαγόμενα τῶν ὑπολογισμῶν αὐτοῦ, διότι τῷ 1862 ἀνεκαλύφθη διὰ τηλεσκοπίων ἰσχυροτάτων ὁ δευτερεύων ἀστὴρ τοῦ συστήματος τοῦ Σειρίου. Ὁ προσδιορισμὸς λοιπὸν τῆς μάζης οὐράνιων σωμάτων εἶνε δυνατὸς δι' ἐκείνους τῶν διπλῶν ἀστέρων, τῶν ὁποίων καὶ ἡ κίνησις εἶνε γνωστὴ καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις. Ἐπειδὴ δὲ προσδιορίζομεν τὴν σχετικὴν κίνησιν τοῦ ἐνὸς τῶν δύο συστατικῶν σωμάτων περὶ τὸ ἕτερον, προσδιορίζεται ἡ μάζα τοῦ ὅλου συστήματος, καὶ μόνον διὰ τὸ σύστημα τοῦ Σειρίου εἶνε γνωστὴ ἡ μάζα ἐκάστου τῶν δύο συστατικῶν αὐτοῦ σωμάτων. Οὕτως εὑρέθη ὅτι ἐν τῷ συστήματι τοῦ Σειρίου ὁ μὲν πρωτεύων ἀστὴρ ἔχει δεκατετραπλασίαν μάζαν τῆς τοῦ ἡλίου, ὁ δὲ δευτερεύων ἑπταπλασίαν. Ὁ διπλοῦς ἀστὴρ α τοῦ Κενταύρου ἔχει μόνον τὰ $\frac{2}{3}$ τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, ὁ 70ρ τοῦ Ὀριούχου ὅμως $3\frac{1}{2}$ φορὰν πλείονα.

Ἐντεῦθεν παρατηροῦμεν ὅτι ὑπάρχουσιν ἀστέρες ἔχοντες πλείονα μάζαν ἢ ὁ ἥλιος, ἄλλοι δὲ πάλιν ὀλιγωτέραν, ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι ὁ ἡμέτερος ἥλιος δὲν εἶνε σῶμα ἐξαιρετικῶς μέγα, ἀλλ' ὁμότιμον πρὸς ἄλλα οὐράνια σώματα, τὰ ὁποῖα ἔνεκα τῆς μεγίστης αὐτῶν ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεως φαίνονται εἰς ἡμᾶς ὡς σημεῖα μόνον λάμποντα. Ἐὰν λοιπὸν οἱ ἀστέρες, ἐξ ὧν καὶ ὁ ἥλιος, δὲν ἀποτελῶσι σύστημα, τότε οὐδεὶς λόγος, ὅπως μόνος οὗτος κινῆται. Ἐὰν τούναντίον, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον συναποτελῶσι τινὲς ἢ πλείονες ἢ καὶ πάντες ὁμοῦ ἐν ἡ πλείονα συστήματα, τότε ἡ μεταξὺ τῶν συστατικῶν σωμάτων σχέσις δέον νὰ κανονίζεται ὑπὸ τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως, ἥτις εἶνε γενικὴ τῆς ὕλης ιδιότης, ὅπως τοῦτο ἡ μεταξὺ τῶν διπλῶν καὶ πολλαπλῶν ἀστέρων φυσικὴ σχέσις διδάσκει. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν μεταξὺ ὁμοτίμων σωμάτων

οὐδὲν ἐξ αὐτῶν μόνον κανονίζει διὰ τοῦ ὑπερβάλλοντος τῆς μάζης αὐτοῦ τὴν κίνησιν τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ πάντα ὁμοῦ ἀλληλεπιδρῶντα. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην μόνον τὸ κοινὸν κέντρον τῆς ἀδρανείας ἔχει σχετικὴν ἐν τῷ συστήματι ἡρεμίαν. Τὸ κέντρον δ' αὐτὸ δυνατόν νὰ κατέχεται κατὰ σύμπτωσιν ὑπὸ σώματός τινος μεγάλου ἢ μικροῦ, δυνατόν ὅμως καὶ νὰ ᾔνε ἀπλῶς σημεῖον τοῦ χώρου. Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἕαν ὁ Γαλαξίας ὅλος, ὁ περιλαμβάνων τὸ πλεῖστον τῶν εἰς ἡμᾶς ὄρατῶν ἀστέρων, ἀποτελεῖ ἐν σύστημα, δὲν εἶνε εἰσέτι λελυμένον· πιθανώτατον ὅπως δῆποτε εἶνε, ὅτι ὑπάρχουσι μερικὰ συστήματα μεταξὺ σχετικῶς πλησιοχώρων ἀστέρων, τὰ ὅποια δυνατόν νὰ συνδέωνται πάλιν πρὸς ἄλληλα ἀποτελοῦντα οὕτως ἀνώτερα συστήματα. Εἴτε λοιπὸν καὶ ὁ ἥλιος ἀνήκει εἰς τοιοῦτο μερικὸν σύστημα, εἴτε εἶνε συστατικὸν ἀπ' εὐθείας ἀνωτέρου συστήματος, ἡ πείρα διδάσκει, ὅπως παρακατιόντες θὰ ἴδωμεν, ὅτι δὲν εἶνε ἀκίνητος σχετικῶς πρὸς τοὺς ἀστέρας, τῶν ὁποίων ἡ ἰδίᾳ κίνησις εἶνε γνωστὴ. Ὅπως λοιπὸν οὗτοι καὶ ὁ ἥλιος κινεῖται ἐν τῷ χώρῳ συμπαραφέρων ὅλον τὸ πλανητικὸν σύστημα. Ἡ ἐπὶ τῆς οὐρανίας λοιπὸν σφαίρας ἀλλαγὴ τῆς θέσεως τῶν ἀστέρων εἶνε ἀποτέλεσμα καὶ τῆς πραγματικῆς αὐτῶν κινήσεως ἐν τῷ χώρῳ καὶ τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου, ἀπεικονιζομένης ὑπ' ἐκείνων.

Ἰδῶμεν νῦν τί τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας φαινομένης ἐκτοπίσεως τῶν ἀστέρων, ἣν ἐκαλέσαμεν ἰδίαν κίνησιν αὐτῶν.

Ἐν τῇ κινήσει σώματός τινος διακρίνομεν τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως αὐτοῦ καὶ τὴν ταχύτητα μεθ' ἧς κινεῖται (*). Ἡ ὑπὸ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων παρεχομένη ἰδίᾳ κινήσις τῶν ἀστέρων εἶνε ἀποτέλεσμα καὶ τῆς πραγματικῆς κινήσεως αὐτῶν καὶ τῆς τοῦ ἡλίου ἀπεικονιζομένης ὑπ' ἐκείνων.

(*) Πλὴν τῆς διευθύνσεως καὶ τῆς ταχύτητος δεόν νὰ ᾔνε γνωστὴ καὶ ἡ θέσις, ἣν τὸ κινητὸν εἶχεν εἰς ὀρισμένην τιὰ ἐποχὴν,

Διακρίνομεν δὲ, καθ' ἃ εἵπομεν, μόνον τὴν ἀλλαγὴν τῆς διευθύνσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν βλέπομεν τοὺς ἀστέρας ἐπὶ τῆς οὐρανιας σφαιρᾶς. Παρατηροῦντες λοιπὸν τὴν ἰδίαν κίνησιν ἀστέρος τινὸς προσδιορίζομεν τὸ ἀποτέλεσμα μέρους μόνον τῆς κινήσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ ἡλίου, διότι τὴν ἐκ τῆς κινήσεως ἐκάστου συμπλησίασιν ἢ ἀπομάκρυνσιν (τὴν συνιστῶσιν κατὰ τὴν ὀπτικήν ἀκτῖνα), ὡς μὴ προξενούσαν ἀλλαγὴν τῆς διευθύνσεως πρὸς ἣν βλέπομεν τὸν ἀστέρα, δὲν τὴν διακρίνομεν· ἀντιλαμβανόμεθα δὲ μόνον τὸ ἄθροισμα τῶν κατὰ τὴν κάθετον τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος συνιστωσῶν ἀμφοτέρων τῶν κινήσεων. Ἄλλ' ἐκάστη τῶν δύο αὐτῶν συνιστωσῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διευθύνσεως καὶ τῆς ταχύτητος ἐκατέρας τῶν δύο κινήσεων, ἔτι δὲ καὶ τῆς γνωστῆς σχετικῆς τοποθεσίας ἀμφοτέρων τῶν κινουμένων σωμάτων· καὶ ἡ ἰδία λοιπὸν κίνησις ἐνὸς ἀστέρος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κινήσεως αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ἡλίου, ὧν ἐκατέρα εἶναι ἄγνωστος. Ἐὰν προσλάβωμεν τὴν γνωστὴν ἰδίαν κίνησιν καὶ δευτέρου ἀστέρος, πάλιν εἰσάγομεν εἰς τὸ πρόβλημα τὴν ἄγνωστον τούτου πραγματικὴν κίνησιν. Ὅσους λοιπὸν ἀστέρας καὶ ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, αἱ ἄγνωστοι πραγματικαὶ κινήσεις ἐκάστου αὐτῶν καὶ τοῦ ἡλίου εἶνε πλείονες τῶν ἐκ τῶν παρατηρήσεων παρεχομένων ἰδίων κινήσεων αὐτῶν, ἐπομένως τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου μένει ἄλυτον διὰ μόνου τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἰδίας κινήσεως τῶν ἀστέρων, ὁποίαν προηγουμένως ὥρισάμεν αὐτήν.

Ἰδωμεν νῦν τί τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν.

Τὴν κίνησιν τοῦ ἡλίου δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν δι' ἀρκούντα χρονικὸν διάστημα ὡς εὐθύγραμμον, διότι καὶ τοιαύτη ἐὰν δὲν ἦνε, βεβαίως ἢ καμπύλη ἦν καταγράφει εἶνε τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε δυνάμεθα ἱκανῶς μέγα τόξον αὐτῆς νὰ τὸ θεωρήσωμεν ὡς τμήμα εὐθείας γραμμῆς, ἧς ἡ διεύθυνσις εἶνε καὶ ἡ τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου. Ὡς τοιαύτη δὲ γραμμὴ δέον νὰ θεωρηθῆ κατὰ τὰ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς ἀποδεδειγμένα ἢ ἐφαπτομένη εἰς τὸ μέρος τῆς τροχιάς τοῦ ἡλίου, τὸ ὁποῖον νῦν οὗτος

διατρέχει. Ἐὰν ὁ ἥλιος μόνος ἐκινεῖτο, οἱ δὲ ἀστέρες ἔμενον ἀκίνητοι, τότε ἕκαστος αὐτῶν θὰ ἐφαίνετο κινούμενος ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας κατὰ τόξον μεγίστου κύκλου. Ὁ κύκλος αὐτὸς θὰ ὠρίζετο ἐκ τῆς πρὸς τὸν ἀστέρᾳ ὀπτικῆς ἀκτίνος καὶ τῆς διευθύνσεως τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου, ὅθεν ἔπεται ὅτι ὁ κύκλος αὐτὸς θὰ διέρχεται διὰ τοῦ σημείου τῆς οὐρανίας σφαίρας, πρὸς δὲ διευθύνεται ὁ ἥλιος κινούμενος καὶ διὰ τοῦ ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτου σημείου, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀπομακρύνεται. Τὸ πρῶτον τῶν σημείων αὐτῶν ἄς τὸ σημάνωμεν διὰ Ο. Εἰς τὴν περίπτωσηιν τῆς κινήσεως μόνου τοῦ ἡλίου ὁ προσδιορισμὸς τοῦ σημείου Ο θὰ ἦτον εὐχερῆς, διότι θὰ ἤρκει νὰ εὕρωμεν τὰ δύο σημεῖα τῆς τομῆς δύο μεγίστων κύκλων καταγραφομένων ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας ὑπὸ δύο διαφόρων ἀστέρων ἕνεκα τῆς κινήσεως μόνου τοῦ ἡλίου. Ἐκ τῶν δύο αὐτῶν ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων σημείων τὸ Ο εἶνε ἐκεῖνο, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου οἱ ἀστέρες πάντες φαίνονται ἀπομακρυνόμενοι.

Πράγματι ὅμως δὲν κινεῖται μόνος ὁ ἥλιος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀστέρες συγχρόνως, ὅθεν τὸ πρόβλημα τοῦ ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ τοῦ σημείου Ο καὶ τῆς ταχύτητος τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου εἶνε ἀπροσδιόριστον, καθὰ προηγουμένως εἶπομεν. Ἐὰν ὅμως κάμωμεν προϋπὸθεσίν τινα πιθανήν, τότε εἶνε κατορθωτὸς ὁ κατὰ προσέγγισιν προσδιορισμὸν τοῦ σημείου Ο, τοῦ σημείου δηλαδή τῆς οὐρανίας σφαίρας πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνεται νῦν ὁ ἥλιος κινούμενος. Ἡ προϋπὸθεσις αὕτη, ἣν ἡ πείρα ἐπικυροῖ, εἶνε ὅτι ἡ διεύθυνσις τῆς πραγματικῆς κινήσεως τῶν ἀστέρων εἶνε διάφορος δι' ἕκαστον αὐτῶν. Δὲν ὑπάρχει δηλαδή λόγος τις ὅπως προτιμῶσι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, ὅλως ἀσχετοὶ πρὸς ἀλλήλους, τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν. Ἐὰν λοιπὸν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς διάφορα μέρη τῆς οὐρανίας σφαίρας εὐρισκόμενους καὶ κατὰ συνέπειαν ἀσχετοὺς πρὸς ἀλλήλους, τότε θὰ ὑπάρχη μεγάλη ποικιλία τῆς διευθύνσεως ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτῶν κινήσει. Δυνατὸν τινες αὐτῶν, εὐρισκόμενοι πλησίον ἀλλήλων καὶ ἀποτελοῦντες σύστημα, νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὅσον τὸ δυ-

νατὸν πλείονας εἰς ὅλως διάφορα μέρη τοῦ χώρου εὐρισκομένους, κατὰ συνέπειαν ἀσκέτους πρὸς ἀλλήλους, τότε διὰ τὸ σύναλον δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ τὴν ἀνωτέρω προϋπόθεσιν.

Δεκτῆς λοιπὸν ταύτης γενομένης, θέλομεν ἔχει ἐν τῇ ἰδίᾳ κινήσει ἐκάστου ἀστέρος τυχαῖον μὲν στοιχεῖον τὴν ἐπιρροὴν τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ κινήσεως, σταθερὸν δὲ τὴν ἀπεικόνισιν τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου. Λαμβάνοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν πολλοὺς ἀστέρας, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ κινήσει αὐτῶν εἰσερχομένην κίνησιν τοῦ ἡλίου, θεωροῦντες τὴν ἐπιρροὴν τῆς πραγματικῆς αὐτῶν κινήσεως ὡς τροποποιούσαν μόνον τυχαίως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου. Θεωροῦμεν δηλαδὴ τὴν ἰδίαν κίνησιν τῶν ἀστέρων ὡς ἀποτέλεσμα μόνον τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου, τὸ δ' ἐν αὐτῇ εἰσερχόμενον ἀποτέλεσμα τῆς πραγματικῆς αὐτῶν κινήσεως ὡς τυχαῖον λάθος, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιρροὴν ζητοῦμεν νὰ ἀπαλείψωμεν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἰδίας κινήσεως ὅσον οἷόν τε πλείονων ἀστέρων. Ἡ πεῖρα δὲ, ὅπως ἐκ τῶν περαιτέρω μνημονευομένων διαφόρων ἐξαγομένων καταφαίνεται, ἐπικυροῖ τὴν προϋπόθεσιν, ἣν ἀνωτέρω ἐδέχθημεν.

Πρῶτος ἐπροσδιώρισεν Ἑρσχελος ὁ πρεσβύτερος τὸ σημεῖον τῆς οὐρανίας σφαίρας, πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνεται ὁ ἥλιος, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδίαν κίνησιν 80 ἀστέρων. Εὔρε δὲ ὅτι τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶχε διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 1800 ὀρθὴν ἀνάβασιν $260^{\circ}44'$ καὶ ἀπόκλισιν $26^{\circ}16'$, ἐπομένως εὐρίσκεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν βλέπομεν τὸν ἀστέρα ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ἑρακλέους. Ὁ Πρεβῶτος εὔρε διὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν πλησιόχωρον σημεῖον. Ὁ Γαῦσος ὁ ἐφευρὼν τὴν μέθοδον τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων πρὸς ἐξίσωσιν τῶν τυχαίων λαθῶν (ὁποῖα θεωροῦνται καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἰδίας κινήσεως τῶν ἀστέρων ἀποτελέσματα τῆς πραγματικῆς αὐτῶν κινήσεως, καθ' ἃ προηγουμένως εἴπομεν), εὔρε διὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὴν μὲν ὀρθὴν ἀνάβασιν $259^{\circ}10'$, τὴν δὲ ἀπόκλισιν $30^{\circ}50'$. Πρῶτος, ὅστις ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἰδίας κινήσεως μεγάλου ἀριθμοῦ ἀστέρων ὑπῆρξεν ὁ Ἀργελάνδρος. Ὁ μέγας οὗτος

καὶ λεπτότατος παρατηρητῆς, συγκρίνας τὰς τοποθεσίας 560 ἀστέρων, ἃς αὐτὸς εὔρε, πρὸς τὰς τοποθεσίας αὐτῶν, ἃς εὔρον ἀρχαιότεροι παρατηρηταὶ ἀπὸ τοῦ Βραδλεῦου καὶ ἐντεῦθεν, ἐξήγαγε τὴν ἰδίαν κίνησιν αὐτῶν. Ἐκ τῶν 560 ἀστέρων αὐτῶν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ σημείου, πρὸς τὸ ὁποῖον κινεῖται ὁ ἥλιος, μόνον 390, τῶν ὑποίαν ἡ ἰδία κίνησις ἐτησίως εἶνε μείζων τοῦ 0",4. Διήρσε δ' αὐτοὺς εἰς τρεῖς τάξεις, ἐξ ὧν ἡ πρώτη περιλαμβάνει 21 ἀστέρας, ἔχοντας ἐτησίαν ἰδίαν κίνησιν μείζονα τοῦ 1", ἡ δευτέρα περιλαμβάνει 50, ὧν ἡ ἰδία κίνησις εἶναι μικροτέρα μὲν τοῦ 1", μείζων ὁμῶς τῶν 0",5· τέλος ἡ τρίτη περιλαμβάνει 309 ἀστέρας ἔχοντας ἰδίαν κίνησιν μεταξὺ 0",5 καὶ 0",4

Ὁ Λουνδάλος προσλαβὼν ἐκ τῶν 560 τοῦ Ἀργελάνδρου ἀστέρας πλὴν τῶν 390 καὶ ἄλλους, ὧν ἡ ἰδία κίνησις εἶνε μείζων τῶν 0,08 ἐλάσσω ὁμῶς τοῦ 0",4 εὔρε διὰ τὸ ζητούμενον σημεῖον τὴν τεποθεσίαν, ἀναφερομένην εἰς τὴν θέσιν τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας τοῦ 1800.

Ὁ Γαλουαίγιος λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδίαν κίνησιν ἀστέρων ἰδίως τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἐπομένως ἄλλους παρὰ τοὺς βορείους, οὓς οἱ προηγούμενοι εἶχαν ὑπ' ὄψιν, εὔρε διὰ τὸ 1800 τὴν μὲν ὀρθὴν ἀνάδασιν 260' 4", τὴν δὲ ἀπόκλισιν + 34' 23".

Καὶ τὸ ἐξαγόμενον αὐτὸ, στηριζόμενον ἐπὶ ἀστέρων τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, συμφωνεῖ πρὸς τὰ προηγούμενα.

Τὴν πλησιεστέραν καὶ ἐντελεστέραν ἔρευναν πρὸς εὔρεσιν τοῦ σημείου τῆς οὐρανίας σφαίρας, πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνεται νῦν ὁ ἥλιος κινούμενος, διεξήγαγεν ὁ Μαίδλερος. Οὗτος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδίαν κίνησιν 2163 ἀστέρων, συγκρίνας τὴν τοποθεσίαν αὐτῶν, τὴν ἐξαχθεῖσαν ἐκ τῶν πρώτων ἀκριβῶν παρατηρήσεων τοῦ Βραδλεῦου πρὸς τὰς τοποθεσίας, τὰς ἐξαγομένας ἐξ ἄλλων μεταγενεστέρων παρατηρήσεων. Πάντας τοὺς ἀστέρας αὐτοὺς ἔχοντας ἰδίαν κίνησιν μείζονα τῶν 4" εἰς 100 ἔτη, διήρσεν ὁ Μαίδλερος εἰς τρεῖς τάξεις, ὧν ἡ μὲν περιλαμβάνει 227 ἀστέρας ἔχοντας ἰδίαν κίνησιν εἰς 100 ἔτη μείζονα τῶν 25", ἡ δὲ 663 10" ἕως 25", ἡ δὲ 1273 4" ἕως 10". Εὔρε

λοιπὸν διὰ τὴν ἰσημερίαν τοῦ 1800 ἐκ μὲν τῆς α' τάξεως σημείον ἔχον ὀρθὴν ἀνάβασιν $262^{\circ} 9'$ καὶ ἀπόκλισιν $+39^{\circ} 25'$, ἐκ δὲ τῆς β' τάξεως $261^{\circ} 14'$ καὶ $+37^{\circ} 54'$, ἐκ δὲ τῆς γ' τάξεως $261^{\circ} 32'$ καὶ $+42^{\circ} 22'$. Αἱ τιμαὶ αὗται, συμφωνοῦσαι καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὰ ἐξαγόμενα ἄλλων ἀσχοληθέντων περὶ τὸ αὐτὸ ζήτημα, παρέχουσιν ἡμῖν τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἀληθείας αὐτῶν. Ἐὰν λάβωμεν τὸν μέσον ὄρον ἐξ αὐτῶν εὐρίσκομεν διὰ τὸ ζητούμενον σημεῖον σχετικῶς πρὸς τὴν ἰσημερίαν τοῦ 1800 ὀρθὴν μὲν ἀνάβασιν $261^{\circ} 39'$, ἀπόκλισιν δὲ $+39^{\circ} 54'$. Τὴν θέσιν δὲ ταύτην ἔνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀστέρων, οὓς ὁ Μαιδλερος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἀκριβείας τῆς διεξαγωγῆς δεόν νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὴν μᾶλλον πρὸς τὴν ἀλήθειαν προσεγγίζουσαν.

Ἐὰν ζητήσωμεν πλησίον τίνων ἀστέρων εὐρίσκεται τὸ σημείον αὐτὸ, εὐρίσκομεν ὅτι κεῖται πλησίον τῶν ἀστέρων ρ καὶ ι τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ἡρακλέους.

Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν, ὅτι τὸ εὐρεθὲν σημείον δὲν εἶνε κέντρον ἑλξεως, πρὸς τὸ ὁποῖον φέρεται ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ σημείον πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνεται νῦν ἡ κίνησις τοῦ ἡλίου. Λέγοντες ὅτι κινεῖται πρὸς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Ἡρακλέους, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ ἥλιος μεταβαίνει εἰς τὸν ἀστερισμὸν αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι ἡ νῦν διεύθυνσις τῆς κινήσεώς του συμπίπτει μὲ τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκεται ὁ ἀστερισμὸς αὐτός.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ ἐὰν ἢ ἐπὶ τοῦ ἡλίου διατρεχομένη τροχιά ᾖ εὐθύγραμμος ἢ καμπυλόγραμμος, διότι τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἔχομεν παρατηρήσεις ἰκανῶς ἀκριβεῖς εἶνε πολὺν βραχύ. Καὶ καμπύλη ἐὰν ᾖ ἢ τροχιά τοῦ ἡλίου, βεβαίως εἶνε τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε τεμάχια αὐτῆς καὶ εἰς ἑκατοντάδας ἐτῶν διανύμενα, ὀλίγον διαφέρουσι τῆς εὐθείας. Καὶ ἡ ταχύτης ἐὰν μεταβάλλεται, καὶ ταύτης ἢ μεταβολῆ κατ' ἀνάγκην θὰ ᾖνε βραδεία, διότι τὰ αἴτια (ἢ ἑλξίς ἄλλων μεμακρυσμένων ἀστέρων) βεβαίως δὲν ἐπιδρῶσιν ἐπαισθητῶς ἐν μικροῖς χρονικοῖς διαστήμασι. Διὰ μακρότατον λοιπὸν ἔτι χρόνον δυνά-

μεθα νὰ θεωρῶμεν τὴν κίνησιν τοῦ ἡλίου εὐθύγραμμον καὶ ὁμαλὴν. Δυνάμεθα ὁμῶς διὰ γενικῶν τινῶν σκέψεων νὰ ἐξαγάγωμεν γενικὰ τινὰ συμπεράσματα περὶ αὐτῆς. (ἀκολουθεῖ)

Δ. Κ. ΚΟΚΚΙΑΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Ὁ Σωτὴρ, ποίημα ἐπικόν ὑπὸ Ν. Κοντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σελ. 58].

Περὶ ἀφομοιώσεως ἐν τῷ ψυχικῷ βίῳ ὑπὸ Χρ. Δ. Παπαδοπούλου. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 31].

Κριτικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ εἰς Πλουτάρχου παραλλήλους βίους ὑπὸ Γρηγ. Ν. Βερναρδάκη δ. φ. Ἐν Ἀθήναις 1878 (ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς ἐλληνικῆς ἀλληλογραφίας τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς). [8ον, σ. 32].

Γραμματικὴ ἐλληνικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλλ. σχολείων, συνταχθεῖσα ὑπὸ Α. Α. Κωτσάκη, σχολάρχου ἐν Ἀθήναις. [8ον, σ. ζ' καὶ 167].

Encore deux mots sur l' extraction de la cataracte chez les anciens par André Anagnostakis, Athènes 1878. [8ον, p. 42].

Μελέται περὶ τῆς ὀπτικῆς τῶν ἀρχαίων ὑπὸ Ἀνδρέου Ἀναγνωστάκη, πρυτάνεως τοῦ ἐν Ἀθήναις ἑλλ. πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις 1878, [8ον, σ. 28].

Κριτικὴ ἐρμηνεία τῆς εὐαγγελικῆς ῥήσεως «ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» κατὰ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τοῦ ὀρθολογισμοῦ ὑπὸ Προκοπίου Β. Οἰκονομίδου, ἱεροδιακόνου πτυχιούχου θεολόγου τῆς ἐν Μόσχᾳ Πνευματικῆς Ἀκαδημίας. Ἀθήνησι 1878. [8ον, σελ. ἡ καὶ 164].

Ἐκθεσις τῆς διαχειρίσεως τοῦ Ὀρφανοτροφείου Γ. καὶ Αἰκ. Χατσῆ Κώνστα τοῦ ἔτους 1877. Ἐν Ἀθήναις 1878, [8ον, σ. 16 μετὰ πίνακος].

Περὶ τοῦ ρυθμοῦ ἐν τῇ ὕμνογραφίᾳ τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας ὑπὸ Παναγιώτου Κουπιτώρη. Ἐν Ἀθήναις 1878 (ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς ἑλλ. ἀλληλογραφίας τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς). [8ον, σ. 22].

Ἐκθεσις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ ὑπὲρ τῆς γυναικείας παιδείσεως Συλλόγου τῶν Κυριῶν περὶ τῶν πεπραγμένων ἀπὸ τῆς 1 ἀπριλίου 1877 μέχρι τῆς 31 μαρτίου 1878. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 32].

Αἱ διακόνισσαι τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἐρανισθὲν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ τῆς Σ. Μ. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 16].

Νέα μέθοδος πρὸς διδασκαλίαν τῶν στοιχείων τῆς γαλλικῆς γραμματικῆς καὶ συνομιλίας ὑπὸ Ν. Κοντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις 1877. [8ον, σ. ε' καὶ 240].

Μεθοδικὴ σειρὰ ζητημάτων πρὸς ἔγγραφον ἔκθεσιν ἰδεῶν χάριν τῶν στοιχειωδῶν σχολείων, συνταχθεῖσα ὑπὸ Γεωργίου Γεράκη. Βαθμῆς 4. Ἀθήνησι 1878. [8ον μικρὸν, σ. ζ' καὶ 48].

Περὶ τῆς νήσου Σπέτσας ἢ Σπεστωῶν ὑπὸ Ἀναστασίου Κ. Ὁρλάνδου. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 96].

Annuaire de l'association pour l'encouragement des Études Grecques en France. He année 1877. Paris, 1877. [8ον, p. LXXVIII, 392].

Monuments grecs publiés par l'association pour l'encouragement des Études Grecques en France. N. 6. Paris 1877. [4ον, p. 427].

La Grèce devant le Congret. Lettre de M. X... adressé à M. X. Paris 1878. [8ον, p. 24].

* Μικρὰ φυσικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀρρένων καὶ κορασίων ὑπὸ Μαζίμου Δ. Δασκαλάκη (ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ). Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον μικρὸν, σ. 104].

* Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, ἢ ἡ ἀρπαγὴ ἐνὸς ὀρόνου, ἱστορημα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Θ. Γ. Τυπάλδου. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 104].

* Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ἐν ἀπελπισίᾳ ἐκπνέων, ἢ ἀπάντησις εἰς τὰ ὑπὸ Κλέωνος Ῥαγκαθῆ κατὰ τῆς ἀμωμότητος ἡμῶν πίστεως γραφέντα καὶ ἐπιστημονικὴ αὐτῶν ἀναίρεσις ὑπὸ Ν. Ἀμβράζου, φοιτητοῦ τῆς θεολογίας. Ἀθήνησι 1878. [12ον, σ. κβ' καὶ 159].

* Catalogue des livres publiés en Grèce depuis 1873 jusqu'à 1877, rédigé sur l'invitation de la Commission pour l'encouragement de l'industrie national en Grèce, par Démétrius A. Comilias. Athènes 1878. [8ον, p. 232].

* Στοιχειώδης φυσικὴ ἱστορία μετὰ εἰκόνων πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων, ἐρανισθεῖσα ὑπὸ Δ. Ἡ. Κυριακοπούλου καὶ Β. Σ. Γκολφίνοπούλου, καθηγητῶν γυμνασίων. Ἀθήνησι 1878. [8ον, σελ. ἡ καὶ 160].

* Α. Ἀθανασιάδου, προέδρου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, αἰτιολογικαὶ ἐκθέσεις τῶν οὐσιωδესτέρων διατάξεων τοῦ περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Συνεδρίου νομοσχεδίου. Νομοσχέδιον περὶ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

* Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Στατιστικὴ τοῦ ἐν Κερκύρα φρενοκομείου τοῦ ἔτους 1877, ὑποβληθεῖσα εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ δημοσίου τούτου καταστήματος Χρ. Τσηριγώτου, ἱατροχειρουργοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 27].

* Κυριακὴ ἢ ἐπίδρασις ἐπὶ τε τῆς ὑγείας καὶ τῆς εὐημερίας τῶν λαῶν,

- ὕπὸ Καρόλου Χίλλ, γραμματέως τοῦ Συλλόγου πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ἐργατῶν κατὰ τὰς κυριακὰς μετὰ εἰσαγωγῆς ὑπὸ W. E. Γλάδστωνος. Μετάφρασις ἐκ τοῦ πρωτοτύπου. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σελ. ἡ καὶ 54].
- * Ἱστορία τῶν ἀρχαίων Δουκῶν καὶ λοιπῶν ἡγεμόνων τοῦ Αἰγαίου πελάγους μετὰ περιγραφῆς τῶν κυριωτέρων νήσων καὶ τῶν ἀξιολογητέρων μνημείων αὐτῶν, γαλλιστὶ συγγραφείσα κατὰ τὸ 1698 ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦτου P. Sauger, μεταφρασθεῖσα δὲ ὑπὸ Ἀλεξ. Μ. Καράλλη. Ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου 1878. [8ον μικρὸν, σ. ζ' καὶ 222].
- * Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ Α. Ἀσθениάδου (ἐκ Βάρνης). Ἐν Κεφαλληνίᾳ 1878. [8ον, σ. ἡ καὶ 116].
- * Χημεία ὑπὸ H. E. Roscoe, καθηγητοῦ τῆς χημείας ἐν Μάντζεστερ, ἐκδοσις ἑλληνικῆ, ἀξήθησις καὶ πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων καὶ ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων ἐντελῶς ἐπεξεργασθεῖσα ὑπὸ Ἀναστασίου Κ. Χρηστομάνου, καθηγητοῦ τῆς χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. 1878 [12ον, σ. ιβ' καὶ 262].
- * Κωνσταντίνου Μεταξᾶ ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σελ. 128].
- * Ναυτικὴ τακτικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν πολεμικῶν πλοίων. Ἀθήνησι 1878. Δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, μετεφράσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Γαρουφαλῆ, [4ον, σ. 418].
- * Ζήνων, παλαιὰ τραγωδία ἐκδιδομένη ἐκ χειρογράφου τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα. Ἐν Βενετίᾳ 1878. [8ον, σ. 102].
- * Ὁ Στάθης, Κρητικὴ κωμῶδια νῦν πρῶτον ἐκδιδομένη ἐκ χειρογράφων τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα. Ἐν Βενετίᾳ 1878. [8ον, σ. 74].
- * Γύπαρις, ποιμενικὴ κωμῶδια νῦν πρῶτον ἐκδιδομένη ἐκ χειρογράφων τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα. Ἐν Βενετίᾳ 1878. [8ον, σ. 100].
- * Ἡ Ἐρωφίλη, τραγωδία Γεωργίου Χορτάτση, ἐκδιδομένη ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα. Ἐν Βενετίᾳ 1878 [8ον, σ. 180].
- Φθολογία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς νεωτέρας γλωσσολογίας ὑπὸ I. N. Σταματέλου, σχολάρχου. Ἐν Ζακύνθῳ 1878. [8ον, σ. 69].
- Λόγος περὶ αὐτῶν πνευμάτων, ἐκφωνηθεὶς τῇ 12 Ἰουνίου 1878 ἡμέρᾳ τῶν ἐξετάσεων τῆς ἐν Ἐρμουπόλει Ἱερατικῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ Μεθοδίου Παπαναστασοπούλου, πτυχιούχου τῆς θεολογίας καὶ διευθυντοῦ τοῦ ἱερατικοῦ σχολείου Κυκλάδων. Ἐν Ἐρμουπόλει, τύποις «Προόδου». 1878. [8ον, σελ. 26.]
- Δι' Ἀθῆναι ὑπὸ ἱατρικὴν ἔποψιν ὑπὸ Γεωργίου Χ. Βάφα, διδάκτορος τῆς

ιατρικῆς. Μέρος πρῶτον ἡ πόλις. Ἀθήνησι, ἀναλώμασι καὶ τύποις Ἀνδρέου Κορομηλά 1878. [8ον, σελ. 199.]

Δελτίον τῶν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ δούλῃ Ἑλλάδι ἐκδιδομένων βιβλίων· ἐκδίδεται ἅπαξ τοῦ μηνός ὑπὸ Ν. Ι. Σπανδωνῆ. Ἐν τῷ τυπογραφείῳ «Κορίννης» [Ἐίς 8ον. Ἀρ. 1 τῆ 27 Ἰουλίου 1878, σελ. 1—16].

Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀπὸ Ἰανουαρίου 1877 μέχρις Ἰανουαρίου 1878. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Ἀγγελοπούλου, 1878. [8ον, σ. 38 μεθ' ἐνός πίνακος τῶν ἀνασκαφῶν].

R. E. Pissin. Ἡ ἀρίστη μέθοδος τοῦ διὰ δαμαλίδος ἐμβολιασμοῦ. Διαγώνισμα βραβευθὲν μὲν ὑπὸ τῆς Ῥωσικῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, μεταφρασθὲν δὲ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Δημητρίου Θ. Παγκάλου, διδάκτορος τῆς ἱατρικῆς, χειρουργικῆς καὶ μαιευτικῆς, καὶ δημοσιεύμενον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἐθνικοῦ τυπογραφείου, 1878. [8ον, σ. 21].

*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

1878 Μάϊος ἔ. ν.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,05	
Μεγίστη »	756,66	(τὴν 24 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	742,26	(τὴν 3 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	21,95
Μεγίστη »	33,9 (τὴν 30 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	8,9 (τὴν 6 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 5,95 χμ.), ἀστραπῶν 1, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 15 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 6 Β, 3 ΒΑ, 6 Ν.

Ἰούnius

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	750,40
Μεγίστη »	755,35 (τὴν 9 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	745,12 (τὴν 28 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	26,24
Μεγίστη »	35,4 (τὴν 2 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	16,0 (τὴν 10 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 3 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 7,43 χμ.), ἀστραπῶν 4, βροτῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 11 ΒΑ, 2 Ν.

Ἰούλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,20
Μεγίστη »	755,9 (τὴν 22 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	740,76 (τὴν 27 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	28,57
Μεγίστη »	38,6 (τὴν 13 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	18,0 (τὴν 7 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 3 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 13,83 χμ.), ἀστραπῶν 3, βροτῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 17 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 9 ΒΑ, 1 Α, 3 Ν.

Αὐγούστος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,05 χμ.
Μεγίστη »	752,96 (τὴν 29 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	738,68 (τὴν 1 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	28,53
Μεγίστη »	36,9 (τὴν 31 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	19,4 (τὴν 3 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 4,32), ἀστραπῶν 2, βροτῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 18 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 10 ΒΑ, 1 ΝΑ, 1 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Ἐν σελ. 28, στίχ. 5 τὸ law empire διορθωθῆτω lower empire.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟΝ.

§ 1. Ἴσοκράτην—Ἡσίοδον.

Θέων Προγυμν. κεφ. Γ' (Ῥητ. Οὐαλζ. Τόμ. Α', σελ. 217, 9) αΔεύτερον δὲ ἀπὸ τοῦ ἀδύνατου ἐπιχειρήσομεν δεικνύντες ὅτι ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα οὕτω γενέσθαι, ὡς φησιν ὁ συγγραφεύς, ἤτοι διὰ τὸ μηδὲν πεφυκέναι γίνεσθαι ἢ διὰ τὸ μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἶναι τὰ ἱστορούμενα· οἷον πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι Ἑρακλῆς ἀπέκτεινε Βούσιριν· κατὰ γὰρ Ἡσίοδον πρεσβύτερος Ἑρακλέους ἐστὶν ὁ Βούσιρις ἔνδεκα γενεαῖς.

Οὗτ' ἄλλος, καθ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν, ὑπώπτευσε τὴν παραδεδομένην γραφὴν οὔτε ὁ νέαν τῶν ἀποσπασμάτων τῶν Ἑλλήνων ἐπικῶν ἔχδοσιν ποιούμενος Κιγκήλιος (Τόμ. Α', σελ. 168).

Ἄλλ' ἄτοπος πάντως εἶνε ἡ γραφὴ αὕτη, ἀποφαινόμεθα δ' ἀνευδοκίμως ὅτι ὁ Θεὸν ἔγραψε «κατὰ γὰρ Ἴσοκράτην πρεσβύτερος Ἑρακλέους ἐστὶν ὁ Βούσιρις ἔνδεκα γενεαῖς» ἀποβλέπων εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ ῥήτορος ἐν τῷ Βουσίριδι εἰρημένα § 37 ἀόμολογεῖται δὲ παρὰ πάντων τῶν λογοποιῶν Περσέως τοῦ Διὸς καὶ Δανάης Ἑρακλέα μὲν εἶναι τέτταρσι γενεαῖς νεώτερον, Βούσιριν δὲ πλεον ἢ διακοσίους ἔτεσι πρεσβύτερον.

Ὡς συγγέονται ἐν τοῖς κώδιξι τὸ ἄριστος καὶ Ἀριστοτέλης, τὸ σοφός καὶ Σοφοκλῆς, τὸ ξένος καὶ Ξενοφῶν, τὸ δῆμος καὶ Δημοσθένης, οὕτω καὶ τὸ ἴσος καὶ Ἴσοκράτης. Ἴδε Βάστιον *Epist. Crit.* σελ. 133 καὶ *Comment. Palaeog.* σελ. 798 καὶ Κόβητον *Var. Lect.* σελ. 14.

Εὐκολώτατα δέ, νομίζομεν, ἠδύνατο ἀμαθῆς βιβλιογράφος εὐρῶν ἐν τοῖς τοῦ Θεωνος *ΙΣΟΝ* γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ Ἴσοκράτην γὰ ἐκλάβῃ αὐτὸ ἀντὶ τοῦ *ΗΣΙΟΔΟΝ* καὶ γὰρ παράσχη οὕτως ἡμῖν τὴν ἀτόπως ἔχουσαν γραφὴν «κατὰ γὰρ Ἡσίοδον πρεσβύτερος Ἑρακλέους ἐστὶν ὁ Βούσιρις ἔνδεκα γενεαῖς».

§ 2. *λυττήσας—λυπήσας.*

Σχολ. Ἰλιάδ. Τόμ. Α', σελ. 231, 18 Δινδ. «Παραγενόμενον δὲ αὐτὸν εἰς τὴν Θράκην Λυκοῦργος ὁ Δρύαντος *λυπήσας* Ἡρας μίσει μύωπι ἀπελαύνει αὐτὸν τῆς γῆς καὶ καθάπτεται αὐτοῦ καὶ τῶν τιθηνῶν· ἐτύγχανον γὰρ αὐτῶ συνοργιάζουσαι· θεηλάτῳ δὲ ἐλαυνόμενος μάλιστα τὸν θεὸν ἔσπευδε τιμωρήσασθαι. Ὁ δὲ ὑπὸ δέους εἰς τὴν θάλασσαν καταδύνει καὶ ὑπὸ Θέτιδος ὑπολαμβάνεται καὶ Εὐρυνόμης».

Ἐπειδὴ παντελῶς ἀδυνατοῦμεν νὰ νοήσωμεν τὸ *λυπήσας*, τρέπομεν αὐτὸ εἰς τὸ *λυττήσας*, ὕπερ προσφυσέστατον εὐρίσκομεν ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ· «Λυκοῦργος ὁ Δρύαντος *λυττήσας* Ἡρας μίσει μύωπι ἀπελαύνει αὐτὸν τῆς γῆς», τουτέστι *μαεῖς, οἰστρήσας, ἔκφρων γενόμενος*, κτλ. Πρβ. τὸ μετ' ὀλίγα κείμενον «θεηλάτῳ δὲ ἐλαυνόμενος μάλιστα». Περὶ τοῦ *θεήλατος μαστιξ*, *θεήλατος πληγῆ*, *ἄθροά θεοῦ μαστιξ*, κτλ. θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ.

Ὡς δ' ἐναυθὰ τὸ *λυττήσας* μετεβλήθη ὑπὸ τῶν γραφῶν εἰς τὸ *λυπήσας*, οὕτως ἐν τοῖς Ποιμενικοῖς τοῦ Λόγγου Β', 8 μετετυπώθη τὸ *λύπησ* εἰς τὸ *λύττης*· ατὰς τε ψυχὰς συνεστάλησαν ὑπὸ *λύττης* καὶ ἐπανελθόντες νύκτωρ εἰς τὰς ἐπαύλεις παρέβαλλον οἷς ἤκουσαν τὰ ἑαυτῶν». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν *λύπησ* ἀποκατέστησε παρὰ τῷ Λόγγῳ ὁ Ἰέτιος.

Τὸ Π καὶ ΤΤ μεγάλην ἔχοντα ἐμφέρειαν εὐκόλως μεταπίπτουσιν εἰς ἄλληλα. Ὡσαύτως συγγέονται ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τὸ Π καὶ ΙΓ, τὸ Π καὶ ΓΙ, τὸ Π καὶ ΙΤ, τὸ Π καὶ ΤΙ, τὸ Π καὶ ΓΓ, τὸ Π καὶ ΤΡ, τὸ Π καὶ ΓΡ, κτλ., ὡς ἀκριβῶς θὰ παραστήσωμεν ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

§ 3. *μεταγράφειν—παραγράφειν.*

Γαλην. Τόμ. Ζ', σελ. 892 «Ἄλλὰ τις τῶν παλαιῶν βιβλιογράφων ἤμαρτεν, ἔπειθ' οὕτως ἔχον ἔφθασεν ἐκδοθῆναι τὸ βιβλίον, ἐφυλάχθη τε εἰκότως μέχρι δεῦρο τοῦτ' αὐτὸ τὸ σφάλμα, τινῶν μὲν ὀλιγώρως ὁμιλούντων τοῖς τῶν παλαιῶν βιβλίοις, ὡς μήτ' εἰ λείπει τι μήτ' εἰ δι' ἑτέρου γράμματος εἴρηται γνωρίζ

ζειν, ἐνίων δὲ γνωριζόντων μὲν ἀλλὰ προσθεῖναι τὸ λείπον οὐ
τολμώντων· οὐ γὰρ δὴ ὁμοίως τοῖς νῦν οἱ πρόσθεν εὐχερεῖς ἦσαν
οὐδ' ἔτοιμοι παραγράφειν παλαιὰν λέξιν ὡσαύτως γεγραμμένην
ἐν ἅπασι τοῖς ἀντιγράφοις, ἀλλ' ἐπισημῆνασθαι μόνον αὐτοῖς
ικανὸν ἦν ὡς ἐνταῦθα μὲν ἔλλιπῶς, ἐν τῷ ἔκτῳ δὲ τῶν Ἐπιδη-
μιῶν τελῶς ἢ διαίρεσις γέγραπται τῶν δυσπνοιῶν».

Οὐδαμῶς τὸ παραγράφειν ἀρμόζει τῷ προκειμένῳ χωρίῳ,
οὐ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ προφανῶς ῥῆμα σημαῖνον μεταβάλλειν ἢ
μεταποιεῖν. Ὅρθῶς μετ' ὀλίγα εἶνε γεγραμμένον (σελ. 894)
«Τοῦτο μὲν δὴ χρήσιμόν ἐστι μεμνησθαι πρὸς πολλὰς τῶν ἀσα-
φῶν ῥήσεων, ἐν αἷς ἦτοι παραλελειφθαί τι πιθανόν ἐστιν ἢ παρα-
γεγράφθαι· οὐδὲν γὰρ κωλύει κατ' ἐκείνας ἦτοι τὸ λείπον προ-
στιθέντας ἢ τὸ ἡμαρτημένον ἐπανορθοῦντας ἀπεργάζεσθαι τέ-
λεόν τε καὶ ἀληθῆ τὸν λόγον· ὡσπερ γὰρ τὸ μεταγράφειν τὰς
παλαιὰς ῥήσεις προπετές, οὕτω καὶ φυλάττοντας ὡς γέγραπται
βραχείαις τέ τισιν ἢ προσθέσεσιν ἢ ὑπαλλάξῃσι διαλύεσθαι τὰς
ἀπορίας ἀγαθῶν ἐξηγητῶν ἐστὶν ἔργον». Ἀναγνωστῆρον «οὕτω
τὸ φυλάττοντας ὡς γέγραπται βραχείαις ΓΕ τισιν ἢ προσθέσε-
σιν ἢ κτέ.». Περὶ τοῦ παραγεγράφθαι, ἀνθ' οὗ δύναται τις εὐ-
λογώτατα νὰ εἰκάσῃ παρΕΓγεγράφθαι, θὰ εἴπωμεν τὰ δέοντα
ἐτέρῳθι.

Καὶ παρ' Ἰαμβλίχῳ π. Πυθαγορ. βίου § 43 ἀναγινώσκειται
«τὴν δὲ (παιδείαν) δυνατόν εἶναι καὶ παρ' ἐτέρου ΠΑΡΑλαβεῖν
καὶ τὸν δόντα μηδὲν ἤττον αὐτὸν ἔχειν». Ἄλλ' ἐν τῷ ἀρίστῳ
κώδικι φέρεται «παρ' ἐτέρου ΜΕΤΑλαβεῖν». Πρὸς τὸ πρὸ ὀλί-
γων κείμενον «τὰ μὲν οὐχ οἷόν τε εἶναι παρ' ἐτέρου μεταλαβεῖν»
(*Ἴδε Κόδῆτον Μνημοσ. 1877, σελ. 356).

Παράδοξον ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ ἐπιφανέστατος τῶν κριτικῶν
παραθέμενος τὰς τοῦ Γαληνοῦ ῥήσεις *Nov. Lect.* σελ. IX κέξ.
καὶ *Λογ. Ἑρμ.* Τόμ. Α', σελ. 226 κέξ. οὐδεμίαν οὔτε περὶ τοῦ
ΠΑΡΑγράφειν ἐποίησατο παρατήρησιν οὔτε περὶ τοῦ βρα-
χείαις ΓΕ τισιν.

Οὐκ ὀλίγα δὲ παρέχει ἡμῖν ὁ Γαληνὸς παραδείγματα τοῦ ῥή-
ματος μεταγράφω. Γίνεται δ' ὑπ' αὐτοῦ χρῆσις ἐφ' ὁμοίας καὶ

παραπλησίας ἐννοίας καὶ τοῦ ὑπαλλάττω καὶ τοῦ μεταποιῶ καὶ τοῦ μεταίθῃμι καὶ τοῦ μετακοσμῶ.

Τόμ. Ζ', σελ. 900 ἀεπανορθοῦνται (Γρ. ἐπανορθοῦν ΤΕ) καὶ μεταγράφειν τὴν λέξιν τολμῶσιν». Τόμ. ΙΓ', σελ. 327 «τοὺς δὲ ἐξηγητὰς ἐθαύμασα πολυειδῶς μεταγράφαντας τὴν ῥῆσιν» (Πρβ. καὶ σελ. 629 καὶ 757). Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 824 «ταύτην τὴν γραφὴν ἀπάντων μὲν τῶν ἐξηγητῶν εἰδόντων, ἀπάντων δὲ τῶν παλαιῶν ἀντιγράφων ἐχόντων, ἔνιοι τῶν νεωτέρων μεταγράφειν ἐπεχείρησαν ἄλλος ἄλλως» (Πρβ. καὶ σελ. 1003). Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 59 «διὰ τοῦτ' οὖν ἔνιοι μὲν μεταγράφαντες τὴν παλαιὰν γραφὴν οὕτως ἐτύπωσαν τὴν λέξιν» (Πρβ. καὶ σελ. 60 καὶ 98). Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 186 «ἔξεστι γὰρ ἐν τοῖς ἀσαφείν ὡς ἂν ἐθέλη τις γράφειν, οὐδενὸς ἐπὶ τοῖς μεταγράφοις νόμου κειμένου» καὶ «διὰ τοῦτο ἀναγκάζονται προσγράφειν τοῖς ἐξ ἀρχῆς εὐρεθεῖσιν ἢ ἀφαιρεῖν ἢ μεταγράφειν» (Πρβ. καὶ σελ. 309 καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 730).

Τόμ. ΙΕ', σελ. 21 «πολλὰ μὲν οὖν ἀμφοτέροι μεταγράψαν ὑπαλλάττοντες τὰς παλαιὰς γραφάς, ἃς μόναις ἴσασιν οἱ ἐξηγησάμενοι τὰ Ἰπποκράτους βιβλία» (Πρβ. καὶ σελ. 22). Τόμ. ΙΓ', σελ. 763 «Διοσκορίδης δέ, ὥσπερ ἄλλα πολλὰ προχειρῶς ἐν τοῖς ἀσαφεῖσι βιβλίοις ὑπῆλλαξεν, οὕτω καὶ τὰ ὑποψάθουρα μεταγράφας ἐποίησεν ὑποψέφαρα» (Πρβ. καὶ σελ. 511 καὶ 512). Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 795 «Πάντων δὲ τῶν ὑπαλλαξάντων τὰς παλαιὰς γραφάς τολμηροτάτους (Γρ. τολμηρότατα) τοὺς περὶ Καπίτωνα καὶ Διοσκορίδην εὐρίσκω πράξαντας τοῦτο. Πότερον μὲν οὖν ἀμεινόν ἐστιν ἀπάντων αὐτῶν ἢ μόνων τῶν εὐλόγως μεταγράψάντων ἢ μηδενὸς ὅλως μεμνησθαι σκοπούμενος εὔρον κτέ.» σελ. 1005 αἰ δὲ γ' ἐτόλμων αὐτὰς μεταγράφειν, εἰς εὐπορωτέραν ἂν ὑπῆλλαττον λέξιν, ὥστε πιθανὴν γενέσθαι τὴν ἐξήγησιν» (Πρβ. καὶ σελ. 619 καὶ 846 καὶ 914). Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 71 «Αὕτη μὲν ἡ παλαιὰ γραφή· δυσεξήγητον δὲ οὖσαν αὐτὴν ἔνιοι μεταγράψαν, οἱ μὲν ἐπ' ὀλίγον, οἱ δ' ἐπὶ πλεόν ὑπαλλάττοντες. Ἐπὶ πλεόν μὲν οὖν ὑπῆλλαξαν οὕτω γράψαντες, κτέ.» (Πρβ. καὶ σελ. 34 καὶ 99 καὶ 104). Τόμ.

ΙΗ', α', σελ. 179 «τὰ δ' ὑπαλλάττοντες βραχύ τι, τὰ δ' ὅλα παρεντιθέντες». Τόμ. ΙΘ', σελ. 9 «μετὰ τοῦ τὰ μὲν ἀφαιρεῖν, τὰ δὲ προστιθέναι, τὰ δὲ ὑπαλλάττειν». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙΕ', σελ. 424 «Ἐπιδισκευάσθαι λέγεται βιβλίον ἐπὶ τῷ προτέρῳ γεγραμμένῳ τὸ δεύτερον γραφέν, ὅταν τὴν ὑπόθεσιν ἔχον τὴν αὐτὴν καὶ τὰς πλείστας τῶν ῥήσεων τὰς αὐτὰς τινὰ μὲν ἀφρημένα τῶν ἐκ τοῦ προτέρου συγγράμματος ἔχη, τινὰ δὲ προσκείμενα, τινὰ δὲ ὑπηλλαγμένα». Τὸ ὄνομα ὑπάλλαξις, οὐ οὐδεμία γίνεται μνεῖα οὐτ' ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ Πασσοβίου οὐτ' ἐν τῷ τοῦ Λιδδέλλου καὶ Σκόττου, εὐρίσκεται ἐν Τόμ. Ζ', σελ. 894 «βραχεΐαις γέ τισιν ἢ προσθέσεσιν ἢ ὑπαλλάξεσι» καὶ ἐν Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 778 «αὐτοῦ τοῦ γράψαντος αὐτὸ παρὰ γράμματος ἐνὸς ἢ δυοῖν ἀφάιρεσιν ἢ πρόθεσιν (Γρ. ΠΡΟΣΘΕΣΙΝ) ἢ ὑπάλλαξιν ἀμαρτόντος». Πρβ. καὶ Τόμ. Ι', σελ. 46 «ὥστε εἶναι φορὰν μὲν ἐξάλλαξιν ἢ ὑπάλλαξιν ἢ ἀλλαγὴν τοῦ προὑπάρχοντος τόπου (ἐξεπίτηδες γὰρ ἐχρησάμην πολλοῖς ὀνόμασιν αὐτὸ τοῦτ' ἐνδείκνυσθαι βουλόμενος, ὡς ἔνεστι παμπόλλους ὀρισμοὺς ποιεῖν ἐνὸς πράγματος, ἐν ταῖς φωναῖς μόνον, οὐκ ἐν τοῖς νοήμασι διαφέροντας), ἀλλοίωσιν δὲ ἢ μεταβολὴν κατὰ τὸ ποιὸν ἢ ἀλλαγὴν τῆς προὑπαρχούσης ποιότητος ἢ ὑπαλλαγὴν κατὰ τὸ ποιὸν ἢ ὑπάλλαξιν ποιότητος ἢ ὅπως ἂν ἄλλως ἐλπίσης μάλιστα συνήσειν τοῦ λεγομένου τὸν ἀκούοντα».

Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 93 «μετεποίησαν δὲ αὐτὴν οἱ μὲν μετ' ὀλίγον (Γρ. ἘΠ' ὀλίγον), οἱ δὲ ἐπὶ πλέον» σελ. 123 «εἰ δ' ὅλως ἔξει τις (Γρ. ἔξεστιν) ὑπαλλάττειν τὰς παλαιὰς γραφάς, ἐνῆν αὐτῷ τὸ τούτου μεταποίησαντι ταῦτα ἀπηλλάχθαι πραγμάτων».

Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 110 «τῆς παλαιᾶς γραφῆς οὕσης ταύτης, ἐπὶ τὸ σαφέστερον αὐτὴν μετατεθείκασι πολλοὶ τῶν ἐξηγητῶν». Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 729 «καινοτομοῦντες δὲ ὥσπερ ἐν ἄλλοις καὶ μετατιθέντες τὰς παλαιὰς γραφάς ὁ τε Ἀρτεμίδωρος καὶ ὁ Διοσκορίδης, οὕτω κἀνταῦθα μεταβάλλοντες τὴν κλίσιν, ἤγουν τὴν λέξιν, ἀπλοῦν ἐγκύκλιως ἔγραψαν, νοήσαντες μὲν ὀρθῶς, μεταγράφαντες δὲ τολμηρῶς». Πρβ. Τόμ. ΙΕ', σελ. 359 «ἢ

τέλος μετατεθειμένων καὶ κενωθησομένων πολλῶν πρὸς τε τοῦ Καπίτωνος καὶ Διοσκορίδου καὶ τῶν ἄλλων τοιμηρῶν ἐξηγητῶν». Ἄλλ' ἀντὶ τοῦ κενωθησομένων ἀναγνωστέον κεκαινοτομημένων. Ἐν Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 411 φέρεται «Γραφόντων γὰρ τῶν παλαιῶν τὸν τε τοῦ Η δίφθογγον (Γρ. φθόγγον) καὶ τὸν τοῦ Ε δι' ἐνὸς χαρακτῆρος, ὃς νῦν μόνον σημαίνει τὸν ἕτερον φθόγγον τὸν Η (Γρ. τὸν Ε), πολλὰ γέγονεν ἀμαρτήματα, τῶν ἐγγραφομένων (Γρ. τῶν ἘΚ γραφομένων) οὐ κατὰ τὴν γνώμην τῶν γραψάντων τὴν μετάθεσιν τῶν γραμμάτων ποιησαμένων διὸ καὶ προσέχειν ἀκριβῶς χρὴ ταῖς τοιαύταις γραφαῖς, ἐν αἷς δυνατὸν ἐστὶ τὸν τοῦ Η φθόγγον εἰς τὸν τοῦ Ε μεταθέτας ἢ τοῦμπαλιν γράψαντας ἐπανορθώσασθαι τὴν γραφήν». Ἴσως δ' ἐπάναγκες εἶνε ἀ μεταβληθῆ τὸ «τοῦμπαλιν γράψαντας» εἰς τὸ «τοῦμπαλιν πράξαντας». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἡ μετάθεσις ἦτοι μετατύπωσις τῶν γραμμάτων ἐκαλεῖτο καὶ διὰ μιᾶς λέξεως μεταγραμματισμός, ὡς διδασκόμεθα ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ λέγοντος ἐν Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 778 αἴσως δέ τινων καὶ κατὰ τὸν ὀνομασθέντα μεταγραμματισμὸν ἀμαρτηθέντων ἕκ τινων μεταβαλλόντων ἐκ τῆς παλαιᾶς γραφῆς εἰς τὴν ὑστέραν γεγραμμένην πρὸς τοῦ παλαιοῦ, πλήθος ἀμαρτημάτων ἐν πολλοῖς τῶν ἀντιγράφων ἠβροίσθη. Γραπτέον «ἐκ ΓΩΝ μεταβαλλόντων ἐκ τῆς παλαιᾶς γραφῆς εἰς τὴν ὑστέραν ΓΑ γεγραμμένῃ πρὸς τοῦ παλαιοῦ». Ἐσχηματίσθη δὲ τὸ ὄνομα μεταγραμματισμός ἐκ τοῦ ῥήματος μεταγραμματίζω, ᾧ ἰσοδύναμον τὸ μεταχαρακτηρίζω, οἷον Σχολ. Ἰλ. Ξ, 241 «παρεφθάρη δὲ ὑπὸ τῶν μεταχαρακτηρισάντων».

Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 271 αὐδεῖς γοῦν ἔστιν ὃς οὐκ ἦτοι προσέθηκεν αὐταῖς ἄλλο ἢ ἀφεῖλεν ἢ μετεκόμισέ πως». Τόμ. ΙΘ', σελ. 83 «ὁ γὰρ τοι Διοσκορίδης οὗτος καὶ ὁ Ἄρτεμίδωρος [καὶ] ὁ ἐπικληθεὶς Καπίτων ἐκ τοῦ συνήθους τοῖς ἄλλοις ὀνόματα πολλὰ μετεκόμισαν (Γρ. μετεκόσμησαν)». Πρβ. καὶ Τόμ. Ζ', σελ. 894 «κατὰ τὴν λέξιν μετακοσμηθεῖσαν». Εὐρίσκεται δὲ καὶ συμμετακοσμῶ Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 854 «πρῶτον μὲν ἀφαιροῦντες τὸ διότι, συμμετακοσμοῦντες δὲ αὐτῷ τινα καὶ τῶν ἐκ

τῆς ἐπομένης ῥήσεως». Λέγει δ' ὁ Γαληνὸς Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 1005 καὶ «πολλάκις εἶπον ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ μυρίας εἶναι γραφάς, διὰ τὴν ἀσάφειαν ἄλλων ἄλλως αὐτὰς *ῥυθμιζόντων*, ὡς ἂν ἐκάστῳ δόξῃ τὸ τῆς ἐξηγήσεως ἔσεσθαι πιθανόν».

§ 4. *ἐνέκειτο*—*ἐν ἐκείνῳ τῷ* καὶ *ἐνιαυτῷ*—*ἐν ἑαυτῷ*.

Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 19 «Ὁ δὲ φίλος ὁ Κρῆς ἑαυτοῦ καταγνούς Μεγάρας (Γρ. *μεγά ΑΩΣ*) εἰσάγει με λαβόμενος τῆς χειρὸς εἰς οἶκόν τινα καὶ προσδοῦς ἱμάντα καὶ ἀποδυσάμενος ἐέλευσε μαστιγοῦν αὐτὸν ἔφ' οἷς ἔπραξεν ὑπὸ τοῦ καταράτου θυμοῦ βιασθεῖς (αὐτὸς γὰρ οὕτως ὠνόμασεν)· ἐμοῦ δ', ὡς εἰκός, γελῶντος, ἐδεῖτο προσπίπτων τοῖς γόνασι μὴ ἄλλως ποιεῖν. Εὐδὴλον οὖν ὅτι μᾶλλον ἐποίει με γελᾶν, ὅσῳ μᾶλλον *ἐν ἐκείνῳ τῷ* μαστιγωθῆναι θεώμενος. Ἐπειδὴ δέ, ταῦτα ποιούντων ἡμῶν, ἱκανὸς ἐτρίβετο χρόνος, ὑπεσχόμεν αὐτῷ δώσειν πληγὰς, εἰ μέντοι παράσχη καὶ αὐτὸς ἐν, ὃ ἂν αἰτήσω, σμικρὸν πάνυ· ὡς δ' ὑπέσχετο, παρεκάλουν ὑποσχεῖν μοι τὰ ὄτα λόγον τινὰ διερχομένῳ, καὶ τοῦτ' ἔφην εἶναι τὸ αἶτημα. Τοῦ δ' ὑποσχομένου πράττειν οὕτως, πλέον αὐτῷ διελέχθην ὑποτιθέμενος ὅπως χρῆ παιδαγωγῆσαι τὸ ἐν ἡμῖν θυμοειδές, τῷ λόγῳ δηλονότι, καὶ οὐ διὰ μαστίγων ἀλλ' ἐτέρῳ τρόπῳ παιδαγωγῆσαι διήλθον. Ἐκεῖνος μὲν οὖν *ἐν ἑαυτῷ* προνοησάμενος ἑαυτοῦ πολὺ βελτίων ἐγένετο».

Ὁ Γαληνὸς ἔγραψεν ἀναντιρρήτως «ὅσῳ μᾶλλον *ἐνέκειτο* μαστιγωθῆναι *δεόμενος*», τουτέστι προσέκειτο ἢ ἐπέμενε, καὶ ἀεκεῖνος μὲν οὖν *ἐνιαυτῷ* προνοησάμενος ἑαυτοῦ». Πρβ. Ἀππιαν. Ἐμφυλ. Α', 10 «Ὁ δὲ Γράκχος αὔθις ἐν ὄψει τοῦ δήμου τότε μάλιστα κινδυνεύοντι Ὀκταουίῳ *ἐνέκειτο* μὴ ἔργον ὀσιώτατον καὶ χρησιμώτατον Ἰταλίᾳ πάσῃ συγχεῖν», κτλ. Οὐδεὶς δὲ τὴν συνθήειαν τοῦ Γαληνοῦ γινώσκων θὰ ξενοσθῆ ἐπὶ τῇ χρήσει τῆς ἀπλῆς δοτικῆς *ἐνιαυτῷ* ἀντὶ τῆς μετὰ τῆς ἘΝ προθέσεως *ἐν ἐνιαυτῷ*.

Πλημμελῶς ἔχει καὶ τὸ «πλέον αὐτῷ διελέχθην ὑποτιθέμενος ὅπως χρῆ παιδαγωγῆσαι τὸ ἐν ἡμῖν θυμοειδές, τῷ λόγῳ δηλονότι, καὶ οὐ διὰ μαστίγων ἀλλ' ἐτέρῳ τρόπῳ παιδαγωγῆσαι

διήλθον», ἀνθ' οὗ ἀναγνωστέον ἀυποτιθέμενος ὅπως χρῆ παιδαγωγῆσαι τὸ ἐν ἡμῖν θυμοειδές· καὶ οὐ διὰ μαστίγων ἀλλ' ἐτέρω τρόπῳ παιδαγωγῆσατ' ἈΠήλθον». Οὐδαμῶς ὠκνήσαμεν νὰ ἐξαλείψωμεν ὡς ὑποβολιμαῖον τὸ τῷ λόγῳ δηλονότι, ὅπερ ἐπ' ἐξηγήσει τοῦ ἐτέρω τρόπῳ ὑπὸ γραμματικοῦ τινος ἢ βιβλιογράφου ἐν τῷ μετώπῳ τεθὲν παρενεγράφη ἔπειτα εἰς τὸ ἔδαφος καὶ συνυφάνθη μετὰ τῶν τοῦ συγγραφέως λέξεων εἰς ἀλλότριον τόπον καταχωρισθέν.

§ 5. ἐπιτηρείτω—ἐπεπείρατο.

Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 31 «Ἐτερος οὖν ἡμᾶς ἐπεπείρατο, μὴ τί που, καθάπερ οἱ κύνες, ἀπλήστως ὠφθήμεν ἐμφορούμενοι σιτίων ἢ, ὡς οἱ διακαϊόμενοι πυρετῶ συνεχεῖ, ψυχρὸν ἐπισπασώμεθα τὸ πόμα λαβρότερον ἢ ὡς ἄνδρας σεμνοὺς πρέπει».

Οὐδεὶς, νομίζομεν, δύναται ν' ἀρνηθῆ ὅτι ἡ ἀληθῆς γραφὴ εἶνε: «Ἐτερος οὖν ἡμᾶς ἐπιτηρείτω, μὴτι που, καθάπερ οἱ κύνες, ἀπλήστως ὀφθῶμεν ἐμφορούμενοι σιτίων». Ὁρθῶς μετ' ὀλίγα ἀναγινώσκεται: «ἀλλ' ἐν ἅσασιν αὐτοῖς ἀρχομένους μὲν ἔτι παρακλητέον ἐστὶν ἐτέρους ὅτι ἀμάρτωμεν ἐπιτηρεῖν τε καὶ λέγειν ἡμῖν ὕστερον δὲ καὶ χωρὶς παιδαγωγῶν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιτηρῶμεν αὐτοὶ καὶ παραφυλάττωμεν, ὅπως κτέ.».

§ 6. προκεχειρίσθω—προκεχωρήσθω καὶ προχειρισσάμενοις—προειρησάμενοις.

Γαλην. Τόμ. Ι', σελ. 739 «Ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα παρείσθω τό γε νῦν εἶναι· προκεχωρήσθω δὲ μόνον ἡμῖν εἰς τὰ παρόντα τῆς θεραπευομένης νόσου τὸ γένος (τὸ) ἐν δυσκρασίᾳ κείμενον». Τόμ. ΙΕ', σελ. 111 «Προσῆκει δέ που καὶ ἡμῖν ἐπισκέψασθαι περὶ αὐτῶν ἐκάστην τῶν λέξεων ἰδίᾳ προειρησάμενοις». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙΓ', σελ. 6.

Ὅπως βάρβαρα καὶ ἔκφυλα εἶνε τό τε προκεχωρήσθω καὶ τὸ προειρησάμενοις. Ἀναγκαίως δ' ἔχει τὸ μὲν προκεχωρήσθω νὰ τραπῆ εἰς τὸ προκεχειρίσθω, τὸ δὲ προειρησάμενοις εἰς τὸ προχειρισσάμενοις. Ἐν Τόμ. Δ', σελ. 689 ἀναγινώσκεται

«προκεχειρήσθω δὴ πρότερον μὲν ἄκρα χεῖρ, κτέ.» ἀντὶ τοῦ προκεχειρήσθω, ὅπερ ἐν ἄλλοις τισὶ τόποις ἀβλαβῆς διεσώθη. Ὡς δὲ τὸ προκεχειρήσθω μετεβλήθη εἰς τὸ προκεχωρήσθω, οὕτω τὸ ἐγχχειροῦσι εἰς τὸ ἐγχχωροῦσι ἐν Τόμ. ΙΑ', σελ. 228 ἀλύειν μὲν αὐτοὺς οὐδ' ὅλως ἐγχχωροῦσι».

Προσιφιλέστατον τῷ Γαληῶ ὑπάρχει τὸ ῥῆμα προχειρίζομαι, προχειρίσομαι ἢ προχειριοῦμαι, προχειρισθήσομαι, προχειρισάμην ἢ προῦχειρισάμην, προχειρισθην καὶ προκεχείρισμαι.

Τόμ. Δ', σελ. 78 ἀκαὶ τὴν διαφωνίαν ἐνταῦθα προχειρίζονται τὴν ἀνεπίκριτον» (Πρβ. καὶ σελ. 23 καὶ 25). Τόμ. Β', σελ. 44 «οὐ γὰρ ἐπιτρέπουσιν οἱ σοφισταὶ τῶν ἀξίων τι ζητημάτων προχειρίζεσθαι». Τόμ. Γ', σελ. 327 «καὶ εἰ μὴ λέγοιτο καθ' ἑκάστην ὧν προχειρίζομεθα χρεῶν» (Πρβ. καὶ σελ. 504 καὶ 724). Τόμ. Δ', σελ. 119 ἀκαιρὸς οὖν ἤδη τὰ κατὰ τὰς ὠμοπλάτας προχειρίζεσθαι μόρια» (Πρβ. καὶ Τόμ. Σ', σελ. 555). Τόμ. Ζ', σελ. 354 «κατὰ γοῦν αὐτὴν ταύτην, ἣν νῦν προχειρίζομεθα, μῖζιν κτέ.» (Πρβ. καὶ σελ. 768). Τόμ. Η', σελ. 226 «ὁ μὲν ἔβαλλεν ἐφεξῆς ἅπαντα προχειρίζομενος» (Πρβ. καὶ σελ. 621 καὶ 748). Τόμ. Θ', σελ. 106 «ἀρκτέον δὲ ἤδη τοῦ λόγου προχειριζομένους ἑκάστην ῥῆσιν τῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ βιβλίῳ γεγραμμένων» (Πρβ. καὶ σελ. 356 καὶ 805). Τόμ. Ι', σελ. 109 «ἢ τὴν Ἐρασιστράτου προχειρίζομενος ἀξιοπιστίαν» (Πρβ. καὶ σελ. 132). Τόμ. ΙΑ', σελ. 199 «ἅπαντας μὲν οὖν αὐτοὺς προχειρίζεσθαι μακρόν». σελ. 228 «ὥσπερ δὲ μηθενὸς εἰρημένου, λόγων ἀρχὴν ἰδίαν ποιοῦνται τὴν λέξιν ἐκείνην μόνην προχειρίζομενοι, καθ' ἣν κτέ.» (Πρβ. καὶ σελ. 460 καὶ 512 καὶ 513). Τόμ. ΙΒ', σελ. 534 «βέλτιον οὖν μοι δοκεῖ κατὰ μόνας ἑκάστην τῶν ῥήσεων αὐτοῦ προχειρίζομένῳ σκοπῆσαι». Τόμ. ΙΓ', σελ. 474 «ἣν οὖν πρώτην ἔγραψεν ὁ Ἀνδρόμαχος ἐπισκεψόμεθα προχειρίζομενοι καὶ σκοπούμενοι τῶν ἀπλῶν ἑαστον, ἐξ ὧν σύγκειται». Τόμ. ΙΒ', σελ. 109 «παρενέθηκέ τινα μεταξὺ τῶν δύο ταυτὶ τὰ νῦν προχειρίζεσθαι μέλλοντα» (Πρβ. καὶ σελ. 134 καὶ 734). Τόμ. ΙΣ', σελ. 723 «προχειρίζομένου

ποτέ καὶ τῶν κατὰ μέρος ἕνια παραδείγματος ἕνεκα πρὸς σαφή-
νειαν τῶν μανθανόντων». Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 580 «ἔνιοι τῶν ἐξη-
γησαμένων τὸ βιβλίον ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς τῶν ἐν ταῖς Ἐπι-
δημιαῖς ἀρρώστων ἐκείνους προχειριζόμενοι μόνους, ἐφ' ὧν κτέ.»
(Πρβ. καὶ σελ. 751 καὶ 798). Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 137 «περὶ ὧν
ἤδη λέγωμεν ἕκαστον ἰδίᾳ προχειριζόμενοι». σελ. 238 «ὧν
ἕκαστον ἐγὼ κατὰ μέρος προχειριζόμενος ἐπιδείξω τινὰ μὲν,
ὡς ἔφην, ὄντα ἴδια νασωδῶν διαθέσεων, κτέ.» (Πρβ. καὶ σελ. 6
καὶ 426). Τόμ. ΙΘ', σελ. 22 «τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων
ποιουμένου προχειριζομένου τε βίβλους αὐτῶν».

Τόμ. Β', σελ. 55 «ἢ καὶ τὸ τῶν πυρῶν ἔτι παράδειγμα προ-
χειρισόμεθα (προχειρισώμεθα) τῷ λόγῳ». Τόμ. Ζ', σελ. 879
«ἐν δέ γε τῷ παρόντι τοὺς ὑπολοίπους ἔτι τρεῖς ἀρρώστους προ-
χειρισόμεθα». Τόμ. Ι', σελ. 95 «ἢ καὶ δευτερόν τι καὶ τρίτον
ἔτι παράδειγμα προχειρίσομαι (προχειρίσωμαι);». Τόμ. Θ',
σελ. 117 «ἐτέραν δ' ἤδη λέξιν προχειριούμεθα». Τόμ. ΙΕ',
σελ. 108 «νῦν δὲ τὰ προσκείμενα κακῶς αὐτῷ προχειριοῦμαι».
Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 90 «ἕκαστον μέρος τῆς ῥήσεως ἰδίᾳ προχει-
ριοῦμαι». Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 25 «ὧν ἕκαστον ἰδίᾳ προχειρι-
οῦμαι». σελ. 195 «καὶ διὰ τοῦθ' ὑπερβάς αὐτὰ τὰ ἐξῆς προ-
χειριοῦμαι». σελ. 575 «παρελθὼν οὖν ταῦτα τὸν περὶ τῶν
σφαιρῶν ἤδη προχειριοῦμαι λόγον».

Τόμ. Σ', σελ. 231 «ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς ἀτροφίας σύμπτωμα
τό γε νῦν ἐξαιρέσθω τοῦ λόγου μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων νο-
σωδῶν συμπτωμάτων ἐξῆς προχειρισθησόμενον».

Τόμ. Β', σελ. 146 «μεθόδῳ τινὶ προχειρίσασθαι μὲρ' ἅττα
τοῦ σώματος» καὶ «τί οὖν κωλύει ταῦτα προχειρισάμενους
ἐπισκέψασθαι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, κτέ.;» (Πρβ. καὶ σελ. 348).
Τόμ. Δ', σελ. 422 «καὶ πρῶτόν γε τὸ μέσον σχῆμα προχειρι-
σάμενοι λέγωμεν» (Πρβ. καὶ σελ. 431 καὶ 647). Τόμ. Ε', σελ.
71 «ὁποῖους ἐγὼ μέχρι δεῦρο προχειρισάμην» (Πρβ. καὶ σελ.
361 καὶ 459). Τόμ. Σ', σελ. 806 «ἀλλὰ τούτους μὲν ὡς ἐπὶ
παραδείγματος προχειρισάμην». Τόμ. Ζ', σελ. 809 «καὶ
πρώτας γε αὐτῶν προχειρισώμεθα τὰς κατὰ μίαν ἐνεργείαν

ἤντιναοῦν συνισταμένας» (Πρβ. καὶ σελ. 815 καὶ 855 καὶ 860). Τόμ. Η', σελ. 141 «ἤδη σοι δίδειμι προχειρισάμενος ἔν τι πάθος ἕνεκα παραδείγματος». σελ. 520 «προχειρισάμενοις ἔν γένος σφυγμοῦ τὸ κατὰ τὸ μέγεθος». σελ. 557 «προχειρισάμενοι παραδείγματος ἕνεκα μίαν αἴρεσιν τῶν περὶ πυκνότητος γεγενημένων». σελ. 764 «ὃ νῦν ἐν ἅπαντι τῷ διηनुσμένῳ λόγῳ προχειρισάμην» (Πρβ. καὶ σελ. 845 καὶ 847 καὶ 931 καὶ 956). Τόμ. Θ', σελ. 51 «λοιπὸν ἂν εἶη προχειρισάμενον ἕνα τινὰ σφυγμὸν ἐπ' αὐτοῦ διδάξαι τὸ χρήσιμον τῆς αὐτοῦ γυμνασίας». σελ. 808 «πάλιν οὖν προχειρισάμενοι τὸν αὐτὸν ἄρρωστον ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἡμερῶν ὑποθώμεθα τὸ κριτικὸν ἐσχηκέναι σημεῖον» καὶ «οὐ γὰρ ἕνεκα προχειρισάμην τὸν ἄρρωστον οὐ μικρὸν ἔστι» (Πρβ. καὶ σελ. 452 καὶ 584 καὶ 884). Τόμ. Ι', σελ. 93 «ἔν τι καὶ δεύτερον οἷον παραδείγματα τῷ λόγῳ προχειρισάμενοι». σελ. 205 «ἄρξομαι δ' ἀπὸ τῶν σαρκώσεως δεομένων ἐλκῶν ἔν τι τοῦτο παράδειγμα προχειρισάμενος» (Πρβ. καὶ σελ. 369 καὶ 559). Τόμ. ΙΑ', σελ. 192 «ἀπεκρίναντο προχειρισάμενοι τοὺς ἐν τοῖς τῶν διαρίσεων βιβλίοις Ἑρασιστράτῳ γεγραμμένους ἄρρώστους» (Πρβ. καὶ σελ. 456 καὶ 827). Τόμ. ΙΒ', σελ. 256 «οὐδὲν ἂν εἶη χεῖρον ἤδη καὶ τοῦτο προχειρισάσθαι τῷ λόγῳ». Τόμ. ΙΔ', σελ. 601 «ἀλλ' ἔν τι τῶν κατ' αὐτὴν ἔγνωκα προχειρισάσθαι τῶν ἐμοὶ μάλιστα διαφερόντων». Τόμ. ΙΕ', σελ. 672 «οὐ τοὺς ἰσχυροὺς (οἶνους) καὶ κεφαλὴν πλῆξαι δυναμένους καὶ παραφροσύνας ἐργάσασθαι προχειρίσατο κατὰ τὸν λόγον» (Πρβ. καὶ σελ. 696 καὶ 728). Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 392 «εἶτ' ἐξ αὐτῶν ἐν νόσημά τι προχειρισάμενός φησιν» (Πρβ. καὶ σελ. 399). Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 567 «ἐγὼ τὸ πρῶτον μέρος ἄρτι προχειρισάμην» (Πρβ. καὶ σελ. 307). Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 640 «ἐφεξῆς δὲ ἐπὶ τῶν κατὰ χειρουργίαν ὁ λόγος ἔσται μοι προχειρισάμενός τι παράδειγμα σαφηνείας ἕνεκεν».

Τόμ. Α', σελ. 478 «ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει τῇ νῦν ἡμῖν προχειρισθείη». Τόμ. Δ', σελ. 493 «καὶ πρότερον προχειρισθήτω τὸ κατὰ τὰ βαλανεῖα συμβαῖνον». Τόμ. Σ', σελ. 82 «οὐκ οὖν

ἐγχωρεῖ τὴν ἀρίστην τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν ἐν ἅπαντι τῷ προχειρισθέντι βίῳ συστήσασθαι». Τόμ. Ζ', σελ. 896 «καὶ τούτων ἡ δευτέρα γέγραπται μὲν ἐν τῇ νυνὶ προχειρισθείσῃ, παραλείπεται δ' ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ἐπιδημιῶν». Πρβ. καὶ Τόμ. Η', σελ. 249 καὶ 609. Τόμ. Θ', σελ. 206 καὶ 207. Τόμ. Ι', σελ. 310 καὶ 593. Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 82.

Τόμ. Ε', σελ. 783 «προκεχειρισθῶ δέ τις ὕλη θεωρίας». Τόμ. Η', σελ. 749 «καὶ πρὸ πάντων ἐκείνου μέμνησο, τοῦ μέχρι δευρο μόνων σχεδὸν τῶν Ἡροφιλείων ἡμᾶς τοὺς ὄρους προκεχειρισθῆναι» (Πρβ. καὶ σελ. 839). Τόμ. Θ', σελ. 206 «τῆς δὲ δευτέρας ἀγνοουμένης, οἴχεται σὺν αὐτῇ τὸ χρήσιμον ἅπαν ἐκ τῆς νῦν προκεχειρισμένης θεωρίας» (Πρβ. καὶ σελ. 717). Τόμ. Ι', σελ. 42 «προκεχειρισθῶ δέ τινα μύρια σαφηνείας ἔνεκεν». Τόμ. ΙΑ', σελ. 193 «διὰ τί γὰρ ἄλλο, ἔφη, τοὺς προκεχειρισμένους ὑπ' αὐτῶν ἀρρώστους ἀποθανεῖν συνέβη πλὴν ὅτι παρελείφθη τὸ τῆς φλεβοτομίας βοήθημα;». Τόμ. ΙΒ', σελ. 503 «τὴν ὑφ' Ἴπποκράτους προκεχειρισμένην ὡς ἐν παραδείγματι κατὰ τὸν λόγον τοῦτον πλευρίτιν» (Πρβ. καὶ σελ. 553). Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 599 «ὃν νῦν προκεχειρισμεθα».

§ 7. ὀνομάζετε—νομίζετε.

Ἄριστοφ. Ὀρν. 716 :

ἔσμεν δ' ὑμῖν Ἄμμων, Δελφοί, Δωδώνη, Φοῖβος Ἀπόλλων·
ἐλθόντες γὰρ πρῶτον ἐπ' ὄρνις οὕτω πρὸς ἅπαντα τρέπεσθε,
πρὸς τ' ἐμπορίαν καὶ πρὸς βιότου κτήσιν καὶ πρὸς γάμον ἄλλος·
ὄρνιν τε νομίζετε πάνθ' ὅσαπερ περὶ μαντείας διακρίνει·
φήμη γ' ὑμῖν ὄρνις ἐστί, πταρμόν τ' ὄρνιθα καλεῖτε,
ξύμβολον ὄρνιν, φωνὴν ὄρνιν, θεράποντ' ὄρνιν, ὄνον ὄρνιν.

Σφόδρ' ἀμφιβάλλομεν ἂν ἔχη ὑγιᾶς ἡ παραδεδομένη γραφὴ «ὄρνιν τε νομίζετε πάνθ' ὅσαπερ περὶ μαντείας διακρίνει» παρατηροῦντες ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ νομίζειν ἥκιστα συνάδει τῇ προκειμένη ῥήσει. Ὁ Ἄριστοφάνης ἔγραψε πιθανώτατα «ὄρνιν τ' ὀνομάζετε πάνθ' ὅσαπερ περὶ μαντείας διακρίνει», ὡς ἐν τῷ εὐθὺς ἐπιφερομένῳ στίχῳ «πταρμόν τ' ὄρνιθα καλεῖτε».

Καὶ παρ' Ἀριστείδῃ Τόμ. Α', σελ. 60 ἀναγινώσκειται «αἱ τοῖνον ἐπωνυμῖαι καλλίνικός τε καὶ ἀλεξίκακος, ἡ μὲν μόνω θεῶν, ἡ δ' ἐν τοῖς πρώτοις δέδοται· Κῶσι δέ, ὡς ἐγὼ μέμνημαι, καὶ ἄλεξιν τὸν Ἑρακλέα νομίζουσι» ἀντὶ τοῦ ὀνομάζουσι. Ἴσως δὲ καὶ τὸ «ἡ δ' ἐν τοῖς πρώτοις δέδοται» μεταβλητέον εἰς τὸ «ἡ δ' ἐν τοῖς πρώτοις δέδοται».

Ὁρθῶς ἔγραψεν ὁ Κασαύδων ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου σελ. 193, γ' «τῶν δὲ ἡρωϊκῶν οἰκῶν τοὺς μείζονας Ὀμηρος μέγαρα καλεῖ καὶ δώματα καὶ κλισίας, οἱ δὲ νῦν ξενῶνας καὶ ἀνδρῶνας ὀνομάζουσι» ἀντὶ τοῦ νομίζουσι.

Πολλὰ ἄλλα τῆς ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχύσεως τοῦ ὀνομάζ- καὶ νομίζ- παραδείγματα θὰ καταλέξωμεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

§ 8. ἐπίρα τε—ἐπειράτο.

Νικύλ. Δαμασκην. Ἀποσπ. Ἱστορ. Μυλλ. Τόμ. Γ', σελ. 384 «Μετ' οὐ πολὺ δὲ Γύγης παρῆν καὶ τοῦ πατρὸς δόντος τὴν νύμφην ἀπεκόμιζεν. Ὀχοῦμενος δ' ἐπὶ τοῦ ἄρματος ὁ Γύγης εἰς ἔρωτα ἐνέπεσε καὶ καρτερεῖν οὐ δυνάμενος ἐπειράτο αὐτὴν καὶ τι καὶ προσεφιλοφρονεῖτο· ἡ δὲ μάλα καρτερῶς ἀναινομένη ἐξεπικραίνετό τε καὶ ἠπέιλει αὐτῷ πολλὰ καὶ δεινά».

Οὔτε ὁ Μυλλῆρος ὑπώπτεισε τὴν κεκμένην γραφὴν οὔτε ὁ Δινδύριος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν μικρῶν ἱστορικῶν Τόμ. Α', σελ. 34, 4. Λίαν δ' ὅμως πιθανὸν φαίνεται ὅτι οὐχὶ τοῦ μέσου τύπου ἀλλὰ τοῦ ἐνεργητικοῦ χρῆσιν ὁ συγγραφεὺς ποιησάμενος εἶπε «καὶ καρτερεῖν οὐ δυνάμενος ἐπίρα τε αὐτὴν καὶ τι καὶ προσεφιλοφρονεῖτο». Οὐδεὶς δέ, νομίζομεν, θ' ἀρνηθῆ ὅτι εὐκολώτατον ἦτο ν' ἀναγνωσθῆ ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων ἐπειράτο ἀντὶ τοῦ ἐπίρα τε, ἘΠΕΙΡΑΤΟ—ἘΠΕΙΡΑΤΕ. Πρβ. ὑγιαίνετο ἀντὶ τοῦ ὑγιάινέ τε (Μέρ. Πέμπτ. § 3), κτλ.

Πολλάκις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ παραλαμβάνεται ὁ ἐνεργητικὸς τύπος πειρῶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ παρ' ἡμῖν συνήθους πειράζω, οἷον πειρῶ γυναῖκα ἢ παιδίσκη, κτλ., τουτέστι λόγους προσφέρω γυναικὶ ἢ παιδίσκη περὶ συνουσίας, πειρῶμαι ὁπωσδήποτε πείσαι γυναῖκα ἢ παιδίσκη παρασχεῖν μοι ἑαυτήν,

ἐπιχειρῶ γυναικί ἢ παιδίσκη μιγῆναι, δεόμενος, θωπεύων, ὑπι-
σχνόμενος, ἀπτόμενος, ἔλκων, κτλ. Καὶ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ
εὐρίσκεται ἐνίοτε τὸ ῥῆμα *tenio* ἐπὶ τῆς ἐννοίας ταύτης κείμενον
(Πρόβ. Ἐμστερρούσιον *Λουκιαν.* Τόμ. Β', σελ. 263 Ῥειτζ. καὶ
Ῥουγκήμιον *Τίμ.* σελ. 210).

Φώτ. Λεξ. σελ. 405, 21 «*Πειρᾶν* : τὸ πειράζειν ἐπὶ φθορᾷ
καὶ συνουσίᾳ». Ἡσύχ. «*Πειρῶν τὴν παῖδα* : πειράζων, δια-
φθείρων». Τίμ. Λεξ. Πλάτ. σελ. 210 «*Πειρῶντα* : πειράζοντα
διὰ λόγων παῖδα ἢ γυναῖκα». Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 220, 10 Δινδ.
«Παρ' ἡμῖν μὲν τὸ *πειρᾶν* ἐπὶ τοῦ τὴν ἐρωμένην βιάζεσθαι,
παρ' Ὀμήρῳ δὲ οὐχ οὕτως. Πειρῶμαι τὸ ἀπόπειραν ποιῶ παθη-
τικόν, *πειρῶ* δὲ τὸ συννεύω ἐνεργητικόν» (Πρόβ. καὶ Σχολ. Ἰλ.
σελ. 123, 46 Βεκκ.).

Σοῦιδ. «Ἐπειρα : αἰσχρῶς προσέβαλλεν. Ἀστυδάμεια ἠρά-
σθη Πηλέως τοῦ Δίακου· ὁ δὲ ἀναινεται. Ἡ δὲ φοβηθεῖσα μὴ
κατείπη αὐτῆς σοφώτερα ἢ ἀληθέστερα λέγει, ὅτι αὐτὴν ἐπειρα
ὁ Πηλεὺς χρήματα πέμπων τῆς διαφθορᾶς δέλεαρ» καὶ «*Πει-
ρᾶν* : τὸ λόγους περὶ συνουσίας προσφέρειν. Καὶ *πειραθῆναι* :
τὸ ἀκοῦσαι λόγους τοιούτους. Θουκυδίδης· *πειραθεὶς* δὲ ὁ Ἄρμω-
διος ὑπὸ Ἰππάρχου τοῦ Πεισιστράτου καταγορεύει τῷ Ἀριστο-
γείτονι. Σημαίνει ἡ λέξις καὶ τὸ ἄλλως διαπειρᾶσθαι· *πειρᾶν*
γὰρ τὸ προσβάλλειν γυναικί περὶ τῆς ἀφροδίτης» (Πρόβ. καὶ Φώτ.
Λεξ. σελ. 406, 12).

Εὐστάθ. σελ. 445, 12 «Τὸ *πειρᾶν* ἐνεργητικῶς Ἀττικοὶ ἐπὶ
τῆς εἰς γυναῖκα ἐπιχειρήσεως λέγουσιν, οἷον *πειρᾶ* ὁ δεῖνα τὴν
δεῖνα, τὸ δὲ *πειρᾶσθαι* παθητικῶς ἀντὶ τοῦ ποιῆσθαι ἀπόπειραν.
Ὁμηρος μέντοι κτέ.» καὶ σελ. 4508, 13 «Καὶ ὅρα τὸ *πείρα*
ἐνεργητικῶς λεχθὲν κοινότερον· Ἀττικὸς γὰρ ἀνὴρ *πειρῶ* ἂν εἶπῃ.
Οὕτω κοινὸν καὶ τὸ *πειρᾶν* ἀντὶ τοῦ Ἀττικοῦ τοῦ *πειρᾶσθαι*,
οἷον *πειρᾶν* δ' ὡς κε Τρωῶες Ἀχαιοὺς βλάβειαν. Ἄλλως μέντοι
Ἀττικῶς εὐρῆται *πειρᾶν* ἐνεργητικῶς τὸ πειράζειν ἐρωτικῶς γυ-
ναῖκα, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ κωμικὸς ἐν τῷ *πειρᾶ* μὲν οὖν ἴσως σε καὶ
τῶν τιθῆων ἐφάπτεται».

Ἐν τοῖς τοῦ Μοίριδος σελ. 310 ἀναγινώσκεται «*Πειρῶν*

τὴν παῖδα Ἀττικῶς, πειράζων (ἢ) διαφθείρων Ἑλληνικῶς.
Ἔχομεν δὲ πρόχειρα ἕκ τε παλαιῶν καὶ μεταγενεστέρων
ποιητῶν καὶ λογογράφων τὰ ἐξῆς μαρτύρια τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος
χρήσεως τοῦ ἐνεργητικοῦ ῥήματος πειρῶ.

Ἀριστοφ. Ἰππ. 517 «πολλῶν γὰρ δὴ πειρασάντων αὐτὴν
ὀλίγοις χαρίσασθαι». Πλούτ. 150 «ὅταν μὲν αὐτάς τις πένης
πειρῶν τύχη» (πρβ. καὶ 1068). Σχολ. «Πολλῶν γὰρ δὴ πει-
ρασάντων: μετελθόντων, ἐπιτηδευσάντων. Ἀπὸ τοῦ πειρᾶν
ἐσχημάτισε· πειρᾶν δὲ τὸ προσβάλλειν γυναικὶ περὶ ἀφροδίτης.
Τροπῇ οὖν κέχρηται ὡς ἐπὶ γυναικός» καὶ «Πειρῶν: προσβάλ-
λων ἢ συνουσιάζων· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ πειρῶν». Πρβ. καὶ Ἐμ-
στερροῦσιον Ἀριστοφ. Π.λ. σελ. 46 καὶ 396 Διψ.

Θεόπομπ. Κωμ. παρ' Ἀθην. σελ. 471, α' «Σπίνθηρ τάλαν,
πειρᾶς με;»

Ἀριστοφῶν παρ' Ἀθην. σελ. 238, γ' «τοὺς καλοὺς πειρᾶν
καπνός».

Μένανδρ. παρ' Ἀθην. σελ. 587, β' «οὐκ ἐπέιρα Νάννιον;»
Πρβ. Μεινέκιον Μεν. καὶ Φιλ. Δειψ. σελ. 183.

Μάχων παρ' Ἀθην. σελ. 583, γ' «Φρύνην ἐπέιρα Μοίριχος
τὴν Θεσπικὴν».

Θουκυδ. Γ', 54 «καὶ ἐν τούτῳ ὁ Ἰππάρχος ὡς αὐτὶς πειρά-
σας οὐδὲν μᾶλλον ἔπειθε τὸν Ἀρμόδιον, βίαιον μὲν οὐδὲν ἐβού-
λετο δρᾶν».

Λυσ. ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθ. φόν. 12 «ἴνα σύ γε, ἔφη, πειρᾶς ἐν-
ταῦθα τὴν παιδίσκην· καὶ πρότερον δὲ μεθύων εἴλκες αὐτήν».

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ε', β', 28 «ὡς δ' αὐτὸς νῦν λέγει, ὅτι
ἐπέιρασεν αὐτοῦ τὴν παλλακίδα». Πρβ. Γ', α', 31 «ληφθεὶς
ἔρωτι τῆς γυναικὸς ἠναγκάσθη προσεεργεῖν λόγους αὐτῇ περὶ
συνουσίας». Διεσκευασμένον καθ' ἡμᾶς εἶνε τὸ ἐν τοῖς Ἀπομνη-
μονεύμασι φερόμενον βιβλ. Α', β', 29 «Κριτίαν μὲν τοίνυν αἰσθα-
νόμενος ἐρῶντα Εὐθυδήμου καὶ πειρῶντα χρῆσθαι, καθάπερ οἱ
πρὸς τὰφροδίσια τῶν σωματίων ἀπολαύοντες, ἀπέτρεπε». Ὁ Ξε-
νοφῶν ἔγραψε «καὶ πειρῶντα καθάπερ οἱ κτέ.», ἐκλαβὼν δὲ τῶν
γραμματικῶν τις ἢ βιβλιογράφων τὸ πειρῶντα ἀντὶ τοῦ πειρῶ-

μενον προσέθηκεν, ἵνα καταστήσῃ τὸν λόγον ἄρτιον, τὸ ἀπαρέμφατον χρῆσθαι. Πρβ. Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 563, δ' «ταὐτὸ τοῖς ἀκολάστοις ἔπασχε πάθος, οἳ τὰς γυναῖκας ἔχοντες μὲν οὐ φυλάττουσι, προέμενοι δὲ πειρῶσιν αὐτῆς ἀδίκως ἐτέροις συνούσας [διαφθελεῖν]». Ὁρθῶς ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1878, σελ. 20) περιέγραψε τὸ ἀπαρέμφατον.

Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. Β', ιγ', 21 «εἰ ἐπέρασε, καὶ ἔπραξε» καὶ «εἰ ἔπραξε, καὶ ἐπέρασεν». Ἴδε Σπέγγελον Ἀριστοτ. Ῥητορ. Τόμ. Β', σελ. 270.

Σάτυρ. παρ' Ἀθην. σελ. 534, β' «τὴν δὲ αὐτοῦ γυναῖκα πειρῶν ὡς ἕτερος ἔπεμψεν αὐτῇ χιλίους δαρεικοὺς».

Πολύβ. Ι', κς', 3 «οὐ γὰρ ἔτι τὰς χήρας ἐπέρα γυναῖκας οὐδὲ τὰς ὑπάνδρους ἠρκεῖτο μοιχεύων».

Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 760, γ' «ἐπεὶ δὲ τοὺς ἐρωμένους αὐτῶν ἐπέρω». σελ. 990, γ' «οὔτε τοῦ θήλεος προσιεμένου μετὰ τὴν κύησιν οὔτε πειρῶντος ἔτι τοῦ ἄρρενος». σελ. 1100, β' «εἴτ' οὐχ ὡσπερ Καλλικρατίδας ἔλεγε τὸν Κόνωνα μοιχεύειν τὴν θάλασσαν, οὕτως ἂν τις εἴποι τὸν Ἐπίκουρον αἰσχρῶς καὶ κρύφα πειρᾶν καὶ παραβιάζεσθαι τὴν δόξαν, οὐ τυγχάνοντα φανερώς, ἀλλ' ἐρῶντα καὶ κατατεινόμενον;». Μαρ. 14 «οὗτος ἦρα νεανίσκου—καὶ πολλάκις πειρῶν οὐκ ἐτύγχανε» καὶ «πειρῶντι πολλάκις ἀντεῖπε τῷ Δουσίῳ». Κίμ. 1 «ὡς οὐκ ἔπειθε πειρῶν καὶ διδούς, δῆλος ἦν οὐκ ἀφεξόμενος βίας». Δουκ. 18 «ὅτι, τοῦ βασιλέως πειρῶντος αὐτὴν καὶ μυρίους πεντακισχιλίους χρυσοῦς προσπέμφαντος, ἀντέσχε». Γάλβ. 19 «ὑφῆκε τὸν Ὀθωνα πειρῶντα τὴν Ποππαίαν». Πρβ. καὶ Μάρκελλ. 2 «Τούτῳ Καπετωλῖνος ὁ τοῦ Μαρκέλλου συνάρχων, ἀσελγῆς ἀνὴρ καὶ θρασύς, ἐρῶν λόγους προσήνεγκε. Τοῦ δὲ παιδὸς τὸ μὲν πρῶτον αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸν ἀποτριψαμένου τὴν πείραν, ὡς δὲ αὐτῆς ἐπεχείρησε, κατεπιόντος πρὸς τὸν πατέρα, βαρέως ἐνεγκῶν ὁ Μάρκελλος προσήγγειλε τῇ βουλῇ τὸν ἄνθρωπον» καὶ Θεσ. 26 καὶ Κίμ. 1.

Δουκιαν. Θεῶν Διαλ. 5', 1 «μῶν οὖν ἐπέρα τινά;» (Πρβ. 2 «ἐπεὶ δὲ καὶ λόγους ἐτόλμησέ μοι προσεγεγεῖν»). ΚΓ', 2 «ΔΙ.—ἐπειδὴ ἀνεπαυσάμεθα ἐν τῷ συμποσίῳ ἱκανῶς ὑποβεβρεγ-

μένοι, κατ' αὐτάς που μέσας νύκτας ἐπαναστάς ὁ γενναῖος—αἰδοῦμαι δὲ λέγειν. ΑΠ. Ἐπίερα σε, Διόνυσε;». Μετ' ὀλίγα κείται «Τούτου μὲν ἔνεκα καὶ ἐπὶ σέ, ὦ Ἀπολλων, ἀγάγοι τὴν πείραν· καλὸς γάρ σὺ καὶ κομήτης, ὡς καὶ νήφοντα ἔτι σοι τὸν Πρίαπον ἐπιχειρῆσαι».

Ἡλιόδ. Αἰθιοπ. Α', 11 «καὶ ἡ πολλάκις πειρῶντά με ἀπωσαμένη τότε παντοίως ἐφείλκετο βλέμμασι, νεύμασι, συνθήμασιν».

Ἄλκιφρ. Ἐπιστ. Α', κη', 1 «οὐ παύσῃ, τριχόρωνον καὶ τάλαντατον γερόντιον, πειρῶν τὰς ἐφ' ἡλικίας ἀνούσας ἡμᾶς, ὡς τις ἄρτι νεάζειν ἀρχόμενος;». Β', α', 5 «ἐμοὶ γὰρ ἐξ ἐκείνου, μὰ τὴν Ἄρτεμιν, οὐδὲ προσέβλεψαν ἔτι πολλοὶ οὐδὲ ἐπείρασαν αἰδούμενοί σου τὰς πολιορκίας». Πρβ. καὶ Γ', νβ', 2 «ὑποπειρῶσι γὰρ τὴν παλλακὴν τοῦ τῆς οἰκίας δεσπότηου» καὶ Αἴλιαν. π. Ζφ. ΙΔ', 5 «εἰ δὲ καὶ νέον ὠρικὸν ὑποπειρᾷ παρόντα τις κτέ.».

Οὐ μόνον δ' ἐπ' ἀνδρὸς τάττεται τὸ ἐνεργητικὸν ῥῆμα πειρῶ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γυναικὸς εἰς ἔρωτα προκαλουμένης ἀνδρα καὶ λόγους αὐτῷ περὶ μίξεως προσφερούσης, ὡς ἐν τοῖς Ἑθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 300, δ' «ἐρασθῆναι δὲ αὐτοῦ λέγουσιν Ὀχναν μίαν τῶν Κολωνοῦ θυγατέρων ἀνεψιὰν οὔσαν· ἐπεὶ δὲ πειρῶσαν ὁ Εὐνόστος ἀπετρίψατο καὶ λοιδορήσας ἀπῆλθεν κτέ.». Φέρεται δὲ καὶ ἐν τῷ Κύκλωπι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 584 αὐκ ἂν φιλήσαιμ' αἱ Χάριτες πειρῶσί με». Πρβ. καὶ Ἀπολλοδ. Γ', ιγ', 3 «καὶ Ἀστυδάμεια Ἀκάστου γυνὴ Πηλέως ἐρασθεῖσα περὶ συνουσίας προσέπεμψεν αὐτῷ λόγους» καὶ Μικρ. Ἱστορ. Δινδ. Τόμ. Α', σελ. 40, 17 «ὅτι ἡ Ἀκάστου γυνὴ Πηλέως ἐρασθεῖσα λόγους ὑπὲρ μίξεως εἰσφέρει», κτλ.

Ὡς δὲ λέγεται ἐνεργητικῶς πειρῶ τινα, οὕτω καὶ παθητικῶς πειρῶμαι ὑπὸ τινος καὶ κατ' ἀόριστον ἐπειράθην ὑπὸ τινος καὶ κατὰ παρακείμενον πεπείραμαι ὑπὸ τινος, οἷον

Ξενοφ. Ἱέρ. ΙΑ', 11 «ἥσπε οὐ μόνον φιλοῖο ἂν ἀλλὰ καὶ ἐρῶ ὑπ' ἀνθρώπων καὶ τοὺς καλοὺς οὐ πειρᾶν ἀλλὰ πειρώμενον ὑπ' αὐτῶν ἀνέχεσθαι ἂν σε δεοί». Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 227, γ' ἀγέγραφε γὰρ δὴ ὁ Λυσίας πειρώμενόν τινα τῶν καλῶν, οὐχ

ὑπ' ἐραστοῦ δέ, κτέ.». Σχολ. «Τὸ πειρώμενον παθητικῶς ἀκούστέον ἀντὶ τοῦ πειραζόμενον παρά τινος, τουτέστι προσπαιζόμενον καὶ προσβαλλόμενον».

Θουκυδ. Γ', 54 «πειραθεὶς δὲ ὁ Ἄρμόδιος ὑπὸ Ἰππάρχου τοῦ Πεισιστράτου καὶ οὐ πεισθεὶς καταγορεύει τῷ Ἀριστογείτονι». Σχολ. «Πειραθεὶς: ἐρωτικὴν πείραν δεξάμενος». Κακῶς παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ σελ. 445, 16 εἶνε γεγραμμένον «πειρα-
Σθεὶς ὁ Ἄρμόδιος».

Ἀπολλοδ. Γ', ιγ', 3 ἀΠηλέως δὲ πρὸς Ἄκαστον καταψεύδεται λέγουσα ὑπ' αὐτοῦ περὶ συνουσίας πεπειραῖσθαι».

Ἐν τῇ Ἐκλογῇ Θωμᾶ τοῦ Μαγίστου ἀναγινώσκεται σελ. 276, 5 «Πειρῶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ συννεύω αἰτιατικῆ συντασσόμενον— Πειρῶμαι δὲ ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν τὸ ἀπόπειραν ποιοῦμαι, ἀπαξ δὲ καὶ τὸ συννεύω, ὡς παρὰ Πινδάρῳ ἀμφοτέρα δὲ γενικῆ. Καὶ πειρῶμαι τὸ συννεύομαι. Θουκυδίδης ἐν τῇ ἕκτῃ πειραθεὶς δὲ ὁ Ἄρμόδιος ὑπὸ Ἰππάρχου τοῦ Πεισιστράτου καὶ οὐ πεισθεὶς. Καὶ πείρασις ἢ σύννευσις, ὡς ὁ αὐτὸς ἐν τῇ αὐτῇ ἀπαρνηθέντα τὴν πείρασιν». Τὸ χωρίον τοῦ Πινδάρου κείμενον ἐν Πυθιονικῶν Β', στίχ. 34 ἔχει οὕτως: «ὅτι τε μεγαλοκευθέεσσιν ἔν ποτε θαλάμοις Διὸς ἀκοίτιν ἐπειράτο». Φέρεται δ' εἰς αὐτὸ τὸ ἐξῆς σχόλιον (σελ. 317 Βοικκ.) «Δεύτερον δὲ ὅτι τοῖς μεγάλοις καὶ εὐκατασκευάστοις θαλάμοις τοῦ Διὸς τὴν γαμετὴν Ἦραν ἐπείρατε καὶ ἐνήδρευεν· τὸ γὰρ ἐπειράτο παθητικὸν ὄν ἀντὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐστὶ, σημαίνει δὲ τὸ ἐνήδρευε». Ὁ Ἐκκῆρος μετετύπωσε τὸ ἐπειράτο εἰς τὸ ἐπείρασε. Ἄν ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἔχη ὀρθῶς, εὐλόγον ἴσως εἶνε νὰ μὴ νομίζεται ὅτι τὸ ἐπειράτο κεῖται ἀντὶ τοῦ ἐπείρα ἀλλ' ὅτι ἐλλειπῶς ἢ ῥῆσις προηνήθη, παρασωπηθέντος τοῦ τὴν αἰσχρὰν καὶ ἀσεβῆ πράξιν δηλοῦντος ἀπαρεμφάτου. Πρβ. Ξέναρχ. παρ' Ἀθην. σελ. 569, γ' «καὶ τῶνδ' ἐκάστην ἐστὶν ἀδεῶς, εὐτελῶς, μεθ' ἡμέραν, πρὸς ἐσπέραν, πάντας τρόπους». Φιλῆμ. παρ' Δίλιαν. π. Ζφ. 1Β', 10 αμῦς λευκός, ὅταν αὐτὴν τις (ἀλλ' αἰσχύνομαι λέγειν), κέκραγε τηλικούτον κτέ.». Παλατ. Ἀνθολ. Ε', 34 «ὁ Ζεὺς τὴν Δανάην χρυσοῦ, κἀγὼ δὲ σὲ χρυσοῦ». Δουρικαν. Θεῶν Διαλ. 1Ε', 2 «ἐγὼ δὲ ἦδη

ποτέ τὴν Ἀφροδίτην (ἀλλ' οὐ χρὴ αὐχεῖν)», κτλ. Ἀκριβέστατα περὶ τῆς χρήσεως ταύτης θὰ διαλάβωμεν ἐν ἄλλῳ τόπῳ. Παρασημειωτέον δ' ὅτι ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Πινδάρῳ καὶ «*νυμφείας ἐπέιρα κείνος ἐν λέκτροις Ἀκάστου εὐνάς*» (Νεμ. Ε', 30).

Εὖ ποιῶν ὁ Πειρῶν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Μοίριδος σελ. 310 ἔτρεψε τὸ παρὰ Λιβανίῳ «ἐκείνοι ἐπειρῶντο τὴν γυναῖκα καὶ τὸν παῖδα ἔσπευδον ἀνελεῖν» εἰς τὸ «*ἐπείρων τε τὴν γυναῖκα κτέ.*». Ἄν ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς πτώσεως τὴν γυναῖκα ἔκειτο ἡ γενικὴ τῆς γυναικός, δὲν θὰ ἐφαίνετο ἴσως ὑποπτος ὁ τύπος ἐπειρῶντο. Πρὸς Ἀρισταίν. Ἐπιστ. Δ' «*πλησιαιτέρον προσμίζωμεν καὶ πειρασώμεθα τῆς καλῆς*». Ζ' «*προσπαίζων ἅμα καὶ πειρώμενος τῆς καλῆς*». Ἄντων. Λίβερ. ΛΘ' «*καὶ πλεῖστα δῶρα πέμπσας ἐπειράθη τῆς παιδός, εἴ πως αὐτῷ δύναιτο κρύφα μιχθῆναι τῶν γονέων*». Ἐπι δὲ Ἀχιλλ. Τάτ. Β', 27 «*καὶ τέλος ἔδοξεν ἀποπειραθῆναι τῆς κόρης*» καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Νεφ. 1063 «*καταψεύδεται αὐτοῦ πρὸς Ἀκαστον ὡς ἀποπειραθέντος αὐτῆς*».

Περὶ τῆς μετ' αἰτιατικῆς συντάξεως τοῦ ῥήματος πειρῶμαι ἐποιήσατο λόγον ὁ Βερνάρδους ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Συντάξει σελ. 149, ἀλλὰ λίαν ἀβασανίστως καὶ ἀνεπιστάτως. Σφάλλεται δὲ καὶ ὁ Μελλόρnius γράφων ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀνακρεοντείων σελ. 128 «*Verum probare omisit, πειρᾶσθαι cum accusativo construi, quod diligentissimus Seidlerus se legere non meminerat, interpunctione adiuvans Eurip. Troad. 989. Nam in Thucyd. IV, 25., ubi vulgo legitur τὸν λιμένα ἐπειρῶντο, non dubium, quin Clariss. Editor exhibiturus sit ἐπείρων ex omn. mss. codd. Pindarus quidem Pyth. II, 62. dixit ἐπειράτο ἄκοιτιν Διός*». Τὸ χωρίον τοῦ Θουκυδίδου πλήρως ἐκφερόμενον εἶνε «οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ΚΑΤΑ τὸν λιμένα ταῖς ναυσὶν ἐπείρων». Τὴν κοινῶς ἄλλοτε παραδεδεγμένην γραφὴν ἐπειρῶντο εὖρε παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ καὶ ὁ σχολιαστὴς σημειούμενος «*Ἐπειρῶντο: γράφεται ἐπείρων*». Καὶ ἀλλαγῆς δ' ὁ Θουκυδίδης ποιεῖται χρῆσιν τοῦ ἐνεργητικοῦ πειρῶν ἀντὶ τοῦ πειρῶμαι, οἷον Α', 61 «*πειράσαντες πρῶτον τοῦ χωρίου καὶ οὐχ*

έλόντες». Β', 19 «προσβαλόντες τῇ Οἰνῇ καὶ πᾶσαν ἰδέαν πει-
ράσαντες», κτλ. Πρβ. καὶ Β', 93 «ἀποπειράσαι τοῦ Πειραιῶς».
Δ', 107 «καὶ κατὰ γῆν ἀποπειράσας ἅμα», κτλ.

§ 9. πῶς τι—πῶς τε.

Νικόλ. Δαμασκην. Ἀποσπ. Ἱστορ. Μυλλ. Τόμ. Γ', σελ. 386
«Ὁ δὲ ἐπέισθη τε καὶ διὰ ταῦτα ἀφῆκε Αἴξον. Μετὰ δὲ ταῦτα
ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλεσε χαμαὶ τε ἀνέκλινε καὶ τὰ ὅστ'α παρτίθει
φαῦλά τε σιτία πίνειν τε ὄξος ἐνέχει» καὶ πῶς δειπνοῦντα ἤρετο
πῶς γε δειπνοίη. Ὁ δ' εἶπεν ὡς εἰκὸς παρὰ ἀνδρὶ ἐχθρῷ. Ὁ δὲ
γελάσας εὖ μάλα τῶν αὐτῷ παρακειμένων ἐπεδαψιλεύετό τε καὶ
εὐμενέστερος ἐγένετο».

Οὕτως ἀνέγνω ὁ Μυλλῆρος ἀντὶ τοῦ «ἤρετο πῶς τε δειπνοίη»
μεταβαλὼν τὸ μόριον ΤΕ εἰς τὸ ΓΕ. Καὶ γίνεται μὲν συχνάκις
ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων σύγχυσις τῶν μορίων τούτων, ἀλλ' ἐν τῷ
παρόντι χωρίῳ ἐξελέγχεται ὅλως ἀπροσδιόνυσος ἡ χρῆσις τοῦ
ΓΕ. Ὁ Δινδόρφιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν μικρῶν ἱστορικῶν Τόμ. Α',
σελ. XIX κελεύει νὰ γραφῇ «ἤρετο πῶς δειπνοίη», ἐξαλειφομέ-
νου τοῦ συνδέσμου ΤΕ.

Ἄλλ', ἂν μὴ σφαλλώμεθα, τὸ ὑγιᾶς ἔχον εἶνε «ἤρετο πῶς τι
δειπνοίη», ὕπερ γραμματικῶς ἀναλυόμενον ἢ ἐξαπλούμενον γίνε-
ται «ἤρετο ποῖόν τινα τρόπον δειπνοίη». Ὅτι δ' εὐκόλως ἠδύ-
νατο νὰ παραφθαρῇ τὸ ἀγνωστότερον πῶς τι, μεταπιπτούσης τῆς
ἀντωνυμίας ΤΙ εἰς τὸν σύνδεσμον ΤΕ, εἶνε περιττὸν καὶ νὰ εἴ-
πωμεν. Περὶ τῆς συγχύσεως τοῦ ΤΙ καὶ ΤΕ ἴδε Βάστιον *Com-
ment. Palaeogr.* σελ. 845.

Τοῦ πῶς τι ἱκανὰ παρέχει ἡμῖν παραδείγματα ὁ Πλάτων λέ-
γων Τιμ. σελ. 22, β' «πῶς τι τοῦτο λέγεις;» καὶ Σοφιστ. σελ.
261, ε' «πῶς τι τοῦτ' εἶπες;» καὶ Πολιτικ. σελ. 297, γ' «πῶς
τι τοῦτ' εἶρηκας;» καὶ Θεαιτ. σελ. 146, δ' «πῶς τι τοῦτο λέ-
γεις, ὦ Σώκρατες;» καὶ σελ. 208, ε' «πῶς τι τοῦτο;» καὶ
Ἴων. σελ. 530, α' «καὶ πῶς τι ἠγωνίσω;». Πρβ. καὶ Ἴππ.
Μεῖζ. σελ. 297, ε' «πῶς τι ἄρ' ἂν ἀγωνιζοίμεθα;». Εὐρίσκειται
δὲ καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 416, 242 «καὶ περιῶν ἐρεῖ»

πῶς τι τοὺς δικαστὰς ἀπαγαγὼν ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως ὠχόμην τὸ πρᾶγμ' αὐτῶν ὑπελόμενος ; ». Ἴσως δὲ καὶ τὸ ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Γ', ιγ', 6 κοινῶς φερόμενον «καὶ πῶς *ΤΙ*, ἔφη, ἀπῆλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ ; » εὐλογον ἦτο νὰ μένη ἀκίνητον καὶ νὰ μὴ μεταβληθῇ κατὰ τινα τῶν ἀντιγράφων εἰς τὸ «καὶ πῶς *ΔΗ*, ἔφη, ἀπῆλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ ; ». Ὁ Δινδόρφιος ἀπαλείψας τὴν ἀντωνυμίαν *ΤΙ* ἐξέδωκε «καὶ πῶς, ἔφη, ἀπῆλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ ; ».

Παρατηρητέον δ' ὅτι ἄλλοι προκρίνουσι τὴν ἐκφορὰν πῶς *τί*— ; ἢ πῶς ; *τί*— ; Καλὸν δὲ νομίζομεν νὰ παρατεθῇ κατὰ λέξιν ἢ σημείωσις ἣν ὁ Σταλβώμιος ἐποιήσατο εἰς τὸ ἐξ Ἰππίου τοῦ Μείζονος προεκκείμενον χωρίον «πῶς *τί* ἄρ' ἂν ἀγωνιζόμεθα ;] Schaefer. Appar. ad Demosth. II. p. 656. et Buttmann. ad h. l. in talibus ubique *τι* scribendum censent ut ἐγκλιτικόν. Sed quam Heindorf. ad h. l. ad Theaet. p. 208. E. ad Soph. p. 261. E. amplexatus est rationem, eam nuper acutissime defendit Hermann. Praef. ad Sophocl. Antigon. ed 3. p. VI sqq. Coarctata est enim more Graeco duplex interrogatio, πῶς ἄρ' ἂν ἀγωνιζόμεθα ; *quo argumento pugnabimus* : et τί ἄρ' ἂν ἀγωνιζόμεθα ; h. e. *quid erit quod contendamus*. Etiam ordine inverso τί πῶς legi meminimus. Phileb. p. 58. A : σὺ δὲ τί πῶς—διακρίνοις ἂν ; Eurip. Helen. 873 : Ἑλένη, τί τὰμὰ πῶς ἔχει θεσπίσματα ; ». Γράφει δ' ὁ Σταλβώμιος καὶ εἰς τὸ ἐκ τοῦ Πολιτικοῦ μνημονευθὲν χωρίον «Πῶς *τί* τοῦτ' εἰρηκας] Nec hic Stephanus duplicem interrogationem sic in unum coniunctam tolerare voluit. Scribendum enim putat disiuncte, Πῶς ; τί τοῦτ' εἰρηκας ; Atqui nos quidem ingenue fatemur nullam videre causam, quamobrem utriusque interrogationis coniunctio reiicienda sit. Nam coarctata oratio sic explicanda est : πῶς εἰρηκας καὶ τί ἔστι τοῦτ' ἢ εἰρηκας ; *wie meinst du und was ist es, was du meinst ?* ».

? Ἀνέγνωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἑρμαννοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἀντι-

γόνης γεγραμμένα, ἀλλ' ἀδυνατούμεν νὰ πεισθῶμεν τοῖς ὑπ' αὐ-
τοῦ λελεπτολογημένοις εὐρίσκοντες πολλῶ ἀπλουστέραν καὶ φυ-
σικωτέραν τὴν μετὰ τῆς ἐγκλιτικῆς ἀντωνυμίας ἐκφορὰν.

Τὸ οὐδέτερον τῆς ἀορίστου ἀντωνυμίας κατ' ἐπιρρηματικὴν
ἔννοιαν λαμβανόμενον συντάσσεται μετὰ πολλῶν ἐπιρρημάτων,
οἷον ὁμοῦ *ΤΙ*, ἐγγύς *ΤΙ*, σχεδόν *ΤΙ*, μᾶλλον *ΤΙ*, ἡσσόν *ΤΙ*,
πάνυ *ΤΙ* (πάνυ δὴ τι, οὐ πάνυ τι), μάλα *ΤΙ* (μάλα δὴ τι),
διαφερόντως *ΤΙ*, φαύλως *ΤΙ*, οὕτω *ΤΙ* (οὕτω δὴ τι), κτλ.
Γνωστότατον δ' εἶνε τό τε ὁπωσοῦν καὶ τὸ μετὰ τοῦ *ΤΙ* ὁπωσ-
*ΤΙ*οῦν. Ἐν τῷ Οἰκονομικῷ τοῦ Ξενοφῶντος κεφ. Θ', 1 ἀναγινώ-
σκεται «ἡ γυνὴ ἐδόκει σοι, ἔφην ἐγώ, ὦ Ἰσχύμαχε, πῶς τι ἐπα-
κούειν ὧν σὺ ἐσπούδαζες διδάσκων;», ὅπερ δὲν δύναται ἄλλως
ὁ γραμματικὸς νὰ παραστήσῃ ἢ διὰ τοῦ ποιῶν τινα τρόπον.

Μετὰ τοῦ χρονικοῦ ἐπιρρήματος πηνίκα καὶ ὀπηνίκα εὐρί-
σκεται ἐνίοτε συνημμένον τὸ πληθυντικὸν ἌΤΤΑ, οἷον Ἀριστο-
φάν. Ὀρν. 1514 «πηνίκ' ἄττ' ἀπώλετο;» καὶ Ἀποσπ. 590
«πυθοῦ χελιδῶν πηνίκ' ἄττα φαίνεται» καὶ Ἀποσπ. 591 «ὀ-
πηνίκ' ἄτθ' ὑμεῖς κοπιᾶτ' ὀρχούμενοι» (Ἴδε Βέργκιον Ἀποσπ.
Κωμ. Τόμ. Β', σελ. 1181 Μειν. καὶ Μεινέκιον Τόμ. Ε', σελ. 14
καὶ Δινδόρφιον Ἀρποκρατ. Τόμ. Α', σελ. 65). Ἐχεται δ' ὁμοίως
ἐννοίας τὸ πηνίκ' ἄττα τῷ πηνίκα μάλιστα, ὡς παρετηρήθη
καὶ ὑπὸ τοῦ Κοβήτου *Collect. Crit.* σελ. 174 κέξ. Πρβ. καὶ
Var. Lect. σελ. 511 ἐκδ. β'.

Τὸ ἐν τῷ Φιλήβῳ χωρίον «σὺ δὲ τί πῶς—διακρίνοις ἄν;»,
ἀνθ' οὗ ἄλλοι γράφουσι «σὺ δὲ τί; πῶς—διακρίνοις ἄν;», καὶ
τὸ ἐν τῇ Ἑλένῃ τοῦ Εὐριπίδου «Ἑλένη, τί τάμὰ πῶς ἔχει θε-
σπίσματα;» οὐδὲν συμβάλλονται εἰς πίστωσιν τῆς ἐκφορᾶς πῶς
τί—; Ἀπερισκέπτως δ' ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Παραλ-
λήλων Βίων τοῦ Πλουτάρχου (Μέρο. Α', σελ. 426) ἔγραψε «Πο-
λάκις οἱ ἀντιγραφεῖς συνέχον τὸ Πῶς τῇ Πρός, ὡς ἀμφοτέρα
μηδὲν δέον παραλαμβάνειν, ἢ ἐκάτερον εἰς τὸ ἕτερον μεταποιεῖν.
Διορθούσθω οὖν ἡμῖν ἐν παρέργῳ καὶ τὸ τοῦ Πλάτωνος (Θε-
αιτ. σελ. 146), Πῶς; τί τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες; γρά-
φουσι, Πρὸς τί τοῦτο κ.τ.λ.»

Καὶ ἄλλα δέ τινα φέρονται ἐν τῇ ἐκ τοῦ Δαμασκηνοῦ Νικολάου παρατεθείσῃ περικοπῇ, περὶ ὧν δύναται τις ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν ὑγιῶς ἔχωσιν, οἷον «Ὁ δὲ ἐπέισθη τε καὶ διὰ ταῦτα ἀφῆκε Λίξον», ἀνθ' οὗ ἀναγνωστότεον ἴσως πάραυτα ἤτοι οὐδὲν μελλήσας (ΠΑΡΑΥΤΑ—ΠΑΤΑΥΤΑ—ΔΙΑΤΑΥΤΑ), καὶ «Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλεσε χαμαὶ τε ἀνέκλινε καὶ τὰ ὄστᾶ παρετίθει φαῦλά τε σιτία», ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ ἢ ἂ πρόχειρα εἶχεν ὄστᾶ ἐξ ὧν ἤσθιε κρεῶν. Ἄλλ' ἂν τις ἐπιστήσῃ πως τὴν διανοίαν, θὰ εὕρῃ πολλῶ προσφορώτερον τὸ ἀνευ ἄρθρου «καὶ ὄστᾶ παρετίθει». Δὲν εἶνε δ' ἀπίθανον νὰ ὑπονοήσῃ τις ὅτι κατ' ἀρχὰς ἔκειτο «Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλεσε χαμαὶ τε ἀνέκλινε· κῆτα ὄστᾶ παρετίθει κτέ.».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1878.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ ΠΟΙΗΤΩΝ.

Καίτοι πολλαὶ παρ' ἡμῖν ἐξεδόθησαν ποιητῶν μεταφράσεις, ὅμως οὐδεὶς ἐπεχείρησε νὰ διαλάβῃ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὀφείλει νὰ γίνεταί ἡ μετάφρασις ἔργου ποιητικοῦ. Ἐγράφησαν μὲν βραχέα τινα περὶ τούτου ἐν τοῖς προλόγοις μεταφράσεών τινων, ἀλλὰ ταῦτα μᾶλλον πρὸς ἀπολογίαν ἢ πρὸς ἀμερόληπτον ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας. Τούτου ἕνεκεν ἐπιχειροῦμεν ἐν ταύτῃ τῇ διατριβῇ νὰ πραγματευθῶμεν περὶ μεταφράσεως ποιητῶν, ἀπτόμενοι πάντων ἐν γένει τῶν ζητημάτων τῶν ἀναγομένων εἰς τὸ ἡμέτερον θέμα.

§ 1.

Καὶ πρῶτον ὑπάρχει τὸ ζήτημα ἂν μεταφράζονται οἱ ποιηταὶ πολλοὶ ἀπεκρίθησαν εἰς τοῦτο ἀποφατικῶς φρονοῦντες ὅτι

ἀδύνατον εἶνε νὰ μετενεχθῆ ἀκριβῶς ποίημά τι ἀπό τινος γλώσσης εἰς ἄλλην, μάλιστα δ' ἐκ παλαιᾶς εἰς νεωτέραν. Τὴν γνώμην ταύτην ἐξέφρασαν διασημότετοι ἄνδρες, οἷον ὁ Δειβνίτιος, ὁ Colletet, ἀκαδημαϊκὸς τοῦ 12' αἰῶνος, ὁ Stuart Mill καὶ ὁ ποιητὴς Ἀλφόνσος Λαμαρτίνος. Τὰς ἰδέας τῶν τριῶν πρώτων ἀνδρῶν ἀνευρίσκει τις προχείρως ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Egger *Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Γαλλίᾳ* (Τόμ. Β', σελ. 122—123), ἡμεῖς δὲ παραθέτομεν ἐνταῦθα τὴν κρίσιν τοῦ Λαμαρτίνου, ἧς οὐδὲ μνεῖαν ποιῆται ὁ Egger. Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἐν τῷ λαμπρῷ αὐτοῦ λόγῳ, ὃν ἐξεφώνησεν ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ γενόμενος μέλος αὐτῆς, διαλαμβάνων περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Daru γενομένης μεταφράσεως τοῦ Ὅρατίου, παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς: «Οὐδεὶς μεταφράζεται ἡ ἀτομικότης τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους εἶνε ἀμετάδοτος, ὡς πᾶσα ἄλλη ἀτομικότης. Ἡ ἔννοια τὸ πολὺ μεταγίγνεται ἀπό τινος γλώσσης εἰς ἄλλην, ἀλλ' ἡ μορφή τῆς ἔννοιας, τὸ χρῶμα καὶ ἡ ἁρμονία αὐτῆς διαφεύγουσι καὶ τίς δύναται νὰ εἶπῃ πόσον συμβάλλει ἡ μορφή πρὸς τὴν ἔννοιαν ἢ τὸ χρῶμα πρὸς τὴν εἰκόνα; Ἀλλ' ἂν ἐκεῖνο οὐ προτίθεται τὴν μετάφρασιν ἀποτελεῖ ὄχι ἔννοιαν, ἀλλὰ παροδικὴν τινα αἴσθησιν, ἢ ὄνειρον ἡμιτελὲς τῆς φαντασίας ἢ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ, ἢ φθόγγον ἀόριστον καὶ ἀναρθρον τῆς λύρας αὐτοῦ, ἢ χάριν γυμνὴν καὶ ἀκατάληπτον ὑπὸ τοῦ πνεύματός σου, τί θ' ἀπομείνῃ ἐν τῇ μεταφράσει; λέξεις τινὲς κεναὶ καὶ ἄκομφοι, παραπλήσια πρὸς τὰ ἐξ ἀμαυροῦ καὶ βαρέος μετάλλου νομίσματα, ἀνθ' ὧν ἀνταλλάσσεις τὴν χρυσὴν δραχμὴν, τὴν ἐκ τοῦ σήματος καὶ τῆς λάμπσεως αὐτῆς ἐξαστραπτουσάν. Ἀλλως δ' ἐν τῇ ποιήσει παλαιᾶς ἐποχῆς ὑπάρχει πάντοτε μέρος τι ἤδη νεκρὸν, ἔννοιά τις τῶν χρόνων, τῶν ἡθῶν, τῶν τόπων, τῆς θρησκείας, τῶν ὑπολήψεων, ἣν μὴ ἔννοοῦντες (γράφει μὴ αἰσθανόμενοι) ἐν τῷ παρόντι δὲν δυνάμεθα νὰ συγκινηθῶμεν ὑπ' αὐτῆς. Ἀφαίρεσον ἕκ τινος ποιήματος τὴν χρονολογίαν, τὴν πίστιν, τὴν προτυπίαν τέλος αὐτοῦ καὶ τί μένει; ὅ,τι μένει ἐξ ἀγάλματος τῶν θεῶν ἀφ' ὧν ἡ θεότης ἀπῆλθε—τεμάχιον μαρμαροῦ μᾶλλον ἢ ἥττον καλῶς γεγλυμμένου!» (A. de Lamartine, *Premières méditations poét.* p. 96. Paris, 1874).

Οὕτω καλῶς ἐδυνήθη ὁ Λαμαρτίνος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς μεταφράσεως· τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ φαίνονται κατὰ πρῶτον ἰσχυρὰ καὶ ἀκράδαντα, πλὴν ἀκριβέστερον θεωρούμενα ἀποδείκνυνται πορίσματα τῆς ὑψηλῆς ἀλλ' ἀπαράδεκτου ιδέας ἣν εἶχεν αὐτὸς περὶ μεταφράσεως. Τὴν μετάφρασιν ἐξελάμβανε, φαίνεται, ὡς *τελειοτάτην ἀναπαράστασιν* τοῦ προτύπου, ἥτις ἀληθῶς εἶνε ἀδύνατον νὰ κατορθωθῇ δι' οὓς λόγους ἐκθέτει. Ἀλλὰ τὴν ιδέαν ταύτην νομίζομεν ἀπαράδεκτον ἕνεκα τῆς ὑπερβολῆς αὐτῆς· διότι, ἂν ἡ μετάφρασις ἔχῃ ἀντικείμενον τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ προτύπου, ἔχει ταύτην κοινὴν πρὸς ἀπάσας τὰς εἰκαστικὰς τέχνας, οἷον τὴν πλαστικὴν, τὴν γραφικὴν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ποιητικὴν, ἂν δεχθῶμεν τὴν περὶ μιμήσεως θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους· οὐδεμίαν ὅμως τῶν τεχνῶν τούτων δύναται ν' ἀναπαρστήσῃ τὸ πρότυπον αὐτῆς ὑπὸ πᾶσαν ὄψιν τελείως, οὐδεμίαν δύναται νὰ καταστήσῃ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς *alter ego* τοῦ προτύπου· ἀλλὰ πρέπει ἕνεκα τούτου ν' ἀποκηρύξωμεν τὰς εἰρημένας τέχνας; νομίζομεν ὅτι τοῦτο οὐδεὶς ἀποδέχεται, διότι ἄλλως λαμβάνεται τὸ φύσει ἀδύνατον ὡς λόγος δικαίων τὴν κατάργησιν τοῦ δυνατοῦ. Ταῦτα, φαίνεται, συνιδὼν βραδύτερον καὶ αὐτὸς ὁ Λαμαρτίνος, ἐμετρίασεν ὀλίγον τὴν ἀπότομον αὐτοῦ ἔκφρασιν ὅτι οὐδεὶς μεταφράζεται, εἰπὼν ὅτι θεωρεῖ πάντων τῶν ἔργων *δυσχερέστατον τὴν μετάφρασιν* (*Voyage en Orient*, Τόμ. Α', σελ. 109). Ἡ δυσχερεία τῆς μεταφράσεως ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται, παράγει δ' αὐτὴν κυρίως ἡ ἀτομικότης τῶν γλωσσῶν καὶ τοῦ ὕφους, δι' ἣν, ὡς εἶδομεν, ἐθεωρήθη ἀδύνατον τὸ μεταφραστικὸν ἔργον. Τοῦτου ἕνεκα πρέπει ἐνταῦθα νὰ εἴπωμεν πῶς ὀφείλει ὁ μεταφραστὴς νὰ προσενεχθῇ πρὸς τὰς δυσχερείας ταύτας.

Τὴν ἀτομικότητα τῆς γλώσσης διακρίνει μᾶλλον ἢ διαφρὰ τῶν *ιδιωμάτων*, ἥτοι τῶν εἰς πᾶσαν γλῶσσαν ἰδίῳ τρόπῳ ἐκφράσεως καὶ σχηματισμοῦ τῶν ἐννοιῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νομίζομεν ὅτι οὔτε ὁ μεταφραστὴς οὔτε ὁ ἀναγνώστης ὀφείλει ν' ἀγνοῇ ὅτι ἔχει ὑπ' ὄψιν ἔργον ξένης διανοίας, ὕπερ πρέπει ν' ἀ-

ποτυπωθῆ διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων, καίτοι αὐται παρέχουσι ξε-
νίζουσαν φράσιν, διότι ἄλλως παραχαράσσεται τὸ πρότυπον.
Οἱ δὲ φρονούντες ὅτι ἡ μετάφρασις πρέπει νὰ μὴ τηρῆ τὸ ξέρον
ἄρωμα (le parfum étranger), ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι, ἀπαι-
τοῦσι, νομίζω, ἵνα ἡ φωτογραφία ξένου ἔχῃ τὰ χαρακτηριστικὰ
ἐγχωρίου, ἢ ἡ ἀπεικόνισις ἀγάλματος Αἰγυπτιακῆς τέχνης ἐμ-
φαίνῃ τὸν ῥυθμὸν τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας. Παραδείγματα
γλωσσικῶν ἰδιωμάτων παρέχει ἡμῖν ὁ Βολταῖρος ἐν τῷ *Δοκι-
μῶ περὶ ἐπικῆς ποιήσεως* (Κεφάλ. Α'), ἐξ αὐτοῦ δὲ λαμβά-
νομεν τὸ ἐπόμενον, ὅπερ μᾶλλον θὰ σαφηνίσῃ τὴν ἔννοιαν τῶν
λόγων ἡμῶν. Ἐν τῇ 36. στροφῇ τοῦ 15' ἄσματος τῆς *Ἐλευ-
θερουμένης Ἱερουσαλήμ*, ὅτε ἡ Ἀρμιῖδη ἄρχεται ὑπονοοῦσα
τὴν φυγὴν τοῦ ἐραστοῦ, λέγει ὁ ποιητής:

Volca gridar: Dove, o crudel, me sola
Lasci? ma il varco al suon chiuse il dolore:
Sicchè tornò la flebile parola
Più amara indietro a rimbombar sul core.

Οἱ περιπαθεῖς οὔτοι στίχοι δύνανται νὰ μεταφρασθῶσιν ἀκριβῶς
ὡς ἐξῆς:

Νὰ κράξῃ ἤθελε: Σκληρέ, ποῦ μὲ ἀφίνεις μόνην;
ἀλλ' εἰς τὸν φθόγγον τὴν ὁδὸν ἀπέκλεισεν ἡ λύπη:
καὶ τὸ θρηνώδες φώνημα πικρύτερον ἐστράφη
ὀπίσω καὶ ἀντίχρησεν εἰς τὴν καρδίαν ταύτης.

Ἐκ τῆς μετάφράσεως ταύτης ἀμέσως μνηστέον τὸ ξέρον ἰδίωμα,
ἀλλ' ὅτι οὐδαμῶς ἄλλως ἐδύνατο ν' ἀποδοθῆ τὸ κείμενον μαρ-
τυροῦσιν αἱ ἐλευθερώτεροι μετάφράσεις, οἷα ἡ τοῦ Δημ. Γουζέλη,
ἀφέντος ἀμεταφράστους τοὺς δύο τελευταίους στίχους:

Ἦθελε νὰ φωνάξῃ τον: «ποῦ, ὦ σκληρέ, μ' ἀφίνεις;»
ἀλλὰ ὁ πόνος ὁ δριμύς τῆς συμφορᾶς ἐκείνης
ἐπῆρ' ὅλην τὴν δύναμιν, καὶ ἔμεινεν ἡ φίλη
ἀκίνητος μὲ τὴν φωνὴν πνιγμένην εἰς τὰ χεῖλη·

(*Ἡ Ἱερουσαλ. Ἐλευθερωμ.* σελ. 361).

Ἐν τοῖς τοιοῦτοις λοιπὸν ὁ μεταφραστὴς ὀφείλει νὰ μεθερμη-
νεύῃ κατὰ τὸ ξέρον ἰδίωμα, ἂν καὶ ὁ περιώνυμος Chateau-

briand προσέθη περαιτέρω εἰπὼν ὅτι καὶ τὴν σύνταξιν τῶν ῥημάτων πρέπει ν' ἀλλάξῃ τις ἵνα μὴ διαφθείρῃ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ μεταφραζομένου (*Chateaubr. Le paradis perdu de Milton*, Τόμ. Α', σελ. XI. Paris, 1836).

Ὅσον δ' ἀφορᾷ πρὸς τὴν ἀτομικότητα τοῦ ὕφους πεποιθήμεν ὅτι οὐδεὶς ποτε κατώρθωσεν οὐδὲ θὰ κατορθώσῃ ν' ἀποτυπώσῃ ἐν μεταφράσει τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως, διότι τοῦτο ὑπάρχει ἀδιακρίτως συνδεδεμένον μετὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τῆς γλώσσης ἐν ἣ συνέγραψε. Τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων κατέστησεν ἐν μέρει φανεράν ὁ περίφημος τῆς Ἰταλίας ποιητῆς Μόντης, ὅστις ἐν ἰδιαιτέρῳ πονηματίῳ *περὶ τῆς Προτάσεως τῆς Ἰλιάδος* ἀπέδειξεν ὅτι ἀδύνατος ὑπάρχει τοῖς Ἰταλοῖς ποιηταῖς ἢ μετὰ χάριτος μεταφράσις τοῦ στίχου

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

καίτοι ἄλλως δυναμένου νὰ μεταφρασθῇ ἀκριβέστατα.

§ 2.

Σπουδαιότερον ὑπάρχει τὸ ζήτημα ἂν ἡ μετάφρασις πρέπει νὰ γίνεταί ἐν λόγῳ πεζῷ ἢ ἔμμετρος· καὶ ἐνοεῖται μὲν οἰκοθεν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο λύει δογματικῶς ἢ περὶ τὴν στιχουργίαν ἐμπειρία καὶ δεινότης τοῦ μεταφραζόντος, ἀλλὰ τὴν λύσιν αὐτοῦ γενικῶς τιθεμένου παρέχει ἡ λύσις ἐτέρου ζητήματος, τοῦ ἐξῆς: ἂν γράφεται ποίημα ἐν λόγῳ πεζῷ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἕτερον τοῦτο ζήτημα, πολυθρόλητον ὂν, εὐρίσκει τὴν λύσιν ἐν τῇ μικρᾷ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ διέλθωμεν τὰ κυριώτερα αὐτοῦ ἱστορικά σημεῖα.

Ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμῶν ἐν Ἰταλίᾳ οἱ Γάλλοι ποιηταὶ εἶχον τὴν φιλοδοξίαν νὰ παραγάγῃσι ποίημα ἐπικόν. Καὶ ἀνεπτύχθη μὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ 12' αἰῶνος ἀληθῆς πυρετὸς ἐποποιίας, ὡς λέγει ὁ Egger (ἐνθα ἀνωτ. σελ. 187), ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τῶν ἐπῶν ἐκείνων ἐπεδοκιμάσθη οὐδ' ἀνηγορεύθη ποίημα ἐθνικόν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ οὐδὲν ἐπέζησεν. Ὅθεν ἤρξατο σχηματιζομένη ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ Μοῦσα τοῦ ἔπους εἶχε δυσμενῶς πρὸς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, καὶ ἠκούσθη τότε ὁ πολυθρόλητος

λόγος τοῦ Malézieux, ὅτι οἱ Γάλλοι δὲν ἔχουσι τὴν κεφαλὴν ἐπικήν. Ἄλλως ὅμως ἔσχον τὰ περὶ τούτου μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν κατὰ Τηλέμαχον τοῦ Φενελῶνος· οἱ μεριμνῶντες περὶ τοῦ ποιητικοῦ κλέους τῆς Γαλλίας οὐ μόνον ἀνηγόρευσαν ποίημα τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο διήγημα, ἀλλὰ καὶ παρέβαλλον αὐτὸ πρὸς τὰ ἔπη τοῦ Ὅμηρου καὶ Βιργιλίου, σφοδρῶς καταφερόμενοι κατὰ τῶν μέτρων καὶ τῶν στίχων καὶ ἀνυψοῦντες τὴν πεζολογικὴν ποιήσιν.

Πρὸς τὰς ἰδέας ταύτας ἀντεῖπον δύο μεγάλοι ἄνδρες τοῦ 17^{ου} αἰῶνος, ὁ περικλητὸς Βολταῖρος καὶ ὁ κριτικὸς La Harpe. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ ἀποκαλῶν ποίημα τὸν πεζὸν λόγον συγγέει πάσας τὰς ἰδέας καὶ μετατοπίζει τὰ ὅρια τῶν τεχνῶν (*Δοκίμ. π. Ἐπικ. ποιήσ. συμπέρασμα*), ὁ δὲ La Harpe ἐν τῷ Ἐγκωμίῳ τοῦ Φενελῶνος, ὅπερ ἐστεφάνωσεν ἡ Ἀκαδημία, συνεφώνησεν ὅλως μετὰ τοῦ Βολταίρου, προσθεὶς ὅτι ὁ πεζὸς λόγος οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἢ γλῶσσα τῶν ποιητῶν καὶ ὅτι οὐδ' αὐτὸς ὁ Φενελῶν ἤθελεν ἐγκρίνη τὴν πλάνην τῶν θαυμαζόντων αὐτόν (*Éloge de Fénelon*, p. 15 ἐν τῇ κλασικῇ ἐκδόσει τοῦ Τηλεμάχου τοῦ 1875).

Ἐκτοτε ἤρχον αἱ γνώμαι τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, μέχρις οὗ ἀπεφῆναιτο ἐναντίαν ἀνὴρ τιμήσας εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὸ Γαλλικὸν ὄνομα, ὁ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς Chateaubriand. Οὗτος, ἀποδεχθεὶς κατὰ πρῶτον τοῦ Βολταίρου καὶ La Harpe τὴν γνώμην (ἴδε τὸν πρόλογον τῆς *Atala*), μετέγνω βραδύτερον καὶ ἐποίησεν ἐν λόγῳ πεζῷ τὴν γνωστοτάτην ἐποποιίαν τῶν *Μαρτύρων*, λησμονήσας ὅτι, εἴπερ τις καὶ ἄλλη, ἢ ἰερὰ ὑπόθεσις ἀπαιτεῖ λόγον ἡδυσμένον, δι' ὃ πᾶσαι αἱ θρησκείαι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων παρέλαβον ὡς γλῶσσαν τὴν ἐναρμόνιον ποιήσιν. Οἰοεὶ δ' ἀποκρούων ἐν συνειδήσει ὁ μέγας ἀνὴρ τὸ εἶδος τοῦ λόγου ἐν ᾧ ἔδαπάνησε τὸν ποιητικὸν αὐτοῦ θησαυρόν, ἀποφεύγει πᾶσαν περὶ τούτου συζήτησιν ἐν τῷ Προλόγῳ τῶν *Μαρτύρων*, πειρᾶται δὲ διὰ ξένων γνωμῶν νὰ δικαιολογήσῃ τὸ φιλολογικὸν αὐτοῦ τόλμημα. Ἀλλὰ ἡ σπουδαιότερα βᾶσις αὐτοῦ εἶνε τὸ ἐξῆς χωρίον τῆς Ποιητικῆς (Κεφάλ. Α΄.) τοῦ Ἀριστοτέλους:

«Ἡ δὲ ἐποποιία μόνον τοῖς λόγοις ψιλοῖς ἢ τοῖς μέτροις (μειταί).»

Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι λόγοι ψιλοὶ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἐννοοῦνται οὐχὶ οἱ ἄμετροι, ἀλλ' οἱ ἄνευ μέλους κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ὀδικοὺς τῆς λυρικῆς ποιήσεως. Ὁ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδρῳ 278 C καλεῖ τὴν ποίησιν τοῦ Ὀμήρου ψιλήν καὶ ἀντιδιαιρεῖ ταύτην πρὸς τὴν ἐν ὄδῃ, ἥτοι τὴν λυρικὴν ὁ δὲ Ἀριστοτέλης παρακατιῶν ὀνομάζει τὴν ἐποποιίαν «ψιλομετρίαν» (ἴδε Tyrwhitt εἰς Ἀριστοτ. Ποιητ. σ. 94, ἔκδ. 5.). Τὸ χωρίον ἄρα τοῦ Σταγειρίτου οὐδόλως συντελεῖ πρὸς κύρωσιν τῆς γνώμης ὅτι ποίημα γράφεται καὶ ἐν λόγῳ πεζῷ· διὸ τὴν γνώμην ταύτην θεωροῦμεν ἐντελῶς ἡμαρτημένην(*). Τὰ ὅρια τῆς διανοίας καὶ τοῦ αἰσθήματος, τῆς ποιήσεως καὶ τῶν ἐπιστημῶν ὑπάρχουσι πρὸ πολλοῦ διαγεγραμμένα. Πάλαι ποτὲ φιλοσοφίαν καὶ ποίησιν ὑπηρετεῖ ὁ αὐτὸς λόγος καὶ τοὺς ποιητὰς ἐθεώρουν σοφιστὰς *χρησαμένους τῇ ποιήσει παραπετάσματι* (Πλ. Πρωτ. 346 E)· ἤδη ὅμως ὑπάρχουσι αὐταὶ διωρισμένα· καὶ ἡ μὲν ποίησις, ὡς ἀληθὲς θεῖον δῶρον, παρέλαβε τὸν τελειότατον λόγον, ἥτοι τὸν ἔχοντα χρῶμα, εἰκόνα, ῥυθμόν, ἁρμονίαν καὶ αἴσθημα, ἡ δὲ φιλοσοφία καὶ αἱ ἐπιστῆμαι παρέλαβον τὸν γυμνὸν καὶ αὐστηρὸν λόγον, σύμβολον ὄντα τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἀπαρεγκλίτου ἐρεύνης

(*) Σημειωτέον ὅτι ποιήματα ἔγραψαν ἐν λόγῳ πεζῷ ἐκ μὲν τῶν νεωτέρων πλὴν τοῦ Chateaubriand ὁ Γερμανὸς εἰδυλλιογράφος Gesner καὶ πλείστοι δραματικοὶ ποιηταί· ἐκ δὲ τῶν ἀρχαίων ὁ Συρακούσιος Σώφρων, δοκιμώτατος μιμογράφος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ξέναρχος, ὁ Φλιασίσιος Ἀσωπόδωρος, ποιητὴς ἐρωτικῶν ἄσματων καὶ κωμωδιῶν, καὶ ὁ Τῆσιος Ἀλεξαμενός, ὁ εὐρετὴς τοῦ διαλόγου. Ἀλλὰ τούτων οὐδεὶς καταλέγεται ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἐνδόξων ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τοῦ Σώφρονος, οὐ τοὺς μίμους καὶ ἄλλοι καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐπιεικῶς ἐξετίμα. Ἀλλ' ὁ δόκιμος οὗτος ποιητὴς καὶ ἐν τούτῳ ἔδειξε τὴν εὐφυίαν αὐτοῦ ὅτι καίτοι ἀπορίψας τὸ μέτρον, μετεχειρίσθη ὅμως λόγον μετὰ ῥυθμοῦ ὁμοιάζοντος πρὸς τὸν ῥυθμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἠμῶν ὕμνων καὶ προσεγγίζοντος εἰς τὸ ἡμέτερον μέτρον τοῦ τόνου. Ἴδε Valckenaer Θεοκρ. Ἀδωνιαζ. σελ. 200.—Hermann Ἀριστοτ. Ποιητ. σελ. 93.—Tyrwhitt αὐτόθι. σελ. 95.

τῆς ἀληθείας. Τούτου ἕνεκα τὸ ποίημα πρέπει νὰ ἔχη λόγον ἔμμετρον, οὐ ἄνευ ἀδύνατον νὰ ὀνομασθῆ ποίημα. Ὁρθῶς ἄρα καὶ ὁ Μόντης ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι ποιηματικῷ αὐτοῦ ἀποφαίνεται ὅτι «ἄνευ ῥυθμοῦ, ἄνευ μέτρου, ἄνευ μέλους οὐδεμία ὑπάρχει ποίησις», καὶ ὁ Γάλλος Φραγκιέρως λέγει ὅτι «δύνανται μὲν νὰ ὑπάρξωσι στίχοι καὶ ἄνευ ποιήσεως,

neque enim concludere versum
dixeris esse satis,

ἀλλ' ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ποίησις ἄνευ στίχων» (Ἐν τοῖς *Mémoires de l'Académie des inscriptions*, Τόμ. VI, σελ. 274). Ἄν δ' ἐνίοτε ὁ πεζὸς λόγος ἔχη ποιητικὸν καλλωπισμὸν, ὅπως ὁ τοῦ Φενελῶνος, τοῦτο οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι ἀνεπετερώθη μέχρι ποιήσεως, κατὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκφρασιν τοῦ Κ. Ῥαγκαβῆ (*Ποιητ. ἀγῶν 1874*, σελ. 8).

Ἐκ τῶν εἰρημένων ποριζόμεθα ὅτι καὶ ἡ μετάφρασις ποιητοῦ πρέπει νὰ γίνεται ἔμμετρος· τούτο δὲ οὐ μόνον ἡ κρίσις τοῦ νοῦς ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ προσέτι ἡ αἴσθησις· πολλὰκις δυσχεραίνει τις ὅτι ἐξασθενοῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ ποιήματος ἀφαιρῶν τὴν ἁρμονίαν, νομίζει δὲ ὅτι πράττει ἱεροσυλίαν καὶ ἀπογοητεύεται ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ (*M^{mo} Belloc, Lord Byron* Τόμ. Α', σελ. 41).

§ 3.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὸ τρίτον καὶ κυριώτερον ζήτημα περὶ τοῦ εἶδους τῆς μεταφράσεως ὅπερ ὀφείλει τις νὰ παραδεχθῆ. Τρία κυρίως εἶδη μεταφράσεων ὑπάρχουσιν, αἱ λεγόμεναι ἐλεύθεραι, αἱ κατὰ λέξιν μεταφράσεις καὶ αἱ κατ' ἔννοιαν· διερχόμενοι δὲ καθ' ἕκαστον τὰ εἶδη ταῦτα, δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸ κράτι-
στον αὐτῶν.

Α'. Ἐλεύθεραι μεταφράσεις.

Οὐδὲν ὑπάρχει ἀποτώτερον τῶν ἐλευθέρων μεταφράσεων, διότι αὐταὶ ἀποτυποῦσιν οὐχὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν διάνοιαν τοῦ μεταφραστοῦ. Ὁ μεταφράζων ποιητικόν τι ἔργον ὁμοιάζει πρὸς τὸν ζωγράφον καὶ ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ τὸ πρό-

τυπον ὕπως ἔχει, διότι ἄλλως ἢ παραχαράσσει αὐτὸ ἢ περιπίπτει εἰς ἐρμηνευτικούς πλατυσμούς· μέγα δὲ διάστημα χωρίζει τὴν μεταφράσιν ἀπὸ τῆς ἐρμηνείας, ὡς μέγα διάστημα χωρίζει τὴν ἀπεικόνισιν ἀπὸ τῆς περιγραφῆς. Ὅθεν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι αἱ ἐλεύθεραι μεταφράσεις οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνουσιν ἢ τὴν ἀλήθειαν τῶν πρώτων λόγων τοῦ **Rousseau** ἐν τῷ *Aimable*, ὅτι αὐ ἄνθρωπος ἀνατρέπει πάντα, μετασχηματίζει πάντα, ἀγαπᾷ τὴν δυσμορφίαν, τὰ τέρατα». Ἄλλως δὲ ἂν τὸ μεταφραζόμενον ποίημα εἶνε παλαιόν, ὁ ἐλεύθερος μεταφραστὴς παραφράζων αὐτὸ διὰ συγχρόνων ἰδεῶν καὶ φράσεων, ἀφαιρεῖ ἀπ' ἐκείνου καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν χρονολογίαν. Εὐφυῶς δ' εἶπέ τις τῶν καλῶν μεταφραστῶν τοῦ Δάντου ὅτι «ὁ μεταφράζων ποιεῖ πρὸ παντὸς *istorian* καὶ ἡ παράφρασις κατὰ μὲν τὴν λέξιν εἶνε βαρβαρισμός, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστήμην ἀναχρονισμός, κατὰ δὲ τὴν θρησκείαν αἵρεσις» (**Fiorantino**, *La divine Comédie* p. 443).

Τὰς ἐλευθέρως μεταφράσεις ἀποκαλοῦσιν οἱ Γάλλοι *ωραίας ἀπίστους*, *de belles infidèles*, ἀποδόντες πρῶτον τὸ ὄνομα εἰς τὰς γλαφυράς ἀλλ' ἀνακριβεῖς μεταφράσεις τοῦ **Ablancourt**, ἀκαδημαϊκοῦ ἀκμάσαντος κατὰ τὸν **ΙΖ'** αἰῶνα, εἰς ἔν εφηρμόσθη καὶ ἡ Ἰταλικὴ παροιμία *traduttore, traditore* (ἴδε **Dubois** εἰς **Boileau Satir.** IX, 290). Ὁ δὲ Γερμανὸς **L. Tieck** τὴν ἐν ταῖς μεταφράσεσιν ἐλευθερίαν, **Freiheit**, ἀπεκάλεσε πολὺ δικαίως *ἀκολασίαν*, **Frechheit** (ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ **Σαιξπήρου** **Τόμ. Α'**, σελ. VII). Παραδείγματα τοιούτων μεταφράσεων εἶνε περιττὸν νὰ μνημονεύσωμεν διότι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρ' ἄλλοις ὑπάρχουσιν

ὅσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὦρη.

B'. Μεταφράσεις κατὰ λέξιν.

Τὸ εἶδος τῶν μεταφράσεων τούτων, ἐκ διαμέτρου ὄν ἀντίθετον πρὸς τὸ προηγούμενον, διακρίνεται διὰ τῆς ἐν πάσιν ἀκριβοῦς ἀποτυπώσεως τῶν χαρακτήρων τοῦ προτύπου. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τοιαῦται μεταφράσεις, οὐ μικρὰν ἀπαιτοῦσαι ἰκανότητα, ἀποβαίνουνσι λίαν δυσχερεῖς, διὰ τοῦτο δὲ καὶ σπανίως ἀναφαινονται,

Ἐλάχιστον τὸ χρηστόν ἐστίν, ὡσπερ ἐνθάδε.

Τοιαύτη κατὰ πρῶτον λόγον εἶνε ἡ μετάφρασις τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ἐρρίκου Voss, ὅστις ἐπέτυχεν οὐχὶ νὰ μεταφράσῃ, ἀλλὰ νὰ μεταγγίσῃ τὸν Ὀμηρον ἀπὸ τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου εἰς τὴν Γερμανικὴν διὰ στίχων ὁμοίων καὶ ἰσαριθμῶν καὶ διὰ λέξεων καὶ χρωμάτων ἐμφερεστάτων. Οὐδεμίᾳ σχεδὸν ἔννοια πλεονάζει ἢ ἐλλείπει ἐν τῇ λαμπρᾷ ταύτῃ μεταφράσει, ἥτις ἀποδοῦσα χαριέντως καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ Ὀμηρικὰ ἐπίθετα, δικαίως θεωρεῖται ὅτι ἐπεκάλλυε καὶ ἐξέτεινε τὴν γλῶσσαν τὴν Γερμανικὴν (Mundt, *Literatur d. Gegenw.* σελ. 161). Ἐν παράδειγμα δύναται νὰ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων γνωστότατοί εἰσιν οἱ περίφημοι τῆς Ἰλιάδος στίχοι:

Ἦ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὄφρ' οἱ νεῦσε Κρονίων
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χεῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον.

Οὗτοι ἀπεδόθησαν ἐν τῇ Γερμανικῇ μεταφράσει ὡς ἐξῆς:

Also sprach, und winkte mit schwärzlichen Braunen Kronion
Und die ambrosischen Locken des Königes wallten ihm vorwärts
Von dem unsterblichen Haupt; es erbebten die Höhn des Olympos.

Ὁμοίως ἀκριβῆς εἶνε καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλαλήθους (ψευδωνύμου τοῦ βασιλέως τῆς Σαξωνίας Ἰωάννου) μετάφρασις τοῦ Δάντου ἐν ἀνομοιοκαταληκτοῖς ἐνδεκασυλλάβοις στίχοις καὶ τινες ἄλλαι, γερμανικαὶ μάλιστα, διότι ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα ἕνεκα τοῦ πλούτου αὐτῆς καὶ τῆς ἐλαστικότητος δύναται νὰ μεταφράζῃ πιστότατα ξένους ποιητάς. Ἐκ τούτου ἐπεταί ὅτι ἡ τῆς γλώσσης ἀτομικότης, περὶ ἧς εἵπομεν ἀνωτέρω, δύναται νὰ μεταδοθῇ ἐν τοῖς πλείστοις εἰς γλῶσσαν πλουσίαν καὶ εὐπλαστον ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς γλῶσσαν συγγενῆ κατὰ τὸ πνεῦμα: ὁ πολὺς Tommaseo ἐν τῷ σοφῷ προοιμίῳ, ἕπερ προέταξε τοῦ δράματος *La morte di Socrate* τοῦ ἡμετέρου Γ. Τερτσέτη, ὁμολογεῖ ὅτι ἂν Σοφοκλῆς κάλλιον μεταφράζετο ἰταλιστὶ κατὰ λέξιν ἢ ὁ Ραχίνας καὶ ὁ Σχίλλερσ, κάλλιον ὁ Πλάτων ἢ ὁ Ἐγγελοσ.

Γ'. Μεταφράσεις κατ' ἔννοιαν.

Τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ ἐν μέσῳ κεῖται τῶν δύο εἰρημένων εἰδῶν καὶ ὑπὸ πολλῶν θεωρεῖται κράτιστον, σκοπεῖ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐννοίας ἄνευ τῆς ἀποδόσεως τῶν λέξεων τοῦ συγγραφέως· πῶς δὲ γίνεται τοῦτο, μαθηθάνομεν παρὰ τῶν ὑποστηρίζόντων αὐτό.

Ἰτέτιος *de Interpretat.* σελ. 13: «Ἡ καλλίστη μέθοδος μεταφράσεως εἶνε ν' ἀποδίδῃ τις κατὰ πρῶτον τὴν ἔννοιαν, εἶτα δὲ νὰ προσκολλᾶται εἰς τὰς λέξεις, ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον ἐπιτρέπει τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης· τέλος δὲ ν' ἀποδίδῃ ὅσον δύναται τὸν ἴδιον χαρακτῆρα τοῦ συγγραφέως» (παρὰ τῷ Egger ἔ. ἀν. σελ. 127).

Μεριμαῖος *Revue de deux mondes* Τόμ. 24, σελ. 768: «Ἐπάρχει εὐλογόν τι μέσον καθ' ὃ πρέπει τις ν' ἀποδίδῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ συγγραφέως πρὶν ἢ προσκολληθῆ εἰς τὴν ἀκριβῆ μεταφράσιν ἐκάστης τῶν ἐκφράσεων ἃς μεταχειρίζεται».

Ἄ. Βλάχος *Λαμαρτ. Ποιητ. Μελ.* ζ': «Τότε μόνον ἀποδίδει πιστῶς ὁ μεταφραστὴς τὸν πρωτότυπον ποιητὴν, ὡς ἀκριβῶς περικαθαίρων πρότερον τὰς ἐννοίας αὐτοῦ τοῦ στιχουργικοῦ καὶ ὁμοιοκαταληκτικοῦ κόσμου, τοῦ καὶ εἰς ζυγὸν πολλὰς ἀποβαίνοντος, ἐξευρίσκει τὴν καθαρὰν καὶ ἀδιάστροφον ἔννοιαν, ἣν ἐκεῖνος εἶχεν ἐν νῷ πρὶν ἢ τὴν ὑποτάξῃ εἰς τῆς ἐξωτερικῆς διατυπώσεως τὰς ἀπαιτήσεις, καὶ ταύτην διαμορφοῖ ἐλευθέρως κατὰ τὸ πάτριον ἰδίωμα».

Ἡ στιχουργία βεβαίως δυσχεραίνει πολὺ τὴν μετάφρασιν καὶ ἐνίοτε οὐ μόνον τὸ κυριολεκτικὸν μέρος τοῦ κειμένου θυσιάζεται εἰς ἐκείνην ἀλλὰ καὶ μερίζοντες ἔτι καλλοναί, ὡς λέγει ὁ Βοίικιος (*Σοφοκλ. Ἄρτιγ.* σελ. V), μάλιστα δ' ὅταν παραληφθῆ ἐν τῇ μεταφράσει τὸ μέτρον τοῦ προτύπου· ὅπως δὴποτε ὅμως πᾶς ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα ἐδύνατο ν' ἀντίειπῃ πολλὰ πρὸς τοὺς ἐξαίροντας τὸ εἶδος τῶν κατ' ἔννοιαν μεταφράσεων καὶ ἡμεῖς δ' ἐσκοποῦμεν, παραθέντες ὀλίγα παραδείγματα, νὰ καταδείξωμεν τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνθυμηθέντες ὅτι κατὰ Δάντην ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ εὐγενῆς κυρία—καὶ ἐννοεῖ τὴν Ἐπιείκειαν—ἥτις θραύει τὴν αὐστηρὰν κρίσιν

Donna è gentil nel Ciel...
che duro giudizio lassù frange,

ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ λατρεύσωμεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν οὐρανίαν δέσποιναν, κηρύσσοντες ἀνεκτὸν μὲν τὸ εἶδος τῶν κατ' ἔννοιαν μεταφράσεων, κάλλιστον δὲ τὸ εἶδος τῶν κατὰ λέξιν.

Πολλὰ καὶ ἄλλα ἐδύνατό τις νὰ εἶπῃ περὶ τῆς μεταφράσεως ποιητῶν, ἀλλὰ «ταῦτα ἴσως ἄλλῳ μελήσει». Ἡμεῖς περαίνομεν τὴν μικρὰν ταύτην διατριβὴν ἐπιλέγοντες τὴν ἐξῆς σοφὴν ῥῆσιν τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Tieck:

«Ὁ ἀληθὴς μεταφραστὴς πρέπει, ὡς ὁ ποιητής, νὰ ἔχῃ ἔμφυτον δεξιότητα πρὸς τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἂν θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ. Ἡ δεξιότης αὕτη μορφοῦται μὲν διὰ τῆς σπουδῆς, δι' οὐδεμιᾶς ὁμῶς μελέτης παράγεται» (ἐνθα ἀνωτέρω).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Μαΐου 1878.

Σ. Δ. ΒΑΛΒΗΣ.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

Εἰς τὸ περίοδικόν σύγγραμμα τὸν «Παρνασσὸν» (ἐν τόμ. Β', τεύχ. γ', σελ. 236, στίχ. 34) ἀναφέρεται ἡ λέξις *Τσοῦκα*, καὶ θεωρουμένη ὡς Ἀλβανικὴ, ἐξηγεῖται διὰ τῆς λέξεως λόφος. Ἀσχολούμενος εἰς τὴν σύνταξιν λεξικοῦ τῆς ὁμιλουμένης Ἑλληνικῆς καὶ ἀνερευθῶν τὴν ἐτυμολογίαν ἐκάστης λέξεως, ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ζητήσω καὶ περὶ τῆς λέξεως ταύτης πληροφορίας, ἃς ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ δημοσιεύσω ἐν λεπτομερείᾳ πρὸς πλείονα καὶ ἀκριβεστέραν ἔρευναν παρὰ τοῦ κοινοῦ.

Εὔρον τὰς λέξεις *τσοῦκα* καὶ *τσοῦμα* ἐχούσας σχέσιν πρὸς ἀλλήλας, καὶ μοῦ ἐφάνησαν κοινῆς καταγωγῆς. Ἐζήτησα ῥίζαν Ἑλληνικὴν, καὶ μοι ἐφάνη ὅτι ῥίζα ἀμφοτέρωγ ὑπάρχει τὸ ῥῆμα

τύω, καίτοι μὴ σημειούμενον ὡς ἐν χρήσει ἐν τοῖς λεξικοῖς.

Ἐκ τοῦ σημαινομένου ἀμφοτέρων τῶν λέξεων ἐξάγω ὅτι ἡ ρίζα περιέχει ἐν ἑαυτῇ σημασίαν ἀνυψῶ, ἐξοιδῶ, φουσκῶ. Καὶ ἡ τσοῦκα λοιπὸν σημαίνει ὑψωμα γῆς, ὡς καὶ ἡ τσοῦμα λοφίσκον, ὑψωμα. Ἄλλη δὲ σημασία τῆς τσοῦμα εἶναι ὄγκος ἐκ λίθου ἢ κορμοῦ δένδρου, ἐν ᾧ κατασκευάζουσιν ὀπὴν καὶ στουμπίζουσιν ἢ τρίβουσιν ἐν αὐτῇ.

Ἐπιθανολόγησα ὡς Ἑλληνικὴν τὴν ὀνομασίαν τσοῦκα, διότι καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουν πολλὰ χωρία μὲ τὴν ὀνομασίαν Τσοῦκα, καίτοι μὴ κατοικούμενα μηδὲ κατοικηθέντα ὑπ' Ἀλβανῶν. Ὑπάρχει δὲ καὶ πόλις ἢ χωρίον Τύκη ἐν Σικελίᾳ παρὰ τὴν πρωτεύουσιν τῶν Συρακουσῶν.

Ἐκ τῆς ρίζης λοιπὸν τύω ἐγένοντο

Τύκα, τοῦκα, τσοῦκα.

Τύκος, τοῦκος, τσοῦκος, τσῶκος, τσωκάνιον, τσουκάνιον, τσουκάνιζω, τσουκάλιον, τσουκαλᾶς, τσῶκαρα ἢ τσοῦκαρα.

Τύλος, ἐξόγκωσις ἐπὶ τοῦ σώματος.

Τυλόνω, ἐξογκῶ, παραγεμίζω.

Τυλίγω, τυλιγάδιον.

Τύμα, τοῦμα, τσοῦμα, ὡς προεῖπον.

Τύμβος, ἐκ τῆς λέξεως τύμη· διότι ἡ ἐν τοῖς ἀρχαίοις λεξικοῖς παραγωγὴ ἐκ τοῦ τύφω, ὡς καιομένων δῆθεν τῶν νεκρῶν, δὲν μοῦ φαίνεται πιθανή, ὡς ὑπαρχούσης τῆς λέξεως τύμβος καὶ πρὸ τοῦ ἐθίμου τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν, καὶ ὡς σημαινούσης τῆς λέξεως τύμη ὑψωμα γῆς, ἥτοι τὸ ἐπὶ τῶν θαπτομένων ἐπιβαλλόμενον χῶμα.

Τύπος καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ.

Τυρῶς, (ἴσως) διὰ τὴν ἐξόγκωσιν τοῦ πηγνυμένου γάλακτος.

Τύρσις, πύργος (παρὰ Ξενοφῶντι).

Τύφη, χόρτον πυκνόφυλλον καὶ πυκνόκλωνον, ἐξ οὗ καὶ τοῦφα καὶ τουφωτός.

Τύφος, κάπνισμα, παραγωγὴ καπνοῦ, ἐξόγκωσις αὐτοῦ· σημαίνεται δὲ καὶ τὸ ἥθικόν πάθος ἢ ἀλαζονεία, ἢ ὑπερηφάνεια, καὶ τὸ φυσικόν (εἶδος πυρετοῦ).

Τύφω, καπνίζω, υποκαίω κατ' ὀλίγον, ἐξάγω καπνὸν πολὺν, ἐξογκῶ αὐτόν.

Τυφώδης, κτλ.

Τίς ἤξευρει δὲ πόσαι λέξεις ἀκόμη θὰ ἀποδειχθῶσιν ἔχουσαι σχέσιν μὲ τὴν σημειωθείσαν ρίζαν, ἀν γένη πλείοτέρα ἔρευνα;

Βουρκόλακας.

Εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Ἑστίας 84», σελ. 511, ὑπάρχει ἡ λέξις *βουρκόλακας*. Ὄταν κατέγραψα τὴν λέξιν ταύτην εἰς τὸ λεξικόν μου, ἐπροσπάθησα ν' ἀνεύρω τὴν ἀληθῆ καταγωγὴν τῆς, καὶ ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ὅσα εἶπε περὶ αὐτῆς ὁ αἰόδιμος Κοραΐς. Δὲν παραδέχομαι ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τὴν λέξιν *μορμολύκη*· διότι αὕτη σημαίνει φόβητρον ἀπλῶς, δὲν φέρει δὲ ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν ἰδέαν τὴν σήμερον ἀποδιδομένην εἰς τὸν βουρκόλακον, ὅστις θεωρεῖται ὡς ἀποθανὼν ἐπανερχόμενος ἐκ τοῦ τάφου. Δὲν φαίνεται δὲ νὰ ἔχη ἡ λέξις αὕτη καταγωγὴν οὐδὲ ἀπὸ τὸ *βορβόλακας*, ὅπερ ἀναφέρει ὁ ἴδιος Κοραΐς ἐν τοῖς Ἀτάκτοις αὐτοῦ ἐν λέξει *Βορκόλακας*.

Δὲν ὑπάρχει δὲ λόγος νὰ ὀνομασθῇ καὶ *βουρκόλακας*, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ «Ἑστία»· διότι καὶ αὕτη δὲν φαίνεται πόθεν ἐσχηματίσθη· τοῦλάχιστον ἐγὼ δὲν ἠδυνήθην νὰ πείσω ἑμαυτὸν ὅτι ἔχει τινὰ καταγωγὴν.

Ἡ λέξις αὕτη, κατ' ἐμὲ, παράγεται ἐκ τοῦ *βρύω*, *βρύκω* καὶ *λάκκος*, ὡς ἐμφαίνουσα ἢ ἐκφράζουσα τὴν ἐκ λάκκου ἐξοδὸν τοῦ ἀποθανόντος, ἐξερχομένου ἐκ τῶν τάφων τῶν νεκρῶν. Τοιαύτην δὲ ἀρχικῶς σημασίαν ἀπέδωκαν εἰς τὴν λέξιν καὶ οἱ κατὰ πρῶτον ἐπινοήσαντες τὴν ὀνοματοποιίαν ταύτην.

Ἀνέγνων καὶ ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ» (τόμ. Β', τεύχ. δ', σ. 282) παρατηρήσεις ἐτυμολογικὰς ἐπὶ τῶν ἐξῆς λέξεων, εἰς ἃς ἐπάγω τὰς παρατηρήσεις μου.

1) Ἑτση.

Χωρὶς νὰ προβῶ εἰς προσθέσεις καὶ ἀφαιρέσεις γραμμάτων ἢ λέξεων πρὸς εὐρεσιν τῆς ἐτυμολογίας αὐτῆς, ἐγὼ παρετήρησα ὅτι

ὑπάρχει εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν λέξις ἐτός. Αὕτη γίνεται ἐκ τοῦ εἶμι καὶ ἔχει σημασίαν, ὧν, πραγματικῶς, ἀληθῆς. Εἰς τὴν λέξιν ἐτός προσετέθη τὸ ι, ὅπερ συνηθέστατα προστίθεται καὶ εἰς ἀντωνυμίας καὶ εἰς μόρια, καὶ οὕτως ἐγένετο ἐτοσί· διὰ συντομίαν δὲ τῶν ὀμιλούντων ἀφαιρεθέντος τοῦ ο, ἐγένετο ἔτσι. Ἡ σημασία τῆς λέξεως ταύτης εἶναι ἀκριβῶς ἢ παρὰ τοῦ λαοῦ ἐξηγουμένη καὶ ἀποδοδομένη ἐπιρρήματικῶς, οὕτως, πραγματικῶς, ἀληθῶς, καὶ ἐρωτηματικῶς ἀκόμη ἢ αὐτὴ ἔννοια ἐκφράζεται.

2) Ἐδῶ.

Ἐξετάζων τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως ταύτης δὲν ἐπέισθην ὅτι ἐγένετο κατ' ἀναγραμματισμὸν ἐκ τοῦ ἔδε, ὡς λέγει ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς. Ἡ ὀμιλουμένη ἔχει ἐδὰ, ἐδανά, ἐδεπά, αὐδά· ἀλλὰ δὲν ἐπειθόμην νὰ σχηματίσω ἐξ αὐτῶν τὸ ἐδῶ· ἀφοῦ μάλιστα δὲν εὑρισκον κανένα τῶν σχηματισμῶν τοῦ κοινοῦ ἔχοντα τὴν κατάληξιν ω. Κατέφυγον τελευταῖον εἰς τὴν λέξιν ἰδοῦ, τὴν ὁποίαν ἐνόμισα ὡς ἀναλογοῦσαν μὲ τὸ ἐδῶ. Ἐναφέρεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· «Ἰδοῦ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη». Ἐπαρετήρησα ὅτι καὶ ὁ λαὸς παρ' ἡμῖν ἀναφέρων παλαιὰς ἀναμνήσεις λέγει· «Ἐδῶ καὶ δέκα χρόνους». Μεταξὺ τῶν δύο τούτων μορίων φαίνεται ἰκανὴ σχέση, καὶ μάλιστα καθ' ὅσον ὁ λαὸς τὸ ε δὲν τὸ προφέρει ἀνοικτὸν, ἀλλ' ὡς ι, πολλακίς δὲ καὶ τὸ ω ὡς ου. Ἄλλ' ἂν καὶ αἱ ὁμοιότητες αὗται μοὶ ἐφαίνοντο ἀρκούντως πειστικαί, ἀκόμη ὀριστικῶς δὲν ἐπέισθην, ἀλλὰ ταλαντεύομαι ἀναμένων καὶ ἐτέρων κρίσεις.

3) Ἀλλοίμορον.

Δὲν ἐπέισθην εἰς τὴν ἀποδοθεῖσαν εἰς τὴν λέξιν ταύτην ἐτυμολογίαν ἐκ τριῶν λέξεων. Δὲν ἤλθεν ὅμως καὶ ποτὲ εἰς τὸν νοῦν μου ἢ ἀπὸ τοῦ ὀλλύμενος ἐτυμολογία· ἠσχολήθην δὲ εἰς τὴν εὐρεσιν ἐτέρας. Ἐλαβον ὡς βᾶσιν τὴν λέξιν λύμην, βλάβην, ζημίαν, ὄλεθρον, ἐξ ἧς λύμενον· ἀλλὰ πῶς νὰ προστεθῇ τὸ α εἰς τὴν ἀρχήν; Εἶπον κατ' ἑμαυτὸν ν' ἀποδώσω εἰς τὸ α ὑπερβολήν, μέγεθος τοῦ σημαينوμένου κακοῦ. Εἶπον νὰ χρησιμεύσῃ τὸ α ὡς

θαυμαστικὸν ἢ ἐπιφώνημα λύπης, ἀπελπισίας, καὶ νὰ γένη ἡ λέξις ἀλύμενον· ἀλλ' ὅταν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπάρχει λέξις ἀλλῆ, ἀλλιά, ἐκφράζουσα τῆς ὅλης λέξεως τὴν σημασίαν, καὶ περὶ τοῦ μέρους τούτου τῆς λέξεως δὲν ἠδυνάμην νὰ εὔρω ἐτυμολογίαν, πῶς ἐμελλον νὰ τολμήσω νὰ εὔρω ἐτυμολογίαν τῆς ὅλης λέξεως; Ἐμεινε λοιπὸν τὸ ζήτημα τοῦτο κατ' ἐμὲ ἐκκρεμές.

4) Κυπτάζω, κυτάζω.

Ἐμφοτέρων τῶν λέξεων τούτων ἡ ρίζα εἶναι κύω, ὅπερ δίδει τὴν ιδέαν τοῦ κυρτοῦ τῆς ἐγκύου γυναικός. Ἐκ τῆς ρίζης ταύτης γίνεται κύπη, κυπητὸς, κυπτὸς, κύπτω καὶ κυπτάζω. Ἐκ τῆς ἰδίας γίνεται καὶ κυτὸς, κυτάζω. Διαφορὰ μεταξύ τῶν δύο παραγομένων λέξεων δὲν ὑπάρχει σχεδὸν, διότι εἰς ἀμφοτέρας ὑπάρχει ἡ ιδέα τοῦ κύπτοντος. Παραδέχθην τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ κυτάζω μὲν ἐν τ καὶ ἄνευ π, διότι περιέχει ἐν ἑαυτῇ τὴν ιδέαν τοῦ κύπτω πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ παρατηρήσω, νὰ ἴδω καλλήτερον.

Διὰ τῆς λέξεως κυτάζω δὲν ἐννοοῦμεν ἀπλῶς βλέπω, ὁρῶ, ἀλλὰ παρατηρῶ προσηλῶν τὸ βλέμμα καὶ κύπτων πρὸς τὸ ὁρῶμενον, κάμνω παρατήρησιν ἵνα ἴδω καλλήτερον καὶ ἀκριβέστερον. Καὶ τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ ἔννοια ἡ ἀποδιδομένη ἀπὸ τὸν λαὸν εἰς τὴν λέξιν κυτάζω.

Ἐφ' οὗ ἐθεώρησα ὅτι τοιαύτη σημασία ἀποδίδεται εἰς τὸ κυτάζω, δὲν ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ εὐγάλωμεν βεβαιωμένως τὸ κυτάζω ἀπὸ τὸ ὄμμα ἢ τὸν ὀφθαλμόν.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1878.

Δ. ΑΙΝΙΑΝ;

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΝΑΥΠΛΙΑΝ
ΠΑΝΑΡΧΑΙΩΝ ΤΑΦΩΝ.

Ἐκτὸς τῆς πόλεως Ναυπλίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ προαστείου αὐτῆς, τῆς Προνοίας, καὶ ἐπὶ τῆς ΒΑ. κλιτύος τοῦ φρουρίου Παλαμῆδιου παρὰ τὴν ἐνταῦθα εἰσοδὸν αὐτοῦ ὑπάρχουσι μικρά τινα σπήλαια, ὀκτὼ τὸν ἀριθμὸν, τὰ τελειότερον σωζόμενα, λελαξευμένα ἐν παναρχαίοις χρόνοις ἐν αὐτῷ τῷ λίθῳ τοῦ βουνοῦ εὐθραύστῳ ὄντι.

Περὶ τῶν σπηλαίων τούτων ἀναγινώσκωμεν παρὰ Στράβωνι¹⁾ τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις, ἐνθα περὶ Ναυπλίας ὁ λόγος· «Ἐφε-
» ξῆς δὲ ἐν Ναυπλίᾳ τὰ σπήλαια καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς οἰκοδομητοὶ
» λαβύρινθοι· Κυκλώπεια δ' ὀνομάζουσιν,», ἐξ ὧν δηλοῦται ὅτι
καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐξελάμβανον αὐτὰ χειροποίητα, καὶ ἀνέφερον εἰς
παναρχαίους τεχνίτας τῆς χώρας, οὓς Κύκλωπας ἐκάλουν καὶ τὰ
ἔργα αὐτῶν Κυκλώπεια. Οἱ ἐν τοῖς σπηλαίοις τούτοις οἰκοδο-
μητοὶ λαβύρινθοι δὲν φαίνονται νῦν ἴσως ἐπὶ Στράβωνος ἐσώ-
ζοντο, αἵτινες καταπεσόντες ὕστερον ἐγένοντο ἀφανεῖς, διότι ὁ
λίθος, ἐν ᾧ εἰσὶ λελαξευμένα τὰ σπήλαια ταῦτα, δὲν εἶναι συμ-
παγῆς ἀλλ' εὐθραυστος, καὶ ὡς τοιοῦτος διὰ τῆς ὑγρασίας καὶ
τοῦ ἐξ αὐτῆς βάρους ἀποσπᾶται καὶ καταπίπτει. Ἄν τοιαύτη
ὑπόθεσις φαίνεται ἀπίθανος, τότε ὁ Στράβων ἢ εἶδε σπήλαια
μετὰ λαβυρίνθων, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς νῦν δύναται ν' ἀνεύρῃ ἐν τοῖς
παρὰ τὴν Ναυπλίαν τόποις, ἢ μὴ ἰδὼν (διότι λέγεται ὅτι αὐτὸς
δὲν περιῆλθε πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα), παρέλαβεν ἀδασανίστως τὰ
παρ' ἄλλων ῥηθέντα, ὅπως καὶ τινες τῶν νεωτέρων τὰ τοῦ

1) Ἐν γεωγρ. σ. 369. Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ ἐν σελ. 373 λέγει
«Τῇ μὲν οὖν Τίρυνθι ὀρηκτηρίῳ χρῆσασθαι δοκεῖ Προίτος καὶ τεχνίτας
διὰ Κυκλώπων, οὓς ἐπιτὰ μὲν εἶναι, καλεῖσθαι δὲ γαστερόχειρας τρεφομέ-
νους ἐκ τῆς τέχνης, ἥκειν δὲ μεταπέμπτους ἐκ Λυκίας· καὶ ἴσως
τὰ σπήλαια τὰ περὶ τὴν Ναυπλίαν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς
ἔργα τούτων ἐπὶ ὄνομα ἔστιν.»

Στράβωνος¹⁾. Τὴν τελευταίαν ὑπόθεσιν νομίζομεν μᾶλλον πιθανήν, διότι ὁ γεωγράφος οὗτος φαίνεται μὴ ἀκριβολογῶν καὶ ἐν τοῖς περὶ Μυκηναίων, ἔνθα λέγει· «μηδὲ ἶχνος εὐρίσκεται τῆς Μυκηναίων πόλεως» (σελ. 372), ἐν ᾗ ἡ ταύτης ἀκρόπολις καὶ σήμερον ἔτι σώζεται καὶ τῆς πόλεως ἶχνη τινά.

Ὁ Ῥόσσιος πρῶτος ἐκ τῶν νεωτέρων, ὡς ἡμῖν γνωστὸν, εἰκάσει, μετ' ἐνδοιασμοῦ ὅμως, ὅτι οἱ τοῦ Στράβωνος λαβυρίνθοι «φαίνονται ὅτι ἦσαν τάφοι.»²⁾ ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἐπέστησε πολὺ τὴν προσοχὴν εἰς ἐξέτασιν τῶν σπηλαίων τούτων, ἀποφαίνεται δὲ οὕτω, διότι κατείχετο ἐκ τῆς δόξης ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι τέχνης εἰσείχθησαν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, Φοινίκης καὶ Λυδίας³⁾. «Ὅθεν, ἀνευρίσκων ἐν Ἀργολίδι μνημεῖα τῆς ἀρχαιοτάτης τέχνης προσόμοια πρὸς τοὺς λαβυρίνθους, τὰς πυραμίδας καὶ ἄλλα τῆς ἐν Αἰγύπτῳ⁴⁾ τέχνης ἔργα, ἀποφαίνεται ὅτι καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καλούμενοι λαβυρίνθοι φαίνονται ὅτι ἦσαν τάφοι, οἷοι καὶ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ· ὡς λαβυρίνθους δὲ ἐκλαμβάνει αὐτὰ τὰ σπήλαια, διότι οὐδὲν ἄλλο καὶ αὐτὸς εἶδε παρὰ τὴν Ναυπλίαν ἢ αὐτά.

Ὁ Κούρτιος ἐν τῇ Πελοποννήσῳ αὐτοῦ⁵⁾ μετὰ τὰ τοῦ Στράβωνος προσθέτει ὅτι «τὰ σπήλαια ταῦτα εἰσὶν ἄξια ἐρεύνης διὰ τοῦτο μᾶλλον, διότι ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν εὐρέθησαν θραύσματα ἀγγείων μεγάλης καλλονῆς (grosser Schönheit)· δὲν λέγει ὅμως πότε καὶ παρὰ τίνων.

Ὁ Βουρσιανὸς⁶⁾ τελευταῖος, μὴ δεχόμενος ὅτι τὰ ὑπὸ Στράβωνος ἀναφερόμενα σπήλαια καὶ λαβυρίνθοι εἰσὶ τὰ νῦν φαινόμενα παρὰ τὴν Ναυπλίαν, ἀποφαίνεται ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ Κουρτίου «ὅτι ταῦτα εἰσὶ, καθ' ἃς αὐτὸς ἐποίησεν ἐρεῦνας, συνήθη μικρὰ σπήλαια, οὐδὲν ἶχνος φέροντα εἰς τὰ ἔνδον τοῦ

1) Οἶον Leake Travers in Morea 2, 356.

2) Ἐν ἐγχειρίδιῳ τῆς ἀρχαιολ. τῆς τέχνης σ. 93.

3) Ἐγχειρίδιον ἔ. ἀ. σελ. 84.

4) Ἐ. ἀ. σελ. 93.

5) Τόμ. 2 σ. 391.

6) Geogr. v. Griechenland 2, 60.

ἄρους εἰσχωρούντων ὑπογείων διόδων ἢ λαβυρίνθων» ὥστε κατ' αὐτὸν ἀλλαχοῦ τῆς Ναυπλίας ζητητέα τὰ τοῦ Στράβωνος σπήλαια μετὰ λαβυρίνθων ἀλλαχοῦ δὲ οὐδαμοῦ τοιαῦτα ὑπάρχουσι νῦν, καθ' ἃ ἐγὼ ἐρωτήσας ἔμαθον παρὰ εἰδημόνων ἐγχωρίων.

Οὔτε ἀρχαῖοι λοιπὸν οὔτε νεώτεροι λέγουσί τι ὠρισμένον καὶ βέβαιον περὶ τῶν σπηλαίων τούτων.

Διατρίβων περὶ τὰ τέλη τοῦ τελευταίου Αὐγούστου ἐν Ναυπλίᾳ, μετέβην τῇ 22 τοῦ μηνὸς τούτου μετὰ τοῦ φίλου καὶ Ἰωάννου Κονδάκη ὅπως ἴδω τὰ σπήλαια ταῦτα· ἰδὼν δὲ ἐπέισθην ἐκ τῆς θέας αὐτῶν ὅτι εἰσὶν ὅμοια τοῖς ἐν Σπάτα τῆς Ἀττικῆς πρὸ δύο ἐτῶν τυχαίως ἀνακαλυφθεῖσι τάφοις, καὶ ὅτι εἰσὶ καὶ αὐτὰ τάφοι πανάρχαιοι. Εἰς τοῦτο ἐνίσχυσέ με καὶ ἡ ὑπαρξίς τάφου ἀνθρωπίνου, λελαξευμένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐνός τοῦ τελειότερον διατηρουμένου σπηλαίου, περὶ οὗ εἶπέ μοι ὁ φίλος ὅτι εὗρέθησαν ὅσα ἀνθρώπου καὶ θραύσματα ἀγγείων πρὸ τινων μηνῶν. Εἰ καὶ ἐπέισθην ἐκ τούτων ὅτι τὰ σπήλαια εἰσὶν ἀρχαῖοι τάφοι διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, ὡς ἤθελε πεισθῆ καὶ πᾶς ἄλλος γινώσκων τοὺς ἐν Σπάτα, ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ ἐπανέλθω πάλιν μετὰ τοῦ ῥηθέντος φίλου καὶ ἐργατῶν, νὰ ἐξετάσω ἀκριβέστερον τὰ σπήλαια ταῦτα καὶ νὰ ἀναζητήσω ἐν τῷ χώματι τῷ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐν τῷ ῥηθέντι ἰδιαιτέρῳ τάφῳ, θς ἦτο πλήρης χώματος, ἰσχυρότερα πειστήρια. Ἐπανελθὼν λοιπὸν παρατήρησα ὅτι πάντα ἔχουσι τὴν εἰσοδὸν τῶν πρὸς βορρᾶν, εἷς δὲ μόνος ἀπ' ἀνατολῶν, οὗ ἡ ὄροφὴ κατέπεσε πρὸ χρόνων, διότι τὸ ὄρος, ἐν ᾧ εἰσὶ λελαξευμένοι, ὑψοῦται πρὸς νότον, ὅτι εἰσὶν ὀκτὼ τὸν ἀριθμὸν, ὡς εἶπον, τὰ τέως γνωστὰ καὶ τελειότερον τηρούμενα, ἀλλ' ὑποδεέστερα τῶν ἐν Σπάτα κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν κατασκευὴν. Εἰς τὰ ὀκτὼ ταῦτα εἶχε προστεθῆ πρὸ μικροῦ καὶ ἕννατον, ὅπερ ἀνεῦρεν, ὡς ἔμαθον, καὶ ἀνέσκαψε πρὸ τινων μηνῶν ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ τόπου, γεωργὸς ὢν ἐκ Κρήτης, ὅστις καλλιεργῶν τὰς ἐπὶ τῆς κλιτύος ταύτης ὑπ' αὐτοῦ φυτευθείσας ἐλαίας,

ἀνεῦρε τυχαίως τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ, ὡς εἶπε τῷ κ. Κονδάκη ἐρωτήσαντι αὐτὸν, καὶ εἰσελθὼν οὐδὲν ἄλλο εὔρεν εἰ μὴ ὅστ' ἀνθρώπου, ἃ καὶ ἡμεῖς εἶδομεν ἔξω τῆς εἰσοδοῦ τοῦ τάφου ἐρριμμένα ὑπ' αὐτοῦ.

Ὁ τελευταῖον ἀνευρεθεὶς οὗτος τάφος, ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ, ἔχει πρὸ τῆς εἰσοδοῦ τετμημένον ἐν τῷ βράχῳ διάδρομον, ὡς καὶ οἱ ἐν Μυκῆναις μεγάλοι τάφοι, οἱ θησαυροὶ συνήθως λεγόμενοι, καὶ οἱ ἐν Σπάτα. Τῶν διαδρόμων τούτων τὸ μὲν πλάτος δὲν εἶναι μείζον τοῦ γαλλικοῦ μέτρου, τὸ δὲ μῆκος διάφορον, διότι ἢ τοῦ ὄρους ἐπιφάνεια, ἐκ θραυστοῦ λίθου οὔσα καὶ κατωφερῆς πολὺ, ἀποκόπτεται ἐκ τοῦ χρόνου, τῶν βροχῶν καὶ τῆς πρὸ ἐτῶν ἀρξαμένης καλλιεργείας τοῦ χώρου τούτου καὶ καταρρέει· διὸ καὶ ἂν τὸ μῆκος τῶν διαδρόμων αὐτῶν ἦτο ἐξ ἀρχῆς μείζον, ἠλαττώθη ἐκ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν.

Μετὰ τὸν διάδρομον ἔπεται ἡ εἰσοδος, διακρινομένη ἔξωθεν δι' ἐξεχουσῶν παραστάδων μικρῶν ἢ μεγάλων ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ τάφου. Καὶ τὸ μὲν ὕψος τῆς εἰσοδοῦ εἶναι διάφορον κατὰ τὸ ὑψούμενον πρὸ αὐτῆς χῶμα, τὸ δὲ πλάτος ἦττον μέτρου συνήθως, ἄνω δὲ εἶναι τοξοειδὲς τὸ ἀνώφλιον· ἀδῆλον ἂν ἀρχῆθεν ἦτο τοιοῦτο, ἢ ἔσχε τοιοῦτο σχῆμα ἐκ τῆς κατὰ μικρὸν καταπτώσεως τοῦ ἐπικρεμαμένου εὐθραύστου λίθου, ὅπερ δυνατὸν, διότι καὶ ἡ τῶν σπηλαίων ὀροφή διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἴσως φαίνεται νῦν ἐν τισι τάφοις θολοειδῆς. Ἐν ὅμως ἐξ ἀρχῆς κατεσκευάσθησαν αἱ εἰσοδοὶ ἄνω τοξοειδεῖς, ὅπερ φαίνεται μοι πιθανώτερον, τότε ἔχομεν ἐν τοῖς τάφοις τούτοις ἀψίδας (camara) καὶ θόλους, ἃς δὲν ἔχουσιν οἱ ἐν Σπάτα καὶ Μυκῆναις τάφοι, διότι τούτων τὰ ἀνώφλια εἰσὶν ἐπίπεδα.

Εἰς τινὰς τάφους ἔξω τῆς εἰσοδοῦ ὑπάρχουσι κοιλώματα ἐν τῷ τοίχῳ ὡς κόγχαι ἢ νύμφαι (Niches)· εἰς πλείονας τὰ κοιλώματα ταῦτα εἰσὶν ἔνδον τῆς εἰσοδοῦ ἐκατέρωθεν αὐτῆς ἐν τῷ τοίχῳ, ἔχοντα κάτω μὲν βάσιν ἐπίπεδον, κοίλωμα δὲ διάφορον τὸ βάθος, ὅπερ πρὸς τὰ ἄνω ὄλον ἐλαττούμενον ἀπολήγει εἰς τόξον, ὥστε οὕτω σχηματίζεται ἀληθῶς κόγχη.

Ἐν ἐνὶ τάφῳ παρετήρησα ὅτι ὑπάρχει καὶ ἕτερος μικρότερος,

συνεχόμενος μετ' αὐτοῦ δι' ἰδίας εἰσόδου. Ἐν Σπάτα καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ τάφῳ, τῷ τοῦ Ἀτρέως κοινῶς λεγομένῳ, ἐν Μυκῆναις, παράκεινται τοιοῦτοι μικρότεροι τάφοι, εἰς μὲν ἐν Μυκῆναις, δύο δὲ ἐν Σπάτα συνεχόμενοι μετὰ μείζονος.

Τὸ ἔμβαδὸν τῶν τάφων εἶναι διάφορον κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα. Τῶν πλείστων ἡ ἄνω ἐπιφάνεια, ἥτοι ἡ ὀροφή φαίνεται, ὡς εἶπον, θολοειδῆς, αἱ δὲ τέσσαρες πλευραὶ ὑψοῦνται καθέτως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. Εἷς μόνον τάφος, οὗ ἡ ὀροφή κατέπεσε πᾶσα, ἔχει σχῆμα ὀλίγον ἐπιμήκους κύκλου. Μόνον τοῦ μείζονος πάντων σώζεται τέλειον καὶ ἀβλαβές τὸ σχῆμα, διότι ὁ λίθος, ἐν ᾧ εἶναι λελαξευμένος, στερεὸς καὶ τραχύς φύσει ὢν, μένει ἐκ τοῦ χρόνου ἀβλαβής. Οὗτος ἔχει τὸ ἐδάφος ἐπίπεδον καὶ τετράγωνον, ἐφ' οὗ ὑψοῦνται καθέτως αἱ τέσσαρες πλευραὶ. Αἱ δύο τούτων αἱ ἀπέναντι, ἥτοι ἡ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ, ἐπὶ δύο μέτρα ὑψοῦνται καθέτως, συγκλίνουσιν εἶτα πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐνοῦνται ἐν ἀμβλείᾳ γωνίᾳ, αἱ δὲ μεταξὺ τούτων δύο ἄλλαι ἀντίθετοι, προεκτεινόμεναι καὶ αὐταὶ ὡσαύτως, σχηματίζουσιν ἄνω τρίγωνα, ἃ κλείουσιν ἐκατέρωθεν τὴν τοιαύτην ὀροφήν. Τὰς διαστάσεις καὶ τὸ σχῆμα τοῦ τάφου τούτου δεικνύει τὸ ἐν τέλει τῆς διατριβῆς ταύτης προσαρτώμενον πρῶτον λιθογράφημα.

Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ σπηλαίου τούτου κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῷ εἰσερχομένῳ ἀνευρέθη πρὸ τινος καιροῦ λελαξευμένος ἐν τῷ λίθῳ τάφος, ὃν ἀνερευρήσας πρὸ ἡμῶν, καθ' ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ κ. Κονδάκη, ὃ ἐν Ναυπλίῳ πρόξενος τῆς Ἰταλίας κ. Μ. Ι. Ἰατρὸς, εἶπεν ἐρωτηθεὶς ὅτι οὐδὲν ἐν αὐτῷ εὔρεν εἰ μὴ ὅς ᾧ καὶ θραύσματα ἀγγείων κοινῶν.¹⁾ Ἡμεῖς μετ' αὐτὸν ἐξαγαγόν-

1) Ταῦτα ἤκουσα ἐν Ναυπλίᾳ. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας μανθάνω ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ δικηγόρου κ. Ποταμιάνου πρὸς τὸν κ. Φιντικλῆ ἀπὸ 23 Σεπτεμβρίου ἀκριβεστέρας εἰδήσεις, ἃς εὐχαρίστως ἀνακοινῶ. Ὁ κ. Ποταμιάνος, ἐπισκεφθεὶς τὸν τελευταῖον Ἰούλιον τὰ σπήλαια ταῦτα μετὰ τοῦ βηθέντος κ. Ἰατροῦ καὶ ἄλλων, εἶδεν ἐν ἐνὶ σπηλαίῳ τὸν τάφον τούτον, ὅστις εἶχεν ἀνοίχθῃ βεβαίως ἄλλοτε κατ' αὐτὸν, ἀνεκίνησε διὰ σκαπάνης τὰ ἐν αὐτῷ χώματα καὶ ἀνεῖρε συντρίμ-

τες τὰ ἐντὸς αὐτοῦ χρώματα, ὧν ἦτο πλήρης, καὶ ἐν αὐτοῖς τεμάχια πλακὸς καλυπτούσης αὐτὸν, καὶ ἀκριβῶς ἐξετάσαντες, εὑρομεν ἐν αὐτοῖς ὅστ' ἀνθρώπου, θραύσματα ἀγγείων ἀρχαϊκῆς ἐργασίας καὶ τέχνης καὶ κόσμημά τι ἐξ ὑέλου, χρώματος ὑποπρασίνου καὶ τέχνης ὁμοίας τῶν ἐν Σπάτα εὐρεθέντων ὑελίνων κοσμημάτων, τῶν ἀπεικονισθέντων ἐν τοῖς ἐκδοθεῖσι πίναξι τοῦ Σ' τόμου τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ τάφου τούτου, οὗ τὸ σχῆμα φαίνεται ἐν τῷ διαπέδῳ τοῦ ῥηθέντος λιθογραφήματος, ἀνεζητήσαμεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ αὐτοῦ σπηλαίου, ἀνακινούντες τὰ πολλὰ ἐπ' αὐτοῦ χρώματα, ἂν ὑπάρχει καὶ ἄλλος ὅμοιος τάφος ἐν μέσῳ ἢ ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ, οὐδένα ὅμως εὑρομεν, εἰ μὴ ἔδαφος ἐπίπεδον καὶ στερεὸν, ἔχον μόνον κοιλώματα μικρά. Ἐρευνήσαντες καλῶς καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενα πολλὰ χρώματα, οὐδὲν ἐν αὐτοῖς λόγου ἄξιον εὑρομεν, διότι καὶ τὸ σπήλαιον τοῦτο, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ πάντα παρ' αὐτῷ, ἀνοικτὰ ἀπὸ τῶν τῆς ἀρχαϊότητος χρόνων ὄντα, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Στράβωνος, εἴτε ἐκ τύχης εἴτε δι' ἀναζητήσεως τῶν ἀρχαίων, φαίνονται ὅτι ἐσυλήθησαν ἐν λίαν ἀρχαίοις χρόνοις, ὡς καὶ οἱ ἐν Σπάτα καὶ οἱ ἐν Μυκῆναις καὶ ὁ ἐν τῷ Ἡραίῳ τῆς Ἀργολίδος.

ματα ἀγγείων καὶ ὀστῶν. «Ἡ φθορὰ τῶν ὀστῶν τούτων, προσθέτει ἐφεξῆς, ἢ ποιότης τοῦ πηλοῦ τῶν συντριμμάτων τῶν ἀγγείων, ὁ χρωματισμὸς καὶ τὰ σχήματα τῶν κοσμημάτων αὐτῶν ὁμοιάζοντα, ἂν δὲν ἀπατῶμαι πολὺ, πρὸς τὰ Μυκηναῖα, μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ τάφου. Ὁ ληνὸς τοῦ τάφου εἶναι λελαξευμένος ἐν τῷ ἐδάφει τῆς στοᾶς (=σπηλαίου) καὶ οὐδὲν ἔχει ἐσωτερικὸν περίβλημα. Οὐδεμίαν δὲ πληροφορίαν περὶ τῆς ἐντὸς αὐτοῦ θέσεως τῶν ὀστῶν καὶ συντριμμάτων εἶναι ἄξια σημειώσεως, ἀφοῦ, ὡς εἴρηται, ὁ τάφος εἶχε προφανῶς ἀνοικθῆ ἄλλοτε.»

Μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ἀπέστειλεν ὁ ῥηθεὶς λόγιος καὶ 28 τεμάχια ἀγγείων καὶ 3 ὀστῶν, ἃ αὐτὸς λέγει ὅτι ἀνεῦρεν ἐν τῷ ῥηθέντι τάφῳ, κατέθεσε δὲ ὁ κ. Φιντικλῆς εἰς τὸ Μυκηναῖον μουσεῖον. Τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ τάφου τούτου περιέχει ἡ ἐν Ναυπλίᾳ ἐκδοδομένη ἐφημερίς Ἀνεξαρτησία ἀπὸ 6 Ὀκτωβρίου, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῶν σπηλαίων τούτων ἐν γένει καὶ τῆς ὑπ' ἡμῶν γενομένης ἐρεῦνης αὐτῶν.

Διὸ πιθανὸν ὅτι ἐξητάσθησαν πολλάκις καὶ πᾶν τὸ ἐν αὐτοῖς ἀφηρέθη πρὸ πολλοῦ.

Ἡ σμικρότης ὅμως ἀπάντων τῶν σπηλαίων ἢ τάφων τούτων καὶ ἡ εὐκολία τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἐν λίθῳ εὐθραύστῳ καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν, διότι πλὴν τῶν ἐννέα ῥηθέντων, τῶν τελείων σωζομένων νῦν ἐν περιφερείᾳ διακοσίων περίπου μέτρων ἐκτάσεως, ἐῤῥέθη ἡμῖν ὅτι καὶ ἄλλοι μικρότεροι ὅμοιοι τάφοι ἀνευρίσκονται ἐνίοτε εἰς παρακειμένους τόπους· πάντα ταῦτα δεικνύουσι καθ' ἡμᾶς ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι ἀνήκουσιν ἢ εἰς πλουσίους ἰδιώτας ἢ εἰς δυνάστας, ἤττον ὅμως πλουσίους καὶ ἰσχυροὺς τῶν ἐν Σπάτα, μάλιστα δὲ τῶν ἐν Μυκῆναις, κατοικοῦντας ἢ εἰς Τίρυνθα ἢ εἰς τὴν πλησιεστέραν Ναυπλίαν, ὅπου καὶ κυκλώπεια τείχη σώζονται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ Ἀκροναυπλίᾳ¹⁾.

1) Τὰ κυκλώπεια ταῦτα τείχη μαρτυροῦσι τὴν μεγάλην τῆς πόλεως ταύτης ἀρχαιότητα· κακῇ ὅμως τύχῃ ἡ ἱστορία ὀλίγα περὶ αὐτῆς σώζει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὧν φέρει τινὰ ὁ Πausανίας (2, 38, 4, 4, 24, 2 καὶ 35, 2) καὶ ὁ Στράβων (σελ. 368 καὶ 373). Ἐκ τούτων γίνεται ὀδηλον ὅτι αὕτη ἐτήρησε τὴν αὐτονομίαν τῆς μέχρι τοῦ 6^{οῦ} Μεσσηνιακοῦ πολέμου, ἧτοι μέχρι τοῦ ζ' π. Χ. αἰῶνος, συντελοῦσα εἰς τὴν ἀμφικτυονίαν τῶν παραλίων Ἰωνικῶν πόλεων, αἵτινες κέντρον εἶχον τὸν ἐν Καλαυρίᾳ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὡς μανθάνομεν ἐκ Στράβωνος (σ. 374). «Ἦν δὲ καὶ ἀμφικτυονία τις περὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο ἑπτὰ πόλεων, αἱ μετεῖχον τῆς θυσίας· ἦσαν δὲ Ἐρμιῶν, Ἐπίδαυρος, Αἴγινα, Ἀθῆναι, Πρασιεῖς, Ναυπλιεῖς, Ὀρχομενὸς ὁ Μυνίειος· ὑπὲρ μὲν οὖν Ναυπλιέων Ἀργεῖοι συνετέλουν, ὑπὲρ Πρασιέων δὲ Λακεδαιμόνιοι». (Πλείω περὶ τῆς ἀμφικτυονίας ταύτης βλέπε παρὰ Μυλλέρῳ ἐν Αἰγινητικαῖς ἀπὸ σελ. 32 κ. ἐ.).

Ἐπὶ τοῦ ῥηθέντος ὅμως πολέμου ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἀργεῶς Δημοκρατίδας, νικήσας τοὺς Ναυπλιεῖς, ἐποίησεν ἀνάστατον τὴν πόλιν αὐτῶν, εἰς δὲ τοὺς σωθέντας Ναυπλιεῖς ἔδωκεν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς κατοικίαν τὴν Μεθώνην κατὰ Πausανίαν (ἐν 4, 35, 2 καὶ 4, 24, 2). Ἀπὸ τοῦδε οἱ Ἀργεῖοι συνετελοῦσιν ἀντὶ τῶν Ναυπλιέων εἰς τὸ ἐν Καλαυρίᾳ ἱερὸν, ὡς ὁ Στράβων ἀνωτέρω λέγει. Ἀγνωστον ἂν ἐφεξῆς φηκῆθαι πάλιν ἢ Ναυπλία· γνωστὸν δὲ μόνον ὅτι ἐχρησίμευε τοῖς Ἀργεῖοις ὡς ἐπίγειον διὰ τὸ εὐλίμενον αὐτῆς. Ὅθεν καὶ ὁ Στράβων (σελ. 368) παράγει τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ ταῖς ναυσὶ πρὸς πλεῖσθα καὶ οὐχὶ

Μετὰ τὰ εἰρημμένα νομίζομεν ὅτι δὲν ἀπέχομεν τῆς ἀληθείας, προσθέτοντες ὡς συμπέρασμα ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι εἰσὶν ἐξ ἴσου ἀρχαῖοι ὡς καὶ οἱ ἐν Σπάτα καὶ τῆς αὐτῆς τούτων φύσεως¹ διότι οὐ μόνον ἡ τοποθέτησις καὶ λάξεις ἐπὶ κλιτύος βουνοῦ καὶ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς προσομοιάζουσι τοῖς ἐν Σπάτα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὀλίγα εὐρήματα, ἥτοι θραύσματα ἀγγείων καὶ κοσμήματα, εἰσὶ τῆς αὐτῆς τέχνης. Ἰδιαίχοντα δὲ τῶν τάφων τούτων χαρακτηριστικὰ ἐκλαμβάνομεν τὸ τοξοειδὲς τῆς εἰσόδου ἀνώφλιον καὶ τὸ κυκλικὸν σχῆμα καὶ τὴν θολοειδῆ ὀροφὴν τινων ἐξ αὐτῶν καὶ τὴν ἐν τισιν ὑπαρξιν κογχῶν. Πάντα ταῦτα, ἃ δὲν βλέπομεν ἐν τοῖς τοῦ Σπάτα, παρέχουσιν ἴσως ὑπόνοιαν συγγενείας τῶν τῆς Ναυπλίας τάφων πρὸς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ¹), ὅθεν λέγεται ὅτι ἀπόκησεν ἐν παναρχαίοις χρόνοις ὁ Δαναὸς εἰς Ἄργος²).

ἀπὸ τοῦ μυθολογουμένου Ναυπλίου τοῦ Ποσειδῶνος ἀπὸ Ἀμυμώνης κατὰ Πausανίαν (4, 35, 2).

Διὰ τὸ εὐλίμενον αὐτῆς πιθανὸν ὅτι καὶ ἐν ἀρχαίοις χρόνοις ἦτο ἐπίγειον τῶν κατοίκων τῆς πλησίον Τίρυνθος, ἂν δὲν ἀπετέλει τότε καὶ αὐτὴ ἰδίαν ἀνεξάρτητον πολιτείαν, ὅπως ὕστερον. Ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν ὅμως χρόνων οὐδὲν περὶ αὐτῆς γινώσκομεν. Ὁ Pausanias γράφων κατὰ τὰ μέσα τοῦ μετὰ Χριστὸν αἰῶνος λέγει (2, 38, 4) ὅτι ἐπὶ αὐτοῦ ἦτο ἔρημος ἡ Ναυπλία, καὶ ὅτι ὑπελείποντο τειχῶν ἐρείπια καὶ Ποσειδῶνος ἱερὸν καὶ λιμένες καὶ πηγὴ Κάναθος καλουμένη, ἐν ἧ κατ' ἔτος λουομένη ἡ Ἥρα ἐγίνετο αὔθις παρθένος ὡς οἱ Ἄργεῖοι ἔλεγον αὐτῷ. Ὁ μῦθος οὗτος συνέχετο μὲ τὴν λατρείαν αὐτῆς ὡς Ἥρας νυμφευομένης καὶ ὡς Ἥρας τελείας.

Τὸ ὄχυρόν καὶ εὐλίμενον αὐτῆς καταφαίνεται μᾶλλον ἐν νεωτέροις χρόνοις, καθ' οὓς ὠχυρώθη αὐτὴ τε καὶ τὰ παρ' αὐτῇ ὑψώματα πάντα, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ 1821, ὅτε ἡ πόλις αὐτῆ ἐχρησίμεισεν ὡς καταφύγιον καὶ προπύργιον τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ ὡς πρωτεύουσα τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος μέχρι τοῦ 1835.

1) Βλ. Müller ἐν τῇ ἀρχαιολ. τῆς τέχνης σελ. 267 τῆς β' ἐκδ. καὶ Póssion ἐν ἐγγχειρίδι τῆς ἀρχαιολ. σελ. 52. Πρὸς καὶ τὰ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν βηθέντα ἐνταῦθα ἐν σελ. 486.

2) Περὶ ἄλλων δειγμάτων τῆς συγγενείας ταύτης τῆς ἐν Ἄργολίδι

Ταῦτα ἐξέθηκα εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπάνοδόν μου ἐν ἀρχῇ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, μέλλων νὰ δημοσιεύσω εἰς τὸ ἐκδοθησόμενον γ' τεύχος τοῦ Ἀθηναίου μετὰ διαγράμματος ἑνὸς ἢ δύο τάφων, ὃ ἀνεδέχθη νὰ σχεδιάσῃ ὁ εἰς τοιαῦτα ἔργα ἀείποτε πρόθυμος μηχανικὸς Ναυπλίας κ. Β. Δροσινός, καὶ πέμψῃ μοι ἐκ Ναυπλίας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ δημοσίευσίς τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἔδει κατὰ τὰ εἰθισμένα νὰ γείνη βραδύτερον, ἀνεκοίνωσα πολλοῖς φίλοις τὰς περὶ τῶν τάφων τούτων πεποιεθήσεις μου· ὅθεν καὶ τινες τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων ἐποίησαν περὶ τούτου λόγον. Ὅσα δὲ ἀρχαῖα ἠδυνήθην νὰ ἀνέυρω ἐν τοῖς ῥηθεῖσι τάφοις κατὰ τὴν διήμερον ἔρευνάν μου, κομίσας εἰς Ἀθήνας, παρέβαλον πρὸς τὰ ἐν Σπάτα καὶ ἐν Μυκῆναις εὐρεθέντα μετὰ τοῦ ἐπιστατήσαντος εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τούτων κ. Σταματάκη. Ἐκ τῆς παραβολῆς δὲ ταύτης ἐπίεσθην ὅτι ταῦτα εἰσὶ προσόμοια ἐκείνοις κατὰ τὸ χρῶμα, τὰ σχήματα καὶ τὰς γραφάς· μεθ' ὃ κατέθεσα αὐτὰ ἐν ἰδίῳ χώρῳ πλησίον τῶν ἐκ Σπάτα καὶ Μυκηῶν ἀρχαίων πρὸς θέαν καὶ μελέτην παντός φιλαρχαίου.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἔπεμψέ μοι ὁ φίλος Κονδάκης τὸ προσδωκώμενον σχεδιογράφημα καὶ δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἀπὸ 11 Σεπτεμβρίου ἀνεκοίνωσέ μοι ἀκριβεστέρως εἰδήσεις περὶ τοῦ τελευταίου ἀνευρεθέντος ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ χώρου Κρητὸς ἐνάτου τάφου, τὰς δὲ·

«Τὸν Φεβρουάριον ἐ. ἔ. ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ ἀγροῦ, ἐργαζόμενος ὅπως ἰσοπεδώσῃ τὸ ἔδαφος καὶ ὑποστηρίξῃ ἐν δένδρον, παρατήρησε κάθετον ἐντομὴν τοῦ ὄρους· προχωρήσας ἀνεκάλυψε τὴν εἴσοδον, ὁμοίαν σχεδὸν μὲ τὴν τοῦ ἐξετασθέντος μεγάλου τάφου. Ἡ πύλη τοξοειδῆς ἀνωθεν καὶ λελαξευμένη ἐπὶ τοῦ βράχου,

ἀρχαιοτάτης τέχνης πρὸς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ βλ. Ῥόσσιον ἐ. ἀ. σελ. 84 καὶ ἐξῆς.

Ὁ Πausanias (4, 35, 2) καλεῖ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ναυπλιεῖς Αἰγυπτίους· αἴψαν δὲ οἱ Ναυπλιεῖς, ἐμοὶ δοκεῖν, λέγει, Αἰγύπτιοι τὰ παλαιότερα· παραγενόμενοι δὲ ὁμοῦ Δαναῶν ναυσὶν ἐς τὴν Ἀργολίδα, ὕστερον γενεαῖς τρισὶν ὑπὸ Ναυπλίου τοῦ Ἀμυμώνης κατοικήθησαν ἐν Ναυπλίᾳ.»

ἦτο κεκλεισμένη διὰ ξηροτοίχου¹⁾ πάχους 0,50 περίπου. Ὁ τάφος ἦτο μέχρι τῆς ὀροφῆς²⁾ πεπληρωμένος χώματος, περιεῖχε δὲ τοὺς σκελετοὺς τριῶν νεκρῶν, ἐφθαρμένους μὲν, ἀλλ' ἀσαλεύτους ἐπὶ τῶν θέσεών των, καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ τάφος δὲν ἐσυλήθη ποτέ.

» Εὐρέθησαν ἀρκετὰ τεμάχια ἀγγείων, περὶ ὧν οὐδεμίαν ἔλαβε πρόνοιαν ὁ ἀνασκάπτων, ὅστις μόνον περὶ τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ χώματος ἀσχολούμενος καὶ ἔχων μόνον τούτου ἀνάγκην, ἐῤῥιπτε τὰ εὐρισκόμενα τεμάχια, οὐδ' ἐπρόσεχε πρὸς εὐρεσιν ἄλλων ἀντικειμένων μικροῦ μεγέθους, ἅτινα βεβαίως ἀνεμίχθησαν μετὰ τῶν χωμάτων. Ἐν μόνον τεμάχιον ἀγγείου διεσώθη, ὅπερ πέμπω ὑμῖν³⁾. Ὁ κ. Δροσινὸς συνέταξε τὸ διάγραμμα καὶ τοῦ τάφου τούτου μόνον κατὰ κάτοψιν· εἶναι δὲ τὸ πρὸς ἀριστερὰ τοῦ πεμπομένου ὑμῖν σήμερον σχεδίου.»

²⁾ Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων διεγεγερθείσης τῆς ἐλπίδος καὶ προσδοκίας πλειόνων καὶ ἀκριβεστέρων εἰδήσεων περὶ τῶν τάφων τούτων, παρεκάλεσα εὐθύς, ἐν γνώσει καὶ τοῦ τῆς παιδείας Ὑπουργείου, τὸν φίλον κ. Κονδάκη νὰ ἀναζητήσῃ καὶ ἄλλους ἀγνώστους τέως τάφους, εἰ δυνατόν, καὶ νὰ περιγράψῃ μετ' ἀκριβείας τὰ κατ' αὐτούς. Ὁ κ. Κονδάκης ἔσπευσε λίαν προθύμως καὶ ἐπὶ πολλὰς ἐφεξῆς ἡμέρας ἀναζητήσας δι' ἐργατῶν ἀνεῦρε καὶ ἄλλους νέους τάφους πλησίον τῶν γνωστῶν, ὧν εἷς κατὰ τὰ γραφόμενά του φαίνεται ὅτι οὐδέποτε ἐν ἀρχαίοις ἢ νέοις χρόνοις ἠνεώχθη οὐδὲ ἐσυλήθη ὥστε διὰ τῶν πόνων αὐτοῦ γνω-

1) Μὲ ξηροτόχον ἦσαν κεκλεισμένοι καὶ οἱ ἐν Σπάτα τάφοι. Λόγος δὲ τῆς ποιότητος εὐτελοῦς τοιχίσσεως τῆς εἰσόδου ἦτο πιθανῶς ἡ εὐκολία ὅπως ἀνοίγωσιν ἐκάστοτε τὸν τάφον καὶ καταθέτωσιν εἰς αὐτὸν νέους νεκροὺς· διότι ἀπίθανον φαίνεται ὅτι συγχρόνως κατέθεσαν καὶ τοὺς τρεῖς νεκροὺς, ὧν οἱ σκελετοὶ εὐρέθησαν ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ.

2) Ἄλλος τάφος ἀνευρεθεὶς καὶ ἀνοιχθεὶς νεωστὶ ὑπὸ τοῦ κ. Κονδάκη, ἦτο κενὸς χώματος, ὡς ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ ἐπομένῃ τούτου ἐκθέσει.

3) Καὶ τοῦτο κατετέθη ὕστερον μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὸ Μυκηναῖον μουσεῖον.

ρίζομεν νῦν μετ' ἀκριβείας ὁποῖα ἦτο ἡ τοῦ τάφου τούτου κατὰστάσις, καὶ τίνα πράγματα καὶ πῶς παρετέθησαν τοῖς ἐν αὐτῷ νεκροῖς. Μετὰ ἐπανειλημμένας δὲ ἐρεῦνας καὶ ἀνακαλύψεις τάφων ἐπέισθη ὅτι καὶ ἄλλοι τάφοι θὰ εὐρεθῶσιν, ἂν παραταθῆ ἡ ἀνασκαφή, εἰς ἣν παροτρύνει ἐντόνως.

Ἡ δίδουσα τὰς εὐαρέστους ταύτας εἰδήσεις ἔκθεσις περιγράφει ἐρεῦνας τεσσάρων ἡμερῶν, ἀπὸ τῆς 23—26 τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, καὶ περιέχει ταῦτα·

«Ναύπλιον 24 Σεπτεμβρίου 1878.

»Μετὰ διημέρους ἀναζητήσεις παρετήρησα κατωτέρω τοῦ μεγάλου σχεδιασθέντος τάφου καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 περιπου μέτρων ἀπ' αὐτοῦ καταφερὲς ἔδαφος ἐκ χώματος ὕπερ ἐκάλυπτε βράχον· ἀποσυρθὲν δ' ὀλίγον ἐκ τῶν βροχῶν, ἄφινεν ἵχνος γραμμῆς τεμνουσῆς τὸν βράχον καὶ χωριζούσης τοῦτον ἐκ τοῦ χώματος. Ἐξετάσας ταύτην εἶδον ἐντομὴν καθέτως κατερχομένην, παραλλήλως δὲ καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,45 τῆς πρώτης ἐτέραν γραμμὴν. Μὴ ἀμφιβάλλων ὅτι αὐταὶ ἦσαν αἱ πλευραὶ τῆς εἰσόδου τάφου, καὶ πεπεισμένος ἐκ τῆς καλύψεως αὐτοῦ ὅτι ἦτο ἄθικτος, ἠρξάμην χθὲς τῆς ἀνασκαφῆς. Μετ' οὐ πολὺ κατῆλθον εἰς βάθος 0,20, ὅτε συνήντησα τὸν βράχον καὶ τὴν ἐγκάρσιον αὐτοῦ τομὴν, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἔπρεπε βεβαίως νὰ ἦναι ἡ θύρα. Μετὰ τίνα ἐργασίαν κατελθὼν εἰς βάθος 0,90, ἀπεκάλυψα τοξοειδὲς ὑπέρφλιον· προχωρήσας δὲ εἶδον κάτωθεν ἀμέσως τούτου ξηροτόιχον φράσσοντα ἐξ ὀλοκλήρου τὴν θύραν· ἄφησα αὐτὸν ἄθικτον καὶ κατεβίβασα τὸ ἔδαφος τῆς εἰσόδου εἰς βάθος ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἐπιφανείας 1,70. Ἀφαιρέσας τότε ἓνα λίθον τοῦ ξηροτόιχου, παρετήρησα τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου, ὅστις ἦτο κενὸς χώματος, ἐν τῷ μέσῳ δὲ σχεδὸν καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρὰν ἴστατο ὀλίγον κεκλιμμένον ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἐν μέγα ἀγγεῖον. Ἀφαιρέσας ἔτι ὀλίγους λίθους εἰσηλθὼν ἐντὸς τοῦ τάφου, ἐνθα παρετήρησα τὰ ἐξῆς.

»Τὸ σχῆμα καὶ αἱ διαστάσεις τοῦ τάφου εἶναι ὡς ἐν τῷ ἐγ-

κλείστῳ σχεδίῳ φαίνονται¹⁾, τὸ δὲ ὕψος 1,30· αἱ πλευραὶ δὲν εἶναι κανονικαὶ οὐδὲ κατ' ὀρθὰς ὑψοῦνται γωνίας, ἡ δὲ ὀροφὴ ἔχει σχῆμα θόλου. Οὐδεμία ὑπῆρχε κατάπτωσις, εἰ μὴ μικρὰ τις ἡμίσεος κυβικοῦ περιῖπου μέτρου χώματος ἀμέσως ἔνδον τῆς θύρας καὶ παρὰ τὸν ξηρότοιχον· τὸ ἄλλο ἔδαφος ἦτο ὡς ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς· ὀλίγον μόνον χῶμα ὑπῆρχεν εἰς τὰς βάσεις τῶν πλευρῶν καταρρέυσαν μετὰ τῶν σταλαγμῶν τῶν ὑδάτων.

»Αἱ παρατηρήσεις αὗται ὑποστηρίζουσι τὴν ἰδέαν, ὅτι πάντες οἱ τάφοι δὲν ἔχουσι τὸ κανονικὸν σχῆμα τοῦ πρότερον σχεδιογραφηθέντος, οὐδὲ εἰσὶν ὅμοιοι αἱ θύραι· ἄλλαι ἔχουσι τοξοειδῆς τὸ ἀνώφλιον, ἄλλαι ὀριζόντιον (ὑπάρχουσι ἠνεωγμένοι τάφοι ἔχοντες τοιοῦτο). Πάντες ὅμως ἔχουσιν εἴσοδον μὲ παραλλήλους, ἐπὶ τοῦ βράχου λελαξυμένας, πλευράς.

»Ἐπανερχόμενος εἰς τὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ περιγραφῆν, προσθέτω ὅτι τὸ μέγα ἀγγεῖον, ὃ ἔχει ὕψος 0,31 καὶ διάμετρον 0,32, ἦτο κεκλιμένον ἐξ αἰτίας τοιαύτης· ἐκ τῆς ὀροφῆς ἔρρεεν ὕδωρ παρασύρον μετὰ τῶν σταλαγμῶν τοῦ χώματα, ἅτινα ἔπιπτον ὀλίγα μὲν ἐπὶ τοῦ ἐνὸς χείλους τοῦ ἀγγείου, ἄλλα δὲ ἀμέσως παρ' αὐτῶ· ἐπειδὴ ἡ βᾶσις εἶναι μικρὰ, τὸ ἀγγεῖον ἐκλινεν ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ χώματος τούτου, δὲν ἔπεσε δὲ, διότι ὑπεστηρίχθη ἐκ τοῦ ἄλλου χώματος τοῦ παρ' αὐτῶ πεσόντος μετὰ τῶν σταλαγμῶν. Τὸ ἔδαφος τοῦ τάφου ἦτο ἀνώμαλον, εἰς τὴν γωνίαν δὲ ἦτις σχηματίζεται ὑπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας ἐξεῖχε μικρὸν τοῦ ἐδάφους σιαγῶν σκελετοῦ μὲ τὸ μετωπικὸν ὀστοῦν. Ἀνασηκώσας χώματα πάχους 0,10 εὔρον σκελετὸν μὲ λίαν τεθραυσμένα ὀστᾶ παραλλήλως πρὸς τὴν ἀπέναντι τῆς θύρας πλευράν, ἕτερον δὲ ὅμοιον παραλλήλως τῆς δεξιᾶς, καὶ ἕτερον ἔχοντα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν δεξιάν, παραλλήλως δὲ κείμενον καὶ πλησίον τῆς δεξιόθεν τῆς θύρας πλευρᾶς. εἰς τὰ γόνατα τοῦ δευτέρου σκελετοῦ ὑπῆρχε κρανίον καὶ ὀστᾶ ἀτάκτως ἐρρίμμένα· τέταρτος νεκρὸς ἔκειτο παρὰ τὴν ἀνατολι-

1) Τὸ σχεδιογράφημα τοῦ τάφου τούτου βλέπε ἐν τῷ ὡδε προσηρητημένῳ β' πίνακι.

κῆν πλευρᾶν λίαν πλησίον ταύτης, ἔχων τοὺς πόδας πρὸς τὴν θύραν. Πάντες οἱ νεκροὶ ἦσαν λίαν στενοχώρως τοποθετημένοι ἐντὸς τοῦ τάφου. Ἐξακολουθήσας τὴν ἔρευναν, εὔρον μεταξύ τῶν ὤμων τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου νεκροῦ τὰ δύο μὲ μέλαιναν κλωστήν δεδεμένα ἀγγεῖα· εἰς τὸν ἀριστερὸν ὤμον τοῦ τρίτου καὶ πλησίον τῆς πλευρᾶς τοῦ τάφου εὔρον τέσσαρα ἀγγεῖα καὶ τέσσαρα εἰδῶλια ὅμοια τοῖς Μυκηναϊκοῖς, πρὸς δὲ ἐν μικρὸν εἰδῶλον βοδὸς, ἅτινα πάντα ἐσημείωσα διὰ κλωστῆς πρασίνης. Μεταξὺ τοῦ τετάρτου νεκροῦ καὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ τάφου εὔρον ἐπίσης πέντε ἀγγεῖα καὶ δύο εἰδῶλια, πρὸς δὲ δύο ἀγγεῖα συντετριμμένα, ὧν τὰ συντρίμματα συνέλεξα. Εἰς τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἔδισα κλωστήν ἐρυθράν.

»Εὔρον πρὸς τούτοις εἰς τὰ χῶματα τρεῖς κοχλίας θαλασσίους, μικρὰ δὲ κοσμήματα ἢ ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα δὲν εὔρον, πιθανὸν ὅμως νὰ ὑπάρχωσι τοιαῦτα διαλαθόντα τὴν προσοχὴν μου, βιαζομένου νὰ περατώσω τὴν ἐξέτασιν.

»Τὰ ὀστά, ὡς εἶχον, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τεθῶσιν ἐν τάξει· δι' ὃ ἰσοπεδώσας αὐθις τὸ ἔδαφος τοῦ τάφου, ἀπέθεσα πάντα ταῦτα εἰς μίαν γωνίαν, εἰς ἄλλην δὲ πολλὰ συντρίμματα ἀγγείου εὐρεθέντα εἰς τὰ τὴν εἴσοδον καλύπτοντα χῶματα. Ταῦτα, ὡς ἠδυνήθην νὰ κρίνω ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν, δὲν εἶναι συντρίμματα ἀγγείων ἐκεῖ ποτε τοποθετημένων, ἀλλ' ἦσαν πρὸ τῆς τοποθετήσεως τοῦ χῶματος μετ' αὐτοῦ ἀναμεμιγμένα.

»Ἀξίον σημειώσεως εἶναι ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου ἔδαφος ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνετο οὐδεμίαν ἀλλοίωσιν ὑποστάν, εἶχε ὅμως μικρὰς ἀνωμαλίας ἀσημάντους. Αἱ πλευραὶ καὶ ἡ ὀροφὴ ἐφαίνοντο ἄθικτοι ἐπίσης, καὶ εἶχον μόνον μικρὰς ἀλλοιώσεις ὑποστῆ ἕνεκα τῆς ῥοῆς σταλαγμῶν ὕδατος, αἵτινες κατεβίβασαν, ὡς ἐξέθηκα, ὀλίγα χῶματα παρὰ τὰς βάσεις τῶν πλευρῶν· ἐν γένει δ' ἡ ὄψις τοῦ τάφου ἔπειθε πάντα, ὅτι ἦτο ἀσύλητος καὶ ἄθικτος, οἷος ἦτο ὅτε οἱ θάψαντες τὸν τελευταῖον νεκρὸν ἔκλεισαν τὴν θύραν αὐτοῦ, καὶ καλύψαντες τὴν εἴσοδον μὲ χῶμα, ἔκρυψαν αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων.

»Βεβαίως θὰ ἠνοίγετο ὁ τάφος πρὸς ταφὴν ἐκάστου νεκροῦ,

καὶ οὕτω δικαιολογεῖται ἢ τε εὗρεσις πολλῶν τεμαχίων ἀγγείων εἰς τὰ χώματα τῆς εἰσόδου καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ δευτέρου νεκροῦ ὑπαρξίς ἀτάκτως κεκλιμένων ὀστέων.

Ἐπὶ περιεργότερον πάντων εἶναι, ὅτι ὑπὲρ τοὺς νεκροὺς ἐπεκάλθητο χῶμα ὕψους μόνον 0,10. ἂν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ σιαγὼν ἐνὸς νεκροῦ καὶ τὸ μέτωπον ὑπερεῖχον ὀλίγον τῆς ἐπιφανείας, καὶ ὅτι ἀδύνατον ἕνεκα τῆς παρελεύσεως μακροῦ χρόνου νὰ μὴ πύξῃσεν ὀλίγον τὸ ὕψος τοῦ ἀρχικοῦ ἐδάφους διὰ μικρῶν καταπτώσεων χωμάτων μετὰ σταλαγμῶν ὕδατος ἐκ τῆς ὀροφῆς, δύναται σπουδαίως νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν ἦσαν τεθαμμένοι ἐντὸς λάκκων, ἀλλ' εἶχον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀποτεθῆ. Τοῦτο δὲ ὑποστηρίζεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὀλίγον μόνον χῶμα (0,10 περίπου) ἐπέκειτο τοῦ δευτέρου κατὰ τὸ μέγεθος ἀγγείου, ὅπερ ἔκειτο πλαγίως πεσόν. Ἄν δὲ τοῦτο ἀνωρθοῦτο ἐπὶ τῆς βάσεώς του, θὰ ἐξεῖχεν ἀφεύκτως τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὅπως δὴ ποτε ὅμως τοῦτο θ' ἀποδειχθῆ σαφέστερον ἐκ τῆς ἐρεύνης ἄλλων τάφων.

Ἐπὶ τὴν θύραν δὲν ἐκαθάρισαν τοῦ ξηροτοίχου μέχρι τοῦ κατωφλίου αὐτῆς, οὐδ' ἔφθασαν εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς εἰσόδου ἔδαφος, διότι ἐπειγόμενη, δὲν εἶχον δ' ἐντολήν νὰ καθάρισαν τὸν τάφον καὶ παραστήσω αὐτὸν οἷος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο, ἀλλὰ νὰ συλλέξω πληροφορίας δυναμένας νὰ διαφωτίσωσι τὴν ἐπιστήμην περὶ τε τῆς ἀρχαιότητος, τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ προορισμοῦ τῶν λαξευτῶν τούτων σπηλαίων, ὅστις δὲν ἦτο γνωστός· ὅθεν ἐπαυσάμην τοῦ ἔργου, αὐριοῦ δὲ θὰ ἐπιχειρήσω δοκιμὴν πλησίον τοῦ τάφου τούτου καὶ ὑψηλότερα 5 μέτρα, ἐνθα εὖρον ἔχνη ὅμοια, ἅτινα ἐξετάσας ἐπέισθην ὅτι εἶναι ἔχνη ὁμοίου τάφου.»

«25 Σεπτεμβρίου 1878.

Ἐπὶ τὴν ἡμέραν ἠρξάμην τῆς ἐργασίας ἐπὶ τοῦ ἀνω ἀναφερομένου τάφου, οὗτινος μόνον ἐλάχιστα ἐφαίνοντο ἔχνη. Μετὰ μικρὸν παρουσίασθησαν αἱ πλευραὶ τῆς εἰσόδου πλάτους 0,70. Καταβιβάσας τὸ ἔδαφος εἰς βάθος 2,50 εἶδον τὰς πλευρὰς τῆς εἰσόδου κλινοῦσας ἐλαφρῶς ἐκτὸς τῶν βάσεων αὐτῶν εἰς τρόπον, ὥστε ἡ

εἴσοδος ἐφένετο. Εἰς βάθος 2,50 ἐφάνη ὀριζόντιος τομὴ δι' ἧς ἐσχηματίζετο τὸ ὑπέρφλιον. Ἡ εἴσοδος πᾶσα ἦτο πεπληρωμένη, ἐκτὸς ὀλίγου χώματος, διὰ λίθων ἀργῶν, ἡ δὲ θύρα δὲν ἦτο πεφραγμένη διὰ ξηροτόιχου, ἀλλὰ μόνον δύο μεγάλοι λίθοι ἀκανόνιστως ἦσαν πρὸ αὐτῆς τοποθετημένοι. Ἡ ἐν τῇ εἰσόδῳ ὑπαρξίς πολλῶν λίθων καὶ ἡ ἀπὸ τῆς θύρας ἔλλειψις τοῦ ξηροτόιχου δύνανται νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι εἰς ἀρχαίαν ἐποχὴν ὁ τάφος οὗτος ἠρευνήθη.

»Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δύο λίθων κατεβίβασα κατὰ 0,85 ἔτι τὸ ἔδαφος, ἐφάνη δὲ τῶρα μὲ ὀρθὰς κανονικὰς παραστάδας ἐλαφρῶς ἐντὸς τῶν βάσεων αὐτῶν κλινούσας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πύλη ἐστενευτο ὀλίγον ἄνωθεν. Εἶχε τὸ ὑπέρφλιον ὀριζόντιον, πλάτους 0,85, τὰς δὲ παραστάδας πλάτους 1,45. Κανονικωτέραν θύραν οὐδεὶς τῶν γνωστῶν ἐνταῦθα τάφων ἔχει. Τὸ σχῆμα τοῦ τάφου τούτου εἶναι ὅμοιον τοῦ προχθὲς ἀνοιχθέντος, τὸ πλάτος δ' αὐτοῦ εἶναι ὡς καὶ τὸ μῆκος τριῶν μέτρων, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἡδὴ ἐπιφανείας ὕψος τῆς θολωτῆς ὀροφῆς του 1,60.

»Τὸ ἔδαφος, ἡ ὀροφή καὶ αἱ πλευραὶ παρουσιάζουσι μεγίστας ἀνωμαλίας ἕνεκα μεγάλων καταπτώσεων· ὡς δ' ὑποθέτω, τὸ ἀρχικὸν ἔδαφος εἶναι 1 μέτρον κάτωθεν τῆς ἐνεστῶσης ἐπιφανείας του. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ τάφου τούτου καὶ ἡ ἔρευνα ἀπῆτει ἐργασίαν ἡμερῶν τινῶν· ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, ἐρευνήσας μικρὸν μόνον μέρος κατὰ τὸ μέσον, ἐνθα εὔρον ἐν τεμάχιον ὀστοῦ μετωπικοῦ καὶ τρία τεμάχια ἀγγείων, ἅτινα πρὸς διάκρισιν ἔθεσα ἐντὸς χάρτου, δέσας ταῦτα διὰ κλωστῆς ἐρυθρᾶς, προέβην εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ παρ' αὐτὸν κειμένου, περὶ οὗ ἀμέσως ποιῶμαι λόγον.

»Εἰς τὴν ἀνατολικὴν τοῦ ἄνω περιγραφέντος τάφου πλευρὰν ὑπῆρχε μικρὰ ὀπή ἀκανόνιστος, καὶ πιθανῶς ἐκ καταπτώσεως σχηματισθεῖσα, δι' ἧς ὁ τάφος οὗτος συνεκοινώνει μὲ ἕτερον μικροτέρων διαστάσεων, καὶ οὗτινος τὸ ἔδαφος ἦτο κατώτερον τοῦ πρώτου κατὰ ἓν περίπου μέτρον. Ἀνάψας φῶς εἰσῆλθον ἐντὸς τούτου, παρετήρησα δὲ τὰ ἐξῆς· ὅτι ἀρκεταὶ καταπτώσεις ἔκ τε τῆς ὀροφῆς καὶ τῶν πλευρῶν εἶχον συμβῆ, ἀλλοιώσασαι τὸ

ἔδαφος· ἔνθα ὅμως τοῦτο ἦτο ὁμαλόν, παρὰ τὴν δυτικὴν γωνίαν, ὑπῆρχον τρεῖς ἀργοὶ λίθοι, καὶ παρ' αὐτοῖς ὄρθια τὰ ὀστᾶ δύο κνημῶν· εἰς ἀπόσασιν δὲ ἀπὸ τούτων 0,15 ὑπῆρχε κρανίον ὑπτίως κείμενον καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐξέχον τοῦ ἐδάφους, ἐφήπτετο δὲ τούτου ἕτερον κεκλιμένον δεξιὰ καὶ ἐπίσης τοῦ ἐδάφους ἐξέχον κατὰ τὸ ἥμισυ. Τούτων, ἅπερ πέμπω ὑμῖν μετὰ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων, δύνασθε εὐκόλως νὰ διακρίνητε τὴν θέσιν ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ.

»Ἡ ἀνατολικὴ τοῦ τάφου τούτου πλευρὰ ἐτέμενετο ὑπὸ θύρας ἐχούσης καθέτους σχεδὸν καὶ παραλλήλους παραστάδας, ὀριζόντιον δ' ὑπέρφλιον, ἡμικεχωσμένη εἰς χώματα, ἅτινα ἐκ τῆς εἰσόδου εἶχον καταρρέουσαι. Ἡ θύρα αὕτη ἐπαρουσίαζε τὸ αὐτὸ σχῆμα τῆς τοῦ τάφου περὶ οὗ ἄνω ἐπονησάμην λόγον, ἐφράσσετο δ' ἐξωτερικῶς δι' ἀκανονίστων τετραγώνων λίθων, καὶ μᾶλλον ἐρῥιμμένων ἐκεῖ καὶ οὐχὶ σχηματιζόντων ξηρότοιχον ὡς εἰς τὴν τοῦ προχθῆς ἐξετασθέντος τάφου θύραν.

»Ἡρξάμην τῆς ἐργασίας δι' ἀφαιρέσεως τοῦ χώματος, ὅπερ ὑπέθετον καλύπτον τὸ στέρνον τοῦ τὴν κεφαλὴν ὑπτίαν ἔχοντος σκελετοῦ· εἶδον δὲ τὰς κλεῖδας, μέρος τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ τοὺς βραχίονας (λίαν ὅμως ἐφθαρμένα ταῦτα), τὰ ἄλλα ὅμως μέρη τοῦ σκελετοῦ τούτου εἶχον μετακινήθη. Ἐξακολουθήσας τὴν ἀνασκαφὴν εἰς βάθος οὐχὶ πλέον τῶν 10—20 ἐκατοστῶν τοῦ μέτρου, εὗρον πολλὰ ὀστᾶ ἀτάκτως ἐρῥιμμένα, ἀναμειγμένα μὲ λίθους καὶ τεμάχια ἀγγείων, καὶ μαρτυροῦντα ὅτι ὁ τάφος οὗτος ἔχει εἰς παλαιὰν ἴσως ἐποχὴν ἐξετασθῆ. Μεταξὺ τῶν χωμάτων ἀνεῦρον μόνον ἓν εἰδῶλιον καὶ ἓν ἀγγεῖον, ἅπερ, ὡς καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρεθέντα τεμάχια, δὲν ἐσημείωσα πρὸς διάκρισιν διὰ κλωστῆς.

»Ἐξωτερικῶς οὐδὲν ἔχνος φαίνεται τῆς εἰσόδου τοῦ τάφου τούτου. Εἰς ἀπόστασιν ὅμως πέντε περίπου μέτρων τοῦ προχθῆς ἀνασκαφέντος καὶ παραλλήλως αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἔχνη ἐτέρου τάφου μεγαλητέρων διαστάσεων, οὔτινος ἐπιχειρῶ αὖριον τὴν ἀνασκαφὴν, διότι διὰ τῶν δοκιμῶν μου κατέστησαν καταφανέστερα τὰ ἔχνη καὶ ἱκανὰ νὰ κινήσωσι τὴν περιέργειαν καὶ τὴν πρὸς ἀνασκαφὴν διάθεσιν πολίτου τινός.

»Περατῶν τὴν παροῦσαν σήμερον, γνωστοποιῶ ὑμῖν ὅτι ἐσχημάτισα τὴν ἰδέαν ἐκ τε ἄλλων ἰχνῶν καὶ τῆς θέσεως ἔνθα οἱ τάφοι κεῖνται, ὅτι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι κρύπτονται, πολλοὶ τῶν ὁποίων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἄθικτοι. Ἐπειδὴ δὲ πολλῶν ἐκινήθη ἡ περιέργεια, ἡ πλεονεξία δὲ τινῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ περὶ ὑπάρξεως θησαυρῶν εἰς τὰς ἀρχαιότητας ἐπικρατούσα παρὰ τῷ λαῷ ἰδέα δύναται νὰ γίνῃ ἀφορμὴ λαθραίας τούτων ἀνασκαφῆς, ἔδωκα τὰς δεούσας πληροφορίας τῷ κ. Νομάρχῃ, ὅστις θέλει δραστηρίως μεριμνήσει περὶ τῆς διαφυλάξεως αὐτῶν, μέχρις οὗ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία λάβῃ τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα, ὧν τὸ μᾶλλον κατεπεῖγον κατ' ἐμὲ εἶναι ὁ διορισμὸς ἐνὸς φύλακος τιμίου καὶ ἀγρόπνου καὶ ἔντονοι πρὸς τὰς ἐνταῦθα ἀρχὰς διαταγαί.»

«26 Σεπτεμβρίου 1878.

»Σήμερον ἠρξάμην τῆς ἐργασίας ἐπὶ τοῦ παραλλήλως τοῦ τὴν 23 ἐξετασθέντος τάφου ὑπάρχοντος ὁμοίου, καίτοι ὅμως κατῆλθον εἰς βάθος τριῶν περίπου μέτρων, δὲν ἠδυνήθην νὰ συναντήσω ἔτι τὸ ὑπέρφλιον διέκοψα δὲ περὶ τὴν δείλῃν τὴν ἐργασίαν, διότι ἠσθένησα ἕνεκα τῆς χθесινῆς διαμονῆς μου ἐν τῷ τάφῳ, ἔνθα ἐπεκράτει μεγίστη ὑγρασία.

—

»Τὸ ἔγκλειστον σχέδιον δὲν περιέχει καὶ τομὴν τινα, διότι αἱ εἰσοδοὶ δὲν εἶναι ἐντελῶς κεκαθαρμέναι· γενήσεται δὲ ἐντελὲς σχέδιον, ὅταν μεγαλείτεροι ἐργασίαι γείνωσιν εἰς τοὺς τάφους τούτους, καὶ καθαρισθέντες ἐντελῶς παρουσιάσωσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ὄψιν. Ἦδη, ὡς ἀνωτέρω ἐξέθηκα, ἡ ἐργασία μου ἀπέβλεπε μόνον πρὸς ἀνακάλυψιν στοιχείων ἀρκούντων διὰ τὴν ὑμετέραν μελέτην, δὲν εἶναι δὲ ἐντελής, οὐδὲ δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι ἐντὸς τῶν χωμάτων δὲν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα μικρὰ ἀρχαῖα ἀντικείμενα, δυνάμενα νὰ ἐπιχύσωσι μεῖζον φῶς εἰς τὸ ἐπασχολοῦν ὑμᾶς ζήτημα, φρονῶ ὅμως ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ τακτικὴ ἀνασκαφὴ, ν' ἀρχηται δὲ ἡ ἐργασία ἀπὸ τῆς ἐντελοῦς τῆς εἰσόδου καθάρσεως καὶ μετὰ τοῦτο νὰ γίνεται τοῦ τάφου ἡ ἀνασκαφὴ,

ὄτε καὶ μείζον φῶς θὰ ὑπάρχη ἐντὸς τῶν τάφων βοηθοῦν τὴν ἔρευναν, καὶ τὰ διαγράμματα θέλουν εἶσθαι ἐντελέστατα, καὶ ἡ ἐπίσκεψις τῶν τάφων εὐχερεστάτη.

»Διὰ τοὺς λόγους τούτους φρονῶ ὅτι ἡ παρ' ἐμοῦ γενομένη μικρὰ αὕτη ἔρευνα πρέπει νὰ διακοπῇ, ἢ ἀρχίσῃ δὲ ταχέως κα-
νονικῇ καὶ ἐντελῆς ἀνασκαφῇ, διότι καὶ μεθ' ὅλην τῶν ἀρχῶν τὴν
μέριμναν, ἀμφιβάλλω ἂν θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ πρόληψις λα-
θραίας τινὸς ἀνασκαφῆς, ἂν οὐχὶ ὑπὸ ἄλλων, ὑπὸ τῶν κατόχων
τούλάχιστον τῶν κτημάτων.

»I. A. Κορδάκης.»

Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐκθέσει οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ ἰχθῶν πυρᾶς
ἐν τοῖς εὐρεθεῖσι τάφοις, ἐν ᾧ τοιαῦτα ἰχνη πολλὰ καὶ βέβαια
παρητηρήθησαν εἰς τοὺς ἐν Σπάτα τάφους καὶ τοὺς ἐν Μυκῆναις.
Ἐπέστῃσα ἐν ἀρχῇ τὴν προσοχὴν τοῦ φίλου κ. Κονδάκη εἰς
τοῦτο· ἀλλ' αὐτός μοι ἔγραψεν ὅτι ἐν οὐδενὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνοι-
χθέντων τάφων παρητήρησε τέφραν, ἄνθρακας καὶ ἄλλο τι ἰχνος
πυρᾶς. Ὅθεν προσθετέον καὶ τοῦτο ὡς ἰδιαίτερον χαρακτηριστι-
κὸν τῶν τῆς Ναυπλίας τάφων εἰς τὰ ἀνωτέρω¹⁾ σημειωθέντα ὡς
τοιαῦτα.

Μετὰ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἔπεμψεν ὁ κ. Κονδάκης τῇ 2 ὀκτω-
βρίου καὶ πάντα ὅσα λέγει ὅτι ἀνεῦρεν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἀνακα-
λυφθεῖσι καὶ ἐξορυχθεῖσι τάφοις, οἷον κρανία ἀνθρώπων, ἀγγεῖα
πήλινα μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ εἰδώλια πήλινα καὶ ἄλλα τινὰ, ἃ
κατετέθησαν εἰς τὸ Μυκηναῖον μουσεῖον μετὰ τῶν πρότερον αὐ-
τόθι κατατεθέντων ἐκ τῶν τάφων Ναυπλίας.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κονδάκη ἀνευρεθέντων ἀρχαίων ἀπεικονί-
σθησαν ἐν τῷ προσαρτωμένῳ β' λιθογραφικῷ πίνακι χάριν τῶν
ἀνγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου, ὅσοι δὲν δύνανται νὰ γνωρίσωσιν αὐτὰ
ἐξ αὐτοψίας, ἐν μικρὸν ἀγγεῖον, τὸ τελειότερον, τέσσαρα εἰδώλια
γυναικῶν, ὧν ἐν καθήμενον ἐπὶ ἀνακλίντρον, καὶ ἐν βοδὸς, παρ' αὐ-
τοῖς δὲ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι καὶ τὸ ἰχνογράφημα τοῦ τάφου, ἐν

1) Ἀνωτέρω ἐν σελ. 190.

ᾧ ταῦτα εὐρέθησαν. Ἐκ τῆς θέας αὐτῶν θέλει πεισθῆ ὁ ἀναγνώστης ὅτι τὰ εἰδώλια ταῦτα ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὰ πρὸ δύο ἐτῶν ἀνευρεθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Schliemann πῆλινα εἰδώλια ἐν τοῖς ἐξορυχθεῖσι φρέασιν ἐπὶ τῆς Τύρινθος εἰς βάθος 5—6 καὶ 12 ποδῶν¹⁾, καὶ πρὸς τὰ ἀνευρεθέντα ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ἐκτὸς μὲν τῶν πέντε τάφων, ἐν οἷς ὑπῆρχον οἱ γνωστοὶ θησαυροί, ἀλλ' ἀνωτέρω αὐτῶν εἰς ἱκανὸν βάθος ἐντὸς τοῦ χώματος²⁾. Ἐκ τῆς θέας δὲ καὶ παραβολῆς τούτων, ἀποκειμένων νῦν ἐν τῷ Μυκηναίῳ μουσεῖῳ, πρὸς τὰ ἐκ Ναυπλίας δύναται τις πᾶν εὐχερῶς νὰ κρίνῃ περὶ τῆς τούτων ἀρχαιότητος καὶ συγγενείας.

²⁾ Ἀποδειχθείσης οὕτω διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν ἐρευνῶν τῆς σπουδαιότητος καὶ σημασίας τῶν παρὰ τὴν Ναυπλίαν τάφων, καὶ ἐπὶ τῇ βεβαιώσει τοῦ κ. Κονδάκη ὅτι καὶ ἄλλων πολλῶν τάφων ἵχνη ἀνεκάλυψεν, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἀνασκαφῆς. Ὅθεν ἀπεστάλη τῇ 9 τοῦ μηνὸς τούτου εἰς Ναύπλιον ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Σταματάκης, ἵνα ἐξακολουθήσῃ σπουδαιότερον καὶ τακτικώτερον τὰς ἀνασκαφάς.

¹⁾ Ἐγράφη ἐν Ἀθήναις τῇ 13 ὁκτωβρίου 1878.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

1) Τούτων τινὰ ἀπεικονίσθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Schliemann ἐν σελ. 11 καὶ πίνακι Α' τοῦ περὶ Μυκηνῶν συγγράμματος αὐτοῦ τοῦ ἐν γερμανικῇ γλώσσῃ.

2) Καὶ τούτων τινὰ βλέπε ἐν σελ. 80 καὶ πίνακι Β' τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ
ΚΑΙ ΔΕΛΦΩΝ.

Ἐκ πολλῶν ἤδη ἐτῶν σκέπτεται ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία περὶ ἀνασκαφῶν ἐν Ἐλευσίνῃ καὶ Δελφοῖς· καὶ τὰς σκέψεις αὐτῆς γνωστοποιήσασα εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ἐπεκαλέσθη τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ. Ἐκ συμφώνου δὲ ἀπεφασίσθη νὰ μετοικισθῶσι προηγουμένως ἀλλαχοῦ καὶ τῶν δύο τούτων πολιχνίων οἱ κάτοικοι, ἀποζημιούμενοι διὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἐν τοῖς ῥηθεῖσι τόποις οἰκιῶν των. Καὶ τῆς μὲν Ἐλευσίνος ἠγοράσθησαν ἤδη οὐκ ὀλίγα οἰκίαι παρὰ τῆς ἐταιρίας, κείμεναι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ χώρου, καὶ ἄλλαι δὲ μετ' ὀλίγον θέλουσιν ἀγορασθῆ, διότι οἱ Ἐλευσῖνιοι καὶ πρόθυμοι εἰς τὴν μετοίκησιν καὶ μέτριοι εἰς τὴν ἀποζημιώσιν τῶν οἰκιῶν των φαίνονται, ὥστε ταχέως ἐλπίζεται ἡ ἔναρξις τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ χώρου καὶ περιβόλου τοῦλάχιστον τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος.

Ἡ ἐταιρεία θέλουσα νὰ πράξῃ ταῦτά καὶ ἐν Δελφοῖς ἔπεμψε περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος μηνὸς Σεπτεμβρίου δύο τῶν μελῶν τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς συμβουλίου, τὸν Καστόρχην καὶ Δραγοῦμην, νὰ προβῶσιν εἰς ἀγοράς τῶν αὐτόθι οἰκιῶν. Οὗτοι ἐλθόντες ἠγόρασαν ἐν ὀνόματι τῆς ἐταιρίας οἰκίας τινάς, καὶ εὐχαρίστως ἤκουσαν ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Δελφῶν, μὴ ἔχοντες πολλὰς ἀξιώσεις καὶ θέλοντες νὰ συντελέσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς σκοποὺς τῆς ἐταιρίας, συγκατατίθενται ἀντὶ δικαίας καὶ μετρίας ἀποζημιώσεως τῶν οἰκιῶν των νὰ παραχωρήσωσι ταύτας εἰς τὴν ἐταιρίαν καὶ νὰ μετοικήσωσιν ἀλλαχοῦ. Τὴν θέλησίν των δὲ ταύτην ἐδήλωσαν δι' ἀναφορᾶς των πρὸς τὴν ἐταιρίαν, ἐν ἧ εἰσὶν ὑπογεγραμμένοι 35 πολῖται, ὅσοι εὐρέθησαν παρόντες· ἐβεβαίωσαν δὲ οὗτοι ὅτι καὶ οἱ μὴ παρόντες συμπολίται των ἔχουσι τὴν αὐτὴν θέλησιν καὶ προθυμίαν. Καθ' ὑπολογισμοὺς δὲ, οὓς οἱ ἀποσταλέντες ἐποίησαν, ἀπαιτοῦνται περὶ τὰς 200,000 δραχμαὶ ἵνα πραγματοποιηθῇ ἡ μετοίκησις αὕτη, ἥτις θέλει εἶσθαι ἐπωφελῆς οὐ μόνον εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κατοίκους αὐτοὺς τῶν Δελφῶν, ὧν ὁ βίος ὑπόκειται νῦν εἰς πολλὰς δυσχερείας καὶ

οὐκ ὀλίγους κινδύνους ἔνεκα τῶν πολλῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων σεισμῶν, ὅφ' ὧν σείεται διηλεκῶς ἡ χώρα των.

Ἐπειδὴ οἱ σημερινοὶ τῆς ἐταιρίας πόροι δὲν ἐπαρκοῦσιν ὅπως αὕτη ταχέως καὶ κατὰ τὰς εὐχὰς τῶν ἀρχαιολογούντων καὶ τῆς ἐπισημῆς ἐκτελέσῃ τὴν μετοίκησιν τῶν κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν πόλεων τούτων, ἡ δὲ Κυβέρνησις εὐρίσκεται νῦν εἰς μεγίστας οἰκονομικὰς δυσχερείας, ἀνάγκη νὰ προσέλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν τῆς ἐταιρίας πάντες οἱ πανταχοῦ ὁμογενεῖς δι' ἀγορᾶς τοῦλάχιστον κλήρων τοῦ ἀρχαιολογικοῦ λαχείου, οὗ ἢ γ' κλήρωσις γενήσεται προσεχῶς, ἡ καὶ δι' ἐκτάκτου συνδρομῆς οἱ γενναῖοι καὶ φιλόμουσοι Ἑλληγες καὶ φιλέλληγες.

Διατρίβοντες ἐν Δελφοῖς πρὸς τὸν ῥηθέντα σκοπὸν οἱ τῆς ἐταιρίας ἀπεσταλμένοι καὶ ἰδόντες μετὰ λύπης ὅτι ἡ Κασταλία πηγὴ ἦτο ἀφανὴς καὶ κεχωσμένη διὰ καταπτώσεως ὀγκωδῶν λίθων, καταπεσόντων ἐπ' αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ ἔνεκα τοῦ ἐπισυμβάντος τῷ 1870 μεγάλου σειμοῦ, καὶ διὰ χωμάτων ἃ ἐπεσώρευσεν ἐπ' αὐτῆς ὁ παραρρέων χεῖμαρρος, τούτων δ' ἔνεκα τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἐξ ἀνάγκης εὔρεν ἀλλαχοῦ διέξοδον, ἐπεχείρησαν τὴν ἀνακάθαρσιν αὐτῆς· καὶ εὐθὺς καλέσαντες πάντας τοὺς ἐν Δελφοῖς ἐργάτας ἤρξαντο τοῦ ἔργου. Ἐντὸς δὲ τῶν δύο ἡμερῶν, καθ' ἃς ἠδύνατο νὰ μένωσιν ἐν Δελφοῖς, μετεκίνησαν πάντας τοὺς κινητοὺς λίθους, διέρρηξαν διὰ πυρίτιδος οὓς ἀδύνατον ἦτο νὰ μετακινήσωσι χεῖρες ἀνθρώπων ἄνευ τῶν ἀναγκαίων ὀργάνων, μετεκόμισαν πάντας αὐτοὺς ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ μέγα μέρος τοῦ βορβορώδους χώματος, ὃ ἐκάλυπτε τὴν δεξαμενὴν τῆς πηγῆς. Διὰ τῆς τοιαύτης δὲ ἐργασίας ἀνεφάνη τὸ διαυγέστατον καὶ ψυχρότατον τῆς πηγῆς ταύτης ὕδωρ, ἤρχησε νὰ βέη διὰ τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ κρουῶν πρὸς χαρὰν τῶν κατοίκων καὶ εὐχαρίστησιν τῶν ἐπισκεπτομένων τοὺς Δελφοὺς ξένων, οἵτινες ἄλλοτε ἐσυνείθιζον οὐ μόνον νὰ πίνωσιν ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταφέρωσιν οἴκαδε ὕδωρ ἐξ αὐτῆς.

Ἐπειδὴ δὲ ἔνεκα τῆς ταχείας ἀναχωρήσεως τῶν ῥηθέντων κυρίων ὑπελείφθη τὸ ἥμισυ τῆς ἐργασίας μέχρι τῆς ἐντελοῦς ἀνα-

καθάρσεως τῆς πηγῆς, ανέθεσαν οὗτοι εἰς τὸν ἐνταῦθα φιλάρχαιον λόγιον κ. Ἐρ. Ἀθανασιάδην τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐργασίας μέχρις ἀποπερατώσεως ἣν καὶ ἀπεπεράτωσεν οὗτος ἤδη παραδούς εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τὸ ἱστορικὸν τοῦτο μνημεῖον δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας, ἣτις οὕτως ἐποίησεν ἐναρξιν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν καὶ ἐν Δελφοῖς.

Διὰ τοὺς μὴ ἰδόντας τὴν Κασταλίαν προσθέτομεν καὶ τὰ ἐξῆς. Αὕτη, πέντε μόλις λεπτὰ ἀπέχουσα πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, κεῖται ἀμέσως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσού, ἀποτόμως ἢ μᾶλλον καθέτως ὑψουμένου καὶ διασχιζομένου πλησίον αὐτῆς εἰς μέγα χάσμα, ἀφ' οὗ καταρρέει ἐν καιρῷ σφοδρῶν ὑετῶν χεῖμαρρος.

Ὁ ἄνωθεν τῆς πηγῆς ὑψούμενος λίθος τοῦ Παρνασσού εἶναι τετμημένος διὰ τέχνης καθέτως ἐν τετραγώνῳ ἰκανῶς λείψ κοιλώματι ἔχοντι ἐν δεξιᾷ τῷ ὀρῶντι ἄλλο τετράπλευρον κοίλωμα, βάθους ἡμιμέτρου, ὃ οἱ εὐσεβεῖς κάτοικοι μετεποίησαν πρὸ τοῦ σεισμοῦ εἰς ἅγιον βῆμα, καὶ ἔμπροσθεν τούτου ἐπὶ τῆς πηγῆς κατεσκευάσαν ξυλίην ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου (διότι ἡ ἱερεῖα κατὰ παράδοσιν ἐλούετο ἐνταῦθα βαπτιζομένη). Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ ὅλου τετραγώνου ἐπὶ λιθίνου ἐδάφους εἶναι λελαξευμένη ἐν τῷ αὐτῷ λίθῳ δεξαμενὴ τετράγωνος πέντε περίπου μέτρων μήκους καὶ πλάτους, ἐνὸς δὲ βάθους καὶ πλέον· ἥς αἱ μὲν δύο ἀπέναντι πλευραὶ ὑψοῦνται εὐθύς ἐπὶ τῆς δεξαμενῆς καθέτως, ὡσαύτως καὶ ἡ ἔμπροσθεν, ἔχουσα ἐπτὰ βαθμίδας, δι' ὧν κατέβαινον εἰς τὴν δεξαμενὴν· ἡ δὲ τετάρτη πλευρὰ, ἡ ἀπέναντι ταύτης, εἶναι μονόλιθος καὶ αὕτη καθ' ὅλον τὸ μῆκός της καὶ ὑψηλὴ ὅσον καὶ αἱ λοιπαί, καὶ παχεῖα 0,30, ἀφίνουσα ὀπισθεν αὐτῆς, πρὸς τὸν βράχον τοῦ Παρνασσού κενὸν χῶρον ἡμιμέτρου πλάτους καθ' ὅλον τὸ μῆκός της, ἐν ᾧ ἐκρέει τὸ τῆς Κασταλίας ὕδωρ ἀπὸ τοῦ βράχου. Χρησιμεύει δὲ αὕτη οὐχὶ μόνον ὡς τετάρτη πλευρὰ, ἀλλὰ καὶ ὡς διάφραγμα τοῦ ρηθέντος χώρου καὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ δεξαμενῆς. Διὰ κρουῶν ἐν τῷ διαφράγματι τούτῳ εἰσρέει τὸ ὕδωρ εἰς τὴν δεξαμενὴν, καὶ ἐκ ταύτης πληρωθείσης ἐκρέον δι' αὐλάκος ἀποτελεῖ ῥυάκιον οὐχὶ μικρὸν, δι' οὗ ἀρδεύουσιν οἱ τῶν

Δελφῶν κάτοικοι τοὺς ἀγροὺς καὶ κήπους τῶν, καὶ ὁ οὔτοι κα-
λοῦσι *ρέυμα τῆς Παπαδιᾶς*, διότι ἐν τῷ ὕδατι τούτῳ ἐλούετο,
ὡς εἶπομεν, ἡ ἱέρεια τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ πολλοῖς
τηροῦσιν ἐκ παραδόσεως οἱ καλοὶ τῶν Δελφῶν κάτοικοι τὰς ἀρ-
χαίας ὀνομασίας διαφόρων θέσεων, μεταπεποιημένας ὅμως κατὰ
τὸ πνεῦμα τῆς νεωτέρας γλώσσης ἢ παρεφθαρμένας.

Ἡ Κασταλία, λελαξευμένη δλόκληρος ἐν τῷ λίθῳ τοῦ Παρ-
νασοῦ καὶ διὰ τοῦτο μονόλιθος καὶ λίαν στερεὰ, σῶζεται οἷα
καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦτο· μόνον τὸ ῥήθην διάφραγμα συνε-
τρίβη ἐν μέρει ὑπὸ τῶν καταπεσόντων ἐκ τοῦ σεισμοῦ μεγάλων
λίθων, καὶ ἡ ἀπέναντι αὐτῆς πλευρὰ, ἔνθα αἱ βαθμίδες, ἔπαθεν
ὀλίγον.

E. K.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΕΡΩΝ.

Ἀφίνοντες πρὸς καιρὸν τὰς ἐκ τοῦ Ἀσκληπείου πολλὰς ἔτι
ἀνεκδότους ἐπιγραφάς, δημοσιεύομεν ἄλλας τινάς, ἐπειδὴ οὕτω
εὐκολύνθημεν.

1.

Α...
Νικι...
Κ ΠΗ...

Εὐφιλέτο τῷ Τ(ιμοθέο Κυδαθηναίῳ... τῶν
περὶ ἀμφοτέρα οἰκ...
ΔΠ ΧΠ ΑΠ...

Φερεκλέος τῷ ΦΙ (. . . . .) Θεμακίος... τῶν

		περὶ ἀμφοτέρα οἰκ...
		HE...
40		ETE...
		(χ)ορί(ον..
	ΔΗΗ	ΧΗΗ
		.ΙΚΟ...
		Ι ΑΡΙ...
		Ηετε(ρ...
15		ΗΕΡΑ...
		ὄργα...
17		ΠΥΘ....
		.....

Τὰ ἀνωτέρω ὀλίγα ἀλλ' ἀξιόλογα γράμματα προεγκλειδείων χρόνων ἔχει τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,35, πλάτους 0,25, πάχους 0,13. Εὐρέθη ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸ λεγόμενον τετρακίονιον τῆς Ἀθηνᾶς ἀρχηγέτιδος καὶ ἠγοράσθη οὐ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν Ἑταιρίας. Ἀποτελεῖ προφανῶς μέρος τῆς στήλης ἢ μᾶλλον τῶν στηλῶν, ἐν αἷς ποτε οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέγραψαν τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων τῶν Ἐρμοκοπιδῶν τῷ ἰζ'. ἔτει τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐν τῷ *Corpus Inscriptionum Atticarum*, τόμ. α'. εἶναι τέσσαρα ὅμοια τεμάχια τετυπωμένα, τὰ ὑπὸ τοὺς ἀρ. 274—7. Μάλιστα δὲ πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 274 ὁμοιάζει τὸ νέον ἡμῶν τοῦτο τεμάχιον. Ἡ ἀκατάληπτος δηλ. φράσις τῶν περὶ ἀμφοτέρα, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐφιλήτου εἶναι κοινὰ καὶ εἰς τὰ δύο τεμάχια ὅμως δὲ ἴσως δὲν ἀνήκουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν στήλην, διότι τὸ πάχος τοῦ παλαιότερου τεμαχίου εἶναι δέκα ἑκατοστῶν (ὁ βουλόμενος δύναται νὰ τὸ ἴδῃ, ἀποτεθειμένον ὄν ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ νέου Ἐθνικοῦ Μουσείου), ἐνῶ τὸ τοῦ νέου τούτου δεκατριῶν.

Τὰ κενὰ γραμμάτων διαστήματα τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου ἀπεδώκαμεν πιστῶς ὅσον ἦτο δυνατόν ἐν μικρογραμμάτῳ ἐκδόσει. Τῶν ἐν ἀποστάσει ὄντων ἀριθμητικῶν ψηφίων αἱ μὲν μικρότεραι συστάδες τῶν 15 καὶ 12 δραχμῶν εἶναι δηλωτικαὶ τοῦ ἐπωνίου τέλους, αἱ δὲ μεγαλύτεραι τῶν χιλίων πεντακοσίων καὶ τῶν χιλίων δια-

κοσίων εἶναι τῆς τιμῆς, ἣν εὔρον τὰ δημοθέντα κτήματα. Περὶ τῆς ἀναλογίας τοῦ ἐπωνίου πρὸς τὴν τιμὴν ὑπάρχουσιν ἀναγεγραμμένα τὰ δέοντα ἐν ταῖς σημειώσειςι τοῦ Corp. Inscr. Attic. ὅπου ἀνωτέρω παρεπέψαμεν. Ταῦτα συντόμως χάριν τῶν παρ' ἡμῖν ἀπειροτέρων, οὓς καὶ παραπέμπομεν ἔτι εἰς τὸν περὶ τῶν μυστηρίων λόγον τοῦ ῥήτορος Ἀνδοκίδου, ἔνθα θέλουσιν εὐρεῖ ὡς καταμνηθέντας εἶτ' ἐπὶ τῇ παρανόμῳ τελέσει τῶν μυστηρίων εἶτ' ἐπὶ τῇ περικοπῇ τῶν Ἑρμῶν καὶ δύο τῶν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου λίθου ἀναγεγραμμένων ἀνδρῶν, τὸν Εὐφίλητον καὶ τὸν Φερεκλῆ, ἴσως δὲ καὶ τὸν Νικι(άδην), οὗ τὸ ὄνομα φαίνεται ἔχων ἀνωτάτω ὁ ἡμέτερος λίθος κεκολωμένος. Προτρέπομεν δὲ τοὺς μέλλοντας ν' ἀναδράμωσιν εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἀνδοκίδου νὰ μὴ ἀναζητήσωσι μόνον τοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ ῥηθέντα κύρια ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν καὶ νὰ ἡσυχάσωσιν ὕστερον, ὡς τῆς παραπομπῆς εὐρεθείσης ὀρθῆς, ἀλλὰ νὰ ἀναγνώσωσιν ὅλον τὸν λόγον τὸν ἐκτεθέντα τὰ τῆς δεξιῆς ἐκείνης ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ πολιτεία περιπετείας, ἵνα ἐνώσαντες οὕτω τὰ ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ λίθου καὶ τοῦ λόγου στοιχεῖα καταλάβωσι, πῶς ἡ ἱστορία οὕτω μόνον ποιεῖ τέλειον τὸ ἑαυτῆς ἔργον, παροχὴν ζωηρῶν ἀντιλήψεων προγεγονότων πραγμάτων πρὸς διδασκαλίαν καὶ ρύθμισιν βίου τῶν ἐπιγινομένων ἀνθρώπων.

2.

.....

... — — εἰς | ...

... στρατείας καὶ α | ...

... ἀνάγκη μὴ αὐτὸς θε... .

... | επικεφαλαιῶν τέλος τοῦ | ...

5 ... | ον' στε(φ)ανα(φ)ορεῖτω δὲ τὰς ἐρ(ό-
 τιας) καὶ ἐπὶ τὰ δεῖπνα φοιτήτω τὰ δ(αμό-
 σια;) χρηεῖσθω δὲ καὶ τῶι περὶ τὸ ἱερὸν κἀ-
 πωι;) τῶι δαμοσίωι ὅ τι κα θέλη ο τι κα ..

... | ε κατασκευάξῃ· ὠνεῖσθω δὲ ὅς(κα ἦι

10 ὀλ)δ; κλαρος καὶ ὦι δαμοσιοργίας / ...

... ε)ξέστω δὲ καὶ Ν; αἰδι ὠνεῖσθαι ἄ;(λλ-
 ωι;) δὲ μηθενὶ ἐξέστω τὰν ἱερωτεία(ν...)

- ...ωι· δε δέ κ(α) εἴπη· ἢ πρασιμνάση· (.·.)
 (.·.) ἢ ἐν δάμωι· ἢ ἄλλει· καὶ χοπιοῦν (ὡς δεῖ;
 15 ἀφε)λέσθαι τὸν πριάμενον τὰν ἱερω(τείαν,
 χιλίας δραχμὰς ἀποτεισάτω ἱερά(ς τοῦ
 Ἄσ)κλαπιοῦ· τὰς δὲ τιμὰς καταβαλεῖ (τὸ
 ἤμι)σσον καὶ ἑκατοστὰν καὶ τριακο(στὰν
 ἐν)τῶι Πεταγεινίωι μηνὶ πρὸ τὰς δε(κάτας;
 20 — τ ἤμισον ἐν τῶι Διονυσίωι πρὸ (τὰς·
 α)ς ἐπ(ι δ;)έκα· τὰν τιμὰν πᾶσαν κα·
 ..ανθεθρσειται· τὸ δὲ ἀνάλωμα (τὸ ἐς
 τὰν ἄνωσιν παρέξει αὐτὸς ἑαυτ(ῶι·
 ..ν δε τὸν ἱερῆ τὸν ναὸν κατ' ἀμέ(ραν; ἐπι-
 25 μέ)λεσθαι δὲ αὐτὸν καὶ τὰς στοιᾶ(ς τὰς
 ἐν) τῶι Ἄσκλαπιεῖωι ὅπως καθαρ(ὰ ἦι,
 τὰς δ) ἐ ποθόδου ἄρξει μείς Μαχανε(ύς·
 τιμ)ὰ ἱερωτείας σὺν ἑκατοστᾶι κ(αὶ τρια-
 κο)στᾶι δραχμαὶ πεντακισχίλια. . . .
 30 κον)τα ὀκτώ, τέτορες ὀβολοί. Ἐπρία(το Σω-;
 πα)τρὶς Μηνίου.

Ὁ λίθος ὁ ἔχων τὰ ἀνωτέρω ἐκομίσθη πρὸ μηνὸς ἐκ τῆς ἐλάσ-
 σονος Ἀσίας εἰς Ἀθήνας καὶ ἐπωλήθη εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν
 Ἐταιρίαν. Ἐρρέθη μὲν ὑπὸ τοῦ κομίσαντος αὐτόν, ὅτι ἐξ Ἐφέσου
 εἶναι, ἀλλ' ἀβέβαιον τοῦτο. Εἰκάζω δὲ ὅτι εἶναι ἐξ Ἐρυθρῶν τῆς
 Αἰολίδος, διότι ἐξ ἐκείνης τῆς πόλεως ἐγνώσθη πρὸ οὐ πολλοῦ
 χρόνου ἐπιγραφή ἔχουσα μακρὸν κατάλογον ἱερητειῶν, αἵτινες
 ἀεπράθησαν ἢ ἐπεπράθησαν ἢ ἐπεπωλήθησαν» καὶ ἄς τινες «ἠγό-
 ρασαν ἢ ἐπηγόρασαν,» ἔνθα καὶ ἡ περίεργος φράσις· «εἰ μὲν ἔστιν
 ἱερεύς, ἐπιπωλεῖται, εἰ δὲ μὴ ἔστιμ, πωλεῖται» ἔνθα ἔτι καὶ
 «διασυστάσεις ἱερητειῶν» ἀναφέρονται, ἄς τινες «κατὰ διαθήκην
 διασυνιστάσιν». Ἴδε τὴν ἐπιγραφὴν ἐκδεδομένην ἐν τῷ τεύχει
 τῷ ἐπιγραφομένῳ Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθήκῃ τῆς Εὐαγγελικῆς
 Σχολῆς. Ἐν Σμύρῃ, 1875, ἐν σελ. 403 κ. ἐξ. Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ
 τοῦ ἔτους 1830 γνωρίζεται καὶ ἄλλη ἐπιγραφή ἐξ Ἀλικαρνασ-
 σοῦ, ψήφισμα τῆς πόλεως περὶ τινος γυναικός, πριαμένης ἱερη-
 τεῖαν, ἐν ᾧ κανονίζονται τὰ ὠφελήματα αὐτῆς καὶ τινὰ ἄλλα.
 Ἴδε αὐτὸ ἐν C. I. Gr. ἀρ. 2656. Εἶναι δὲ εἰς τὴν κοινὴν διάλε-
 κτον ἐκεῖνο γεγραμμένον, ὅχι Δωριστί.

Ἐκ τῶν παλαιῶν συγγραφέων Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς μνημονεύει τὸ ἔθος ὃ ὑπῆρχεν ἐνιαχοῦ τοῦ πωλεῖν τὰς ἱερωσύνας, μεμφόμενος αὐτὸ (ἴδε Ῥωμ. ἀρχαιολ. 2, 92), καὶ ἐπαινῶν τὸν κτίστην τῆς Ῥώμης Ῥωμόλον, ὅτι αὐτε ὠνητὰς ἐποίησεν αὐτὰς οὔτε κλήρω μεριστὰς».

Ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφή ἔρχεται ὡς δεύτερον πόλεως ψήφισμα μετὰ τὸ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ ἵνα προσθήσῃ τινὰ εἰς τὰς γνώσεις ἡμῶν, ἃ δὲν εἶναι ἀσήμαντα. Λυπηρὸν μόνον, ὅτι ὁ λίθος ἐκολοβώθη ἔκπαλαι ἄνω καὶ κατὰ τὰ πλάγια, διότι εἶχον τὸν μεταχειρισθῆ κτίσται εἰς σχηματισμὸν ἐπικράνου στύλου μεσοθυριδίου Βυζαντινῆς τιнос οἰκοδομῆς. Καὶ πόσοι μὲν στίχοι ἄνω ἀπωλέσθησαν, ἀδῆλον, κατὰ τὸ πλάτος δὲ δὲν ἐκολοβώθη πολὺ ἢ ποτὲ στήλη, διότι αἱ κατὰ πιθανὸν λόγον γενόμεναι ὑπ' ἐμοῦ συμπληρώσεις, μάλιστα αἱ τῶν τελευταίων στίχων, ἀπῆλθον μόνον 3—4 γράμματα ἐκατέρωθεν, ἢ, ἄλλως εἰπεῖν, 6—8 ἐκ τοῦ ἐτέρου μόνον μέρους, ἀδῆλου μένοντος, φυσικῶ τῷ λόγῳ, τοῦ πῶς ὁ μετασχηματίζων λιθοκόπος προέβη εἰς τὸ ἔργον του τὸ Βανδαλικόν, ἂν δηλαδὴ καὶ τὰς δύο τῆς στήλης πλευρὰς ἐπελέκῃσεν ἢ μόνον τὴν μίαν. Εἶναι δὲ ὁ λίθος λευκὸς καὶ ἔχει ὕψος νῦν 0,48, πλάτος 0,29, πάχος 0,09. Κάτω μένει διάστημά τι κενὸν γραμμάτων, ὥστε ἔχομεν βεβαίως τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται μοι τὸ περὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ χρόνους ἐπιζόμενον. Καὶ τὸ ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ δὲ ψήφισμα ὑπὸ Boeckh ἐθεωρήθη τῶν αὐτῶν χρόνων περίπου.

Τὸ κείμενον ἔχει τινὰ δυσνόητα μέρη, ἕνεκα τῶν κολοβώσεων, ἃς δὲν ἠδυνήθη νὰ συμπληρώσω. Τοιοῦτο τὸ τοῦ ι. στίχου τέλος ἔνθα καὶ νέα λέξις τέως ἄγνωστος ἢ δαμοσιοργία ἀναφαίνεται, ἴσως κατὰ γενικὴν πτώσιν. Ἠθέλησα νὰ συμπληρώσω μετ' αὐτὴν τὸ τέλος τοῦ στίχου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπομένου διὰ τοῦ ῥήματος μέτεστιν· ἀλλ' ἀπετράπην πάλιν ὑπ' ἄλλων σκέψεων. Τὸ ἐν στίχῳ ιγ'. προαισιμνάση, καίπερ νέον καὶ αὐτὸ, δὲν παρέχει ὅμως δυσκολίαν τινὰ, νομίζω· διότι δηλοῖ βέβαια τὴν τοῦ εἰσάγειν προβούλευμα πράξιν ἢ ὡς ἐκ μέρους τινὸς ἀρχοντος ἔχοντος τὴν προσηγορίαν τοῦ αἰσυμνήτου ἢ καὶ μὴ ἔχον-

τος αὐτὴν τυπικῶς. Τὸ ἐν στίχῳ ἰδ'. και εἶναι ἢ ἀντὶ τοῦ πη, ἢ εἶναι ἀπλῶς ὁ και σύνδεσμος ὁ ἐπιτατικός, τεθειμένος διὰ τὸ ἐπόμενον *ὀπειοῦν*, ὅπερ περιέργως πάνυ ἔχει ἀντὶ δασείας τὸ γράμμα χῖ. Περὶ τῶν ἐν τοῖς λοιποῖς στίχοις ἐχόντων χρεῖαν διασαφήσεως σιγῶ. Οἱ ἐπαίοντες θὰ ἴδωσιν ἐκ τῶν συμπληρώσεών μου ὡς ἐδοκίμασα, ὅτι δὲν τὰ παρέδραμον ἐξ ἀδιαφορίας. Μόνον δ' ἔτι σημειῶ, ὅτι ὁ μὴν *Μαχανεύς* ὁ ἐν στίχῳ κζ'. ἤδη ἀνεγνώσθη και ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Κερκύρας, τῇ τυπωθείσῃ ἐν C. I. Gr. ὑπ' ἀρ. 1845.

Εἰρήσθω δὲ τελευταῖον και τοῦτο διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ μελετήσωσι περαιτέρω και μετεκδώσωσι τὸ ψήφισμα τοῦτο, ὅτι οἱ στίχοι αὐτοῦ πάντες δὲν εἶχον ἐξ ἀρχῆς ἴσον ἀκριβῶς ἀριθμὸν γραμμάτων, ἅτε προφανοῦς οὔσης και νῦν τῆς ἐνιαχοῦ μὲν πυκνῆς, ἀλλαχοῦ δὲ ἀραιότερας γραφῆς, και ὅτι δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔγινεν ὑπὸ τοῦ χαρακτοῦ και σφάλμα τι ἐδῶ κ' ἐκεῖ, λ. χ. ἐν τέλει τοῦ η'. στίχου, ἐνθα οἷόν τις διττογραφία ὑποφαίνεται.

3.

Νύμφαις ναΐασιν καλαῖς κούραις ἀνέθηκεν
 σ;)ύδια τρισσά θεαῖς εἴνεκεν εὐχαρίης.

Λίθος λευκὸς στενόμακρος, οἷον κανών, ὅλως ἄκοσμος, μήκους 0,095, πλάτους 0,045, πάχους 0,008, ἔχει τὰ ἀνωτέρω γράμμασι κομψοῖς τῶν μ. Χρ. Ῥωμ. χρόνων. Εὐρέθη ἐπὶ τοῦ πλησίον τῶν Πατρῶν Παναχαϊκοῦ ὄρους παρὰ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων τῆς πόλεως και ἐδωρήθη εἰς τὴν Ἀρχαιολ. Ἐταιρίαν ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ Γεωργ. Ρούφου. Ὁ λίθος δυστυχῶς εἶναι ἀποτεθραυσμένος πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὄρῳντι, ἐκεῖ ἐνθα ἄρχονται οἱ στίχοι, και διὰ τοῦτο ἄδηλον μένει, ἂν εἶχεν ἔτι ἄλλο τόσον μῆκος πρὸς ἀριστερά, ὥστε νὰ χωρῇ αὐτόθι και ἄλλο δίστιχον ἠφωλεγεῖον, (ὡς ἀπαιτεῖται τοιοῦτό τι, ἐνθα δηλαδὴ νὰ ὑπῆρχε τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος ταῖς Νύμφαις τὸ ἀνάθημα,) ἢ δὲν ἔλειψε πολὺ τι μέρος λίθου ἐκεῖ και τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος ἦτο ἀλλοῦ που, ἐπὶ τοίχου τινὸς τυχόν, εἰς ὃν θὰ εἰσεχώρει ὁ μικρὸς οὗτος ἐνεπίγραφος λίθος. Ὑποθέτομεν δηλαδὴ, ὅτι εἰς κἀνὲν σπήλαιον ἱερὸν ἢ Νυμφαῖον

ἦτο ἀνατεθειμένον τὸ ὑπὸ τοῦ ἐπιγράμματος δηλούμενον ἀνάθημα. Ὅποιον δὲ ἦτο τοῦτο ἄρά γε; Τρία ἴσως χοιρίδια, ὅχι ὅμως φύσει ζῶντα, κρεάτινα, ἀλλὰ τέχνης ἔργα, ἔνεκα τοῦ ῥήματος ἀνέθηκεν, καὶ διὰ τοῦτο συνεπληρώσαμεν τὴν πρώτην τοῦ πενταμέτρου κολοβὴν λέξιν δι' ἑνὸς σίγμα. Πάντως ἐν ἐκεί γράμμα ἐξέλιπεν, οὐχὶ δύο. Δύναταί τις καὶ (μ)ύδια (τοῦ γένους τῶν ὀστρέων) νὰ συμπληρώσῃ, πάλιν καὶ ταῦτα ὡς ἔργα τέχνης νοούμενα. Ἄλλ' ἴσως καὶ ἄλλο τι ὑπολανθάνει. Ἀξιοπερίεργον εἶναι καὶ τὸ κατὰ γεν. πτώσει κείμενον νεοφανές εὐχαρίης ἀντὶ τοῦ εὐχαριστίας.

4.

Μαρκιανῆ τῇ ἰδία τήθη
μνείας χάριν, οὐχ ὅτι σαι
κεκληρονόμηκα, ἀλλὰ
πρὸς θεὸν ἐργαζομένη.

Στήλη λίθου φαιῶ, ὕψους 0,46, πλάτους 0,31, πάχους 0,05 ἐκ Θεσσαλονίκης περιελοῦσα εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ἔχει ἐν βαθυτέρᾳ ἐπιφανείᾳ προτομὴν γυναικὸς ἀνάγλυπτον κατ' ἐνώπιον, μὲ καλύπτραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καταπίπτουσαν ἐπ' ἀμφοτέρους τοὺς ὤμους. Ἡ δεξιὰ χεὶρ ἐπὶ τοῦ στήθους προσκολλημένη ἔχει τοὺς δακτύλους τεταμένους ἐπ' ἀριστερὰ καὶ πρὸς τὰ κάτω, ψάουσα ἢ δεικνύουσα τινὰ δυσδιάκριτα πράγματα (ἴσως καρπούς) ἐπὶ βωμιδίου τεθειμένα. Ἡ ἐργασία τοῦ ἀναγλύφου κοινὴ μὲν, ἀλλ' ἔχει τι τὸ σεμνόν. Ὑποκάτω εἶναι τὰ γράμματα, ἔχοντα μίαν ἀνορθογραφίαν τὸ σαι ἀντὶ σε, ὡς πολλάκις τοιαῦται ἀνορθογραφίαι ἀπαντῶσι ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν μ. Χρ. χρόνων, ὧν καὶ αὕτη. Λεῖπουσι καὶ τὰ προσγραφόμενα ταῖς δοτικαῖς ἰῶτα. Ἡ δὲ ἔννοια τῆς ἐπιγραφῆς ἐκ τῶν περιεργότερων ὄντως, καί, ἂν δὲν ἦτο τὸ προσκείμενον βωμιδίον, ἤθελεν εἰπεῖ τις, ὅτι ἐγράφη ὑπὸ Χριστιανῆς. Τὸ ὄνομα τῆς ἀναθείσης τὸ μνημεῖον τοῦτο οὐδαμοῦ φαίνεται καὶ ὑπάρχει μὲν ὑπὸ τὸν τέταρτον στίχον ὀλίγος τόπος, ὡς ἐνὸς μόλις στίχου χωρητικός, ἀλλὰ ὀλίγον βαθύτερα λελαξευμένος, ἢ δὲ λάξευσις αὕτη

ἐγένετο ἴσως διὰ τὴν εἴσθεσιν τῆς στήλης ἐπὶ τινος ἄλλης βάρσεως, καὶ πιθανὸν ἐπ' ἐκείνης νὰ ἦτο τὸ ζητούμενον ὄνομα.

5.

.....; Ἀντιγόνα τεῖ συνβίω μνίας χάριν κ' αὐτῶ.

Συνεβίω; ἔ)τη ἕξ, μῆνες Δ, ἡμέρας δεκατρίς.

.....στων Β

Καὶ ἡ τ' ἀνωτέρω ἔχουσα στήλη ἐκ Θεσσαλονίκης περιήλθεν εἰς τὸ τῆς Ἑταιρίας Μουσεῖον. Εἶναι λίθου λευκοῦ, ὕψους 0,42, πλάτους 0,58, πάχους 0,09. Ἐν βαθυτέρᾳ ἐπιφανείᾳ ὄρωνται ἀναγεγλυμμένα παραλλήλως δύο προτομαὶ κατ' ἐνώπιον, ἀνδρὸς ἢ μία βραχυκόμου καὶ βραχυγενείου, γυναικὸς δὲ ἢ ἄλλη. Ἐργασία κοινή. Τὰ γράμματα ὑποκάτω εἶναι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων τῶν μ. Χρ. ὡς ἤδη καὶ αἱ ἀνορθογραφίαι τὸ δηλοῦσι καὶ τὸ μῆνες ἀντὶ μῆνας (ὅπερ ἤδη καὶ ἀλλαχοῦ εὕρηται) καὶ τὸ ἀντὶ τελείας γεγλυμμένον φύλλον. Σημειωτέον δὲ, ὅτι εἰς τινὰ γράμματα σφάζεται ἔσω ἐρυθρὸν χρῶμα, ὁμοίως δὲ ἐρυθρόχροος ταινία εἰς τὸ περιθώριον ὑπὲρ τὸ κοίλωμα διακρίνεται.

6.

Φιλόξενος τὸν ἴδιον

θρεπτὸν Ἀβάσκαντο-

ν ἀφηρώϊζε.

Στηλίδιον λίθου ὑποφαίου, ὕψους 0,35, πλάτους 0,23, πάχους 0,09, ἔχει ἐν βαθυτέρᾳ ἐπιφανείᾳ ἀνάγλυπτον ἄνθρωπον ὀρθὸν ἐν ἱματίῳ, κατ' ἐνώπιον. Ἡ δεξιὰ πρὸς τῷ στήθει, ἢ ἀριστερὰ πρὸς τὰ κάτω παρατεταμένη. Ἐργασία χυδαία. Ἡ κεφαλὴ ὄλως ἀποκεκρουσμένη. Τὰ γράμματα ὑποκάτωθεν εἶναι τῶν ἐσχάτων Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εὐρέθη μὲν ὁ λίθος κατακείμενος ἐν αὐτῇ οἰκίᾳ τινὸς τῶν Ἀθηναίων τῆς συνοικίας Κολωνακίου καὶ ἐδώρηθη τῇ Ἑταιρίᾳ ὑπὸ τὴν οἰκίαν ἀγοράσαντος ἱατροῦ Σπυρ. Ν. Γούζαρη, πιθανὸν δὲ νὰ μετεκομίσθη εἰς Ἀθήνας ἐκ Θήρας ἢ ἄλλης τινὸς τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς ὑποδηλοῖ τὸ ῥῆμα ἀ φ η ρ ὠ ῖ ζ ε, ὅπερ ἐκεῖ ἐσυνεθίζετο, ὅχι δ' ἐν Ἀθήναις.

*Πρόσθετοι σημειώσεις εἰς δύο ἐν τῷ Ἀθηναίῳ
προεκδοθέντα ψηφίσματα.*

Α'. Φίλος ἡμέτερος καὶ συνάδελφος ἐν τῷ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας συμβουλίῳ, ὁ Στέφ. Ν. Δραγούμης, ἀναγνούς τὸ ἐν Ἀθηναίου τόμ. Σ'. σελ. 158 ἐκδοθὲν ψηφίσμα τοῦ Δημάδου, ἀνεκοίωσεν ἡμῖν διόρθωσιν λίαν καλὴν τῶν ἐν στίχῳ λζ'. ἀδιανοήτων ἐκείνων **XHEΞEΓ**; καὶ, προτείνων ν' ἀναγνωσθῶσι *μὴ ἐξεῖναι*. Ὅντως ἡ συνέχεια τοῦ λόγου ἐκεῖ ταύτην ἀπαιτεῖ τὴν ἀνάγνωσιν. Ἐπανεξέτασα ὕστερον τὸν λίθον, ἵνα ἴδω, ἂν δύνανται νὰ διακριθῶσι τὰ *μὴ ἐξεῖναι*. Ἀλλὰ μόνον τὸ Μ ἀντὶ τοῦ Χ νομίζω ὅτι διέκρινα, τὰ δὲ περαιτέρω γράμματα εἶναι πολὺ ἀποτετριμμένα.

Β'. Ὅτε ἐξέδίδα τὸ ἐν Ἀθην. τόμ. Σ'. σελ. 480 τεμάχιον ψηφίσματος τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν Κυρηναῖον Ἐπικέρδη, οὗ καὶ ὁ Δημοσθένης μνημονεύει ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην λόγῳ, δὲν ἤξευρα ὅτι ἤδη πρὸ ἐτῶν εἶχε δημοσιευθῆ ἐν τεμάχιον ψηφίσματος, ὅπερ πρῶτον ὁ τρίτος αὐτοῦ ἐκδότης γενόμενος, ὁ Köhler ἐν C. I. A. II, 1, ἀρ. 85 διέγνω, ὅτι εἰς τὸν αὐτὸν ἄνδρα ἀναφέρεται. Ἀφοῦ δὲ ἀρτίως ἀνέγνω τὰ τοῦ Köhler, ἀνέβην εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀνευρῶν τὸν λίθον ἐκεῖνον τὸν πρότερον, εἶδα ὅτι πάντως εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν στήλην ἀνήκουσι τὰ δύο τεμάχια, καθ' ὅσον καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἐν ἀμφοτέροις τὸ αὐτὸ καὶ τὸ πάχος τῶν λίθων ὡσαύτως, ὅπερ εἶναι 0,14. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν προσαρμόζονται τὰ δύο τεμάχια, ὥστε ν' ἀποτελέσωσι συνέχειαν κειμένου, διότι τὸ μὲν ἐν C. I. A. τεμάχιον ἀνήκει εἰς τὰ κατωτάτω τῆς στήλης μέρη, τὸ δὲ ἡμέτερον εἰς τὰ ἀνωτάτω, τὰ δ' ἐν μέσῳ λείπουσι. Ὅπως δὴποτε ὅμως εὐχάριστον εἶναι, ὅτι καθ' ἑκάστην πληθύνονται τὰ γνήσια τῶν παλαιῶν μνημείων θρύμματα καὶ χρησιμεύουσιν ὡς σύγχρονα σχόλια εἰς τὰ τῶν ἐνδόξων συγγραφέων συγγράμματα. Ἀλλὰ πρέπει καὶ οἱ ἐκδοταὶ τῶν συγγραφέων, πλείοτερον ἢ ὅσον μέχρι τοῦδε ἐποίουν, νὰ προσέχωσιν εἰς τὰ ἀνευρισκόμενα ταῦτα κειμήλια καὶ νὰ τὰ παραθέτωσι ἢ καὶ νὰ τὰ μνημονεύωσι

σιν ὡς ἀξιόλογα ἐπικουρήματα παναληθοῦς ἐρμηνείας, ἀπέναντι τῆς εἰκαστικῆς, τῆς ἐκ βιβλιακῶν μόνον γνώσεων ποριζομένης τοὺς φαιοὺς καὶ ὁμιχλώδεις τῆς λόγου. Φανταζόμεθα δὲ ἡμεῖς μετὰ θυμηδίας τοὺς μέλλοντας εὐτυχεστέρους χρόνους, ὅτε ἡ εἰς τὰ καλὰ ὀργῶσα νεότης θὰ ἔχῃ τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυδίδην, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Δημοσθένη, τὸν Πολύβιον, τὸν Παυσανίαν καὶ ἄλλους οἷον ζῶντας ἐμπρὸς τῆς, περιουαζομένουσ ὑπὸ ἀπλέτου φωτός, κεχορηγημένου ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς φιλοστοργου μητρὸς των γῆς πρὸς μείζονα ἢ τανῦν φωτισμὸν τῆς τόσον πολλῶν πραγμάτων ἐνδεοῦς ἀνθρωπότητος· καὶ ταῦτα λέγομεν οὕτως, διότι ἔχομεν ἐντὸς ἡμῶν ἀδιάσειστον τὴν πίστιν, ὅτι ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς δὲν ἀπετέλεσεν ἀκόμη τὸ ὅλον του ἔργον.

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 31 Ὀκτωβρίου 1878.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

BIBLIA ΝΕΟΦΑΝΗ.

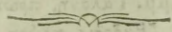
- *Περὶ τοῦ ἐν Καλάμαις Ἀλεξανδρακείου πτωχοκομείου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ νοσηλευθέντων ἀσθενῶν κατὰ τὸ ἔτος 1877, ὑπὸ Γεωργ. Ι. Χρυσόσπαθου ἱατροῦ. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [8ον, σ. 55.]
- *Ἡ Βασιλική, σουλτάνα Ἀθηναία, πρωτότυπον ἱστορικὸν ἐπεισόδιον τῆς ἐν Ἑλλάδι τουρκοκρατίας ὑπὸ Νικολάου Ε. Μακρῆ. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. Τιμᾶται δραχ. [8ον, σ. ς' καὶ 296.]
- *Ἡ Ἑλλὰς ἐξεταζομένη γεωλογικῶς καὶ ὀρυκτολογικῶς ὑπὸ Ἀνδρέου Κορδέλλα ὀρυκτολόγου, κατ' αἴτησιν τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1878. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [8ον, σ. ια' καὶ 189.]
- *Exposition universelle de Paris en 1878. La faune de Grèce par Th. de Heldreich. Première partie, animaux vertebrés. Athènes 1878. [8°, p. 113.]
- *La Grèce à l'exposition universelle de Paris en 1878. — No-

- tions statistiques, catalogue des exposants rédigés par A. Mansolas, directeur du bureau de statistique, membre et secrétaire de la commission centrale. Athènes 1878 [8°, p. VI et 417 de la première partie et 67 de la seconde partie].
- *Πρακτικά τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν συνελεύσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου τοῦ ἔτους 1876—1877. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [8ον, σ. 436].
- *Ἑλληνικὸς διδασκαλικὸς σύλλογος. — Κρίσεις τοῦ Νικομηθείου ἀγῶνος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἐποχῆς, 1878. [8ον σ. 32].
- *Ν. Ζαννουβίου Κρητὸς ἱερὰ ἱστορία. Ἐκδόσις δευτέρα. Ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1878. [16ον, σ. ἡ καὶ 432].
- *Ἡ Ἑλλὰς ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου καὶ ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συνεδρίου. — Γ. Ζηνοπούλου δύο ἐπιστολαὶ τῶ κλεινῷ τῆς Γαλλίας πόλιτι Γαμβέττᾳ. Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μετάφρασις Δ. Κονταρίνη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Δ. Καρακατσάνη, 1878. [8ον, σελ. 50].
- *Ἀνδρέας Χεινέρος, μυθιστορία Ἰωσήφ Μέρυ, μετάφρασις «Νεολόγου Ἀθηνῶν». Ἐν Ἀθήναις, τύποις «Νεολόγου Ἀθηνῶν», 1878. [8ον, σελ. 272].
- *Ἐπιτομὴ οἰκιακῆς οἰκονομίας, συνταχθεῖσα πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων τῶν κορασιῶν καὶ τῶν παρθενωγαγείων ὑπὸ Ξενοφῶντος Δ. Ζύγουρα, εἰδικοῦ καθηγητοῦ τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν, καὶ συστηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1878. [16ον, σ. ἡ καὶ 428].
- *Στοιχειώδης ἀριθμητικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων ὑπὸ Β. Λάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, συνταχθεῖσα κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου. Ἐκδόσις ἐνάτη μετὰ βελτιώσεων καὶ προσθηκῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1878. [8ον, σ. ἡ καὶ 436].
- *Π Ῥωσσία καὶ τὸ Βουλγαρικὸν ζήτημα ὑπὸ Ν. Ζαννουβίου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1878. [8ον, σ. 8].
- *Ἀνέκδοτα ποιήματα, ἐκδοθέντα ὑπὸ Νικολάου Α. Χαλᾶ ἐξ Ἀνδρου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1878. [8ον, σ. 46.]
- *Ρακίνα Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, τραγωδία εἰς πέντε πράξεις, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Α. Ν. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [16ον σελ. 410].

- *Καταστατικὸν τοῦ μετοχικοῦ ταμείου τῶν μελῶν τοῦ ἑλληνικοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878 [8ον, σελ. 24].
- *Οἱ τελευταῖοι λόγοι τοῦ ἀοιδίμου Πορφυροπούλου περὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν ταῖς συνλεύσεσι τοῦ ἑλληνικοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου, ὑπὸ Ι. Γ. Θεοδοροπούλου. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. Τιμᾶται νέας δραχμῆς. [8ον, σ. θ' καὶ 32].
- *Αἱ ἐν τῷ φαρμακευτικῷ φροντιστηρίῳ πρακτικαὶ ἀσκήσεις ὑπὸ Γεωργίου Ν. Ζαβιτσάνου Π. Φ. Τόμος δευτέρος μετὰ ξυλογραφημάτων ἐν τῷ κειμένῳ.—Περιγραφή τῶν ἀσκήσεων τοῦ δευτεροετοῦς. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Μέντορος, 1878. [8ον, σ. ζ' καὶ 216].
- *Υπόμνημα περὶ χρησιμότητος τῶν πτηνῶν ἐν τῇ γεωργίᾳ, ὑποβληθὲν πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἐμφυχώσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας ἐπιτροπὴν ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἰω. Μαρουδῆ, τηλεγραφητοῦ ἀ' τάξεως. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τυπογραφείου, 1878. [8ον, σ. 46].
- *Δραματικὴ βιβλιοθήκη.—Ὁ ἀετὸς τῶν ὄρεων, δρᾶμα κωμικοτραγικὸν εἰς πράξεις τέσσαρας ὑπὸ Κ. Γ. Σαγανοπούλου, φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς, ληφθὲν ἐκ τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος αὐτοῦ «Ἕλλην τῆς Ἰδης». Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Α. Μαυρομάτη, 1878. [46ον, σ. ις' καὶ 123].
- *Στοιχειώδης μαθηματικὴ γεωγραφία, συνταχθεῖσα ἐπὶ τῇ βᾶσει πολλῶν δοκίμων μαθηματικῶν γεωγραφιῶν νεωτέρων καὶ παλαιότερων ὑπὸ Μιχαὴλ Νικολαΐδου πρὸς χρῆσιν ἰδίως τῶν μαθητριῶν τοῦ Ἀρσακείου παρθεναγωγείου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1878. Τιμᾶται δραχ. 2. [46ον, σ. η' καὶ 118.]
- *Στοιχεῖα γεωμετρίας Δεγένδρου μετὰ τροποποιήσεων καὶ προσθηκῶν ὑπὸ Ἀντωνίου Β. Δαμασκηνοῦ, καθηγητοῦ. Ἐκδόσις πέμπτη ἐπεξεργασμένη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἰωάννου Ἀγγελόπουλου, 1878. Τιμᾶται δραχ. 4. [8ον, σ. ζ' καὶ 304].
- *Ὁ περὶ Γοργόνων μῦθος παρὰ τῶν ἑλληνικῶν λαῶν ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 6' τόμου τοῦ «Παρνασσοῦ»). Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1878 [8ον, σ. 47].
- *Ὀμήρου Ἰλιάς, μετενεχθεῖσα εἰς τὴν καθομιλουμένην μετὰ εἰκόνων ὑπὸ Ἀνέστη Κωνσταντινίδου. Ἐν Ἀθήναις, 1878. [8ον, σ. η' καὶ 456].
- *Ὀμήρου Ὀδύσσεια εἰς τὴν καθομιλουμένην μετὰ εἰκόνων ὑπὸ Ἀνέστη Κωνσταντινίδου. Ἐν Ἀθήναις, 1878. [8ον, σ. η'. καὶ 336].
- Διατριβὴ Ν. Ζενευράκη περὶ ἀβασανίστου παραδοχῆς γνωμῶν ἀλλοτρῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμού, 1878. [8ον, σ. 23].

- * Ἰω. Παπαδιαμαντοπούλου Τρυγόνες καὶ ἔχιδναι, ποιήσεις. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων, 1878. Τιμᾶται τριῶν νέων δραχμῶν. [16ον, σ. 87].
- * Ἐκλογή τερπνῆ καὶ ἡθικῆ ἐκ τῶν ἀστέων Ἱεροκλέους καὶ μύθων Αἰσώπου, ἐστιχουργημένων ὑπὸ Γεωργίου Παμπούκη. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 2. [16ον, σ. 144].
- Γεννηθῆτω φῶς. Συλλογὴ κειμένων πρὸς τοῦτο χρήσιμων. Ἀθήνησι, τύποις Ἀνδρέου Κορομηλᾶ, 1878. Τιμᾶται φράγκων 2. [4ον, σελ. XXXI καὶ 48].
- Ἀντικεινοποιηθέν. Παράρτημα τοῦ «Γεννηθῆτω φῶς». Ἀθήνησι, τύποις Ἀνδρέου Κορομηλᾶ, 1878. Τιμᾶται λεπ. 15. [12ον, σ. 34].
- * Θεουκιδίδου ξυγγραφῆς τεῦχος δευτέρον μετὰ σημειώσεων, ἐρανισθειῶν ἐκ τῶν ἐκδόσεων Κρυγέρου, Πώπου καὶ Κλασσενίου ὑπὸ Ἀριστοτέλους Πανταζῆ Μισίου δαπάνη Γ. Κατσουροπούλου, βιβλιοπώλου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρῆγγου, 1878. Τιμᾶται δραχ. 3. [8ον, σ. 302].
- * Ἠλία Τανταλίδου τὰ ἄσματα, ἐκιδιδόμενα τὸ δευτέρον ἄνευ τῆς Εὐρωπαϊκῆς μελωδίας ὑπὸ Ἰωάννου Δ. Τανταλίδου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀθηναϊδος, 1878. Τιμᾶται φράγκων 3. [8ον, σ. ις' καὶ 118].
- * Ὁ Βηκονοφίλδ καὶ οἱ πελάται του — Beaconsfield et ses clients — ὑπὸ Ὁθ. Σ. Πυλαρινοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Νικολάου Ρουσοπούλου, 1878. Τιμᾶται λ. 55. [8ον, σ. 16].
- * Δύο γενικαὶ συνελεύσεις τῆς Ἐταιρίας τῶν φίλων τοῦ λαοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1877 καὶ 1878. [8ον, σ. 56].
- Βιβλιοθήκη φυσικῶν ἐπιστημῶν. — Φυσικὴ γεωγραφία ὑπὸ Α. Geikie, καθηγητοῦ τῆς γεωλογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἐδιμβούργου, πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Ἐμμ. Γαλάνη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφείως, 1878. Τιμᾶται δραχμῶν ν. 3. [16ον, σ. ἡ καὶ 135].
- * Ὅδηγὸς πρὸς ἀνάγνωσιν τοπογραφικοῦ χάρτου καὶ ἐξέτασιν τοῦ ἐδάφους μετὰ συνοπτικῆς μεθόδου πρὸς κατάστρωσιν προχείρου διαγράμματος ἐν ἐκστρατεῖᾳ καὶ περὶ στρατιωτικῶν κατοπτύσεων ἐν γένει, ἐρανισθεὶς ἐκ διαφόρων νεωτέρων συγγραμμάτων ὑπὸ Νικολάου Γκίλλη, λοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1878. [32ον, σ. 232 μετὰ 24 πινάκων].
- Γραμματικὴ τῆς Ὀμηρικῆς διαλέκτου ὑπὸ τὴν γλωσσολογικὴν ἔκψιν κατὰ τὸν Koch ὑπὸ Ἐμμ. Γαλάνη, πρώην γυμνασιάρχου, ἐκδιδόμενος Β. Π. Σκεποπούλου. Ἐκδοσις πρώτη. Ἐν Πάτραις, τυπογρα-

- φείον «ὁ Κάδμος», 1878. Τιμᾶται νέας δραχμῆς. [8ον, σ. 30].
- Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ὑπὸ Ν. Κοτζιά. Τόμ. ε'. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Μέλлонτος, 1878. Τιμὴ τοῦ βίου δραχ. 40. [8ον, σ. 534].
- Διηγήματα καθ' Ὅμηρον καὶ τοὺς τραγικοὺς ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ κύκλου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὑπὸ Π. Οἰκονόμου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρῶτου σχολείου. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὁ Παλαμῆδης, 1878. Τιμᾶται δρ. 4, 50. [8ον, σ. 414].
- Ἡ Στακτιαροῦ (Cenerentola), φανταστικοκωμικὸν μελοδράμα εἰς πράξεις δύο, Ἰακώβου Φερέττη, τοισθὲν ὑπὸ τοῦ μουσικοδιδασκάλου Ἰωακείμ Ῥοσσίνι, καὶ μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ ὑπὸ Φραγκίσκου Κ. Κρίσπη. Ἐν τέλει προστίθεται περίληψις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τοῦ ἐπίσης φανταστικοκωμικοῦ μελοδράματος Κρισπίνου καὶ Συντεκνίσσης (Crispino e la comare), τοῦ ποιηθέντος μὲν ὑπὸ Φρ. Μαρίου Πάβη, μελοποιηθέντος δὲ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν μουσικοδιδασκάλων Λουδοβίκου καὶ Φριδερίκου Ῥίτση. Ἐν Πάτρεις, τύποις Φορολογουμένου, 1879, [8ον, σελ. 36].
- Πολιτικὴ γεωγραφία πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ παρθεναγωγείων, συνταχθεῖσα ὑπὸ Μαργαρίτου Δῆμιτσα, διευθυντοῦ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου καὶ καθηγητοῦ τῆς γεωγραφίας ἐν τῷ Ἀρσακείῳ, Μέρος α', Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὁ Παλαμῆδης, 1878. Τιμᾶται δρ. 3. [8ον, σελ. 1' καὶ 235].
- Meditationes Thraciae. Θρακικαὶ μελέται, ὑπὸ Βλασίου Γ. Σκορδέλη ἐκ Στενημάχου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας. Ἐν Δειψία, τύποις Οὐάλτερ Βιγάντου, 1877. [8ον, σελ. 46].
- Studien zur alten griechischen Musik, von Joh. Papastamatopulos Dr. Phil. Bonn, 1878. [8ον, σελ. 64].
- Ἀναστασίου Παπαζαφειροπούλου Νομοθετικαὶ μελέται εἰς βιβλία τρία. Βιβλίον α', διαιρούμενον εἰς μέρη δύο καὶ κεφάλαια τέσσαρα. Ἐν Τριπόλει, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φωνῆς τῶν ἐπαρχιῶν, 1878 [8ον, σελ. 408].
- Δωροθέου Σχολαρίου, Μητροπολίτου π. Δαρίσσης, ἔργα καὶ ἡμέραι, ἧτοι ἐκλογὴ ἀλληλογραφίας περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ αὐσατάτων καὶ προικισθέντων σχολείων καὶ δωρεῶν μετ' ἀνεστῶτης στατιστικῆς καὶ περιγραφῆς τῶν ἐπαρχιῶν Σωζουαγαθουπόλεως καὶ Δημητριάδος κλ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρουφύλλη, 1877. Διανέμεται δωρεὰν τοῖς πατριώταις καὶ φίλοις. [8ον, σ. ἡ καὶ 624].

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Σεπτέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	750,48	χμ.
Μεγίστη »	755,14	(τὴν 30 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,93	(τὴν 3 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	25,54
Μεγίστη »	37,2 (τὴν 1 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	14,6 (τὴν 19 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 4 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 19,50 χμ.), ἀστραπῶν 4, βροτῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 12 ἡμέρας ΝΔ, 17 ΒΑ, 1 Α.

Ὀκτώβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	754,60	χμ.
Μεγίστη »	758,58	(τὴν 14 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	750,63	(τὴν 23 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	21,02
Μεγίστη »	27,4 (τὴν 21 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	12,0 (τὴν 14 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 1,54 χμ.), ὀμίχλης 1 (ποσὸν τοῦ ὕδατος 0,30 χμ.), ἀστραπῶν 1, βροτῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 20 ἡμέρας ΝΔ, 9 Β, 2 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

σελ. 492	στίχ. 4.	ἀντὶ	καὶ	γράφει	ἐξ	οὗ
494	» 19	»	παρ' αὐτῶ	»	παρ' αὐτό	
»	21	»	παρ' αὐτῶ	»	παρ' αὐτό	
»	26	»	μὲ	»	καὶ	
495	19	»	ἀγγελίου	»	ἀγγελίων	
497	4	»	ἐφίνετο	»	ηῦρύνετο	
»	42	»	πύλη	»	θύρα	
498	43	»	δι' ἀκανονίστων	»	ἀκανονίστως	τεθειμένων

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ὑπὸ Ν. Κοτζιά ἐξεδόθη ἀρτίως ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Μέλλοντος καὶ ὁ πέμπτος καὶ τελευταῖος τόμος, τιμώμενος καὶ οὗτος ἀντὶ δραχ. ὀκτώ.

Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο, οὔτινος ὄχι μόνον εἰς τὴν γλῶσσάν μας δὲν ὑπάρχει παρόμοιον, ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν ἐλλείπει, οἱ φοιτηταὶ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, καὶ οἱ περὶ τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας ἐνδιατρίβοντες καὶ εὐχαριστούμενοι, θὰ εὕρωσιν ἀφθονον ὕλην, καὶ θὰ πορισθῶσιν ἐκ τῆς ἐπισταμένης αὐτοῦ μελέτης πολυτίμους περὶ πάντων τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων γνώσεις εἰς ὀρθὴν κατανοήσιν τῆς φιλοσοφίας ἰσορικῶς καὶ φιλοσοφικῶς. Περιπλέον ὁ Ἕλληνας ἀναγνώστης μετὰ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, ἐκ τῆς ἐπισταμένης αὐτοῦ μελέτης, θὰ γνωρίσῃ, ὅτι ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, καταδεικνύων τὰς ἀτελείας τῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἐκτίθησι νέαν περὶ φιλοσοφίας θεωρίαν, περιλαμβάνουσαν πάσας τὰς ἀρχὰς, ἐπομένως ἅπαντα τὰ συστήματα ὡς ὀργανικὰ μέλη τῆς νέας αὐτοῦ θεωρίας, δι' ἧς καὶ ὁ κόσμος ἐξηγεῖται, καὶ αἱ ἀρχαὶ ἀναγνωρίζονται καὶ διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης, καὶ τὸ ὑπέρτατον ὃν ὀρίζεται οἷον ὄντως ἐστὶ καὶ ἔσται ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα, ἐνεργεῖα τέλειον καὶ προσωπικόν.

Ὁ πρῶτος τόμος τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ἐκδοθεὶς τὸ ἔτος 1876, περιλαμβάνει—Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας—Τὴν πρώτην περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἀπὸ Θαλήτος μέχρι Σωκράτους—Τὴν δευτέραν περίοδον—Σωκράτην—Ἀτελεῖς Σωκρατικούς—Πλάτωνα—καὶ Ἀριστοτέλην.

Ὁ δεύτερος τόμος, ἐκδοθεὶς τὸ ἔτος 1877 περιλαμβάνει τὴν τρίτην περίοδον.—Δογματικὴν φιλοσοφίαν (Ἐπικούρειον καὶ Στωϊκὴν).—Σκεπτικὴν (Νέαν Ἀκαδημίαν)—Πυρρόρειον σκέψιν—(Πύρρων, Τίμων κλπ.)—Ἐκλεκτικὴν φιλοσοφίαν (Ἑλληνορωμαϊ-

κὴν).—Ἑλληνοϊταλικὴν (Πυθαγόρειος καὶ Ἰουδαϊκὴ)—καὶ τὴν Νεοπλατωνικὴν.

Ὁ τρίτος τόμος—τὴν φιλοσοφίαν τοῦ μέσου αἰῶνος—(Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας—Σχολαστικοὺς—πτῶσιν σχολαστικῆς φιλοσοφίας).

Ὁ τέταρτος τόμος—τὴν φιλοσοφίαν τῶν νεωτέρων χρόνων—Βόημον—Βάκωνα—Ἐρβέρτον—Γασσένδην—Καρτέσιον—Μαλεμβράχιον—Σπινόζαν—Λάκιον—Λειβνίτιον—Σχιργγέρσιον—Θωμάσιον—Οὔετον—Βάϋλον—Οὔόλφιον—Φιλοσοφίαν ἐν Γαλλίᾳ—ἐν Ἀγγλίᾳ—μετάβασιν εἰς Γερμανίαν—Κάντιον—Ἰακώβην—Ἐρβέρτον—Σχοπεγαχάγερν—Φίχθιον—Σχλέγκελν—καὶ Σελλίγγιον.

Καὶ τελευταῖον ὁ πέμπτος, ἐκδοθεὶς τὸ 1878, περιλαμβάνει ἐν ἐκτάσει τὸ σύστημα τοῦ Ἐγέλου, καὶ μετ' αὐτὸ τὸ νεώτερον σύστημα τοῦ Σχελιγγίου, καὶ τὸ τοῦ Βαδέρου, πρῶτον ἡδὴ ἐκτεθὲν καὶ συστηματοποιηθὲν, καὶ καταλήγει εἰς γενικὴν ἐπιθεώρησιν, ἐν ἣ ἐκτίθησι καὶ τὰ φιλοσοφήματα τῶν ἡμετέρων Εὐγενίου, Καίρη, Βάμβα, Βράϊλα καὶ Μακράκη, καὶ εἰς τὸ ἐξαγόμενον τῆς ὅλης ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ἐνῶ τίθησι τὰς βάσεις τοῦ ἰδίου συστήματος, περὶ οὗ ἔσται ἡμῖν μακρότερον ὁ λόγος ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ ταύτῃ.

Γενικὴ τις τοῦ ὅλου συγγράμματος ἀνάλυσις καὶ ἐξήγησις εἶναι ἔργον ξένον τοῦ σκοποῦ τῆς βιβλιογραφίας ταύτης, καὶ ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μας. Τὸν βουλόμενον νὰ γνωρίσῃ καλῶς τὸ κάλλιστον τοῦτο προῖόν τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας παραπέμπομεν εἰς τὴν ἐκτεταμένην σπουδὴν καὶ μελέτην τοῦ ὅλου συγγράμματος, διότι ἐκ τῆς τοῦ ὅλου σπουδῆς θέλει γνωρίσει ὁ δυνάμενος ὁποῖόν τί ἐστί καὶ ἔσται τὸ προκείμενον σύγγραμμα. Ὁ σκοπὸς ἡμῶν εἶναι νὰ ἐκθέσωμεν συνοπτικῶς τὰς βάσεις τοῦ νέου συστήματος, τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐκφράζεται, εἶναι τὸ πόρισμα πολυχρονίου καὶ πολυμόχθου μελέτης τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων.

Ἄπαντα, λέγει ὁ συγγραφεὺς, τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα τὸ αὐτὸ εἶχον καὶ ἔχουσι νὰ λύσωσι κατ' Ἀριστοτέλην πρόβλημα·

«Τί τὸ ὄν ἐστὶ τὸ νῦν καὶ αἰεὶ ζητούμενον καὶ αἰεὶ ἀπορούμενον». Τοῦτο δὲ ἄλλοι ἄλλως ἐξήγησαν, ἐκ τῆς ἐξηγήσεως δὲ ἦν ἔδωκαν, ἄλλα μὲν συστήματα ἤχθησαν εἰς τὴν ἀθείαν, ἄλλα δὲ εἰς τὸν πανθεισμόν, καὶ ἄλλα εἰς σύγχυσις ἀρχῶν καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν ὑπερτάτην· ἐκ τούτου δὲ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔμεινε καὶ μένει ἄλυτον. Ἐπαντα τὰ συστήματα ἤψαντο τῶν ἀρχῶν, ἕκαστον κατὰ τρόπον ἴδιον, ἀλλ' ἢ δὲν διέκριναν ταύτας ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης, ἢ δὲν ἐγνώρισαν καλῶς ταύτας· ἐκ τούτου δὲ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσι εἰς ἐξαγόμενον θετικὸν καὶ ὀρισμένον πρὸς ἐξήγησιν τοῦ σύμπαντος καθ' ὀλοκληρίαν καὶ διάκρισιν καὶ ὀρισμὸν τῆς ὑπερτάτης. Ἡ ἀλήθης, ἐκτίθησιν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, περὶ Θεοῦ ἔννοια, καὶ ἡ διάκρισις καὶ ἀναγνώρισις τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, δύναται νὰ στηρίξῃ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πολιτείαν, νὰ φέρῃ νέαν τροπὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ συνεπῶς εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ νὰ καταστήσῃ ὄντως τὸν βίον ἀνθρώπινον.

Ἐναφέρει δὲ ἱστορικῶς, ὅτι πρὸ τοῦ Σωκράτους ἔτι ἡ φιλοσοφία ἀνεγνώρισε καὶ διέκρινε τὰς πρώτας δυνάμεις ἢ κοσμογονικὰς ἀρχάς, ἤτοι τὴν κατὰ τὴν ὕλην, τὴν κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ τὴν κατὰ τὸν λόγον, πάντα ὅμως τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, μὴδὲ τῶν μεγαλειτέρων νόων ὅλων τῶν ἐποχῶν ἐξαιρουμένων, ἐσύγχισαν τὰς ἀρχὰς ταύτας καὶ τὰς συνεταύτισαν πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν ὑπερτάτην, ἐκ τούτου δὲ προῆλθε καὶ προέρχεται ἡ σύγχυσις εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, διακρίνων καὶ ἀναγνωρίζων τὰς ἀρχὰς ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης, φθάνει εἰς ὀρθὸν καὶ θετικὸν ἐξαγόμενον. Διακρίνει καὶ ὀρίζει, ὅτι καὶ αἱ τρεῖς κοσμογονικαὶ ἀρχαί, ἢ κατὰ τὴν ὕλην, ἢ ὄθεν ἢ κίνησις, καὶ ἢ κατὰ τὸν λόγον, συνυπάρχουσι ἐν τοῖς οὔσι, καὶ εἰσὶν ἀναπόσπαστοι ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ ἀλήθεια τῆς θεωρίας ταύτης ἐστὶν αὐταπόδεικτος, διότι ἐν τοῖς οὔσι βλέπει τις ὁρατῶς συνυπαρχούσας πάσας τὰς ἀρχάς. Εἰς τὴν νεκρὰν κατὰ πρῶτον ὕλην διακρίνει τις τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφήν, ἧτις ἐστὶν ἢ κατὰ τὸν λόγον ἀρχή, τὴν θερμότητα ἐνυπάρχουσαν καὶ ἀποδεικνυμένην ἐν τῇ θλίψει αὐτοῦ τοῦ λίθου, ἧτις ἐστὶν ἢ κατὰ τὴν κίνησιν

ἀρχή. Εἰς τὸ φυτὸν βλέπει τις ἐπίσης τὴν συνύπαρξιν τῶν ἀρχῶν τῆς ὕλης, τῆς κινήσεως, ἥτις ἐστὶν ἡ ζωὴ τοῦ φυτοῦ, καὶ τὸν λόγον, ὅστις διορίζει τὸ εἶδος αὐτοῦ. Εἰς τὰ ζῶα ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον τέλος, ὅστις ἐστὶ τὸ τελειότατον τῶν ἐπὶ γῆς πλασμάτων, διακρίνει τις πάσας τὰς ὡς εἴρηται ἀρχάς. Ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἐπικράτησις ἐκάστης τῶν ἀρχῶν ἐν τοῖς οὖσι δίδει τὸν ἴδιον αὐτῆς τύπον. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι προῖον ἀπλῶς τῶν ἀρχῶν, ἐπομένως οὔτε μόνον θεωρητικὸς, οὔτε μόνον πρακτικὸς, οὔτε μόνον ὑλικὸς, ἀλλὰ κάτοχος τῶν ἀρχῶν γενόμενος, τυγχάνει ἀνώτερος καὶ θεῖος, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀξία καὶ σημασία αὐτοῦ μεγίστη.

Διακρίνει ὡσαύτως σαφῶς καὶ ὀρθῶς, ὅτι ἡ ὕλη ὑπόκειται εἰς τὴν κίνησιν, ἡ δὲ κίνησις, ἥτοι ἡ ζωὴ, εἰς τὴν τάξιν, ἥτοι τὸν λόγον, ἐκ τούτου δὲ ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ κατὰ τὴν κίνησιν δύναμις εἶναι ἀνωτέρα τῆς κατὰ τὴν ὕλην, διότι ἄλλως ἡ ὕλη δὲν ἠδύνατο νὰ κινηθῇ καὶ λάβῃ ζωὴν· καὶ ἡ κατὰ λόγον ἀνωτέρα τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, διότι, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε λόγος, δὲν θὰ ὑπῆρχε τάξις καὶ ἁρμονία ἐν τῷ κόσμῳ. Συνάγει δὲ τοῦντεῦθεν τὸ ἀλάνθαστον συμπέρασμα, ὅτι ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴ εἶναι προτέρα τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν προτέρα τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ἡ δὲ κατὰ τὴν ὕλην βάσις ἀμφοτέρων· ὡς πρότεροι δὲ ἡ κατὰ τὸν λόγον καὶ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν, δὲν ἠδύνατο νὰ παραχθῶσιν ἐκ τῆς ὑστερας τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ὡς οἱ ἀρχαῖοι φυσιολόγοι καὶ οἱ νεώτεροι ὑλισταὶ ἀτόπως παραδέχονται καὶ ἀναποδείκτως ὑποστηρίζουσιν.

Ἀποδεικνυμένου δ' οὕτως, ὅτι ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ εἶναι βάσις τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, αὕτη δὲ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ὁ δὲ ὀργανισμὸς τοῦ σύμπαντος καὶ τὰ ἀνώτερα τηροῦνται μόνον ἐν τῇ ὑποταγῇ τῶν κατωτέρων, δι' ἧς προέρχεται ἀνάπτυξις, ἐλευθερία καὶ γνῶσις, ἐξάγεται ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὗται, συνυπάρχουσαι καὶ συνεργοῦσαι, εἰσὶν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ πρὸς κοσμοποιίαν, σφάλουσι δὲ προφανῶς οἱ παράγοντες τὴν δημιουργίαν ἐκ μιᾶς μόνης τῶν ἀρχῶν, διότι ἐκ μιᾶς μόνης δὲν ἠδύνατο νὰ παραχθῇ δημιουργία, οἷον ἐστὶ τὸ σύμπαν, ἀλλ' ἀλλοίωσις. Ἐκ τῆς κατὰ

τὴν ὕλην λ. γ. ἀρχῆς δὲν ἠδύνατο νὰ παραχθῆ ζωή, κίνησις καὶ τάξις. Ἐπίσης ἐλλειπούσης τῆς ὕλης τὸ παραγόμενον τοῦ λόγου καὶ τῆς κινήσεως ἤθελεν εἶσθαι ἀόρατον καὶ ἀκατάληπτον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ δημιουργία ἤθελεν εἶσθαι καὶ μένει ἀνεξήγητος. Ἐκ τῆς διακρίσεως τῶν ἀρχῶν διακρίνεται ἡ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν ὑπερτάτην σχέσις, ἐκ τῆς σχέσεως δ' αὐτῶν καθίσταται καταληπτὴ ἡ βαθμολογία τῶν ὄντων, ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως, ἡ συνέχεια, καὶ ἡ μορφολογία.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, ὅτι αἱ ὡς εἴρηται ἀρχαὶ εἶναι διάφοροι ἀλλήλων, καὶ ἐκάστη ἀπεργάζεται ἰδίον τι ἢ κατὰ τὴν ὕλην λ. γ. τὸν ὑλικὸν κόσμον ἄνευ ζωῆς καὶ τάξεως, ἢ κατὰ τὴν κίνησιν, τὴν ζωὴν ἄνευ τάξεως καὶ ἀρμονίας, καὶ ἢ κατὰ τὸν λόγον, τὴν τάξιν καὶ τὸ εἶδος, ἀλλ' ἄνευ ζωῆς καὶ αἰσθήσεως. Ἄλλ' ἂν δὲν ὑπῆρχε συνεργία καὶ σύμπραξις τῶν ἀρχῶν, ἀφοῦ ἐκάστη ἔχει διάφορον ἐνέργειαν, ἦτο ἀδύνατον νὰ παραχθῆ ὁ σύμπας κόσμος, οἷός ἐστιν. Ὑπάρχοντος ὅμως τοῦ κόσμου, καὶ γνωσκομένου, ἡ συνεργία καὶ σύμπραξις τῶν ἀρχῶν ἀποδεικνύεται ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ἐκ τῆς συνεργίας δὲ καὶ τῆς συμπράξεως νοεῖται ἀναγκαίως ἡ ὑπαρξίς συνδεδεικτοῦ ὄντος, διότι ἀφ' ἐαυτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ συνδεδῶσι. Τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς συνθετικῆς καὶ ἐπακτικῆς μεθόδου, αἵτινες συνέχονται, διότι συνέχονται καὶ αἱ ἀρχαί, ἀποδείκνυνται ὁ κόσμος καὶ τὸ ὑπέρτατον ὄν. Ἀπαιτεῖται ὅμως νὰ ἐξακριβωθῶσι καλῶς αἱ ἀρχαί, διὰ νὰ γνωσθῆ ἀκριβῶς ὁ κόσμος, διότι ἐξ ἀρχῶν ἀόριστων δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῆ τι ὀρισμένον.

Τὸ αἷτιον δὲ τοῦτο τὸ συνέχον καὶ συγκατοῦν τὰς ἀρχάς, τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον καὶ διὰ τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ σύμπαντος νοούμενον, ἦτοι αὐτὸς ὁ Θεός, δὲν δύναται νὰ ᾔηται ταῦτο μὲ μίαν τῶν ἀρχῶν, ἀλλ' ἀνώτερον τῶν ἀρχῶν, κύριον αὐτῶν, ζῶν, τέλειον ἐνεργεία, καὶ προσωπικόν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀπολύτως πρότερον οὔτε νὰ ὑποτεθῆ ὄν δυνάμει, διότι, ἐὰν ἡ συνδεδεικτὴ αὕτη ἀρχὴ δὲν ᾔητο ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα ἐνεργεία, ἀλλὰ δυνάμει, οὔτε ζωή, οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε μορφὴ καὶ τάξις ἠδύνατο νὰ παραχθῆ. Ἀναγκαίως ἄρα τὸ ὑπέρτατον τοῦτο ὄν,

υπάρχει, και πρέπει να υποτεθῆ διάφορον, ἀνώτερον, και πρότερον τῶν ἀρχῶν, ἐκ τῶν ὑστέρων γνωσκόμενον, ἀπ' αἰῶνος και τὸν ἅπαντα αἰῶνα ὑπάρχον, ἀμετάβλητον, αἰδιον, ἐνεργεία τέλειον, ὡς τοιοῦτο δὲ ἐν και προσωπικόν.

Ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἦτο ἀπ' αἰῶνος και τὸν ἅπαντα αἰῶνα τέλειος, οὐδὲ ἡ ἐνεργεία αὐτοῦ, οὔσα ἡ ζῶη τοῦ Θεοῦ, θὰ ἦτο αἰδιος. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς δὲν ἴμπορεῖ να υποτεθῆ γινόμενος, ἀλλ' ὅτι ἐστὶν ἀπ' αἰῶνος και τὸν ἅπαντα αἰῶνα κύριος τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ, και διὰ τοῦτο τέλειος και προσωπικός· ὡς τοιοῦτος δὲ ὁ Θεὸς δὲν δημιουργεῖ ἀμέσως, ἀλλ' ἐμέσως, χρώμενος ταῖς ἀρχαῖς αὐτοῦ ὡς ὀργάνοις και συναιτίοις εἰς πραγματοποίησιν τῆς τοῦ σύμπαντος κόσμου ιδέας, ἥτις ἐξαντικειμενουμένη, ὡς ἡ ιδέα τοῦ τεχνίτου, οὔτε ἀπόλυται, οὔτε χωρίζεται ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ. Ἡ ιδέα προηγῆται και χωρὶς τῶν ἀρχῶν δὲν ἐξαντικειμενοῦται, καθὼς δὲν σχηματίζεται λέξις τις οἰαδήποτε, ἐὰν δὲν προηγοῦντο στοιχεῖα, ἦτοι γράμματα, και τῶν στοιχείων ιδέα, συναρμόττουσα τὰ γράμματα εἰς συλλαβάς, και τὰς συλλαβάς εἰς λέξιν.

Ἡ ἐν τῷ ὑπερτάτῳ ὄντι ιδέα τοῦ κόσμου ἐξαντικειμενοῦται και πραγματοποιεῖται διὰ τῶν ἀρχῶν· χωρὶς τῶν ἀρχῶν ὡς ὀργάνων τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ὁ κόσμος ὡς ἄμεσον παραγόμενον τοῦ Θεοῦ, και οὐσία δὲν θὰ διέφερεν αὐτοῦ, και ἐξωτερικῶς δὲν θὰ ἠδύνατο να παρασταθῆ, ἦτοι να ἐξαντικειμενωθῆ. Ἐπίσης οὔτε διὰ μιᾶς μόνης τῶν ἀρχῶν δύναται να πραγματοποιηθῆ ἡ ιδέα τοῦ κόσμου, καθὼς οὔτε λέξις ἐκ μόνων συμφώνων ἢ φωνηέντων.

Ἐν τούτοις οὐδὲν τῶν μέχρι τοῦδε συστημάτων ἀνεγνώρισε και διέκρινε τὰς ἀρχὰς ἀπ' ἀλλήλων και ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης, οὐδ' ἀπάσας περιέλαβεν, ἀλλὰ τὸ μὲν μίαν, τὸ δὲ ἄλλην· ἐκ τούτου δὲ ἔπεται, ὅτι σύστημα, οἷον τὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως, περιλαμβάνον πάσας τὰς ἀρχὰς, και ἐπομένως πάντα τὰ συστήματα, θεμελιούμενον δὲ ἐπὶ ἰδίας ἀρχῆς, και διορθοῦν τὰς ἐλλείψεις τῶν ἄλλων, εἶναι ἀδύνατον να μὴ φέρῃ τροπὴν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, τῷ βίῳ, και τῇ ἐπιστήμῃ.

Περὶ τῆς γενέσεως, προσθέτει, πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης παρετήρησεν, ὅτι ἡ γένεσις προβαίνει ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς καὶ προχωρεῖ εἰς τὸ τέλειον, τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ γένεσις προέρχεται ἐκ τῶν ἀνωτέρων. Ἐὰν αἱ κατώτεροι ἀρχαὶ ἐπεκράτουν τῶν ἀνωτέρων, αἱ δὲ ἀνώτεροι ἔμενον ἄνευ ἐνεργείας, τὰ ὄντα θὰ καθίσταντο νεκρά, ἄλογα, καὶ ἄσκοπα. Ἐὰν ὁ ἰδανικὸς κόσμος, τουτέστιν ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ, ἐχωρίζετο τοῦ φυσικοῦ, θὰ προήρχετο παντελὴς καταστροφή. Ἐπίσης, ἐὰν αἱ ἀρχαὶ δὲν παρῆγον ἐκάστοτε ἐν τῷ παραγομένῳ, δὲν θὰ προήρχετο καὶ δὲν θὰ διέμενον οὐδέν. Ἡ ἐπικρατοῦσα ὅμως τάξις καὶ ἁρμονία ἐν τῷ συμπαντι εἶναι ἀποδείξις, ὅτι ἐπικρατοῦσιν αἰεὶ αἱ ἀνώτεροι ἀρχαί, αἵτινες προϋπάρχουσι τῶν ὄντων, τῶν παραγομένων, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν (τῶν ἀρχῶν) ταῦτα ἐγένοντο, φέροντα τὸν τύπον αὐτῶν καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ὑπερτάτου. Ὡστε οὔτε ὁ ἰδανισμὸς εἶναι ἀληθὴς κατὰ πάντα φιλοσοφία, οὔτε ὁ ὕλισμὸς, οὔτε τὰ εἰς τὸ πρακτικὸν ἀφορῶντα, ἀλλ' ἡ φιλοσοφία, ἡ περιλαμβάνουσα πάσας τὰς ἀρχάς, καὶ καθιστῶσα τὰ συστήματα, ἐπὶ ἰδίας βίβσεως στηριζομένη, ὀργανικὰ αὐτῆς μέλη.

Περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτίθησι τὴν ἐξῆς ὀρθοτάτην θεωρίαν.

Ἐκαστον τῶν ὄντων συνίσταται ἐξ ἀπασῶν τῶν ἀρχῶν, καὶ φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ ὑπερτάτου, διαφέρει ὅμως τὸ ἐν τοῦ ἐτέρου κατὰ τὴν σχέσιν καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἀρχῶν, ὡς τοῦτο ἐδείχθη σαφῶς ἐν τοῖς ἄνω· οὐδὲν ὅμως τῶν ὄντων εἶναι ὅμοιον τῷ ἀνθρώπῳ, διότι οὐδὲν γίνεται ἄρχον τῶν ἀρχῶν ὡς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐπομένως πρόσωπον· ἄρα μόνος ὁ ἄνθρωπος φαίνεται ὡς ἀρχοειδὲς, γνωστικὸν, ἐλεύθερον, θεῖον, καὶ διὰ τοῦτο ἀφθαρτον, ὑπερκόσμιον, καὶ διὰ τοῦτο σκοπὸς καὶ τέλος τῆς φύσεως. Τοιούτου ὄντος ἐπὶ γῆς τοῦ ἀνθρώπου, τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν δὲν δεικνύει ἡ φιλοσοφία, ἀλλ' ἡ θρησκεία, ἥτις συνδέει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεὸν, κατὰ μετάλληψιν τοῦ ὁποίου ἀνυψοῦται ὑπὲρ τὰς ἀρχάς. Ἡ φιλοσοφία ἐπομένως δὲν εἶναι τὸ ὕψιστον τῆς ἀνθρωπότητος πρόβλημα, ὡς δοξάζει ὁ Ἐγγελοσ, ἀλλ' ὄργανον πρὸς φανέρωσιν τοῦ θείου· τὸ ὕψιστον διὰ τοῦτο τῆς ἀν-

θρωπότητος πρόβλημα εἶναι ἡ θρησκεία, ἣτις ἀναβιβάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν Θεόν, καὶ καθίστησιν αὐτὸν κατὰ τὴν ἱεράν γραφὴν ναὸν Θεοῦ.

Τὸ πόρισμα τοῦτο τῆς φιλοσοφικῆς περὶ τοῦ ἀνθρώπου γνώσεως, περαιτέρω προαγόμενον, δείκνυσιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκ πνεύματος Θεοῦ πλασθεὶς, τυγχάνει ἰσόθεος, εἰκὼν τοῦ πλάστου αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος, ἀρχὼν τῶν ἀρχῶν, δι' ὧν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον. Τὸ λογικόν, ἡ βούλησις, καὶ ἡ σωματικὴ δύναμις, ἀναπαριστῶσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὰς τρεῖς, τῆς κατὰ τὸν λόγον, τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχάς, ὁ δὲ νοῦς, κατὰ μετάληψιν τοῦ θείου, τὸ ὑπέρτατον συνδετικὸν τῶν ἀρχῶν ὄν, τὸν Θεόν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος δείκνυται ὄντως ἰσόθεος, καὶ διὰ τῶν ἐν ἑαυτῷ δυνάμεων δημιουργὸς ἰδίων ἔργων, τὸ κατ' ἀρχάς μὲν ἀτελεστέρων, βαθμηδὸν δὲ τελειότερων, ἀναφερομένων καὶ προαγομένων ἀπαύστως πρὸς τὴν τελειότητα τοῦ θείου. Καὶ ἐπειδὴ ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἀπεργάζεται τι ἴδιον, ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἀνθρώπου, ἐν οἷς ἀπεικονίζεται ὁ δημιουργὸς αὐτῶν, φανεροῦται ἡ ἰδιαιτέρα ἀνάπτυξις ἐκάστης τῶν ἀρχῶν, καὶ γινώσκεται κατὰ τὸπον καὶ χρόνον ἡ ἐπικράτησις ταύτης ἢ ἐκείνης, καὶ συνεπῶς ἡ πρόοδος καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐκ τῶν ἄλλων ἐπὶ γῆς κτισμάτων οὐδὲν τυγχάνει κάτοχον καὶ ἄρχον τῶν ἀρχῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν γίνεται παραγωγὸν ἔργων, πλὴν τῶν τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ὁ ἄνθρωπος ὅμως, κάτοχος καὶ ἐξουσιαστής τῶν ἀρχῶν, καὶ γινώσκων διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ νοῦ ἀενάως τοὺς νόμους τοὺς διέποντας τὸ σύμπαν, προάγει ἀπαύστως τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ τελειότερον, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀναντιρρήτως μετέχει τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, τὸ δ' ἐν αὐτῷ πνεῦμα ζωογονεῖ τὰς συνυπαρχούσας μετ' αὐτοῦ ἀρχάς.

Γινωσκομένου δὲ οὕτω τοῦ ἀνθρώπου, εὐκόλως ἐνοεῖται ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πρέπει νὰ ὦσιν ἀνάλογα τοῦ ἐν αὐτῷ θείου πνεύματος, ὀδηγούμενα ὑπὸ ἀγαθῆς βουλήσεως, κανονιζόμενα ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, καὶ διευθυνόμενα ἐν γένει ὑπὸ τοῦ νοῦ. Ἐὰν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δὲν ἀρχῇ ὁ νοῦς, κινεῖ δὲ τὴν βούλησιν οὐχὶ τὸ λογικόν

κόν, ἀλλὰ τὸ κατώτερον, τουτέστι τὸ ὑλικόν, τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου θὰ ὦσι ταπεινά, φαῦλα καὶ διεστραμμένα· ἐὰν τούναντιον ἀρχῇ ὁ νοῦς, κινεῖ δὲ τὴν βούλησιν ὁ λόγος, τὰ ἔργα τότε τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἀπεικονίζωσι τὸν ἔρωτα τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, καὶ θὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Εἰς τὸν ἀνθρώπον ἐδόθη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ ἔννομος ἐλευθερία, ἔχει δὲ διὰ τοῦτο ἐλευθέρας τὰς ἐν αὐτῷ δυνάμεις, ἀλλὰ, διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν θεῖον αὐτοῦ προορισμὸν, ὀφείλει νὰ καθυποτάσῃ τὰς κατωτέρας εἰς τὰς ἀνωτέρας, καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὸν ἐν αὐτῷ νοῦν εἰς τὸ ὑπέρτατον ὄν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ὁποίου μετέσχηκεν καὶ εἰς φῶς ἤλθεν. Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἔργα αὐτοῦ καθίστανται ὑψηλά, γενναῖα καὶ τέλεια, ὁ βίος εὐδαίμων, καὶ ὁ ἀνθρώπος τέλειος καὶ μακάριος.

Περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν κοινωνίᾳ πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ, καὶ ὡς μέλους τῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας, ὁρμώμενος ἐκ τῶν ἐκτεθεισῶν περὶ τῆς φύσεως, τῆς οὐσίας καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ ἀρχῶν, εἰσάγει κενὰ μὲν πλὴν ὀρθὰ καὶ σωστικά πολιτειακὰ δόγματα.

Καθὰ ἐν τοῖς ἀνω ἐρρέθη, ἡ γνῶσις τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας, ἥτοι τοῦ ἀνθρώπου μετὰ πάντων τῶν κτισμάτων, κρέμαται ἐκ τῆς γνῶσεως τῶν ἀρχῶν, αὐτὴ δὲ ἐκ τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης, ἥτοι τῆς φιλοσοφίας· τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι οἱ διέποντες τὰ τῆς πολιτείας ὀφείλουν νὰ συντελῶσιν ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης, ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς γνῶσεως, καὶ τῆς ὀρθῆς τῶν ἀνθρώπων νοητικῶς καὶ ἠθικῶς μορφώσεως. Ἡ πολιτεία εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν ἀνθρώπων ἐν σχέσει πρὸς ἀλλήλους, κατὰ νόμους ὀρισμένους· ἡ πολιτεία ὡς τοιαύτη δὲν προηγεῖται τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἔπεται αὐτοῦ, καὶ κανονίζει τὰς πολιτειακὰς σχέσεις του· ἐὰν ἐπομένως ὁ σκοπὸς τῆς πολιτείας θεωρηθῇ ἀνώτερος τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὑποτίθεται ὁ ἀνθρώπος, ἥτοι τὸ ἀνώτερον, μέσον, μηχανῆ, ἡ δὲ πολιτεία, τὸ κατώτερον, τέλος· ἐὰν ὅμως ὁ ἀνθρώπος, ὅπερ τάληθες, ἐκληφθῇ ἀνώτερος τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας, ἡ ἠθικὴ καθίσταται τότε ἀνωτέρα καὶ βάσις τῆς πολιτείας, καθότι ὁ ἀνθρώπος

εἶναι ἀνώτερον καὶ θεῖον, εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν τῇ πολιτείᾳ ἄρα πρέπει νὰ ἀποβλέπωσιν οἱ διέποντες τὰ κατ' αὐτὴν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐστὶν ἡ ἠθικὴ καὶ νοητικὴ αὐτοῦ ἀνύψωσις διὰ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιστήμης, καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς πολιτείας ὡς κυρίου αὐτῆς σκοποῦ, διότι, ἐὰν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦτον παρολισθησῆ καὶ ἄρξη ἡ ἰδιοτέλεια, ἡ πολιτεία λαμβάνει βάσιν ἀνήθικον, ὅποτε φυγαδεύεται τὸ ἀνώτερον, μετ' αὐτοῦ δὲ τὸ καθῆκον, καὶ μετὰ τοῦ καθήκοντος ὁ πατριωτισμὸς, ἀνατρέπεται ἡ δικαιοσύνη, ὁ νόμος τοῦ παντός, ἐπομένως καὶ αὐτὴ ἡ πολιτεία.

Καὶ δυστυχῶς τοιοῦτον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διοργανισμὸν ἔχουσι πᾶσαι σχεδὸν αἱ πολιτεῖαι, διότι ἡ ἰδέα τοῦ ὠφελίμου κατ' ἔθνος ἢ κατ' ἄτομον εἶναι ἐπικρατεστέρα τῆς τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐπιστήμης· ἐκ τούτου δὲ πηγάζει ἡ κακοδιοικησία, ἡ κακοδαιμονία τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ἐκ τούτου ἡ πᾶντοπος τῶν ἐθνῶν κατ' ἀλλήλων ἀντιπαράστασις, ἐκ τούτου αἱ βαρεῖαι καὶ δυσβάστακτοι φορολογίαι καὶ ἡ μεγάλη συνεπῶς πτωχεία, ἐκ τούτου ἡ δούλωσις καὶ τυραννικὴ τῶν λαῶν ὑπὸ ἀθαιρέτους κυβερνήσεις καταπίεσις, ἐκ τούτου ἐν γένει πάντα τὰ κακὰ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Εἰς τοιαύτην δὲ ἰδιοτελεῖ πολιτείαν Θεὸς δὲν χωρεῖ, ἐπομένως οὐδὲ καθῆκον, θεοποιεῖται δὲ μόνον καὶ περιθάλλεται τὸ συμφέρον ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου μέχρι τοῦ κατωτάτου τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ὅταν ὅμως ἔθνος τι ἀπολέσῃ τὴν περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου ἰδέαν, δι' ὧν καὶ μόνον καθίσταται ἀληθῶς ἔθνος, ἀπόλλυσι τὸν ἀτομικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, καὶ ὀλισθαῖνον ἐπὶ τὸ χεῖρον, παραλλάττει καὶ κατασυντρίβεται.

Ὁ συγγραφεὺς πρὸς τούτοις διακρίνει τὴν περὶ τὴν πολιτείαν στρεφομένην ἰδιοτέλειαν ἀπὸ τῆς περὶ τὸ ἄτομον, καὶ χαρακτηρίζει οἰκειῶς ἀμφοτέρας. Ἡ περὶ τὴν πολιτείαν ἀφορῶσα θυσιάζει πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῆς πάσας τὰς ἄλλας, ἡ δὲ περὶ τὸ ἄτομον θυσιάζει χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος τοῦ ἀτόμου καὶ αὐτὴν τὴν πολιτείαν. Ἰσχυρίζεται ὀρθῶς καὶ δικαίως, ὅτι ἐν πολιτείᾳ, ἐν ἣ ἄρχει ἰδιοτέλεια ἀτομικὴ ἢ ἐθνικὴ, οὔτε ἀσφάλεια δύ-

ἴαται γὰ ὑπάρξει, οὔτε ἔξοχοι νόες καὶ χαρακτηῖρες γὰ ἀναφανῶ-
σιν, οὔτε εἰδικότητες γὰ μορφωθῶσιν εἰς διόρθωσιν τῶν κακῶς
κειμένων. Ἐν ἰδιοτελεῖ πολιτεία τὰ πάντα κανονίζονται κατὰ
τὸ εὐμετάβλητον συμφέρον, καὶ διὰ μὲν τὸ συμφέρον τῆς πολι-
τείας ἐνθουσιᾷ πολλάκις τὸ ἔθνος καὶ ἀνέχεται πᾶσαν ἄλλο-
τριαν ἀδικίαν, τὸ τοῦ ἀτόμου ὅμως καθίσταται ἀφόρητον καὶ ὡς
τάχιστα διαφθαρτικὸς τῆς πολιτείας σάραξ.

Ὁ συγγραφεὺς αἰτίους τῆς πολιτικῆς ταύτης ἀνωμαλίας καὶ
ἀδικίας δὲν θεωρεῖ τὰ άτομα, ἀλλὰ τὰ ἡμαρτημένα πολιτικὰ
ἀξιώματα, ὅσα ἐκ τῆς ἰδιοτελοῦς ἀρχῆς προέκυψαν, καὶ προτεί-
νει εἰς διόρθωσιν τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν τῶν λαῶν διαπαι-
δαγωγίαν, τὴν ὀρθὴν καὶ βάσιμον ἐν ταῖς ἐπιστήμας καὶ τῇ
ὑπερτάτῃ, ἥτοι τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐκπαίδευσιν, καὶ πρὸς αὐτὰς
συμμόρφωσιν τῶν πράξεων πάντων ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων.

Τοιουτοτρόπως, ὑποστηρίζει δικαίως, διὰ τῆς γνώσεως καὶ
διακρίσεως τῶν ἀρχῶν, ἡ πολιτεία καθίσταται ἔμφυχος, καὶ
τοιαύτη δὲν ἀγεται ὑπὸ ἀπειρίας καὶ τύχης, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀρε-
τῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης, φωταγωγομένης ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης,
ἡ δὲ ἱστορία, εἰς τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἀναφερο-
μενῆν, καὶ διὰ τοῦτο περιλαμβάνουσα ἀρχὴν, μέσον καὶ τέλος,
καθίσταται ἐπίσης ἐν ὅλον ὀργανικὸν καὶ ἔμφυχον, παριστῶ-
σα τὰς ἐποχὰς τῶν ἱστορικῶν γεγονότων βαδιζούσας παραλ-
λήλως πρὸς τὰς τοῦ σύμπαντος· διότι αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ διέπουσ
καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, οἷαι καὶ τὸ σύμπαν.

Ἡ ἱστορία λ. χ. μαρτυρεῖ καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι φυλαί τινες,
αἱ μὴ κατανικήσασαι τὸν ὕλισμόν, ἔμειναν ἐν βαρβάρῳ καὶ θη-
ριώδει καταστάσει, ἐκ τούτου δὲ δῆλον, ὅτι δὲν ἀπηλλάγη-
σαν αὐταὶ τῆς κυριαρχίας τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς· παρ' ἄλ-
λοις ἔθνεσιν ἡ ἱστορία ἀναφέρει γενναίας καὶ μεγαλόφρονας πρά-
ξεις, ἐξ οὗ ἀποδείκνυται ἡ ἐπικράτησις τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν.
Καὶ ἐν γένει ἀποδεικνύεται διὰ τῆς ἱστορίας, ὅτι προάγονται
τὰ ἔθνη εἰς ἐλευθερίαν, ἐπιστήμην, τέχνην καὶ πολιτισμόν, κα-
θόσον αἱ ἀνώτεροι ἀρχαὶ ἄρχουσι τῶν κατωτέρων. Ὡστε ὁ πολι-
τισμὸς πάσης ἐποχῆς καὶ τῶν νῦν πολιτειῶν δύναται γὰ ἐκτιμη-

θῆ κατά τὴν σχέσιν τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν πρὸς τὰς κατωτέρας. Ἄρα καὶ ὁ διέπων τὴν ἱστορίαν νόμος καθίσταται καταληπτὸς μόνον διὰ τῆς γνώσεως τῶν ἀρχῶν, ὁ δὲ ἱστορικὸς ὀφείλει διὰ τοῦτο πρωτίστως νὰ φωταγωγῆται ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης, τουτέστι τῆς φιλοσοφίας.

Γίνεται δ' ἐκ τῶν εἰρημένων φανερόν, ὅτι ἡ γνώσις τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως τῆς δημιουργίας, αὕτη δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀρχῶν, καὶ αὕτη ἐκ τῆς γνώσεως τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης. Ἡ γνώσις τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης καθίστησι καταληπτὴν καὶ ἀνυψοῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, μετὰ τῆς ἀνυψώσεως δὲ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ ἀνυψοῦται ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας. Οὕτω δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ κατωτέρου ἀνυψούμενος εἰς τὸ ἀνώτερον ἐξευγενίζεται, καὶ γίνεται ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαῖος ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ, ἡ δὲ ἱστορία τῶν πράξεων αὐτοῦ καθίσταται ὁ ἀψευδὴς μάρτυς τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατὰ τὸν προορισμὸν του.

Τοιοῦτον ἐν γένει τὸ ἐξαγόμενον τῆς νέας θεωρίας τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως, ἥτις δεόντως ἀναπτυχθησομένη, ὡς καὶ τοῦτο ὁ ἴδιος προτίθεται νὰ πράξῃ, καθὰ ἐν τέλει ἀναφέρει, θέλει ἀναντιρρότως φέροι νέαν τροπὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Η. Ν. ΣΤΡΟΥΜΠΟΣ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟΝ.

§ 1. κατερῶντας — κατάρροντας.

Γαλην. Τόμ. ΙΑ', σελ. 496 «Χρὴ δὲ πλύνειν οὐ κηρὸν μόνον ἀλλὰ καὶ πύτταν καὶ ῥητίνην ἔλαιόν τε καὶ πᾶν ὀτιοῦν ἄλλο τοιοῦτον τὸ μὴ κεραυνούμενον ὕδατι προθερμαίνοντασ συμμέτρως,

εἶτα *κατάρροτας* εἰς ἀγγεῖον πλατὺ καὶ μέγα πλήθος ὕδατος ἔχον ἐν ἑαυτῷ καθαρωτάτου τε ἅμα καὶ ἀποιοτάτου»

Ἡ *μετοχή κατάρροτας* εἶνε ἐσχάτως βάρβαρος καὶ παντελῶς ἀνήκουστος. Ὁ Γαληνὸς ἔγραψεν ἀναντιλέκτως «εἶτα *κατερῶντας* εἰς ἀγγεῖον πλατὺ καὶ μέγα», ὅπερ παραφθαρὲν ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων, τρεψάντων τὸ *Ε* εἰς τὸ *ΑΙ* καὶ τὸ *Ω* εἰς τὸ *Ο*, καὶ γενόμενον τὸ πρῶτον *καταίροτας* μετέπεσεν ἔπειτα κατὰ νέαν διάστροφον ἀνάγνωσιν εἰς τὸ τερατῶδες καὶ ἀλλόκοτον *μετάρροτας*.

Περὶ τῆς ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Γαληνοῦ γενομένης ὑπὸ τῶν γραφῶν μεταβολῆς τοῦ *μετΕρῶν* εἰς τὸ *μεταίρων* καὶ τοῦ *μετΕρῶμεν* εἰς τὸ *μεταίρομεν* καὶ τοῦ *ἐξΕρῶντος* εἰς τὸ *ἐξαιροῦντα* διελάβομεν ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῆ Τόμ. Ε', σελ. 91 καὶ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ Τόμ. Γ', σελ. 417.

Ἡ σύγχυσις τῶν ἐμπερὲς τὸ σχῆμα ἐχόντων στοιχείων *Ι* καὶ *Ρ* (*μεταίροτας* — *μετάΡροτας*) εἶνε οὐχὶ σπανία ἐν τοῖς ἀντιγράφοις, οἷον

ΑΙκλος (*Αἰκλος*) — *ΑΡκλος*,

ΑΙσιν (*Αἴσιν*) — *ΑΡσιν*,

οἰῶθη (*οἰῶθη*) — *οἰῶθη*,

αἰσχΙον — *αἰσχΡόν*,

αἰσχΡόν — *αἰσχΙον*,

ἩσΙοδον — εἰς *Ἡῶδον*,

τῷ *ΝαΙφ* (*Ναίφ*) — *τῶν αΡω*,

— *α ΔΙου* (*Δίου*) — *αδΡοῦ*,

πρῶΙρα (*πρῶρα*) — *πρῶΡρα*,

ἀν ἦΙ (*ἀν ἦ*) — *ἀνήρ*,

πεπόΡΙκεν — *πεποΙηκεν* (*ι = η*),

εὔποΡεῖν — *εὔ ποΙεῖν*,

οἰῶς — *οἰῶς*,

ἄΡδοι — *αΙδοι* (*ἄδοι*), κτλ.

Παρ' Ἡσυχίου φέρεται «*Ἐπαλας*: μετεωρίσας» ἀντὶ τοῦ *ἐπάΡας* καὶ «*Τετρημένος*: τὴν ψυχὴν τετιμωρημένος» ἀντὶ τοῦ *τετΙημένος* καὶ «*Περίεργασμαι*: ποιητὸν ἐποίησα[ν]» ἀντὶ

τοῦ περὶ *Ριττόν* (Ε=Ο καὶ ΙΤ=Η), κτλ. (Ἴδε *Λόγ. Ἑρμ.* Τόμ. Α', σελ. 104). Ἐν δὲ τῷ *Λεξικῷ* τοῦ Φωτίου σελ. 253, 17 ἀναγινώσκειται «Μειλίγμασιν: ἀπαιτήμασιν» ἀντὶ τοῦ ἀπάρΓΓ-μασιν. Πρβ. Ἡσύχ. «Μειλίγματα: ἀ[σ]πάργματα».

Ἐν τοῖς Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀποσπάσμασι Τόμ. Γ', σελ. 492, 18 Δινδ. κεῖται «δριμύς μὲν ἐστὶ καὶ δηκτικός, καθάπερ τὸ σίνηπι, καὶ τῆς χολῆς βιωτικός, τουτέστι τοῦ θυμοῦ, καὶ τοῦ φλέγματος διακοπτικός, τουτέστι τοῦ τύφου» ἀντὶ τοῦ βρωτικός ἦτοι βρωτικός.

Παρὰ Διοσκορίδῃ π. Ὑλ. Ἱατρ. Δ', 65 εὑρίσκειται γεγραμμένον «ἐνιοὶ μὲν οὖν τὰς κωδίας μετὰ τῶν φύλλων κόπτοντες ἐκθλίβουσι διὰ *πρεστήρος*», ποιεῖται δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ Σπρέγγε-λος (Τόμ. Α', σελ. 557) τὴν σημείωσιν τήνδε· «*Sic C. et post Asulan. editt.;* πιστῆρος Ald.» Τὸ *πρεστήρος* οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐσφαλμένη γραφή τοῦ *πιστήρος* (*Πιστήρος* — *πρεστήρος*). Πρβ. Δ', 76 (σελ. 571) «χυλιζέται δὲ ὁ φλοιὸς τῆς ῥίζης χλωρὸς κοπέεις καὶ ὑποτεθείς *πιστήρι*».

Ἴσως δὲ καὶ τὸ παρ' Ἀπολλωνίῳ π. Ἐπιρρ. σελ. 595, 2 «ὁ ΤΕ οὐκ ἐδύνατο παραλαμβάνεσθαι, ἐπεὶ οὐκ αὐτοτέλειαν ἀπαιτῶν ἕτερον λόγον ἀπήτει κτέ.» μετατυπωτέον εἰς τὸ ἀπαρτ(ιζ)ων, οὐχὶ δ' εἰς τὸ ἀποτελῶν, ὡς ὑπέλαβεν ὁ *Friedländer Νικάρ.* π. Ἰλιακ. Στιγμ. σελ. 7 ἐκδ. β'. Λέγει δ' ὁ Ἀπολλώνιος καὶ ἐν σελ. 530, 27 «αἰ μετοχαὶ ἀπαρτίζουσι διάνοιαν» (Πρβ. καὶ σελ. 532, 7) καὶ ἐν τῷ π. Συντάξ. σελ. 90, 5 «προσλαβὸν γὰρ τὸ ῥῆμα ἀπαρτίζει τὸν λόγον» καὶ σελ. 227, 18 «τὸ ἐλληνιστὶ προσλαβὸν τὸ λέγω ἀπαρτίζει τὸν λόγον» καὶ σελ. 281, 11 «τὰ δὴ προκατελεγμένα τῶν ῥημάτων πρὸς εὐθείας σύνταξιν ἀπαρτίζει διάνοιαν» καὶ σελ. 300, 4 «καὶ τὸ μὲν ἀπαρτίζον τὴν διάνοιαν παρασύμβαμα».

Περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ Ι εἰς τὸ Γ καὶ τοῦ Γ καὶ Ρ εἰς τὸ Ι ποιεῖται λόγον καὶ ὁ Γαληνὸς γράφων Τόμ. ΙΓ', σελ. 995 «Τούτο δ' ἔπραξεν ὁ Μενεκράτης, ἐπειδὴ πολλάκις οὐ μόνον ἀκόντων ἀμαρτάνεσθαι συμβαίνει κατὰ τὰς γραφὰς ἀλλὰ καὶ διὰ φθόνον ἐκόντων ἐνίων, τὸ μὲν Ο γράμμα Θ ποιούντων διὰ μέσης τῆς

στρογγύλης γραμμῆς ἔλκυσθείσης ἑτέρας ἐγκαρσίας, τὸ δὲ ἰῶτα γράμμα· (Γγράμμα) προστεθείσης ἑτέρας ὁμοίως ἐγκαρσίας, ὡσπερ καὶ ἀποξυσθείσης μιᾶς γραμμῆς ἐκ τοῦ γάμμα καὶ ῥῶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἰῶτα καταλείπεσθαι συμβαίνει».

§ 2. μή τι — μήτ' ἢ μή τις.

Γαλην. Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 706 «μήτ' οὖν ἡ λέξις ἡμάρτηται, καθάπερ καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν ἀμαρτημάτων ἐν πολλοῖς τῶν βιβλίων ἐφυλάχθη, τοῦ πρώτου γραφῆως ἀμαρτόντος» καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 918 «μή τις οὖν ἐρμάσματα μὲν ὠνόμασε τὰ κατὰ τὴν ἐπίδεσιν αὐτῶν ἕνεκα τοῦ φυλάττεσθαι τὸ πεπονηθὸς ἀκίνητον—ἀποσπρήγματα δὲ δοκεῖ μοι λέγειν ὅσα κτέ.»

ἘΑδιάφορος ἔμεινεν ἡ γραφή ἐν τόμ. ΙΕ', σελ. 195 «μή τι οὖν ἑτέρως μὲν ἦν γεγραμμένον, ἤμαρτε δὲ ὁ μεταγραψάμενος αὐτό» καὶ ἐν Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 727 «μή τι οὖν ἀντὶ τοῦ γλαυκοῦ τὸ χαροπὸν ἔγραψεν ὁ Ἰπποκράτης παρενεχθεὶς ἐν τῇ προσηγορίᾳ· τί γὰρ ἂν ἄλλο τις εἴποι;». Ὡς δὲ παρὰ τῷ Γαληνῷ ἀνεγνώσθη μή τις ἀντὶ τοῦ μή τι, οὕτω παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ σελ. 885 «ἂ πρὸς τὸν ἐθνικὸν βίον [κατ' οὐδένα τρόπον] οὐδ' ὅπως ΤΙΣ οὖν οἰκειωτέον» ἀντὶ τοῦ ὅπως ΤΙ οὖν.

Παρέχουσι δ' ἡμῖν παραδείγματα τῆς τοῦ μή τι ἐπ' εἰκαστικῆς ἐννοίας χρήσεως, ἐφ' ἧς συνωνυμεῖ τῷ μήποτε, καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ, οἷον Ἐπίκτ. ἘΠοσπ. 175 «μή τι οὖν καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς παράγγελμα παρέλκον ἐστί» καὶ Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 353, 24 «μή τι οἰκειῶν ἐστί τῇ περὶ σημείου σκέψει καὶ τὴν περὶ αὐτῆς ζήτησιν συνάπτειν», κλπ., καὶ μάλιστα ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης λέγων σελ. 528 «καὶ μή τι πρὸς τούτους ὁ ἀπόστολος—ἀποτεινόμενος γράφει» καὶ σελ. 693 «καὶ μή τι τοῦτ' ἦν ὃ ἠνίσσετο ὁ προφήτης» καὶ σελ. 771 «καὶ μή τι τὸ πολυπέριον τῆς γνώσεως αἰτούμενος ὁ Δαβὶδ γράφει» καὶ σελ. 774 «καὶ μή τι ἡ γνῶσις ἰδίωμα ψυχῆς τυγχάνει λογικῆς» καὶ σελ. 809 «μή τι οὖν εἰκότως κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονέναι ὁ ἄνθρωπος εἴρηται» καὶ σελ. 886 «μή τι οὖν τέλειοι γίνεσθαι ὀφείλομεν, ὡς ὁ πατὴρ βούλε-

ται» καὶ σελ. 937 «μή τι οὖν οὐ κατὰ στέρησιν χρόνου ἄχρονα λέγεται ταῦτα ἀλλὰ κατὰ μείωσιν». Πρβ. καὶ σελ. 550. σελ. 575. σελ. 576. σελ. 870. σελ. 873. σελ. 885. σελ. 933. σελ. 1003.

§ 4. μήποτε — μήν ποτε.

Γαλην. Τόμ. ΙΘ', σελ. 86 «Ἀττικὸν ἀγγεῖον: Ἀττικὴν χύτραν, καὶ μήν ποτε τὸν καλούμενον ἐχίνον» καὶ κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν μετάφρασιν «*aliquando quoque echinum appellatum*».

Ἐν μόνον γράμμα κακῶς παραβλαστῆσαν πλημμελῆ τὴν ῥῆσιν κατέστησεν. Ἡ ὑγίης γραφὴ εἶνε «καὶ μήποτε τὸν καλούμενον ἐχίνον», τουτέστι «καὶ ἴσως τὸν καλούμενον ἐχίνον», ὡς ἐν Τόμ. ΙΖ', ἀ, σελ. 745 «καὶ μήποτε διὰ τοῦτο ἀνεγράφη ὁ ἄρρωστος, ἵνα δείξῃ διὰ τούτου ὅτι οὐ χρὴ προσδοκᾶν θάνατον, ἐλαιώδους ἀπορηθέντος (Γρ. ἀποϚρηθέντος)». Πρβ. καὶ σελ. 562 ἀδιὰ τοῦτο γὰρ μήποτε καὶ τὸν κῆπον παρέθετο κἀντεῦθεν τὴν ἀφορμὴν τῷ πυρετῷ γεγονέναι ὑπεμφαίνων», ὕπερ ἀτόπως ῥωμαῖστὶ ἐρμηνεύεται «*ob id enim et hortum nunquam arposuisset hincque feбри causam exitisse manifestans*».

Μυριόλεκτον ἐν τῷ παρημακότι ἑλληνισμῷ εἶνε τὸ μήποτε ἐπ' εἰκαστικῆς ἐννοίας ταττόμενον καὶ τῷ ἴσως ἢ τάχα συνωνυμοῦν.

Πάμπολλα παραδείγματα τῆς τοιαύτης χρήσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιρρήματος παρέχει ἡμῖν ὁ Ἀρποκρατίων, οἷον σελ. 6, 6: μήποτε ἀντὶ τοῦ συνόδους νῦν.

23, 11: μήποτε οἱ μήπω ἐξειλοχότες κτέ.

26, 7: καὶ μήποτε πρόδρομοὶ τινές εἰσιν.

37, 5: μήποτε δὲ Ἄντεια γραπτέον διὰ τοῦ T.

40, 11: μήποτ' ἐπώνυμόν ἐστιν.

45, 13: μήποτε δὲ καὶ εἰδός τι δίκης ἐστὶν ἢ ἀπογραφή.

54, 1: μήποτε γραφικὸν ἀμάρτημα.

62, 18: μήποτε δὲ καὶ πᾶν ὑποζύγιον.

72, 4: μήποτε οὖν ἐνθεν τοὺς κιναιίδους βατάλους καλοῦσι.

82, 5: μήποτε δ' ἐμφαίνουσιν οἱ συγγραφεῖς ὡς κτέ.

- σελ. 88, 11: μήποτε δὲ μᾶλλον ἂν εἶη ὅστις κτέ.
- 91, 15: μήποτε ἀντὶ τοῦ καταβαλόντος καὶ καταθέντος.
- 95, 13: μήποτ' οὖν — κεκώλυνται διαμαρτυρεῖν οἱ ξένοι.
- 110, 4: μήποτε δὲ παρὰ τὸ ἐλεῶν — γεγένηται τοῦνομα.
- 137, 4: μήποτε δὲ ἀπὸ τῶν ὑφαινότων ἢ μεταφορᾷ.
- 152, 11: μήποτε ἀντὶ τοῦ θέντα.
- 153, 7: μήποτε θέτην λέγουσι τὸν ὑποθήκην θεθεικότα.
- 179, 1: μήποτε δὲ δεῖ γράφειν βλιμάζῃ.
- 196, 10: μήποτ' οὖν γραπτέον καὶ παρ' Ἡροδότῳ κτέ.
- 199, 10: μήποτε γραπτέον Βάστειραν ἢ κτέ.
- 209, 14: μήποτε δὲ—γραπτέον ἦν διὰ τοῦ Ν Ναίς.
- 211, 1: μήποτε δὲ βέλτιον φέρεται ἐν τοῖς Ἀττικιστοῖς κτέ.
- 213, 8: μήποτε ἐορτή τις ἦν Νεμέσεως.
- 213, 13: μήποτε νεώρια λέγεται ὁ τόπος ἅπας.
- 216, 3: προστιθεὶς ὅτι μήποτε — οὕτως ἐλέγετο.
- 225, 4: μήποτε δὲ ὕστερον νενομίσται.
- 225, 13: μήποτε ὁ φραγμὸς — οὕτω καλεῖται.
- 226, 7: μήποτε μέντοι τὸ ὄρον — σημαίνει ξύλον τι.
- 230, 2: μήποτε δὲ ἐπὶ τόπου τινός.
- 231, 8: μήποτε παλιναίρετον λέγει ὁ ῥήτωρ τὸν Πολύευκτον.
- 246, 17: μήποτε ὁ ἡμεῖς λέγομεν ἐποίκιον.
- 247, 16: μήποτε τοιοῦτόν ἐστι τὸ λεγόμενον.
- 248, 14: μήποτε δὲ περιστοίχους κέκληκεν ὁ ῥήτωρ κτέ.
- 254, 14: μήποτε μέντοι ἐνταῦθα δεῖ γράφειν κτέ.
- 259, 5: Δίδυμος, μήποτε, φησὶν, ἄλλα τινὰ ἐστὶν ἐπιτίμια.
- 272, 6: μήποτε οὖν τὰς μὲν ἰδιωτικὰς ἐλαίας καλοῦσι.
- 275, 15: μήποτε δὲ ὡς ἀγοραῖον καλούμενον.
- 284, 15: μήποτ' οὖν ἀρχὴ τις ἦν καθεσταμένη.
- 290, 3: μήποτε δὲ ἀπὸ Τιτακοῦ ὠνομάσθησαν.
- Εἰπὼν δ' ἐν σελ. 116, 14 «μήποτε ἀντὶ τοῦ ξένος ἦν καὶ οὐχ, ὡς Δίδυμός φησιν, ἀντὶ τοῦ οὐκ Ἀττικῶς διελέγετο ἀλλὰ ξενικῶς» λέγει ἐν σελ. 215, 10 ἀένιοι μὲν οἷον ξένη διαλέκτῳ χρῆσθαι, τάχα δ' ἂν εἶη μᾶλλον τὸ ἐν τῇ ξένη διατρίβειν. Πρβ. καὶ σελ. 278, 14 αεῖη δ' ἂν ὁ Στεφανηφόρος ἦτοι τῶν

Ἡρακλέους υἱέων εἰς τῶν γενομένων ἐκ τῶν Θεστίου θυγατέρων, οὗ μνημονεύει Ἑλλάνικος ἐν Ἰ' Φορωνίδος· ἢ μήποτε τοῦ Ἀττικοῦ Στεφανηφόρου τὸ ἠρῶν ἦν, οὗ πάλιν ὁ αὐτὸς Ἑλλάνικος ἐν Β' Ἀθίδος μέμνηται».

Καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ὀριγένους συγγράμμασιν ἀπαντᾷ συχνάκις τὸ ἐπίρρημα *μήποτε* ἐπὶ τῆς προειρημένης ἐννοίας. Εὐρίσκεται δὲ καὶ ἐν ταῖς Διατριβαῖς τοῦ Ἐπικτήτου καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ καὶ παρὰ Λογγίνῳ καὶ παρὰ Σέξτω τῷ Ἐμπειρικῷ καὶ παρ' Ἰουλιανῷ καὶ παρ' Ἀθηναίῳ καὶ παρὰ Κλεομήδει καὶ παρὰ Πάππῳ τῷ Ἀλεξανδρεῖ καὶ παρὰ Πολυδεύκει καὶ παρ' ἄλλοις πολλοῖς, ὧν τὰ μαρτύρια θὰ καταλέξωμεν ἐν ἐτέρῳ τόπῳ.

Ἐποιήσαντο δὲ λόγον περὶ τῆς χρήσεως ταύτης τοῦ προκειμένου ἐν τῷ λόγῳ ἐπιρρήματος ὁ Κασαύδων *Παρατηρ. εἰς Ἀθίν.* σελ. 32, 23 καὶ ὁ Βεντλήσιος *Διατριβ. περὶ τῶν Ἐπισ.* τοῦ *Φαλάρ.* κτλ. σελ. 123 καὶ ὁ Σχαιφῆρος *Ἑλλησίφ.* σελ. 437 κέξ. καὶ ὁ Στούρτζιος *Ἑλλαν.* σελ. 61 καὶ π. *Διαλ. Μακεδ.* καὶ *Ἀλεξ.* σελ. 184. Πρβ. καὶ Schweighäuser *Ἐπικτ. Τόμ. Γ',* σελ. 392 καὶ *Παρατηρ. εἰς Ἀθίν.* Τόμ. Α', σελ. 107. Ἐπι δὲ Βουτμαννὸν *Δημοσθέν. κ. Μειδ.* σελ. 135 καὶ Κυνηῆρον *Διεξοδ. Γραμματ.* Τόμ. Β', σελ. 1043 ἐκδ. β'.

§ 4. *μελάρδρον* — *μελλήδρον*.

Φώτ. Δεξ. σελ. 256, 25 «*Μελλήδρον*: ἡ τῆς δρυός μήτρα».

Ὁ Ναβῆρος, ἀνὴρ ἐλλόγιμος ἐπὶ σοφία καὶ ἐμοὶ φίλτατος, γράφει περὶ τοῦ προκειμένου ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Φωτίου Τόμ. Α', σελ. 414 «*Non intelligo. An* φιλόρα *pro* μήτρα?»

Τὸ *μήτρα* ἔχει ὑγιέστατα, παρεφθαρμένον δ' εἶνε τὸ *μελλήδρον*, ἀνθ' οὗ ἀναγνωστέον *μελάρδρον*. Πρβ. Θεόφραστ. Φυτ. Ἱστορ. Α', ζ', 2 «διαφέρουσι δὲ αὐταὶ (αἱ μήτραι) καὶ τοῖς χρώμασι· μέλαιναί γὰρ δὴ πᾶσαι καὶ τῆς δρυός, ἣν καλοῦσι *μελάρδρον*» καὶ Ε', γ', 1 «καὶ ἡ μὲν πύξος ὅλη, τῆς δὲ ἐβένου ἡ *μήτρα*, ἐν ἣ καὶ ἡ τοῦ χρώματός ἐστι μελανία — πυκνὸν δὲ καὶ ἡ τῆς δρυός *μήτρα*, ἣν καλοῦσι *μελάρδρον*» (*Ἴδε καὶ

Κοραῖν Ξενοκρ. καὶ Γα.λην. σελ. 173 καὶ 175 καὶ Δαρεμβέρ-
γην Ὀρειβασ. Τόμ. Α', σελ. 602). Ἀντὶ τοῦ «μέλαινοι γὰρ δὴ
πᾶσαι καὶ τῆς δρυός» ὁ μὲν Σνειδῆρος εἶκασε «μέλαινοι γὰρ δὴ
πᾶσαι καὶ μάλιστα ἢ τῆς δρυός», ὁ δὲ Οὐϊμμῆρος ἐξέδωκε «μέ-
λαινοι γὰρ τῆς ἐβένου καὶ τῆς δρυός».

Ἐν Ὀδυσσεΐας Ξ, 12 φέρεται «τὸ μέλαν δρυός ἀμφικεάσ-
σας», περὶ οὗ ἀναγινώσκειται ἐν τοῖς παλαιοῖς σχολίοις σελ. 580,
4 «Τὸ μέλαν δρυός: ἦτοι τὸ δάσος ἢ τὴν ἐντεριώνην, τὸ ἐγκάρ-
διον τῆς δρυός· μελάνδρουον γὰρ λέγεται διὰ τὴν χροίαν· ὁ δὲ
Ἀριστοφάνης τὸν φλοῖον τῆς δρυός. Τὸ μέλαν δρυός τὴν ἐντερι-
ώνην φασὶν οὕτω καλουμένην· ὁ δὲ Ἀρίσταρχος τὸν φλοῦν· ὁ δὲ
Κράτης τὴν δασύτητα τῶν φύλλων μελάνδρουόν φησιν, ὡς καὶ
Αἰσχύλος φησὶ Φιλοκτῆτη· κρεμάσασα τόξον πίτυος ἐκ μελαν-
δρούου» καὶ ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 1748, 56
«Μέλαν δὲ δρυός οἱ μὲν τὴν ἐντεριώνην φασὶν ἔχουσαν τὸ ἐγκάρ-
διον τῆς δρυός μέλαν ὡς τὰ πολλὰ ὄν· Ἀρίσταρχος δὲ τὸν φλοῦν
οὕτω νοεῖ· Κράτης δὲ τὴν δασύτητα καὶ πολλὴν πυκνότητα τῶν
φύλλων μελάνδρουον καλεῖ, ὡς αἰτίαν τῆς ξύλου μελανίας διὰ τῆς
σκιάς· φέρεται δὲ καὶ Αἰσχύλου χρῆσις ἐν Φιλοκτῆτη· κρεμάσασ
τόξον πίτυος ἐκ μελάνδρουου. Ἐν δὲ ῥητορικῶν λεξικῶν εὕρηται
καὶ ὅτι μήτρα τὸ μέσον τοῦ ξύλου, ὃ τινες ἐντεριώνην λέγουσιν,
ὥστε ταῦτόν εἶναι τῆς λόγῳ τούτῳ μήτραν, ἐντεριώνην καὶ μέ-
λαν δρυός». Πρὸς καὶ Παρεκβολ. εἰς Διονύσιον. σελ. 273, 30 Διδ.
«Διὸ καὶ παρ' Ὁμήρου ἔν τῳ μέλαν δρυός ἀμφικεάσασας μέλαν
δρυός τινες τὴν τῶν φύλλων εἶπον δασύτητα διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν
ἀποτελουμένην μελανίαν τῆς σκιάς» καὶ σελ. 327, 22.

Περὶ τοῦ μέλαν δρυός ποιεῖται λόγον καὶ ὁ Ἡσύχιος γρά-
φων «Μέλαν δρυός: ἢ ἐν τοῖς δένδροις δασύτης καὶ ἢ τῶν ξύ-
λων ἐντεριώνη» καὶ «Τὸ μελάνδρουος: τὸ μέσον τοῦ ξύλου
διὰ τὸ εἶναι εὐτονον τοῦτο τὸ μέρος. Ἄλλοι δὲ διαστείλαν-
τες τὸ μέλαν δρυός εἰς δύο μέρη λόγου ἀποδεδώκασι τὸ μέσον
τῆς δρυός μέρος (διὰ τὸ) μέλαν εἶναι καὶ ἄσηπτον διαμένειν».
Τὸ μελάνδρουος φαίνεται ἡμῖν ἀλλόκοτον καὶ ἴσως μεταγρα-
πτέον μελάνδρουον.

Τῶν νεωτέρων ἄλλοι μὲν συμφωνοῦντες τῷ Ἀριστάρχῳ ἐκλαμβάνουσι τὸ μέλαρ δρυός ἀντὶ τοῦ φλοιοῦ τῆς δρυός, ἄλλοι δὲ ἀντὶ τοῦ ἐγκαρδίου ἢ τῆς μήτρας (Ἴδε Δοιδερλῖνον Ὀμηρ. Γλωσσ. § 2149 καὶ Ἀμείσιον Ὀδυσσ. Ξ, 12 *Aph.* Πρβ. καὶ Λεξ. Ὀμηρ. Ἐβελ. Τόμ. Α', σελ. 105 κέξ.).

Ὁμοίως τῷ μελάρδρον ἐῖνε ἐσχηματισμένον τὸ γεράνδρον, οὗ ποιεῖται χρῆσιν ὁ Θεόφραστος καὶ ἄλλοι (Πρβ. Σπαννέμιον *Καλλιμ.* Τόμ. Β', σελ. 38 Ἐρν.). Λέγεται δὲ καὶ ἀκρόδρον — ἀκρόδρα καὶ ἐνδρον. Ἡσύχ. «Ἐνδρον: καρδία δένδρου καὶ τὸ μέσαθον»

Ἐν τῇ παρὰ τῷ Φωτίῳ φερομένη πλημμυλεῖ γραφῇ μελλήδρον παρατηρεῖται μετάπτωσις τοῦ Α εἰς τὸ Δ καὶ τοῦ Ν εἰς τὸ Η (*μελλΑΝδρον* — *μελλΑΗδρον*). Τῆς συγχύσεως τοῦ Α καὶ Δ θὰ καταλέξωμεν ἀλλαχοῦ πολλὰ παραδείγματα (Πρβ. καὶ Μέρ. Πέμπτ. § 1), οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ τῆς τοῦ Ν καὶ Η. Βάστιος *Γρηγορ. Κορ.* σελ. 429 Σχαιφ. «nam litterae η et ν formis pictae maiusculis tam similes sunt, ut, nisi sensum vocis consulas, internoscere non possis» καὶ Κόβητος *Μνημοσ.* 1878, σελ. 383 «Difficillime in libris antiquis discernuntur Η et Ν».

§ 5. διασήσας — διασεισας.

Διοσκορίδ. Τόμ. Α', σελ. 252 «εἶτα ἀλέσας καὶ διασεισας κοσκίνῳ λεπτῷ ἀπόθου».

Τὸ παντελῶς ἀνάρμοστον ἐν τῇ προκειμένη ῥήσει διασεισας ἐκ τοῦ διασειῶ ἐπάναγκες εῖνε νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ διασήσας ἐκ τοῦ διασήθω. Ὁρθῶς ἀναγινώσκειται ἐν σελ. 711 «ἔπειτα κόψας αὐτῆς μνᾶν μίαν καὶ διασήσας λεπτῷ κοσκίνῳ ἐνδῆσον ὀθονίῳ ἀραιῷ» καὶ ἐν σελ. 746 «τὸ δὲ ἐγκαθήμενον πράως διασήσαρτες μεταχέουσιν εἰς ἕτερον ἀγγεῖον». Πρβ. καὶ Ἱπποκρατ. Τόμ. Β', σελ. 22 «καὶ καταλέσαντες καὶ διασήσαρτες» καὶ σελ. 638 «κόψας καὶ διασήσας». Ἔτι δὲ σελ. 699 «τοῦ σελίνου τὸν καρπὸν φῶσαι καὶ κόψαι καὶ σῆσαι καὶ ἐρύσιμον ὠσαύτως καὶ μήκωνος καρπὸν ξὺν ἀλφίτοισι σῆσαι».

Εἶνε δὲ μάλιστα συνήθης τῷ Διοσκορίδῃ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικού παρακειμένου τοῦ ἀπλοῦ ῥήματος, οἷον Τόμ. Α', σελ. 68 «*ασύρνης κεκομμένης καὶ σεσησμένης*». σελ. 637 «*τέφραν σεσησμένην ἐπὶ γῆς καταστρώσαντες*». σελ. 728 «*θύμου κεκομένου καὶ σεσησμένου*». σελ. 732 «*νάρδου ἀγρίας τῆς ῥίζης προσφάτου λειώσας σεσησμένης κάθες κτέ.*». σελ. 734 «*σελίνου σπέρματος ὠρίμου νέου σεσησμένου κτέ.*». σελ. 737 «*σεσησμένα ἐν ὀθονίῳ δήσας κτέ.*». Τόμ. Β', σελ. 60 «*ὁμοίως δὲ καὶ ῥίζαν γεντιανῆς ἀποθέσθαι κεκομμένην καὶ σεσησμένην*». σελ. 262 «*σὺν σιδίοις κεκομμένοις καὶ σεσησμένοις*». σελ. 280 «*αμυγνυμένου ποτὲ ὀριγάνου κεκομμένου καὶ σεσησμένου*». Κακῶς ἐν Τόμ. Α', σελ. 88 εἶνε γεγραμμένον «*μίσγουσι δὲ ἔνιοι δολίζοντες ῥητίνην πιτυίνην σεσησμένην καὶ γύριν*» ἀντὶ τοῦ *σεσησμένην*. Πλημμελῶς ἔχει καὶ τὸ ἐν σελ. 240 «*κάλλιστος δὲ ὁ πρότερον σῆθεις γίγνεται χόνδρος*». Ὁ ὀρθὸς τύπος εἶνε *σησθεις*, ὡς ἐν σελ. 770 «*ἄμεινον δὲ ἐστὶ τὸ πρῶτον ἀποσησθέν*». Πρβ. καὶ *σηστέον* σελ. 240 καὶ 770 καὶ Γεωπον. Γ', ζ', 1.

Καὶ παρ' Ὀρειβασίῳ φέρεται καθ' ἡμαρτημένην ἀνάγνωσιν Τόμ. Β', σελ. 227, 8 «*καὶ κόψας ὡς ὅτι λεπτότατα καὶ διασεύσας*» καὶ σελ. 260, 5 «*ἔπειτα μετρίως κόψας καὶ διασεύσας*» ἀντὶ τοῦ *διασήσας* (Πρβ. καὶ σελ. 348, 1 καὶ σελ. 434, 13)· ἔτι δὲ σελ. 362, 12 «*καὶ ξηρὰ δὲ ἡ κεφαλὴ ὁμοῦ τῷ σπέρματι κοπεῖσα καὶ σεισθεῖσα*» ἀντὶ τοῦ *σησθεῖσα*. Πρβ. σελ. 268, 7 «*τὰ ξηρὰ πάντα ὁμοῦ κόπτειν δεῖ καὶ σῆθειν*» καὶ Τόμ. Α', σελ. 405, 10 «*θύμου κεκομμένου καὶ σεσησμένου*» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 554, 25 «*τοῦ μὲν ἐλλεβόρου δίχα τῆς ἐντεριώνης κεκομένου καὶ σεσησμένου*».

Ἐν Τόμ. Β', σελ. 364 κεῖται «*ὑσσωπον ἡ πῶα ξηρὰ κόπτεται καὶ σεύεται*», ὅπερ ἡμεῖς οὐδαμῶς ὀκνοῦμεν νὰ μετατυπώσωμεν εἰς τὸ *σήθεται*. Πρβ. Γαλην. Τόμ. ΙΒ', σελ. 829 «*τὰ ξηρὰ κόπτεται καὶ σήθεται, ἡ δὲ κόλλα ὄξει βρέχεται*» καὶ Τόμ. ΙΓ', σελ. 103 «*τὰ ξηρὰ κόπτεται καὶ σήθεται λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ*».

᾽Ορθῶς ὁ Δαρμευβέργης ἐξέδωκεν ἐν Τόμ. Α', σελ. 289, § «σῆσαι λεπτῶ κοσκίνῳ» ἀντὶ τοῦ φερομένου ἐν τοῖς κώδιξι σείσαι. ᾽Αλλὰ παραχθείς ὑπὸ τῆς πρὸ μικροῦ μνημονευθείσης πλημμελοῦς γραφῆς σείσται ἔγραψεν ἐν Τόμ. Β', σελ. 864 «σειέται: il semble que σείω était employé dans le sens de σῆθω passer au tamis. Peut-être, dans le IV livre (ch. 7, t. I, p. 289, l. 3), aurions-nous dû ne pas changer σείσαι en σῆσαι».

᾽Αναγινώσκεται δὲ καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου «Σινιάσαι: σείσαι, κοσκινεύσαι» καὶ ἐν τῷ τοῦ Φωτίου σελ. 512, 22 «Σινιάσαι: σείσαι, κοσκινῆσαι (Γροσκοκινῆσαι), θορυβῆσαι, ταράξαι, πειράσαι» (Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. σινιάσαι καὶ Δοδέκκιον ᾽Ρηματ. σελ. 93). ᾽Αλλ' ἴσως ἡ ἀληθὴς γραφὴ εἶνε σῆσαι. Τὰ ἐν τῷ Μεγάλῳ ᾽Ετυμολογικῷ σελ. 710, 39 γεγραμμένα «Καὶ ἐκ τοῦ σῶ, ὃ δηλοῖ τὸ σείω, ἕτερον παράγωγον ῥῆμα τὸ σῆθω, τὸ κοσκινίζω» ὃ δηλοῖ τὴν αὐτὴν κίνησιν συνεχῆ τὴν ἐν τῷ κοσκίνῳ οὐδεμίαν δύνανται νὰ ἔχωσι ῥοπήν εἰς πίστωσιν τῆς γραφῆς σείσαι. Παρασημειωτέον δ' ὅτι, ἂν τὸ ὄνομα εἶνε σινιατήριον ἄνευ τοῦ Σ, ὀφείλει τὸ ἀπαρέμφατον τοῦ ἀορίστου νὰ προπερισπασθῆ, οἷον σινιαῖσαι.

§ 6. ἀποσεσησμένα — ἀποσεσεισμένα.

Γαλην. Τόμ. ΙΑ', σελ. 218 «τὴν μὲν πρώτην προσφορὰν ἄλφωτα κριμνῶδη πεφρυγμένα, εὔ ἀποσεσεισμένα».

Οὐχὶ ἀποσεσεισμένα διὰ τῆς διφθόγγου ΕΙ, ὅπερ οὐδὲν σημαίνει ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, ἀλλ' ἀποσεσησμένα διὰ τοῦ φωνήεντος Η ἦτο κατ' ἀρχὰς γεγραμμένον, παρέφθειραν δ' αὐτὸ οἱ βιβλιογράφοι.

Πολλάκις δ' ἐν τοῖς τοῦ Γαληνοῦ γίνεται χρῆσις τῆς ἀπλῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, οἷον Τόμ. ΙΒ', σελ. 827 «κεκομμένα καὶ σεσησμένα λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ». σελ. 839 «κεκομμένης καὶ σεσησμένης λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ». σελ. 869 «πεπέρεως λευκοῦ κεκομμένου καὶ σεσησμένου». Τόμ. ΙΓ', σελ. 58 «πεφωγμένου καὶ κεκομμένου καὶ σεσησμένου» (Πρβ. καὶ σελ. 59 καὶ 84). σελ. 100 «πεπέρεως κεκομμένου καὶ σεσησμέ-

του». σελ. 248 «μυροβαλάνου τῶν λεπύρων κεκομμένων καὶ σεσησμένων». σελ. 257 «τῆλεως ἀλληλεσμένης καὶ σεσησμένης». σελ. 258 «ἀψινθίου ξηροῦ λείου καὶ σεσησμένου» (Πρβ. καὶ σελ. 282). σελ. 301 «ροῖᾶς κελύφων (Γρ. κελυφῶν) κεκομμένων καὶ σεσησμένων». σελ. 356 «καππάρως ρίζης κεκομμένης καὶ σεσησμένης» καὶ «ἅπαντα μίξας κεκομμένα καὶ σεσησμένα ἀπόθου εἰς ἄγγος κεραμεοῦν» (Πρβ. καὶ σελ. 779 καὶ 1028). Τόμ. ΙΔ', σελ. 309 «καστόριον κεκομμένον καὶ σεσησμένον» (Πρβ. καὶ σελ. 462). Τόμ. ΙΘ', σελ. 668 «ἀλθαίας ρίζαν καλῶς κεκομμένην καὶ σεσησμένην καλῶς».

Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐκ τοῦ Δαμοκράτους ἀποσπάσμασι Τόμ. ΙΔ', σελ. 129 «τὰ ξηρὰ πάντα παραπλάσεις σεσησμένα» καὶ σελ. 130 «πάλιν ἐνώσας λεία καὶ σεσησμένα» καὶ σελ. 132 «σεσησμένα ταῦτα πάντα μέλιτ' ἀναλάμβανε» καὶ «κεκομμένα ταῦτα πάντα καὶ σεσησμένα» καὶ σελ. 196 «γεντιανῆς τὴν ρίζαν εὖ σεσησμένην».

Κακῶς εἶνε γεγραμμένον ἐν Τόμ. ΙΔ', σελ. 364 «κεκαυμένου καὶ σεσημένου» ἀντὶ τοῦ σεσησμένου. Ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Β', σελ. 865 φέρεται κατὰ τάντίγραφα σεσησμένον καὶ σεσημένον καὶ σεσεΙσμένον (Πρβ. καὶ σελ. 319), ἀλλ' ἐν σελ. 255 μόνην τὴν ὀρθὴν γραφὴν σεσησμένου ἔχουσι τάντίγραφα. Ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου εἶνε καὶ ὀρθῶς παρὰ τῷ Γαληνῷ προενηνεγμένη καὶ πλημμελῶς, οἷον Τόμ. ΙΓ', σελ. 1024 «κοπέντα καὶ σησθέντα λεπτοτάτω κοσκίνῳ» καὶ σελ. 638 «ταῦτα κοπέντα καὶ σηθέντα λεπτοτρήτω κοσκίνῳ». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙΔ', σελ. 99 «κοπέντα καὶ σηθέντα λεπτῷ κοσκίνῳ». Εὐρίσκεται δὲ καὶ διασηθέντα γεγραμμένον ἐν Τόμ. ΙΒ', σελ. 924 «κοπέντα δηλονότι καὶ διασηθέντα», ὅπερ, ἴν' ἔχη ὀρθῶς, ὀφείλει νὰ προενεχθῆ μετὰ τοῦ Σ διασηθέντα», ὡς ἐν σελ. 885 «διασησθέντα καλῶς λεπτῷ κοσκίνῳ». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 137 «σητανῶδει: ἦτοι ἐκ τῶν σητανίων πυρῶν ἢ (ἐκ) διασεσησμένων καὶ λεπτῶν ἀλεύρων» (*Ἴδε καὶ Λοβέκκιον Σοφοκλ. Αἰ. σελ. 319 ἐκδ. β'. Πρβ. δὲ καὶ Ἀρεταῖ. σελ. 178. 193. 205. 208. 214. 216 Ἐρμ.).

Ὡς δ' ἐλέγετο *σησθείς* καὶ *σεσησμένος*, οὕτω καὶ ἀσηστος, οἷον Δίφιλ. παρ' Ἀθην. σελ. 115, γ' αἰξ ἀσήστων ἀλεύρων γινόμενοι» καὶ Σέλευκ. παρ' Ἀθην. σελ. 114, β' ἐρικίταν δὲ καλεῖσθαι τὸν ἐξ ἐρηριγμένου καὶ ἀσήστου πυροῦ γινόμενον καὶ χονδρώδους». Πρβ. καὶ *σῆστρον*. Ἡσύχ. «*Σῆστρα*: κόσκινα».

Εὐρίσκεται δὲ παρὰ τῷ Γαληνῷ καὶ τὸ ἀπαρέμφατον τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, οἷον Τόμ. ΙΔ', σελ. 50 «εὐδηλον δ' ὅτι *σεσησθαι* τοῦτο χρὴ λεπτῶ κοσκίνῳ καὶ μετὰ ταῦτα ἀκριβῶς λελειῶσθαι».

Τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἀορίστου ἔχομεν ἐκ τοῦ Γαληνοῦ νὰ καταλέξωμεν τὰ ἐξῆς παραδείγματα. Τόμ. ΙΒ', σελ. 436 «καὶ κόψας *σῆθε* λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ». σελ. 438 «κόπτει καὶ *σῆθε* λεπτῶ κοσκίνῳ». σελ. 344 «κόψαντα δηλονότι καὶ *σῆσαντα* πρότερον». σελ. 453 «*σῆσας* λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ». Τόμ. Ι', σελ. 924 «οὕτω κόψαις καὶ *σῆσαις*» (Πρβ. καὶ Γεωπον. Β', 32). Τοῦ παθητικοῦ ἐνεστῶτος ἐμνημονεύσαμεν ἐκ τοῦ Γαληνοῦ παραδείγματα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 241).

Ποιοῦνται δὲ καὶ ἄλλοι χρῆσιν τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἀπλοῦ ὄντος καὶ μετὰ τῆς προθέσεως ΑΠΟ ἢ ΔΙΑ ἐκφερομένου, οἷον Ὀρειβάσ. Τόμ. Β', σελ. 268, 7 «κόπτειν δεῖ καὶ *σῆθειν*». Παλλάδ. π. Βραχυ. σελ. 46 «θάλασσαν δικτύοις *σῆθειν*». Φώτ. Λεξ. σελ. 177, 26 «Κρησέρα: ὀθόνιον ἀραιόν, εἰς ἃ ἐμβάλλαντες τὰ ἄλευρα *σῆθουσιν*». Ἀθην. σελ. 591, γ' «Ἡρόδικος δὲ—τὴν μὲν παρὰ τοῖς ῥήτορσί φησιν ὀνομαζομένην Σηστόν καλεῖσθαι διὰ τὸ ἀποσῆθειν καὶ ἀποδύειν τοὺς συνόντας αὐτῇ». Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 164 «τὸν ἄρτον ἐκθελύνουσι ἀποσῆθοντες τοῦ πυροῦ τὸ τρόφιμον». Ἡσύχ. «Ἀλευρότησις: τηλία, εἰς ἣν τὰ ἄλευρα *διασῆθουσιν*». Πρβ. καὶ Σουίδ. «*Σῆθοντες*: κοσκινίζοντες». Ὁ Πολυδεύκης μνημονεῖε τό τ' ἐνεργητικὸν *διασῆθειν* καὶ τὸ παθητικὸν *διασῆθεσθαι*, οἷον Ζ', 97 «*διασῆθοντες*, διηθοῦντες, διακρίνοντες» καὶ Σ', 74 «τὸ δὲ ἐργαλεῖον ἐν ᾧ τὰ ἄλευρα *διασῆθετο*».

Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν τῷ περὶ Ἀέρωγ Ὑδάτων Τόπων τοῦ

Ἴπποκράτους κεφ. Γ' ἀντὶ τοῦ «δέεται δὲ ἀφέψεσθαι καὶ ἀποσῆψεσθαι» ἐγράφη ὑπὸ τε τοῦ Κοραῆ καὶ ἄλλων ἀποσῆψεσθαι (Ἴδε Ἑρμερίσιον Ἴπποκρ. Τόμ. Α', σελ. 256).

Ἐσχηματίσθη δὲ τὸ σῆθω ἐκ τοῦ σάω-σῶ, ὡς τὸ γῆθω ἐκ τοῦ γάω-γῶ. Ὁ παλαιότερος τύπος ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ λέγοντι βιβλ. Α', 200 ἀεσβάλλουσι ἐς ὄλμον καὶ λεῖναντες ὑπέροισι σῶσι διὰ σινδόνοσ» (Πρβ. Ἑτυμ. Μέγ. σελ. 710, 41. Ἐτι δὲ Δοδέκκιον Ῥηματ. σελ. 90 καὶ σελ. 93).

Τοῦ ὀνόματος σῆσις ποιεῖται μνεῖαν ὁ Σουΐδας γράφων «Σῆσις: ἡ τοῦ κοσκίνου».

Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. Γ', σελ. 481 καὶ «εἰ τις αὐτῶν ἀλεσθέντων ὑποσείσας τὸ λεπτότατον ἄλευρον ἄρτους ἐκ τοῦ λοιποῦ ποιῆσαιτο τοὺς πιτυρίας ὀνομαζόμενους», ὅπερ πιθανώτατα εἶνε πλημμελῆς ἀνάγνωσις τοῦ ὑποσῆσας ἢ μᾶλλον ἘΠΟσῆσας. Τὸ ἐν Τόμ. Γ', σελ. 887 «ἔστι δὲ ὑπόσεισμα λιθανωτοῦ τὸ φάρμακον τοῦτο» καὶ Τόμ. ΙΒ', σελ. 722 «ἰστέον ὅτι καλοῦσιν ἰδίως μάνναν τὸ ὑπόσεισμα τοῦ ὑποτεθρυμμένου κατὰ τὰ μεγάλα φορτία λιθάνου» δύναται εὐκόλως νὰ νοηθῆ ἐκλαμβανόμενον ἀντὶ τοῦ ὑποσεσεισμένου, τουτέστιν ἐκ τῆς σείσεως κατετηνεγμένου ἢ καταπεπτωκότος.

§ 7. ἱεροσκοπία—ἀεροσκοπία.

Σχολ. Ἰλιάδ. σελ. 8, 45 Βεκκ. «Ἐστι γένος τι ἡ μαντικὴ διαιρουμένη εἰς εἶδη τρία, εἰς οἰωνοσκοπίαν, εἰς ἀεροσκοπίαν καὶ τὴν διὰ τῶν ὄνειράτων μαντείαν».

Παράδοξον ἡμῖν φαίνεται ὅτι τὴν ἀτόπως ἔχουσαν ταύτην γραφὴν ἐτήρησε καὶ ὁ Δινδόρφιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίων Τόμ. Α', σελ. 17, 15.

Ἡ γνησία γραφὴ εἶνε ἱεροσκοπία, ὅπερ σημαίνει τὴν μαντείαν ἣν ποιεῖται τις σκοπῶν τὰ ἱερά. Ὁ Τζέτζης ἐν τῇ εἰς τὴν Ἰλιάδα Ἐξηγήσει μνημονεύων τὴν διαίρεσιν τῆς μαντικῆς παραλαμβάνει τὸ ἱερατικὴν ἀντὶ τοῦ ἱεροσκοπία σελ. 812, 36 Βαχμ. «ἡ μαντικὴ γένος ἐστί· διαιρεῖται δέ, ὡσπερ τινὲς λέγουσιν, εἰς εἶδη Γ'· εἰς οἰωνοσκοπίαν, ἱερατικὴν καὶ τὴν διὰ τῶν

όνειρών». Πρβ. καὶ σελ. 813, 12 «ἡ δὲ *ιερατικὴ* καλεῖται καὶ *σπλαγχνοτομικὴ* καὶ *θυτικὴ*» καὶ Εὐστάθ. σελ. 47, 35 «τὸν τὴν θυτικὴν εἶπουν *ιερατικὴν* μετιόντα». Λέγει δ' ὁ Τζέτζης καὶ «εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα εἶδη ἃ παρέλειψαν μαντικῆς· λεκανομαντεία, ἀστρονομία, ἀεροσκοπία, σημειοσκοπία καὶ ἕτερα μυρία» καὶ «τῆς δὲ ἀεροσκοπίας ἦν τὸ ὄραν τὸν ἀέρα σκοτεινὸν ἢ λαμπρὸν ἢ ὠχρὸν καὶ πρὸς ταῦτα περὶ τῶν μελλόντων προλέγειν» (σελ. 812, 38 καὶ σελ. 815, 5).

Ἐν ταῖς Ἐκλογαῖς τοῦ Στοβαίου ὡς εἶδη τῆς μαντικῆς καταλέγονται τὸ ὄνειροκριτικὸν καὶ τὸ οἰωνοσκοπικὸν καὶ τὸ *θυτικόν*, ὅπερ οὐδὲν τῆς ἱεροσκοπίας διαφέρει. Τόμ. Β', σελ. 60, 24 Μειν. «διὸ καὶ τὰ εἶδη τῆς μαντικῆς εἶναι περὶ αὐτόν, τὸ τε ὄνειροκριτικὸν καὶ τὸ οἰωνοσκοπικὸν καὶ *θυτικόν* καὶ εἴ τινα ἄλλα τούτοις ἐστὶ παραπλήσια».

Τοῦ ὀνόματος *ιεροσκοπία* φέρεται χρῆσις καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖσις Τόμ. Α', σελ. 292 «καὶ σχεδὸν ἂν κατὰ γε τὸ τοιόνδε τὴν τέχνην φαῖεν ὠμοιωῖσθαι μαντικῇ, ὅτι καὶ οἱ μάντιες τὸν αὐτὸν ὄρνιθα, εἰ μὲν ἀριστερὸς εἴη, ἀγαθὸν νομίζουσιν εἶναι, εἰ δὲ δεξιός, κακόν· ἔνιοι δὲ τῶν μαντίων τάναντία τούτων· καὶ ἐν *ιεροσκοπιῇ* τὰ τοιάδε εὔροι τις ἂν ἄλλα ἐπ' ἄλλοισι».

Ἰπομνηματιζόμενος δὲ ταῦτα ὁ Γαληνὸς γράφει Τόμ. ΙΕ', σελ. 441 «Μαντικὴν μὲν ὠνόμασε τὴν οἰωνιστικὴν, καὶ *ιεροσκοπίαν* δὲ τὴν θυτικὴν ὑπὸ τῶν πολλῶν καλουμένην, ἦν ὄντως καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ καλοῦσιν *ιεροσκοπίαν*, ἐπειδὴ σκοποῦντες τὰ ἱερεῖα προλέγουσιν ἐξ αὐτῶν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τὰ γενησόμενα· ἱερεῖα δὲ ἴσμεν ὀνομαζόμενα ἅπαντα τὰ τοῖς θεοῖς εἰς τιμὴν γιγνόμενα, οἷα τὰ τῶν θυομένων ἱερείων, ὧν τὰ σπλάγχνα θεώμενοι προλέγουσιν οἱ *ιεροσκόποι*. Τοὺς δὲ διὰ τῆς ὄρνιθων πτήσεως μαντευομένους, οὓς οἰωνιστὰς τε καὶ οἰωνοσκόπους ὀνομάζουσι, τούτους νῦν μάντιες ἐκάλεσεν ὁ Ἱπποκράτης. Καίτοι τὸ τοῦ μάντεως ὄνομα καὶ ἡ μαντικὴ κατὰ πασῶν τῶν οὕτω προλεγουσῶν τεχνῶν ἐπιφέρεται· μάντιες μὲν γὰρ καλοῦνται οἱ τε *ιεροσκόποι* καὶ οἱ οἰωνιστὰὶ καὶ οἱ γενεθλιακοὶ προσαγορευόμενοι καὶ οἱ διὰ συμβόλων καὶ οἱ διὰ ἱερείων προλέγοντες τὰ

ἐσόμενα, πρὸς τούτοις τε χρησμολόγοι καὶ θεομάντεις· ἔνιοι δὲ καὶ τοὺς ὄνειροπόλους ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ κληθέντας ἐν τοῖς μάντεσι καταλέγουσιν. Ἄλλ' ὁ γε Ἱπποκράτης δῆλος ὅτι τοὺς οἰωνιστὰς μόνους ὀνομάζει μάντεις ὡσαύτως τῷ ποιητῇ· καὶ γὰρ κάκεινος ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς ποιήσεως ἐνδεικνύμενος τὴν οἰωνιστικὴν τέχνην πρόγνωσιν εἶναι τῶν γενησομένων, ὁμοίως ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄλφα φησί·

Ἄλλ' ἄγε δὴ τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα
ἢ καὶ ὄνειροπόλον· καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διὸς ἐστίν.

ἱερέα μὲν λέγων τὸν *ἱεροσκόπον*, ὄνειροπόλον δὲ τὸν περὶ τοὺς ὄνειρους ἔχοντα, μάντιν δὲ δηλονότι τὸν οἰωνιστὴν· οὐ γὰρ δὴ παρέλιπεν αὐτόν, εἰς τὰ μέγιστα πολλαχόθι τῆς ποιήσεως καὶ τῇ περὶ τοὺς οἰωνοὺς τέχνη χρώμενος». Πρβ. καὶ σελ. 448 «καὶ γὰρ ὁ οἰωνιστὴς καὶ *ἱεροσκόπος* καὶ μουσικὸς καὶ ῥήτωρ κτέ.»

Τοῦ *ἱεροσκοπία* παρέχουσιν ἡμῖν παραδείγματα καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, οἷον Διόδωρος ὁ Σικελιώτης Α', σγ', 4 «καὶ διὰ μὲν τῆς ἀστρολογίας καὶ τῆς *ἱεροσκοπίας* τὰ μέλλοντα προσημαίνοντες» καὶ Β', κθ', 3 «καὶ τὰ περὶ τὴν *ἱεροσκοπία*ν ἄκριως ἐπιτυγχάνειν νομίζονται» καὶ ὁ Ψευδοπλούταρχος περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσ. Ὀμήρου 212 «ταύτης οὖν τὸ μὲν τεχνικὸν φασιν εἶναι οἱ Στωϊκοί, οἷον *ἱεροσκοπία*ν καὶ οἰωνοσκοπίαν καὶ τὸ περὶ φήμας καὶ κληδόνας καὶ σύμβολα» καὶ ὁ Ἰάμβλικος περὶ τοῦ Πυθαγορ. βίου 93 «καὶ ἀντὶ τῆς διὰ θυσιῶν *ἱεροσκοπίας* τὴν διὰ τῶν ἀριθμῶν πρόγνωσιν παρέδωκεν». Ἄλλ' ἀντὶ τοῦ *θυσιῶν* ὁ ἐν Φλωρεντία κωδιξ ἔχει *θυσίμων*. Πρβ. § 98 «παρατίθεσθαι δὲ καὶ κρέα ζῶων *θυσίμων*» καὶ § 85 «εἰς μόνα τῶν ζῶων οὐκ εἰσέρχεται ἀνθρώπου ψυχὴ ἢ θέμις ἐστὶ τυθῆναι· διὰ τοῦτο τῶν *θυσίμων* χρὴ ἐσθίειν μόνον—ἄλλου δὲ μηδενὸς ζώου».

Τὸ *θυτική*, ὅπερ κοινὸν ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Γαληνοῦ, εὐρίσκεται παρὰ τῷ Ἡρωδιανῷ Ἱστορ. Η', γ', 7 «πολλῶν ἔνδον ὄντων περὶ *θυτικῆ*ν τε καὶ ἥπατοσκοπίαν ἐμπείρων τά τε ἱερά αἴσια ἀπαγγελλόντων» καὶ παρὰ τῷ Ὠριγένει Τόμ. Η', σελ. 33 «τοσοῦτων δὲ φερομένων ὀδῶν προγνωστικῶν, οὐκ οἶδ' ὅπως

ἐξώκειλαν οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τὸ τὴν μὲν οἰωνιστικὴν καὶ τὴν *θυτικὴν* μὴ λέγειν περιέχειν τὸ ποιοῦν αἴτιον, ἀλλὰ σημαίνειν μόνον, καὶ τὴν ἀστεροσκοπικὴν, οὐκέτι δὲ τὴν γενεθλιαλογικὴν» καὶ Τόμ. ΙΗ', σελ. 72 «τῶν ἐθνῶν χρωμένων μαντείαις εἴτε διὰ κληδόνων εἴτε δι' οἰωνῶν εἴτε δι' ὀρνίθων εἴτε δι' ἐγγαστριμύθων εἴτε καὶ διὰ τῶν τὴν *θυτικὴν* ἐπαγγελλομένων εἴτε καὶ διὰ Χαλδαίων γενεθλιαλογούντων» (Πρβ. καὶ Ἀθῆν. σελ. 659, δ'). Ἐν τοῖς εἰς Αἰσχύλον Σχολίοις σελ. 232, 9 λέγεται «εἰς τέχνην δυσκόλως νοουμένην, ἥτοι τὴν *θυτικὴν μαντείαν*». Πλημμελῶς παρὰ Σέξτω τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 420, 13 ἀναγινώσκεται «Πρὸς τούτοις εἰ μὴ εἰσι θεοί, οὐδὲ μαντικὴ ὑπάρχει, ἐπιστήμη οὕσα θεωρητικὴ καὶ ἐξηγητικὴ τῶν ὑπὸ θεῶν ἀνθρώποις διδομένων σημείων, οὐδὲ μὴν θεοληπτικὴ καὶ ἀστρομαντικὴ, οὐ *λογικὴ*, οὐχ ἢ δι' ὀνειρώων πρόρρησις» ἀντὶ τοῦ *θυτικῆς*. Πρβ. σελ. 641, 16 «αἱ δὲ ἐπαγγέλματι μὲν εἰσι τέχναι, οὐ πάντως δὲ καὶ κατ' ἀλήθειαν, ὡς Χαλδαϊκὴ τε καὶ *θυτικὴ*» (Ἴδε Φαβρίκιον Σέξτ. Ἐμπειρ. Τόμ. Β', σελ. 592).

Λέγεται δὲ κατ' οὐδέτερον γένος τὸ *θυτικόν*, τὸ *θυτικόν* μέρος ἢ εἶδος τῆς *μαντικῆς*. Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 904, εἰ «Οὗτοι τὰ πλεῖστα μέρη τῆς *μαντικῆς* ἐγκρίνουσι. Ξενοφάνης καὶ Ἐπίκουρος ἀναιροῦσι τὴν *μαντικὴν*. Πυθαγόρας δὲ μόνον τὸ *θυτικόν* οὐκ ἐγκρίνει». Γαλην. Τόμ. ΙΘ', σελ. 320 «Ξενοφάνης καὶ Ἐπίκουρος ἀναιροῦσι τὴν *μαντικὴν*. Πυθαγόρας μόνον τὸ *θυτικόν* οὐκ ἀνήρει (Γρ. *ἐγκρίνει*)». Πρβ. καὶ Στοβ. Ἐκλογ. Τόμ. Β', σελ. 60, 24. Ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Α', α, 3 κεῖται «ὁ δ' οὐδὲν καινότερον εἰσέφερε τῶν ἄλλων, ὅσοι *μαντικὴν* νομίζοντες οἰωνοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ *θυσίαις*». Πρβ. καὶ Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Γ', σελ. 16, 15 «αἰρέα δὲ τὸν διὰ *θυσιῶν* (*μαντευσόμενον*)» καὶ μετ' ὀλίγα «τὸν γὰρ νῦν λεγόμενον *θύτην* ἱερέα φαίνονται καλοῦντες πάλαι» καὶ Ἡσύχ. «*Θύτης*: μάντις, ἱεροσκοπός». Ἐν τοῖς Κραμ. Ὁξ. Ἄν. Τόμ. Β', σελ. 387, 11 κεῖται «καὶ παρὰ τοῖς *θυτικοῖς* τὰ κατώτερα μέρη τοῦ ἥπατος».

Παρήχθη δὲ τὸ *ἱεροσκοπία* ἐκ τοῦ *ἱεροσκοπός*, οὗ γίνεται

χρήσις ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 281 «ἔταξε μάντιν ἐξ ἐκάστης φυλῆς ἓνα παρῆναι τοῖς ἱεροῖς, ὃν ἡμεῖς μὲν *ιεροσκόπον* καλοῦμεν, Ῥωμαῖοι δὲ ὀλίγον τι τῆς ἀρχαίας φυλάττοντες ὀνομασίας *αῤουσπικα* προσαγορεύουσιν» καὶ ὑπὸ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ΔΒ', β', 2 «τὴν δὲ δεισιδαιμονήσασαν καὶ τοῖς ἀπὸ Τυρρηνίας *ιεροσκόποις* πεισθεῖσαν ζῶντα προστάξαι καῦσαι» καὶ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος σελ. 154 «*θυτικοὶ* δ' εἰσὶ Λυσιτανοὶ τὰ τε σπλάγγνα ἐπιβλέπουσιν οὐκ ἐκτέμνοντες —σπλαγγνεύονται δὲ καὶ δι' ἀνθρώπων αἰχμαλώτων καλύπτοντες σάγοις· εἶθ' ὅταν πληγῇ ὑπὸ τὰ σπλάγγνα ὑπὸ τοῦ *ιεροσκόπου*, μαντεύονται πρῶτον ἐκ τοῦ πτώματος». Ὁ Μεινέκιος ἐξέδωκεν ὅταν πληγῇ τὰ σπλάγγνα ἐξαλείψας τὴν πρόθεσιν ΓΠΟ. Σημειωτέον δ' ὅτι τάντίγραφα τοῦ Στράβωνος ἐν σελ. 762 φέρουσι «παρὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις οἱ Τυρρητικοὶ *ῥοσκόποι*», ὅπερ μετεβλήθη ὑπὸ τῶν κριτικῶν εἰς τὸ *ιεροσκόποι* ἢ *οἰωροσκόποι*. Πρβ. καὶ σελ. 813 «τῶν Ῥωμαίων ἀρκουμένων τοῖς Σιδύλλης χρησμοῖς καὶ Τυρρηνηκοῖς θεοπροπίοις διὰ τε σπλάγγνων καὶ ὀρνιθείας καὶ διοσημιῶν».

Ἐσχηματίσθη δ' ἐκ τοῦ *ιεροσκόπος* καὶ ῥῆμα *ιεροσκοποῦμαι*, οἷον Πολύβ. ΔΔ', β', 6 «μάντιες τε καὶ *ιεροσκοπούμενους* ἀποδείκνυσθαι βασιλέας» καὶ Διόδ. Σικελ. Α', ὁ, 9 «μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ βασιλέως *ιεροσκοπησαμένου* μόσχῳ καὶ καλλιερήσαντος, κτέ.». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εὐρίσκονται προενηνεγμένα καὶ τὰ παρὰ τὸ *ὀρνιθοσκόπος* καὶ *οἰωροσκόπος* γενόμενα ῥήματα, οἷον Λευιτ. ΙΘ', 26 «οὐκ οἰωνεῖσθε οὐδὲ *ὀρνιθοσκοπήσεσθε*» (Πρβ. καὶ Ὠριγέν. Τόμ. ΙΘ', σελ. 154). Ἰώσηπ. Ἀρχαιολ. ΙΗ', ε', 3 ἀελέγετο δὲ καὶ τὸν Ἀρέταν *οἰωροσκοπησάμενον* πρὸς τὴν ἀγγελίαν τῆς Οὐίτελλίου στρατείας φάναι κτέ.». Παρ' Εὐριπίδῃ λέγεται κατ' ἐνεργητικὸν τύπον *οἰωροσκοπῶ*. Πρβ. καὶ *ἐξιχροσκοπῶ*—*ἐξιχροσκοποῦμαι*. Ὁ Κόβητος (Μηημοσ. 1876, σελ. 83) βάρβαρον ὑπολαβὼν τὸ *ιεροσκοπούμενους* μετέγραψεν *ιεροσκόπους* *γενομένους*.

Ὡς δὲ λέγεται *ιεροσκόπος*—*ιεροσκοπία*—*ιεροσκοποῦμαι*, ὅμοια τὸ *οἰωροσκόπος*—*οἰωροσκοπία*—*οἰωροσκοπῶ* ἢ *οἰω-*

ροσκοποῦμαι καὶ τὸ ὄριθοσκοπός—ὄριθοσκοπία—ὄριθοσκοποῦμαι ἢ ὄρειοσκοπός—ὄρειοσκοπία—ὄρειοσκοπῶ, οὕτω καὶ ἥπατοσκοπός — ἥπατοσκοπία — ἥπατοσκοπῶ καὶ σπλαγχνοσκοπός — σπλαγχνοσκοπία — σπλαγχνοσκοπῶ. Πρβ. καὶ τερατοσκοπός—ια καὶ σημειοσκοπός—ια—ῶ. Ὑπάρχει δὲ καὶ ῥῆμα σπλαγχνεύομαι, ὡς ὄριθεύομαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ οἰωνός σχηματίζεται οἰωρίζομαι, ἐξ οὗ τὸ οἰώνισμα, οἰωρισμός, οἰωριστής, οἰωριστικός (οἰωριστική), οἰωριστήριον (=οἰωνοσκοπεῖον).

Τὴν γνώμην τοῦ Γαληνοῦ ἀποφαινομένου ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ ἄλφα τῆς Ἰλιάδος ἐποίησατο χρῆσιν τῆς καθολικῆς λέξεως μάντις πρὸς δῆλωσιν τοῦ οἰωνιστοῦ ἢ οἰωνοπόλου (ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν μάντεως ὄντος) κρείττονα ἡμεῖς καὶ ἀποδεκτοτέρην εὐρίσκομεν τῆς τοῦ Ἀριστάρχου καὶ ἄλλων ὑπολαμβανόντων ὅτι εἶπὼν ὁ ποιητὴς μάντιν γενικῶς ἐπήνεγκεν ὡς εἶδη τὸ ἱερῆα καὶ ὄνειροπόλον. Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 17, 10 «Μάντιν ἐρείομεν, ἢ ἱερῆα ἢ καὶ ὄνειροπόλον: Μέχρι τοῦ ἐρείομεν διασταλτέον, εἶτα ἢ ἱερῆα ἢ καὶ ὄνειροπόλον, ἵνα γενικὸν μὲν ᾗ τὸ μάντιν, εἶδη δὲ τὰ ἐπιφερόμενα. Οὕτως Ἡρωδιανός. Καὶ ὁ Νικάνωρ δὲ οὕτως λέγει» καὶ σελ. 17, 19 «Ἡ διπλῆ ὅτι μάντις γενικῶς, ἱερῆος δὲ καὶ ὄνειροπόλος εἰδικῶς, εἶδη μάντεων». Ἀλλ' ἂν ὀρθὴ ἢ ἐξήγησις αὕτη εἶνε, ἀπορία εὐλογωτάτη ἀνακύπτει τί παθὼν ὁ Ὅμηρος ἐν πράγματι μεγίστῳ καὶ πλείστῳ δεομένῳ μερίμνης ἐπελάθετο ἢ ἀπηξίωσε νὰ μνημονεύσῃ τῶν οἰωνοπόλων, οἷς μάλιστα προσεῖχον οἱ Ἕλληνες καὶ ὧν ὁ ἐπιφανέστατος ἡγεμὼν αὐτοῖς εἰς τὴν Τροίαν ἐγένετο (Ἰλ. Α, 71). Ἴνα λοιπὸν ἀπαλλάξωμεν τὸν ποιητὴν τῆς κατὰ τὴν Ἀριστάρχειον ἐκδοχὴν ἀσυγγνώστου ἀτοπίας, ὀφείλομεν νὰ συμφωνήσωμεν τῷ Γαληνῷ ἀκούοντι τὸ ὄνομα μάντιν ἐν ἴσῳ τῷ οἰωριστήρ. Καὶ ἀληθῶς, εἰπόντος τοῦ Ἀχιλλέως

Ἀλλ' ἄγε δὴ τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα
ἢ καὶ ὄνειροπόλον, καὶ γὰρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν,
ὅς εἴπῃ ὅ τι τόσσον ἐχώσατο Φοῖβος Ἀπόλλων,

ἀνίσταται ὁ Κάλχας, ἴν' εἴπῃ τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ Ἀπόλλωνος ὀργῆς, ἐμφαινῶν δι' ὧν ἄρχεται τοῦ λόγου στίχων

Ἦ Ἀχιλεῦ, κέλευαί ΜΕ, δίφιλε, μυθήσασθαι
μῆνιν Ἀπόλλωνος, ἐκατηβέλετα ἄνακτος

ὅτι αὐτὸν μάλιστα ἐνόει ὁ Ἀχιλλεὺς λέγων «Ἄλλ' ἄγε δὴ τινα ΜΑΝΤΙΝ ἐρείομεν». Ὀνομάζεται δ' ὁ Κάλχας *οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος*, ὡς ἀλλαχοῦ θεοπρόπος *οἰωνοιστής*, καὶ *μάντις ἀμύμων*. Λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ καὶ ὅτι

νῆεσσ' ἠγήσατ' Ἀχαιῶν Ἴλιον εἶσω

ἦν διὰ ΜΑΝΤΟΣΥΝΗΝ, τὴν οἱ πόρε Φοῖβος Ἀπόλλων.

Οὕτω δὲ συνήθης τὸ πάλαι ὑπῆρχεν ἢ ἐκ τῶν οἰωνῶν μαντεία, ὥστε αἱ λέξεις *οἰωνός* καὶ *ὄργις* παρελαμβάνοντο καὶ ἐπὶ καθολικῆς ἐννοίας πρὸς δήλωσιν πάσης μαντείας, ὡς θὰ παραστήσωμεν ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ.

Ὁ Πορφύριος ἐξελάμβανε τὴν λέξιν *μάντιν* οὐχὶ ἐπὶ τοῦ οἰωνοστοῦ ἀπλῶς, ὡς ὁ Γαληνός, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ δι' οἰωνῶν ἢ σημείων ἢ τεράτων μαντευομένου. Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 17, 16 «Ἡρφιδιανὸς τελείαν δίδωσι καὶ κοινὸν τὸ μάντιν. Ὁ δὲ Πορφύριος τὸν δι' οἰωνῶν ἢ σημείων ἢ τεράτων μαντευόμενον, ὄνειροπόλον δὲ τὸν ὄνειροκρίτην» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 16, 14 «Ἡρφιδιανὸς τελεῖαν δίδωσιν εἰς τὸ ἐρείομεν, ἵνα ἦ γενικὸν τὸ μάντις· ὁ δὲ Πορφύριος τρία ἀποδέχεται, μάντιν λέγων τὸν διὰ οἰωνῶν ἢ σημείων ἢ τεράτων μαντευόμενον, ἱερέα δὲ τὸν διὰ θυσιῶν, ὄνειροπόλον δὲ τὸν ὄνειροπολούμενον, θεατὴν ὄνειρου γεγονότα» καὶ σελ. 68, 15 «Ὁ γὰρ διαζευκτικὸς ἄλλους καὶ ἄλλους δηλοῖ, ὡς τὸ ἄλλ' ἄγε δὴ τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερεῖα ἢ καὶ ὄνειροπόλον. Περὶ τριῶν γὰρ ἔφη περὶ μάντεως, ὅς ἐκ σημείων ἢ τεράτων ἢ οἰωνῶν ἢ ἐκ τινῶν συμβόλων ἢ ἀποδάντων λέγει καὶ μαντεύεται, ὡς ὁ Κάλχας ἐκ τοῦ λοιμοῦ τὴν Ἀπόλλωνος μῆνιν, ἐκ τοῦ δράκοντος καὶ τῶν στρουθῶν τὰ περὶ τὴν πόρθησιν τοῦ Ἰλίου, ὁ δὲ Θεοκλύμενος ἐξ οἰωνῶν ἀετὸν θεασάμενος τίλλοντα πέλειαν· καὶ ἡ Ἐλένη ἐπὶ τῶν ἀρπασάντων τὸν ἥμερον χῆνα ἐκ τῆς αὐλῆς κλυτέ

μοι, αὐτὰρ ἐγὼ μαντεύσομαι, ὡς ἐνὶ θυμῷ ἀθάνατοι βάλλουσιν. Ὁ μὲν οὖν μάντις τοιοῦτος».

Σημειούμενοι πρῶτον ὅτι δὲν μαντεύεται ὁ Κάλχας ἐκ τοῦ λοιμοῦ τὴν Ἀπόλλωνος μῆνιν, ἣν ἐγίνωσκον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τῆς μῆνιδος δηλοῖ ἄγνωστον αὐτοῖς οὖσαν, παρατηροῦμεν ἔπειτα ὅτι οὐδαμῶς μὲν ἄτοπος εἶνε ἡ γνώμη τοῦ Πορφυρίου νομίζοντος ὅτι διὰ τῆς λέξεως μάντις σημαίνεται ὁ τε ἐξ οἰωνῶν μαντεύμενος καὶ ὁ ἐκ σημείων ἢ τεράτων, ἀλλ' ὅμως ἡ ἐπικρατοῦσα ἔννοια εἶνε ἡ τοῦ οἰωνιστοῦ.

Μακρὸν περὶ τοῦ προκειμένου λόγον ποιεῖται ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς (σελ. 47 κέξ.) γράφων «Μάντιν δὲ οἱ μὲν γενικῶς καὶ ἀδιορίστως εἶπον τὸν ἀπλῶς εἰδῶτα τὸ μέλλον καθ' οἰονοῦν τρόπον μαντικῆς, ἕτεροι δὲ κατ' ἐξοχὴν μάντιν ἐνταῦθα τὸν οἰωνοσκόπον ἐνόησαν· διὸ καὶ τοιοῦτος ἀρίσταται, ὁ Κάλχας, οὐχ ἱερεὺς, ταῦτόν δ' εἰπεῖν θηπόλος, οὐδὲ ὄνειροπόλος, ἀλλὰ οἰωνοπόλων, ὅ ἐστι τῶν περὶ τοὺς αἰσίους οἰωνοὺς πολυμένων ἤτοι ἀναστρεφόμενων, ὁ ἀριστος· ἔδει γὰρ ἕνα τῶν ὀνομασθέντων τριῶν ἀναστῆναι, ἢ μάντιν ἢ ἱερέα ἢ ὄνειροπόλον· οὐκ ἦν δὲ οὔτε ἱερεὺς οὔτε ὄνειροπόλος ὁ ἀναστάς, μάντις ἄρα ἤτοι οἰωνοπόλος κατὰ τὸν ποιητὴν· Σοφοκλῆς δ' ἂν εἶποι οἰωνοθέτης (*). Ἀλλὰ τοῦτο μὲν πιθανόν ἐστιν. Ὅμηρος δὲ ἐν ἄλλοις ἕτερον ὁμολογουμένως ἔχει τὸν μάντιν παρὰ τὸν οἰωνοπόλον λέγων· οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδῶς. Καὶ ἔοικε τάχα εἶναι τι μέρος ἢ εἶδος μαντικῆς καὶ τὸ τοιοῦτον ὄνομα τὸ μάντις, ἐξιδιασθέντος ἐν αὐτῷ τοῦ γενικοῦ ὀνόματος. Καὶ ἴσως τοιοῦτός ἐστιν ὁ ἐνθουσιαστής ἤτοι ἐνθεος, οἶονεὶ μαινόμενος καὶ ἐξεστηκῶς ἐν τῷ προλέγειν τὰ μέλλοντα — ὥστε γένος μὲν ὁ μάντις, εἶδη δὲ αὐτοῦ ὁ ἐνταῦθα μάντις ἤγουν ὁ ἐνθουσιαστής καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ὄνειροπόλος. Ἰστέον δὲ ὅτι οὐκ ἔξω λόγου τὸ καὶ γενικῶς μὲν — νοῆσαι τὸν μάντιν, εἶδη δὲ αὐτοῦ εἰπεῖν

(*) Πρβ. σελ. 51, 13 «ὅτι δὲ ὁ οἰωνοπόλος καὶ οἰωνομάντις λέγεται καὶ οἰωνοθέτης καὶ οἰωνιστής δηλοῦσιν οἱ παλαιοί».

τὸν ἱερέα καὶ τὸν ὄνειροκρίτην, ἵνα λέγῃ ὅτι ἐρωτηθῆτω τις μάντις, οἷον ἱερεὺς ἢ ὄνειροπόλος — Εἰ δὲ δύο τούτων μάντεων ὀνομασθέντων, ἱερέως καὶ ὄνειροπόλου, τρίτος ἀνίσταται ὁ ἐξ ἐτέρου εἶδους οἰωνοπόλος Κάλχας, καινὸν οὐδέν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀνυποπτον τὸν Ἀχιλλέα ποιεῖ· αὐτοῦ γὰρ ἄλλους ἐρωτηθῆναι θελήσαντος, ἕτερος ἀνέστη, ὃν οὐ προεκαλέσατο Ἀχιλλεύς. Ἔστι δὲ νοῆσαι καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς Κάλχας καὶ ἱερεὺς ὢν καὶ ὄνειροπόλος περὶ οἰωνοὺς μάλιστα εὐδοκίμει· διὸ καὶ ὡς παντοῖος ἀνίσταται, ἤγουν ὡς τέλειος μάντις καὶ οὕτως ἀμύμων κατὰ τὸν ποιητὴν».

Τοῖς ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου γεγραμμένοις προστίθεμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Ψευδοπλουτάρχου παρατετηρημένα ἐν τῷ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου 202 « Οὐδὲ ταῦτα οὖν Ὀμηρος ἠγνόησεν· ἀλλ' οἶδε μὲν μάντις καὶ ἱερεῖς καὶ ὄνειροπόλους, ἔτι δὲ καὶ οἰωνιστάς, καὶ τινα ἐν Ἰθάκῃ σοφόν

ὄρνιθας γνῶναι καὶ ἐναίσιμα μυθήσασθαι.

Καὶ Ὀδυσσεύς φησιν εὐχόμενος

φήμην τίς μοι φάσθω ἐγειρομένων ἀνθρώπων
ἐνδοθεν, ἔκτοσθεν δὲ Διὸς τέρας ἄλλο φανήτω.

Καὶ παρμὸς δὲ παρ' αὐτῷ σύμβολον ἀγαθὸν γίνεται. Τοῖς δὲ μνηστῆρσιν ἐφίσταται ἔνθεος μάντις ἐκ τινος ἐπιπνοίας σημαίνων τὰ μέλλοντα».

Περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσειᾷ Α, 202 «οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδώς» ἀναγινώσκεται ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐθίου σελ. 1410, 46 «Ὅτι ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι εἰπὼν ἄγε δὴ τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερεῖα ἢ ὄνειροπόλον τῷ τοῦ μάντεως ὀνόματι τὸν οἰωνοπόλον ἐδόκει δηλοῦν κατ' ἐξοχὴν — ἐνταῦθα δὲ λέγων ὅτι οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτε οἰωνῶν σάφα εἰδώς, ἤγουν κατὰ τὸν παραφραστὴν οὐ βλέπων εἰς οἰωνοὺς ἀλλὰ δηλαδὴ, φησί, ὡς ὁ θεὸς κινεῖ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα ὑποβάλλει προθεσπίζων, μάντιν μὲν εἰπεῖν δοκεῖ γενικώτερον τὸν ἀπλῶς ὄψωσοῦν μαντεύμενον, τὸν δὲ οἰωνοπόλον ἰδίᾳ ὡς εἶδος τοῦ μάντεως ἐκφωνῆσαι. Οὕτω δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῇ Ἰλιάδι μάντεως μνησθεῖς ἐπιφέρει τὰ εἶδη, τὸν θυσοσκόν καὶ τὸν ἱερέα. Ἴσως δὲ ἐνταῦθα καὶ κατὰ

πολυωνυμίαν ταύτων δηλοῖ ὅτε μάντις καὶ ὁ σάφα εἰδῶς οἰωνῶν», περὶ δὲ τοῦ ἐν Ἰλιάδος Ω, 221 «ἢ οἱ μάντιές εἰσι θουσκοὶ ἢ ἱερῆες» φέρεται ἐν αὐταῖς σελ. 1346, 31 «Ἐπάγει οἶοι, μᾶλλον δὲ ἢ οἱ μάντιές εἰσι, θουσκοὶ ἢ ἱερῆες, προθεῖς μὲν καὶ νῦν, ὡς καὶ ἐν τῇ Α ῥαψωδίᾳ, τὸ γενικόν, τὸ μάντεις, ἐπαγαγῶν δὲ τὰ εἶδη, τὸ ἱερῆες καὶ τὸ θουσκοὶ, ὅπερ ἐκεῖ οὐκ ἐξεφώνησεν ἕτερον εἶδος εἰπῶν, τὸν ὄνειροπόλον. Εἰσὶ δὲ θουσκοὶ μὲν κατὰ τοὺς παλαιούς — οἱ διὰ τῶν ἐπιθυμιωμένων μαντευόμενοι, οἱ καὶ ἐμπυροσκοποὶ καὶ λιθινομάντεις, ἱερεῖς δὲ οἱ διὰ τῶν σπλάγγων· θύη μὲν γάρ, φασί, τὰ θυμιάματα, ἱερά δὲ τὰ σπλάγγνα». Πρβ. καὶ Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Β', σελ. 282, 27 καὶ Τόμ. Γ', σελ. 68, 13 καὶ 33.

Ἴνα μὴ τυχὸν νομισθῇ ὑπὸ τινος ὅτι τὸ ἐν τῷ ἄλφα τῆς Ὀδυσσεΐας ἀπαντῶν «οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδῶς» ἀντιπίπτει ἢ ἐνεκρίναμεν ἐκδοχῇ τοῦ ἐν τῷ ἄλφα τῆς Ἰλιάδος φερομένου «ἀλλ' ἄγε δὴ τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα ἢ καὶ ὄνειροπόλον», λέγομεν ὅτι ἐν τούτῳ μὲν τὸ ὄνομα μάντις εἶνε παρελιημένον εἰδικῶς πως εἰς δῆλωσιν τοῦ κατ' ἐξοχὴν μάντεως ἤτοι τοῦ οἰωνιστοῦ, ἐν ἐκείνῳ δὲ κεῖται ἐπὶ τῆς γενικῆς ἐννοίας, ἀλλ' ἐκφέρων ὁ ποιητὴς κατ' ἀντίθεσιν τὸ γένος καὶ τὸ εἶδος ἀποβλέπει εἰς τὴν δι' ἰδίας μνείας ἐμφαντικὴν παράστασιν τοῦ ἀξιολογωτάτου τῶν εἰδῶν· ἤγουν οὔτε τῆς μαντικῆς καθόλου οὔτε τῆς οἰωνιστικῆς ἰδίᾳ ἐμπείρωσ ἔχων.

Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ στίχος «ἢ καὶ ὄνειροπόλον, καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διὸς ἐστίν» ἠθετεῖτο ὑπὸ τοῦ Ζηνοδότου. Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 17, 20 «Ζηνοδότος δὲ ἠθέτηκεν αὐτόν. Μήποτε δὲ ὄνειροκρίτην ὑπέιληφεν οὐκ ὀρθῶς». Πρβ. καὶ Φιλόστρ. σελ. 89 «οἱ γοῦν ἐξηγηταὶ τῶν ὄψεων, οὓς ὄνειροπόλους οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν, οὐκ ἂν ὑποκρίνοιτο κτέ.». Ἄλλοι ἀπέδωσαν ὀρθότερον τὸν ὀρθῶντα ὄνειρους ἢ τὸν ὄνειροπολούμενον καὶ θεατὴν ὄνειρου γεγονότα. Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Γ', σελ. 16, 23 «ὁ δὲ ὄνειροπόλος αὐτὸς ὄρα ἤπερ ἑτέρων ὄνειρους» καὶ σελ. 17, 2 «τὸ δὲ ὄνειροπόλον οὐ σημαίνει τὸν ὄνειροκρίτην, ὡς τινες ἐξεδέξαντο, τὸν περὶ τοὺς ὄνειρους διατρίβοντα (οὐδὲν γὰρ ὄναρ ὦφθη), ἀλλὰ ση-

μαίνει τὸν ὄνειροπολούμενον, τὸν κάτοχον ὄνειροις καὶ θεατὴν ὄνειρου εἰς αὐτὸν ἐλθόντος γεγονότα». Πρβ. καὶ Ἐπολλών. Σοφ. Λεξ. Ὅμηρ. σελ. 121, 10 α' Ὀνειροπόλος: ὁ περὶ τοὺς ἰδίους ὄνειρους πολούμενος». Ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου φέρεται σελ. 48, 14 α' Ὀνειροπόλος δὲ διχῶς, ἢ ὁ βλέπων αὐτὸς ὄνειρους καὶ κατ' αὐτοὺς προλέγων, ὡς ὁ Ἀγαμέμνων ἐν τῇ Β ῥαψωδίᾳ, ἢ ὁ τοὺς ὑπ' ἄλλων βλεπομένους διευκρινῶν, ὡς τοὺς τῆς Πηνελόπης ὁ Ὀδυσσεύς». Πρβ. καὶ Ἡσύχιον λ. ὄνειροπόλος. Ἔτι δὲ Πολυδεύκ. Ζ', 188 καὶ Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Γ', σελ. 68, 27.

§ 8. τεράτων—ιερείων.

Ἐν τῇ περικοπῇ ἦν ἐκ τοῦ Γαληνοῦ παρεθέμεθα ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ ἀναγινώσκειται «μάντις μὲν γὰρ καλοῦνται οἵ τε ἱεροσκοποὶ καὶ οἱ οἰωνισταὶ καὶ οἱ γενεθλιακοὶ προσαγορευόμενοι καὶ οἱ διὰ συμβόλων καὶ οἱ διὰ *ιερείων* προλέγοντες τὰ ἐσόμενα». Φέρεται δὲ πρὸ ὀλίγων «καὶ οἱ ἄλλοι παλαιὰ καλοῦσιν *ιεροσκοπιαν*, ἐπειδὴ σκοποῦντες τὰ *ιερεῖα* (ιερά) προλέγουσιν ἐξ αὐτῶν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τὰ γενησόμενα». Ὅθεν οἱ *ιεροσκοποὶ* καὶ οἱ *διὰ ἱερείων προλέγοντες* οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσιν. Ἴνα δὲ μὴ δις τὸ αὐτὸ λέγη ὁ Γαληνός, μεταγράφει «καὶ οἱ *διὰ τεράτων* προλέγοντες τὰ ἐσόμενα». Πρβ. Ἰλ. Μ, 229 «ᾧ δὲ χ' ὑποκρίναιτο θεοπρόπος, ὃς σάφα θυμῷ εἰδείη *τεράων*», κτλ. Διόδ. Σικελ. Β', κθ', 3 «ἐμπειρίαν δ' ἔχουσι καὶ τῆς διὰ τῶν οἰωνῶν μαντικῆς, ἐνυπνίων τε καὶ *τεράτων* ἐξηγήσεις ἀποφαίνονται». Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 17, 17 «τὸν δι' οἰωνῶν ἢ σημείων ἢ *τεράτων* μαντευόμενον» (Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 68, 17). Εὐστάθ. σελ. 48, 19 «φανερὸν δὲ καὶ ὅτι οἶδεν ὁ ποιητὴς καὶ ἄλλους τρόπους μαντικῆς, τὴν τε διὰ σημείων καὶ *τεράτων* καὶ τὴν διὰ τῆς φήμης δέ». Λέγεται δὲ καὶ *τερατοσκόπος* ἢ ποιητικῶς *τερατοσκόπος* καὶ *τερατοσκοπία*. Πρβ. Τζέτζ. Ἐξηγ. εἰς Ἰλιάδ. σελ. 815, 19. Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου γίνεται μνεῖα οὐ μόνον τοῦ *τερατοσκοπία* ἀλλὰ καὶ τοῦ *τεράων* ὑποκρίται (βιβλ. Ζ', 188 καὶ 189).

Οὐδενὶ δὲ τὴν συχὴν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις σύγχυσι τῶν στοιχείων Τ καὶ Ι γινώσκοντι θὰ φανῆ δύσκολος ἢ μετάπτωσις τοῦ ΤΕΡΑΤΩΝ εἰς τὸ ΙΕΡΕΙΩΝ. Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «*Ἰέρας* : σημεῖον» ἀντὶ τοῦ τέρας καὶ «*Ἰερένα* : ἀπαλά» ἀντὶ τοῦ τέρενα καὶ «*Αἰρυτώνη* : ἀκαταπόνητε» ἀντὶ τοῦ ἀρυτώνη. Ἄλλα παραδείγματα θὰ μνημονεύσωμεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ τοπάσῃ τις «καὶ οἱ δὲ ἑτέρων προλέγοντες». Ἄλλ' ἡμεῖς ἀρεσκομέθα μᾶλλον ἢ προηνεγκάμεθα εἰσκαίᾳ.

Ἐπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα ἐν τῇ ἐκ τοῦ Γαληνοῦ προεκκειμένη περικοπῇ, περὶ ὧν ἡμεῖς λίαν ἀμφιβάλλομεν ἂν ὀρθῶς ἔχωσιν. Ἀναγνωστέον δ' ἴσως «ἦν ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ καλοῦσιν ἱεροσκοπίαν, ἐπειδὴ σκοποῦντες τὰ *ιερά* προλέγουσιν ἐξ αὐτῶν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τὰ γενησόμενα· *ιερά* δὲ ἴσμεν ὀνομαζόμενα ἅπαντα τὰ τοῖς θεοῖς εἰς τιμὴν γιγνόμενα, οἷα τὰ τῶν θυομένων ἱερέων» καὶ «πρὸς τούτοις τε οἱ χρῆσμολόγοι καὶ θεομάντις» καὶ «οὐ γὰρ δὴ παρέλιπεν αὐτὸν εἰς τὰ μέγιστα, πολλὰ χόθι τῆς ποιήσεως καὶ τῇ περὶ τοὺς αἰωνοὺς τέχνη χρώμενος». Πιθανώτατον δ' ἡμῖν φαίνεται ὅτι καὶ ἐν ἀρχῇ ἡ γνησία γραφὴ εἶνε «Μαντικὴν μὲν ὠνόμασε τὴν οἰωνιστικὴν, ἱεροσκοπίαν δὲ τὴν θυτικὴν ὑπὸ τῶν πολλῶν καλουμένην» ἄνευ τοῦ συνδέσμου ΚΑΙ.

Μετεβάλλομεν τὸ *ιερεῖα* εἰς τὸ *ιερά* οὐ μόνον διότι *ιεροσκοπος* ἐτύμως εἶνε ὁ σκοπῶν τὰ *ιερά* ἀλλὰ καὶ διότι ἀδιανοήτως ἔχει τὸ «*ΙΕΡΕΙΑ* δὲ ἴσμεν ὀνομαζόμενα ἅπαντα τὰ τοῖς θεοῖς εἰς τιμὴν γιγνόμενα, οἷα τὰ τῶν θυομένων *ΙΕΡΕΙΩΝ*», κάλλιστα δὲ τὸναντίον νοεῖται τὸ «*ΙΕΡΑ* δὲ ἴσμεν ὀνομαζόμενα ἅπαντα τὰ τοῖς θεοῖς εἰς τιμὴν γιγνόμενα, οἷα τὰ τῶν θυομένων *ΙΕΡΕΙΩΝ*». Πρβ. Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Η', ζ', 3 «ὅτι ἐσημήνατέ μοι καὶ ἐν *ιεροῖς* καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις καὶ ἐν οἰωνοῖς καὶ ἐν φήμαις ἅ τ' ἐχρῆν ποιεῖν καὶ ἃ οὐκ ἐχρῆν», κτλ.

Ἐν τῇ Ἀναβάσει τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ζ', ἡ, 3 οἱ κρείττους τῶν κωδίκων ἔχουσι «*ἰδὼν* δὲ τὰ *ιερεῖα* ὁ Εὐκλείδης εἶπεν

ὅτι πείθοιτο αὐτῷ μὴ εἶναι χρήματα». Ἄλλ' ὀρθότερον εἶνε τὸ ἐν τοῖς φαυλοτέροις φερόμενον «ιδὼν δὲ τὰ *ιερά* ὁ Εὐκλείδης». Πολλαχῶς δὲ συνεχύθησαν ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τὰ ὀνόματα *ιερά* καὶ *ιερεῖα*. Ἴδε Κόβητον *Nov. Lect.* σελ. 477 καὶ 736 καὶ *Μνημοσ.* 1859, σελ. 143 καὶ 235 καὶ 1876, σελ. 96 καὶ *Συμμ. Κριτ.* σελ. 166.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Νοεμβρίου 1878.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΑΘΗΝΗΣΙΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ.

Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ περιγράφω τὰ βυζαντινὰ σταθμὰ τοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Μουσείου, ἅτινα ηὐτύχησα νὰ παρατηρήσω καὶ μελετήσω κατὰ τὴν πρὸ μηνῶν τινων εἰς Ἀθήνας μετάβασίν μου. Ἄπαντα δὲ ταῦτα εἰσὶν ἀνέκδοτα καὶ εὐλόγως ἐπισύρουσι τὴν προσοχὴν ἐκάστου περὶ τὴν ἀρχαίαν στατικὴν ἀσχολουμένου μετ' εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Τὴν ἀναγραφὴν αὐτῶν διήρῃσα εἰς δύο μέρη· ἐν τῷ πρώτῳ περιγράφονται τὰ πρὸς ζύγισιν ἐμπορικῶν πραγμάτων, ἐν τῷ δευτέρῳ τὰ πρὸς ζύγισιν νομισμάτων καὶ πολυτίμων μετάλλων.

Α'.

ΣΤΑΘΜΑ ΣΥΝΗΘΗ.

Ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς περιόδου ἦν ἐν χρήσει τὸ ῥωμαϊκὸν στατικὸν σύστημα. Ἐκαστος σταθμὸς ὠρισμένου βάρους ἐδείκνυε διὰ τινων ἐπ' αὐτοῦ ἐγκεχαραγμένων ἢ ἀναγεγλυμμένων γραμμῶν.

των τὸ βάρος αὐτοῦ μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ σταθμίου· ἐνίοτε ἐπεγράφετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ζυγοστάτου· κάποτε, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας, κατεσκευάζον σηκώματα καὶ ἄνευ σημείων καὶ ἀριθμῶν.

Τὰ ὑποδηλοῦντα τὸ ὄνομα τοῦ σταθμίου σημεία ἦσαν πολλὰ καὶ διάφορα. Ἀλλαγῶν θὰ ἀναγραφῶσιν ἅπαντα ταῦτα· ἐνταῦθα δὲ σημειῶ ὅτι τὸ τῆς οὐγγίας ὄνομα ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ μονογράμματος $\mathcal{Z}$ ἢ διὰ τῶν στοιχείων Γ ἢ $\Gamma\sigma$. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον σημεῖον ἀπηντήθη ἤδη ἐπὶ τινῶν σταθμῶν*), τὰ δ' ἕτερα οὐ μόνον ἐπὶ πλείστων τοιούτων ὑπάρχουσιν, ἀλλ' ἐπισήμως μεμαρτύρηται καὶ ὑπὸ τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων τῶν ἀρχαίων μετρολόγων**).

Εἰς τὴν σειράν ταύτην ἀναγραπτέον καὶ τὰ ἐπόμενα σταθμὰ τοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Μουσειῷ.

1) *Λίτρα* σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ. 0.055. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας ὑπάρχουσι τρία οὕτως $\parallel$ — ἐγχαράγματα πεπληρωμένα σιδήρω. Ἐλκει γραμμ. 314· ἀνεκαλύφθη δὲ ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. ἀριθ. 656 τοῦ χειρογράφου καταλόγου τοῦ Μουσειῷ.

2) *Τριούγγιον* σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ. 0.03. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ μιᾶς τῶν ἐπιφανειῶν αὐτοῦ εἶναι ἐγκεχαραγμέναι δύο στῆλαι ἰστάμεναι παραλλήλως καὶ φέρουσαι ἐπὶ κεφαλῆς καμπύλην καμάραν εἰργασμένην κοκκοσειδῶς. Μεταξὺ τῶν στηλῶν ἐγκεχάρακται σταυρὸς φέρων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ στοιχεῖα $\Gamma\Gamma$, σημαίνοντα οὐγγίας γ'. Ἐλκει γραμμ. 79.06.

3) *Διούγγιον* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0.028. Ἐκ χαλ-

*) Τοιαῦτα ἀναγράφει ὁ B o e c k h ἐν *Metrologische Untersuchungen* σ. 175—186.—Πρβλ. C. I. G. ἀριθ. 8547—8555.—R. S c h i l l b a c h, *de ponderibus* σ. 211. Καὶ ἐν τῷ ἐν Σμύρνῃ Μουσειῷ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς διαφυλάττονται δύο περιγραφησόμενα ἀλλαγῶν.

**) Βλ. F r. H u l t s c h, *Metrol. script. reliquiae*, I, σ. 207· «Τὸ δὲ γάμμα κατὰ τὸ πέρασ ἔχον τῆς αὐτοῦ πλαγίας προσκείμενον ο, Γο, οὐγγίαν.» Πρβλ. σ. 243, 24. 226, 1. 249, 17.—Α ὑ τ ὀ θ ι τ. Π, σ. 132, 10. 132, 12.

κοῦ. Ἐπί τινος ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται σταυρὸς καὶ τὰ στοι-
χεῖα $\Gamma B = \text{ὠγγίαι } \epsilon'$. Τὸ B εἶναι δυσδιάκριτον. Ἐλκει γραμμ.
49.53. Ἀνεγρᾶφη ἐν τῷ χειρ. καταλόγῳ ὑπ' ἀριθμ. 744.

4) Διογγίον σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ
μήκ. 0.028. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπί μιᾶς τῶν ἐπιφανειῶν του ἐγκε-
χάρακται κύκλος πεποικιλμένος καὶ ἐν τῷ μέσῳ σταυρὸς φέρων
ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ στοιχεῖα $\Gamma B = \text{ὠγγίαι } \epsilon'$. Ἐλκει γραμμ. 50.53.
Ἐπί τῆς ἐτέρας ἐπιφανείας ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ ἰσχυρὰ κάθετος
ἐντομή.

5) Οὐγγία σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ.
0.022. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπί μιᾶς ἐπιφανείας εἰσὶν ἐγκεχαραγμέναι
δύο μετὰ βάσεων στῆλαι ἰστάμεναι παραλλήλως καὶ φέρουσαι
ἐπὶ κεφαλῆς καμπύλην καμάραν εἰργασμένην κοκκοειδῶς. Ἐν
τῷ μέσῳ ἐνεχάραξαν τὰ στοιχεῖα $\Gamma A = \text{ὠγγία } \alpha'$. Ἐνωθεν
αὐτῶν ὑπάρχει μικρὸς σταυρὸς. Αἱ παχεῖαι τῶν γραμμάτων
καὶ τοῦ σταυροῦ ἐντομαὶ εἰσὶ πεπληρωμένοι ἀργύρῳ. Ἐλκει
γραμμ. 25. Εἶναι δὲ ὁ σταθμὸς οὗτος πολὺ μεταχειρισμένος.

6) Οὐγγία σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ.
0.025. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπί τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ὑπάρχουσι τὰ
στοιχεῖα ΓA , ὧν αἱ ἐντομαὶ εἰσὶ πεπληρωμένοι ἀργύρῳ. Ἐ-
νωθεν αὐτῶν μικρὸς σταυρὸς περικεκοσμημένος λεπτοτέροις χα-
ράγμασιν. Ἐλκει γραμμ. 25.3. Βλ. καταλόγου χαλκίων ἀριθ.
748.

7) Οὐγγία σχήματος πολυγώνου. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐλκει
γραμμ. 28.5*).

---

*) Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην προστίθημι καὶ τὰ ἐξῆς τρία ἀνέκδοτα
σταθμὰ διατηρούμενα ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ σοφοῦ νομισματογνώμονος κ.
Π. Λάμπρου:

α) Ἡμίλιτρον σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ.
0.044. Ἐπί τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται σταυρὸς ἔχων ἔνθεν
καὶ ἔνθεν τὰ στοιχεῖα $\Gamma S = \text{ὠγγίαι } \zeta'$. Ἐλκει γραμμ. 157.5.

β) Ἡμίλιτρον σχήματος τετραγώνου. Ἐπί τῆς μιᾶς ἐπιφα-
νειας ἐγκεχάρακται Γ . Ὁ ἀριθμὸς τῆς ὀκτῆς ἠλλείπει. Ἐλκει γραμμ.
160.5.

Ἐκτὸς τοῦ πέμπτου πάντα τὰ λοιπὰ σταθμὰ διατηροῦνται εἰς καλλίστην κατάστασιν· διὸ ἀναγκαῖον θεωρῶ νὰ παραθέσω τὸν ἐξῆς πίνακα, διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ πρὸς τὴν κεκανονισμένην δόλκην τῆς λίτρας παρατηρουμένη ἐξ αὐτῶν διαφορά.

1 ^{ον}	. . . . .	λίτρα ἐκ γραμ.	314
2 ^{ον}	γραμ. 79,06 × 4	=	λίτρα ἐκ γραμ. 316,24
3 ^{ον}	» 49,53 × 6	=	» » » 297,18
4 ^{ον}	» 50,53 × 6	=	» » » 303,18
6 ^{ον}	» 25,3 × 12	=	» » » 303,6
7 ^{ον}	» 28,5 × 12	=	» » » 342

Ἐκ τῶν ἐξ τούτων σταθμῶν ἔχομεν κατὰ μέσον ὄρον τέσσαρας διαφόρους λίτρας οὐδόλως ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὴν κανονικὴν ῥωμαϊκὴν λίτραν ἐκ γραμμαρίων 327,453.

Τὸ αἴτιον τῆς διαφορᾶς ἐξηγεῖται κατ' ἐμὲ ἐκ τῶν ἐξῆς παρατηρήσεων, προεκτεθεισῶν καὶ ἐν ἑτέρᾳ διατριβῇ*).

1) Ὅτι ἐκ παντὸς σταθμοῦ καλῶς διατηρηθέντος δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν τὸ κεκανονισμένον βᾶρος τῆς στατικῆς ἐνότητος· διότι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς καὶ σήμερον, οἱ μὲν τίμιοι ἔμποροι ἐχρῶντο σμαθμοῖς ἀκριβέσιν, οἱ δὲ ἀπατεῶνες καὶ ἄδικοι σταθμοῖς ἔλκουσιν ἑλαττον τοῦ δέοντος.

2) Ὅτι ὅσα σταθμὰ καλῶς ἐπίσης διατηρηθέντα ἔλκουσι πλεῖον τοῦ κεκανονισμένου, πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς μονάδα λίτρας ὠρισμένης δι' εἰδικὰ πράγματα.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἀναπτυχθήσονται καὶ ἀλλαγῶν διὰ πλειοτέρων ἀποδείξεων καὶ νεωτέρων εὐρημάτων. Εἰς τὴν πρώτην ἀναμφιβόλως ἀνήκουσι τὰ πέντε πρῶτα τῶν περιγραφέντων, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸ ἔβδομον. Ἡ κιβδηλεία μάλιστα τοῦ τετάρτου σταθμοῦ εἶναι προφανεστάτη· διότι ὁ κάτοχος αὐτοῦ οὐ

γ') Οὐ γ γ λ α σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ. 0,023. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας σταυρὸς ἔχων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ στοιχεῖα Γ Λ· Ἐλκει γραμμ. 24.

*) Περί τινος μήτρας σταθμῶν ἀνακαλυφθείσης ἐν Ὑπαίποις. Σμύρνη, 1877 σ. 7—9.

μόνον δὲν ἤρκεσθη νὰ παραγγείλῃ τῷ τεχνίτῃ νὰ τὸ κατασκευάσῃ ἐλαφρότερον τοῦ δέοντος, ἀλλ' ἀκόμη ἀφῆρσε καὶ ἀρκετὸν βάρος διὰ μιᾶς βαθείας καθέτου ἐντομῆς.

Β'.

ΣΤΑΘΜΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑ.

ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον περιγράφω σταθμὰ ὄντα εἰς χρῆσιν τραπεζιτῶν καὶ ἐμπόρων διὰ τὴν ἐξέλεγχιν τῆς ὀλκῆς τῶν ἐπ' αὐτῶν κυκλοφορούντων χρυσῶν νομισμάτων. Ἡ εἰς 72 μέρη διαίρεσις τῆς λίτρας εἰς χρυσὸν ἐγένετο ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ διήρκεσεν ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας τῆς βυζαντινῆς περιόδου. Τὸ $\frac{1}{72}$ τῆς λίτρας εἰς χρυσὸν ὠνομάσθη *solidus*, μεταφρασθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς *ρομίσμα**). Σταθμὰ ἔχοντα τὴν λατινικὴν ἐπιγραφὴν ἐγνώσθησαν πολλὰ ὡς ἐν παραδείγματι δὲ προστίθημι ἤδη καὶ ἐγὼ ἐνταῦθα σταθμίον ἐνὸς *ρομίσματος*, διατηρούμενον ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ κ. Π. Λάμπρου, ἔλκον γραμμ. 4,11 καὶ ἔχον τὴν ἐπιγραφὴν S O L μετὰ τοῦ λατινικοῦ ἀριθμοῦ I, ἐγκεχαραγμένου μεταξὺ δύο μικρῶν σταυρῶν. Μεθ' ἑλληνικῆς δὲ ἐπιγραφῆς εὐρίσκονται μὲν ἱκανά, ἀλλ' ὀλίγιστα ἦσαν γνωστά, καὶ πρῶτος, ἐάν δὲν ἀπατώμαι, ἐγνωστοποίησα ἱκανά ἐν τινι συνεδράσει τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς, καθ' ἣν ἐδόθη ἀφορμὴ ὅπως καὶ τινες τῶν συνεδριάζοντων γνωστοποιήσωσι καὶ ἕτερα**). Τούτοις προσθετέον καὶ τὰ ἐπόμενα ἀνέκδοτα μέχρι σήμερον διατηρούμενα παρὰ τῷ κ. Παύλῳ Λάμπρῳ, ᾧ κατὰ καθῆκον ἐκφράζω νῦν δημοσίᾳ τὰς ἐγκαρδίους εὐχαριστίας μου διὰ τὴν καλοκάγαθον προθυμίαν, μεθ' ἧς εὐηρεστήθη νὰ μοὶ παράσχῃ εἰς μελέτην τὰ παρ' αὐτῷ σωζόμενα σταθμὰ.

*) Οἱ ἀρχαῖοι μετρολόγοι ἀναφέρουσι τὴν χρῆσιν τοῦ ὀνόματος καὶ ἐπὶ σταθμῶν διὰ τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος. Βλ. Hultsch, *Metrol. script. rel.* I, σ. 254, ὑποσ. 21, σ. 27, ὑποσ. 42.—Αὐτόθι τ. II, σ. 422. «N. latinum significat nomisma graecum, id est solidum».

**) Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνεδριάσεως ταύτης ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐν Παρίσις ἐκδομένῃ *Revue archéologique* 1876, σ. 186—189.

α') Σταθμὸς *τριῶν νομισμάτων*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ. 0.017. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται τετράγωνον ἔχον ἐν τῷ μέσῳ τὰ στοιχεῖα $\mathbf{N \Gamma} = \text{νομίσματα } \gamma'$, μετὰ μικροῦ σταυροῦ ἀνωθεν. Ἐλκει γραμμ. 13.

β') Σταθμὸς *δύο νομισμάτων* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0.018. Ἄφ' ἐνὸς $\mathbf{N^{\circ}B}$. Ἐλκει γραμμ. 8.47.

γ') Σταθμὸς *ἐνὸς νομίσματος* σχήματος τετραγώνου. Ἄφ' ἐνὸς $\mathbf{N}$. Ἐλκει γραμμ. 4.485.

δ') Σταθμὸς *ἐνὸς νομίσματος*. Ἄφ' ἐνὸς $\mathbf{N}$. Ἐλκει γραμμ. 4.32. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει ὀξύγωνος ἰκανή.

Τοῦ εἶδους τούτου ὑπάρχουσι τὰ ἐπόμενα σταθμὰ ἐν τῷ ἐν Βαρβακείῳ Μουσεῖῳ, ἐξ ὧν πέντε μὲν προσεγνωστοποιήθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Ch. Bayet κατὰ τὸ 1876 ἐν τῇ προμνηθεύσῃ συνεδριάσει, ἀλλ' ἔκτοτε δὲν ἐγνώσθη ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὑπ' ἄλλου καὶ ἡ ὅλη αὐτῶν *).

1) Σταθμὸς *τριάκοντα νομισμάτων* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0.046. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται ἄνω μὲν σταυρὸς, κάτω δὲ τρίγωνον καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν $\mathbf{N \Lambda} = \text{νομίσματα } \lambda'$. Ἐλκει γραμμ. 162. Ἀνεκαλύφθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. ἀριθ. 657 τοῦ χ. καταλόγου.

2) Σταθμὸς *νομισμάτων* εἴκοσι καὶ ἕξ σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0.042. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται τὸ μονόγραμμα $\mathbf{N}$ μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ $\mathbf{K S}$. Ἐλκει γραμμ. 117. Ἀνεκαλύφθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. χειρογράφου καταλόγου ἀριθ. 660.

3) Σταθμὸς *νομισμάτων* εἴκοσι καὶ τεσσάρων σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0.046. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας σταυρὸς μετὰ τῶν στοιχείων $\mathbf{N K \Delta} = \text{νομίσματα } \kappa\delta'$. Ἐλκει γραμμ. 107. Ἀνεκαλύφθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. ἀριθ. 661 τοῦ χειρογράφου καταλόγου.

4) Σταθμὸς *νομισμάτων* εἴκοσι σχήματος κυκλικοῦ, διαμ.

*) Βλ. Revue archéol. Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 489.

0.045. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ὑπάρχουσιν ἔντο-
μαὶ τοιαῦται | + | . Ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὁ ἀριθ. Κ. Ἐλκει γραμ.
88.42. Ἀνεκαλύφθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. ἀριθ. 658
τοῦ χειρογράφου καταλόγου.

5) Σταθμὸς *νομισμάτων* ὀκτώ σχήματος κυκλικῶ, διαμ.
0.034. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς τὰ στοιχεῖα **Ν** **Η** μετὰ μικροῦ
σταυροῦ ἄνωθεν. Ἐλκει γραμμ. 34.53. Ἀνεκαλύφθη ἐν Ἐρυ-
θραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. ἀριθ. 659 τοῦ χειρ. καταλόγου.

6) Σταθμὸς *νομισμάτων* πέντε σχήματος κυκλικῶ, διαμ.
0.029. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας εἰσὶν ἐγκεχαραγ-
μένοι τρεῖς κύκλοι, ὧν ὁ μικρότερος περιέχει τὰ στοιχεῖα **Ν** **Ε**.
Ἐλκει γραμμ. 20.

7) Σταθμὸς *νομισμάτων* τεσσάρων, σχήματος κυκλικῶ, διαμ.
0.021. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς τὰ στοιχεῖα **Ν** **Δ** μετὰ μικροῦ
σταυροῦ ἄνωθεν. Ἐλκει γραμμ. 16.47.

8) Σταθμὸς *νομισμάτων* τριῶν, σχήματος κυκλικῶ, διαμ.
0.02. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς **Ν** **Γ** μετὰ μικροῦ σταυροῦ ἄνωθεν.
Ἐλκει γραμμ. 12. Εὐρέθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. Κα-
ταλόγου χειρογ. ἀριθ. 662.

9) Σταθμὸς *νομισμάτων* δύο, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκά-
στη πλευρὰ μήκ. 0.016. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς τετράγωνον διὰ
στιγμῶν ἐσχηματισμένον περιέχον τὰ στοιχεῖα **Ν** **Β**. Ἐλκει
γραμμ. 7.58. Ἐν τῷ χειρ. καταλόγῳ ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 640.

10) Σταθμὸς *νομισμάτων* δύο, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐ-
κάστη πλευρὰ μήκ. 0.016. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς κύκλος ἐν **ϕ**
Ν **Β**. Ἐλκει γραμμ. 7. Εἶναι δὲ ἀρκετὰ μεταχειρισμένος.

11) Σταθμὸς *νομίσματος* ἑνὸς, σχήματος τετραγώνου, οὗ
ἐκάστη πλευρὰ μήκ. 0.014. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς **Ν** **Α** μετὰ
μικροῦ σταυροῦ ἄνωθεν. Ἐλκει γραμμ. 3. Ἐν τῷ χειρογράφῳ
καταλόγῳ ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 753.

12) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκά-
στη πλευρὰ μήκ. 0.013. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς **Ν**. Ἐλκει γραμμ.
3. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 754.

13) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη

πλευρὰ μήκ. 0,013. Ἐκ χαλκοῦ. Ἄφ' ἐνός Ν. Ἐλκει γραμ. 3.53. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 603.

14) Σταθμὸς νομισματος, σχήματος τετραγώνου. Ἐκ χαλκοῦ. Ἄφ' ἐνός Ν. Ἐλκει γραμ. 3. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 747.

15) Σταθμὸς νομισματος, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ. 0,012. Ἄφ' ἐνός Ν. Ἐλκει γραμ. 2.8. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 755.

16) Σταθμὸς νομισματος, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ. 0,012. Ἄφ' ἐνός Ν. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐλκει γραμ. 3. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 383.

17) Σταθμὸς νομισματος, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ. 0,012. Ἐκ χαλκοῦ. Ἄφ' ἐνός Ν. Ἐλκει γραμ. 3.47. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 756.

18) Σταθμὸς νομισματος, σχήματος τετραγώνου. Ἐκ χαλκοῦ. Ἄφ' ἐνός Ν. Ἐλκει γραμ. 3. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 757.

19) Σταθμὸς νομισματος, σχήματος κυκλικῷ διάμ. 0,013. Ἐκ χαλκοῦ. Ἄφ' ἐνός Ν. Ἐλκει γραμμ. 3.235. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 750.

20) Σταθμὸς νομισματος, σχήματος τετραγώνου ἑπιμήκους. Ἐκ χαλκοῦ. Ἄφ' ἐνός Ν ἐν ἀναγλύφῳ. Ἐλκει γραμμ. 3.

21) Σταθμὸς νομισματος, σχήματος τετραγώνου. Ἐκ χαλκοῦ. Ἄφ' ἐνός ἔκτυπον ἔχον εἴκοσι μικρὰ τετράγωνα σχήματα. Ἐλκει γραμμ. 3. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 728.

22) Σταθμὸς νομισματος, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἐκάστη πλευρὰ μήκ. 0,011. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐλκει γραμμ. 4. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 758.

Ἄπαντα τὰ σταθμὰ ταῦτα, ἐκτὸς τοῦ δεκάτου, διετηρήθησαν εἰς καλὴν κατάστασιν, ἐπιτρέπουσαν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ συγκρίνωμεν τὴν ἐξ ἐνός ἐκάστου ἐξαγομένην μονάδα τοῦ ῥωμαϊκοῦ συστήματος.

1 ^{ov}	γραμ. 162	$\times 2\frac{4}{10}$	= λίτρα ἐκ γραμ. 388.8
2 ^{ov}	» 117	$\times 2\frac{76923}{100000}$	= » » » 323.999
3 ^{ov}	» 107	$\times 3$	= » » » 321
4 ^{ov}	» 88.42	$\times 36\frac{5}{10}$	= » » » 318.312

5 ^{ov}	»	34.53	× 9	=	»	»	»	310.77
6 ^{ov}	»	20	× 14 $\frac{4}{10}$	=	»	»	»	288
7 ^{ov}	»	16.47	× 18	=	»	»	»	296.64
8 ^{ov}	»	12	× 24	=	»	»	»	288
9 ^{ov}	»	7.58	× 36	=	»	»	»	272.88
10 ^{ov}	»	7	× 36	=	»	»	»	252
11 ^{ov}	»	3	× 72	=	»	»	»	216
12 ^{ov}	»	3	× 72	=	»	»	»	216
13 ^{ov}	»	3.53	× 72	=	»	»	»	257.04
14 ^{ov}	»	3	× 72	=	»	»	»	216
15 ^{ov}	»	2.8	× 72	=	»	»	»	201.6
16 ^{ov}	»	3	× 72	=	»	»	»	216
17 ^{ov}	»	3.47	× 72	=	»	»	»	249.84
18 ^{ov}	»	3	× 72	=	»	»	»	216
19 ^{ov}	»	3.235	× 72	=	»	»	»	232.92
20 ^{ov}	»	3	× 72	=	»	»	»	216
21 ^{ov}	»	3	× 72	=	»	»	»	216
22 ^{ov}	»	4	× 72	=	»	»	»	288.

Ἐκτὸς τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου σταθμοῦ οὐδὲν ἄλλο παρέχει ἀκριβῆ ὅπως οὖν ὀλκὴν. Ὁ πρῶτος φαίνεται ὅτι ἀνήκεν εἰς χρυσοχόον ἢ ἀργυραμοιβὸν ἀπατεῶνα χρώμενον αὐτῷ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἀντήλλασεν ἢ ἠγόραζεν.

Ἐνταῦθα ἐπαναληπτέον ὅ,τι προαναφέρομεν περὶ τῶν συνήθων σηκωμάτων' ἐπειδὴ πολλοὶ τραπεζίται καὶ ἀργυραμοιβοὶ εἰς τοσοῦτον ἀσυνειδησίας ἔφθανον, ὥστε ἠπάτων τοὺς προσερχομένους διὰ τῶν παρ' αὐτοῖς κιβδηλῶν σταθμῶν, ἀγοράζοντες ἢ πωλοῦντες νομίσματα εἰς χρυσόν.

Ἐγγραφον ἐν Σμύρνῃ κατὰ ὀκτωβρίον τοῦ 1878.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΜΕΥΣ.

Πρόγραμμα τῶν ἐπὶ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος
1878—79 διδασθησομένων ἐν τῷ Ἐθνικῷ
Πανεπιστημίῳ μαθημάτων.

A) Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ.

Δογματικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Ζήκου Ῥώση, ἐπιτίμου κα-
θηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, πέμπτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα
8—9 π. μ.

Χριστιανικὴ ἠθικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρα
8—9 π. μ.

Ποιμαντορικὴ (ἐξ ἀρχῆς), παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου κυρίου Ν.
Καλογερά, ἐκτάτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμ-
πτην, ὥρα 9—10 π. μ.

Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάβ-
βατον, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἑβραϊκὴ γραμματικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Π. Παυλίδου, τακτι-
κοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρα
9—10 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γραμματικαὶ καὶ
ἐρμηνευτικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην,
ὥρα 9—10 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμοὺς παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν
τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 10—11 π. μ.

Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ
πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἑβραϊκὴ ἀρχαιολογία, καὶ μετ' αὐτὴν ἐρμηνεία εἰς τὰς δύο
καθολικὰς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐπιστολάς, παρὰ τοῦ κυρίου
Κ. Κοντογόνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν,
τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 10—11 π. μ.

Εἰσαγωγή εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δαμα-
λά, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶ-
σαν τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους καὶ μετ' αὐτὴν εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, παρὰ τοῦ κυρίου Ἀναστασίου Διομήδους Κυριακοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἀπολογητικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Π. Σούγκρα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν τετάρτην, ὥρα 4—5 μ. μ. κατὰ πᾶν δὲ σάββατον, ὥρα 8—9 π. μ.

Πατρολογία, παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου κυρίου Π. Κωνσταντινίδου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὴ ῥητορικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Μοσχάκη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Φροντιστήριον, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ῥητορικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὀριθησομένην ἡμέραν καὶ ὥραν.

B) Ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ.

Ἐμπορικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Α. Ῥάλλη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἀστυκὸν δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ἐρμηνεία τοῦ περὶ ὑποθηκῶν νόμου, καὶ μετ' αὐτὴν κληρονομικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Π. Παπαρρηγοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 8—9 π. μ.

Κοινωνιολογία καὶ πολιτικὴ πλουτολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Α. Σούτσου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 9—10 π. μ.

Εἰσηγήσεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Φρεαρίτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 9—10 π. μ.

Διεθνὲς δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Στρέϊτ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Πολιτικὴ δικονομία, παρὰ τοῦ κυρίου Ξενοφῶντος Ψαρᾶ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρα 10—11 1/2 π. μ.

Ἑρμηνεία τῶν τίτλων τοῦ Πανδέκτου de contrahenda emptione et de actionibus empti et venditi, παρὰ τοῦ κυρίου Β. Τ. Οἰκονομίδου, ἐπιτίμου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρα 11—12 π. μ.

Διοικητικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Ἐμμ. Κοκκίνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν παρασκευήν, ὥρα 2—3 μ. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 3—4 μ. μ.

Γαλλικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δαμασκηνοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ἐνοχικόν, καὶ μετὰ τοῦτο κληρονομικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Θεοφανοπούλου, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Π. Καλλιγᾶ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ποινικὴ δικονομία, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Ν. Κωστῆ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 5—6 μ. μ.

Οἰκονομικὴ νομοθεσία, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Κ. Οἰκονόμου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Πολιτικὴ οἰκονομία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἐμπορικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Γ. Ῥάλλη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρα 2—4 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Θ. Ν. Φλογαίτου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ σάββατον, ὥρα 10—12 π. μ.

Μεταλλικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Μοσχονησίου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρα 2—3 μ. μ.

Πολιτικὴ οἰκονομία, παρὰ τοῦ κυρίου Τ. Ἀδαμοπούλου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Καταστατικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρα 5—4 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Στούπη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 10—11 π. μ.

Φυσικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Καζάζη, ὑφηγητοῦ, καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Διοικητικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Χ. Ἀγγελάκη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 2—3 μ. μ.

Δημοσιολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Ζωγράφου, ὑφηγητοῦ, καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Γ) Ἐν τῇ Ἱατρικῇ Σχολῇ.

Κλινικὴ ἱατρικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Χ. Πρετεντέρη Τυπάλδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρα 8—9 π. μ.

Κλινικὴ ἱατρικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Α. Μακᾶ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἵγιεινὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Μπαλάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ νοσοκομείου τῶν συφιλιδικῶν νοσημάτων, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρα 9—10 π. μ.

Συφιλιδικὰ νοσήματα, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 12—1 μ. μ.

Κλινικὴ τῶν συφιλιδικῶν νοσημάτων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρα 12—1 μ. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 2—4 μ. μ.

Ἀνατομία, παρὰ τοῦ κυρίου Δαμιανοῦ Γεωργίου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρα 10—11 π. μ.

Εἰδικὴ νοσολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Καραμήτσα, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἀστυκλινική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 2—4 μ. μ.

Γενικὴ παθολογικὴ ἀνατομία, παρὰ τοῦ κυρίου Μ. Χατζημιχάλη, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἀσκήσεις μικροσκοπικαί, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἐκάστην, ὥρα 2—4 μ. μ.

Χειρουργικὴ κλινικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Θ. Ἀρεταίου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἐκάστην, ὥρα 10 1/2—12 π. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 5—6 μ. μ.

Μαιευτικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Μ. Βενιζέλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ μαιευτηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 11—12 π. μ.

Νοσήματα τῶν γυναικῶν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Παθολογία τῶν παιδῶν, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Βιτσάρη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἱστορία τῆς ἰατρικῆς, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρα 2—3 μ. μ.

Ἐγκυκλοπαιδεῖα καὶ μεθοδολογία τῆς ἰατρικῆς, παρὰ τοῦ κυρίου Π. Γ. Κυριακοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρα 11—12 π. μ.

Γενικὴ παθολογία καὶ θεραπευτικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 3—4 μ. μ.

Φαρμακολογία, παρὰ τοῦ κ. Θ. Ἀφεντούλη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 12—1 μ. μ.

Χειρουργία μετὰ τοπογραφικῆς ἀνατομίας, παρὰ τοῦ κυρίου Παύλου Ἰωάννου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 1—2 μ. μ.

Ἀσκήσεις χειρουργικῆς καὶ τοπογραφικῆς ἀνατομίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ἐκάστοτε τυγχανόντων πτωμάτων.

Φυσιολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Ἰ. Ζωχιοῦ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 1—2 μ. μ.

Ἀστυκλινική, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Γ. Ὁρφανίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς ἀστυκλινικῆς, καθ' ἐκάστην, ὥρα 2—4 μ. μ.

Ὁφθαλμικά πάθη, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Ἀναγνωστάκη, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ ὀφθαλμιατρείου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 2—3 μ. μ.

Ὁφθαλμιατρικὴ κλινικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Εἰδικὴ παθολογία καὶ θεραπευτικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Δηλιγιάννη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶν μὲν σάββατον, ὥρα 2—3 μ. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν, τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἱατροδικαστικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Πάλλη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἱατρικὴ φυσιολογία (περὶ τῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος), παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Βουσιάκη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Εἰδικὴ νοσολογία καὶ θεραπευτικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Αἰγινήτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Μαγγίνα, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 5—6 μ. μ.

Γενικὴ νοσολογία καὶ ὑγιεινὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Πρινάρη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Μαιευτικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Κόνσολα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἱατροδικαστικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Γεωργαντᾶ, ὑφηγητοῦ,

κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 2—3 μ. μ.

Τοξικολογία μετὰ πρακτικῶν ἀσκήσεων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην, ὥρα 4—5 μ. μ.

Μαιευτική, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Δ. Χατζίσκου ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Σκιαδαρέση, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν πέμπτην, ὥρα 2—3 μ. μ. κατὰ πᾶν δὲ σάββατον, ὥρα 12—1 μ. μ.

Ὄφθαλμολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δελλαπάρτα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 4—5 μ. μ.

Δημοσία ὑγιεινὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Χ. Βάμβα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Συστηματικὴ ἀνατομικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Λουκᾶ Παπαϊωάννου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 5—6 μ. μ.

Γυναικολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Καρέκλη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—4 μ. μ.

Γυναικολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Τζαννετοπούλου, ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Π. Δ. Πατρικίου, ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Χειρουργία, παρὰ τοῦ κυρίου Τ. Δούνη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἀνατομία, παρὰ τοῦ κυρίου Χ. Ὀλυμπίου, ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Δ) Ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ.

α) Ἐν τῷ φιλολογικῷ τμήματι.

Ἱστορία τῆς ἀρχαίας τέχνης, παρὰ τοῦ κυρίου Ἀθ. Ρουσοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ, ἐρμηνεΐα Πausανίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἄρχαιολογικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὴν Ζ τῆς Ἰλιάδος, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Φιντικλέους, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἐγκυκλοπαιδεία καὶ μεθοδολογία τῶν φιλολογικῶν ἐπιστημῶν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν πέμπτην, 8—9 π. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ τρίτην, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία Θουκυδίδου, ἐν τῷ φροντιστηρίῳ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Κοτζιά, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν τετάρτην, ὥρα 9—10 π. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὰ Τακίτου χρονικά, παρὰ τοῦ κυρίου Εὐθ. Καστόρχη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἱστοριογραφία τῶν Ῥωμαίων καὶ εἰσαγωγή εἰς Τάκιτον, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 9—10 π. μ.

Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Παπαρηγοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρα 10—11 π. μ.

Φιλοσοφία τῆς ἱστορίας, εἰσαγωγή εἰς τὸ ἐφηρμοσμένον μέρος, καὶ ἀκολουθῶς περὶ ἀσιατῶν πολιτισμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου Φ. Πουλαρινοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 11—12 π. μ.

Ἑλληνικὴ μετρική, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Χ. Σεμιτέλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Γυμνασιακὴ παιδαγωγία καὶ διδασκαλία, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Πανταζίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Κριτικὴ καὶ ἐρμηνευτικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 3—4 π. μ.

Ἑρμηνεία τοῦ Α τῆς Ἰλιάδος, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Σ. Κόντου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρα 12—1 μ. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ, παλαιογραφικὰ προβλήματα καὶ ἀσκήσεις εἰς τὸ ἑλληνιστὶ γράφειν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 12—1 μ. μ.

Λογικὴ, καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς μεταφυσικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Φιλίππου Ἰωάννου, καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἀσκήσεις ἐν τῷ φιλολογικῷ φροντιστηρίῳ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 3—4 μ. μ.

Ἑρμηνεία ἐπωδῶν Ὀρατίου, ἐν τῷ φιλολογικῷ φροντιστηρίῳ, καὶ ἀσκήσεις εἰς τὸ λατινιστὶ γράφειν, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Α. Κουμανοῦδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἑρμηνεία εἰς Οἰδίποδα Τύραννον τοῦ Σοφοκλέους, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Μιστριώτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἐξακολούθησις τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ἀρχαία ἱστορία, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Τσιβανοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶν μὲν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ἀνάπτυξις τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν διαλέκτων ἐπὶ διαλεκτικῶν ἐπιγραφῶν, παρὰ τοῦ κυρίου Μ. Δέφνερ, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἱστορία τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν παρ' Ἑλλῆσιν, ἰδίᾳ δὲ τῆς πλαστικῆς, παρὰ τοῦ κυρίου Κυριακοῦ Δ. Μυλωνᾶ, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Πρακτικαὶ ἀσκήσεις ἐπὶ τῶν σωζομένων μνημείων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος.

Ἑρμηνεία τῶν Ἀττικῶν τοῦ Παιουανίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὀρισθησομένην ἡμέραν καὶ ὥραν.

Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Λάμπρου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Ἑλληνικὴ γραφογνωσία μετ' ἀσκήσεων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Περὶ τῶν πηγῶν τῆς καθόλου ἑλληνικῆς ἱστορίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ψυχολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Χρ. Παπαδοπούλου, ὑφηγητοῦ, δις τῆς ἐβδομάδος.

Παιδαγωγικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος, καθ' ὀρισθησομένης ἡμέρας καὶ ὥρας.

β) Ἐν τῷ φυσικῷ τμήματι.

Πειραματικὴ φυσικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Σ. Στρούμπου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἀνωτέρα ὀπτική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 12—1 μ. μ.

Γενικὴ χημεία, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Κ. Χρηστομάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ χημείου, καθ' ἑκάστην, ὥρα 8—9 π. μ.

Ἀσκήσεις πρακτικαὶ τῶν φαρμακοποιῶν, ἰατρῶν καὶ φυσικῶν ἐν τῷ χημείῳ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρα 9—12 π. μ. καὶ 3—6 μ. μ.

Ὄργανικὴ χημεία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Ἀνατομία, ὄργανογραφία καὶ φυσιολογία τῶν φυτῶν, παρὰ τοῦ κυρίου Θ. Γ. Ὀρφανίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 9—10 καὶ 11—12 π. μ.

Γεωλογία, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Μητσοπούλου, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 11—12 π. μ.

Ὄρυκτολογικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρα 11—12 π. μ.

Ζωολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Ἡρ. Μητσοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, πλὴν τοῦ σαββάτου, ὥρα 2—3 μ. μ.

Ἀσκήσεις ἐν τῷ φαρμακευτικῷ φροντιστηρίῳ καὶ πρακτικὸν φαρμακευτικὸν μάθημα διὰ τοὺς διδάκτορας τῆς ἰατρικῆς, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Ν. Ζαβιτσάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ φαρμακευτικοῦ φροντιστηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν, ὥρα 2—4 μ. μ.

Φαρμακευτικὴ πειραματικὴ χημεία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Χημεία ἐφηρμοσμένη εἰς τὴν ἰατρικὴν, παρὰ τοῦ κυρίου Ἰωάννου Γ. Ἰωάννου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 4—5 μ. μ.

Πειραματικὴ φυσικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Τιμολέοντος Α. Ἀργυροπούλου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν, ὥρα 1—2 μ. μ.

Ἀνωτέρα μαθηματικὴ ὀπτικὴ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρα 4—5 μ. μ.

γ) Ἐν τῷ μαθηματικῷ τμήματι.

Θεωρητικὴ ἀστρονομία, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Κ. Κοκκίδου ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευὴν, ὥρα 9—10 π. μ.

Στοιχεῖα ἀστρονομίας παρὰ τοῦ αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 9—10 π. μ.

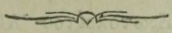
Θεωρητικὴ μηχανικὴ, παρὰ τοῦ κυρίου Β. Λάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἀνωτέρα ἀλγεβρα, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 10—11 π. μ.

Ἀναλυτικὴ γεωμετρία, τρισδιάστατος καὶ διαφορικός ὑπολογισμός, παρὰ τοῦ κυρίου Ἀθ. Κυζικηνοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 3—5 μ. μ.

Κινηματική, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Χ. Νικολαΐδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρα 5—6 μ. μ.

Τριγωνομετρία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευήν, ὥρα 5—6 μ. μ.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΔΕΛΦΩΝ.

Ἄρχοντας Τιμολέωνος τοῦ Ἐμμενίδα, μηνὸς Θεοξενίου, βουλευόντων
 Νικάνωρος τοῦ Λυσιμάχου, Ἀθάμβου τοῦ Πολυτιμίδα, Φίλων Στρατώνως
 ἀπέδοτο ἐπ' ἐλευθερία τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Πυθίῳ κοράσια οἰκογενῆ τρία
 οἷς ὀνόματά Ἑλένα, Ἀλεξάνδρα, Ἀρχώ, τιμᾶς ἐν ἐνὶ ἀργυρίου μῶν δέκα
 5 καὶ τὰν τιμὰν ἀπέχει πᾶσαν καθὼς ἐπίστευσαν ἐπ' ἐλευθερία τὰν ὠνὰν τῷ θεῷ
 ὦ, ἐφ' ᾧ τε ἐλεύθερα εἶμεν καὶ ἀνέφαπτα ἀπὸ πάντων τὸν πάντα χρόνον μηθελί
 μηθὲν ποθήοντα κατὰ μηδένα τρόπον· εἰ δέ τις ἐφάπτοιο Ἑλένας ἢ Ἀλεξάν-
 δρας ἢ Ἀρχοῦς ἐπὶ καταδουλισμῷ, βέβαιον παρεχόντω τῷ θεῷ καὶ τοῖς πεπιστευ-
 10 θοῖς τὰν ὠνὰν ὅτε ἀποδόμενος καὶ ὁ βεβαιωτὴρ καὶ ἄλλος ὁ παρατυχὼν ἐπ' ἐλευ-
 θερίαν ἀφαιρέιμενος, ἀζάμιοι ὄντες καὶ ἀνυπόδιοι πάσας δίκας καὶ ζαμίας· βεβαι-
 ωτὴρ κατὰ τοὺς νόμους τᾶς πόλιος Λυσιμάχος Νικάνωρος· τὰν ὠνὰν φυλάσσει Νικά-
 15 νωρ Λυσιμάχου· μάρτυρες οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἀπόλλωνος Πολέμαρχος Δάμωνος, Φίλων
 Στρατάγου καὶ τῶν πολιτῶν Νικάνωρ Λυσιμάχου, Ἀθαμβὸς Πολυτιμίδα, Ἐπίνικος Νικο-
 20 στρατοῦ, Λέων Ξενοφάντου, Εὐκλῆς Ἄρχωνος, Σέλευκος Βαβύλου.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, κατακειμένη ἀναστροφῶς παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς ἐν Δελφοῖς οἰκίας τοῦ διδασκάλου Δ. Ἰ. Δροσεροῦ, μικρὸν ἀπωτέρω τῆς ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀγορασθείσης οἰκίας τοῦ Δ. Φράγκου, ἀνήκει πιθανώτατα εἰς τὸ μακρὸν πρὸς νότον καὶ μεγαλόλιθον κρηπίδωμα, ὑπὲρ ᾧ ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, τὸ ἐπιγραφαῖς ἀπελευθερωτικαῖς κεκαλυμμένον, ὃν μικρὸν μόνον μέρος ἀνασκαφὴν καὶ ἀναγνωσθὲν, μετὰ τὰς πρώτας καὶ κατ' ἀνάγκην περιορισμένας ἐρεῦνας τοῦ Ὁ. Μύλλερ, ἐπλήρωσεν ὅλον τόμον ὑπὸ τῶν Γάλλων Βεσέρ καὶ Φουκάρ ἐκδοθέντα. Καὶ ἦν μὲν, καθ' ὅσον οἶδα, ἀνέκδοτος ἔτι τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον, ὅτε, διατρίβων ἐν Δελφοῖς, παρε-

κάλεσα τὸν ἰδιοκτῆτην ἵνα ἐπιτρέψῃ τὴν μετακίνησιν τοῦ λίθου καὶ τὴν λῆψιν ἐκτυπώματος χαρτίνου, ἔκτοτε δ' ἐδημοσιεύθη πλημμελῶς ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 4252 (1878) φύλλῳ τῆς ἐφημερίδος «Παλιγγενεσίας».

Ἐὰν δὲ μὴ πλανῶμαι, ἡ ἄνω μεταγραφὴ, ἐξαχθεῖσα ἐκ δύο χαρτίνων ἐκτυπωμάτων, ὣν τὸ ἕτερον ὀφείλω τῇ φιλομουσῳ φροντίδι τοῦ Δελφοῦ κ. Ἐρωτοκρίτου Ἀθανασιάδου, καὶ ἀντιπαραβληθεῖσα πρὸς ἀτελὲς ἄλλως ἀντίγραφον ὑπ' αὐτοῦ τούτου κατόπιν ληφθὲν, εἶναι ἀκριβής.

Παρατηρητέα δὲ ἰδίως τὰ ἐξῆς. Τὸ ἀπέδοτο ἐπ' ἐλευθερία (sic) τοῦ τρίτου στίχου σπανιώτερον ἐν ταῖς δελφικαῖς ἀπελευθερώσεσι, λεγούσαις συνήθως τὸ ἀπλοῦν ἀπέδοτο καὶ ἀπέδοτο, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνύπαρκτον (ἴδε Inscriptions recueillies à Delphes par Wescher et Foucart ἀριθ. 177 καὶ 277). — Τὸ τοῦ τετάρτου στίχου ατιμᾶς ἐν ἐνὶ ἀργυρίου μνᾶρ δέκα», καθ' ὅσον παρετήρησα ἐπιτροχάδην διελθὼν τὰς δελφικὰς ἐπιγραφὰς, πρωτοφανές. Πότερον δὲ σημαίνει «ἐκαστον τῶν τριῶν εἰς ἐλευθερίαν ἀποδιδομένων κορασιῶν τιμῆς μῶν δέκα;» ἢ ατιμῆς ἐν ὄλῳ (ὑφ' ἐν ὁμοῦ) καὶ τὰ τρία κοράσια ἀργυρίου μῶν δέκα;» Τὸ μὲν ποσὸν τοῦ τιμήματος ἀντιπαραβαλλόμενον πρὸς τὰς ἐν ταῖς δεδημοσιευμέναις δελφικαῖς ἐπιγραφαῖς συνήθεις τιμὰς, πείθει μᾶλλον ὅτι περὶ τοῦ ὅλου τιμήματος λέγει ἡ ἐπιγραφὴ, τοῦ δὲ καθ' ἕκαστον ἀπελευθερούμενον σῶμα προσδιορισμοῦ τῆς τιμῆς ἔχομεν ἱκανὰ παραδείγματα, οἷον ἐν ἀρ. 111, 119 τῆς ἄνω μνησθείσης συλλογῆς (ἑκάστον τούτων τιμᾶς ἀργυρίου μῶν τριῶν). — Τὸ τοῦ πέμπτου στίχου ἀπέχει σπάνιον ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις, ἐν αἷς συνήθως ἀπαντᾷ τὸ ἀπλοῦν ἔχει· ἀλλ' ἴδε ἀρ. 291 τῆς αὐτῆς συλλογῆς. — Τοῦ ἐν ὀγδόῳ στίχῳ παρεχόντω ὁ ἰδιάζων τύπος συχνότατος ἐν τῷ δελφικῷ ἀρχαίῳ παρεχόντω, ἐόντω, ἐπικριθέντω, παραμεινάντω κλπ. — Ὡσαύτως δὲ συνηθέστατος ἐν τοῖς δελφικοῖς συμβολαίοις ὁ ἐν στίχοις 8—9 τύπος πεπιστευκότοις (ἄνδροις, ἐόντοις, ἱερέοις, ἐτέοις δεκατρίοις). — Ἐν στίχοις 9—10 ἀναγινώσκεται σαφῶς ἐπ' ἐλευθερίαν ἀφαιριμένος

(=ἀφαιρούμενος, κατὰ μέσην διάθεσιν) ἀντὶ τοῦ συνήθως ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις ἀπαντῶντος *συλέων, συλλόντες*, καὶ ἀνάγεται ἡ μνήμη εἰς τὴν τοῦ ἀττικοῦ δικαίου ἀφαίρεισιν εἰς ἐλευθερίαν, ἂν καὶ ἐνταῦθα δίκη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας φαίνεται περιττή. — Ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ διέκρινα ὄντες, οὐχὶ ἐόντες, ὡς ὁ κ. Ἀθανασιάδης. — Τὸ τὰν ὠνὰν φυλάσσει τοῦ 11ου στίχου οὐχὶ νέον, διότι ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἀναγινώσκομεν *ἀ ὠνὰ ἐν τῷ ἱερῷ καὶ παρὰ τὸν ναχόρον*», συνήθη θεματοφύλακα (ἀρ. 247, 248), ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν *ἀπαρὰ Ξέωννα τὸν ἱερῆν*» (ἀρ. 319). Καὶ τὰ ἀντίγραφα δὲ οὕτω πολλάκις τρίτοις πρὸς φύλαξιν παρεδίδοντο «τὸ ἀντίγραφον παρὰ Παγκλῆν» (ἀρ. 247, 248), «τὸ ἀντίγραφον φυλάξοντι οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἀπόλλωνος» (ἀρ. 266).

Σ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

ἈΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΑΡΘΡΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ.

Ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ, ἐφημερίδι τῶν Ἀθηνῶν πολιτικῆ, ἐδημοσιεύθη πρὸ ἐννέα σχεδὸν μηνῶν (φύλλῳ τῆς 18 Ἀπριλίου 1878) ἐν ἄρθρον ἡμέτερον, τὸ ὁποῖον ἐγράφη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ προκαλέσῃ συζήτησιν ἐπὶ ἐνὸς ἱστορικοῦ ἀντικειμένου, ἀναφύεντος πάνυ παραδόξως τότε. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο ἔμεινεν ἀπαρατῆρητον καὶ συζήτησις οὐδεμία ἐγένετο παρὰ τῶν ἀρμοδίων, ἐξακολουθοῦσι δὲ οἱ τῆς Βερολινείου Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος φιλόλογοι συντάσσοντες ὅπως πρότερον τὰ λήμματα τῶν ἐν αὐτῇ ἐκδιδομένων ἐπιγραφῶν τῆς Ὀλυμπίας, (ἴδε τὸ τελευταῖον αὐτῆς τεῦχος τοῦ 1878, drittes Heft, ἐν σελ. 143, ἐν τῷ λήμματι τῆς 192 ἐπιγρ.) ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ ἀνατυπώσωμεν καὶ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ τὸ εἰρημένον τῆς Παλιγγενεσίας ἄρθρον, ἵνα γίνῃ οὕτω γνωστότερον. Ἰδοῦ αὐτό.

« Μία γνώσις νέα ιστορική. »

« Ἐν Ἑλλάδι μέχρι τοῦδε ἐγνωρίζοντο ὑπάρχοντα ἐκ τῶν πρὸ ἡμῶν χρόνων κτίσματα Κυκλώπεια, Ἑλληνικά, Ῥωμαϊκά, Βυζαντινά, Φραγκικά (σὺν τοῖς τῶν Γενουησίων καὶ Βενετῶν,) καὶ τέλος Τουρκικά. Τώρα δὲ ἀπὸ τοῦ σωτηρίου ἔτους 1875, ἀπ' οὗτου δηλ. ἤρξαντο αἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκευαί, χάρις εἰς τὴν ὀξυδέρκειαν τῶν λογίων Γερμανῶν, οἵτινες ἐκεῖ ἐπιστατοῦσιν, ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἀνακαλύπτονται εἰς πλῆθος μέγα καὶ Σλαβικά κτίσματα, τὰ ὁποῖα διαγνωσθέντα δῆθεν ἀναμαρτήτως ὡς τοιαῦτα, διακηρύττονται ἐν ταῖς Ἐκθέσεσι ταῖς πεμπομέναις εἰς Βερολίνον· ἐκεῖθεν δὲ ἀναπέμπεται τὸ νέον καὶ εἰς ἡμᾶς, ἵνα ἐξαχθῶμεν τῆς παχυλῆς ἀμαθείας, εἰς ἣν ἤμεθα βεβυθισμένοι μέχρι τοῦδε, ἀγνοοῦντες τὴν πάτριόν μας ἱστορίαν. Ἀξιολύπητος τῶ ὄντι ὁ Ἰάκωβος Φάλλμεράιερ, ὅστις ἀπέθανε πρὸ τοῦ 1875 καὶ δὲν ἔζησε ν' ἀκούσῃ καὶ ταύτην τὴν εὐχάριστον ἀνακάλυψιν, ἥτις ἤθελεν ἰσχυροποιήσῃ μεγάλως τὰς περὶ παντελοῦς ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τῷ Μεσαιῶνι ἰδέας του. Ὁ δυστυχῆς ἐκ Τυρόλου ἱστορικὸς δὲν εἶχεν ἀνιχνεύσει ἐν Μωρέᾳ Σλαβικά κτίρια, καὶ ἀπέθνησκεν ἴσως διὰ τοῦτο ἀπηλπισμένος. Τώρα ἂς χαίρῃ τοῦλάχιστον ἡ ψυχὴ του μαυθάνουσα ἐκ βιβλίων, φυλλαδίων καὶ ἐφημερίδων τοῦ Βερολίνου, ὅτι πολυπληθῆ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν τῇ Ἄλτει σώζονται τὰ εὐκλεῆ λείψανα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ποτὲ ἐπικρατήσεως τῶν Σλάβων. Ἀλλὰ δὲν μᾶς λέγουν οἱ πανδαήμονες οὗτοι ἄνδρες, οἱ μετὰ τῆς πεποιθήσεως ταῦτα διασαλπίζοντες, πόθεν ἔχουν ἀρυσθῆ τὴν καινὴν αὐτῶν γνώσιν; διότι ἐπιγραφαί δὲν προήχθησαν εἰς μέσον μαρτυροῦσαι τοιοῦτό τι, αἱ δὲ γενικαί τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης ἱστορίαι ὅλως σιγῶσι περὶ ῥυθμοῦ τινος ἢ τρόπου οἰκοδομίας οἰκείου τοῖς παλαιοῖς Σλάβοις· ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ νέον τεκμήριον, τὸ ὁποῖον ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ βαπτίσωσι μὲ τὸ Σλαβικὸν ὄνομα τὰ ἄσσημα ἐκεῖνα τειχία οἰκήσεων καὶ νὰ τὰ διαστείλωσι μάλιστα ῥητῶς ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν; ἄρα γε ἡ πολλὴ αὐτῶν ἀτεχνία, ἢ τὸ κατὰ βῆθη διάφορα στρώμα γῆς, ἐν ᾧ ἀνευρίσκονται; Ἄλλ' εἶναι δυνατὸν ταῦτα νὰ λαμβάνωνται ὡς ἀσφαλῆ

ἢ καὶ πιθανὰ γνωρίσματα τῆς ἐξ ὀρισμένου τινὸς ἔθνους καταγωγῆς κτισμάτων; Ἡ ἔχουσιν ἴσως αὐτοὶ ἐκ παλαιῶν χρόνων ἐν τῇ πατρίδι των κτίσματα ὅμοια διατηρούμενα ἔτι καὶ νῦν, ἀπερὶ τὰ ἔμειναν εἰς ἡμᾶς ἄγνωστα, διότι δὲν ἠξιώσε τις μέχρι τοῦδε νὰ τὰ ἀπεικονίσῃ καὶ ἐκδώσῃ εἰς δόξαν τῆς Σλαβικῆς φυλῆς; Ἐπιθυμοῦμεν νὰ τὸ μάθωμεν καὶ, ἂν τὸ πρᾶγμα ἀληθεύσῃ, θὰ λυπηθῶμεν μὲν, ὄχι ὅμως πλείοτερον παρ' ὅσον τοὺς τελευταίους τούτους μῆνας καὶ λυπούμεθα καὶ ἀγανακτοῦμεν δι' ἄλλο τι ἐπίσης αὐτόθεν καθ' ἡμῶν διευθυνόμενον φρόντισμα καὶ ἐξέυρημα γεωγραφικοῦ ἅμα καὶ πολιτικοῦ νοός, τὸ ὅτι δηλ. ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χωρὶ Σλαβικαί. Μᾶς ἐσυνείθισαν δυστυχῶς εἰς τὰ τοιαῦτα ἡμᾶς τοὺς μικροὺς καὶ ἀμαθεῖς οἱ μεγάλοι καὶ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης· καὶ ἂν ἐνίοτε τολμῶμεν νὰ ἀντιλέγωμεν, τὸ κάμνομεν ἀπλῶς, ἵνα μὴ ῥηθῆ, ὅτι ἀφίνομεν νὰ μᾶς θάπτωσι ζωντανούς καὶ ἀφώνους, ὅχι δ' ὅτι καὶ ἐλπίζομεν νὰ μεταπέισωμεν εἰς τὸ ὀρθὸν τὴν ἀκολασταίνουσάν τινων γνωσιθηρίαν καὶ ὑπερφροσύνην.»

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΘΕΣΠΙΩΝ ΚΑΙ ΑΘΗΝΩΝ.

Πρὸ δύο μηνῶν ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρία ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἐν Θήβαις ἐπαρχιακὸν δημοδιδάσκαλον Ἐπαμινώνδαν Κορομάντζον, ἄνδρα φιλότατον, τὴν ἐπιμέλειαν τῆς συναγωγῆς τῶν περὶ τὰς Θεσπιάς καὶ τὸ ἱερὸν τῶν Μουσῶν ἐσκορπισμένων ἀρχαίων μαρμάρων, γλυπτῶν τε καὶ ἐνεπιγράφων, καὶ τὴν καταγραφὴν καὶ ἐναπόθεσιν αὐτῶν εἰς τὴν ἐν Ἐρημοκάστρῳ δημοσίαν συλλογὴν. Τὸ ἔργον ἐτελέσθη καλῶς δαπάνῃ τῆς Ἑταιρίας καὶ οὕτω προσετέθησαν 62 ἀρχαῖα εἰς τὰ προϋπάρχοντα ἐκεῖ 54.

Ὁ ἐπιμεληθεὶς τοῦ ἔργου ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἑταιρίαν καὶ χάρι-
τινα ἐκμάγματα πασῶν τῶν ἐπιγραφῶν, ὅσαι πρῶην καὶ ἀρτίως
συνήχθησαν εἰς τὴν Συλλογὴν. Ἐκ τούτων τινὰς ἡμεῖς σήμερον
δημοσιεύομεν ἢ ὅλως ἀνεκδότους ἢ ἀτελῶς παρ' ἄλλων πρότε-
ρον ἐκδεδομένας.

Καὶ πρῶτον τὰς ἐξῆς τέσσαρας, συνειλεγμένας ἐκ τῶν κατὰ
τὴν θέσιν τοῦ Ἱεροῦ ἄλλους τῶν Μουσῶν διαφόρων ἐρειπίων ἐκ-
κλησιῶν.

1.

Ὡρα νία.

Τ;)

δ

ε

Ἀστέρας ἠρεύνησα σοφῆι φρενὶ πατρὶ τ' εἰκόδ
οὔνομ' ἔχω· λέγομαι δ' ἢ Διὸς Οὐρανίη.

5

. . . ; . . .

2.

Πολύμν(ια).

Θ

ε

ι-

Ἡ Ζηνὸς Διὶ τόνδε Πολύμνια νέκταρος ἀτμὸν
πέμπω, τὴν ὀσίην πατρὶ τίνουσα χάριν.

5

Ὀνέσ(του).

3.

Θάληα.

-σ

π

ι-

Θάλλ(ι;) ἐπ' ἱρήνης σοφίη ξΒΑΛΛΟΙ γαῖα; πᾶσα
Εἰρήνηι λοιθὰς τὰςδε Θάλεια χέω.

5

Ὀνέσ(του).

4.

Τερψιχόρα.

-έ

ε

ς

Κισσὸς Τερψιχόρηι, Βρομίω δὲ πρέψεν ὁ λωτός,
τῆι μὲν ἔν' ἔνθεος ἦ, τῶι δ' ἴνα τερπνότερος.

5

Ὀνέστου.

Κατὰ τὰς ἐπισταλείσας ἡμῖν σημειώσεις τοῦ Κορομάντζου

ατέσσαρα βάρθρα ὅμοια λίθου φαιοῦ εἶναι τὰ ἔχοντα τὰ ἄνω ἐπιγράμματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ὑπ' ἀρ. 1 εὐρέθη εἰς ἓν ἐρείπιον ἐκκλησίας ἄνωθεν τῆς Παλαιοπαναγιάς, τὰ δὲ ἄλλα τρία εἰς τὰ ἐν Χρυσῷ καὶ Ἀρχοντίκι ἐρείπια ἐκκλησιῶν Ἀγ. Τριάδος καὶ Αἰκατερίνης. Πάντες οὗτοι οἱ τόποι εἶναι κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ὑπώρειαν τοῦ Ἐλικῶνος καὶ περὶ τὰς 2 ὥρας μακρὰν τῶν Θεσπιῶν. Τὸ ὕψος τῶν βάρθρων πάντων τὸ αὐτὸ 0,30, τὸ πλάτος ἀπὸ 1,04 ἕως 1,10. Κοινὸν δὲ πάντα ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ὀριζοντίου ἐπιφανείας τῶν τοῦτο' κοιλότητος περιφερεῖς κανονικὰς ὡς μιᾶς δεκάρας καὶ ἀναλόγου βάθους ἕκαστον, ταύτας δὲ κατὰ σειρὰς παραλλήλους· καὶ τὸ μὲν ὑπ' ἀριθ. 1 ἔχει τοιαύτας 21, τὰ δὲ λοιπὰ ἀνά 39, ἔχουσι δὲ καὶ τύπους ποδῶν κοίλους.»

Εἶναι πρόδηλον, ὅτι τὰ βάρθρα ἀνεῖχόν ποτε ἀγάλματα τῶν Μουσῶν, καὶ θὰ ἦσαν ἐννέα, ἂν δὲν ὑπῆρχε καὶ δέκατον, τὸ τῆς μητρὸς τῶν Μνημοσύνης.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων ἐπιγραμμάτων μόνον τὸ τῆς Πολυμνίας ἐξεδόθη καλῶς ὑπὸ Schillbach τῷ 1862 ἐν Programm d. Elisabethgymn. zu Breslau, ὅστις ὅμως τὰ ἄνωθεν τοῦ διστίχου γράμματα δὲν ἀντέγραψε πάντα οὔτε διέγνω τὸ τί λέγουσι, ὡς οὐδὲ ὁ Decharme τῷ 1868, τὰ δὲ ὑποκάτωθεν καὶ ὅλως παρέδραμε, διότι, ὡς φαίνεται, ἦσαν ὑπὸ γῆν.

Τὸ δὲ τῆς Τερψιχόρης ἐπίγραμμα ἐξεδόθη ἀτελὲς ὑπὸ Decharme ἐν τῷ ἐν ἔτει 1868 ἐκδοθέντι βιβλίῳ Missions scientifiques IV, 536, καὶ ἐπανελήφθη ὕστερον μετ' ἀστόχου συμπληρώσεως ἐν τῷ ἄλλως καλῷ βιβλίῳ τοῦ Kaibel τῷ ἐκδοθέντι κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος καὶ ἐπιγραφομένῳ Epigrammata graeca ex lapidibus conlecta, ἐν σελ. 319. Καὶ τούτου δὲ τοῦ ἐπιγράμματος τὰ μὲν ὑποκάτωθεν γράμματα κολοβὰ ἀπεδόθησαν, τὰ δὲ ἄνωθεν ἀραιὰ ἀντὶ τριῶν ἐτέθησαν δύο καὶ παρενόθησαν.

Ἀνέκδοτα δέ, ὡς φαίνεται, ἔμειναν μέχρι τοῦδε τὰ τῆς Οὐρανίας καὶ Θαλείας ἐπιγράμματα. Καὶ περὶ μὲν τῶν δύο ἐμμέτρων στίχων τοῦ τῆς Οὐρανίας δὲν εἶναι χρεῖα νὰ εἶπω τι, ὄντων σαφεστάτων. Λυπηρὸν δέ, ὅτι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ προτέρου τῶν εἰς τὴν Θαλείαν στίχων δὲν μ' ἐβοήθησε πολὺ τὸ χάρτινον

ἐκτυπον, καὶ πρέπει νὰ εἶπω, ὅτι διόλου δὲν ἐγγυῶμαι διὰ τὴν ὀρθότητα τῶν γραμμάτων τὰ ὁποῖα ἄφησα κεφαλαῖα. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχον τὸ τῆς Θαλείας τοῦτο ἐπίγραμμα παρέσχε μοι αὐτὸ μάλιστα διὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ ἄνωθεν ἀραιῶν γραμμάτων τὸ ἐνδόσιμον τοῦ νὰ εἰκάσω, ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Θεσπιέων ἦτο ἐκεῖ ἀναγεγραμμένον καὶ πιθανῶς ἐν στίχῳ ἐμμέτρῳ, διήκοντι ἐπὶ πᾶσαν τὴν σειρὰν τῶν ποτὲ ἐννέα βάρων τῶν Μουσῶν. Ὅθεν καὶ ἐτόλμησα νὰ τοποθετήσω ἐν ἧ συνεχείᾳ βλέπει ὁ ἀναγνώστης τὰ τέσσαρα ἐπιγράμματα, ἐνδοιάζων μόνον διὰ τὸ τῆς Οὐρανίας, ὅπερ καὶ ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω καὶ ἐν μέσῳ που τῶν ἄλλων τῶν ἔλλειπόντων πέντε ἠμπορεῖ νὰ εἶχῃ ποτε τὴν θέσιν του, περιλαμβανόν ἴσως τὴν λέξιν (τ)άδε ἐν φράσει τινὶ ἀπλῆ ἀναθηματικῇ, οἷον· τάδε ἀνέθηκαν Θεισπιέες (Βοιωτιστὶ ἀντὶ Θεσπιέες) τὰγάλαμα Μούσαις.

Κέρδος ἔχομεν ἔτι ἐκ τῆς νῦν ἐκδόσεως καὶ τὸ ὅτι ἔγνωμεν τὸν ποιήσαντα τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα ποιητὴν Ὀνέστην, ὅστις καὶ ἄλλως ἦτο ἤδη πάλαι γνωστός, διότι φέρονται αὐτοῦ περιελημμένα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνθολογίᾳ δέκα ἄλλα ἐπιγράμματα διάφορα, ἐξ ὧν ἀναγράφομεν ὧδε ἓν, τὸ ἐν βιβλ. Θ'. ὑπ' ἀρ. 230, διότι ἐξ αὐτοῦ συμπεραίνεται πως, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐπεσκέφθη τὸν Ἑλικῶνα ὄντως, ὄχι κατὰ παιητικὴν φαντασίαν μόνον.

Ἀρβαίνων Ἑλικῶνα μέγαν κάμεσ' ἀλλ' ἐκορέσθησ

Πηγασίδος κρήνης νεκταρέων λιβάδων.

οὕτως καὶ σοφίης πόνοσ ὄρθιοσ· ἦν δ' ἄρ' ἐπ' ἄκρον

τέρμα μόλησ, ἀρύση Πιερίδων χάριτασ.

Οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ἔζησεν ὁ ἀνὴρ, πιθανολογεῖται τώρα, ὅτι ἦσαν οἱ τοῦ β'. περίπου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, καθὼς ὑπεμφαίνει τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῶν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων βάρων. Ἡ πατρίς του ὅμως μένει πάλιν, ὡς πρόην, ἄγνωστος. Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ τὸ παρατεθὲν ὑφ' ἡμῶν ἐπίγραμμα, ὡς καὶ ἑπτὰ ἄλλα, ἔχουσιν ἐπιγραφὴν ἀπλῶς Ὀνέστου, τῶν δὲ ὑπολοίπων δύο ἔχει τὸ μὲν Ὀνέστου Κορινθίου, τὸ δὲ Ὀνέστου Βυζαντίου. Ὅπως δὴ ποτε ἂν ἔχη τὸ ἀληθές, περιέργων πάντως μένει τὸ ὅτι οὔτε ταῦτα τὰ σήμερον ἐκδιδόμενα τέσσαρα ἐπιγράμματα οὔτε κἀνὲν

ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ δέκα εἶναι εἰς Δωρικὴν ἢ Αἰολικὴν διάλεκτον γεγραμμένα, ὡς θὰ προσεδόκα τις ἴσως παρ' ἀνδρὸς Βυζαντίου ἢ Κορινθίου, ἀλλὰ πάντα εἰς τὴν καθαρὰν Ἰωνικὴν προσέτι καὶ τὸδε, ὅτι δύο μὲν τῶν ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπιγραμμάτων ὑπόθεσιν ἔχουσι τὰ τεῖχη καὶ τὴν ἄλλην μυθικὴν ἱστορίαν τῶν Θεβῶν, δύο δὲ τὸν Ἐλικῶνα, ὧν ἐν εἶναι τὸ ἀνωτέρω παρατεθέν· ὥστ' ἐκ πάντων τούτων κλίνει τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρξαν δύο ἢ τρεῖς Ὀνέσται, ὁ εἷς, ὁ ποιήσας τοῦλάχιστον τὰ ὀκτὼ ἐκ τῶν δεκατεσσάρων ἐπιγραμμάτων, θὰ ἦτο ἴσως Βοιωτὸς τὴν πατρίδα καὶ δὴ Θεβαῖος ἢ Θεσπιεύς, μεταχειρισθεὶς ὅμως ἐν τῇ ποιήσει ξένην αὐτῷ διάλεκτον τὴν Ἰωνικὴν, ὕπερ δὲν εἶναι ἀνήκουστον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γραμματολογίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλη ὑπόθεσις ἐγχωρεῖ, ὅτι δυνατὸν εἰς ποιητῆς Ὀνέστῃς, Ἰων τὴν πατρίδα, νὰ ἐξέλεξε τόπον κατοικίας τὴν Βοιωτίαν καὶ οἱ Θεσπιεῖς νὰ ἔσπερον τὴν αὐτοῦ διάλεκτον πάντοτε ὡς ἂν εἶχον χρεῖαν τῆς ποιήσεώς του, προστιθέντες μόνον ἐξ ἑαυτῶν Βοιωτικαζούσας ἐπὶ τῶν βάθρων ἐπιγραφάς, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω τέσσαρσι βλέπομεν τὸ Ὠρανία, τὸ Θάλαγα, τὸ Τερψιχόρα ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῖς Οὐρανίη, Θάλεια, Τερψιχόρη, καὶ τέλος τὸ Θεσπιεές. Ἀλλ' ἄλλοις τούτων μεταδῶμεν εἰς τὰς ἄλλας ἐπιγραφάς.

5.

Ἐνθάδε σῆμα
Κλέανδρος ΟΟ
φου Εὐτυχια-
νοῦ· | ὁς Μου-
5 σῶν ὁ ὁ ροις
ἔσχε λόγον
Χαρίτων.

α Τὰ ἀνωτέρω ἔχει στήλη λίθου λευκοῦ, ὕψους 0,55, πλάτους 0,37, πάχους 0,20. Ἐλήφθη ἐκ τῶν κατὰ τὴν θέσιν Χρυσὸ ἑρείπιων ἐκκλησίας τῆς Ἀγ. Τριάδος. Ἀριθμὸς Συλλογῆς ὁ 79.»
Σχῆμα γραμμάτων τὸ ἔκτυπον δεικνύει τὸ τῶν ἐσχάτων χρόνων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατήσεως. Εἶναι δὲ καὶ ἡ χάραξις των

ἀμελεστάτη. Ὅθεν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀπαρτίσω εὐνόητον τὸν πρῶτον ἐξάμετρον στίχον τοῦ ἐπιγράμματος. Ῥῆμα τοῦ ὑποκειμένου τῆς φράσεως δὲν εὔρον, εἰ καὶ ὁ λίθος δὲν φαίνεται κολοβός. Καὶ τὸ Κλέανδρος μοὶ εἶναι ὑποπτον ὡς ἐν ὄνομα. Ἴσως διαιρετέον εἰς δύο οὕτω Κλέ' ἀνδρός, τὸ δὲ κατόπιν οἶον σύμπλεγμα γράμματος φαινόμενον ἐνωτέον πιθανῶς μετὰ τῆς ἐπομένης ἀρκτικῆς συλλαβῆς τοῦ γ' στίχου, ὥστε ν' ἀποτελεσθῆ λέξις σοφοῦ, καὶ τὸ ὅλον νὰ δηλοῖ γυναικῆ τινὰ Κλέαν ἀναστήσασαν σῆμα ἀνδρὸς σοφοῦ, τοῦ Εὐτυχιανοῦ, ὃς κτλ. Ἄλλ' οὕτω τὸ μέτρον δὲν εὐοδοῦται. Ὅθεν ἰδέτωσαν καὶ ἄλλοι.

6.

Ἐπὶ Φαζεινῶ ἄρχοντος, τῷ πέμπτῳ μείνος Πανάμω, Ἀντίσων Ἀριστον (ἐκ;ω ἔλ)εξε· δεδόχθη τῷ δάμῳ, πρόξενον εἶμεν κῆ εὐεργέταν τῆς πόλιος
Θεῖσπιειῶν Εὐδῶλον Εὐδῶλω Θετταλὸν κῆ αὐτον κῆ ἐκγόνως
κῆ)εἶμεν αὐτω γᾶς κῆ Φυκίας ἔππασιν κῆ ἀσφαλίαν κῆ ἀσουλῆαν
κῆ κ)ατὰ γᾶν κῆ κατὰ θάλατταν κῆ πολέμω κῆ ἱράνας ἐώσας κῆ τὰ λῦπα
πά)ντα καθάπερ τῆς ἄλλυς προξένους κῆ εὐεργέτης.

Σημείωσις Κορομάντζου. « Στήλη λίθου φαιοῦ, ὕψους 0, 70, πλάτους 0, 60, πάχους 0, 50, ἔχει κατὰ τὰ πλάγια τῆς ὀριζοντίου ἐπιφανείας δύο τόρμους, κατὰ πρόσωπον δὲ τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα. Ἐλήφθη ἐξ ἐνὸς ἐρειπίου ἐκκλησίας ἄνωθεν τῆς Παλαιοπαναγιάς. Ἀπετέθη ἐν τῇ Συλλογῇ ὑπ' ἀρ. 62. »

Τὸ χάρτινον ἔκτυπον δεικνύει σχῆμα γραμμάτων τὸ περὶ τοὺς Χριστοῦ χρόνους, ἴσως κατὰ τι καὶ παλαιότερους. Εἰ καλῶς ἀνέγων ἐν τῷ ἀ. στίχῳ, τὸ ὄνομα Ἀντίσων προβαίνει εἰς μέσον ὡς καινοφανές. Ἀντίγων δὲ καὶ Ἀντιγώνιος ἤδη μὲν πλεονάκις εἶδαν τινὲς ἐν ἐπιγραφαῖς Βοιωτικαῖς, ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι καὶ ἐδῶ πάντως τὸ Ἀντίγων κεῖται. Μάλιστα τὸ Ἀντίσων ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ ἐν ἐπιγραφῇ Τανάγρας ὑπ' ἐμοῦ ἀναγνωσθὲν τῷ 1874 Φισωνίδας, ὅπερ εἶναι ἐσχηματισμένον ἐκ τοῦ Ἴσων βεβαίως, τοῦ ἐλλείποντος καὶ αὐτοῦ ἐν τῷ Δεξικῶ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape-Benseler. Οὕτω λοιπὸν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη ποτὲ ἐν χρήσει καὶ τὸ Ἀντίσων. Ἡ Βοιωτία, ὡς γνωστὸν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ Ἀθηναίου, μᾶς κατέκλυσε κατὰ τὰ τελευ-

ταῖα 5—6 ἔτη μὲ τὰ νέα κύρια ὀνόματά της, ὧν οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιέχεται ἐν τῷ εἰρημένῳ λεξικῷ.

7.

Ἐπὶ Μαχάνω ἄρχοντας,
 μείνος Πανάμω, Τορτέας Φαείνω
 ἔλεξε· δεδόχθη τῷ δάμω,
 πρόξενον εἶμεν κὴ εὐεργέταν
 5 τᾶς πόλιος Θεισπιέων Δεόντιον
 Κρινίαιο Φουσκεῖα κὴ αὐτον κὴ ἐκ-
 γόνως κὴ εἶμεν αὐτις γᾶς κὴ Fu-
 κίας ἔππασιν κὴ ἀσφαλῖαν κὴ
 ἀσουλίαν, κὴ κατὰ γᾶν κὴ κα-
 10 τὰ θάλατταν κὴ πολέμω κὴ
 ἱράνας ἐώσας κὴ τὰ λῦπα
 πάντα, καθάπερ κὴ τῆς ἀ(λ-
 λυς προξένους κὴ εὐεργέτης.

α' Ὁ λίθος εἶναι λευκός, ὕψους 0,82, πλάτους 0,48, πάχους 1,20, ἔχων λειασμένην μίαν τῶν μεγαλητέρων ἐπιφανειῶν, ἐπὶ δὲ μιᾶς τῶν στενωτέρων τὰ γράμματα τοῦ ψηφίσματος καὶ δύο ἐπιμήκεις τόρμους ἐπὶ τῆς ὀριζοντίου. Ἄπετέθη εἰς τὴν ἐν Ἐρημοκάστρῳ συλλογὴν ὑπ' ἀρ. 114.»

Ἐγὼ ἄλλο τι δὲν προσθέτω, εἰμὴ ὅτι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶναι, ὡς δεικνύει τὸ χάρτινον ἔκμαγμα, κατὰ τι νεώτερον τοῦ προτέρου ψηφίσματος καὶ ὅτι τὸ παράξενον ὄνομα Τορτέας ἀναγινώσκεται πάνυ σαφῶς· τὸ δὲ Φουσκεῖα κεῖται διαλεκτικῶς ἀντὶ τοῦ Φουσκεῖα, πολίτην τῆς πόλεως Φύσκου, τῆς ἐν Λοκρίδι ἴσως, ὅχι δὲ τῆς ἐν Καρίᾳ ὀμωνύμου καὶ τῆς ἄλλης τῆς ἐν Μακεδονίᾳ.

8.

Ἄδῃμος Πόπλιον Σέξτιον
 Καλουῖνον Μούσαις.

« Βάθρον ἐξαχθὲν τῶν ἐρειπίων τῆς Ἄγ. Τριάδος, λίθου λευκοῦ, ὕψους 0,34, πλάτους 0,92, πάχους 0,70 ἔχει τ' ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς κατὰ πρόσωπον πλευρᾶς, ἄνω δὲ ἐπὶ τῆς ὀριζοντίου

ἐπιφανείας ἔχει δύο παραλλήλους κοιλότητας τύποις ποδῶν παρεμφερεῖς καὶ τρίτην μεταξὺ ἀκανόνιστον. Ἀριθμὸς συλλογῆς ὁ 61.»

Τὸ χάρτινον ἐκτύπωμα σχῆμα γραμμάτων δεικνύει τὸ τῶν μ. Χρ. Ῥωμαϊκῶν χρόνων ὅθεν καλῶς φαίνεται εἰκάσας ὁ πρῶτος, κατ' ἀτελὲς ἀντίγραφον τοῦ Ῥοσίου, ἐκδοῦς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην Car. Keil (ἐν Sylloge Inscriptionum Boeoticarum Lips. 1847, ὑπ' ἀρ. XXXIV, b), ὅτι ὁ τιμηθεὶς ἀνὴρ θὰ ἦτο ἀπόγονός τις τοῦ παρὰ Κικέρωνι (ἐν Βρούτῳ 84, § 130) μνημονευομένου Γ. Σεξτίου Καλουίνου.

Καὶ παρὰ τῷ Decharme ἔλλιπῶς εἶχεν ἡ ἐπιγραφὴ καὶ παρὰ τῷ Schillbach πλημμελῶς διὰ τοῦτο τὴν μετεξέδωκα.

9.

Ἡ πόλις

Τ Φ Λ Ἀρίστωνα Τ Φ Λ

Ἀλκίου υἱόν, ἀρετῆς

ἕνεκεν καὶ τῶν εἰς αὐτὴν

5 εὐποιῶν ἐπεμελήθη ὁ

ἀδελφὸς αὐτοῦ Τ Φλαού-

ιος Φοῦσκος.

« Βάθρον μετὰ βάσεως πλατείας, λίθου λευκοῦ, ὕψους 0,98, πλάτους 0,65, πάχους 0,50 ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ἐλήφθη ἐκ τῆς θέσεως Φριά τοῦ Ἐρημοκάστρου. Ἀριθμὸς συλλογῆς ὁ 83. »

Τὸ ἐκτύπωμα δεικνύει ἐπιμελέστατον χάραγμα. Ὁ τιμηθεὶς, Ἕλληνας ὢν καὶ εἰσποιηθεὶς εἰς τὴν Φλαουίαν γενεάν τῶν Ῥωμαίων, θὰ ἔζη πιθανῶς οὐ πολὺ μετὰ τὴν εἰς τὸν Καισαρικὸν θρόνον ἀνάβασιν τῶν Φλαουίων κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀ. μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

10.

Ὁ δῆμος Θεσπιέων

Λεύκιον Μάρκιον

Κάλλιπ(π)ον Πολυκρα-

τίδου υἱόν ἄριστα

5 πολειτευσάμενον
θεοῖς.

« Τέσσαρα συνεχῆ κομμάτια, ἀπαρτίζοντα τὸ ἄνω μέρος βάρου μὲ γεῖσον, λίθου λευκοῦ, σωζομένου ὕψους 0,42, πλάτους 0,65, πάχους 0,28, ἔχουσι τὰ ἀνωτέρω. Ἐξετοιχίσθη ἐκ τῆς ἐν Ἐρημοκάστρῳ οἰκίας τοῦ Μ. Χ. Μελισσάρη, ἀλλ' εἶχεν εὐρεθῆ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς πόλεως. Ἀριθ. Συλ. 83.

Τὸ χάρτινον ἐκτύπωμα δεικνύει σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν μ. Χρ. χρόνων.

11.

..Λ.....

φώρμης δευτέρας...

φώρμης τρίτης...

ἀπὸ λίνου τ....

5 1. . . . .

.....

« Κομματίον μαρμάρου λευκοῦ, εὐρεθὲν ἐν τοῖς ἐρείπιοις τῆς ἀρχαίας πόλεως ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ἀριθμ. Συλ. 101.»

Ὅσον καὶ ἂν εἶναι μικρὸν τὸ κομματίον τοῦτο, ἔχει ὁμως σημασίαν, διότι ἐσώθη ἐν αὐτῷ λείψανον ἐπιγραφῆς μεγάλης ποτέ, τῆς διατιμήσεως, λέγω, τῶν ὠνίων τῆς ἐκδοθείσης ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, τοῦ ἀρξάντος κατὰ τὰ τέλη τοῦ γ'. καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δ'. μ. Χρ. αἰῶνος. Περιῆλθον μέχρις ἡμῶν τινὰ ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος μεγάλα ἢ μικρὰ μέρη τῆς διατιμήσεως ἐκείνης καὶ τὸ παρὸν τεμάχιον δῆλον ποιεῖ, ὅτι καὶ ἐν Θεσπιαῖς ποτε ἦτο δημοσία ἀνεστηλωμένον τὸ περιέχον αὐτὴν διάταγμα edictum. Τοὺς περιέργους παραπέμπωμεν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Mommsen: **Das Edictum Diocletiani de pret. rer. venalium.** Προχείρως δὲ δύνανται ν' ἀναδράμωσιν εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἀθηνῶν Ἐφημερίδα ἀ. περιόδου, ἐνθα ὑπ' ἀρ. 3803 θέλουσιν εὐρεῖ ἐκδεδωμένον ἐν ἰκανῶς μέγα τεμάχιον (στίχων 60) τοιαύτης διατιμήσεως, εὐρεθὲν τῷ 1860 ἐν Μεγάροις. Χάριν δὲ τῶν ἀπειροτέρων ἔτι λέγομεν, ὅτι τὰ φώρμης δευτέρας, φ. τρίτης

άνωτέρω ἀναγινωσκόμενα εἶναι ἐπὶ τὸ λατινικώτερον ὄρισμοι πραγματειῶν τινῶν, ἧτοι, ὡς τῶρα λέγομεν, ἐμπορευμάτων, σχήματος πρώτου ἢ δευτέρου ἢ τρίτου, εἶτε κατὰ τὸ μέγεθος εἶτε κατὰ τὴν ποιότητα.

Καὶ αἱ μὲν Θεσπιακαὶ ἐπιγραφαὶ τοιαῦταί τινες.

Ἐκ τῆς πέμπτης τοῦ νῦν λήγοντος μηνὸς Δεκεμβρίου ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ἐπεχείρησε, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἀνασκαφῆς, ἔργα τινὰ ἀνακαθάρσεως τῶν τόπων καὶ κατεδαφίσεως ἀχρήστων τινῶν κτισμάτων βαρβάρου ἐποχῆς, μάλιστα πρὸς δυσμὰς καὶ νότον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐδέησε καὶ σκαφαὶ τινες γὰ γίνωσιν, ἕως οὗ φανῆ τὸ φυσικὸν ἔδαφος πανταχοῦ καὶ καταστῆ βέβαιον, ὅτι οὐδὲν πλέον ἀρχαιολογικῆς σημασίας κτίσμα ἢ ἐπιγραφὴν ἢ γλύμμα κρύπτει ἢ γῆ. Αἱ ἔρευναι αὗται κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας προήγαγον δύο κεφαλὰς ὑπὲρ τὸ φυσικὸν μέγεθος αὐτοκρατόρων Ῥωμαίων, ἐξορυχθείσας ἐκ πολλὰ μικροῦ βάθους (μόλις ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ποδός) πλησίον τοῦ πασιγνώστου μεγάλου βωμοῦ τοῦ Διονύσου καὶ δὴ πρὸς νότον αὐτοῦ. Αὐτόθι καὶ ἐν σκέλος τῶν κολοσσιαίων ἐκείνων καὶ πασιγνώστων ὡσαύτως Σειληνῶν τοῦ θεάτρου εὑρέθη, ἐνφοδομημένον εἰς ὑδραγωγεῖον παλαιὸν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἢ Βυζαντινῶν χρόνων.

Ἐκ τῶν κεφαλῶν ἡ μία εἶναι βεβαίως τοῦ Δουκίου Οὐήρου, τοῦ συνάρχαντος τῷ Μάρκῳ Αὐρηλίῳ τὸν β'. μ. Χρ. αἰῶνα, ὁμοιάζουσα πολὺ τὴν ἐν τῷ Λούβρῳ τῶν Παρισίων, τὴν ἀπεικονισμένην ἐν τῇ *Iconographie Romaine* τοῦ *Visconti*, ἡ ἄλλη, ἥτις καὶ κάλλιον διατηρεῖται καὶ ἐργασίαν δεικνύει καλλίονα, εἶναι τοῦ Νέρωνος πιθανώτατα, νεανικώτερα δὲ καὶ χαριεστέρα τῶν παρὰ τῷ *Visconti* κεφαλῶν τοῦ τυράννου τούτου. Φορεῖ δὲ καὶ διάδημα ταινιωδὲς καὶ στέφανον πλεκτὸν ἐκ μύρτων κολυροειδῆ. Ἔχει βραχὺν τὸν πώγωνα ἢ μάλλον ἰούλους. Ἡ δὲ κόμη ὄχι κεκαρμένη, ἀλλὰ πολυβόστρυχος, καὶ τὸ στόμα ἡμίνοικτον ὡς κιθαρωδοῦ. Τούτων μνησθέντες βραχέως, ἐκδίδομεν καὶ δύο ἐπιγραφὰς ἐκ ταύτης τῆς ἀνασκαφῆς προελθούσας τὰς τελευταίας ἡμέρας.

1.

Ἐπί. . . . .) ἄρχοντας
 Λύσιππος Λυσιφίλου Χο-
 λαργεὺς ἀγωνοθετήσας
 Διονύσωι παιδεύει.

Ἐπὶ μικροῦ βαθριδίου τετραγώνου, λίθου Πεντελησίου, ἀναγινώσκονται τ' ἀνωτέρω. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Μακεδον. χρόνων. Ἐνωθεν ἔχει τὸ βαθριδίον ὀλκοὺς τινὰς τριγωνικοῦ σχήματος καὶ τρύπας κατὰ τὰς τοῦ τριγώνου γωνίας βεβυσμένες μολύβδῳ, ἐξ οὗ γίνεται δῆλον, ὅτι ἐνηρμόζετό ποτε ἐκεῖ ἡ λιθίνη τριγωνικὴ στήλη ἢ μετάλλινος τριποδίσκος, τὸ ἀφιέρωμα τοῦ Λυσιππου εἰς τὸν Δίονυσον, οὗ τὸ ἐπίθετον *παιδεῖος* καινοφανὲς ἡμῖν φαίνεται. Τούλάχιστον ἐν τῷ πλουσίῳ πίνακι τῆς Ἑλλην. μυθολογίας τοῦ Gerhard δὲν εὑρομεν αὐτό. Ἐπίθετα δὲ ἄλλα θεῶν ἐκ τοῦ παῖς παράγωγα ἢ σύνθετα εὑρηνται ἐκεῖ ἀναγεγραμμένα· παιδοθαλῆς τῆς Δήμητρος, παιδοκόρος τοῦ Ἑρμοῦ, παιδοτρόφος τῆς Ἀρτέμιδος.

2, α.

. . . . .
 . λ)εισθένης |
 Ἐργασθένης ||
 Ἐπαμείνων ||

2, β'.

Θρασυ. . . . .
 Πολυ. . . . .
 Ἄλι. . . . .
 ΚΛ. . . . .
 . . . . .

Δύο μικρὰ τεμάχια λίθου Πεντελησίου ἔχουσι τὰ ἀνωτέρω γράμμασι τῶν μέσων ἢ ὑστέρων Μακεδονικῶν χρόνων, καὶ εἶναι καὶ αὐτὰ μέρη ἐκείνης τῆς μεγάλης ἐπιγραφῆς, ἣν καὶ ἐγὼ ἐδημοσίευσα ἐν Ἀθηναίου τόμ. ζ', σελ. 77 κ. ἐξ. καὶ ὁ Köhler

κατά τι πληρεστέραν ὕστερον ἐν Mittheilungen d. deutsch. arch. Inst. III Jahrg. 3tes Hest, οὖσαν εἰς πολλὰ τεμάχια συντετριμμένην. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὀνομάτων τὸ Ἑπαμείνων εἶχεν ἤδη ἀναγνωσθῆ καὶ ἐκεῖ κεκολοβωμένον, καὶ ἡ ἐπανάληψις του ἐνταῦθα δυσκολεῖται τὴν ἐρμηνείαν, καθὼς καὶ ἄλλα τινὰ εὐρεθέντα ἐκεῖ κατ' ἐπανάληψιν ὀνόματα τοῦτο ἐποίουν, ὡς εἶπομεν τότε ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, τὸ δὲ Ἐργασθένης καὶ ὡς ὅλως νέον ὄνομα νῦν παρουσιάζεται. Θὰ ἦτο καὶ οὗτος ἄρα γε ποιητῆς ἢ ὑποκριτῆς; Τὸ δὲ ἀνωτάτω κείμενον ὄνομα, τὸ δυνάμενον νὰ συμπληρωθῆ μόνον Κλεισθένης ἢ Πλεισθένης, καὶ αὐτὸ ἄγνωστον ἡμῖν ἀλλαχόθεν εἶναι ὡς ποιητοῦ ἢ ὑποκριτοῦ ὄνομα. Ὡστε τὰ δύο ταῦτα νέα τεμάχια ἐπνήξισαν, κατ' ἐμὲ, τὰς δυσχερείας, ἀντὶ νὰ τὰς ἐλαττώσωσι. Ὁ Köhler δὲν τὰς ἐθεώρησε μεγάλας καὶ ἐπεχείρησε νὰ παραστήσῃ διὰ πολλῶν εὐφυῶς ἐξευρημένων λόγων ὡς εὐνόητον τὴν ὅλην ἐπιγραφὴν. Ἀλλ' ἐγὼ ἐπέχω.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 28 Δεκεμβρίου 1878.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

BIBLIA ΝΕΟΦΑΝΗ.

* Πέτρου Λαζαρίδου ἡθοποιοῦ, αἱ κόραι τοῦ πολιτισμοῦ, κωμῳδία. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων, 1878. Πωλεῖται ἀντὶ νέας δραχμῆς [46ον, σ. 15' καὶ 56].

Studien über attisches Staatsrecht und Urkundenwesen, von W. Hartel, Mitglied d. K. K. Akademie Wien, 1878. [8ον, σελ. 288.]

De scribis Atheniensium publicis. Scripsit C. A. Hille. Lipsiæ. 1878. [Ἐνασίσιμος διατριβὴ ἐξηγημένη ἐκ τῶν Leipziger Studien, εἰς 8ον, σ. 205—248.]

* Παράρτημα Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων. — Ὀλίγα σελίδες ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μεταξύ τῶν κκ. Ε. Δ. Ροῖδου καὶ Ἀγγέλου Βλάχου ἀνα-

- φυσίσης φιλολογικῆς ἔριδος ὑπὸ Ἰω. Παπαδιαμαντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων, 1878. Τιμᾶται λεπ. 25. [16ον, σ. 52].
- * Ἡ λύσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ ἡ ἔγερσις τοῦ ἀγίου βασιλέως Ἰωάννου ἐν Κωνσταντινουπόλει δαπάνη Γ. Α. (Τιμᾶται δραχμῆς μιᾶς καὶ ἡμισείας νέας). Ἐν Ἀθήναις, 1877. [16ον, σ. 72].
- * Ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ δήμου Ἀθηναίων καὶ τῶν δημοτικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων διὰ τὸ ἔτος 1877. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Μέντορος» 1878. [8ον, σ. 32].
- H. Schliemann Mycènes etc. traduit de l'anglais par J. Girardin. Paris, 1879. [gr. 8ον, σ. 488.]
- Corpus Inscriptionum Atticarum. Voluminis tertii pars prior. Edidit Guilelmus Dittenberger. Berolini, MDCCLXXVIII, [εἰς φύλλον, σ. 522.]
- * Περὶ τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων ὑπὸ Α. Κουλλιερί, χειρουργοῦ ἐν τῷ νοσοκομίῳ τῆς Μεσημβρίας, ἐταίρου τῆς ἐν Παρισίοις χειρουργικῆς ἑταιρίας, ἱππότου τοῦ τάγματος τῆς τιμῆς, ὑπὸ Σ. Κ. Μπαλάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ κτλ. Τεῦχος Ε'. ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Μέντορος» 1879. [8ον, σ. 276, ἦτοι ἀπὸ 391 ἕως 666].
- Μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. (Δογοδοσία, ἐπιγραφαί. Περὶ τῆς ἐν Ἰωνίᾳ Μητροπόλεως. Ἐπιγραφαί Μητροπόλεως.) Περίοδος δευτέρα. Ἔτος δεύτερον καὶ τρίτον, 1876—8. Ἐν Σμύρνῃ, 1878. [8ον, σ. λς' καὶ 110]. — Ἔτι περίοδος τρίτη. Ἔτος πρῶτον, 1878—9. (Περὶ Κλάρου, Κολοφῶνος, Νοτίου, ὑπὸ Ἀριστοτέλ. Μ. Φροντηέρ). Ἐν Σμύρνῃ, 1878. [8ον, σ. 10].
- * Ἀναγνώστης, φιλοπονηθεὶς ὑπὸ Γ. Κωνσταντινίδου, καθηγητοῦ τοῦ Ἀρσακείου, πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἐκδοσις ἐβδόμη, ἐπιδωρωμένη καὶ ἐπηυξημένη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Μέντορος», 1878. Τιμᾶται δραχμῆς [16ον, σ. 128].
- Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1879 ὑπὸ Εἰρηναίου Ἀσωπίου, εὐνοϊκῆ συμπτᾶξει φιλοκάλων λογίων. Ἔτος ΙΓ'. Ἀθήνησιν, 1878. [16ον, σ. κ' καὶ 376.]
- * Δημοσίευμα Α'. Ὁ σύλλογος Ῥήγας πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. — Ἀθήναι, 29 Ὀκτωβρίου 1878, Κυριακῆ. [8ον, σ. 16].
- * Δημοσίευμα Β'. — Ὁ σύλλογος Ῥήγας πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. — Ἀθήναι, 18 Νοεμβρίου 1878, Κυριακῆ. Τιμᾶται λεπτ. 5. [8ον, σ. 16].
- * Κανονισμὸς τοῦ δημοκρατικοῦ συλλόγου «Ῥήγας». [Ἀθήνησιν, 1878, 16ον, σ. 8].
- Ἠπειρωτικαὶ μελέται. Τόμος Δ', τεῦχος Α'. Δρομολόγιον τῆς ἑλληνι-

κῆς χερσονήσου ἀρχαιολογικὸν ἱστορικὸν γεωγραφικὸν στρατιωτικὸν στατιστικὸν καὶ ἐμπορικὸν ὑπὸ Β. Δ. Ζώτου Μολοσσού, ἱππότου, περιηγητοῦ κλπ. ἐκ Δρόβιανης τῆς ἐν Ἡπείρῳ Μολοσσίδος. Ἐγκρίσει τοῦ Ἰπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἔθνικοῦ τυπογραφείου, 1878. [8ον, σ. λβ' καὶ 168.]

* Ἐγχειρίδιον περὶ λουτρῶν, ἤτοι περὶ πάντων τῶν ἐν χρήσει λουτρῶν καὶ εἰδικώτερον περὶ τῶν θαλασσίων μετὰ προεισαγωγικῶν γνώσεων περὶ τῶν κράσεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ δέρματος αὐτοῦ, ἐρανισθὲν ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων πρὸς χρῆσιν τῶν πολλῶν ὑπὸ Θεοφυλάκτου Πολυζωίδου, τελειοφοίτου τῆς ἰατρικῆς. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. Τιμᾶται δραχμῶν τριῶν. [16ον, σ. ις'. καὶ 207].

Λόγος περὶ τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἑλλην. ἐκκλησίας ὑπὸ Νικολάου Μ. Δαμαλά. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Λαοῦ», κάτωθι τῆς Δημαρχίας, 1878. [8ον, σ. 22.]

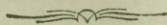
Φοῖβος, ἐπιμῆνιος συγγραφή περὶ τῆς δημοσίας ὑγείας, τῆς οἰκογενειακῆς ὑγείας καὶ τῆς προχείρου οἰκιακῆς ἰατρικῆς ἐν ἑλλείψει ἰατροῦ ὑπὸ Ἰ. Π. Πύρλα. Ἔτος 4, ἐν Ἀθήναις, τῇ 4 Δεκεμβρίου 1878. Ἄρ. 4. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Λαοῦ», κάτωθι τῆς Δημαρχίας, 1878. [8ον, σ. 24.]

Λόγος εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ αἰθίου Κωνστ. Κοντογόνου, καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν τῷ ἔθνικῳ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ Προκοπίου Β. Οἰκονομίδου, ἱεροδ. πτυχιούχου θεολόγου τῆς ἐν Μόσχᾳ Πνευματικῆς Ἀκαδημίας, ἐκφωνηθεὶς τὴν 17 Νοεμβρίου 1878. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμοῦ, 1878. Εὐρίσκεται παρὰ τῷ τυπογράφῳ καὶ ἐκδότῃ Δ. Εἰρηνίδῃ (παρὰ τὴν ὁδὸν Μουσῶν, ἀριθ. 2). [8ον, σ. 22].

Λόγος, ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τοῦ ἐν Χίῳ γυμνασίου τῇ 24 Ἰουνίου 1878 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ζησίμου Γ. Τυπάλδου, ἐκθεσις περὶ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τῶν ἐν Χίῳ ἐκπαιδευτηρίων καὶ ὁ ἰσολογισμὸς τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1877—78 ὑπὸ τῆς ἐφορείας τῶν δημοσίων τῆς Χίου ἐκπαιδευτηρίων. Τύποις γυμνασίου Χίου, 1878. [8ον, σ. 36]

Ἀναμνήσεις μιᾶς θερινῆς νυκτὸς ἐν Ὑπάτῃ. [ὑπὸ Δημητρίου Αἰνιᾶνος. Ἀθήνησι, 1878, 8ον, σ. 20].

Ἡ σφαγὴ τῆς Νέας Ἐφέσου, δρᾶμα εἰς πράξεις πέντε ὑπὸ Ἰπποκράτους Γ. Λέον. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμοῦ, 1878. Τιμᾶται δραχμῆς νέας. [8ον, σ. η' καὶ 63].

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι

ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Νοέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	754,49	χμ.
Μεγίστη »	761,80	(τὴν 11 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	745,63	(τὴν 3 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	17,21	
Μεγίστη »	24,6	(τὴν 6 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	8,6	(τὴν 26 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 7 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 63,21 χμ.), ἀστραπῶν 2, βροτῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 6 ΒΑ, 1 ΝΑ, 7 Ν.

Δεκέμβριος.

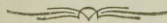
Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	750,23	χμ.
Μεγίστη »	763,54	(τὴν 26 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	739,56	(τὴν 16 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	13,24	
Μεγίστη »	21,5	(τὴν 12 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	2,4	(τὴν 26 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 21 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 123,65 χμ.), ἀστραπῶν 4, βροτῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 20 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 8 ΒΑ, 1 ΝΑ, 1 Ν.

**ΟΙ ΠΕΡΙ ΑΠΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΡΩΩΝ ΕΙΣ ΙΤΑΛΙΑΝ ΜΥΘΟΙ
ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΕΡΙ ΡΩΜΗΣ.**

Ἐν τῷ περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωρίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ Ῥωμαίους πονήματι ἡμῶν, ὅπερ ἐξεδόθη τῷ 1872, ἀπεπειράθημεν νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρχε κοινωρία μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης, καὶ ὅτι αὕτη μαρτυρεῖται ὑπὸ πλείστων σπουδαίων τῆς ἐλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιότητος συγγραφέων, καὶ ὅτι ἡ νεωτέρα κριτικὴ, μάλιστα ἡ τοῦ Νειδούρου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν, θεωρεῖ τὴν ἀρχαίαν ταύτην κοινωρίαν ἀμφίβολον, βεβαίαν δὲ καὶ ἀναμφισβήτητον τὴν ἀπὸ τοῦ 5' π. Χ. αἰῶνος καὶ ἐξῆς, διότι αὕτη στηρίζεται εἰς μαρτυρίας καὶ πράγματα ἐκτὸς πάσης κριτικῆς ἀμφιβολίας καὶ δισταγμοῦ ὑπάρχοντα. Ἀπεδείξαμεν πρὸς τούτοις ὅτι ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου ἡ κοινωρία τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, συχνοτέρα γινομένη μετὰ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, ἐπενήργησε πλείστον εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Ῥωμαίων καὶ ὅτι ἡ ἐπενέργεια αὕτη ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρὰ, ὥστε μετερῤῥύθμισεν ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον καὶ θρησκευτικὸν καὶ τέχνην καὶ πολιτεύματα καὶ κοινωνικὸν καὶ ἰδιωτικὸν ἔτι βίον τῶν Ῥωμαίων μέχρι τοῦ 3' π. Χ. αἰῶνος μεσοῦντος· ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου τούτου πᾶς ὁ Ῥωμαϊκὸς βίος ἐγένετο σχεδὸν ἐλληνικὸς καὶ ἡ Ῥώμη παρεῖχεν ὄψιν ἐλληνίδος μᾶλλον πόλεως ἢ ἀρχαίας ἰταλικῆς, διὸ καλεῖ αὐτὴν ὁ σατυρικὸς Ἰουβενάλιος *Graecam urbem*.

Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ, ἥτις εἶναι συμπλήρωμα τοῦ πονήματος ἐκείνου, προτιθέμεθα νὰ ἐξετάσωμεν πῶς καὶ πότε ἀνεφάνησαν οἱ μῦθοι καὶ αἱ παραδόσεις περὶ ἀποικίσεως εἰς Ἰταλίαν τῶν περὶ τὸν Αἰνεΐαν Τρώων, καὶ πότε Ἑλληνες ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς καὶ τίνες κατὰ πρῶτον ἐποίησαν λόγον περὶ Ῥώμης καὶ Ῥωμαίων. Εἰ καὶ οἱ Ἑλληνες εἶχον πλείστας ἀφορμὰς ἀπὸ τοῦ 5' αἰῶνος, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν, νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπιμιξίαν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους,

καὶ μάλιστα οἱ γειτονεύοντες πρὸς τὴν Ῥώμην Μασσαλιῶται, Κυμαῖοι καὶ αἱ πολλαὶ ἄλλαι ἐν τῇ μεσημβρινοδυτικῇ ἄκρᾳ τῆς Ἰταλίας καὶ αἱ ἐν τῇ Σικελίᾳ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἵτινες διὰ τῆς ναυτικῆς καὶ ἐμπορικῆς κοινωνίας των πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐγένωσκον βεβαίως καλῶς τὰ τῆς Ῥώμης, δι' αὐτῶν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἠδύναντο νὰ μανθάνωσι τὰ τῶν Ῥωμαίων, καὶ ὡς ἔθνος φίλον τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐν γένει μαθήσεως νὰ ἀνερευνηθῶσι τὴν τε ἀρχαίαν καὶ τὴν σύγχρονον τῆς πόλεως ταύτης ἱστορίαν, ὅπως ἐποίησαν περὶ πολλῶν ἄλλων βαρβαρικῶν πόλεων, καὶ ὅμως παραδόξως πως οὐδὲ μνεῖαν τῆς πόλεως ταύτης ποιοῦσι πρὸ τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος οἱ Ἕλληνες ἱστορικοί¹). Μόλις δὲ ἀπὸ τοῦ γ' αἰῶνος, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι ἦλθον εἰς ἐχθρικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς τῆς κάτω Ἰταλίας ἐποίκους Ἕλληνας, καὶ ὑπεδούλωσαν τούτους, μετ' αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀποικίαις αὐτῆς, τότε μόλις ἐπιχειροῦσιν, ἐκ τῶν πολέμων τούτων ἀφορμὴν λαβόντες, νὰ ἐξετάσωσι καὶ τὰ τῆς Ῥώμης καὶ νὰ περιλάβωσι

1) Περὶ Ῥωμαϊκῆς ἱστοριογραφίας τῶν χρόνων τούτων οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνη· διότι πρὸ τοῦ β' Καρχηδονικοῦ πολέμου οὐδένα ἱστορικὸν εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς βεβαίῳ ὁ ἱστορικὸς Livius 6, 4. «Res obscurae, quod parvae et rariae per eadem tempora litterae fuere, una custodia fidelis memoriae rerum gestarum». καὶ 7, 3. «Quia rarae per ea tempora litterae erant». Καὶ ὁ Διονύσιος ἐν Ῥωμαϊκῇ ἀρχαιολογίᾳ 1, 73. «Πλατὸς μὲν οὖν οὔτε συγγραφεὺς οὔτε λογογράφος ἐστὶ Ῥωμαίων οὐδὲ εἷς». Εἶχον δὲ μόνον ἱστορικὰς παραδόσεις, σωζομένας ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, καὶ τινὰς ἱστορικὰς σημειώσεις τῶν ἱερέων καὶ ἀρχόντων· ἀλλὰ καὶ τούτων αἱ ἀρχαιότεραι πιθανῶς κατεγράφησαν ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Ῥώμης ὑπὸ τῶν Κελτῶν τὸ 389 π. Χ· ὥστε καὶ ὅ,τι τοιοῦτο ἐσώζετο ὕστερον, ἦτο νεωτέρας καταγωγῆς. Ἐκ τοιούτων πηγῶν ἠρύσθησαν εἰδήσεις τινὰς οἱ ἀπὸ τοῦ β' Καρχηδονικοῦ πολέμου κατὰ πρῶτον ἀναφανέντες Ῥωμαῖοι ἱστορικοί, ὧν πρεσβύτερος εἶναι ὁ Φάβιος Πίκτωρ (254—180 π. Χ.) κατὰ Liv. 4, 44 καὶ 2 40, καὶ Διονύσιον 1, 7 καὶ 7, 71. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες ἱστορικοί, οἱ ὕστερον γράψαντες περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ῥώμης, οὔτε ἀρχαιότεροι τῶν Ῥωμαίων ἱστορικῶν εἰσιν οὔτε τὴν ἀρχαίαν ἱστορικὴν αὐτῶν ὕλην ἠρύσθησαν ἀμέσως ἀπὸ τῶν παραδόσεων τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἱστορικῶν. Πρβ. Schwegler ἐν Ῥωμ. ἱστ. 1, 3 καὶ 7.

τὴν σύγχρονον ἱστορίαν ταύτης εἰς τὰς ἱστορικὰς αὐτῶν συγγραφάς¹⁾. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἀρχαία τῆς πόλεως ταύτης ἱστορία ἔμενε καὶ ὕστερον ἔτι ἄγνωστος, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἀξιόπιστος συγγραφεὺς, ὁ Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς· «Ἐτι γὰρ (ἐν τοῖς χρόνοις δηλαδὴ τοῦ Αὐγούστου ὅτε ὁ Διονύσιος γράφει) ἀγνοεῖται, λέγει οὗτος²⁾, παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὀλίγου δεῖν πᾶσιν ἡ παλαιὰ τῶν Ῥωμαίων πόλεως ἱστορία».

Τὴν ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις ἔλλειψιν τῆς ἱστορίας ἀνεπλήρου ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία. Οἱ Ἑλληνες μυθοποιοί, θέλοντες ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀπὸ μητροπόλεως νὰ οἰκίσωσιν ἀπάσας τὰς παρακειμένας αὐτῇ χώρας καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῶν ν' ἀποδείξωσιν ἡ συγγενεῖς ἢ δούλους τῶν Ἑλλήνων, περιέλαβον, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ μυθικῇ τοῦ Ἀπολλοδώρου βιβλιοθήκῃ, εἰς τοὺς μύθους τῶν πάσας τὰς τῆς Μεσογείου παραλίας καὶ τὴν δύσιν αὐτὴν, ἐφ' ὅσον ἐξετείνοντο αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἢ ἐφ' ὅσον ἐξικουῶντο αἱ ναυτικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ τῶν Ἑλλήνων σχέσεις, πλάσαντες διὰ τῆς μυθοτόκου αὐτῶν φαντασίας τοὺς περὶ Ἡρακλέους μύθους³⁾, προσελθόντος μέχρις Ἰβηρίας, καὶ τοὺς τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ Διομήδους, πλανηθέντος εἰς τὸ Ἀδριατικόν, καὶ τοῦ Ὀδυσσεύς εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, καὶ τοποθετήσαντες πολλαχοῦ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας ἀποικίας, καταστθείσας δὴθεν ὑπὸ τούτων ἢ ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν⁴⁾. Ἀφορμὴν εἰς τοῦτο λαβόντες ἀρχαίας τινὰς παραδόσεις,

1) Ὁ Διονύσιος (4, 6 καὶ 7) ὀνομάζει τοὺς πρὸ αὐτοῦ συγγράψαντας τὴν ὕστερον ἱστορίαν τῆς Ῥώμης Ἑλληνας καὶ Ῥωμαίους ἱστορικούς.

2) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι 4, 4 καὶ 5, καὶ Ἰώσηπ. κατὰ Ἀππίωνος 4, 12.

3) Βλ. τούτους παρὰ Διονυσίῳ 4, 34—45.

4) Βλ. κατωτέρω σημ. 4, σελ. 301. καὶ Στράβ. 4, 44. «Συνέβη γὰρ δὴ τοῖς τότε Ἑλλησιν ὁμοίως καὶ τοῖς βαρβάροις διὰ τὸν τῆς στρατείας χρόνον ἀποβαλεῖν τὰ τε ἐν οἴκῳ καὶ τῇ στρατείᾳ πορισθέντα ὥστε μετὰ τὴν τοῦ Ἰλίου καταστροφὴν τοὺς τε νικηθέντας ἐπὶ ληστείαν τραπέσθαι διὰ τὰς ἀπορίας καὶ πολὺ μᾶλλον τοὺς ἠττηθέντας καὶ περιγενομένους ἐκ τοῦ πολέμου· καὶ δὴ καὶ πόλεις ὑπὸ τούτων κτισθῆναι λέγονται κατὰ πᾶσαν τὴν ἕξω τῆς Ἑλλάδος παραλίαν, ἔστιν δ' ὅπου καὶ τὴν μεσόγαιαν.»

πλασθείσας πιθανῶς ὑπὸ τῶν πρώτων κατοίκων τῶν χωρῶν τούτων, ὅτε οὗτοι ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἑσπερίαν ἀποικήσαντες, καὶ μὴ ἔχοντες ἢ μὴ θέλοντες νὰ ὀνομάσῃσι ἴδιον κτίστην, διότι πολλοὶ ἀντεποιοῦντο τῆς τιμῆς ταύτης, μηδὲ μητρόπολιν, διότι συνήλθον πιθανῶς ἐκ πολλῶν ἐλληνίδων πόλεων, ὠνόμαζον κτίστην αὐτῶν ἓνα τῶν ἐν Τροίᾳ ἡρώων Ἑλλήνων ἢ Τρώων ἢ καὶ ἄλλων ἢ καὶ τῶν τέκνων τούτων¹), οἵτινες κατὰ τοὺς μύθους εἶχον ἀποπλανηθῆ εἰς τὴν Μεσόγειον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας. Αἱ παραδόσεις αὗται ἄπαξ πλασθεῖσαι, μετεβιβάζοντο εἰς τοὺς ὕστερον ἀπὸ μνήμης ἐκτεινόμεναι καὶ κοσμούμεναι κατὰ βούλησιν τούτων.

Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ὀνομασίαι τόπων κατὰ τύχην ἢ κατὰ συνθήκην συμφωνοῦσαι πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων τούτων²)· ἔτι δὲ καὶ ἡ λατρεία θεῶν τινων, ἐν μυθικῇ σχέσει εὐρισκομένων πρὸς αὐτοὺς τούτους³), παρέσχον ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ

1) Τοιαύτην δόξαν ἔχει ὁ Grote ἐν ἑλλ. ἱστορ. 3, 465 (2, 273 τῆς γερμ. μεταφ.). Πρὸ τούτου καὶ Διονύσιος 4, 54, φέρει ὁμοίους λόγους διὰ τὴν ἐν πολλαῖς χώραις ὑπαρξίν τάφων τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός. Τὸ δὲ περὶ τάφων λεγόμενον ἰσχύει καὶ ἐπὶ πόλεων καὶ ἄλλων.

2) Οὕτως ἡ ἐν ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ἐδῆρου ἐν Μακεδονίᾳ πόλις Αἶνος, καὶ ἡ ἐν τῷ θερμαϊκῷ κόλπῳ ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου Παλλήνης πόλις Αἶνεια ἐπιστεύοντο ὅτι ἐκτίσθησαν ὑπὸ Αἰνείου, ὅτε οὗτος φεύγων ἐξ Ἰλίου εἰς Ἑσπερίαν, διῆλθε διὰ τῶν χωρῶν τούτων. (Διονυσ. β. ἀρχ. 4, 49 καὶ Στεφ. Βυζαντ. ἐν λ. Αἶνεια. πρὸς Virgil. Aen. 3, 48. καὶ Serv. Aen. 3, 1.) ἢ παρὰ τὴν Κύμην νήσου Αἰναρία ὠνομάσθη οὕτω, διότι προσώρμησεν εἰς αὐτὴν ὁ Αἰνείας (Plin. N. H. 3, 42, § 82)· τὸ ἐν Μαντινείᾳ ὄρος Ἀγχισία, ἔνθα τάφος Ἀγχίσου, τοῦ πατρὸς Αἰνείου, ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τούτου (Παυσ. 8, 42 8.)· αἱ ἐν Ἀρκαδίᾳ Καπούαι ἢ Καφυὰ παρὰ τὸν Ὀρχομενὸν, ἀπὸ Κάπυος πάππου τοῦ Αἰνείου (Στράβ. 13, 608 καὶ Διονύσ. 4, 49), διότι διῆλθε δῆθεν καὶ διὰ τῶν χωρῶν τούτων ὁ Αἰνείας μετὰ τῶν οἰκείων αὐτοῦ.

3) Πολλαχοῦ, ὅπου ὑπῆρχον ἱερά τῆς Ἀφροδίτης ἰδρυθέντα ἐν χρόνοις κατ' οὐδὲ ἐκ Φοινίκης μετεβιβάσθη ἡ λατρεία ταύτης εἰς Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν, ἐπιστεύοντο ὅτι ἰδρύθησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ ταύτης Αἰνείου κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ διὰ τῶν χωρῶν αὐτῶν· ὡς ἐπὶ τῆς χερσονήσου Παλλήνης (Διον. 4, 49), ἐπὶ τῆς νήσου Κυθέρων (ὁ αὐτὸς 4, 50), Ζακύνθου, ἐν Δευκάδι, ἐν Ἀκτίῳ, ἐν Ἀμβρακίᾳ (αὐτόθι), ἐπὶ Ἐρυκος τῆς Σικελίας (ὁ αὐτὸς 4, 53. Διοδ. 4, 83), παρὰ τὸν τάφον τοῦ Ἀγχίσου ἐν

παρὰ τῶν ὕστερον ὅτι πόλις τις ἢ ἀποικία ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν ἡρώων τούτων¹). Ταύτας δὲ τὰς οὕτω πλασθείσας παραδόσεις, σωζομένας ἐν τῇ μνήμῃ τῶν κατοίκων ἐκάστης πόλεως ἢ ἀποικίας, παραλαβόντες οἱ ὕστερον ἀναφανέντες Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς καὶ ἱστορικοὶ, διεκόσμησαν οὕτως, ὡς ἂν μηδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὑπῆρχε περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν, καὶ ὡς τοιαῦται ἐπιστεύοντο ἀβασανίστως ὑπὸ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν

Μαντινείᾳ (Παυσ. 8, 42, 9). Ἡ πόλις Ἀφροδισίας ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐκτίσθη ὑπὸ Αἰνείου εἰς μνήμην τῆς μητρὸς του (αὐτόθι 3, 22, 44 καὶ 8 42, 8) ὄρμος ἐν ἀκρωτηρίῳ τῆς Ἰαπυγίας, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι προσωρμίσθη ὁ Αἰνείας, ἐκαλεῖτο ἀπὸ τούτου λιμὴν Ἀφροδίτης (Διονυσ. 1, 54). Ἐν ᾧ τοῦναντίον ἔπρεπε νὰ πιστευθῇ ὅτι ἡ λατρεία τῆς θεᾶς ταύτης ἐγένετο αἰτία τοῦ μύθου τῆς διὰ τῶν χωρῶν τούτων διαβάσεως τοῦ Αἰνείου, καθόσον μάλιστα τὸ ὄνομα Αἰνείας ἀπαντᾶται καὶ ὡς ἐπίθετον τῆς θεᾶς ταύτης, ὡς παρὰ Διονυσίῳ (1, 53) Ἀφροδίτῃ Αἰνείας (ἀπὸ τοῦ αἰνέω, αἶνος, αἴνη) ἢ πολυῦμητος καὶ ἔνδοξος.

1) Πολλὰ Ἰταλικά πόλεις ὀνομάσθησαν κατὰ τὴν ἐν αὐταῖς ἐπικρατήσασαν δόξαν ἀπὸ ὀνομάτων ἡρώων τῆς ὀμηρικῆς ἰδίως μυθολογίας. Οἶον τὸ Τύσκλον ἢ Τούσκουλον ὀνομάσθη οὕτω, διότι ἐπιστεύθη ὅτι ἐκτίσθη κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ Τηλεγόου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ τῆς Κίρκης (κατὰ Αἰθίου 1, 49 καὶ Διονύσιον 4, 45). Ἡ Πραίνεστος ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἢ ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ τῆς Κίρκης ὁμωνύμου τῆς πόλεως ταύτης (Πλουτάρ. ἐν παραλλ. ῥωμ. 44 καὶ Στεφ. Βυζαντ. ἐν λ. Πραίνεστος). Τὸ Λανούδιον ὑπὸ Διομήδους (Ἀππιν. ἐμφ. ῥωμ. 2. 20). Ἡ Ἀρδέα ὑπὸ ὁμωνύμου παιδὸς τῆς Κίρκης ἢ ἀπὸ Δανάης τῆς μητρὸς τοῦ Περσέως (Διονύς. 1, 72 καὶ Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Ἀρδέα καὶ Virg. Aen. 7, 440, Plin. 3, 9, § 56). Τὸ Ἄντιον ὑπὸ παιδὸς τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ Κίρκης (Διον. 1, 72 καὶ Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Ἄντιον). Τὸ Πολιτώριον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πριάμου Πολίτου. Virg. Aen. 5, 564 καὶ Servius αὐτόθι. Οἱ Ἐνετοὶ ὑπὸ Ἀντίνορος (Στράβ. 1. 48. 3. 150. 13, 608 καὶ Plin. 3. 23, § 130). Καὶ ἐν γένει τὰ ὀνόματα τοῦ Διομήδους, Ὀδυσσεύς καὶ τοῦ Φιλοκτίτου ἔτι ἀπαντῶνται πολλαχοῦ τῆς Ἰταλίας κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν (Στράβ. 6, 254, Λυκοφ. ἐν Ἀλεξ. 909 κ. ε.) Καὶ ὀνόματα πρὸς τούτοις Τρώων ὡς ἰδρυτῶν πολλῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας ὡς ἡ πόλις Αἴγεςτα ἢ Ἔγεστα καὶ Segesta ἐν Σικελίᾳ (Στρ. 13. 608 καὶ Θουκ. 6. 2, καθ' ὃν οἱ Ἐλυμοὶ εἰσιν τῶν Τρώων ἀπόγονοι) καὶ ἡ Σίρις παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν ἐλέγετο τρωϊκὴ ἀποικία (Στρ. 6. 264).

ὕστερον μέχρι τῶν χρόνων τοῦ 17' αἰῶνος μεσοῦντος ἢ μάλλον τοῦ 17', καθ' ὃν ἀπεπειράθησαν οἱ τότε λόγιοι νὰ ὑποβάλωσιν εἰς κριτικὴν βάσανον τὰς τοιαύτας μυθικὰς παραδόσεις¹⁾, καὶ νὰ ἐρμηνεύσωσι τὴν γένεσιν καὶ ἔννοιαν αὐτῶν ποικιλοτρόπως.

Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφῶν ἀδιαφορίας περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ἰταλίας καὶ Ῥώμης καὶ τῆς παρ' αὐτοῖς ἐλλείψεως κριτικῆς ἐρεύνης περὶ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἐν γένει ἦτο ὅτι μέχρι τῶν Ἀλεξάνδρου χρόνων αἱ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους ἀκταὶ ἀνῆκον εἰς τοὺς μύθους κυρίως εἰπεῖν ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἐφορος, ὁ τὴν ἱστορίαν του μέχρι τοῦ 414 π. Χ. παρατείνας, καὶ ὁ Σκύλαξ (418) ἐν τῷ περίπλῳ αὐτοῦ τοιοῦτους μύθους ἐπαναλαμ-
βάνουσι²⁾.

Εἰς τοιαύτας παραδόσεις, ὅπωςδήποτε πλασθείσας, ἀνήκει καὶ ἡ εἰς τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς τῆς Ῥώμης Ἑλληνας καὶ Ῥωμαίους μεταδιδασθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν διακοσμηθεῖσα παράδοσις τῆς εἰς Ἰταλίαν καὶ Λαυίνιον ἐλεύσεως τοῦ Αἰνείου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν Τρώων, καὶ ἡ ὑπὸ τούτων θεμελίωσις ἄλλων τε πόλεων ἰταλικῶν καὶ αὐτῆς τῆς Ῥώμης ἧτις παράδοσις, ὡς ἱστορία πιστευθεῖσα ὕστερον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ποικιλοτρόπως ἐκοσμήθη καὶ διεσκευάσθη μάλιστα ὑπὸ τοῦ Βιρ-

1) Πρῶτος ἐξέφρασε δισταγμοὺς περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ἀρχαιοτέρας τῆς τῶν βασιλέων ἱστορίας τῆς Ῥώμης, οἷα αὕτη συνήθως παραδίδεται, καὶ περὶ τῆς τῶν ἡρώων ἀποικίας εἰς Λαυίνιον καὶ Ῥώμην καὶ περὶ ἄλλων ὁμοίας φύσεως παραδόσεων ὁ Philipp Cluver ἐν τῇ Italia antiqua 1624, μετ' αὐτὸν ὁ Samuel Bochart ἐν τοῖς opusculis 1, 1063 κ. εἶτα ὁ Vico καὶ ὁ Ἀββᾶς Vatry, ὁ Περιζώνιος, καὶ τελευταῖον διὰ ἀσθηρᾶς κριτικῆς ἐρεύνης ἀπέδειξεν ὁ Νειβούρος τὴν ἔλλειψιν ἱστορικῆς ἀκριβείας εἰς τοιαύτας παραδόσεις, οἱ δὲ μετ' αὐτὸν κριτικοὶ ἀπεπειράθησαν νὰ ἐνισχύσωσι, τινὲς δὲ καὶ νὰ ἐξασθενίσωσι τὰς θεωρίας τούτου. Τὰς τούτων ἐρέυνας καὶ δόξας, βλέπε ἐν συνόψει ἐκτεθειμένας ἐν τῇ ῤωμ. ἱστ. τοῦ Schwegler 1, σελ. 43. 53. 130. 279 κ. εἶ.

2) Βλ. Mommsen ἐν ῤ. ἱστ. 1, 470 τῆς δ' ἐκδ.

γυλίου χάριν τῆς τοῦ Καίσαρος καὶ Αὐγούστου Ἰουλίας γενεᾶς, ἥτις ἠρέσκετο νὰ λέγηται ὅτι γενάρχην εἶχεν Ἰουλον τὸν Αἰνείου, καὶ ὅτι διὰ τούτου κατήγετο ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης, τῆς ἀπὸ τοῦ Ἀγχίσου γεννησάσης τὸν Αἰνεΐαν.

Καὶ ἡ παράδοσις αὕτη, ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ ὁμοίας φύσεως, ἐγένοντο ἀντικείμενον ἐρεύνης ἀπὸ τοῦ 13' αἰῶνος, μάλιστα δὲ οἱ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος κριτικοὶ διαφόρως ἀπεφάνθησαν περὶ ταύτης. Ὁ Νειβοῦρος ¹⁾ ἀπεπειράθη ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ περὶ τρωϊκῆς ἀποικίας εἰς Λάτιον παράδοσις προῆλθεν οὐχὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐκ τρωϊκῆς ἀποικίας ἐν Λατίῳ, ἧς ὅμως τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν δὲν ἀποδέχεται. Ὁ δὲ Σλέγκελος ἀπέρριψε ταύτην ὡς πλασθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ οὐδεμίαν ἱστορικὴν ὑπόστασιν ἔχουσαν. Ὁ Βαχσοῦθος τὸναντίον ἐξέλαβεν αὐτὴν ὡς ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἐνέχουσαν ἀκριβέστερον ἐξετάσας αὐτὴν ὁ Ὁ. Μύλλερὸς ἀπεφάνθη, ὅτι πηγὴ ταύτης εἰσὶν οἱ Σιδύλλειοι χρῆσμοι, οἱ ποιηθέντες ἐν Γέργιθι τῇ παρὰ Λαμψάκῳ πόλει²⁾, ἣν ᾤκησαν Τρῶες μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἰλίου. Ἐντεῦθεν δὲ μετεβιβάσθησαν οὗτοι εἰς τὴν αἰολικὴν Κύμην, ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν ἐν Καμπανίᾳ, καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς Ῥώμην ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Ταρκυνίων καὶ ὅτι πανταχοῦ ὅπου οὗτοι μετεβιβάσθησαν, εἰσῆγαγον τὴν τοῦ Ἀπόλλωνος λατρείαν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἀπὸ Τρώων καὶ Αἰνείου καταγωγῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ. Μετὰ τὸν Μύλλερὸν ὁ Βαμβέργης ἐδογματίσεν ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη μετεδόθη οὐχὶ ἐν Ῥώμῃ, ὅπως ὁ Μύλλερὸς δοξάζει, ἀλλ' ἐν Λαυινίῳ τὸ πρῶτον, ὅθεν μετεβιβάσθη εἰς Ῥώμην ὕστερον, καὶ ὅτι ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ ἐν Λαυινίῳ λατρεία τοῦ Παλλαδίου καὶ τῶν πατρῶων καὶ ἐφροστίων θεῶν (Lares, Penates), ὅπως πιστευθῆ ὅτι αὕτη εἰσήχθη ὑπὸ Αἰνείου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν Τρώων³⁾.

1) Ἐν Ῥωμ. ἱστ. 4. 499 καὶ Schwegler 4, 280, ὅφ' οὗ ὀνομαζόνται τὰ τούτου καὶ τῶν λοιπῶν συγγράμματα.

2) Στρ. 43. 589, πλην περὶ τούτων ἰδὲ ἐν τῇ περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωρίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πονήματι σελ. 24 καὶ σημ. 54 καὶ ἐξῆς.

3) Τὸ Λαυινίον ἦτο τὸ κέντρον παντὸς τοῦ Λατίνου γένους καὶ πρυ-

Παραλείποντες ἄλλας ἄλλων οὐχὶ πολὺ διαφερούσας ἀπὸ τούτων θεωρίας, ἐκθέτομεν τὰ τῆς παραδόσεως κατὰ τὸν Κάτωνα, ἣν διέσωσεν ὁ Σέρβιος¹⁾. Ἐλθὼν ὁ Αἰνείας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν χρησμῶν δηλωθεῖσαν χώραν μετὰ τοῦ πατρός του Ἀγχίσου, κτίζει στρατόπεδον ὕπερ ὠνόμασε Τροίαν· ὁ δὲ βασιλεὺς Λατίνος δωρεῖται αὐτῷ 700 πλέθρα γῆς μεταξὺ τῆς Τροίας ταύτης καὶ τοῦ Λωρεντοῦ, καὶ τὴν θυγατέρα του Λαυινίαν γυναῖκα. Ἀλλὰ παροργισθεὶς διὰ τοῦτο ὁ τῶν Ῥουτούλων βασιλεὺς Τύρνος, κινεῖ πόλεμον κατὰ Λατίνου καὶ τῶν ξένων αὐτοῦ, ἐν ᾧ νικᾷ ὁ Αἰνείας καὶ γίνεται κύριος τοῦ Λωρεντοῦ, ἀλλὰ φονεύεται ὁ Λατίνος. Μετὰ τοῦτο ὁ Τύρνος, συμμαχήσας μετὰ τοῦ Μεξεντίου βασιλέως τῆς Καιρέας, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡττηθεὶς, κινεῖ ἐκ νέου τὸν πόλεμον, ἐν δὲ τῇ μάχῃ αὐτὸς μὲν πίπτει, ὁ δὲ Αἰ-

---

τανεῖον καὶ ἱερὸν αὐτοῦ, ὡς ἐν Ἰωνίᾳ τὸ Πανιώνιον, ἐν Ἑλλάδι ἡ Ὀλυμπία καὶ οἱ Δελφοί. Ἐντεῦθεν λέγεται μητρόπολις τοῦ Λατίνου γένους ὑπὸ Διονυσίου (5, 42 καὶ 8, 49). Ἐν αὐτῷ ἐπίστευον ὅτι ἦσαν αἱ τοῦ γένους ἀρχαὶ καὶ θεῶν ἱερὰ Ῥωμαίοις πατρῶων κατὰ Πλούταρχον (ἐν Κοριολ. 29). Τούτου ἕνεκα μετέβαινον οἱ τῶν Ῥωμαίων ἀρχοντες ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει τῆς ἀρχῆς των καὶ ἔθουον κατὰ Διονύσιον (2, 52 καὶ Στράβ. 5, 232. Liv. 5, 52. *Majores nostri sacra quaedam in monte Albano Lavinioque nobis facienda tradiderunt. Macrobius. 3, 4, 44. Consules, praetores seu dictatores, cum adeunt magistratum Lavinii rem divinam faciunt Penatibus et Vestae. Serv. Aen. 2, 296. Abeundes magistratu.*

Τὰ ἱερὰ ταῦτα ἔμενον διὰ παντός ἐνταῦθα οὐδὲ ἠνέχθησάν ποτε νὰ μετατεθῶσιν εἰς Ἀλβαν ἢ Ῥώμην, ὅτε ὕστερον ἐκτίσθησαν αἱ πόλεις αὗται· διὸ καὶ μετατιθέμενα ἐπανήρχοντο μυστηριωδῶς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἔδραν των αὐτόματα. Διον. 4, 67, καὶ Serv. Aen. 3, 42. Ἐπιστεῦθη δὲ ὕστερον, ὅτε οἱ τρωικοὶ μῦθοι ἐγένοντο γνωστοὶ ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ ἐκάστη πόλις ἠρέσκετο νὰ ἀνάγῃ τὴν ἰδρυσίν της εἰς ἓνα τῶν ἐκ Τροίας ἠρώων, ὅτι τὰ ἱερὰ ταῦτα, ἃ ἦσαν τοῖς πολλοῖς ἀόρατα καὶ ἄγνωστα, μετεκομίσθησαν εἰς Ἰταλίαν καὶ κατετέθησαν εἰς Λαυίνιον ὑπὸ τοῦ Αἰνείου.

1) Ἐν τοῖς ὑπομνηματισμοῖς εἰς Βιργίλιον. Βλ. τὰ χωρῖα παρὰ Peter ἐν τῇ νεωτάτῃ συλλογῇ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν *Historicorum romanorum reliquiae* 4, ἀπὸ σελ. 53 κ. ἔ.

νείας γίνεται αφανής. Ὁ πόλεμος ὁμως ἐξακολουθεῖ μεταξὺ Ἀσκανίου καὶ Μεζέντιου, ὅστις ἀποπερατοῦται ἐν μονομαχίᾳ, ἐν ἣ ὁ Ἀσκάσιος φονεύει τὸν Μεζέντιον. Τριάκοντα ἔτη ὕστερον μετοικεῖ ὁ Ἀσκάσιος εἰς Ἀλβαν Λόγγαν ἀπὸ Λαυίνιου, ἣν πόλιν ἔκτισεν ὁ Αἰνείας, ἐν ᾧ χώρῳ ἐγκύμων ὡς ἔτεκε τριάκοντα υἷδια.

Τὴν αὐτὴν παράδοσιν μέ τινας παραλλαγὰς καὶ προσθήκας φέρει καὶ ὁ Διονύσιος (Ἀλικαρνασσεύς¹), ἔτι δὲ καὶ ὁ Βιργίλιος²), ὅστις ὁμως κοσμεῖ αὐτὴν ἔτι μᾶλλον ὡς ποιητῆς διὰ νέων προσθηκῶν.

Τοιαύτη ἡ παράδοσις ἀλλ' ἐξετάζοντες νῦν τίνα ἱστορικὴν ὑπόστασιν αὐτὴ ἔχει, καὶ ἂν στηρίζεται εἰς μαρτυρίαν Ἑλληνος ποιητοῦ ἀρχαίου, εὐρίσκομεν ὅτι παρ' Ὀμήρῳ οὐδεμία αὐτῆς μνεία γίνεται, τούναντίον λέγεται παρ' αὐτῷ, ὅτι κατὰ πρόβ- ῆσιν τοῦ Ποσειδῶνος μέλλει μετὰ τὴν Πριάμου γενεὰν νὰ βασιλεύσῃ τῶν Τρώων ὁ Αἰνείας καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ³). Ἡ πρόβ-

1) Ἐν ἀρχ. βωμ. 4, 46 κ. ἔ.

2) Aen. 7, 157 κ. ἔ.

3) Ἰλ. υ. 303. Ὁ Ποσειδῶν, βλέπων τὴν μονομαχίαν Ἀχιλλέως καὶ Αἰνείου καὶ τὸν κίνδυνον τούτου, λέγει τοῖς λοιποῖς θεοῖς

μῦριμον δέ οἱ ἔστ' ἀλέασθαι,

Ἵφρα μὴ ἄσπερμος γενεὴ καὶ ἀφαντος ὀληται

Δαρδάνου, δν Κρονίδης περὶ πάντων φιλατο παίδων,

Οἱ ἔθεν ἐξεγένοντο γυναικῶν τε θνητῶν.

Ἦδη γὰρ Πριάμου γενεὴν ἤχθηρε Κρονίων,

Νῦν δὲ δὴ Αἰνείας βίη Τρώεσσιν ἀνάξει

Καὶ παίδων παῖδες, τοί κεν μετόπισθεν γένωνται.

Ἀντὶ τῆς λέξεως Τρώεσσιν ἔγραφον ὕστερον ἐν τοῖς χρόνοις τῆς Ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας πάντεςσιν, ὅτε ἐπιστεῦετο ἡ ἀπὸ τῶν Τρώων καταγωγὴ τῶν Ῥωμαίων, ἐμφαίνοντες ὅτι ἦτο πεπρωμένη ἡ Ῥωμαϊκὴ κοσμοκρατορία. Ὅθεν λέγει ὁ Virg. Aen. 3, 97, μεταφράζων τοὺς στίχους τούτους τοῦ Ὀμήρου

Hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris

Et nati natorum et qui nascentur ab illis.

Πρὸς. Στράβ. 13, 608. «Τινὲς δὲ γράφουσιν «Αἰνείας γένος πάντεςσιν ἀνάξει», τοὺς Ῥωμαίους λέγοντες.» Βλ. σχόλια Ἑνετικὰ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ.

ρήσις δ' αὕτη, καθ' οἰανδήποτε ἔννοιαν καὶ ἂν ἐρρήθη¹⁾, συμφωνεῖ μὲ τὰ ὕστερον γεγυότα· ἐπειδὴ οἱ ἀπὸ τοῦ Αἰνείου ἤρχον ἤδη, ὅτε ἐποικίθη ἡ Ἰλιάς, ἐν Φρυγίᾳ, καὶ εἰς τὴν ἐνταῦθα ἀρχὴν τούτων ἀναφέρουσιν ὅ τε Στράβων καὶ ἄλλοι τὴν προφητείαν τοῦ Ὀμήρου²⁾· διότι κατὰ τούτους ἄρχουσιν ἐν τῇ τρωϊκῇ Σκλήψει οἱ ἀπὸ Ἀσκανίου παιδὸς τοῦ Αἰνείου καὶ οἱ ἀπὸ Σκαμανδρίου υἱοῦ τοῦ Ἐκτορος ἀπόγονοι³⁾. Καὶ ἄλλαι ἔτι πόλεις τῆς Τροίας ἀνεφέρουν τὴν καταγωγὴν των εἰς τοὺς παῖδας τοῦ Αἰνείου⁴⁾· ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ὅτι ἡ ἐν τοῖς τόποις τούτοις παράδοσις ἐβεβαίωσεν τὴν ἐνταῦθα ὑπαρξὴν ἀπογόνων τοῦ Αἰνείου, καὶ ὅτι αὐτὸς οὗτος ἐβασίλευσεν ἐνταῦθα μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἰλίου⁵⁾.

Οὐδὲν περὶ τῆς εἰς Ἰταλίαν φυγῆς τοῦ Αἰνείου ἀπαντᾶται οὔτε παρὰ Ἡσιόδῳ οὔτε παρὰ τοῖς κυκλικοῖς οὔτε παρὰ τοῖς τραγικοῖς⁶⁾· τὸνναντίον ἔνθα παρὰ τούτοις γίνεται λόγος περὶ Αἰνείου, ἀναφέρεται οὗτος εἰς τὴν ἐν τῇ τρωϊκῇ χώρᾳ διαμονὴν του

1) Ὁ Διονύσιος (4, 53), ἀποδεχόμενος ὡς βεβαίαν τὴν εἰς Ἰταλίαν ἄφιξιν τοῦ Αἰνείου καὶ ἐγκατάστασιν αὐτοῦ, νομίζει ὅτι ἡ προφητεία αὐτῆ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχὴν τῶν Τρώων, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν ἐν Τροίᾳ. Ἄλλοι δὲ, θέλοντες, ὡς λέγει, νὰ συμβιβάσωσιν ἀμφοτέρα, δέχονται ὅτι ἐξ Ἰταλίας ἐπανελθὼν ὁ Αἰνείας εἰς Τροίαν ἐσύστησε καὶ ἐνταῦθα ἰδίαν ἀρχὴν. Πρβλ. Κόνωνος διηγήσεις 46.

2) Στράβ. 13, 608· «Ἐμφαίνει μεμενηκότα τὸν Αἰνεῖαν ἐν τῇ Τροίᾳ καὶ διαδεδεγμένον τὴν ἀρχὴν καὶ παραδεδωκότα παισὶ τὴν διαδοχὴν αὐτῆς, ἡφανισμένου τοῦ τῶν Πριαμιδῶν γένους.»

3) Στρ. 13, 607. πρβ. Διονυσ. 4, 47. καὶ Κόνωνος διηγήσεις, 41· «Ὁ Ἀσκάnios υἱὸς μὲν ἦν Αἰνείου, μετὰ δὲ Τροίας ἄλωσιν ἐβασίλευσεν Ἰδης.»

4) Στεφ. Βυζ. «Ἀσκανία, ἣν ἔκτισεν ὁ Αἰνείου παῖς Ἀσκάnios. Ἀρίσθη . . ἥς οἰκιστὰὶ Σκάμανδρος καὶ Ἀσκάnios, υἱὸς Αἰνείου. Γεντίος, . . πόλις Τρωάδος, κτίσμα τινὸς τῶν Αἰνείου παίδων.»

5) Τζέτζης ἐν Λυκοφρ. 970. «Ὁ Αἰνείας μόνος φυγὼν ἐκ τῆς ἀλώσεως ἔκτισε τὴν Τροίαν.»

6) Ὁ Διονύσιος (4, 45), πιστεύων τὴν τοῦ Αἰνείου εἰς Ἰταλίαν μετάβασιν, ἀποδίδει τὴν περὶ ταύτης σιωπὴν τῶν ἀρχαιότερων συγγραφέων εἰς ἄγνοιαν καὶ φθόνον· «Τοῖς μὲν, λέγει, ἡγνόηται, τοῖς δὲ διαφθόνηται ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος».

μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ καταστροφὴν τῆς Τροίας¹⁾. Ἄν δέ τις περὶ τούτου ὑπῆρχε, βεβαίως δὲν ἤθελε παραλείψει αὐτὸν ὁ Διονύσιος, ὅστις ἀπάσας τὰς τῶν ὕστερον συγγραφέων μαρτυρίας μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἀναζητεῖ καὶ μνημονεύει, ὅπως ἀποδείξῃ τὴν ἀπὸ Τρώων καταγωγὴν τῶν Ῥωμαίων. Ἡ ἀρχαιότερα σωζομένη μαρτυρία περὶ τῆς εἰς Ἰταλίαν φυγῆς τοῦ Αἰνείου εὐρηγεται ἐν τῷ ἰλιακῷ πίνακι, τῷ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ μουσεῖῳ²⁾, ἐν ᾧ ἡ τελευταία σκηνὴ ἀπεικονίζει τὸν Αἰνεῖαν, τὸν πατέρα καὶ παῖδα αὐτοῦ καὶ τὰ ἱερά καὶ τὰ πλοῖα, εἰς ἃ ἐμβαίνουσιν οὔτοι ὅπως ἀποπλεύσωσι καὶ σωθῶσιν ἄνωθεν δὲ τῆς σκηνῆς ταύτης ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή «Αἰνεῖας σὺν τοῖς ἰδίοις ἀπαίρων εἰς τὴν Ἑσπερίαν» καὶ ἑτέρα ἐπιγραφή παρ' αὐτῇ «Ἰλίου Πέρσει κατα Σησίχρον».

Ὁ πίναξ οὗτος ἐχαράχθη κατὰ τὰς γνώμας τῶν ἐκδοτῶν αὐτοῦ εἰς τοὺς χρόνους τῶν πρώτων ἐκ τῆς Ἰουλίας γενεᾶς αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης, ὅτε ἤδη ἡ ἀπὸ τῶν Τρώων καταγωγὴ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἡ τῆς Ἰουλίας γενεᾶς ἰδίως ἀπὸ Αἰνείου καὶ Ἄφροδίτης ἐπιστεύετο ὡς ἀναμφισβήτητος ἀλήθεια³⁾. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ ἐκδότας βάσις τῶν ἐν αὐτῷ εἰκόνων καὶ ἐπιγραφῶν εἰσὶν οἱ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενοι ἐπικοί ποιηταί, ἐν οἷς καὶ ὁ Σησίχρος. Οὗτος, ἀκμάσας περὶ τὰ 600 π. Χ., φαίνεται ὅτι ἐν τῇ αὐτοῦ Ἰλίου Πέρσει ἐνέβαλε πρῶτος τὸν περὶ τῆς εἰς Ἑσπερίαν φυγῆς τοῦ Αἰνείου μῦθον, ὅπως κοσμήσῃ ποιητικῶς τὴν πατρίδα του Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν⁴⁾, διὰ τῆς ἀντιθέσεως Ἑλλήνων καὶ

1) Σοφοκλ. ἀπόσπασμα ἐκ Λαοκόωντος 342 ἐκδ. Dind. καὶ Διονύσ. 1, 48.

2) Βλ. πανομοιότυπον τούτου ἐν τῇ Βοικχίου συλλογῇ τῶν ἑλλ. ἐπιγραφῶν ἐν ἐπιγρ. 6125, σελ. 845 τοῦ γ' τόμου καὶ τὰς περὶ αὐτῆς μακρὰς παρεκβολὰς τοῦ ἐκδότου.

3) Βλ. Βοικχιον ἐν ἀν. σελ. 850.

4) Mommsen 1, 471 καὶ Schwegler 1, 298. Ὁ πρῶτος δέχεται ἀνεκδοκίμως ὅτι πατὴρ τῆς παραδόσεως ταύτης εἶναι ὁ Σησίχρος, ὅπως δι' αὐτῆς τιμῆσῃ τὸν ἐν Σικελίᾳ τῆς γεννήσεώς του καὶ τὸν ἐν Ἰταλίᾳ τῆς διαμονῆς του τόπον. Ὁ δὲ δεύτερος εἰκάζει μᾶλλον ὅτι ὁ Σησίχρος

Τρώων ἡρώων πρὸς τοὺς βαρβάρους. Αὐτὸς πιθανῶς πρῶτος ἐποίησεν ὅτι ὁ Αἰνείας ἔφυγεν ἐκ τῆς καιομένης Τροίας μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀσκανίου, τοῦ πατρός του Ἀγχίσιου καὶ τῶν πατρῶων ἱερῶν, ἃ φέρει οὗτος ἐν κιβωτίῳ ἐπὶ τοῦ πίνακος, καὶ τοῦ σαλπικτοῦ Μισηνοῦ, ἀφ' οὗ ὠνομάσθη τὸ ὁμώνυμον αὐτῷ ἀκρωτήριον τὸ πρὸς μεσημβρίαν τῆς ἐν Καμπανίᾳ Κύμης. Αὐτὸς πρῶτος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ὕστερον νὰ πιστεύσωσιν ὅτι πολλαὶ ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ πόλεις ἐκτίσθησαν ὑπὸ Τρώων, ὡς ἡ πόλις Σίρις παρὰ τῷ ὁμωνύμῳ ποταμῷ ἐν Λευκανίᾳ¹⁾, καὶ ἄλλαι ἐν Σικελίᾳ, ἃς ὀνομάζει ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Σκύλαξ ὡς τρωϊκὰς ἀποικίας, ὅπως οὕτως οἱ κάτοικοι αὐτῶν διακριθῶσιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν βαρβάρων ὡς Ἕλληνες καὶ Τρῶες.

Ἄλλ' ἄρα γε ἐπλασεν αὐτὸς πρῶτος ἀληθῶς τὴν εἰς Ἑσπερίαν ἔλευσιν τοῦ Αἰνείου καὶ τῶν Τρώων, ἣ ὑπῆρχε καὶ πρὸ αὐτοῦ τοιαύτη παράδοσις ἐν Ἰταλίᾳ, αὐτὸς δὲ πρῶτος εἰσήγαγε ταύτην εἰς τὴν ποίησιν; Τὸ δεύτερον φαίνεται μᾶλλον πιθανόν. Ἐν Κύμῃ τῇ ἀρχαιοτάτῃ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἧς ἡ πρώτη κτίσις ἀνέρχεται κατὰ τινὰς τῶν ἀρχαίων εἰς τὸν 16^ο π. Χ. αἰῶνα, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὸν 1^ο²⁾, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἐν τῷ διαστήματι τῶν τριῶν τούτων αἰῶνων πολλάκις ἀπὸ διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν ἤλθον εἰς αὐτὴν Ἕλληνες ἀποικοί· διὸ ἄλλοτε μὲν λέγεται τῆς ἐν Ἀσίᾳ αἰολικῆς Κύμης ἀποικία, ἄλλοτε δὲ τῆς εὐβοϊκῆς Χαλκίδος ὑπὸ ἄλλον ἐκάστοτε κτίστην. Ἐν τῇ Κύμῃ ὑπῆρχον πολλαὶ παραδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν Τρῶας. Τὸ πλησίον ταύτης ἀκρωτήριον Μισηνὸν ἦτο ὁμώνυμον τοῦ ἐν τῷ πίνακι ἀπεικονιζομένου σαλπικτοῦ τοῦ Αἰνείου Μισηνοῦ³⁾. Ἡ νῆσος Λευκασία παρὰ τὰς

ἀπεδέχθη παράδοσιν σωζομένην ἐν Κύμῃ τῆς Καμπανίας, καθ' ἣν αὕτη ἦτο τοῦ Αἰνείου κτίσμα, ὑπὲρ τῆς εἰκασίας του ἔχων καὶ ἄλλους.

1) Στράβων. 6, 264.

2) Βλ. τὴν πραγματείαν μου περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωνίας τῶν Ἑλλ. πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς, σελ. 8 καὶ σημ. 24.

3) Διονυσ. 1, 53. Virg. Aen. 6, 234.

Καπρέας ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀνεψιάν Αἰνείου, ἀποθανοῦσαν ἐνταῦθα ἢ νῆσος Προχύτη πρὸ τοῦ Κυμαίου κόλπου κατ' ἄλλον συγγενῆ τούτου ἢ νῆσος Αἰναρία¹⁾ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὅστις ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον προσωρμίσθη ἢ πόλις Καπύη ἀπὸ Κάπυος τοῦ πάππου ἢ συγγενοῦς του²⁾· τὸ ἐν Λευκανία ἀκρωτήριον Παλίνουρος ἀπὸ τοῦ πηδαλιούχου αὐτοῦ³⁾· ὁ κόλπος Καιήτας ἢ Καιήτης ἀπὸ τῆς ὀμωνύμου τροφοῦ τοῦ αὐτοῦ Αἰνείου⁴⁾.

Ἐν τῇ Κύμῃ λοιπὸν ἀπίθανον δὲν εἶναι ὅτι ὑπῆρχε παράδοσις ὅτι κτίστης ταύτης ἀρχαιότατος ἦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις, καθ' ἣν ἀνωτέρω εἵπομεν ἔννοιαν⁵⁾, ὁ Αἰνείας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Τρῶες· καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἔλαβε ταῦτα ὁ Στησίχορος. Ἀπὸ Κύμης δὲ ἔτι εἰςῆλθεν ἡ αὐτὴ παράδοσις καὶ εἰς Ῥώμην ἕνεκα τῶν πολλῶν ταύτης σχέσεων ἀπὸ τοῦ ζ' πρὸ πάντων αἰῶνος πρὸς τοὺς Κυμαίους, καθ' ἃ ἀλλαχοῦ εἵπομεν, κοσμηθεῖσα, ὡς εἰκὸς, διὰ νέων προσθηκῶν. Ἀλλὰ πρῶτος ἔλλην συγγραφεὺς, ὅστις ποιεῖται μνεῖαν τῆς εἰς Λάτιον ἀφιξέως τοῦ Αἰνείου μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς ἐνταῦθα κτίσεως τῆς Ῥώμης, ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλιάδων γυναικῶν Ῥώμης ὀνομαζομένης, εἶναι κατὰ Διονύσιον⁶⁾ ὁ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἀργεῖ καὶ τὰ καθ' ἑκάστην πραχθέντα συναγαγὼν Ἑλλάνικος, περὶ τὰ 400 π. Χ. ἀκμάσας. Μετ' αὐτὸν δὲ καὶ Ἀριστοτέλης καὶ ἄλλοι πολλοὶ διαφορῶς ἐξέθηκαν τὰ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης⁷⁾. Ὁ συμπληρώσας ὅμως τοὺς περὶ Αἰνείου μύθους

1) Paulus Diac. ἐν λ. Aenaria. σελ. 20. καὶ Plin. 3, 12, 82.

2) Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Καπύα καὶ Διον. 1, 73.

3) Διον. 1, 53. Virg. Aen. 6, 381.

4) Virg. Aen. 7, 1. Στρ. 5, 233. Solin. 2, 13.

5) Βλέπε ἀνωτέρω ἐν σημ. 6 σελ. 299.

6) 1, 72.

7) Τούτους πάντας ὀνομάζει ὁ Διονύσιος 1, 72, φέρων καὶ τὰς τούτων διαφορὰς παραδόσεις περὶ Αἰνείου καὶ κτίσεως τῆς Ῥώμης· ἀ' Ἀμφισθητήσεως δὲ πολλῆς οὔσης καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως καὶ περὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, οὐδὲ αὐτὸς ἕμην δεῖν ὥσπερ ὀμολογούμενα πρὸς ἀπάντων ἐξ ἐπιδρομῆς ἐπελθεῖν. Κεφάλων μὲν γὰρ ὁ Γερ-

κατὰ τὴν ὕστερον ἐπικρατήσασαν ἔννοιαν φαίνεται ὅτι εἶναι Τίμαιος ὁ ἀπὸ Ταυρομενίου τῆς Σικελίας, σύγχρονος Πυρρῶ, παρατείνας τὴν ἱστορίαν του μέχρι τοῦ ἔτους 262 π. Χ. Οὗτος εἶπε

γίθιος συγγραφεὺς παλαιὸς πάνυ, δευτέρᾳ γενεᾷ μετὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἐξ Ἰλίου διασωθέντων σὺν Αἰνεῖα· οἰκιστὴν δὲ αὐτῆς ἀποφαίνει τὸν ἠγησάμενον τῆς ἀποικίας Ῥῶμον, τοῦτον δ' εἶναι τῶν Αἰνείου παίδων ἕνα· τέτταρας δὲ φησὶν Αἰνεῖα γενέσθαι παῖδας, Ἀσκάκιον, Εὐρυλέοντα, Ῥωμόλον, Ῥῶμον. Εἴρηται δὲ καὶ Δημαγόρα καὶ Ἀγαθύλλω καὶ ἄλλοις συχοῖς ὅ,τε χρόνος καὶ ὁ τῆς ἀποικίας ἠγεμὼν ὁ αὐτός. Ὁ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἄργει καὶ τὰ καθ' ἑκάστην πραχθέντα συναγαγὼν Αἰνεῖαν φησὶν ἐκ Μολοτῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα μετ' Ὀδυσσεῶς οἰκιστὴν γενέσθαι τῆς πόλεως, ὀνομάσαι δ' αὐτὴν ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλιάδων Ῥώμης. Ταύτην δὲ λέγει ταῖς ἄλλαις Τρωάσι παρακελευσαμένην κοινῇ μετ' αὐτῶν ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη βαρυνομένην τῇ πλάνῃ. Ὁμολογεῖ δ' αὐτῶ καὶ Δαμάστης ὁ Σιγῆς καὶ ἄλλοι τινές. Ἀριστοτέλης δὲ ὁ φιλόσοφος Ἀχαιῶν τινὰς ἱστορεῖ τῶν ἀπὸ Τροίας ἀνακομισαμένων περιπλέοντας Μαλέαν· ἔπειτα χειμῶνι βιαίω καταληφθέντας τέως μὲν ὑπὸ τῶν πνευμάτων φερομένους πολλαχῆ τοῦ πελάγους πλανᾶσθαι, τελευτῶντας δ' ἐλθεῖν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς Ὀπικῆς, ὃς καλεῖται Λάτιον, ἐπὶ τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει κείμενος. Ἀσμένους δὲ τὴν γῆν ἰδόντας ἀνελευσάσθαι τε τὰς ναῦς αὐτόθι καὶ διατρίψαι τὴν χειμερινὴν ὥραν παρασκευαζομένους ἕαρος ἀρχομένου πλεῖν. Ἐμπρηθεισῶν δὲ αὐτοῖς ὑπὸ νύκτα τῶν νηῶν οὐκ ἔχοντας ὅπως ποιήσονται τὴν ἄπαρσιν, ἀβουλήτῳ ἀνάγκῃ τοὺς βίλους ἐν ᾧ κατήχθησαν χωρίῳ ἰδρῦσασθαι. Συμβῆναι δὲ αὐτοῖς τοῦτο διὰ γυναϊκας αἰχμαλώτους, ἃς ἔτυχον ἄγοντες ἐξ Ἰλίου. Ταύτας δὲ κατακαῦσαι τὰ πλοῖα φοβούμενας τὴν οἴκαδε τῶν Ἀχαιῶν ἄπαρσιν, ὡς εἰς δουλείαν ἀφιξιμένας. Καλλίας δὲ ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράφας Ῥώμην τινὰ Τρωάδα τῶν ἀφικνουμένων ἅμα τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν εἰς Ἰταλίαν γήμασθαι Λατίνω τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων, καὶ γεννησάσθαι τρεῖς παῖδας, Ῥῶμον καὶ Ῥωμόλον καὶ Τηλέγονον. . . . οἰκίσαντας δὲ πόλιν, ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆ θέσθαι τοῦνομα. Ξεναγόρας δὲ ὁ συγγραφεὺς Ὀδυσσεῶς καὶ Κίρκης υἱὸς γενέσθαι τρεῖς, Ῥῶμον, Ἀντεῖαν, Ἀρδεῖαν. οἰκίσαντας δὲ τρεῖς πόλεις ἀφ' ἑαυτῶν θέσθαι τοῖς κτίσμασι τὰς ὀνομασίας. Διονύσιος δὲ ὁ Χαλκιδεὺς οἰκιστὴν μὲν ἀποφαίνει τῆς πόλεως Ῥῶμον· τοῦτον δὲ λέγει κατὰ μὲν τινὰ Ἀσκανίου, κατὰ δὲ τινὰς Ἡμαθίωνος εἶναι παῖδα. Εἰσὶ δὲ τινες οἱ τὴν Ῥώμην ἐκτίσθαι λέγουσιν ὑπὸ Ῥώμου τοῦ Ἰταλοῦ, μητρὸς δὲ Δευκαρίας τῆς Λατίνου θυγατρὸς»

κατὰ Διονύσιον¹⁾, ἀκούσας παρὰ τῶν ἐγγχωρίων, τίνα ἦσαν τὰ ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῖς ἐν Λαυϊνίῳ τὰ ἀπὸ Τροίας κομισθέντα ἱερὰ ὑπὸ τοῦ Αἰνείου· ἀλλ' ὁ Διονύσιος διστάζει ν' ἀποφανθῆ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων τούτων τοῦ Τιμαίου²⁾. Ὁ αὐτὸς πιθανὸν Τίμαιος συνῆψε μὲ τοὺς τοῦ Αἰνείου μύθους καὶ τοὺς τῆς Διδούς· ἐπειδὴ κατ' αὐτὸν κτίζει αὕτη τὴν Καρχηδόνα καθ' ὃ ἔτος ἐκτίσθη καὶ ἡ Ῥώμη. Περὶ τούτους τοὺς χρόνους ἐπλάσθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων ἢ τοῦλάχιστον ἐκοσμήθησαν καὶ ἄλλοι μῦθοι περὶ ἄλλων πόλεων τοῦ Λατίου καὶ τῆς Ἰταλίας, καθ' οὓς αὐταὶ ἐκτίσθησαν ἢ ὠνομάσθησαν ἀπὸ τῶν τέκνων τοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ ἄλλων ἡρώων τοῦ τρωϊκοῦ κύκλου³⁾. Οἱ δὲ μετὰ τοῦτον ἀναφανέντες ἱστορικοὶ Ῥωμαῖοι καὶ μάλιστα οἱ Ἕλληνες ἐξέτειναν αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον, ὅπως ἀποδείξωσι τοὺς Ῥωμαίους ἦττον βαρβάρους καὶ συγγενεῖς τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω παραμυθήσωσι τοὺς συγχρόνους, ὡς ποιεῖ πρὸ πάντων ὁ Ἀλικαρνασσεὺς Διονύσιος πολλαχοῦ τοῦ περὶ Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας συγγράμματος, οὗ σκοπὸς εἶναι νὰ δείξῃ τοὺς Ῥωμαίους ὁμοφύλους τῶν Ἑλλήνων, ὡς ῥητῶς λέγει τοῦτο ἐν βιβλίῳ α. κεφ. 5· «Περὶ τῶν οἰκησάντων τὴν Ῥώμην, οἵτινες ἦσαν, καὶ κατὰ τίνας ἕκαστος καιροὺς συνῆλθον, καὶ τίσι τύχαις χρησάμενοι τὰς πατρίους οἰκίσεις ἐξέλιπον, ἐν ταύτῃ δηλώσω τῇ γραφῇ, δι' ἧς *Ἑλληνας τε αὐτοὺς ὄντας ἐπιδείξειν ὑπισχυροῦμαι*. . . μῆτε ἀχθεσθαι τῇ ὑποτάξει κατὰ τὸ εἶδος γενομένη· φύσεως γὰρ δὴ νόμος ἅπασιν κοινὸς ἀρχεῖν ἐπὶ τῶν ἡττόνων τοὺς κρείττους, . . . μαθοῦσι παρὰ τῆς ἱστορίας ὅτι μυρίας ἤνεγκεν ἀνδρῶν ἀρετὰς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸν οἰκισμὸν (ἡ Ῥώμη), ὧν οὔτε εὐσεβεστέρους, οὔτε δικαιοτέρους, οὔτε σωφροσύνῃ πλείονι παρὰ πάντα τὸν βίον χρησαμένους, οὐδέ γε τὰ πολέμια κρείττους ἀγωνιστὰς οὐδεμίᾳ πόλιν ἤνεγκεν οὔτε

1) 1, 67.

2) Τὴν ἀκρισίαν καὶ ψευδολογίαν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἐξελέγχει ὁ Πολύβιος διὰ πολλῶν ἐν βιβλ. 12, 3—15 καὶ 23—28 κ. ἐ. Πρβ. καὶ Mommsen *ξ. ἀ.* 1, 472.

3) Διον. 1, 72 καὶ πλείω παρὰ Schwegler 1, 310 κ. ἐ.

ἔλλας οὔτε βάρβαρος . . . οἱ δὲ σύμπαντες, οἱ τοσοῦτον περι-
θέντες αὐτῶ δυναστείας μέγεθος, ἀγνοοῦνται πρὸς Ἑλλήνων, οὐ
τυχόντες ἀξιολόγου συγγραφέως. Οὐδεμία γὰρ ἀκριβὴς ἐξελήλυθε
περὶ αὐτῶν ἑλληνικὴ ἱστορία μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτι μὴ
κεφαλαίωδεις ἐπιτομαὶ πάνυ βραχεῖαι». Ὁ Διονύσιος ἦλθεν εἰς
Ῥώμην τὸ 30 π. Χ., ὅπου διαμείνας 22 ἔτη, ὡς αὐτὸς λέγει
(1, 7), προήγαγε τὴν ῥωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ μέχρι τοῦ 8
π. Χ. ἔτους, ἀποδιώσας μετ' οὐ πολὺ.

Οὕτως ἡ μυθοτόκος τῶν Ἑλλήνων φαντασία, ἐνεργὸς οὔσα καὶ
ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις, ἀπεπειράθη νὰ δείξῃ τὴν ἐξ Ἑλλάδος
καὶ Τροίας καταγωγὴν τῶν Ῥωμαίων, νὰ παραμυθῆσθαι οὕτω τοὺς
δουλεύοντας ἤδη τούτοις Ἑλληνας καὶ νὰ κολακεύσῃ τοὺς Ῥω-
μαίους. Οὗτοι δὲ πάλιν, ἀρεσκόμενοι εἰς τοιαύτην καταγωγὴν,
ἐπίστευσαν αὐτὴν ὡς ἀληθῆ, καὶ ἐν τῇ πράξει ἐδήλωσαν ὅτι ἐπι-
δοκιμάζουσιν ἐν χρόνοις μάλιστα, καθ' οὓς ἐγνώρισαν τὴν ἐν τοῖς
γράμμασι καὶ ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις μεγάλην τῶν Ἑλλή-
νων ὑπεροχὴν, ἀπὸ τῶν χρόνων ἰδίως τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ
πολέμου. Ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου ποιοῦσι χρῆσιν οἱ Ῥωμαῖοι
τῆς ἀπὸ τῶν Τρώων καταγωγῆς τῶν ἐπισήμων καὶ δημοσίων.

Ὅτε οἱ Ἀκαρναῖες, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, ἐξήτησαντο
τὴν βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων περὶ τὰ 240 π. Χ., ἔφερον εἰς δι-
καιολογίαν τῆς αἰτήσεώς των, ὅτι μόνοι αὐτοὶ τῶν Ἑλλήνων δὲν
ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Τρώων¹). Μετὰ τοῦ βασιλέως Σελεύ-
κου τοῦ Καλλινίκου συνῆψαν οἱ Ῥωμαῖοι φιλίαν καὶ συμμαχίαν
ἐπὶ τῷ ὄρω ν' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοῦ φόρου τοὺς Ἰλιεῖς ὡς συγγενεῖς

1) Justin. 28, 1, 6. Acarnanes quovque diffisi Epirotis adversus Aetoles auxilium Romanorum implorantes obtinuerunt a Romano senatu, ut legati mitterentur, qui denuntiarent Aetolis praesidia ab urbibus Acarnaniae deducerent paterenturque liberos esse, qui soli quondam adversus Troianos, auctores originis suae, auxilia Graecis non miserint. Πρὸς Διονύσιον. 1, 51 ἄλλως φέροντα τὸ ἱστόρημα καὶ Niebuhr ἐν τοῖς μαθ. τῆς ἀρχ. ἱστορ. 3, 371.

ἑαυτῶν¹). Ὅτε πάλιν ἤθελον οἱ Ῥωμαῖοι τὸ 204 π. Χ. νὰ μετακομίσωσιν εἰς Ῥώμην τὸ τῆς Ἰδαίας μητρὸς Κυβέλλης ἄγαλμα ἐκ Πεσσινοῦντος τῆς Φρυγίας, προεβάλλοντο εἰς ὑποστήριξιν τῆς αἰτήσεώς των τὴν συγγένειαν καὶ τὴν ἀπὸ Αἰνείου τοῦ Φρυγὸς εἰς αὐτοὺς διαδοχὴν²). Ἐν τῇ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενομένη συνθήκῃ εἰρήνης τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον περιέλαβον οὗτοι καὶ τοὺς Ἰλιεῖς³). Καὶ ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς Τ. Φλαμινῖνος, νικήσας τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον καὶ ἀνακηρύξας ἐν τοῖς Ἰσθμίοις τοὺς Ἑλληνας ἐλευθέρους τὸ 196 π. Χ., ἀνέθηκεν εἰς Δελφούς ἀσπίδας ἀργυρᾶς καὶ τὸν ἑαυτοῦ θυρόν, ἐπιγράψας ἐν αὐτοῖς ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα, ἐν οἷς καλεῖ ἑαυτὸν *Αἰρειαδῶν ταγόν*⁴). Ἄλλος Ῥωμαῖος στρατηγὸς, ὁ Σκιπίων, διαβαίνων τὸν Ἑλλήσποντον, κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀντίοχου τὸ 190 π. Χ. πορευόμενος, καὶ ἀναβάς εἰς τὴν Ἰλίου ἀκρόπολιν, ἔθυσε τοῖς θεοῖς, ἀγαλλομένων αὐτοῦ τε καὶ τῶν Ἰλιέων ἐπὶ τῇ συγγενείᾳ αὐτῶν⁵). Ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἀντίοχον εἰ-

4) Sveton. Claud. 25. Iliensibus, quasi Romanae gentis auctoribus, tributa in perpetuum remisit, recitata vetere epistula graeca senatus populiqve Romani, Seleuco regi amicitiam et societatem ita demum pollicentis, si consagvineos suos Ilienses ab omni onere immunes perstitisset.

2) «Ἐπεὶ δὲ Ῥωμαίων ἠϋξέτο τὰ πράγματα, φασὶν αὐτοῖς χρησθῆναι μενεῖν τε τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς μέγα προχωρήσειν, εἰ τὴν Πεσσινοῦντιαν θεὸν μεταγάγοιεν ὡς αὐτοῦς. Πέμψαντες δὲ πρέσβεις εἰς Φρύγας, τὸ ἄγαλμα ἤτουν· ἔτυχον δὲ βραδίως, συγγένειαν προβαλλόμενοι καὶ τὴν ἀπ' Αἰνείου τοῦ Φρυγὸς εἰς αὐτοὺς διαδοχὴν καταλέγοντες.» Ἡρωδ. ἱστ. τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας 1, 11. Πρβ. Liv. 29, 14, 7.

3) Liv. 29, 12, 14, ἐνθα παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης Weissemborn ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη μετὰ τὴν ἀνωτέρω (29, 14, 7) εἶναι δευτέρα, βεβαιούσα ὅτι ἡ περὶ Αἰνείου παράδοσις ἐπιστεύετο ἤδη ὡς ἀληθὴς παρὰ τῶν Ῥωμαίων. Πρβ. 37, 37 καὶ 38, 39.

4) Πλούταρχ. ἐν βίῳ τούτου 42.

5) Liv. 37, 37 καὶ Justin. 31, 8, 4. tantaqve laetitia omnium fuit, qvanta esse post longum tempus inter parentes et liberos solet.

ρήνη ἐγένετο λόγος περὶ παραχωρήσεως εἰς τοὺς Ἰλιεῖς χώρας οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον ἢ χάριν τῆς ἀπ' αὐτῶν καταγωγῆς τῶν Ῥωμαίων¹). Καὶ ἄλλοι ὕστερον στρατηγοὶ ἐτίμησαν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τοὺς Ἰλιεῖς²). Ἄλλὰ πλείονα ἐπισημότητα λαμβάνει ἡ ἀπὸ τῶν Τρώων καταγωγή τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ τῶν τῆς Ἰουλίας γενεᾶς αὐτοκρατόρων μέχρι Νέρωνος τοῦ τελευταίου τῶν *Αἰνειαδῶν μοναρχήσαντος* κατὰ Κάσσιον, διότι οἱ ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης ἀνήγον τὸ γένος αὐτῶν εἰς Ἰουλον τὸν Ἀσκάνιον, παῖδα τοῦ Αἰνείου, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ Βιργιλίου Αἰνείαδι, ἥτις ἐποιήθη πρὸς δόξαν τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ ἰδίως τοῦ αὐτοκράτορος Δυγούστου³).

Οὐ μόνον δὲ οἱ τῆς Ἰουλίας γενεᾶς, καὶ μάλιστα ὁ Καῖσαρ καὶ Δυγούστος, ἐνίσχουν τὴν δόξαν τῆς ἀπὸ Αἰνείου καταγωγῆς των, ὡς συμφέρουσιν αὐτοῖς θρησκευτικῶς καὶ πολιτικῶς, διότι

1) Liv. 38, 39. Et Iliensibus Rhoetium et Gergithum addiderunt non tam ob recentia ulla merita, quam originum memoria.

2) Ὡς ὁ Σύλλας ἐπὶ τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου κατὰ Ἀππ. ἐν Μιθριδατ. 61. Ὁ Καῖσαρ μετ' αὐτὸν ἀπέδωκε τοῖς Ἰλιεῦσι πολλὰς τιμὰς καὶ φόρων ἀτέλειαν κατὰ Στραβ. 13, 595. «Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὸν Αἰνεῖαν ἀρχηγέτην ἠγοῦνται, ἔπειτα ὅτι Ἰούλιος ἀπὸ Ἰούλου τινὸς τῶν προγόνων. Ἐκεῖνος δ' ἀπὸ Ἰούλου τὴν προσωνομίαν ἔσχε ταύτην, τῶν ἀπογόνων εἷς ὢν τῶν ἀπὸ Αἰνείου. Χώραν τε δὴ προσένειμεν αὐτοῖς καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀλειουργησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε καὶ μέχρι νῦν συμμένουσιν ἐν τούτοις.» Οὐχ ἦττον καὶ ἄλλαι πόλεις ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς κτισθεῖσαι δῆθεν ὑπὸ Τρώων, εἶχον ἀπαιτήσεις ὁμοίων τιμῶν καὶ προνομίων παρὰ Ῥωμαίοις ὕστερον, ὅτε οὗτοι ἠρέσκοντο εἰς τὴν ἀπὸ Τρώων καταγωγή των. Βλ. περὶ τούτου Schwegler 4, 307, 14.

3) Ἐντεῦθεν ἡ κολακεία τῶν συγχρόνων οὐδὲν ὄριον ἐγίνωσκεν ἐν τοῖς ἐπαίνοις τῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἠρέσκοντο εἰς ταύτας, ὡς βλέπομεν παρὰ Sveton. Jul. 6. ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τῆς τοῦ πατρὸς ἀδελφῆς Ἰουλίας, ἔνθα αὐτὸς ὁ Καῖσαρ λέγει· *Amitae meae Juliae maternum genus ab regibus ortum, paternum cum diis immortalibus conjunctum est. Nam ab Anco Marcio sunt Marci reges, quo nomine fuit mater, a Venere Julii, cujus gentis familia est nostra.* Πρβλ. Δίωνα Κάσσ. 41, 34, 62, 48, 63, 29, καὶ Ἀππιαν. ἐν ἐμφ. Ῥωμ. 2, 68.

ἀνῆγον τὸ γένος των εἰς Ἀφροδίτην διὰ τοῦ Ἀγχιόου καὶ εἰς τὸν παῖδα τούτων Αἰνεΐαν τὸν κτίστην τῆς Ῥώμης, οὕτω δὲ ἦσαν αὐτοὶ καὶ τὰ τέκνα των οἱ νόμιμοι διάδοχοι τῆς ὑπάτης ἀρχῆς τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ οἴκοι πατρικίων συμφέρον εἶχον νὰ δίδωσι κύρος εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην, διότι καὶ οὗτοι γενάρχας των ἔλεγον ἐταίρους τοῦ Αἰνεΐου· ὡς τὸ γένος τῶν Καικιλίων, τὸ Κλοιλίων, Γεγανίων, Μεμμίων, Σεργίων, Κλυεντίων, Ἰουνίων, Ναυτίων, γενάρχας αὐτῶν ἔλεγον τὸν Καΐκαν ἢ Καικάδην¹⁾, τὸν Κλόλιον²⁾, Γύαν³⁾, Μέμμιον, Σέργεστον, Κλόανθον⁴⁾, Ἰούνιον⁵⁾, Ναύτιον⁶⁾, πάντας ἀκολούθους τοῦ Αἰνεΐου.

Πλὴν τούτων λέγει ὁ Διονύσιος⁷⁾ ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐσώζοντο ἐν Ῥώμῃ περὶ τὰ 50 γένη, ἃ γενάρχας ἔλεγον ἀκολούθους τοῦ Αἰνεΐου. Βεβαίως ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦτο μέγας καὶ ἡ καταγωγὴ των ἀφιλονείκητος παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις· διὸ καὶ γραμματικοὶ ἐκ τῶν πρώτων, ὡς ὁ πολυμαθὴς ἀρχαιολόγος Βάρρων καὶ ὁ Ὑγῖνος, συνέταξαν πραγματείας περὶ τούτων⁸⁾· καὶ ὁ σατυρικός Ἰουβενάλιος εἰρωνεύμενος καλεῖ αὐτοὺς Trojugenas⁹⁾.

Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτοι μῦθοι συνεδέθησαν μὲ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστο-

1) Paul. Diac. p. 44. Caeculus. Caecilii appellati a Caecade Trojano, Aeneae comite.

2) Αὐτόθ. p. 55. Cloelia familia a Clolio, Aeneae comite, appellata.

3) Virg. Aen. 4, 612 καὶ 5, 419, ἔνθα ὁ Servius σημειοῖ, ὅτι ἀπὸ τούτου ἐκλήθη τὸ τῶν Γεγανίων γένος.

4) Virg. Aen. 5, 418 κ. ἐ. ἔνθα καὶ τὰ τρία ταῦτα ὀνόματα φέρονται, καὶ οἱ Σχολιασταὶ λέγουσιν αὐτοὺς γενάρχας ὁμωνύμων γενῶν.

5) Διον. 4, 68· «εἰς τῶν σὺν Αἰνεΐᾳ τὴν ἀποικίαν στειλάντων, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν Ῥωμαίων ἀριθμούμενος».

6) Διον. 6, 69· «Ναύτιος ἀπὸ τῶν σὺν Αἰνεΐᾳ στειλάντων τὴν ἀποικίαν, ἣν Ἀθηναῖς ἱερὸς Πολιάδος καὶ τὸ ζόανον ἀπηνέγκατο τῆς θεᾶς μετανιστάμενος, ὃ διεφύλαττον οἱ τοῦ γένους τῶν Ναυτίων.» καὶ Serv. εἰς Aen. 2, 468.

7) Αὐτ. βιβλ. I, 82.

8) De familiis Trojanis κατὰ Serv. ἐν Aen. 5, 704 καὶ 389.

9) Ἐν Sat. 4, 100. 8, 484 καὶ ἀλλαχοῦ.

ρίαν και συνετέλουν εις δόξαν πολλῶν εὐγενῶν και ἰσχυρῶν οἰκῶν ἐν Ῥώμῃ, ἡ ἐξέλεγχις τοῦ ψεύδους αὐτῶν οὔτε εὐκολος, οὔτε δυνατὴ ἦτο ἐν ὑστέροις χρόνοις. Ἐντεῦθεν βλέπομεν ὅτι και ἐν τῷ τελευταίῳ πρὸ Χριστοῦ αἰῶνι, ὅτε ἀνεφάνησαν ἐν Ῥώμῃ ἐπίσημοι ἱστορικοὶ και γραμματικοὶ ἄριστοι, οἳ οὐδὲ ὁ Σαλούστιος, Λίβιος, Βάρρων και πολλοὶ ἄλλοι, οὐδεὶς τούτων ἀπεπειράθη νὰ ἐξετάσῃ τὸ κῦρος τῶν τοιούτων μύθων, οὗς ἀβασανίστως και ἀδεῶς παρεδέχθησαν ὡς ἱστορικὰς ἀληθείας οἱ πρῶτοι τῆς Ῥώμης ἱστορικοὶ Φάβιος Πίκτωρ, Κάτων και πάντες οἱ μετ' αὐτούς διότι, και ἂν μεταξὺ τούτων ἀνεφαίνετό τις ἰκανὸς νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ κῦρος αὐτῶν, θὰ ἐνομιζέτο παράτολμος και ἄφρων νεωτεριστὴς και ἐχθρὸς τῆς ἐθνικῆς δόξης.

Τοιαῦτα και τοσοῦτον ἀρχαῖα τὰ περὶ τῆς μυθικῆς ἱστορίας τῆς Ῥώμης περὶ τῆς ἀπὸ Τρώων καταγωγῆς τῶν Ῥωμαίων. Τῆς συγχρόνου ὅμως ἱστορίας αὐτῆς μόλις γίνεται μνεῖα παρ' Ἑλλησιν ἀπὸ τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος και ἐφεξῆς, πρότερον δὲ οὐδεμία¹⁾. Ἄπορον δὲ πῶς ὁ τῆς ἱστορίας πατὴρ Ἡρόδοτος, ὅστις, περὶ πλείστων και χωρῶν και λαῶν πραγματευόμενος ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, οὔτε Ῥώμην οὔτε Ῥωμαίους ὀνομάζει, εἰ και τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς του ἔτη διήγαγεν ἀπὸ τοῦ 444 π. Χ. ἐν Θουρίοις τῆς Ἰταλίας, και ἐνταῦθα συνέταξε τὴν ἱστορίαν του²⁾. Ἡ ἀρχαιοτέρα τῆς Ῥώμης μνεῖα παρ' Ἑλλησιν εἶναι ἡ τοῦ Ἑλλανίκου ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἐν Ἄργει ἱερειῶν, καθ' ἣν ὁ Διειείας λέγεται τῆς Ῥώμης κτίστης³⁾, ὀνομασθείσης ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλι-

1) *Historicorum Romanorum reliquiae* ὑπὸ Peter 1870 ἐν προλεγόμενοις ἀ τόμ. σελ. 43 κ. ἐ.

2) Βλ. Bähr ἐν τῇ ἐκδόσει Ἡροδότου τόμ. δ' σελ. 434 κ. ἐ. και Ἰώσηπον κατὰ Ἀππίωνος 1, 42. «Τῆς Ῥωμαίων πόλεως, τοιαύτην ἐκ μικροῦ δύναμιν κεκτημένης και τοιαύτας πράξεις κατορθούσης πολεμικὰς οὔτε ὁ Ἡρόδοτος, οὔτε ὁ Θουκυδίδης, οὔτε τῶν ἅμα τούτοις γενομένων οὐδὲ εἰς ἐμνημόνευσεν, ἀλλ' ὅψε ποτε και μόλις αὐτῶν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡ γῶσις διεξῆλθεν». Πρὸβλ. και Πολυβ. 1, 3. και Διον. 1, 4.

3) Διονύσιος ἔ. ἀ. 1, 72. και ἐνταῦθα ἀνωτέρω σελ. 309.

άδων. Μετὰ τὸν Ἑλλάνικον καὶ ὁ τοῦ Ἡροδότου σύγχρονος Δαμάστῃς ὁ Σιγεύς¹⁾ εἶπε τὰ αὐτά. Ἔτι δὲ καὶ Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος, σύγχρονος Θουκυδίδου²⁾, καὶ ὁ Σκύλαξ ἐν ἀρχῇ τοῦ περίπλου ὀνομάζουσι τὴν Ῥώμην.

Κατὰ τὸν Πλίνιον³⁾ ὅμως πρῶτος ὁ Θεόπομπος (περὶ τὰ 360 π. Χ.) ἐμνήσθη τῆς Ῥώμης καὶ ἰδίως τῆς ὑπὸ τῶν Κελτῶν ἀλώσεως ταύτης τὸ 389 π. Χ. Τοῦ γεγονότος τούτου ἡ φήμη ἦλθε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, προκαλέσασα ἔκτοτε τὴν τῶν Ἑλλήνων προσοχὴν εἰς τὰ τῆς Ῥώμης· διότι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ μικρόν τι νεώτερος τούτου Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός ἐποίησαν λόγον περὶ τοῦ γεγονότος τούτου⁴⁾. Μετὰ τούτους ἐμνήσθη τῶν Ῥωμαίων καὶ ὁ ἱστορικός Κλείταρχος⁵⁾, σύγχρονος Ἀλεξάνδρου, ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτοῦ, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῆς πρὸς

1) Αὐτόθι καὶ Müller ἐν τοῖς frag. hist. Graecorum 2, 64.

2) Διον. 1, 73 καὶ Müller ἐν προλεγ. XLV.

3) Ἐν 3, 5, § 57. Theophrastus, qvi primus externorum aliqua de Romanis diligentius scripsit. Nam Theopompus, ante quem nemo mentionem habuit, urbem dumtaxat a Gallis captam dixit; Clitarchus ab eo proximus legationem tantum ad Alexandrum misam. Πρβλ. Müller ἔ. ἀ. 1, 303 καὶ Θεοπόμπου ἀποσπάσματα 144.

4) Πλουτ. Κάμιλλ. 22. «Τοῦ μέντοι πάθους αὐτοῦ καὶ τῆς ἀλώσεως ἔοικεν ἀμυδρά τις εὐθὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα φήμη διελθεῖν. Ἡρακλείδης γὰρ ὁ Ποντικός, οὐ πολὺ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπολειπόμενος, ἐν τῷ περὶ ψυχῆς συγγράμματι φησὶν ἀπὸ τῆς Ἑσπερίας λόγον κατασχεῖν, ὡς στρατός ἐξ ὑπερβορέων ἔλθων ἔξωθεν ἤρῃκει πόλιν ἑλληνίδα Ῥώμην, ἐκεῖ που κατωκημένην περὶ τὴν μεγάλην θάλασσαν. Οὐκ ἂν οὖν θαυμάσαιμι μυθώδη καὶ πλασματίαν ὄντα τὸν Ἡρακλείδην, ἀληθεῖ λόγῳ τὸ περὶ ἀλώσεως ἐπικομπάσαι τοὺς ὑπερβορέους καὶ τὴν μεγάλην θάλασσαν. Ἀριστοτέλης δ' ὁ φιλόσοφος τὸ μὲν ἀλῶναι τὴν πόλιν ὑπὸ Κελτῶν ἀκριβῶς δηλός ἐστιν ἀκηκόως». Πρβλ. Διον. 1, 72 καὶ Πλούτ. ἐν βωμ. κεφαλαίους 6, φέροντας ἄλλην τοῦ Ἀριστοτέλους μαρτυρίαν περὶ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης. Πιθανὸν δὲ νὰ ἐλήφθησαν αὐταὶ ἐκ τοῦ ἀπολεσθέντος περὶ βαρβαρικῶν νομίμων συγγράμματος τοῦ φιλοσόφου τούτου.

5) Plinius ἔ. ἀ. Καὶ ὁ Στράβων 5, 232 ποιεῖται λόγον περὶ ἐπιστολῆς, σταλείσης δῆθεν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῖς Ῥωμαίοις κατὰ τῶν ἐξ Ἀντίου καὶ Τυρρηνῶν ληστῶν. «Διόπερ καὶ Ἀλέξανδρος πρότερον ἐγκαλῶν ἐπέστειλε, καὶ Δημήτριος ὕστερον τοὺς ἀλόντας τῶν ληστῶν ἀνα-

τὸν Ἀλέξανδρον πρεσβείας τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἔτι ἐκτενέστερον ὁ Θεόφραστος.

Ἐπειδὴ ἡ πρὸς Ἀλέξανδρον σταλεῖσα αὐτῆ πρεσβεία ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐπειδὴ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε ὀνομασθέντων Ἑλλήνων συγγραφέων τὰ συγγράμματα ἀπωλέσθησαν, ἀδύνατον εἶναι νὰ γνωρίζωμεν νῦν πόθεν ἀφορμὴν λαβὼν ἕκαστος αὐτῶν ἐμνήσθη τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἂν εἶχον περὶ τούτων ἀκριβεῖς γνώσεις, καὶ πόθεν ἐπορίσθησαν ταύτας, καὶ ἂν τις συνέταξε ἰδίαν ἱστορίαν τῆς Ῥώμης, ἢ ἂν τοῦλάχιστον περιέλαβε καὶ τὴν ταύτης ἱστορίαν ἐν ταῖς τῶν ἄλλων. Πιθανὸν δ' εἶναι ὅτι οὐδεὶς τούτων ἐπραγματεύθη ἰδίως τὴν ἱστο-

πέμπων τοῖς Ῥωμαίοις, χαρίζεσθαι μὲν αὐτοῖς ἔφη τὰ σώματα διὰ τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας συγγένειαν, οὐκ ἀξιοῦν δὲ τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας στρατηγεῖν τε ἅμα τῆς Ἰταλίας καὶ ληστήρια ἐκπέμπειν· καὶ ἐν μὲν τῇ ἀγορᾷ Διοσκουρῶν ἱερὸν ἰδρυμένους τιμᾶν, οὓς πάντες σωτήρας ὀνομάζουσιν, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα πέμπειν τὴν ἐκείνων πατρίδα τοὺς λεηλατήσοντας».

Ἄθλον τίς ὁ ἐπιστείλας τοῖς Ῥωμαίοις Ἀλέξανδρος οὗτος, ὁ μέγας ἢ ὁ τοῦτου ἀπὸ τῆς μητρὸς Ὀλυμπιάδος θεῖος, Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μολοσσῶν βασιλεὺς, ὅστις, ἐν οἷς χρόνοις ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐπολέμει ἐν Ἀσίᾳ, μετέβη εἰς Ἰταλίαν κατὰ Λευκανῶν καὶ Σαμνιτῶν, καὶ τούτους νικήσας συνῆψε πρὸς τοὺς Ῥωμαίους εἰρήνης συνθήκην τὸ 329 π. Χ. εἶτα δὲ πολεμῶν κατὰ Βρεττιῶν καὶ Μεσσαπίων ὑπὲρ τῶν Ταραντίνων ἔπεσε θῦμα τῆς τῶν βαρβάρων ἀπιστίας τὸ αὐτὸ ἔτος, καθ' ὃ καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐτελεύτησεν ἐν Βαβυλῶνι. (Liv. 8, 3, 6 καὶ 17, 40. Gell. 17, 21, 33. Alexander, cui cognomentum fuit Molosso, in Italiam venit, bellum populo Romano factururus—jam enim fama virtutis felicitatisque Romanae apud exteris gentes enitescere inceptabat, sed priusquam bellum faceret, vita decessit.

Πιθανὸν φαίνεται ὅτι ἡ ὑπὸ Στράβωνος μνημονευομένη ἐπιστολὴ ἀνήκει εἰς τὸν Μολοσσὸν τοῦτον Ἀλέξανδρον, σταλεῖσα καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἦτο ἐν Ἰταλίᾳ, ἢ ἐξ Ἠπείρου· διότι οὗτος εἶχεν ἀφορμὰς νὰ γινώσκῃ τοὺς Ῥωμαίους, ὡς καὶ Δημήτριος ὁ Πολιορκητῆς ὕστερον κατὰ τὸν αὐτὸν Στράβωνα, οὐχὶ δὲ ὁ ἐν Ἀσίᾳ πολεμῶν Ἀλέξανδρος. Τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐπιβεβαιῶσι καὶ τὸ ὑπὸ Ἀρριανοῦ ἱστορούμενον (ἐν ἀναβ. Ἀλεξ. 7, 15), καθ' ὃ, μετὰ τὴν εἰς Βαβυλῶνα ἐπάνοδον τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ 323 π. Χ. ἐλθόντων πρὸς αὐτὸν πρέσβειων ἐξ ἀπάσης σχεδὸν τῆς τότε

ρίαν τῆς Ῥώμης, διότι, ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές, ἔπρεπε νὰ σωθῆ ὡπωςδῆποτε ἐν τοῖς συγγραφεῦσι μαρτυρία τις περὶ τούτου. Ἡ ἀπὸ τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος ὑπεροχὴ τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τῶν Ἰταλῶν καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἰσχὺς καὶ δόξα αὐτῶν κατέστησαν βεβαίως τὸ ὄνομα αὐτῶν γνωστὸν τοῖς ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας λαοῖς, ὡς ὁ Γέλλιος λέγει (17, 21, 33), καὶ ἐπίφοβον τοῖς γείτοσιν αὐτῶν Ἕλλησι τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ, πρὸς οὓς ἔρχονται ἀπὸ τοῦδε εἰς ἐχθρικὰς σχέσεις. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐλληνικὴ ἱστοριογραφία μόνις ἀπὸ τοῦ γ' π. Χ. αἰῶνος ἐπιλαμβάνεται σπουδαιότερον καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ῥώμης¹), ἀφορμὴν λαβοῦσα ἐκ τῆς ἐξιστορήσεως τῶν πολέμων τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων καὶ τοῦ Πύρρου πρὸς τοὺς Ῥωμαίους.

οἰκουμένης, μόνον οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἔπεμψαν τοιοῦτους, εἴτε διότι ἦσαν μακρὰν, εἴτε διότι οὐδένα λόγον φόβου ἢ ὠφελείας ἢ μίσους εἶχον πρὸς τοῦτον, ὡς ὁ Ἀῤῥιανὸς ἀρέσκειται νὰ πιστεῦν, προστιθέμενος τοῖς ἱστορικοῖς ἐκείνοις μᾶλλον, οἱ ἔγραψαν τὰ Ἀλεξάνδρου καὶ σιωπῶσι περὶ τοῦ γεγονότος τούτου, Πτολεμαίῳ τῷ Λάγῳ καὶ Ἀριστοβούλῳ, οὐχὶ δὲ Ἀρίστω καὶ Ἀσκληπιάδῃ, λέγουσιν ὅτι ἐπρέσβευσαν καὶ Ῥωμαῖοι εἰς Ἀλέξανδρον.

Δεχόμενοι λοιπὸν κατὰ τὰ εἰρημένα ὅτι ἡ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὑπὸ Ἀλεξάνδρου σταλείσα ἐπιστολὴ ἦτο ἡ τοῦ βασιλέως τῶν Μολοσσῶν, καὶ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν εἶχον ἀφορμὰς, καθὼς ὁ Ἀῤῥιανὸς παρατηρεῖ, νὰ πέμψωσι πρεσβείαν πρὸς τὸν ἐν Βαβυλῶνι Ἀλέξανδρον, ἀποκρούομεν ὡς μὴ πιθανὴν τὴν Λιβίου (9, 48, 6) δόξαν ὅτι τοῖς Ῥωμαίοις ne fama quidem notum fuisse nomen majestatis Alexandri· διότι αἱ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μέχρι τοῦδε σχέσεις τῶν Ἑλλήνων τῆς μεγάλης Ἑλλάδος καὶ οἱ πρὸς τοὺς Σαμνίτας πόλεμοι Ἀλεξάνδρου τοῦ Μολοσσῶ, καὶ μάλιστα ἡ τούτου πρὸς αὐτοὺς φιλίας συνθήκη, πιθανοποιεῖ ὅτι καὶ τὸ ὄνομα καὶ αἱ ἐν Ἀσίᾳ πράξεις τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἦσαν αὐτοῖς γνωσταί. Ἄλλ' ὁ Λίβιος, γράφων μετὰ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας τὴν ἱστορίαν του ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν καιρῷ τῆς παντοκρατορίας τῶν Ῥωμαίων, ἀρέσκειται νὰ διίσχυρίζηται ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγίνωσκον, ὅπως ἀρέσκειται νὰ πιστεῦν ὅτι ἤθελεν ἠτηθῆ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἂν ἐτόλμα νὰ στρέψῃ τὰ νικηφόρα αὐτοῦ ὄπλα κατ' αὐτῶν, ἀποπειρώμενος μάλιστα νὰ φέρῃ καὶ τοὺς λόγους τῆς τοιαύτης αὐτοῦ δοξασίας.

1) Mommsen 1, 473. Πρβ. Πολύβιον 1, 3.

Κατὰ Διονύσιον¹⁾ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων ιστοριογράφων τοῦ γ' π. Χ. αἰῶνος ὁ ἀπὸ Καρδίας Ἱερώνυμος περιέλαβεν ἐν συνόψει καὶ τὴν ἀρχαίαν τῆς Ῥώμης ἱστορίαν ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιγόνων πραγματείᾳ, ἐνθα ἐξέθηκε τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων τοῦ Πύρρου πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Μετὰ τοῦτον δὲ καὶ ὁ ἀπὸ Ταυρομεινίου τῆς Σικελίας Τίμαιος ἐπραγματεύθη ἐν ταῖς κοιναῖς ἱστορίαις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας περὶ τε κτίσεως καὶ τῆς ἀρχαιολογίας τῆς Ῥώμης· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἱστορίᾳ τῶν πολέμων τοῦ Πύρρου· ἔτι δὲ καὶ Ἀντίγονος καὶ Σειληνὸς καὶ ἄλλοι κατὰ τὸν αὐτὸν Διονύσιον. Ἀλλὰ πάντων τούτων τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν αἱ ἱστορίαι ἀπωλέσθησαν· σώζεται δὲ πρώτη καὶ ἀρχαιοτάτη ἡ τοῦ Μεγαλοπολίτου Πολυβίου, καὶ αὕτη οὐχὶ ὀλόκληρος· ἐν ἧ περιγράφονται ἐκτενῶς καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων μετὰ τῶν λοιπῶν λαῶν, πρὸς οὓς οὗτοι ἦλθον ἐπ' αὐτοῦ εἰς φιλικὰς ἢ πολεμίας σχέσεις, καθισταμένης οὕτω τῆς ἱστορίας αὐτοῦ καθολικῆς, ὁποῖαν οὐδεὶς τῶν συγχρόνων τοῦ Πολυβίου ἐπεχείρησε²⁾.

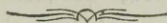
1) Ἐν βιβλ. 4, 6· «Πρῶτον μὲν, ὅσα καμὲ εἰδέναι, τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν ἐπιδραμόντος Ἱερώνυμου τοῦ Καρδιανοῦ συγγραφείως ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιγόνων πραγματείᾳ· ἔπειτα Τιμαίου τοῦ Σικελιώτου, τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱστοριῶν ἐν ταῖς κοιναῖς ἱστορίαις ἀφηγησαμένου, τοὺς δὲ πρὸς Πύρρον τὸν Ἡπειρώτην πολέμους εἰς ἰδίαν καταχωρίσαντος πραγματείαν· ἅμα δὲ τούτοις Ἀντιγόνου τε καὶ Πολυβίου καὶ Σειληνοῦ καὶ μυρίων ἄλλων τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν οὐχ ὁμοίως ἐπιβαλόντων· ὧν ἕκαστος ὀλίγα καὶ οὐδὲ αὐτὰ διεσποδασμένως, οὐδὲ ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων συνθεις, ἀνέγραψεν. Ὁμοίως δὲ τούτοις καὶ οὐδὲν διαφόρους ἐξέδωκαν ἱστορίας καὶ Ῥωμαίων ὅσοι τὰ παλαιὰ ἔργα τῆς πόλεως ἑλληνικῇ διαλέκτῳ συνέγραψαν· ὧν εἰσι πρεσβύτατοι (περὶ τὰ 200 π. Χ.) Κόϊντος Φάβιος, Λεύκιος Κίγκιος, ἀμφοτέρω κατὰ τοὺς φοινικικοὺς ἀκμάσαντες πολέμους». Τούτων ὁ Ἱερώνυμος ἔγραψε περὶ τὰ 270 π. Χ., ὁ δὲ Τίμαιος ἐν 8 βιβλίοις Ἰταλικὰ καὶ Σικελικὰ· ὁ Σειληνὸς ἦτο ἀκόλουθος καὶ ἱστοριογράφος τοῦ Ἀννίβα· ὁ Ἀντίγονος ἦτο μικρόν τι προγενέστερος τοῦ Πολυβίου. Πάντων τούτων τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα συνήγαγεν ὁ Müller ἐν τοῖς hist. græc. fragmentis.

2) Πολυβ. 4, 3· «Τὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας πραγματείας ἴδιον καὶ τὸ θαυμάσιον τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν τοῦτό ἐστιν ὅτι, καθάπερ ἡ τύχη σχεδὸν ἅπαντα τὰ τῆς οἰκουμένης πράγματα πρὸς ἐν ἕκλινε μέρος (τὸ τῶν

Τὰς τῶν Ἑλλήνων περὶ Ῥώμης ἱστορίας καὶ μυθολογίας ἐπαναλαμβάνουσι καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ 200 π. Χ. ἀναφανέντες ἱστορικοὶ Ῥωμαῖοι, ἀναμίζαντες ἐν αὐταῖς καὶ ὅσα ἐξ ἐγχωρίων μνημείων ἠδυνήθησαν ν' ἀνεύρωσι καὶ συλλέξωσιν' ἀφ' ὧν λαβὼν ἀδασανίστως τὰ πλεῖστα ὁ ἐπὶ Αὐγούστου ἱστορικὸς Λίβιος διέσωσεν ἐν τοῖς πρώτοις τῆς Ῥωμαϊκῆς του ἱστορίας βιβλίοις.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Ἰανουαρίου 1879.

ΕΥΘ. ΚΛΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Ῥωμαίων ἔννοει) καὶ πάντα νεύειν ἠνάγκασε πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, οὕτω καὶ διὰ τῆς ἱστορίας ὑπὸ μίαν σύνοψιν ἀγαγεῖν τοῖς ἐντυγχάνουσι τὸν χειρισμὸν τῆς τύχης, ᾧ κέχρηται πρὸς τὴν τῶν ὄλων πραγμάτων συντέλειαν».

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ.

Μεσαιωνική βιβλιοθήκη ἢ συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐπιστάσις *Κ. Ν. Σάθα*, τόμ. Δ', καὶ ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ἐπιγραφὴν

Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἑκατονταετηρῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας (976—1077), ἐν Παρισίοις 1874, σελ. *CXIX* καὶ 299. Ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ *Λόγοι ἐπιτάφιοι* εἰς τοὺς πατριάρχας *Μιχαὴλ Κηρουλάριον*, *Κωνσταντῖνον Λειχοῦδην* καὶ Ἰωάννην *Ξιφιλῖνον* (1043—1076) σελ. 303—462.

Β'.

Ἐν τινι προλαβούσῃ διατριβῇ πρὸ τεσσάρων περίπου ἐτῶν δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (*) περὶ τῆς ἐπιστάσις τοῦ κ. Κ. Ν. Σάθα γενομένης ἐκδόσεως τῆς χρονογραφίας τοῦ Ψελλοῦ, θέλοντες νὰ δώσωμεν δεῖγμα τῆς κριτικῆς ἐργασίας τοῦ ἐκδότου, ἐξητάσαμεν μετὰ τῆς προσηκούσης λεπτομερείας καὶ ἀκριβείας τὰς 23 πρώτας σελίδας καὶ διωρθώσαμεν τὰ ἐν αὐταῖς ἀπαντῶμενα σφάλματα κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν καὶ δύναμιν. Τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν δὲν δυνάμεθα καὶ ἐνταῦθα νὰ τηρήσωμεν καὶ δι' οὗς λόγους εἴπομεν ἐν τέλει τῆς προλαβούσης διατριβῆς καὶ διότι οὐδὲ ὁ σκοπὸς ἡμῶν εἶνε πλέον ὁ αὐτός. Νῦν προτιθέμεθα οὐχὶ τόσον τοῦ ἐκδότου τὴν ἐργασίαν νὰ κρίνωμεν, ὅσον εἰς τοῦ χειρογράφου τὰ σφάλματα νὰ ἐνδιατρίψωμεν, ὅσα κατέλιπεν ἀδιόρθωτα ὁ κ. Σάθας, καὶ ταῦτα δὲ οὐχὶ πάντα, διότι πολλὰ τούτων εἶνε παντὶ εὐδιόρθωτα, ἀλλ' ἐκεῖνα μόνον, ὅσα ἐθεωρήσαμεν ἀξιολογώτερα, ὡς διαστρέφοντα ἢ παντελῶς σκοτιζόντα τὴν ἔννοιαν τοῦ συγγραφέως, καὶ ὅσα ἐνομίσαμεν ὅτι δύνανται ὀπωσοῦν ἐναργῶς νὰ διορθωθῶσι. Πρὶν ὅμως προβῶμεν εἰς τὸ κύριον ἡμῶν θέμα, ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πρώτης ἡμῶν διατριβῆς ἀνέγνωμεν ἐν τῷ *Journal des Savants, Janvier 1875*, περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐκδόσεως

(*) Ἰδὲ Ἀθηναίου τόμ. Γ' σελ. 668.

τοῦ Ψελλοῦ κρίσιν ἐμβριθῆ τοῦ κ. E. Miller. Ἐκ ταύτης θέλομεν μεταδώσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Ἀθηναίου ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὸ προκείμενον θέμα, τὴν ὀρθὴν δηλ. ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου τοῦ Ψελλοῦ. Καὶ πρῶτον μὲν παρατηρεῖ ὁ κ. E. Miller ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τοῦ χειρογράφου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα οὐχὶ μετὰ τῆς ἐπιθυμητῆς ἐπιστασίας καὶ προσοχῆς, καὶ παραθέτει ὁ σοφὸς ἀκαδημαϊκὸς οὐκ ὀλίγα χωρία τῆς χρονογραφίας τοῦ Ψελλοῦ, ἐν οἷς αὐτὸς, παρατηρήσας ἀκριβέστερον, εὔρειν ἄλλας ὀρθοτέρας γραφὰς παρὰ τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐκδομένας· ἀλλαχοῦ δὲ συμπληροῖ ἐκ τοῦ χειρογράφου χάσματα τῆς ἐκδόσεως τοῦ κ. Σάθα, τὰ μὲν ἄλλως δυσασπόμενα, τὰ δὲ προφανῆ. Μετὰ δὲ τὴν χρησιμωτάτην ταύτην παρατήρησιν ὁ κ. Miller ἐπισυνάπτει ἐν τέλει καὶ τινὰς διορθώσεις, ὧν αἱ πολλαὶ εἶνε λίαν εὔστοχοι. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Σελ. 23, στίχ. 23.

«ἤθους δὲ μαλακωτάτου τυχῶν καὶ ψυχῆς πρὸς πᾶσαν ρεούσης ἀπόλαυσιν,» κτλ.

Τί εἶνε ἡ ψυχὴ ἡ ρέουσα πρὸς πᾶσαν ἀπόλαυσιν καὶ τίς ὁ ροῦς ἐν γένει τῆς ψυχῆς, οὐδεὶς νομίζω, δύναται ν' ἀποδείξῃ. Ὁ Ψελλὸς ἔγραψε βεβαίως ρεπούσης.

Σελ. 26 ἐν τέλ. καὶ 27 ἐν ἀρχῇ χαρακτηρίζων τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Η' λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς·

«Γράμματα μὲν γὰρ οὐ πολλὰ μεμαθήκει, ἀλλὰ βραχύ τι καὶ ὅσον ἐς παιδάς ἀνήκει τῆς ἐλληνικῆς μετέσχε παιδείας· φύσεως δὲ περιδεξίου τετυχηκῶς καὶ χαρᾶς καὶ γλῶτταν εὐτυχήσας ἀβρὰν περὶ τοὺς λόγους καὶ καλλιρρήμονα, οὗς ἀπὸ ψυχῆς ἐγέννα λογισμοὺς λαμπρᾶ τῇ γλώττῃ ἐμαίευσεν.»

Πάντα τὰ ἄλλα, χαρακτηρίζοντα τὴν φυσικὴν εὐγλωττίαν τοῦ ἀνδρός, ἔχουσι καλῶς καὶ εἶνε εὐνόητα· τὸ δὲ ἀφύσεως περιδεξίου τετυχηκῶς καὶ χαρᾶς μοι φαίνεται ἄτοπον· διότι ἡ μὲν περιδεξίος φύσις συντελεῖ τῷ ὄντι εἰς εὐγλωττίαν καὶ εἶνέ τι σταθερὸν γινώρισμα· ἀλλ' ἡ χαρά; ἀδύνατον γὰρ συνδυα-

σθῆ μετὰ τῆς περιδεξίου φύσεως. Νομίζω ὅτι ἐν τῇ ἠκρωτηριασμένη ταύτῃ λέξει κρύπτεται ἄλλο τι ἐπίθετον ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀπεριδεξίου», καὶ ὅτι ἀντὶ τοῦ χαρᾶς ἔγραψεν ὁ Ψελλὸς *χαρισιστάτης*. Καὶ τῷ ὄντι ἡ περιδέξιος καὶ χαρισιστάτη φύσις, ὅταν εὐτυχῆσῃ καὶ γλῶσσαν ἀβρᾶν καὶ καλλιῶρήμονα, ὡς λέγει ὁ Ψελλός, παράγει τὸ θεῖον δῶρον τῆς φυσικῆς εὐγλωττίας. Ὁ δὲ ἀκρωτηριασμός οὗτος προῆλθεν, ὑποπτεύω, ἐκ τῆς συνηθείας τῶν ἀντιγραφῶν τοῦ νὰ γράφωσι συντετμημένα τὰ ὑπερθετικά, οἷον *χαριες*, ὅπερ δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ *χαρᾶς*.

Σελ. 29 ἐν τέλει καὶ 30 ἐν ἀρχῇ, εἰσερχόμενος εἰς τὴν ἐξιτόρησιν τῆς βασιλείας Ῥωμανοῦ τοῦ Γ', λέγει μεταξὺ ἄλλων ἐν προοιμίῳις καὶ τὰ ἐξῆς:

α' Ἡ δὲ ἐντεῦθεν τῆς ἱστορίας γραφὴ ἀκριβέστερον τῆς προλαβοῦσης *γεννήσεως* ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς Βασίλειος ἐπὶ νηπίῳ μοι τετελεύτηκε κτλ.»

Τίς ἡ προλαβοῦσα *γέννησις*, ἧς ἀκριβεστέρα εἶνε ἢ ἀπὸ Ῥωμανοῦ καὶ ἐφεξῆς γραφὴ τῆς ἱστορίας; Τοῦτο εἶνε ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ ἄλλως εἶνε ἀπορίας ἄξιον πῶς ἢ ἀπὸ Ῥωμανοῦ καὶ ἐφεξῆς συγγραφὴ τῆς ἱστορίας δύναται νὰ παραβληθῆ κατὰ τὴν ἀκριβείαν πρὸς τὴν προλαβοῦσαν γέννησιν. Διότι κατωτέρω λέγει ὁ Ψελλὸς ὅτι ὁ μὲν βασιλεὺς Βασίλειος ἐτελεύτησεν ἔτι νηπιάζοντος αὐτοῦ (ὄθεν γραπτέον οὐχὶ ἐπὶ νηπίῳ μοι, ἀλλ' ἔτι νηπίῳ μοι) ὁ δὲ μετ' αὐτ' αὐτὸν βασιλεύσας Κωνσταντῖνος ἀἄρτι τὰ πρῶτα τελουμένῳ μαθήματα» ὃ ἔ. ἐπὶ τῆς παιδικῆς τοῦ Ψελλοῦ ἡλικίας· τὸν δὲ Ῥωμανὸν καὶ εἶδεν ὁ Ψελλὸς καὶ προσωμίλησεν ἅπαξ. Ἐκ τούτων λοιπὸν εἶνε φανερὸν ὅτι τὰ μὲν περὶ τῶν ἄλλων τῶν προλαβόντων βασιλέων διηγεῖται ὅπως παρ' ἄλλων ἤκουσε, τὰ δὲ περὶ τοῦ Ῥωμανοῦ αὐτὸς ὑπογράφει, οὐ παρ' ἐτέρων (οὔτω διορθωτέον τὸ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ κ. Σάθα παρ' ἐτέρω) μεμαθηκῶς». Διὰ ταῦτα λοιπὸν ἢ ἀπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ ἐφεξῆς ἱστορία θὰ εἶνε, λέγει, ἀκριβεστέρα τῆς προλαβοῦσης. Ἡ μόνη ὀρθὴ αὕτη ἔννοια προκύπτει ὅταν διορθωθῆ τὸ ἀκατανόητον *γεννήσεως* εἰς τὸ μό-

νον ὀρθὸν γενήσεται. Τὸ σφάλμα προέκυψεν ἐκ τῆς ἡλιθιότητος τοῦ ἀντιγραφέως, ὅστις τὸ συγκεκομμένον γενήσεται ἐνόμισε γενικὴν γεννήσεως, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς ἀμέσως προηγουμένης γενικῆς προλαβούσης.

Σελ. 36, 24. Μετὰ τὴν ἤτταν, ἣν ἔπαθε Ῥωμανὸς ὁ Γ', ἀπερισκέπτως ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν ἐν Συρίᾳ Σαρακηνῶν, εἰς δεινὴν περιεθλὼν ἀμηχανίαν, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἀνέζευξεν, ἵνα ἐνταῦθα διασκεφθῆ ἀνετώτερον περὶ τῶν συμφερόντων τῆς βασιλείας. Ταῦτα λοιπὸν διηγούμενος λέγει ὁ Ψελλός,

«Ἐντεῦθεν πλεῖστα εὐθύς τε ἐπεποιήκει μεταμελόμενος καὶ ἐφ' οἷς ἐπεπόνθει τὴν ψυχὴν ἀλγυνόμενος καθάπαξ ἠλλοίωτο καὶ πρὸς ἀσυνηθέστερον βίον μετέστραπτο.»

Νομίζω ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται πολὺς λόγος οὐδὲ πολλὴ σκέψις ἐν ἀποδειχθῆ τὸ ἡμαρτημένον τῆς γραφῆς ἐκείνου τοῦ εὐθύς· διότι πλὴν ἄλλων ἀτοπημάτων τῶν περὶ τὴν σύνδεσιν καὶ ἀρμονίαν τοῦ λόγου, ἀγνοεῖται τίνα τὰ πλεῖστα ἐκεῖνα, ἃ εὐθύς ἐπεποιήκει μεταμελόμενος. Ἀλλὰ πρὸς τί τὰ πολλά; ἡ μόνη ὀρθὴ γραφὴ εἶνε ἐφ' οἷς τε, πρὸς ὃ ἀντιστοιχεῖ τὸ μετ' ὀλίγον ἐπόμενον καὶ ἐφ' οἷς. Τώρα τὰ πάντα εἶνε σαφῆ καὶ καλλιπεπῆ. Τὸ δὲ πλεῖστα ἐκεῖνο ἀποδοτέον εἰς τὸ μεταμελόμενος καὶ ἀλγυνόμενος = πλεῖστην μεταμέλειαν καὶ ἀλγηδὸνα συναισθανόμενος. Τὸ δὲ ἀμάρτημα προέκυψεν ἴσως μᾶλλον ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς προφορᾶς ἢ ἐκ τῆς παρεμφερείας τῆς γραφῆς τοῦ εὐθύς καὶ ἐφ' οἷς.

Σελ. 37, 10.

«Ὅτι δὲ τοῦτό ἐστιν, ὁ λόγος δηλώσει σαφέστερον.»

Ἐποπτεύω χάσμα τι, ὅπερ ἴσως καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀντιγράφῳ ὑπάρχει. Ἡ ἔννοια δὲν εὐδοῦται ἄλλως, εἰμὴ ἂν μετὰ τὸ τοῦτο προστεθῆ τὸ ὀπωσδήποτε ἐκπεσὸν τοιοῦτον.

Αὐτόθι, στίχ. 17. Θέλων ὁ Ψελλός νὰ ἐλέγξῃ τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν τὸν Γ' διότι πολὺ μὲν τῷ ὄντι περὶ τὰ θεῖα ἐσπούδαζεν, ἀλλ' ἡ προσποίησις αὐτῷ πλείων τῆς ἀληθείας οὕσα ἐτύγγανε καὶ τὸ δοκεῖν τοῦ εἶναι κρεῖττον ἐφαίνετο» λέγει

«Διὰ ταῦτα πρῶτον περιττότερος περὶ τὰ θεϊότερα τῶν

ζητημάτων *ἐγένετο* (γρ. *ἐγένετο*), αἰτίας καὶ λόγους ἀνερευνώμενος, οὓς οὐκ ἂν τις ἐξ ἐπιστήμης εὔροι, εἰ μὴ στραφεῖη πρὸς *νοῦν*, *κάκειθεν ἀμέσως τὴν κεκρυμμένων* δήλωσιν δέξαιτο.»

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οὕτως γραφομένῳ, ὅπως ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐξεδόθη, δύο τινὰ ὑπάρχουσι τὰ ἀπορώτατα· α) πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ λέγηται τις περιττὸς περὶ τὰ θειότερα τῶν ζητημάτων, ὅταν ἀνερευῶν αἰτίας καὶ λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν δύναται τις ἐξ ἐπιστήμης νὰ εὔρη, ἀλλ' ἐὰν στραφῇ πρὸς *νοῦν* καὶ ἐκεῖθεν (ἐκ τοῦ νοῦ) ἀμέσως ζητήσῃ νὰ λάβῃ τὴν δήλωσιν τῶν κεκρυμμένων. Ὅταν τις στραφῇ πρὸς τὸν νοῦν, τότε γίνεται περιττότερος περὶ τὰ θειότερα τῶν ζητημάτων; ἢ τοῦναντίον ὅσον περισσότερον στρέφεται εἰς τὸν νοῦν, καὶ εἰς τούτου τὴν κριτικὴν ἔρευναν ὑποβάλλει τὰ τοιαῦτα ζητήματα, τοσοῦτον ὀλιγώτερον προσποιεῖται τὴν δόξαν τῆς εὐσεβείας; β) τί διαφέρει *νοῦς* καὶ *ἐπιστήμη*, ἅπερ ἐνταῦθα ὡς ἀντίθετα παριστῶνται; Νοῦς ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ σημαίῃ ἄλλο τι εἰμὴ τὴν θεωρίαν· θεωρία δὲ καὶ ἐπιστήμη εἶνε ὅπως οὖν ἀλλήλων ἀχώριστα. Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀνηρεύνα αἰτίας καὶ λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν δύναται νὰ εὔρη τις ἐξ ἐπιστήμης, ἀλλ' ὅταν στραφῇ πρὸς τὸν νοῦν, δηλ. τὴν ἐπιστήμην; Ταῦτα λογικὰ δὲν εἶνε, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὰ περὶ τούτων δόγματα τοῦ Ψελλοῦ σύμφωνα, ὡς φαίνεται ἐξ ὧν ἀλλαχοῦ λέγει, οἷον σελ. 122, 16 ἐξ. ἀεπειδὴ δὲ ἔστι τις καὶ ὑπὲρ ταύτην ἑτέρα φιλοσοφία, ἣν τὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου μυστήριον συμπληροῖ, . . . περὶ ταύτην μᾶλλον ἢ περὶ τὴν ἑτέραν ἐσπούδασα, τὰ μὲν . . . τοῖς μεγάλοις πατράσιν ἐπόμενος, τὰ δὲ καὶ αὐτός τι τῷ θεῷ συνεισφέρων πληρώματι» καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου ὁ ὑπέρτατος τῶν φιλοσόφων τὴν θεολογίαν ὑπὲρ τὴν φιλοσοφίαν τάσσει. Νομίζω λοιπὸν τὸ χωρίον ἡμαρτημένον· τὸ δὲ ἀμάρτημα ἔγκειται εἰς τὴν λέξιν ἐκείνην *νοῦν*, ἣτις κακῶς ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως ἀντὶ τοῦ *θεόν*. Διὰ ταύτης τῆς διορθώσεως τῷ ὄντι τὰ πάντα εὐοδοῦνται. Ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς παρέχει τὴν ὑπόληψιν εὐσεβοῦς ἀνθρώπου, ὅταν σπου-

δάζη περι ζητήματα λυόμενα οὐχὶ ἐξ ἐπιστήμης, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ ἐπεμβάσεως. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ τὸ ὀλίγον κατωτέρω ἐν ζ. 20

απερὶ τῶν βαθυτέρων καὶ ῥῶ μόνῳ ληπτῶν, ὡς τις τῶν καθ' ἡμᾶς εἶπε σοφῶν.»

διορθωτέον θεῶ μόνῳ ληπτῶν* καὶ περὶ ταύτης μόνον τῆς φράσεως ἐδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν μαρτυρίαν συγχρόνου τινὸς θεοσόφου συγγραφέως ὁ Ψελλός· διότι περὶ τῶν ῥῶ μόνῳ ληπτῶν οὐδενὸς οὐδεμίᾳ μαρτυρία ζητεῖται.

Τὸ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ στίχ. 17 ἐν τῷ χειρογράφῳ φερόμενον ατὴν κεκρυμμένων δήλωσιν», ὅπερ ὁ κ. Σάθας διώρθωσεν τὴν κεκρυμμένην δήλωσιν, ὅπερ περιέχει ἀλλοκοτόν τινα ἀντίφασιν, διορθωτέον μᾶλλον τὴν τῶν κεκρυμμένων δήλωσιν, δηλ. διὰ συμπληρώσεως μικροῦ χάσματος, ὁποῖα πλεῖστα ἀσχημίζουσι τὸ τοῦ Ψελλοῦ ἀντίγραφον.

Αὐτόθι ζ. 22.

αΠρῶτος μὲν οὖν αὐτῷ τῆς εὐσεβείας τρόπος ἐπενοήθη.» Τίς δὲν βλέπει καὶ ἐνταῦθα νέον πάλιν χάσμα; Συμπλήρωσον ὡς ἐξῆς: Πρῶτος. . . τῆς εὐσεβείας τρόπος οὗτος ἐπενοήθη.

Αὐτόθι ζ. 26.

ἀναντικοδομεῖν ὡσπερ καὶ ἀνθιδρύειν ναὸν τῆ θεομήτορι ἐπεχείρησεν.»

γράφε τάχιστα ἀναντικοδομεῖν, ἀν τῷ ὄντι τὸ χειρόγραφον παρέχη καὶ τὰς δύο προθέσεις· διότι ὀρθότερον ἐκφράζεται τὸ σκοπούμενον καὶ διὰ μόνου τοῦ ἀντικοδομεῖν.

Σελ. 42, 12.

απάντες ἐγνώκεισαν καὶ τῶν γιγνομένων οὐδέ τις ἦν ἀνεπαίσθητος.»

Ταῦτα δὲν εἶνε οὔτε ἑλληνικὰ οὔτε βυζαντινά. Διορθωτέον τὸ οὐδέ τις εἰς τὸ οὐδὲ εἶς.

Σελ. 44, 5. Περιγράφων τὸ (ἐπιληπτικὸν) νόσημα τοῦ Μιχαὴλ τοῦ μετὰ τὸν Ῥωμανὸν βασιλεύσαντος, λέγει

αεἶτ' εἰσαῦθις ἑαυτοῦ τε ἐγίγνετο καὶ τὸ βραχὺ πρὸς τὸ σύνηθες βλέμμα ἀποκαθίστατο.»

τὰ ὅποια εἶνε ἀκατανόητα, ὅπως ὁ κ. Σάθας ἐξέδωκεν αὐτά· τὸ δὲ χειρόγραφον παρέχει γραφὴν ὡσαύτως μὲν ἢ καὶ πλέον ἀνόητον, καὶ τὰ βραχὺ, ὁδηγοῦσαν δὲ εἰς τὴν μόνην ὀρθὴν, ἥτις εἶνε : καὶ κατὰ βραχὺ. Ἡ ἔννοια εἶνε πλέον φανερά : πάλιν συνήρχετο εἰς ἑαυτὸν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀποκαθίστατο εἰς (ἀνελάμβανε) τὸ σύνθημα αὐτοῦ βλέμμα. Περὶ δὲ τοῦ ἀκατὰ βραχὺ ἴδε Ψελλ. σελ. 52, 11.

Σελ. 51, 1.

«Καὶ κρείττων ἦν καὶ σφριγῶν τοῦ σώματος καὶ ἀνθρώπου της νεότητος.»

Οὐδὲ ταῦτα εἶνε ἑλληνικά. Γράφε : καὶ σφριγῶντος σώματος :
Σελ. 52, 28.

«Καὶ πολλάκις μὲν ἐπισχεῖν τούτους ὁ ἀδελφὸς ἐπεχείρησεν, οὐχ οἶον ρομοθεῶν, ἀλλὰ καὶ πικρῶς ἐπιτιμῶν καὶ δριμύτερον καθαπτόμενος» κτλ.

Ὁ λόγος περὶ τῶν μοχηθρῶν ἀδελφῶν τοῦ βασιλέως Μιχαήλ τοῦ Δ', οὓς οὗτος ἤθελε ν' ἀποτρέψῃ τῶν κακῶν διαθέσεων. Ἄλλ' εἶνε ἀνόητον νὰ λέγῃ ὅτι τοῦτο ἐπεχείρησε νὰ κατορθώσῃ ὁ βασιλεὺς ρομοθεῶν. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τοῦτο εἶνε κακὴ γραφὴ ἀντὶ τοῦ ρουθεῶν· διότι τοῦτο εἶνε τὸ ἀντίθετον τοῦ πικρῶς ἐπιτιμῶν καὶ δριμύτερον καθαπτόμενος. Τὴν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις σύγχυσιν τοῦ ρουθεῶ καὶ ρομοθεῶ παρετήρησεν ἤδη ὁ Κόβετος (Var. Lect. σελ. 515). Νομίζω δὲ ὅτι καὶ τὸ οἶον εἶνε ἡμαρτημένον. Γράφε ἀντ' αὐτοῦ ὅσον.
Σελ. 53, 7.

«Περὶ δὲ τούτου (Ἰωάννου, τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ Μιχαήλ τοῦ Παφλαγόνος) καὶ πλέον τι ὁ λόγος διελθεῖν βούλεται, ἔρει δὲ οὔτε τι καιρόν, οὔτε διεψευσμένον· οὐ γάρ τοι γερειῶν αὐτῶν καὶ τεθέσθαι τὸν ἄνδρα, καὶ λέγοντος ἤκουσα, καὶ πράττοντι συνεγενόμενῃ, καὶ ἐχαρακτήρισσα ἀκριβῶς, καὶ τὰ μὲν αὐτῶ τῶν ἐπαινουμένων ἐπίσταμαι, τὰ δὲ οὐ πάνυ οἶδα σπουδαία.»

Πρῶτον ἀμάρτημα φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ καιρόν· ἀπίθανον φαίνε-

ται ὅτι δὲν εἶχε νὰ εἶπη τι *κερόν* ὁ Ψελλὸς περὶ ἀνδρός, ὃν διὰ πλειοτέρων μέλλει νὰ χαρακτηρίσῃ καὶ ἐν ἡλικίᾳ ἤδη ὧν καὶ εἶδε καὶ ἤκουσε καὶ συνέπραξε μετ' αὐτοῦ. Ὅτι ὁ Ψελλὸς διαβεβαιοῖ εἶνε ὅτι δὲν θέλει εἶπη τι *κερόν* οὐδὲ ψευδές, ὅποια ἴσως διηγήθη περὶ τῶν προλαβόντων βασιλέων, ὧν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως δὲν ἐγνώρισε τὰς πράξεις. Καὶ τοῦτο μὲν εὐνόητον ὅτι τὸ *καιρόν* πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς τὸ *κερόν*· τὰ δ' ἐπόμενα οὐ γάρ τοι *γενειῶν* αὐτόν τὸ μὲν χειρόγραφον φέρει ἔτι μᾶλλον ἡμαρτημένα: οὐ γάρ τι *γεννῶν* αὐτόν, ἄπερ ἀνόητα. Ὁθεν ὁ κ. Σάθας ὀρθῶς ποιῶν ἐξέδωκεν ἀντὶ τοῦ *γεννῶν* τὸ *γενειῶν*· περὶ δὲ τὴν τῶν λοιπῶν διορθωσιν δὲν κυστόχησεν ἐπίσης, προτείνων τὴν γραφήν: καὶ γάρ τοι *γενειῶν* αὐτόν. Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Ψελλὸς ἐνταῦθα θέλει νὰ ὑποδείξῃ οὐ μόνον ὅτι ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν Ἰωάννην τοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἡλικίαν, καθ' ἣν ἐγνώρισε τὸν ἄνδρα· τὸ δὲ *γενειῶν* ἀπλῶς τεκμηριοῖ μὲν τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν, ἀλλὰ δὲν παρέχει ἐκείνῃ τὴν ἀκριβείαν, ἣν ἀγαπᾷ ὁ Ψελλὸς ὅταν περιαυτολογῇ, οἷον ἀνωτέρω σελ. 30. 1 «ἔτι νηπίω μοι», «ἄρτι τὰ πρῶτα τελουμένῳ μαθήματα» καὶ ἐφεξῆς. Τὴν ἀκριβείαν ταύτην θέλομεν ἔχῃ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ καὶ πρὸς τὴν τοῦ χειρογράφου παράδοσιν θέλομεν μᾶλλον προσεγγίσει, ἐὰν γράψωμεν: εἴγ' ἄρτι *γενειῶν* αὐτός. Τὸ δ' ὅλον γραπτέον καὶ στικτέον ὡς ἐξῆς: Περὶ δὲ τούτου καὶ πλέον τι ὁ λόγος διελθεῖν βούλεται· ἐρεῖ δὲ οὔτε τι *κερόν* οὔτε διεψευσμένον, εἴγ' ἄρτι *γενειῶν* αὐτός καὶ τεθέαμαι τὸν ἄνδρα... καὶ ἐχαρακτήρισα ἀκριβῶς. Καὶ τὰ μὲν αὐτῷ» κτλ. Ἡ ἔννοια εἶνε: δὲν θὰ εἶπω τι *κερόν* οὐδὲ ψευδές, ἀφ' οὔ ἄρτι *γενειῶν* αὐτός καὶ τὸν εἶδον κτλ. κτλ. Ὅτι δὲ τῷ ὄντι ἄρτι ἐγενεῖα ὁ Ψελλὸς τότε, ἐξάγεται ἐξ ὧν πάλιν περὶ ἑαυτοῦ ἀκριβέστατα λέγει, ὅτε εἶδε τὴν ἐξόδιον πομπὴν τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ, αὐπῶ μὲν *γενειάσκων*, ἄρτι δὲ παραγγείλας εἰς τοὺς ποιητικoὺς λόγους.» Ἄν λοιπὸν τότε οὔπω ἐγενεῖασκε, μετὰ 3 ἢ 4 ἔτη, ὅτε πιθανώτατα εἶδε τὸν Ἰωάννην τοῦτον, ἄρτι ἐγενεῖα.

Σελ. 53, 15. Ὁ λόγος εἶνε περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ

πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος, ὃν χαρακτηρίζει ἐνταῦθα ὁ Ψελλός.

αἰπιμελῶς δὲ τῶν πραγμάτων ἀπτόμενος (ὁ Ἰωάννης) καὶ περὶ τὸ μέλος τοῦτο φιλοπονώτατα διακείμενος.»
 Τὸ μέλος τοῦτο οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἶνε ἢ αὐτὰ τὰ πράγματα τῆς βασιλείας, ὧν ἤπτετο. Ἀλλὰ ταῦτα πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ λέγωνται μέλος; Ὅστις ὀλίγον ἀνέγνωσε τὸν Ψελλὸν ὑπονοεῖ εὐκόλως ὅτι ἐνταῦθα ἔχομεν ἡμαρτημένην ἀνάγνωσιν ἀντὶ τοῦ μέρους. Περὶ τὸ μέρος τοῦτο (τὸ πολιτικὸν δηλ. τὸ ἀποβλέπον εἰς τὰ πράγματα τῆς βασιλείας) φιλοπονώτατα διέκειτο ὁ Ἰωάννης. Περὶ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως ταύτης προβλ. σ. 54, 18 ἀδιὰ ταῦτα ἅπαξ εἰς πόσιν κατενεχθεῖς (ἤττητο γὰρ τοῦτο τὸ μέρος, ἤγουν ὡς πρὸς τοῦτο, τὴν φιλοποσίαν)· σελ. 119, 25 αὐδὲ τινα ἔξιν κτησάμενος λογιότητος, ἀλλ' ὁμῶς ἐζήλου τοῦτο τὸ μέρος», τὴν λογιότητα δηλ., ὡσαύτως καὶ σελ. 143, 12 «εἰς τὴν οἰκείαν αὔθις μετριοφροσύνην ἐπανελήλυθε. Λαμπρὸν γὰρ δὴ τι τοῦτο τὸ μέρος», ἤγουν ἡ μετριοφροσύνη· καὶ ἄλλοθι πολλαχοῦ.

Αὐτόθι, στίχ. 29.

«ἀωρὶ γὰρ τῶν νυκτῶν ἀθρόον ἐξυπταζόμενος»
 ἐξυπτάζομαι λέξις ἑλληνικὴ δὲν ὑπάρχει. Πιστεύω ὅτι εἶνε τυπογραφικὸν ἀμάρτημα, ἐξ ἀπροσεξίας καταλειφθὲν ἀδιόρθωτον ἀντὶ τοῦ μόνου ὀρθοῦ ἐξιππαζόμενος = ἔφιππος ἐξερχόμενος, ἔφιππος τρέχων.

Σελ. 54, 17.

«Ἐβούλετο μὲν οὖν μεγαλοπρεπέστερον διαζῆν καὶ βασιλικώτερον τῶν πραγμάτων ἀντέχεσθαι, ἀντείχε δ' ὁμῶς πρὸς τοῦτο τὸ ἔμφυτον ἦθος, καὶ ἡ φύσις, ἴν' οὕτως εἶπω, τὴν πρώτην οὐκ ἀπερρίπτει λιχνεϊαν.»

Παραλείπομεν ὅτι τὸ ῥῆμα ἀπορρίπτω, περὶ τῆς φύσεως λεγόμενον τῆς ἀποβαλλούσης παλαιᾶς κακᾶς ἐξείης, δὲν εἶνε πολὺ κυριολεκτικόν· οὐδὲν ὡσαύτως λέγομεν περὶ τοῦ τύπου, ἀπερρίπτει, ὅστις ποιητικώτερος ὢν, δὲν ἀρμόζει εἰς τοὺς πεζογράφους, ἂν καὶ δὲν εἶνε πολὺ βέβαια τὰ περὶ τούτου λεγόμενα.

διότι οἱ συγγραφεῖς τῶν χρόνων τούτων δὲν ἀκριβοῦσι πολὺ περὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ αὐτὸς ὁ Ψελλὸς μετεχειρίσθη αὐτὸν ἐν σελ. 178, 26 «ἐρρίπτει τὰ ὄμματα» καὶ σελ. 146, 14 αοὶ μὲν ἐπὶ τὸ πέλαγος ἐρρίπτοῦντο». Ἀλλὰ τὸ προηγούμενον ἔν' οὕτως εἶπω ἀποδεικνύει προφανῶς ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται μεταφορικῆ τις χρῆσις, οἷα ἐν σελ. 51, 18 «βραχὺν μὲν τινα χρόνον τὴν βασιλείαν, ἔν' οὕτως εἶπω, διέπαιξε.» Καὶ τῷ ὄντι μεταχειρίζεται ὁ Ψελλὸς ῥημά τι λίαν ἐνταῦθα προσαρμολόζομενον τὸ ἀπορρύπτω, ὅπερ σημαίνει ἀποτρίβω τὸν ῥύπον, ἀποπλύνω, ὅπερ κάλλιστα δύναται νὰ ῥηθῆ μεταφορικῶς περὶ τῶν κακιῶν τῆς ψυχῆς. Κυριολεκτικῶς μετεχειρίσθη τὸ ἀπορρύπτω ἐν σελ. 66, 12 «ἀπορρύπτων μὲν αὐτῶν τῷ πόδε κεκονιαμένω» ἴσως δέ που καὶ μεταφορικῶς κείμενον εὐρίσκεται. Ἀλλὰ τίς ὁ τύπος τοῦ ῥήματος τούτου ὁ κρυπτόμενος ὑπὸ τὸ ἡμαρτημένον ἀπερρίπτει; Νομίζω ἀδιστακτικῶς ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε αὐτὴν πρώτην οὐκ ἀπερρύπτο λιχναίαν», ὃ ἐ. (ἡ φύσις) δὲν εἶχε ἀποπλύγη τὴν πρώτην αὐτῆς λιχναίαν.

Αὐτόθι ζ. 20.

«κεχάλαστο δ' ὅμως τὸ βλοσυρὸν τῷ θηρὶ καὶ τὸ ἐπισκήριον οὐδαμοῦ.»

Λέγει περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ ἐκτομίου ὅτι καὶ ἐν κραιπάλαις καὶ ἀσχημοσύναις, ἐν αἷς ἐκυλίετο, δὲν ἐπελανθάνετο μὲν τῶν περὶ τὴν βασιλείαν φροντίδων, ἀλλ' ἡ πρῶην βλοσυρότης τοῦ λέοντος (πρὸς ὃν παραβάλλει τὸν Ἰωάννην) εἶχε πλέον χαλαρωθῆ καὶ—μετὰ ταῦτα ἔπεται καθ' ἃ ἐξέδωκεν ὁ κ. Σάθας: «τὸ ἐπισκήριον οὐδαμοῦ». Ἐνόμισα ὅτι ἡ γραφὴ αὕτη προῆλθεν ἐκ λάθους τυπογραφικοῦ· ἀλλὰ παρετήρησα δυστυχῶς ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ ἐν σελ. 138, 6 «τὸ δὲ ὄρημα τούτῳ ὁποῖον λέοντος καὶ τὸ ἐπισκήριον βλοσυρὸν» εὐρίσκεται τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα· καὶ εἰκάζω ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς μὴ ἐννοῶν τὸ πρᾶγμα παρεμόρφωσε τὴν γραφὴν. Ἀναντιρρήτως ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις ἐπισκύνιον, λέξιν ὀμηρικὴν, ἣτις σημαίνει τὸ δέσμα τοῦ μετώπου τὸ κατὰ τὰς ὀφρῦς, ὅπερ κατὰ τὰς διαφόρους ψυχικὰς διαθέσεις διαφόρως

κινεῖται· κείται δὲ κυρίως παρὰ τῷ ποιητῇ ἐπὶ παρωργισμένου λέοντος, μεταφορικῶς δὲ δύναται νὰ ῥηθῆ περὶ σκυθρωποῦ βλέμματος, καὶ οὕτως μετεχειρίσθη αὐτὴν ὁ Ψελλός. Τὴν αὐτὴν ἀναντιρρήτην διόρθωσιν ἐξήνεγκε καὶ ὁ κ. E. Miller.

Αὐτόθι ζ. 26.

«καὶ τῶνπραχθέντων παρὰ τόπον ἢ λεχθέντων ἀνέκρινε.»

Ὁλίγη προσοχὴ εἰς τὴν ἔννοιαν ἤθελε διδάξῃ πάντα τινὰ ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε *πότον* καὶ οὐχὶ *τόπον*.

Αὐτόθι ἐν τέλει·

«τῆς μὲν περὶ τοῦτο (τὸ μοναδικὸν σχῆμα) εὐσχημοσύνης οὐδ' ἐν ὄνειρασιν ἐπεμέλετο, *ὑπέκρινε* δὲ ὅμως εἴ τι καθῆκον τῷ σχήματι νενομοθέτητο ἄνωθεν.»

Τὸ ἐνεργητικὸν *ὑπέκρινε* ὅλως ἀνοίκειον ἐνταῦθα. Βεβαίως ἐξέπεσε τὸ τέλος τῆς λέξεως, καὶ ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν *ὑπεκρίνετο*.

Σελ. 60, 8.

α' Ἐπεὶ δὲ τοῦτον *ὑπεξῆλθεν* ὁ θάνατος.»

ὑπεξέρχεται ὁ θάνατος σημαίνει τὸ ὅτι *κρυφίως ἐξέρχεται*· τὸ δὲ *ὑπεξέρχεται* τινὰ ὁ θ. ἤθελε σημαίνῃ, ἂν ἐλέγετο, ὅτι λεληθότως ἀποφεύγει τινὰ ὁ θάνατος. Ἀλλὰ πῶς συμβιβάζεται ταιαυτὴ ἔννοια πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου, ἣτις ἀπαιτεῖ πᾶν τούναντίον, ὅτι τοῦτον (τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν) ἀφῆρσεν, ἀνῆρπασεν ὁ θάνατος; — Βεβαίως ὁ ἀντιγραφεὺς κακῶς ἀνέγνω ὅ,τι ὀρθῶς ὁ Ψελλὸς εἶχε γράψῃ: *ὑπεξεῖλεν*. Τὸ αὐτὸ ῥῆμα μετεχειρίσθη καὶ ἐν σελ. 275, 5· αἰ μὴ τὸ τῆς βασιλίδος φιλάνθρωπον *ὑπεξεῖλε* τοῦτον τῆς κατακρίσεως.»

Αὐτόθι, ὀλίγον κατωτέρω, ζ. 13, λέγει περὶ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ ὅτι ἦτο πολὺ ταπεινόφρων ἄνθρωπος:

«ἐν ἀργυρωνήτου προσιῶν μέρει καὶ τὴν ἐσχάτην τάξιν *πραττόμενος*.»

Οὐδόλως ἐλληνικὸν εἶνε οὐδὲ σημασίαν οὐδεμίαν ἔχει τὸ *πραττομαι τὴν ἐσχάτην τάξιν*. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἐκφράξῃ τὴν ταπεινότητα τοῦ Μιχαὴλ καὶ ἤθελεν εἶνε παράλληλον

πρὸς τὸ ἐν ἀργυρωνήτου μέρει προσέρχομαι εἶνε τὸ τάττομαι τὴν ἐσχάτην τάξιν, ὅ ἐ. λαμβάνω τὴν ἐσχάτην τάξιν. Γράφε λοιπὸν ἀδιστακτικῶς ταυτόμενος.

Σελ. 65, 13.

«ἀλλ' ἦγε πλέον οὐδὲν (ὁ βασιλεὺς), τοῦ μέτρου τῆς ζῶπς αὐτῷ πληρωθέντος.»

Φράσις ἑλληνικὴ πλέον ἄγω, καὶ οὐδὲν πλέον ἄγω δὲν ὑπάρχει γνωστὴ εἰς ἄλλην σημασίαν εἰ μὴ τὴν τοῦ μεταφέρω ἐν τῷ πλοίῳ ἢ ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων, οἷον σῆτον κττ. Ἀλλὰ περὶ τοιοῦτου οὐδ' ἐν οἰκισμοῖς, ὡς αὐτὸς λέγει, διενεώθη νὰ γράψῃ ὁ Ψελλός. Ὁ λόγος αὐτοῦ εἶνε ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν τιμῶν τῶν εἰς τὸ θεῖον ἀπονεμομένων καὶ τῶν ἐξιλεώσεων τῶν πρὸς τοὺς ἐκείνου θεράποντας οὐδὲν ὠφελεῖτο. Τοῦτο δὲ λέγεται ἑλληνιστὶ πλέον ἔχω. Ὅθεν ἀναμφιβόλως γραπτέον εἶχε ἀντὶ τοῦ ἡμαρτημένου ἦγε.

Αὐτόθ. ζ. 23.

«αὐτοῦ γοῦν αὐτὸν στροφοῦσθαί φασι καὶ διακυμαίνειν καὶ πρὸς τοὺς τοιοῦτους κινεῖν ἐξιλασμούς.»

Οὕτως ἐξέδωκεν ὁ κ. Σάθας ἀντὶ τῆς ἐν τῷ χειρογράφῳ ἀνοήτου γραφῆς στροφούς τε. Καὶ καλῶς μὲν ἔπραξε μετατρέψας τὸ παράτονον ὄνομα εἰς ἀπαρέμφατον, ὅπερ καὶ μόνον ἀπαιτεῖται ὑπὸ τῆς συντάξεως· ἀλλ' ὠφείλεν ἀντὶ τοῦ παθητικοῦ, ὅπερ ὅλως ἄτοπον, τὸ ἐνεργητικὸν ἀπαρέμφατον νὰ παραλάβῃ, καθ' ἃ σχεδὸν ὑποδεικνύεται ὑπὸ τῆς τοῦ χειρογράφου γραφῆς, καὶ νὰ γράψῃ στροφοῦν τε· διότι τὸ ἐνεργητικὸν στροφοῦν εἶνε τὸ σημαῖνον βασανίζω τινὰ δι' ὀξέων κοιλιακῶν πόνων (τῶν λεγομένων στρώφων ἐν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ἐν τῇ καθομιλουμένῃ). Τούτους τοὺς πόνους ὠνόμασεν Ἀλέξανδρος ὁ Τραλλιανός, παρ' ᾧ καὶ μόνῳ εὕρισκετο μέχρι τοῦδε ὁ ἐνεργητικὸς τύπος, ἂν καὶ δὲν σημειοῦται τοῦτο ἐν τῷ τοῦ Ἐρ. Στεφάνου Θεσσαυρῷ, στροφοῦντας (Η', σελ. 447 τῆς ἐν Βασιλ. ἐκδ.). Εἶνε φανερόν ὅτι ἐνταῦθα κεῖται μεταφορικῶς ἀντὶ τοῦ· βασανίζω, πιέζω, στενοχωρῶ.

Σελ. 67, 1.

«ἀμέλει οὐκ ἐλάχιστον μέρος τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν εἰς πᾶσαν ἐδωρήσατο ἡπειρον, τὰ μὲν μοναστῶν, τὰ δὲ καὶ μοναζουσῶν καταγῶγια.»

Οὕτως ἐξέδωκεν ὁ κ. Σάθας ἐξ ἰδίας διορθώσεως· τὸ δὲ χειρόγραφον τὰ μὲν ἄλλα ὡσαύτως ἀκατανόητα καὶ κακοσύντακτα, ἀντὶ δὲ τοῦ ἐδωρήσατο φέρει ἡδρύσατο, ὅπερ ἂν καὶ ἡμαρτημένον δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς λογικὴν τινα διόρθωσιν. Εἶνε προφανές ὅτι εἴτε ἡδρύσατο γράψωμεν εἴτε ἐδωρήσατο κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ κ. Σάθα, τὸ χωρίον δὲν εἶνε ὑγιές· διότι εἰς μὲν τὸ πρῶτον ῥῆμα ἀποδίδεται καλῶς τὸ ἀντικείμενον τὰ καταγῶγια, μένει δὲ μετέωρον τὸ προηγούμενον. οὐκ ἐλάχιστον μέρος τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν· εἰς δὲ τὸ δευτέρον συμβαίνει τὸ ἀνάπαλιν, ἀποδίδεται μὲν τὸ οὐκ ἐλάχιστον μέρος, μένει δὲ μετέωρον τὸ ἐπόμενον τὰ καταγῶγια. Τὸ ἀμάρτημα λοιπὸν δὲν ἐγκεῖται μόνον ἐν τῷ ῥήματι, ἀλλὰ ζητητέον καὶ ἀλλαχοῦ· καὶ νομίζω ὅτι νοσεῖ τὸ εἰς πᾶσαν ἡπειρον οὐ μόνον διὰ τὴν σύνταξιν ὡς μὴ ὀρθῶς συναπτόμενον μῆτε πρὸς τὸ ἡδρύσατο μῆτε πρὸς τὸ ἐδωρήσατο, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔννοιαν. Ὑποπτεύω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε δαπανήσας ἡδρύσατο ἡπειρα τὰ μὲν κτλ.

Σελ. 70, 11.

Ἐν τῇ σελίδι ταύτῃ ὑπάρχουσι χάσματα δύο. Δὲν εἶνε δὲ μόνον ἡμετέρα παρατήρησις, ἀλλὰ καὶ τοῦ κ. Μιλλέρου, ὅτι πολυλαχοῦ μὲν αὐτὸ τὸ χειρόγραφον περιέχει μικρὰ τινα χάσματα, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὁ ἐκδότης κατέλιπε τοιαῦτα. Ἄλλ' ἀδιάφορον ἐκ τίνος προῆλθον· τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ ὁ Δ' περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας καὶ ζωῆς αὐτοῦ, ὅτε κακῶς ἐνόσει, ἤκουσε τὴν ἀποστασίαν τῶν Βουλγάρων· καὶ ἐβουλήθη μὲν εὐθύς νὰ κινήσῃ πόλεμον κατ' ἐκείνων· ἀλλὰ τοῦ σώματος ἡ ἀσθένεια καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συμβούλων καὶ συγγενῶν ἡ γνώμη ἠναντιοῦντο·

α' Ὁ δὲ ἀθύμως τε εἶχε καὶ μόνον πρὸς τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐσφάδαζε πόλεμον· δεινὸν γὰρ ἐποιεῖτο, καὶ

ὡςπερ ἐκεῖνος εἰώθει λέγειν *, εἰ μηδέν τι προσθείη τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων, μέρος τι ταύτης ἀφαιρεθείη.»

Ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ τὸ χάσμα εἶνε φανερόν ὅτι ὑπάρχει ὅπου ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν τὸν ἀστερίσκον· τὸ δὲ ἐλλείπον εἶνε φράσις τις, ἣν συνήθιζε νὰ λέγῃ ὁ βασιλεύς, ἰσοδύναμος πρὸς τὴν γνωστὴν ἄλλως, ἣν ὁ Ψελλὸς μετεχειρίσθη ἐνταῦθα, δεινὸν ἐποιεῖτο. Ποία εἶνε ἡ φράσις αὕτη εἰς ἐμὲ τοῦλάχισον ἀδηλον· ἀλλ' ἀρκεῖ πρὸς εὐόδωσιν τῆς συντάξεως νὰ καταδειχθῇ ὅτι ἐξέλιπέ τι. Τὸ δ' ἐπόμενον προσθείη εἶνε ἀναντιρρήτως ἡμαρτημένον ἀντὶ τῆς μετοχῆς προσθεις, ἥτις μόνη αἶρει τὸ ἀνόητον ἀσύνδετον τοῦ λόγου. Τὸ δ' ἕτερον τῶν χασμάτων εἶνε μικρὸν καὶ εὐσυμπλήρωτον. Ἐν ζ. 24 ἐξέδωκεν ὁ κ. Σάθα:

«τὸ δ' ἐπὶ τοῖς βεβηκόσιν ἀλγεῖν.»

Τί σημαίνει τὸ ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς βεβηκόσι; Γραπτέον τάχιστα ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν.

Σελ. 71, 14.

Ὁ βασιλεὺς ἐν τούτοις ἀπεφάσισε νὰ κινήσῃ τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον,

ἀπρᾶγμα τῶν πάνυ ἀπιστουμένων, καὶ περὶ οὗ καὶ αὐτοὶ δὴ οἱ προστυχόντες ἀμφιβόλους εἶχον τὰς γνώμας· νυκτὸς γὰρ νοσοκομούμενος καὶ παρ' ἐνίους ἀναπνοαῖς ζῶν, ἐπεὶ δὲ ἡ ἡμέρα ἐπέφαινε ἀνίστατό τε ἀθρόον ὡσπέρ τις ἐπιρρώνοντος, ἀνέβαινέ τε τὸν ἵππον καὶ τῆς ἔδρας εἶχετο καρτερῶς καὶ τῷ χαλινῷ τοῦτον ἐρρύθμιζε δεξιῶς, τὰ δὲ εἶπετο συνδέων τὰ τμήματα, καὶ θαῦμα τοῖς ὀρώσι γερόμενος.»

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον τοῦτο ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα, οὔτε ὑγιᾶ παρέχει ἔνοιαν (διότι τί σημαίνει τὸ παρ' ἐνίους ἀναπνοαῖς ζῶν;) οὔτε σύνταξιν ὀρθήν· διότι αἱ μετοχαὶ νοσοκομούμενος καὶ ζῶν, οὐδαμῶθεν ἐξαρθώμεναι, μένουσι μετέωροι καὶ ἀπόλυτοι, ὅπερ ἀδύνατον. Εἶνε λοιπὸν ἐξ ἅπαντος ἡμαρτημένον. Διορθωτέον δέ, νομίζω, ὡς ἐξῆς: παρ' ἐνίας ἀναπνοᾶς ζῶν, ἐπειδὴ ἡμέρα ἐπέφαινε, ἀνίστατό τε κτλ. τουτέστιν οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἀμφιβόλους τὰς γνώμας, διότι, ἐν ᾧ τὴν νύκτα ἐνοσηλεύετο καὶ παρ' ὀλίγας ἀναπνοᾶς ἐζῆ (ὅ ἐ. μόλις καὶ μετὰ

βίας ἔζη, ἐφαίνετο ὅτι ὀλίγας ἀκόμη ἀναπνοὰς ἢ στιγμὰς εἶχεν), εὐθύς ὡς ἐξημέρωνεν, ἀνίστατο κτλ. Οὕτως καὶ ἡ ἔννοια ἀπέβη εὐληπτος καὶ φυσική, καὶ ἡ σύνταξις, εἴπερ τις καὶ ἄλλη, ἐλληνική καὶ χαρίεσσα. — Τὸ δὲ τελευταῖον γερόμενος τίς δὲν βλέπει ὅτι πρέπει νὰ γραφῆ *γερόμενος* ;

Σελ. 73, 17.

Ὁ λόγος εἶνε περὶ τῶν δύο ἡγεμόνων τῶν ἀποστατησάντων Βουλγάρων, τοῦ πανούργου καὶ κιβδήλου βασιλόπαιδος Δολιάνου καὶ τοῦ Ἀλουσιάνου, τοῦ γνησίου υἱοῦ τοῦ πρώην βασιλεύσαντος Ἀαρών, οἵτινες, διεστῶτες πρότερον, τέλος πρὸς ἀλλήλους σπένδονται καὶ διαλλάττονται,

ακάντευθεν ὁμοδιαιτώμενοι ἴστησιν, ἀλλήλοιον δὲ διελεγέσθην, πλὴν ἄτερος τὸν ἄλλον ὑπώπτευεν. »

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον, εἶνε προφανῶς τερατώδες, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς ὅπου ἐβλεπεν ἀσυνήθη τινὰ λέξιν ἢ φράσιν, καὶ μάλιστα ὅπως οὖν δυσανάγνωστον, ἀδιστακτικῶς μετέτρεπεν αὐτὴν εἰς ἄλλην συνηθεστέραν, ἀδιαφορῶν ἂν ἐκ τούτου διεφθίρειτο ἡ ἔννοια ἢ ἡ σύνταξις. Νομίζω ὅτι ὁ μὲν Ψελλὸς ἔγραψεν *ὁμοδιαιτοι μὲν ἦστην*· ὁ δὲ ἀντιγραφεὺς ὑφ' ἐν ἀναγνούς τὸ *ὁμοδιαιτοιμεν*, μὴ ἐννοήσας δὲ τὸ *ἦστην* μετέτρεψε τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸ *ὁμοδιαιτώμενοι*, τὸ δὲ δευτέρον εἰς τὸ *ἴστησιν*.

Ὅλιγον κατωτέρω διὰ τὸν αὐτὸν, πιστεύω, λόγον περιέχει τὸ χειρόγραφον τοῦ Ψελλοῦ ἄλλο τι χωρίον πολὺ τοῦ προλαβόντος τερατωδέστερον καὶ βλακωδέστερον:

α' Ἀλλὰ φθάνει τὴν τοῦ Δολιάνου ὁ Ἀλουσιάνος ἐπιβουλήν, καὶ συλλαβὸν ἀθρόον τῆς τε ῥινὸς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφαιρεῖται, *μαγαρικῆ σφραγίδι ἄμφω συνεξελών.* »

Τί εἶνε αὕτη ἡ **ΜΑΓΑΡΙΚΗ σφραγίς**; καὶ πῶς εἶνε δυνατὸν δι' οἷας δῆποτε *σφραγίδος* (ἔστω καὶ *μαγαρικῆς*, ὅπερ ἀνυπαρκτον) νὰ ἐξαιρέσῃ τις τοὺς ὀφθαλμούς τινος; Ὁ Ψελλὸς θέλων νὰ καταδείξῃ τὸ ὠμὸν τῆς ἀποτυφλώσεως ἔγραψεν ὀρθῶς: *μαγειρικῆ σφραγίδι*· ἀλλ' ὁ ἀντιγραφεὺς μὴ ἐννοήσας τὴν *σφραγίδα* ἔγραψεν ἀντ' αὐτῆς *σφραγίδα*, καὶ ταύτην ἐπει-

τα (ἂν εἶνε ὀρθή ἢ ἀνάγνωσις τοῦ κ. Σάθα) ἀπὸ μαγειρικῆς μετέτρεψεν εἰς μαγαρικὴν, ὡς μὴ ἀρμόζοντος πλέον τοῦ ἐπιθέτου ἐκείνου εἰς τὴν σφραγίδα.

Σελ. 76, 14.

Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Δ΄, πρὶν ἀποθάνη, ἀποκείρεται καὶ μεταβαίνει εἰς μοναστήριον· ἐνταῦθα δὲ καὶ περ πολὺ πάσχων ὁμως ἐξετέλει τὰ μοναχικὰ καθήκοντα μετὰ πολλῆς ἀκριβείας· καὶ μέλλων ἤδη τοὺς πόδας ὑποδεδέσθαι (ἵνα μεταβῇ εἰς τὸν ναόν), ἐπειδὴ μὴ παρσκευάστο τούτῳ τὰ συνήθη τοῖς μοναχοῖς τῶν ὑποδημάτων σκύτη, ἀλλ' ἀμετάλλακτα ἦν τὰ τῆς προτέρας σκηνῆς . . . γυμνοῖς τοῖς ποσὶ βαδίξει κτλ.

Τί σημαίνει τὸ ἀμετάλλακτα ἦν τὰ τῆς προτέρας σκηνῆς; Ἡ προτέρα σκηνὴ θὰ ἦσαν τὰ ἀνάκτορα καὶ ὄλος ὁ βίος ὁ βασιλικός. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ καταλιπὼν ταῦτα πάντα κατεκλείσθη χάριν μετανόιας ἐν μοναστηρίῳ. Πῶς λοιπὸν δὲν μετηλλάγη ἡ σκηνή; Ἡ σκηνὴ βεβαίως μετηλλάγη· ἀλλ' ὅ,τι ἔμεινεν ἀμετάλλακτον διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου, διότι μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον, ἦτο ἡ σκευὴ ἢ προτέρα, δηλ. ἡ ἐνδυμασία ἢ βασιλική, ἐπομένως καὶ τὰ ὑποδήματα. Γνωστὸν ὅτι σκευὴ λέγεται καὶ ἡ ἐνδυμασία ὠρισμένων τάξεων ἀνθρώπων, οἷοι οἱ βασιλεῖς, οἱ στρατιῶται κτλ. Καὶ αὕτη μὲν ἢ διόρθωσις ἦν ἀναγκαία πρὸς τὴν ὀρθότητα τῆς ἐννοίας· τὸ δὲ ἐν ἀρχῇ ὑποδεδέσθαι εἶνε γλωσσικὸν ἀμάρτημα, ὅπερ ἀμφίβολον ἂν ὁ Ψελλός, ὅστις δὲν εἶνε ἀμαθὴς τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς, ἠμάρτησεν, ἢ ὁ ἀντιγραφεὺς. Ὁ Ψελλὸς ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς ὅτι μετὰ τὸ μέλλω δὲν τίθεται ἄλλου χρόνου ἀπαρέμφατον, εἰ μὴ μέλλοντος ἢ καὶ ἐνεστώτος, οὐδέποτε δὲ ἐν τῇ καλῶς γραφομένῃ ἀρχαίᾳ ἐλληνικῇ ἀορίστου ἢ παρακειμένου, καὶ οὕτως τῷ ὄντι ἔγραψεν ἐν σελ. 29, 22 αὐτὸν ἔμελλεν ἄρα . . . περιγράψειν», σελ. 84, 24 ἀπροσορμησεῖν ἔμελλεν», σελ. 87, 9 ἀπράξειν μὲν οὐδ' ὅ,τιοῦν ἔμελλεν», σελ. 110, 15 αἰμελλε δ' ἄρα τῶν σκήπτρων ἐγκρατῆς ἔσσεσθαι», σελ. 139, 15 ἀκαταστήσειν . . . ἔμελλεν· ἔτι δὲ καὶ μετὰ

ἐνεστῶτος, σελ. 121, 1: ἀμέλλων ἀναβαίνειν καὶ . . . μυνεῖσθαι». Τὸ δ' ἐν σελ. 14, 2 «ἔμελλε κατεργάσασθαι» ὑποπτεύω ὅτι εἶνε ἡμαρτημένον ἀντὶ τοῦ κατεργάσασθαι ὡσαύτως καὶ τὸ ἐν σελ. 147, 9 ἀμέλλει ἐπαναστήσασθαι» γραπτέον ἐπαναστήσασθαι, ἐπειδὴ καὶ μετ' ὀλίγον ἔπεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέλλει ἐξαρτώμενον τὸ γενήσασθαι. Μετὰ ταῦτα λοιπὸν τὰ παραδείγματα, ἅπερ δύνανται νὰ πολλαπλασιασθῶσι, δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε κατὰ παρακείμενον ὑποδέσθαι, ἀλλὰ κατὰ μέλλοντα ὑποδήσασθαι, ὅπερ ἴσως ὑπεμφαίνει καὶ ὁ ἐν τῷ χειρογράφῳ τονισμὸς ὑποδέσθαι.

Σελ. 77, 20.

«ὄθεν οὐδὲν ἢ ὅτι μὴ συνῆσαν ἐκείνῳ εὐνοίαν παραδεικνύντες συγγενικὴν.»

Ὁ λόγος εἶνε περὶ τῶν θεῶν τοῦ νέου αὐτοκράτορος Μιχαήλ τοῦ Ε', οἵτινες μόλις ἀποθανόντος τοῦ πρώην αὐτοκράτορος, αὐτῷ Καίσαρι ἀνεψιῶ εἰς τὰ βασίλεια συναπαίρουσι, τὸ μὲν ὡς φυλάζοντες ἐκείνον καὶ θεραπεύσοντες, τὸ δὲ ὡς πλείονα κτησόμενοι τὴν παρ' ἐκείνου εὐμένειαν.» Πῶς λοιπὸν εἶνε δυνατὸν μετ' ὀλίγον νὰ εἴπη ὁ Ψελλὸς ὅτι οὗτοι οἱ θεοὶ οὐδὲν ἢ ὅτι μὴ συνῆσαν ἐκείνῳ, ὅπερ ἡμαρτημένως μὲν πάντως, ἀλλ' ἤθελε σημαίνει ὅτι δὲν συνδιέτριβον μετ' ἐκείνου; Ἴνα ἐκφρασθῆ τοῦ συγγραφέως ἡ ἔννοια, ἀνάγκη νὰ γράψωμεν οὐδὲν εἰμὴ ὅτι ἢ νὰ διαγράψωμεν τὸ μὴ. Ἡ δὲ ἔννοια εἶνε ὅτι αὐτοὶ οὐδὲν ἄλλο ἔπραττον, εἰ μὴ ὅτι συνδιέτριβον μετ' αὐτοῦ· τὰ δὲ γενναῖα πάντα ἐνηργοῦντο διὰ τοῦ συνετιωτέρου ἀδελφοῦ.

Σελ. 78, 5.

«καὶ ἐπεὶ ἄλλως τὰ τῆς κολακείας ἔδοξε.»

Οὐδὲν ὑγιὲς σημαίνει τὸ ἄλλως ἐνταῦθα οὐδὲ συμφωνεῖ πρὸς τοῦ λόγου τὴν ὑπόθεσιν· ἀλλ' εἶνε ἡ παρόραμα ἢ παραδιόρθωσις τοῦ ἀντιγραφέως ἀντὶ τοῦ μόνου ὀρθοῦ ἄλλως· διότι ἡ ἔννοια εἶνε: ἀφ' οὗ ἐνόμισεν ὅτι ἱκανῶς ἐκολάκευσαν τὸν βασιλέα, προτρέπει αὐτοὺς νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐκ παντὸς τρόπου νὰ καταστήσωσιν ὑποχείριον αὐτοῖς τὴν βασιλείαν. (Ὁ λόγος εἶνε

περὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τοῦ ἄρτι ἀποθανόν-
τος αὐτοκράτορος Μιχαήλ τοῦ Δ')

Σελ. 79, 25.

«Γέγονε δὲ τούτῳ προσθήκη πρὸς τὴν τοῦ θείου διαβο-
λὴν καὶ ὁ ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος, ὃς δὴ πρὸ πολλοῦ ἦν τῷ
Ἰωάννῃ βασκαίνων, ὅτι δὴ μόνος παρὰ τοὺς ἀδελφοὺς τῶν
πραγμάτων εἶχε (πρόσθετες τὸ ἄρθρ. τὴν) διοίκησιν, καὶ οἶον
δεσπότης αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ὁμογενῆς ἦν, τότε μὲν οὐχ οἴος
τε ἦν τὸ μῖσος εἰς προὔπτον ἐξενεγκεῖν.»

Οὐδεὶς, πιστεύω, ὑπάρχει ὅστις δὲν ἐννοεῖ τὸ χαλαρὸν καὶ ἀ-
σύνδετον τῆς περιόδου ταύτης, ἣν ὁ μὲν Ψελλὸς λίαν καλὴν
κατεσκεύασεν, ὁ δὲ ἀντιγραφεὺς διέφθειρε δι' ἀκαίρου τινὸς
προσθήκης ἢ παραλείψεως ἀναγκαίου συνδέσμου. Ὅπως ἔχει,
ἀνάγκη νὰ λάβῃ τέλος ἡ περίοδος ἐν τῷ ὁμογενῆς ἦν· τότε
δὲ μένουσι τὰ ἐπόμενα ἀσύνδετα πρὸς τὰ προηγούμενα, οὐ-
δενὸς ὑπάρχοντος λόγου ἀποχρῶντος πρὸς παραδοχὴν τοῦ ἀ-
συνδέτου σχήματος. Πρὸς θεραπείαν τῆς κακοςυνδέτου ταύτης
περιόδου, ἀνάγκη δυοῖν θάτερον: ἢ νὰ στιξώμεν τελείαν μετὰ
τὸ ὁμογενῆς ἦν καὶ νὰ προσθέσωμεν ὡς ὀπωσδήποτε ἐκπε-
σόντα τὸν σύνδεσμον ἀλλὰ· ἢ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον μοι φαί-
νεται, νὰ διαγράψωμεν τὸ ἦν τὸ πρὸ τοῦ τῷ Ἰωάννῃ βασκαί-
νων· καὶ τότε ἀποκαθίσταται πλήρης καὶ κανονικὴ ἡ ἐν τῇ
περιόδῳ σύνδεσις.

Σελ. 81, 24.

«Ἐντεῦθεν μῖσος αὐτῷ κατὰ τοῦ γένους παντὸς ὑπετύ-
φετο· διαλύειν δὲ αὐτοὺς εὐθύς οὐκ ἐπεχείρησεν, ἔτι δεδιώς
τὸν θεῖον.»

Τί σημαίνει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐπεχείρησε νὰ διαλύσῃ τοὺς
συγγενεῖς; πῶς διαλύει τις ἀνθρώπους, ἐὰν δὲν ἀποτελῶσιν
ὁμάδα τινὰ συνηθροισμένην ἢ ὀπωσδήποτε ἄλλως εἶνε συνδεδε-
μένοι; Περὶ τῶν αὐτῶν εἶπεν ἀνωτέρω «καὶ οὐδὲν αὐτῷ πρᾶγ-
μα εἰ πάντας ἐν κύμα ἐκάλυψε κατασχόν». Τούτους λοιπόν,
οὓς ἐὰν ἔβλεπε διὰ μιᾶς καταποντιζομένους δὲν θὰ ἔλυπείτο,
δὲν εἶνε παντάπασι πιθανόν ὅτι θὰ ἤθελεν ἀπλῶς νὰ διαλύσῃ,

δηλ. νὰ ἀποπέμψῃ, νὰ διασκορπίσῃ τῆδε κάκεισε, ἢ ὅ,τι ἄλλο σημαίνει τὸ ῥῆμα διαλύω. Ἐδιστακτως πιστεύω ὅτι εἶνε ἡμαρτημένη ἢ ἀνάγνωσις ἢ μᾶλλον ἢ διόρθωσις τοῦ κ. Σάθα τοῦ δὲ χειρογράφου ἢ ἔτι μᾶλλον ἐσφαλμένη γραφή δι' αὐτὸν λέγειν ὁδηγεῖ, νομίζω, εἰς εὔρεσιν τῆς ἀληθοῦς: διαλλύναι. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιθύμει, ὡς ἐκ τῶν προηγουμένων φαίνεται, νὰ καταστρέψῃ τοὺς συγγενεῖς, ἀλλὰ δὲν ἐπεχείρησεν εὐθὺς νὰ διαλέσῃ αὐτούς, φοβούμενος τὸν θεῖον Ἰωάννην, ἃν ᾗδει πατρὸς λόγον πρὸς τὸ συγγενὲς ἐπέχοντα.»—Προέτεινα τὸν τύπον διαλλύναι, ὡς τὸν ἀττικώτερον· ἀλλ' ὁ Ψελλὸς μεταχειρίζεται καὶ τοὺς βαρυτόνους τύπους τῶν τοιούτων ῥημάτων, οἷον ἐν σελ. 153 διεζώννυε, σελ. 154 περιζώννυα, σελ. 161 δεικνύειν. Ὡστε εἶνε πιθανώτερον ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἔγραψε διαλλύναι, ὅπερ πολὺ πλησιέστερον πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ χειρογράφου.

Σελ. 82, 4.

Ὁ ἄλλος θεῖος τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Β', ὁ Κωνσταντῖνος, μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ μεγάλην ἰσχύν, πολλαχῶς κατεβάρδιούργει καὶ ἐκ παντὸς τρόπου ἐπειράτο νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ὑποπτον εἰς τὸν ἡγεμόνα, διὸ καὶ

«τῷ βασιλεῖ πολλάκις τὸ πρὸς ἐκεῖνον ὑποπεπτωκὸς κατωειδίξε καὶ τὴν γνώμην αὐτῷ διεσάλευε.»

Τί εἶνε τοῦτο τὸ ὑποπεπτωκὸς (τὸ χειρόγραφον ἔχει ὑπεπεπτωκὸς) τοῦ βασιλέως τὸ πρὸς ἐκεῖνον, τὸν Ἰωάννην, ὅπερ ὁ Κωνσταντῖνος κατωειδίξε; Εἰς ἐμὲ μὲν ὄλως ἀσαφὲς ἢ μᾶλλον ἀκατανόητον. Ὅστις ἀνέγνωσε τὰ ἀνωτέρω καὶ ἐνθυμεῖται ὁποῖος ἦτο τοῦ βασιλέως καὶ τῶν λοιπῶν συγγενῶν ὁ τρόπος πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὃν ἐθεώρουν πάντες, πλὴν ἴσως τοῦ φθονεροῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντῖνου, ὡς πατέρα, ἰδίως δὲ ὁ Μιχαὴλ, ὁ δι' αὐτὸν γενόμενος βασιλεὺς, καθ' ὑπερβολὴν ἐσέβετο καὶ οὐδὲν ἔπραττε παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, θέλει ἐννοήσῃ ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἰδιότητός τινος τοῦ βασιλέως, ἢν ὁ Κωνσταντῖνος ἐδύνατο νὰ κατονειδίξῃ ὡς δειλίαν, ὡς φόβον, ὡς συστολήν.

Ἐξάγεται δὲ ἡ ἔννοια αὕτη, ἐὰν ἀντὶ τοῦ ὑποπεπτωκός, ὅπερ οὐδὲν σημαίνει προσῆκον ἐνταῦθα, γράψωμεν ὑπεπιτηχός, ἐκ τοῦ ὑποπτήσσω, ὅπερ σημαίνει τὸ ἐκ φόβου ἢ δειλλας συστέλλομαι, «ζαρώνω». Τὸ ῥῆμα τοῦτο καὶ ἀλλαγῆς μετεχειρίσθη ὁ Ψελλός, οὐχὶ ὅμως καὶ πανταχοῦ ἀλώβητον ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν· οἶον ἐν μὲν σελ. 147, 27 φέρεται ἀδιάφορον ἀπεφώδηται τε περὶ τοῦ τέλους καὶ πρὸς πᾶσαν ἀκοὴν δύσκολον κατεπτήχασι», ἐν δὲ σελ. 148, 16 αἰσχιστα παρεφάρη εἰς ἀνύπαρκτον ὅλως ῥῆμα καὶ τύπον, καὶ δυστυχῶς οὕτως ἐξεδόθη: «Ἄλλ' ὄγε αὐτοκράτωρ τὸ καταπεπτυχηκέναι αὐτὸν πολλάκις τὰ πράγματα», ὅπερ διορθωτέον εἰς τὸ: μὴ κατεπτηχέναι, καθ' ἃ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ, ὡς θέλομεν ἴδῃ ὅταν ἔλθωμεν εἰς τὸ καὶ ἄλλως διεφθαρμένον τοῦτο χωρίον. Ἐν δὲ σελ. 140 δις φέρεται ἀνορθογράφητον, στίχ. 7 «ὑποπτύξάντων» (γρ. ὑποπτηξάντων) καὶ στίχ. 22 «ὑποπτύσσει» (γρ. ὑποπτήσσει).

Σελ. 83, 11.

«Τοιγαροῦν ἐντεῦθεν οὐ μόνον οὐδὲν τῆς προσηκούσης αὐτῷ τιμῆς ἔρεκεν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πρακτέων διημφισβήτει.»

Ὁ λόγος εἶνε περὶ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ, ὅστις μετὰ τι γεγονός, ὅπερ προλαβὼν διηγήθη ὁ Ψελλός, μετέβαλε τὴν πρὸς τὸν θεῖον Ἰωάννην διαγωγὴν καὶ τοῦ λοιποῦ οὐ μόνον τὰς προσηκούσας τιμὰς δὲν ἀπένεμεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πρακτέων, ἐν ᾧ πρότερον ἀδιστακτικῶς ἐπέθετο, τώρα διημφισβήτει. Ἄλλ' ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον τοῦτο οὐ μόνον ταύτην, ἀλλ' οὐδεμίαν ὑγιᾶ ἔννοιαν παρέχει· διότι εἶνε φανερόν ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ κώλῳ ἐλλείπει μὲν τὸ ῥῆμα, προσετέθη δὲ τὸ ὅλως περιττὸν ἔρεκεν. Ἡ διόρθωσις δὲν εἶνε δύσκολος: ἀντὶ τοῦ ἔρεκεν ὁ Ψελλός ἔγραψεν ἀναντιρρήτως ἔρεμεν.

Ἐνταῦθα ἐπισυνάπτομεν τὴν διόρθωσιν καὶ δύο ἄλλων σφαλμάτων, τὰ ὅποια καὶ τυπογραφικὰ ἂν ὑποτεθεῶσιν, εἶνε λίαν ἐπικίνδυνα ὡς διαστρέφοντα τὴν ἔννοιαν.

Σελ. 83 ἐν τέλει γράφεται ἔφοδον· ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ ἔξο-

δογ. Σελ. 84, 14 γράφεται «ὁ τῆς φιλίας θεσμός»· διορθωτέον θεσμός.

Σελ. 85, 10.

«Ἐπεὶ δὲ ὁ δεινὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὡς τοῖς ὅμοις αὐτῷ μοναρχίαν κατεσκευάκει, οὐδὲν τῶν μετρίων περὶ τὴν πολιτείαν διανοεῖτο, ἀλλ' εὐθύς ἐπεβάλλετο μεταθήσειν πάντα καὶ μεταστήσειν πρὸς ἅπερ αὐτὸς ἐβούλετο, οὐδενὶ γοῦν τῶν ἐν τέλει εὖνουν ἐδίδου τὸ βλέμμα ἢ τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἐξεδειμάτου πάντας τυραννικοῖς ὁμοῦ καὶ λόγοις καὶ νύμασι.»

Ὁ δεινὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ εἶνε ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Ε', ὅστις μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ πανισχύρου καὶ συνετωπάτου θείου αὐτοῦ Ἰωάννου μετετρέπη, καθ' ἃ ἐνταῦθα διηγεῖται ὁ Ψελλός, ἐπὶ τὸ τυραννικώτερον. Ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε οὕτω διεφθαρμένον καὶ κακῶς διεστιγμένον, ὥστε δὲν ἐννοεῖ τις τί θέλει νὰ εἴπῃ ὁ ἱστορικός· καὶ πρῶτον μὲν εἶνε παντελῶς ἀκατανόητον τὸ «ὡς τοῖς ὅμοις αὐτῷ μοναρχίαν κατεσκευάκει»· ἔπειτα δὲ ἡ ἀπόδοσις τοῦ χρονικοῦ λόγου «ἐπεὶ δὲ ὁ δεινὸς κτλ.» ἦτις, ὅπως ἔχει τὸ χωρίον, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ «οὐδενὶ γοῦν τῶν ἐν τῇ πόλει», δὲν εἶνε οὔτε λογικῶς οὔτε γραμματικῶς ὀρθή. Ὑπάρχει λοιπὸν ἀπόλυτος ἀνάγκη διορθώσεως· καὶ διορθοῦται, νομίζω, τὸ χωρίον κάλλιστα, ἐὰν γράψωμεν ὡς ἐξῆς: «ἐπεὶ δὲ ὁ δεινὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ κατὰ γνώμην αὐτῷ μοναρχίαν κατεσκευάκει, οὐδὲν τῶν μετρίων. . . αὐτὸς ἐβούλετο. Οὐδενὶ γοῦν κτλ.» Πῶς τὸ γνήσιον κατὰ γνώμην ἀνεγνώσθη ὡς τοῖς ὅμοις δὲν θέλει θαυμάσῃ ὅστις ἔλαβε πειρὰν τινα τῶν νεωτέρων χειρογράφων, ἐν οἷς αἱ προθέσεις καὶ αἱ καταλήξεις τῶν ἄρθρων καὶ ὀνομάτων βραχυγραφικῶς γραφόμεναι παρέχουσι πολλάκις ἀφορμὰς παρεννοήσεων καὶ κακῶν ἀναγνώσεων.

Σελ. 87, 26.

Διηγηθεὶς ὁ Ψελλὸς τὴν πρὸς τοὺς ἀστρολόγους πίστιν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐλέγξας συντόμως τὰς ἐκ τῶν κινήσεων τῶν ἀστρων προρρήσεις τῶν μελλόντων, ἐπὶ τέλος διακόπτει τὸν περὶ τούτου λόγον διὰ τῶν ἐξῆς:

αλλά τοῦτο μὲν ὡς πλείους τὰς ἀντιρρήσεις ἔχον, ἐξ ἑκατέρου ἀνακινεῖσθαι εἰς ἕτερον ἔλεγχον.»

Καὶ οὕτως μὲν ἐξέδωκεν ὁ κ. Σάθας τὸ χωρίον, ἐν δὲ τοῖς παροράμασι διώρθωσεν ἀνακινεῖσθω. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταύτην τὴν διόρθωσιν τὸ χωρίον δὲν εἶνε ὑγιές· διότι εἶνε ἀκατανόητον τὸ: ἀνακινεῖται τι ἐξ ἑκατέρου εἰς ἕτερον ἔλεγχον. Εὐτυχῶς τὸ χειρόγραφον, ἂν καὶ περιέχει ἡμαρτημένην γραφὴν ἀνακινεῖσθαι, δύναται ὅμως νὰ ὀδηγήσῃ τὸν προσεκτικὸν ἀναγνώστην εἰς εὐρεσιν τοῦ ὀρθοῦ. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε καὶ ἔστιξε τὸ παρὸν χωρίον ὡς ἐξῆς: Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς πλείους τὰς ἀντιρρήσεις ἔχον ἐξ ἑκατέρου, ἀνακείσθω εἰς ἕτερον ἔλεγχον», ὃ ἐ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν (εἰ δηλονότι ἄγεται τὰ ἡμέτερα ταῖς τῶν ἄστρον κινήσεσι) ὡς πλείους ἔχον τὰς ἀντιρρήσεις ἐξ ἑκατέρου (τουτέστι ἐκ τε τῶν προτέρων καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων), ἃς ἀναβληθῆ εἰς ἄλλον ἔλεγχον. Ὅτι τὸ ἀνατιθεμι, εἰς ὃ ὑπάγεται, ὡς γνωστόν, τὸ ἀνακείσθω, ἔχει ταύτην τὴν σημασίαν, τοῦ ἀναβάλλω, καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὀλίγον κατωτέρω (σελ. 88, 5) χωρίου τοῦ Ψελλοῦ ἀκαὶ οἱ γε δεινότεροι τούτων εἰς ἕτερον καιρὸν τὸ ἔργον ἀνατιθέασιν». Τί δὲ σημαίνει τὸ ἐξ ἑκατέρου, ὅπερ βεβαίως πρὸς τὰ προηγούμενα πρέπει νὰ συναφθῆ, ὑπεμφαίνεται, νομίζω, ἐκ τίνος προηγούμενου χωρίου (σελ. 87, 15) αὐτε γὰρ γεωμετρικαῖς (προσθετόν τὸ ἀνάγκαις ἐκ τοῦ χειρογράφου, καθ' ἃ βεβαιοῖ ὁ κ. E. Miller ἐν τῷ Journal des Savants) τὴν περὶ ταῦτα ἀπόδειξιν προειλήφεισαν, οὔτε μὴν προέγνωσαν», ὃ ἐ. οὔτε θεωρητικῶς πρόσλαβον τὴν περὶ ταῦτα ἀπόδειξιν (ἐκ τῶν προτέρων ἀπέδειξαν), οὔτε ἐπηλήθευσαν αἱ προγνώσεις αὐτῶν (ἐκ τῶν ὑστέρων).

Σελ. 88, 1. Τὸ ἐσφαλμένον τῷ μεγάλῳ τολμήσαντι διορθωτέον τῷ μεγάλα τολμήσαντι. Καὶ κατωτέρω ἐν στίχῳ 17. τὸ αοῖς προὔτετραπτο τὰ ἐπ' ἐκείνη τολμηθησόμενα» γραπτέον αοῖς προὔπιπέτραπτο τὰ ἐπ' ἐκείνη τολμηθησόμενα».

Σελ. 89, 2.

Ἀλλὰ καὶ σύ με ὡς ἤδη γε καταφιλῶν καὶ ἀγκαλιζόμενος, σώζοιο, ἔλεγες, παιδίον» κτλ.

Αἱ τρεῖς λέξεις ὡς ἤδη γε οὐδεμίαν προσήκουσαν ἔννοιαν ἔχουσιν ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ καὶ ὑποπτεύω ὅτι εἶνε κακὴ ἀνάγνωσις καὶ παραφθορὰ τῆς γνησίας γραφῆς : ὡς ἤδιστα.

Αὐτόθι σελ. 10.

«δέδοικα γὰρ μὴ καὶ θηρσί βρῶμα προθήσουσιν ἢ κύματα θαλασσίῳν καλύψουσιν.»

Τὴν ἀνόητον ταύτην γραφὴν τοῦ χειρογράφου διορθώνει ὁ κ. Σάθας ἐν τῇ ὑποσημειώσει *κύματα θαλάσσια*. Παρεσύρθη κατὰ τὴν διόρθωσιν ὑπὸ τῆς νεοελληνικῆς συντάξεως καὶ δὲν παρετήρησεν ὅτι ὁ Ψελλὸς, ἂν ἤθελε τοῦτο νὰ ἐκφράσῃ, θὰ ἔγραφε κατὰ τὴν Ἀττικὴν σύνταξιν *κύματα θαλάσσια καλύψει*. Ὁθεν γραπτέον ἀναντιρρήτως *κύματι θαλασσίῳ*.

Σελ. 90, 20.

Εἰπὼν προλαβόντως ὁ Ψελλὸς ὅτι ατὰ ἐντεῦθεν καὶ ὁ λόγος ἐλάττων πρὸς τὴν τῶν πεπραγμένων διήγησιν καὶ ὅτι οὔτε ποιητῆς οὔτε ῥήτωρ οὔτε φιλόσοφος «εἰπεῖν τι μετριῶς τῶν τηνικαῦτα πραχθέντων ἰσχύσειαν», ἐπάγει χαρακτηριστικὰ τινα τῆς ἐνεργείας ἐκάστου αὐτῶν· ὅθεν καὶ περὶ τοῦ ῥήτορος λέγει

«ὁ δὲ μεγαλοφύεστερον τοὺς λόγους *πράττων* καὶ ἀρμονικῶς συντιθεῖς καὶ περ *ισάζων* τῷ μεγέθει τῆς πράξεως.»

Εὐνόητον εἶνε ὅτι ὁ ῥήτωρ δὲν *πράττει*, ἀλλὰ *λέγει* κυρίως, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον *τοὺς λόγους πρᾶττει*· εἶνε λοιπὸν, πιστεύω, ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ὁ Ψελλὸς δὲν ἔγραψε τὸ ἀτοπον *πράττων*, ἀλλὰ τὸ *πλάττων*, ὅπερ δὲν λέγεται περὶ τῶν μύθων μόνον καὶ τῶν τοιούτων πλασμάτων, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων συνθέσεων ἐξ ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς ὕλης, ὅταν αἱ συνθέσεις αὐταὶ γίνωνται μετὰ τινος τέχνης· ἰδίως δὲ περὶ τῶν λόγων τῶν κεκαλλιεπημένων καὶ ῥητορικοῖς σχήμασι κεκοσμημένων λέγεται τὸ ῥῆμα *πλάττω*, οἷον παρὰ Πλάτωνι, Ἀπολ. Σωκρ. 17 αὖσπερ μεираκίῳ πλάττοντι λόγους εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι». Ὅτι δὲ τὸ *πλάττω* εὐκολώτατα συγχέεται πρὸς τὸ *πράττω*, ἀποδεικνύουσι καὶ ἄλλα χωρία τῆς χρονογραφίας τοῦ Ψελλοῦ, οἷον τὸ ἐν σελ. 114, 10, ἐν ᾧ ὡσαύτως κακῶς γράφεται *πράττων*

ἄντι τοῦ *πλάττων*, «οὐχ ἱστορίαν ποιῶν, ἀλλὰ πράττων ὡς-
περ ἐπὶ σκηνῆς πράγματα». Τὰ ἐπὶ σκηνῆς πράγματα δὲν
πράττονται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν, ἀλλὰ *πλάττονται*· καὶ
τὸ ἐν σελ. 141 ἐν τέλει, ἀκαὶ πολλῶν οὕτω *πραττομένων* λό-
γων», ἔνθα ὡσαύτως γραπτέον *πλαττομένων*. Τὸ δ' εὐθὺς ἐπό-
μενον ἀκαὶ *περ ἰσάζων* τῷ μεγέθει τῆς πράξεως» τίνα λόγον
ἔχει ἐναντιώσεως; Οὐδένα βεβαίως καὶ ἀνάγκη ὡς τάχιστα
νὰ διορθωθῆ εἰς τὸ μόνον ἀληθές καὶ *παρισάζων*. Τὸ ῥῆμα *πα-
ρισάζω* εἶνε τοῦ παρηκμακότος ἑλληνισμοῦ.

Σελ. 93, 23.

Ἄπει δὲ λαμπρὰ ἢ ἀποστασία ἐγένετο, καὶ ὁ δῆμος
κατὰ λόχους συνήεσαν, καὶ ἀξιόλογος ἢ *παραβολή* ἐγένε-
νετο» κλ.

Οὐδεμίαν ἔχει ἐνταῦθα προσήκουσαν ἔννοιαν ἢ *παραβολή*· ὁ
λόγος εἶνε περὶ τῆς εἰς μάχην παρασκευῆς καὶ παρατάξεως.
Τοῦτο δὲ γνωστὸν ὅτι λέγεται *παρεμβολή*, καὶ οὕτως ἐνταῦθα
γραπτέον. Αὐτὸς οὗτος ὁ δῆμος ὁ ἀποστατήσας καὶ κατὰ
λόχους συνελθὼν λέγεται κατωτέρω, σελ. 94, 18 «*παρεμ-
βάλλοντες*».

Σελ. 95, 27.

Ἡ σελὶς αὕτη πολλὰ περιέχει ἀμαρτήματα εὐκόλως διορθού-
μενα· ἡμεῖς θέλομεν διορθώσῃ τὸ τελευταῖον, ἔνθα ὁ λόγος περὶ
τῆς Θεοδώρας, ἀδελφῆς τῆς βασιλίσσης, ἣν αὕτη ἐξεδίωξε τῶν
ἀνακτόρων, τὸ μὲν αὕτη βασκαίνουσα,

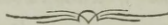
ἅμα δὲ καὶ τινῶν λογοποιῶν ἐπ' αὐτὴν *διαυχόντων*
τὸ στόμα.»

Τὸ χειρόγραφον φέρει τὴν γραφὴν *διαυχόντων*· ὁ δὲ κ. Σάθας
ἔγραψεν ὡς ὀρθότερον δῆθεν τὸ *διαυχόντων*· ἀλλ' ὅπως δὲν ὑ-
πάρχει τὸ *διαύχω*, οὕτως οὐδὲ τὸ *διαυχάω*· *διαυχέω* μόνον εὐ-
ρίσκεται ἐν τοῖς λεξικοῖς. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἶνε παντάπασιν
ἐνταῦθα ἀνάρμοστον· τοῦ δὲ χειρογράφου ἢ ἡμαρτημένη γραφὴ
ὀδηγεῖ, νομίζω, ἀσφαλῶς εἰς τὴν ὀρθὴν *διαουγιόντων*. «*Δια-
νοίγω τὸ στόμα ἐπὶ τινά*» εἶνε φράσις ὅλως ἑλληνικὴ καὶ ἀρ-
μοδιωτάτη εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν.

Σελ. 99, 8.

«πρῶτα μὲν κατητιώμην ἡρέμα τὸν νωβελίσσιμον ἐπ' ἄλλοις τε δὴ καὶ ὅτι συγκοινωνεῖν τῷ βασιλεῖ εἴλετο ἐπὶ τῆς βασιλίδι κακώσεως.»

Τίς δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὰ τελευταῖα ἢ ἐλληνικῆς συντάξεως μετέχοντα νὰ θεωρήσῃ; Ἡ ἀσάφεια τῶν καταλήξεων διὰ σημείων γραφομένων καὶ ἡ παράλειψις ἐνὸς ἄρθρου κατέστησαν οὕτω τερατώδες τὸ χωρίον. Ὁ Ψελλὸς βεβαίως ἔγραψεν ἐπὶ τῇ τῆς βασιλίδος κακώσει. (ἀκολουθεῖ)

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΟΓΔΟΟΝ:

§ 1. ὑποκαταβάς — ἐπικαταβάς.

Εὐσέβ. Εὐαγγ. Ἀποδ. Ι', γ', 19 «οἷς ἐξῆς ἐπικαταβάς αὐθις πένητα καὶ πτωχὸν ἑαυτὸν ὀνομάζει».

Ἀνευδοιάστως ἀποφαινόμεθα ὅτι οὐχὶ ἘΠΙΚαταβάς ἀλλ' ὙΠΟκαταβάς ἔγραψεν ὁ Εὐσέβιος, ὡς ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Προπαρασκευῇ ΙΑ', ι', 9 «εἶθ' ὑποκαταβάς ἐπιλέγει» καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ Ε', η', 6 «καὶ ὑποκαταβάς περὶ τοῦ αὐτοῦ φάσκει» καὶ Ε', ιζ', 2 «ὑποκαταβάς δὲ ἐν ταύτῳ τοὺς κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην προπεφητευκότας καταλέγει» καὶ Ε', ιη', 3 «καὶ περὶ προφητῶν δὲ αὐτοῦ ὑποκαταβάς οὕτω γράφει» καὶ Ε', ιη', 5 «αὐθις δὲ ὑποκαταβάς περὶ τίνος τῶν κατ' αὐτοὺς ὁμολογητῶν ταυτὰ φησιν».

Ποιεῖται δὲ χρῆσιν ὁ Εὐσέβιος καὶ τῆς ἄνευ τῆς προθέσεως ΚΑΤΑ μετοχῆς, οἷον Εὐαγγ. Προπ. Θ', δ', 6 «ταῦτα εἰπὼν ὑποβάς ὅτι καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ βασιλεῖ συνεστρατεύσαντο καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ μεμαρτύρηκεν». Θ', ζ', 4 «ἔτι

πρὸς τούτοις ἐξῆς ὑποβάς τάδε φησί». Θ', κβ', 7 αἶτα ὑποβάς περὶ τῆς περιτομῆς». Θ', λ', 16 αἶτα ὑποβάς περὶ τοῦ φανέντος ὀρνέου διεξέρχεται». Γ', δ', 22 «καὶ ὑποβάς ἐξῆς ἐπιλέγει». ΙΑ', ι', 12 αἶτα ὑποβάς φησιν». Πρὸς καὶ ΙΑ', ιη', 3. 19, κτλ.

Ἐξ ἄλλων συγγραφέων παραδείγματα τῶν μετοχῶν ὑποκαταβάς καὶ ὑποβάς κατελέξαμεν ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν ἔτ. ΚΕ', σελ. 325.

§ 2. ὑποκρίεσθαι — ἀποκρίεσθαι.

Σχολ. Ἰλ. σελ. 37, 25 Βεκκ. «Ὁ δ' ὄνειροπόλος ἔμπειρός ἐστιν ἀποκρίεσθαι ὀνειράτα, ὥσπερ Πηνελόπη τὸν Ὀδυσσεά — ἐπερωτᾷ ἐνύπνια διελέσθαι καὶ σαφηνίσαι».

Τὴν αὐτὴν γραφὴν εὐρίσκομεν καὶ ἐν τῇ τοῦ Διονδορφίου ἐκδόσει τῶν εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίων Τόμ. Γ', σελ. 68, 27.

Ἄλλ' εὐκόλως τις πείθεται ὅτι τὸ ὑγιῶς ἔχον εἶνε «Ὁ δ' ὄνειροπόλος ἔμπειρός ἐστιν ὙΠΟκρίεσθαι ὀνειράτα» ἐνθυμούμενος ὅτι τὸ διαιρεῖσθαι καὶ σαφηνίζειν ἤτοι τὸ ἐξηγεῖσθαι ὀνειράτα ἢ ὀνειρούς λέγεται ἑλληνιστὶ ὑποκρίεσθαι ὀνειράτα ἢ ὀνειρούς, οὐχὶ ἀποκρίεσθαι, ὅτιον Ἀριστοφ. Σφ. 52:

εἶτ' οὐκ ἐγὼ δοὺς δὴ ὀβολῶ μισθώσομαι
οὕτω σ' ὑποκρινόμενον σοφῶς ὀνειράτα;

Ἄλκιφρ. Ἐπιστ. Γ', νθ', 1 «παρ' ἓνα τινὰ τῶν τὰ πινάκια παρὰ τὸ Ἰακχεῖον προτιθέντων καὶ τοὺς ὀνειρούς ὑποκρίεσθαι ὑπισχνουμένων βούλομαι ἔλθῶν τὰς δύο ταύτας δραχμάς — καταβαλὼν τὴν φανείσαν ὅψιν μοι κατὰ τοὺς ὕπνους διηγήσασθαι».

Ἄρτεμίδ. Ὀνειρ. Α', 9 «ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον τῷ τ' ἰδόντι τὸν ὄνειρον καὶ τῷ ὑποκρινομένῳ» (Πρὸς καὶ Δ', 22 καὶ 65 καὶ 72). Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖσις Τόμ. Γ', σελ. 583 «ἐγὼ μὲν οὖν ἀναστάς ὑπεκρινάμην ἑμαυτῷ τὸ ὄναρ» καὶ παρὰ Φιλοστράτῳ σελ. 89] «οἱ γοῦν ἐξηγηταὶ τῶν ὄψεων, οὓς ὄνειροπόλους οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν, οὐκ ἂν ὑποκρίνοιτο ὅψιν οὐδεμίαν μὴ πρότερον ἐρόμενοι τὸν καιρόν, ἐν ᾧ εἶδεν». Πρὸς καὶ Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 35 «πρῶτον μὲν ὑποκριναμένου καλῶς τὸν χρησμόν».

Ὡς δὲ τὸ ῥῆμα ὑποκρίεσθαι παρελαμβάνετο ἐνίοτε ὑπὸ τῶν

Ἑλλήνων ἀντὶ τοῦ ἐξηγεῖσθαι, οὕτω καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ παραηγμένον ὄνομα ὑποκριτής ἀντὶ τοῦ ἐξηγητής, οἷον Λουκ. Ἀληθ. Ἰς. Β', 33 «οὗ προεστῆκει προφητεύων Ἀντιφῶν ὁ τῶν ὄνειρων ὑποκριτής» καὶ Ἐνυπν. 17 «μὴ ὄνειρων ὑποκριτὰς τινὰς ἡμᾶς ὑπέιληφεν;». Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου βιβλ. Ζ', 188 καὶ 189 μνημονεύεται οὐ μόνον τὸ ὄνειράτων ὑποκριταὶ ἀλλὰ καὶ τὸ τερῶν ὑποκριταί. Πρβ. καὶ Πλάτ. Τιμ. σελ. 72, 6' «ὅτι τῆς δι' αἰνιγμῶν οὔτοι φήμης καὶ φαντάσεως ὑποκριταί». Παρ' Ἡσυχίου φέρεται καὶ «Ἵποκριτής: μάντις».

Ἐν Ὀδυσσεΐας Τ ἀναγινώσκεται στίχ. 535 :

ἀλλ' ἄγε μοι τὸν ὄνειρον ὑπόκριναί καὶ ἄκουσον.

καὶ στίχ. 555 :

ὦ γύναι, οὗ πως ἔστιν ὑποκρίνασθαι ὄνειρον.

ἐν δὲ Ἰλιάδος Ε φέρεται στίχ. 150 :

τοῖς οὐκ ἐρχομένοις ὁ γέρων ἐκρίνατ' ὄνειρους.

Εὐστάθ. σελ. 532, 39 «Καὶ σημείωσαι ὅτι τὸ ἐκρίνατ' ὄνειρους συντίθησι τὸν παρὰ τοῖς ὕστερον ὄνειροκρίτην, ὡς εἶναι ταυτὸν τὸ ὄνειροπόλος καὶ τὸ ὄνειροκρίτης, καὶ ὅτι παθητικῶς εἶπεν ἐκρίνατο ἀντὶ τοῦ ἐκρινεν, ὃ καὶ αὐτὸ διάκρισιν τινὰ δηλοῖ τῆς κατὰ τὸ ὄναρ συγχύσεως διευκρινουμένης τῷ ὄνειροπόλῳ, ὃς καὶ λύειν ὄνειρον λέγεται οἷα συνδεδεμένον καὶ οὕτω καμπύλον καὶ ἀδιευκρίνητον». Πρβ. καὶ σελ. 1877, 3 «Τὸ δὲ ὑποκρίνασθαι ὄνειρον τὸν ὄνειροκρίτην συντίθησι».

Ὡς δ' ἐν τοῖς εἰς Ἰλιάδα Σχολίοις κεῖται πλημμελῶς Ἀποκρίεσθαι ἀντὶ τοῦ Ἵποκρίεσθαι, οὕτως ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου «Ἵποκρίνοιτο: ἀποκρίνοιτο. Ἐνθεν καὶ Ἀποκριτής, ὃ ἀποκρινόμενος πρὸς τὸν χορόν» ἀντὶ τοῦ Ἵποκριτής.

§ 3. ἀπ' αὐτοῦ — ὑπ' αὐτοῦ.

Γάλην. Τόμ. ΙΑ', σελ. 510 «Ἀριστοτέλους μὲν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ θερμὸν ὑπολαμβανόντων εἶναι τὸν ἀέρα, τῶν δ' ἀπὸ τῆς στοᾶς ψυχρόν» καὶ Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 258 «οὕτω Πλάτων ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πᾶσιν, οὕτως Ἀριστοτέλης ἅμα τοῖς ἐκ τοῦ πε-

ριπάτου, οὕτω Ζήνων καὶ Χρῦσιππος ἅμα τοῖς ἄλλοις στωϊκοῖς ἐγίνωσκον».

Παντί, νομίζομεν, φανερόν ὑπάρχει ὅτι πλημμελῶς καὶ ἀδιανοήτως ἀναγινώσκεται ἐν τοῖς προκειμένοις χωρίοις τῶν ᾿ΥΠ᾿ αὐτοῦ καὶ τοῖς ᾿ΥΠ᾿ αὐτοῦ, οὐδαμῶς δὲ δύσκολον εἶνε νὰ εὔρη τις τὴν ἀληθῆ γραφὴν, οὕσαν τῶν ᾿ΑΠ᾿ αὐτοῦ καὶ τοῖς ᾿ΑΠ᾿ αὐτοῦ.

Οὐκ ὀλίγα δ' ἀπαντῶσι παρὰ τῷ Γαληνῷ παραδείγματα τῆς κατὰ τρόπον ἐχούσης ἐκφορᾶς, οἷον Τόμ. Β', σελ. 88 «καὶ ταῦτ' Ἐρασίστρατος οὐκ οἶδεν, ὃν οὐδὲν λανθάνει, εἴπερ ὅλως ἀληθεύουσιν οἱ ἀπ' αὐτοῦ φάσκοντες ὠμιληκῆναι τοῖς ἐκ τοῦ περιπάτου φιλοσόφοις αὐτόν» καὶ Τόμ. Β', σελ. 638 «οὐ μὴν ὅπως γε τὴν θέσιν ἢ τὸ μέγεθος ἢ τὸ διάστημα γνωρίζομεν ἐκάστου τῶν αἰσθητῶν εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης· ἀλλὰ καὶ συλλογιζόμενοι περὶ τὸ δόγμα πολλοὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ κατάφωροι γίνονται ψευδόμενοι» καὶ Τόμ. Η', σελ. 319 «ὅπως δὲ ἀναπτύσσεται τὸ πύον τοῦτο τὴν ἀρχὴν οὐδ' ἐπεχείρησεν εἰπεῖν, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τις» (Πρβ. καὶ σελ. 653 καὶ σελ. 660 καὶ σελ. 724 καὶ σελ. 726) καὶ Τόμ. Ι', σελ. 52 «οἱ δ' ἀπ' αὐτοῦ πάντες ἄνω καὶ κάτω στρέφονται» καὶ σελ. 273 «ἀλλὰ μὴν οὐδ' αὐτὸς ὁ Θεσσαλὸς οὐδὲ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τις τολμήσειεν ἂν εἰπεῖν κτέ.» καὶ σελ. 379 «καὶ νῦν ὀρωμεν σχεδὸν ἅπαντας τοὺς ἀπ' αὐτοῦ φλεβοτομοῦντας» καὶ Τόμ. ΙΑ', σελ. 742 «Θεσσαλὸς δὲ καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ σχεδὸν ἅπαντες—συγχέουσι καὶ τὰς προσηγορίας καὶ τὰ πράγματα» καὶ Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 271 «μήτ' αὐτοῦ τοῦ γεννήσαντος τὰς κοινότητας Θεμισωνος μῆτε τῶν ἀπ' αὐτοῦ μηδενός». Πρβ. καὶ Τόμ. Β', σελ. 652 «ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ Χρυσίππου βιβλία περὶ παθῶν ἦν γεγραμμένα καὶ οἱ ἀπ' ἐκείνου εἶπον ὡς ἐν ἐκείνοις ἀπέδειξεν ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ λογιστικῷ τῆς ψυχῆς εἶναι τὰ πάθη, κτέ.».

Λέγεται δ' ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ καὶ οἱ ἀπ' Ἀθηναίου (Τόμ. Α', σελ. 459 καὶ Τόμ. Η', σελ. 755), τῶν ἀπ' Ἀθηναίου (Τόμ. Α', σελ. 522 καὶ Τόμ. Ι', σελ. 929), τοῖς ἀπ' Ἀθηναίου (Τόμ. Η', σελ. 749), οἱ ἀπ' Ἀσκληπιάδου (Τόμ. Β', σελ. 44), τοῖς

ἀπ' Ἀσκληπιάδου (Τόμ. Η', σελ. 757), οἱ ἀπ' Ἐρασιστράτου (Τόμ. Β', σελ. 128 καὶ Τόμ. ΙΓ', σελ. 41), οἱ ἀπὸ Θεσσαλοῦ (Τόμ. Ι', σελ. 352), τῶν ἀπὸ Θεσσαλοῦ (Τόμ. Γ', σελ. 228 καὶ Τόμ. ΙΓ', σελ. 624), οἱ ἀπὸ Θεσσαλοῦ καὶ Θεμισωκούς (Τόμ. Ι', σελ. 76), τοὺς ἀπὸ Χρυσίππου (Τόμ. Ε', σελ. 473), τοὺς ἀπὸ Μωῦσοῦ καὶ Χριστοῦ (Τόμ. Η', σελ. 657) καὶ οἱ ἀπὸ ΤΟΥ Θεσσαλοῦ (Τόμ. Ι', σελ. 262 καὶ 349 καὶ 410 καὶ 932), τοῖς ἀπὸ ΤΟΥ Θεσσαλοῦ (Τόμ. Ι', σελ. 305), οἱ ἀπὸ ΤΟΥ Χρυσίππου (Τόμ. ΙΑ', σελ. 197). Ἔτι δὲ ὁ τῶν ἀπ' Ἀθηναίου χορός (Τόμ. Ζ', σελ. 295).

Καὶ οἱ ἄκρω δὲ δακτύλῳ γραμμάτων γεγευμένοι νοοῦσιν εὐκόλως ὅτι οἱ ἀπ' Ἀσκληπιάδου, οἱ ἀπ' Ἐρασιστράτου, κτλ. εἶνε οἱ μαθηταὶ καὶ ὁπαδοὶ ἢ θιασῶται τοῦ Ἀσκληπιάδου, τοῦ Ἐρασιστράτου, κτλ. οἱ ἀκολουθοῦντες τοῖς δόγμασιν ἢ τῇ αἰρέσει τοῦ Ἀσκληπιάδου, τοῦ Ἐρασιστράτου, κτλ., οἱ ἄλλως προσαγορευόμενοι Ἀσκληπιάδαιοι καὶ Ἐρασιστράτειοι. Πρβ. Γαλην. Τόμ. Β', σελ. 67 «τῶν δὲ νεωτέρων ὅσοι τοῖς τούτων ὀνόμασιν ἑαυτοὺς ἐσέμνυναν Ἐρασιστρατεῖους τε καὶ Ἀσκληπιαδεῖους ἐπονομάσαντες—κατὰ πολλὴν σχολὴν ἀναίσχυντα σοφίσματα συνέθεσαν» καὶ Τόμ. Η', σελ. 744 ἀὸ Ἡρόφιλος αὐτὸς φησι καὶ πάντες οἱ ἀπ' αὐτοῦ κληθέντες Ἡροφιλεῖοι» καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 13 «ἀκούσας δ' ὅτι δούλους ὀνομάζω τοὺς ἑαυτοὺς ἀναγορεύσαντας Ἰπποκρατεῖους ἢ Πραξαγορεῖους ἢ ὅλους ἀπὸ τινος ἀνδρός—δεύτερον ἤρετο».

Ὡς ποικίλης χρήσεως παράδειγμα μνημονεύομεν τὸ ἐν Τόμ. Η', σελ. 787 κείμενον αεὐρίσκοντες οὖν τοὺς μὲν Ἡροφιλεῖους σχεδὸν ἅπαντας αἰσθητὴν εἶναι λέγοντας, τοῦ δὲ περὶ τὸν Ἐρασιστράτον χοροῦ τοὺς μὲν ὁμολογοῦντας τοὺς δ' ἀρνούμενους, καὶ τρίτους τοὺς ἀπ' Ἀθηναίου τοῦ Ἀτταλέως, ὧν εἷς ἦν καὶ Ἀγαθῖνος, ὡσαύτως πρὸς ἀλλήλους διαφερομένους, κτέ.». Πρβ. καὶ Τόμ. Α', σελ. 522 «πρὸς δὲ τοὺς τοιοῦτους λόγους ἀπομαχόμενοί τινες τῶν ἀπ' Ἀθηναίου τοῦ Ἀτταλέως ὁμῶσε χωροῦσιν οὔτε κατὰστασιν ὑγρὰν καὶ θερμὴν μέμφεσθαι λέγοντες οὐθ' εὐρεθῆναί τι νόσημα φάσκοντες ὑγρὸν καὶ θερμόν» καὶ σελ. 523

καὶ μὲν δὴ τῶν ἀμφὶ τὸν Ἀθήναιον λόγοι τοιοῖδε». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγει καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς σελ. 433 «ἐνταῦθα φυσικὴν ἠγοῦνται τὴν πίστιν οἱ ἀμφὶ τὸν Βασιλείδην» καὶ σελ. 434 «οἱ δὲ ἀπὸ Οὐαλερτίου τὴν μὲν πίστιν τοῖς ἀπλοῖς ἀπονεύσαντες ἡμῖν, κτέ.» καὶ «ἔτι φασὶν οἱ ἀπὸ Βασιλείδου πίστιν ἅμα καὶ ἐκλογὴν οἰκείαν εἶναι καθ' ἕκαστον διάστημα». Παρατηρητέον δ' ὅτι οἱ ἀπὸ Βασιλείδου καὶ οἱ ἀπὸ Οὐαλερτίου ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος καὶ Βασιλειδιανοί (οἱ Βασιλειδιανοί) καὶ Οὐαλερτιανοί (οἱ Οὐαλερτιανοί) σελ. 510 καὶ σελ. 972-5. Πρβ. καὶ Καρποκρατιανοί, κτλ., περὶ ὧν ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ.

Καὶ διὰ μὲν τῆς προθέσεως ἈΜΦΙ ἢ ΠΕΡΙ παρίστανται οἱ μαθηταὶ ἢ ὀπαδοὶ ὡς κύκλον τινὰ καὶ χορὸν ἀποτελοῦντες περὶ τὸν διδάσκαλον ἢ ἀρχηγὸν τῆς αἵρέσεως, διὰ δὲ τῆς ἈΠΟ ὡς προερχόμενοι τρόπον τινὰ ἢ ὀρμώμενοι ἀπ' αὐτοῦ, καθάπερ ἀποβλαστήματα ἐκ στελέχους ἢ ῥύακες ἐκ ποταμοῦ. Γνωστὸν δ' ἄλλως ὑπάρχει ὅτι οἱ μαθηταὶ καὶ ὀπαδοὶ θεωροῦνται πολλάκις ὡς παῖδες καὶ θρέμματα τῶν διδασκάλων καὶ αἰρεσιάρχων. Ἀναγινώσκειται δὲ παρὰ τῷ Γαληῶ Τόμ. Η', σελ. 757 «αὐτὸς μὲν γάρ ὁ Ἀσκληπιάδης τὸν μὲν σφυγμὸν εἶναι συστολὴν καὶ διαστολὴν καρδίας τε καὶ ἀρτηριῶν, οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν ἀπ' αὐτοῦ ΓΙΝΟΜΕΝΩΝ προστιθέασιν οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις γιγνομένην κατὰ μίαν εἰσπνοήν», οὗ ὀρθότερον ἴσως τὸ ἐν σελ. 759 φερόμενον «τὸ γάρ τοι θαυμάσιον τοῦτ' ἔστιν, ὅτι μὴ μόνον (οἱ) ἀπὸ διαφορουσῶν αἵρέσεων ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀφ' ἐνὸς ἀνδρός ἈΝΑΓΟΜΕΝΩΝ οἱ πλεῖστοι διεφώνησαν, ἔνιοι δὲ καὶ δύο καὶ τρεῖς ὄρους ἔγραψαν, ὡσπερ Ἀπολλώνιος ὁ ἀπὸ Στράτωνος». Πρβ. Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 592, ἐ «τί δ', εἶπεν, Ἐπαμεινώνδας οὐ συμβάλλεται γνώμην ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀγαγόμενος ἡμῖν;» καὶ Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 259, 1 «πάλιν ἐπεὶ οἱ σφᾶς αὐτοὺς κριτήριον λέγοντες τῆς ἀληθείας ἀπὸ διαφόρων αἵρέσεων ἀγάγονται καὶ παρ' αὐτὸ τοῦτο διαφωνοῦσιν ἀλλήλοις, δεῖ κτέ.»

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι σπανίως γίνεται χρῆσις τῆς ἘΚ προθέσεως, οἷον Γαλ. Τόμ. ΙΘ', σελ. 254 «ὡς Ζήνων καὶ οἱ ἘΞ

αὐτοῦ». Σημειώσεως δ' ἄξιον εἶνε τὸ ἐν Τόμ. ΙΕ', σελ. 306 γε-
γραμμένον ἀπάντες ὀλίγου δεῖν τὴν φύσιν ὡς τεχνικὴν ὑμνοῦσι
καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου καὶ οἱ ΚΑΤΑ Ἱπποκράτην· οἱ δὲ περὶ
τὸν Ἑρασίστρατον οὐκ αἰεὶ τοῦτο λέγουσιν». Πρὸς καὶ Τόμ. ΙΓ',
σελ. 367 «ὄν ὑαλώδη ἐκάλουν οἱ ΚΑΤΑ Πραξαγόραν».

§ 4. *καλλιᾶν*—*κάλλιστον* ἢ *καλιάν*.

Τρύφ. περὶ Τρόπ. Β', 15 «ὡς ὅταν τὴν χολὴν ἠδεῖαν λέγω-
μεν καὶ τὰς Ἑρινύας Εὐμενίδας καὶ Χάρωνα τὸν λύπης ποιητι-
κὸν καὶ τὸν δυσειδῆ· πίθηκον *κάλλιστον* καὶ τὴν σκαιὰν εὐώνυ-
μον καὶ τοὺς ἄλλας ἠδυντῆρας» καὶ Κοκόνδρ. περὶ Τρόπ. 6 «κα-
θάπερ εἰώθαμεν τὰς Ἑρινύας (Εὐμενίδας) καλεῖν καὶ σεμνάς θεάς
καὶ Μελιτώνην (Γρ. *Μελιτώδη*) τὴν Περσεφόνην καὶ *καλιάν* τὸν
πίθηκον καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια».

Μετατυποῦμεν τὸ *κάλλιστον* καὶ *καλιάν* εἰς τὸ *καλλιᾶν*
θαυμάζοντες ὅτι ὁ Σπέγγελος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἑλλήνων Ῥη-
τόρων Τόμ. Γ', σελ. 204, 17 καὶ σελ. 233, 19 δὲν ἐπηνώρθωσε
τὰς προφανῶς ἡμαρτημένας ἀναγνώσεις, ἄλλως τε καὶ σωζομέ-
νης ἐν ἐνὶ τῶν τοῦ Τρύφωνος κωδίκων τῆς ὀρθῆς γραφῆς *καλλιᾶν*
(ἴδε Οὐάλλιον Ῥητ. Ἑλλ. Τόμ. Η', σελ. 756).

Οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν παλαιῶν παρετήρησαν ὅτι ὁ πίθηκος ὠνο-
μάζετο κατ' εὐφημισμὸν ἢ κατ' ἀντίφρασιν *καλλιᾶς*, οἷον

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', 6', σελ. 236 «εὐήθεις ἄνθρωποι λέγονται,
μὲν καὶ οἱ κακοήθεις ἐν ὑποκρίσει τινί, καθάπερ καὶ ὁ πίθηκος
καλλιᾶς, λέγονται δὲ καὶ οἱ ἐπαινετὸν ἔχοντες τὸ ἤθος» καὶ
σελ. 611 «εὐηθέστερον δὲ εἶπεν οὐ κατὰ τὸ κύριον τοῦ εὐήθους
σημαινόμενον, ἐν ᾧ δηλοῦται τὸ εὖ ἔχον ἤθος· εἰ γὰρ ἠλίθιος
εὐήθης ὁμοίως λέγεται τῇ τε γλυκεῖᾳ καὶ τῷ *καλλιᾶ*, γλυκεῖαν
μὲν τὴν σὺν ὀνομαζόντων τῶν ἀνθρώπων, ὅταν εὐήθη τοῖς θεοῖς,
εὐφημίας ἕνεκα, *καλλιᾶν* δὲ τὸν πίθηκον, ἐπειδὴ καὶ τούτου τὴν
προσηγορίαν φυλάττοντες λέγουσιν, ὥσπερ καὶ Καλλιμάχος ἔφη·
πρὸ μιῆς ὥρας θηρίον οὐ λέγεται». Ἀντὶ τοῦ ἐν ὑποκρίσει τινί
ἀναγνωστότεον ἴσως ἐν ὑποκρίσει τινί, τουτέστι ἐν ὑποκρι-
σμῷ τινί ἦται κατὰ τινα εὐφημισμὸν, τρεπτέον δὲ πάντως τὸ

«*EI* γὰρ ἡλίθιος εὐήθης ὁμοίως λέγεται» εἰς τὸ «*O* γὰρ ἡλίθιος εὐήθης ὁμοίως λέγεται», ἐξαλειπτέον δ' ἀνευδοιάστως ἐκ τοῦ «εὐηθέστερον δὲ εἶπεν *OΓ* κατὰ τὸ κύριον τοῦ εὐήθους σημαίνον» τὴν *OΓ* ἀπόφασιν, ἣν παρενέθεσαν ἀμαθεῖς καὶ ἀναίσθητοι βιβλιογράφοι. Τὸ *ὅταν εὐήθη τοῖς θεοῖς* ὁ μὲν Λοβέκκιος μετέβαλεν εἰς τὸ *ὅταν θύηται τοῖς θεοῖς* (*Αγ.λαοφ.* σελ. 878), ὁ δὲ Κόβητος εἰς τὸ *ὅταν τυθῆ τοῖς θεοῖς* (*Μνημοσ.* 1875, σελ. 297). Νομίζομεν δ' ὅτι καὶ τὸ «ἐπειδὴ καὶ τούτου τὴν προσηγορίαν *φυλάττορες λέγουσιν*» ἀναγκαιῶς ἔχει νὰ μεταγραφῆ *φυλάττορται λέγειν*. Περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Καλλιμάχου (δ) *πρὸ μιῆς ὥρας* (Γρ. ὥρης) *θηρίων οὐ λέγεται ἴδε Ὁθ.* Σνειδῆρον Καλλιμ. Τόμ. Β', σελ. 639.

Φώτ. Βιβλ. σελ. 535, 9 «οἱ δὲ γραμματικοὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ ἀντίφρασιν ὀνομάζουσιν· οἶδα δὲ τινας, φησί, τῶν φιλολόγων καὶ τὸν πίθηκον ὀνομάζοντας *καλλιμα*».

Ἄνεκδ. Βεκκ. σελ. 275, 6 «*Καλλιμας*: ὁ πίθηκος κατ' εὐφημισμὸν». Πρβ. καὶ σελ. 190, 20.

Σουίδ. «*Καλλίας* πετερορρυεῖ:—Καὶ *καλλιμου*: πιθήκου· τὰ δυσχερῆ γὰρ τῶν ὀνομάτων εὐφημότερον εἰώθασιν οἱ Ἄττικοὶ προφέρεσθαι· καὶ τὸν πίθηκον οὖν *καλλιμα* προσηγόρευσαν. Δείναρχος ἐν τῷ κατὰ Πυθέου· ἀλλ' οἶμαι ὥσπερ οἱ τοὺς *καλλιμας* ἐν τοῖς οἴκοις τρέφοντες· τουτέστι πιθήκους».

Παρ' Ἠσυχίῳ μνημονεύεται καὶ Λακωνικὸς τύπος *καλλιμα*, οἷον «*Καλλιμα*: πίθηκος παρὰ Λάκωσι». Φέρεται δ' ἐν τῷ κώδικι αὐτοῦ καὶ «*Δημοκαλλιμας*: τοὺς περὶ τὰ δημόσια ἀναστρέφοντας», ὅπερ ὁ μὲν Βόσσιος μετετύπωσεν εἰς τὸ *δημοκόλαμας*, ὁ δὲ Σμιδίτιος εἰς τὸ *δημοκαλλιμας* ἐκλαμβάνων αὐτὸ ἰσοδύναμον τῷ *δημοπιθήκου*.

Ὡς ἐθρυλεῖτο παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἡ ἀναΐδεια τοῦ κυνὸς καὶ ἡ δειλία τῆς ἐλάφου καὶ τοῦ λαγωῦ, οὕτω καὶ ἡ δυσμορφία τοῦ πιθήκου. Ἐν τῷ διαλόγῳ, ὅστις εἰς τὸν Πλάτωνα κοινῶς ἀναφερόμενος ἐπιγράφεται Ἰππίας Μείζων, ἀναγινώσκειται σελ. 289, α «ὦ ἄνθρωπε, ἀγνοεῖς ὅτι τὸ τοῦ Ἡρακλείτου εὖ ἔχει, ὡς ἄρα πιθήκων ὁ κάλλιστος αἰσχροὺς ἀνθρώπων γένει συμβάλλειν» καὶ

μετ' ὀλίγα «ἢ οὐ καὶ Ἡράκλειτος ταῦτόν τοῦτο λέγει—ὅτι ἀνθρώπων ὁ σοφώτατος πρὸς θεὸν πίθηκος φανεῖται καὶ σοφία καὶ κάλλει καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν;», παρὰ δὲ Σιμωνίδῃ τῷ Ἄμορ-
γίνῳ κεῖται Η', 71:

Τὴν δ' ἐκ πιθήκου τοῦτο δὴ διακριδὸν
Ζεὺς ἀνδράσιν μέγιστον ὤπασεν κακόν.
Ἀσχίστα μὲν πρόσωπα· τοιαύτη γυνὴ
εἶσιν δι' ἄστεος πᾶσιν ἀνθρώποις γέλωσ.
Ἐπ' αὐχένα βραχεῖα, κινεῖται μόγις,
ἄπυγος, αὐτόκωλος· ἃ τάλας ἀνὴρ,
ὅστις κακὸν τοιοῦτον ἀγκαλίζεται.

Πρβ. καὶ Λόγγ. Ποιμεν. Γ', 26 «καὶ βούλεται συγκαθεύδειν πέ-
νητι καλῶ μᾶλλον ἢ πιθήκῳ πλουσίῳ» καὶ Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. Α',
λγ', 5 «ἀρέσκειν γὰρ τοῖς ἐρασταῖς, οὐχὶ Μεγάρα καὶ Εὐξίππη
βούλομαι ταῖς πιθήκῳις», κτλ. (Ἴδε Σειληρον Λόγγ. σελ. 290
καὶ Ἀλκίφρ. σελ. 233). Ὁ Γαληνὸς γράφων Τόμ. Γ', σελ. 80
«Καὶ μὴν, εἴπερ ἐθεάσασθε, βραχὺς ὑμῖν ἐφάνη καὶ λεπτός δῆπου
καὶ κολοβός καὶ πάντῃ γελοῖος, ὥσπερ καὶ τὸ ὄλον ζῶον ὁ πί-
θηκος. Καλὸς τοι πίθηκος παρὰ παισὶν αἰεὶ, φησί τις τῶν
παλαιῶν ἀναμνηστικῶν ἡμᾶς ὡς ἔστιν ἄθρυμα γελοῖον παιζόν-
των παίδων τοῦτο τὸ ζῶον» ἀποβλέπει πάντως εἰς τὸ τοῦ Πιν-
δάρου Πυθ. Β', 72 «καλὸς τοι πίθων παρὰ παισίν, αἰεὶ καλὸς»
(Πρβ. καὶ Δαρμεβέργην Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 162).

§ 5. οὐκ ὄν—οὐκοῦν.

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 849 α' Εξ ἐκείνων οὖν ἐγένετο δῆ-
λον ἡμῖν καὶ τὸ νῦν εἰρημένον, οὐκοῦν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δῆλον·
ὅσον γὰρ ἐπὶ τῇ λέξει ἢ δυνατὸν καὶ ἀκοῦσαι τὴν φωνήν, ὡς
διαζευκτικὸν εἰρησθαὶ σύνδεσμον, ἀλλ' ἐκείνον ἐνοήσαμεν ἀντ' ἀ-
ποφάσεως αὐτὴν τετάχθαι· βούλεται γὰρ ἅπαντι τῷ σκέλει οὔ-
τως ἡμᾶς τὸν σωλῆνα χωρὶς βλάβης ὑποβάλλεσθαι, καθάπερ
Ὁμηρος ἔφη

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σὸν ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

ὁ Θεουκυδίδης δέ· κρύσταλλός τε γὰρ ἐπερέους.

Μεταβάλλοντες τὸ παντελῶς ἀνάρμοστον οὐκοῦν εἰς τὸ οὐκ

ὄν, ἐπανορθοῦντες δὲ καὶ τᾶλλα σφάλματα, ἐξ ὧν ἀδιανόητος ἡ ῥῆσις ἀπέβη, ἀναγινώσκομεν: α᾽ Ἐξ ἐκείνων οὖν ἐγένετο δῆλον ἡμῖν καὶ τὸ νῦν εἰρημένον οὐκ ὄν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δῆλον· ὅσον γὰρ ἐπὶ τῇ λέξει Ἡ δυνατὸν καὶ ἀκοῦσαι τὴν φωνὴν ὡς διαζευκτικὸν εἰρῆσθαι σύνδεσμον, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων ἐνοήσαμεν ἀντ' ἀποφάσεως αὐτὴν τετάχθαι· βούλεται γὰρ ἅπαντι τῷ σκέλει, οὐ τῷ ἡμίσει τὸν σωλῆνα χωρὶς βλάβης ὑποβάλλεσθαι, καθάπερ Ὀμηρος ἔφη

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σὸν ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

ὁ Θουκυδίδης δέ· κρύσταλλός τε γὰρ ἐπε(πήγει οὐ βέβαιος ἐν αὐτῇ ὡστ' ἐπελθεῖν, ἀλλ' οἷος ἀπηλιώτου ἢ βο)ρέου».

Παρατηρήσεως ἀξία εἶνε ἡ μετ' ἀπαρεμφάτου σύνταξις τοῦ ῥήματος ἀκοῦσαι, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἢ παραπλησιας ἐννοίας παρελλημμένου τῷ ροῆσαι, ἐν τῷ «ὅσον γὰρ ἐπὶ τῇ λέξει Ἡ δυνατὸν καὶ ἀκοῦσαι τὴν φωνὴν ὡς διαζευκτικὸν εἰρῆσθαι σύνδεσμον», τουτέστι «δυνατὸν καὶ νὰ νοήσῃ τις ὅτι ἡ φωνὴ αὕτη (ἦτοι ἡ λέξις αὕτη) εἶνε εἰρημένη ὡς διαζευκτικὸς σύνδεσμος». Τῆς συντάξεως δὲ ταύτης παρέχει ἡμῖν ὁ Γαληνός καὶ ἄλλα παραδείγματα, οἷον Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 225 «ὅπως δ' ἂν ἀκούης εἰρῆσθαι τὸν συνεχῆ πυρετόν, ἀληθὴς ἐστὶν ὁ λόγος» καὶ «ἐὰν οὖν ἀκούσῃ τις περὶ μόνων τῶν συνόχων εἰρῆσθαι τὸν λόγον, ἐξαιρεῖσθαι δόξει τοὺς ἄλλους συνεχεῖς» καὶ σελ. 227 «καὶ νῦν δ' ἄκουε περὶ ὧν διαλέγεται πυρετῶν οὕτως εἰρῆσθαι τὸν λόγον» καὶ σελ. 834 «ἐὰν τὸ πυρρὸν ἀκούσῃ τοιοῦτον εἶναι τὴν χρόαν, ὅποια καὶ ἡ σανδαράχη καλουμένη» καὶ σελ. 881 «ἵνα πεμφιγώδεις ἀκούσωμεν εἰρῆσθαι τοὺς οἷον σπινθήρων ἐξαλλομένων καὶ ἀπαντῶντων τῇ χειρὶ φαντασίαν ἀποστέλλοντας» καὶ Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 746 «εἰ δὲ καὶ τὴν πυκνὴν καὶ ταχεῖαν κίνησιν τῆς καρδίας—ἀκούου τις εἰρῆσθαι καρδιωγμόν, ἔσχατον ἤδη τοῦτο κακὸν ἐστὶ».

Περὶ τοῦ συνδέσμου Ἡ τοῦ κειμένου ἐν τῷ Ὀμηρικῷ στίχῳ (Ἰλ. Α, 117):

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σὸν ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

ποιούμενος λόγον ὁ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ Συνδέσμων (σελ.

489, 16) ἀποφαίνεται ὅτι εἶνε διασαφητικός, τοῦ μὲν προτέρου ὑπαρξίν διασαφῶν, τοῦ δὲ ἐπιφερομένου ἀναίρεσιν (σελ. 487, 24), ὡς ἐν τῷ βούλομαι πλουτεῖν ἢ πένεσθαι, τεθειμένου μὲν τοῦ πλουτεῖν βούλομαι, ἀνηρημένου δὲ τοῦ πένεσθαι (σελ. 489, 6). Δέγει δ' ὁ Ἀπολλώνιος ὅτι καὶ μετὰ τοῦ μορίου ΠΕΡ ποιῆται τὴν σύνταξιν ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος σύνδεσμος (σελ. 489, 27). Ὅθεν καὶ προφέρεται ἐν τῷ περὶ Συντάξεως τὰς ἐξῆς ῥήσεις, ὑπ' αὐτοῦ πιθανῶς κατεσκευασμένας· περιπατεῖν ἐθέλω ἤπερ ἐστάται (σελ. 30, 27), τὸ φιλολογεῖν βούλομαι ἤπερ τὸ πλουτεῖν (σελ. 32, 16), περιπατεῖν ἐθέλω ἤπερ γράφειν καὶ ἐθέλω κοιμᾶσθαι ἢ περιπατεῖν (σελ. 241, 9 κέξ.). Πρβ. καὶ ᾧ καὶ πιστευτέον, ὡς φασιν οἱ παλαιοί, ἤπερ τοῖς Ἐπιμερισμοῖς καὶ αἱ δὲ ἀμφίπολοι σεμνὴ λέξις ἤπερ τὸ δμωαὶ καὶ δμωάδες κτέ. (Εὐστάθ. σελ. 445, 32 καὶ σελ. 1560, 12) καὶ ὄροι δεῖ κεχρηῆσθαι ἤπερ ὑπογραφαῖς (Βεκκ. Ἄν. σελ. 660, 7) καὶ οἱ δὲ νεώτεροι περισώζονται ἤπερ ἀπόλλυται (Σχολ. Ἰπποκρ. καὶ Γαλ. Τόμ. Α', σελ. 195), κτλ.

Ὅμοια τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀπολλωνίου διδασκομένοις ἀναγινώσκονται ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ, οἷον σελ. 415, 52 αὐτὸ δὲ βούλομαι πλουτεῖν ἢ πένεσθαι τοῦ διασαφητικοῦ ἐστίν. Ἔθος δὲ τοῖς διασαφητικοῖς συνδέσμοις δύο πραγμάτων προκειμένων τοῦ μὲν ἐνὸς ποιῆσθαι αἵρεσιν, τοῦ δὲ ἐτέρου ἀποβολήν. καὶ ἀποβολὴ μὲν, ὡς τὸ

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σὸν ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

αἵρεσις δέ, ὡς τὸ

ῥανίς φρενῶν μοι μᾶλλον ἢ βυθὸς τύχης».

Εἶνε δὲ ταῦτα εἰλημμένα ἐκ τῶν τοῦ Ἡρωδιανοῦ (Πρβ. σελ. 415, 44 καὶ Λέντζιον Ἡρωδιαν. Τόμ. Α', σελ. 517).

Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ὀμήρου Ἐπιμερισμοῖς τοῖς ἐκδεδομένοις ἐν τοῖς Κραμῆρου Ὀξων. Ἀνεκδότοις Τόμ. Α', σελ. 189, 21 α' Ἔστι δὲ καὶ διασαφητικός ὁ ἐλεγκτικός καλούμενος παρὰ τοῖς στωϊκοῖς. Οὕτω λύσεις

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σὸν ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

ἔστι γὰρ ἡπερ ἀπολέσθαι—Τὸ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα πάλιν λύσεις

πάντες κ' ἀρησαίαι' ἐλαφρότεροι πόδας εἶναι

ἢ ἀφνειότεροι χρυσοῖό τε ἐσθῆτός τε.

οὐκ ἔστι γὰρ ἐκεῖ διαζευκτικός· εἰσὶ γὰρ οἱ ἀπρεπῶς ἐκδέχονται τὴν διάνοιαν, εὗζονται οἱ μνηστῆρες ἢ ταχεῖς εἶναι, ἵνα φύγωσιν, ἢ πλούσιοι, ἵνα πείσωσιν. Οὐ παραληπτέον οὖν οὕτως ἀλλὰ ἐλεγκτικὸν καὶ διασαφητικόν». Πρβ. καὶ Ἄν. Παρ. Τόμ. Γ', σελ. 302, 25 καὶ σελ. 352, 7. Ἔτι δὲ Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 33, 6 «Κομιστέον τὸν Ἥ' διασαφητικός γὰρ ἐστὶν ἀντὶ τοῦ ἭΠΕΡ, οὐ διαζευκτικός. Εὗζονται μᾶλλον ταχεῖς εἶναι ἢπερ πλούσιοι» καὶ σελ. 371, 17.

Δύναται δὲ κατὰ τὸν Γαζῆν ὁ διασαφητικός ἢ ἐλεγκτικός σύνδεσμος Ἥ νὰ ὀνομάζεται καὶ ἀναιρετικός. Ἡ ῥῆσις τοῦ Γαζῆ, παραθεθειμένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου ἐν τῇ δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 684 ἐκ β', ἔχει οὕτω : «Διαζευγνύων μὲν τοίνυν ὁ Ἥ ἀορίστως οὐκ ἄνευ ἐτέρου Ἥ λέγεται ἤτοι προσκειμένου ἢ νοουμένου· ὀρισμένως δὲ εἴτ' οὖν διασαφητικῶς μόνος κεῖται»

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σὸν ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

σημαίνει γὰρ τὸ οὐκ ἀπολέσθαι· ὅθεν ἴσως καὶ ἀναιρετικός ἀν οἰκειῶς προσαγορεύοιτο». Πρβ. καὶ Εὐγέν. Βούλγαριν Σχολ. εἰς τὸ Τέταρτ. Βιβλ. τῆς Θεοδ. τοῦ Γαζῆ Γραμματικῆς σελ. 244 «Διασαφητικός. Ὅτι θάτερον τῶν ἐν τῷ συνημμένῳ τίθησιν ὀρισμένως. Σημαίνων δὲ καὶ τὸ οὐ, ἀναιρετικός, ἤτοι ἀποφατικός ἀν λέγοιτο».

Ἐπάρχει δὲ καὶ γνώμη, καθ' ἣν ὁ ἐν τῷ πολυθρυλήτῳ στίχῳ τῆς Ἰλιάδος κείμενος σύνδεσμος εἶνε παρελημμένος ἀντὶ τοῦ ΚΑΙ. Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ σελ. 415, 33 ἀναγινώσκειται «Δηλοῖ δὲ καὶ τὸν ΚΑΙ, ὡς τὸ

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σὸν ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι».

Γράφει δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ Θεΐρσχιος ἐν τῷ περὶ Ἀναλογίας Μέρ. Α', σελ. 437 «Miro errore ad hunc versum notat E. M.: δηλοῖ δὲ (nempe ἢ) καὶ τὸν (nempe σύνδεσμον) καὶ, ὡς τὸ

βούλομαι κ.τ.λ., ut ἢ ἀπολέσθαι sit καὶ ἀπολέσθαι ἐμέ, nisi voluerit ἢ esse pro εἰ καὶ haecque lectio ei restituenda sit». Ἀτόπως ὁ Θεΐρσχιος ὑπάπτεισε τὴν παραδεδομένην ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ γραφὴν, ἧς τὸ ὑγιὲς τρανότατ' ἀποδείκνυται ἐκ τῶν εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίων Τόμ. Α', σελ. 24, 6 «Ὁ δὲ λόγος τοιοῦτος· θέλω, φησὶν, ἐγὼ τὸν ὄχλον μᾶλλον σώζεσθαι καὶ αὐτὸς ἀπολέσθαι· ὁ γὰρ Ἦ σύνδεσμος ἀντὶ τοῦ ΚΑΙ παρείληπται τῷ ποιητῇ» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 31, 1 «Ὁ δὲ Ἦ διασαφητικός ἐστὶν ἀντὶ τοῦ ἮΠΕΡ, ὡς τὸ ἢ ἀφρειστέροι— Πορφύριος δὲ παραδιαζευκτικὸν ἀντὶ τοῦ ΚΑΙ, οἷον καὶ αὐτὸς ἀπολέσθαι». Πρβ. καὶ Εὐστάθ. σελ. 62, 18 «Ἐνταῦθα δὲ φασὶν οἱ παλαιοὶ ὡς, εἰ μὲν νοηθεῖν τὸ ἢ ἀπολέσθαι ἀντὶ τοῦ ἮΠΕΡ, διασαφητικός ἐστὶν ὁ Ἦ σύνδεσμος· ἐὰν δὲ ἀντὶ τοῦ καὶ ἀπολέσθαι ἐμέ, παραδιαζευκτικὸς κατὰ τὸν Πορφύριον» καὶ μετ' ὀλίγα «Ἐτι δὲ ὄρα καὶ αὐτὸ τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικὸν ὄν τοῦ, ὡς ἐρέθη, διασαφητικοῦ τοῦ ἢ ἀπολέσθαι· ἐστὶ γὰρ, φασί, διασαφητικὸς τοιοῦτος σύνδεσμος ὁ μεταξὺ δύο λόγων τιθέμενος καὶ ἐκλεγόμενος τὸ ἕτερον, εἰς ἐπίτασιν δὲ ποτε προσλαμβάνων τὸ μᾶλλον ἐπίρρημα κατὰ τὸ ῥηθὲν τοῦ Φωκίωνος νόημα ἢ τὸν ΠΕΡ σύνδεσμον, ὡς ἀνωτέρω γέγραπται· παραδιαζευκτικὸς μὲντοι ὁ μὴ τῶν δύο λέξεων τὸ ἐν δεχόμενος» καὶ Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 485, 29 «Οὐ διστάζει, ἀλλ' ὁ Ἦ ἀντὶ τοῦ ΚΑΙ».

Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ ἄλλα παραδείγματα εὐρίσκονται ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσι τῆς μετὰ τοῦ Ἦ ἢ ἮΠΕΡ συντάξεως τοῦ ῥήματος βούλομαι ἢ βόλομαι, οἷον Ἰλ. Α, 319 :

Τρωσὶν δὴ βόλεται δόμεναι κράτος ἧέπερ ἡμῖν.

Ρ, 331 :

ἡμῖν δὲ Ζεὺς μὲν πολλὸν βούλεται ἢ Δαναοῖσι
νίκην.

Ψ, 593' :

ἄφαρ κέ τοι αὐτίκα δοῦναι

βουλομένην ἢ σοὶ γε, διοτρεφές, ἤματα πάντα
ἐκ θυμοῦ πεσέειν καὶ δαίμοσιν εἶναι ἀλιτρός.

ἸΟδυσσ. Γ, 232 :

βουλοίμην δ' ἂν ἐγὼ γε καὶ ἄλγεα πολλὰ μογήσας
οἴκαδ' εἴ τ' ἐλθέμεναι καὶ νόστιμον ἦμαρ ἰδέσθαι
ἢ ἐλθὼν ἀπολέσθαι ἐφέστιος.

Λ, 489 :

βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν θητευέμεν ἄλλω
ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρω, ᾧ μὴ βίσιος πολὺς εἶη,
ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισι ἀνάσσειν.

Μ, 350 :

βούλομαι ἄπαξ πρὸς κύμα χανῶν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσαι
ἢ δηθὰ στρεύεσθαι ἐὼν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ.

Π, 406 :

βουλοίμην κ' ἐν ἑμοῖσι κατακτάμενος μεγάρουσι
τεθνάμεν ἢ τάδε γ' αἰὲν ἀεικέα ἔργ' ὀράσθαι.

Ρ, 81 :

αὐτὸν ἔχοντα σὲ βούλομαι ἐπαυρέμεν ἢ τινα τῶνδε.

Ρ, 404 :

αὐτὸς γὰρ φαγέμεν πολὺ βούλειαι ἢ δόμεν ἄλλω.

Φαίνεται δ' ἡμῖν φυσικωτάτη οὔσα ἡ σύνταξις αὕτη, διότι τὸ
ῥῆμα *βούλομαι* ἢ *βόλομαι* εἶνε οὕτως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ παρε-
λημμένον ἐν τοῖς καταλεχθεῖσι χωρίοις, ὥστε περιέχει μὲν ἐν
ἑαυτῷ τὴν ἔννοιαν τῆς συγκρίσεως, ἰσοδυναμεῖ δὲ πῶς τῷ *βού-*
λομαι μᾶλλον, προαιροῦμαι, κτλ. (λατ. *malō*). Πρβ. καὶ Ἰλ.
Α, 112 «ἐπεὶ πολὺ βούλομαι αὐτὴν οἴκοι ἔχειν», τουτέστιν :
ἐπειδὴ πολὺ προαιροῦμαι αὐτὴν οἴκοι ἔχειν ἢ τὰ λύτρα. Κατὰ
τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκλαμβάνεται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα καὶ ἐν
Ἰλ. Γ, 41 καὶ ἐν Ὀδ. Ι, 96 καὶ Α, 358 καὶ Ο, 88 (καὶ Ρ,
228 καὶ Σ, 364) (*)

Ἐχομεν δὲ καὶ ἐξ ἄλλων ποιητῶν νὰ μνημονεύσωμεν παρα-
δείγματα τῆς προκειμένης ἐν τῷ λόγῳ χρήσεως, οἷον Θέογν.
145 :

βούλειο δ' εὐσεβέων ὀλίγοις σὺν χρήμασιν οἰκεῖν
ἢ πλουτεῖν ἀδίκως χρήματα πασάμενος.

(*) Πρβ. καὶ Ἐντζιον An h. zu Hom. Ilias Μέτ. Γ', σελ. 13.

καὶ Εὐριπίδ. Ἀνδρομ. 350 :

πόσας ἂν εὐνάς θυγατέρ' ἠδικημένην
βούλοι' ἂν εὐρεῖν ἢ παθεῖν ἀγῶ λέγω ;

Πρβ. καὶ Ἀνθολ. Παλ. Ε', 141 :

ναὶ τὸν Ἐρωτα, θέλω τὸ παρ' οὖσαιν Ἑλιοδώρας
φθέγμα κλύειν ἢ τὰς Λατοῖδεω κιθάρας.

καὶ Ε', 292 :

ἀλλὰ τί μοι τῶν ἦδος ; ἐπεὶ σέο μῦθον ἀκούειν
ἤθελον ἢ κιθάρης κρούσματα Δηλιάδος.

Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Εὐριπίδου παρὰ Σέξτῳ τῷ Ἐμπειρικῷ σελ.
557, 22 ἀναγινώσκεται :

μίκρ' ἂν θέλοιμι καὶ καθ' ἡμέραν ἔχων
ἄλυπον οἰκεῖν βίοτον ἢ πλουτῶν νοσεῖν.

Ἀλλὰ προκριτωτέρα εἶνε ἡ γραφή «ἄλυποσ οἰκεῖν μάλλον ἢ
πλουτῶν νοσεῖν».

Φέρεται δὲ καὶ παρ' Ἡροδότῳ βιβλ. Γ', 40 «καὶ κως βούλομαι
καὶ αὐτὸς καὶ τῶν ἂν κήδωμαι τὸ μέν τι εὐτυχέειν τῶν πρηγμάτων
τὸ δὲ προσπταίειν — ἢ εὐτυχέειν τὰ πάντα» (Πρβ. καὶ
Γ', 124) καὶ παρ' Αἰλιανῷ π. Ζώ. Ἐπιλ. (σελ. 435, 1 Τεῦβν.)
«βουλοίμην γὰρ ἂν μάθημα ἐν γοῦν πεπαιδευμένον περιγενέσθαι
μοι ἢ τὰ ἀδόμηνα τῶν πάνυ πλουσίων χρήματά τε ἅμα καὶ κτήματα»
καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ Ἀλεξ. 7 «ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν
ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν». Πρβ.
καὶ Πολύβ. σελ. 864, 13 «πᾶν γὰρ (ἂν) βουληθῆναι τὸν Φίλιππον
ἀναδέξασθαι ἢ καταφανῆ γενέσθαι Ῥοδίοις τὴν ἐν τούτοις
αὐτοῦ προαίρεσιν» καὶ Ἐπίκτ. Διατρ. Γ', α', 41 «δοκεῖς γάρ μοι
πάντα θέλειν ἀκούσαι ἢ τοῦτο». Κοραῆς Ἐπικτ. Διατρ. σελ.
368 «Ἡ σύνταξις κατὰ τὸ (Ἰλιάδ. α', 117),

Βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι».

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εὐρίσκειται ἐνίοτε καὶ τὸ αἰροῦμαι
συντεταγμένον, ἔτι δὲ καὶ τὸ δέχομαι, οἷον Πίνδαρ. Νεμεον. Ι',
58 «ἐπεὶ τοῦτον ἢ πάμπαν θεὸς ἔμμεναι οἰκεῖν τ' ἐν οὐρανῷ εἶ-

λετ' αἰῶνα φθιμένου Πολυδεύκης Κάστορος ἐν πολέμῳ». Ξενοφ. Ἄγης. Δ', 5 «ὅστις δ' ἤρεϊτο καὶ σὺν τῷ γενναίῳ μειονεκτεῖν ἢ σὺν τῷ ἀδίκῳ πλεόν ἔχειν, κτέ.». Λυσ. ἢ Ψευδολυς. Ἐπιτ. 62 «θάνατον μετ' ἐλευθερίας αἰρούμενοι ἢ βίον μετὰ δουλείας». Δημοσθέν. σελ. 24, 22 «τὴν τῆς ἡμετέρας πόλεως τύχην ἂν ἐλοίμην—ἢ τὴν ἐκείνου». Πλάτ. Φιλ. σελ. 63, β' «μῶν οὐκ ἂν δέξαισθε οἰκεῖν μετὰ φρονήσεως πάσης ἢ χωρὶς τοῦ φρονεῖν;» (*). Λυσ. κ. Θεομν. 21 «ἐγὼ γοῦν δεξαίμην ἂν πάσας τὰς ἀσπίδας ἐρριφέναι ἢ τοιαύτην γνώμην ἔχειν περὶ τὸν πατέρα» (Πρβ. Φροβεργήρον Λυσ. Τόμ. Β', σελ. 72).

Συνήθως προσυπακούεται ἐξωθεν τὸ συγκριτικὸν ἐπίρρημα *μᾶλλον*, οἷον *βούλομαι (μᾶλλον) ἢ, ἤρεϊτο (μᾶλλον) ἢ*, κτλ. (Ἴδε Βιγῆρον π. Ἰδιωτ. σελ. 409 ἐκδ. δ' Ἐρμ. καὶ Βόσιον Ἐλλητίφ. σελ. 769 Σχ. καὶ Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Β', σελ. 84 ἐκδ. β', κλπ. Πρβ. καὶ Ἐρμαννὸν *Opusc.* Τόμ. Α', σελ. 208 καὶ 210). Ὁ Θεῖρσχιος (περὶ Ἀναλογ. Μέρ. Α', σελ. 439) ἐκλαμβάνει τὸ *βούλομ' ἐγὼ λαδρ σόορ ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι* ἰσοδύναμον τῷ *βούλομ' ἐγὼ λαδρ σόορ ἔμμεναι ἄΝΤΙ ΤΟΥ ἀπολέσθαι*.

Ὁ Οὐελκῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θεόγνιδος (σελ. 93) σημειοῦται: «βούλο, § subaudito μᾶλλον, ut *Iliad.* I, 417 βούλομ' ἐγὼ λαδρ σόορ ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι, quem locum nostro confert *L. Bos.* p. 769 *Schaef. Aesch. Sept.* 619 φιλεῖ δὲ σιγαῖν ἢ λέγειν τὰ καίρια. Cf. *Valcken. Sel. ad N. T.* ed. *Wassenh.* I, 224 s.». Ἄλλ' ἐν τῷ Δίσχυλείῳ χωρίῳ ἔχει προφανῶς ὁ σύνδεσμος Ἡ διαζευκτικὴν δύναμιν, γελοιοτάτη δ' αὐτοῦ παρεκδοχὴ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Οὐελκῆρου.

Περὶ ἄλλων τινῶν χρήσεων, ἐν αἷς ἐξυπακούεται τὸ ἐπίρρημα *μᾶλλον* ἢ ἐκλαμβάνεται τὸ ἀπόλυτον ἀντὶ τοῦ συγκριτικοῦ, θὰ διαλάβωμεν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐν ἐτέρῳ τόπῳ. Ἴδε Βόσιον Ἐλλητίφ. σελ. 770 καὶ Βυττεμβάχιον *Πλουτ. Ἡθικ.* Τόμ. Γ',

(*) Ἄλλ' ὁ Βάδαμος (Μ ν η μ ο σ. 1879, σελ. 25) ἀναγινώσκει «μῶν ἂν δέξαισθε οἰκεῖν φρονήσεως πάσης χωρὶς;».

σελ. 949 καὶ Ουάλλζιον *Ῥητ. Ἑλλ.* Τόμ. Α', σελ. 563 καὶ Κ. Φ. Ἑρμαννὸν *Λουκ. πῶς δεῖ κτε.* σελ. 124 καὶ Βοιμέλιον *Δημοσθ. πρὸς Λεπτίν.* σελ. 64 καὶ Φροβεργῆρον *Λυσ.* Τόμ. Β', σελ. 161. Πρβ. καὶ Κυνηῆρον *Διεξοδ. Γραμμ.* Τόμ. Β', σελ. 841 ἐκδ. β' καὶ Ουῖνῆρον *Γραμματ. τῆς Καιρ. Διαθ.* σελ. 215 ἐκδ. ς'.

Τὸ χωρίον τοῦ Θουκυδίδου τὸ μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ κεῖται ἐν βιβλίῳ Γ', κεφ. 23 «κρύσταλλός τε γὰρ ἐπεπήγει οὐ βέβαιος ἐν αὐτῇ ὥστ' ἐπελθεῖν, ἀλλ' οἷος ἀπηλιώτου ἢ βορέου ὑδατώδης μάλλον». Σχολ. «Ἡ βορέου : ὁ Ἡ σύνδεσμος ἀντὶ τοῦ ἩΠΕΡ κεῖται· βορέας γὰρ βέβαιον ποιεῖ κρύσταλλον, ἀπηλιώτης δὲ ὑδατώδης». Ὁ Δοβραῖος (*Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 55) ἐξήλειψε τὸ ἢ βορέου, ὁ δὲ Κρυγῆρος (*Θουκυδ.* Τόμ. Α', β', σελ. 19 ἐκδ. β') εἴκασεν ἢ εὔρου (Πρβ. καὶ Κλασσῆνιον *Θουκυδ.* Τόμ. Γ', σελ. 187).

§ 6. ἀφ' ἐτέρας—ἀμφοτέρας
καὶ

ὥσπερ εἰ—χρησμούς—ὥσπερ οἱ χρησμοί.

Ψελλὸς *Δελτ. Ἑλλην. Ἀλληλ.* 1877, σελ. 128, 2 αὐτὸς ἢ Δύκειος καὶ Στωϊκὴ καὶ Ἀκαδημαϊκὴ, ἢ εἴ τις ἀμφοτέρας αἰτίας τὴν προσωυμίαν εἴληχεν, ὡς ἢ Περιπατητικὴ καὶ Ἐρεκτικὴ ἢ τε Δογματικὴ καὶ Ἐξεταστικὴ καὶ σελ. 128, 8 α^ε Ης διαιρέσεως δόξαις ἑτερογνώμοσι, προστάται τῶν παρ' ἐκάστοις δοξῶν ἄλλοι ἄλλως (Γρ. ἄλλωΝ) ἐπέστησαν, ὧν πάντων ἐπισημότερος Πυθαγόρας ἐγένετο, Θαλῆ μὲν συνακμάσας τῷ Μιλησίῳ, πολὺ δὲ τὴν ἐκείνου σοφίαν διενεγκῶν—Οὗτος ὁ Πυθαγόρας οὐ πάντων ἀποδεικνύειν εἴωθε, τὰ πλείω δέ, ὥσπερ οἱ χρησμοί, ἐκ τῶν στηθῶν ἀναπνεῖν, καὶ τῶν αἰτίων οἱ πλείους τῶν ἐκείνου λόγων ἐστέρηνται».

Ἄτοπώτατα ὁ ἐκδότης ἔγραψεν «ἢ εἴ τις ΔΙ' ἀμφοτέρας αἰτίας τὴν προσωυμίαν εἴληχεν», προχειροτάτης οὔσης τῆς ἀληθοῦς ἀναγνώσεως «ἢ εἴ τις ἀφ' ἐτέρας αἰτίας τὴν προσωυμίαν εἴληχεν».

Προφανές δ' εἶνε, νομίζομεν, ἡ πλημμέλεια τοῦ τε «πολὺ δὲ τὴν ἐκείνου σοφίαν διενεγκῶν», ἀνθ' οὗ ἀναγνωστέον «πολὺ δὲ *ΤΙ* ἐκείνου *σοφία* διενεγκῶν», καὶ τοῦ «οὗτος ὁ Πυθαγόρας οὗ πάντων ἀποδεικνύειν εἴωθε, τὰ πλείω δέ, ὥσπερ οἱ χρῆσμοί, ἐκ τῶν στηθῶν ἀναπνεῖν», ὅπερ μεταβλητέον εἰς τὸ αὐτός ὁ Πυθαγόρας οὐ πάντα ἀποδεικνύειν εἴωθε, τὰ πλείω δὲ ὥσπερ *ΕΙ* χρῆσμοι *ΟΥΣ* ἐκ τῶν στηθῶν ἀναπνεῖν».

Τοῦ χρῆσμοῦ ἀναπνεῖν παρέχει ἡμῖν παράδειγμα καὶ ὁ Φιλόστρατος λέγων σελ. 509 «ἀπ' Αἰσχίνου δ' ἤρξατο θεοφορήτω ὄρμη ἀποσχεδιάζοντος, ὥσπερ οἱ τοὺς χρῆσμοὺς ἀναπνέοντες».

Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι οἱ λόγοι ἢ τὰ διδάγματα τοῦ Πυθαγόρου εἶχον ὁμοιότητα πρὸς τοὺς χρῆσμοὺς ἢ ἦσαν οἰονεὶ χρῆσμοί, πυθόχρηστα παραγγέλματα. Ἰάμβλιχ. περὶ τοῦ Πυθαγ. βίου § 105 «Καὶ εἰ μὴ τις αὐτὰ τὰ σύμβολα ἐκλέξας διαπτύξεις καὶ ἀμώκω ἐξηγήσει περιλάβοι, γελοῖα ἂν καὶ γραῶδη δόξεις τοῖς ἐντυγχάνουσι λήρου τε μεστὰ καὶ ἀδολεσχίας ἐπειδὰν μέντοι κατὰ τὸν τῶν συμβόλων τούτων τρόπον διαπτυχθῆ καὶ φανερὰ καὶ εὐαυγῆ ἀντὶ σκοτεινῶν τοῖς πολλοῖς γένηται, θεοπροπία καὶ χρῆσμοῖς τισι τοῦ Πυθίου ἀναλογεῖ καὶ θαυμαστήν διάνοιαν δαιμονίαν τε ἐπίπνοιαν ἐμποιεῖ τοῖς νενοηκόσι τῶν φιλολόγων». Πρβ. καὶ § 161 «Καὶ τὰς κοινὰς δὴ ἐπιστήμας, ὥσπερ τὴν ἀποδεικτικὴν καὶ τὴν ὀριστικὴν καὶ τὴν διαιρετικὴν, παρέδωκε τοῖς ἀνθρώποις, ὡς ἔστιν ἀπὸ τῶν Πυθαγορικῶν ὑπομνημάτων εἰδέναι. Εἰώθει δὲ καὶ διὰ κομιδῆ βραχυτάτων φωνῶν μυρίαν καὶ πολυσχιδῆ ἔμφασιν συμβολικῶν τρόπων τοῖς γνωρίμοις ἀποφοιδάξιν, ὥσπερ διὰ χειροχρήστων (*) τινῶν λόγων ἢ μικρῶν τοῖς ὄγκοις σπερμάτων ὁ Πύθιος τε καὶ αὐτὴ ἡ φύσις πλήθη ἀνήνυτα καὶ δυσεπινόητα ἐννοιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων ὑποφαίνουσι» καὶ Θεοδώρητ. Λόγ. Α' «Πυθαγόρας—νόμον ἐτεθείκει τοῖς φοι-

(*) Ἀντὶ τοῦ χειροχρήστων ὁ μὲν Τούπιος ἀνέγνω ἱεροχρήστων μεταβαλὼν καὶ τὸ λόγων εἰς τὸ λογίων, ὁ δὲ Κουστῆρος πυθοχρήστων. Πρβ. καὶ Βυτιεμβάχιον Πλουτ. Ἡθικ. Τόμ. Γ', σελ. 772.

τηταῖς πενταετῆ χρόνον σιγὴν ἄγειν καὶ μόνον ἐπέχειν τῷ λόγῳ τὰς ἀκοάς, ἵνα ἀναμφισβητήτως καὶ ἀμαχῆτως δέχονται τὰ λεγόμενα πιστεύοντες οὕτως ἔχειν καὶ μὴ πολυπραγμονοῦντες ὡς ἐνδοιάζοντες. Τῷ τοι καὶ οἱ ἐκείνον διαδεξάμενοι, εἴ τις ἐπήτησε (Γρ. ἈΠήτησε) τῶν λεγομένων ἀπόδειξιν, αὐτὸς ἔφα λέγειν εἰώθεσαν πάσης ἀποδείξεως ἰσχυροτέραν καὶ εἶναι νομίζοντες καὶ ἔχειν κελεύοντες τὴν Πυθαγόρου φωνήν», κτλ. (*)

Τὸ ὡσπερεῖ, ᾧ φέρονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὅμοια τὸ ὠσεὶ καὶ ὠσαεὶ καὶ ὡσπεραεὶ καὶ καθαπεραεὶ καὶ οἰοεὶ, μετέπεσε κατ' ἐσφαλμένην ἀνάγνωσιν εἰς τὸ ὡσπερ οἱ καὶ παρὰ Θεοφράστῳ π. Φυτ. Ἱστορ. Ε', δ', 5 «ἐντίκτει γὰρ ὡσπερ καὶ τοῖς δένδροις ὁ κεράστης καλούμενος, ὅταν τιτράνη (Γρ. τετρανή) καὶ κοιλάνη περιστραφεῖς, ὡσπερ οἱ μυόχοδοι». Γραπτέον ὡσπερεὶ μυόχοδα. Ὁ Οὐῖμμῆρος ἐξέδωκεν αὐταν τιτράνη καὶ κοιλάνη περιστραφεῖς ὡσπερεὶ μυοδόχον».

Ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας σελίδι, ἐν ἧ κεῖνται αἱ παρατεθεῖσαι ῥήσεις, ἀναγινώσκειται καὶ (στίχ. 28) «Ἄλλ' Ἕλληνες μὲν διττὸν γένος τῶν ὄντων ὑποστησάμενοι, ὑπερφύεις τε καὶ φυσικόν, τὴν μὲν περὶ τὸ πρῶτον στρεφομένην παιδείαν τελευταίαν καὶ φυσικὴν, τὰ δ' ἐναντία μεσότητι καταδεῖν εἰωθότες αἰετὴν μαθηματικὴν οὐσίαν μεταξὺ τούτων τιθέασιν», ὅπερ οὐδεὶς δύναται νὰ νοήσῃ, ἂν μὴ ἀναπληρωθῇ οὕτω πως «τὴν μὲν περὶ τὸ πρῶτον στρεφομένην παιδείαν (πρώτην καὶ ὑπερφυῖ καλοῦσι φιλοσοφίαν, τὴν δὲ περὶ τὸ δευτέρον) τελευταίαν καὶ φυσικὴν».

§ 7. ἔχεις—ἔχειν.

Γαλλν. Τόμ. ΙΘ', σελ. 21 «Ἐπεὶ δ' οὐκ ἐπειθόμην—οἰηθέντες οἱ βάσκανοι ἔχειν ἐξελεγχθῆναί με φοβούμενον, οὐ καταφρονούντα τῆς φλυαρίας αὐτῶν, προσποιεῖσθαι μεγαλοφροσύνην οὐδὲ τοῦ σχώπτειν ἀπέχοντο καθ' ἐκάστην ἡμέραν εἰς τὸ τῆς Εἰρήνης τέμενος ἀφικνούμενοι».

(*) Ἴδε Ποιτῆρον Κ λ ή μ. Ἀ λ' ε ζ. Τόμ. Δ', σελ. 239 Δινδ.

Τὸ παντελῶς ἀνάρμοστον ἀπαρέμφατον ἔχει Ν μετατυπωτέον εἰς τὸ ὄνομα ἔχει Σ· «οἰηθέντες οἱ βάσκανοι ἔχεις ἐξελεγχθῆναι με φοβούμενον, κτέ.».

Οἱ λίαν πονηροὶ καὶ μοχθηροὶ καὶ κακεντρεχεῖς ἄνθρωποι, οἵτινες κακὰ αἰεὶ τοῖς ἄλλοις μηχανῶνται καὶ παρασκευάζουσιν ἢ ἐπιβουλεύουσι καὶ ἐπηρεάζουσι, προσφυστάτα παραβάλλονται πρὸς τοὺς ἔχεις ἢ καὶ ὀνομάζονται ἔχεις, οἷον Δημοσθέν. (ἢ Ὑπερείδ.) σελ. 786, 52 ἀλλὰ πορεύεται διὰ τῆς ἀγορᾶς, ὥσπερ ἔχεις ἢ σκορπίος, ἠρκῶς τὸ κέντρον, ἄττων δεῦρο κάκεισε, σκοπῶν τίνι συμφορὰν ἢ βλασφημίαν ἢ κακὸν τι προστριψάμενος καὶ καταστήσας εἰς φόβον ἀργύριον εἰσπράξεται» καὶ σελ. 799, 96 αὐτὸν αὐτὸν τοίνυν τρόπον, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ὅταν συκοφάντην καὶ πικρὸν καὶ ἔχειν τὴν φύσιν ἄνθρωπον ἴδητε, μὴ πόθ' ἕκαστον ὑμῶν δῆξεται περιμένετε, ἀλλ' ὁ προστυχῶν αἰεὶ τιμωρησάσθω». Πρὸς καὶ Ἀρποκρατ. Ἀ' Ἀργᾶς:—Τιμαχίδας δὲ ὁ Ῥόδιος οὐ κατὰ γλῶτταν καλεῖσθαι τὸν ὄφιν ἀργᾶν φησιν, ἀλλὰ γένος τι εἶναι ὄφρα τοὺς Ἀργᾶς. Λέγεσθαι οὖν εἰκὸς τὸν Δημοσθένην, ἐπιτροπῆς τοῖς ἐπιτρόποις δίκας λαγχάνοντα, ὄφιν διὰ τὸ θηριῶδες. Καὶ αὐτὸς τοὺς τοιούτους ὄφρα εἰκάζει ἐν τῷ κατ' Ἀριστογείτονος» (*) καὶ «Παρεῖαι ὄφεις:—Ὁ δὲ Ὑπερείδης ἐν τῷ κατὰ Δημάδου γράφει ταυτί· εἶναι δὲ τοὺς ῥήτορας ὁμοίους τοῖς ὄφρα· τοὺς τε γὰρ ὄφεις μισητοὺς μὲν εἶναι πάντας, τῶν δὲ ὄφρα αὐτῶν τοὺς μὲν ἔχεις τοὺς ἀνθρώπους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ παρείας αὐτοὺς τοὺς ἔχεις κατεσθίειν». Ἔτι δὲ Θεόφραστ. Χαρακτ. Α' «τὰ δὴ τῶν ἡθῶν μὴ ἀπλᾶ ἀλλ' ἐπίβουλα φυλάττεσθαι μᾶλλον δεῖ ἢ τοὺς ἔχεις».

Φέρεται δὲ καὶ ἐν ταῖς Ἐπικτήτου Διατριβαῖς Α', κη', 9 «τί οὖν χαλεπαίνεις αὐτῇ ὅτι πεπλάνηται ἢ ταλαίπωρος περὶ τῶν μεγίστων καὶ ἔχεις ἀντὶ ἀνθρώπου γέγονεν;» καὶ Α', α', 127 «ἐκεῖνος δὲ βλαπτόμενός ἐστιν, ὁ τὰ οἰκτρότατα πάσχων καὶ αἰσχιστα, ὁ ἀντὶ ἀνθρώπου λύκος γινόμενος ἢ ἔχεις ἢ σφῆξ;»

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον παραλαμβάνεται καὶ τὸ ἔχιδνα,

(*) Ἴδε Δινδόρφιον Ἀρποκρατ. Τόμ. Α', σελ. 54.

οἷον Δίσχυλ. Χοηφ. 248 «θανόντος ἐν πλεκταῖσι καὶ σπειρά-
μασι δεινῆς ἐχίδνης» καὶ Εὐριπίδ. Ἰων. 1262 «οἷαν ἐχιδναν
τήνδ' ἔφυσας». Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Ἀντιγ. 523 «ἦ κατ' οἶκον ὡς
ἐχιδν' ὑφειμένη λήθουσά μ' ἐξέπινες». Οὐδενὶ δ' ἄγνωστον ὑπάρ-
χει τὸ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀπαντῶν γεννήματα ἐχιδνῶν
(Ματθ. Γ', 7. ΙΒ', 34. ΚΓ', 33. Λουκ. Γ', 7).

Ὡς δ' ὁ Γαληνὸς εἶπεν οἱ βάσκαροι ἔχεις, οὕτως ὁ Ἀλικαρ-
νασσεὺς Διονύσιος ἡ βάσκαρος Ἐρινύς, οἷον Ῥωμ. Ἀρχ. σελ.
1868 «ἔως ἂν ἦδε ἡ βάσκαρος Ἐρινὺς καὶ φαγέδαινα ἐγκαθη-
μένη πάντα σήπη καὶ διαφθείρη τὰ καλά».

§ 8. ἄλλ' ἄττα εἶδη—ἄλλα τὰ εἶδη
καὶ

ἀνωφελῆ ἄττα—ἀνωφελῆ καὶ ἄγη.

Φίλων Τόμ. Β', σελ. 288 «ὥσπερ ἂν εἴ τις σωρὸν ποιήσει
κριθᾶς καὶ πυρούς καὶ ὀρόβους καὶ ἄλλα τὰ εἶδη τῶν σπαρτῶν
εἰς τὸ αὐτὸ εἰσενεγκῶν» καὶ Θεμιστ. σελ. 391, 23 «οὐδὲ γὰρ
τοῖς αὐληταῖς ὅτι ἐν κοινῷ ἄδουσιν ἐπιτιμῶμεν οὐδὲ τοῖς ῥήτορ-
σιν ὅτι ἐν κοινῷ ῥητορεύουσιν, ἀλλ' ὅτι ἀνωφελῆ καὶ ἄγη πρὸς
ἀρετὴν οἱ μὲν ἄδουσιν οἱ δὲ λέγουσιν».

Ὁ Φίλων ἔγραψεν ἀναμφιλόγως «καὶ ἄλλ' ἄττα εἶδη τῶν
σπαρτῶν», ὡς ἐν Τόμ. Δ', σελ. 303 «καὶ μυρία ἄλλ' ἄττα πα-
ρατηρήσαντες». Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 100 «ἐκάστη μικρὰ
ἄττα τῶν ἐν τῇ φύσει παρεσπάσατο» καὶ Τόμ. Β', σελ. 163
«καὶ ἔτερα ἄττα ἐν ποσὶ τιθέντες» καὶ σελ. 305 «καὶ ἄλλα
ἄττα τῶν ἀτιμοτέρων» καὶ σελ. 312 «καὶ ἀποτρώγουσι ῥίνας,
ῶτα, δακτύλους, ἔτερ' ἄττα μέρη τοῦ σώματος». Κακῶς ἐν
Τόμ. Γ', σελ. 117 φέρεται «ὅποια ἄττα τὴν φύσιν ἐστίν» ἀντὶ
τοῦ ἄττα, ὡς ἐν τοῖς Ἰπποκρατεῖσι Τόμ. Β', σελ. 459 «ὀκοῖα
ἄσσα ἐργάζεται ἐν τῷ σώματι» ἀντὶ τοῦ ἄσσα. Πρβ. Ὀδ. Τ,
218 :

εἰπέ μοι ὅποιοι ἄσσα περὶ χροῖ εἴματα ἔστο.

Παρά τῷ Θεμιστίῳ ὁ μὲν Πετᾶβιος εἶκασεν «ἀλλ' ὅτι ἂ μὴ

ἠνωφελῆ μηδ' ἄγη πρὸς ἀρετὴν», ὁ δὲ Ἰακώβιος «ἀλλ' ὅτι ἠνωφελῆ καὶ ἀχρεῖα πρὸς ἀρετὴν». Δύναται δέ τις νὰ τοπάσῃ καὶ «ἀλλ' ὅτι ἠνωφελῆ καὶ ἀργὰ πρὸς ἀρετὴν».

Ἄλλ' ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἀποκαθίσταται ἡ γνησίᾳ γραφῇ, ἂν μεταβληθῇ τὸ ῥῆμα ἄγη εἰς τὴν ἀντωνυμίαν ἄττα, ἐκβληθῇ δ' ὁ σύνδεσμος ΚΑΙ ὡς ὑπὸ ξένης χειρὸς παρεγκείμενος· «ἀλλ' ὅτι ἠνωφελῆ ἄττα πρὸς ἀρετὴν οἱ μὲν ἄδουσιν οἱ δὲ λέγουσιν». Πρβ. Ἄριστοτ. Ζῳ. Ἰστορ. Δ', α', 12 «ἔχουσι δὲ καὶ τριχῶδη ἄττα ἐν τῷ σώματι» καὶ δ', 15 «ὑποκάτω δὲ τούτων τὸ στόμα καὶ περὶ αὐτὸ καθαπερὶ τριχῶδη ἄττα πλειῶν» καὶ Ε', η', 1 «οἶον τῶν τ' ἐνούδρων γένη ἄττα καὶ τῶν πτηνῶν», κτλ.

Ποιεῖται δ' ὁ Θεμιστίος πολλάκις χρῆσιν τῆς ἀντωνυμίας ἄττα λέγων σελ. 2, 4 «σμικρὰ ἄττα δύναται». σελ. 285, 25 «ἐπαπειλεῖ δεινὰ ἄττα με ἐργάσασθαι καὶ ἀνήκεστα». σελ. 301, 9 «καὶ τὰ τοιαῦτα ἄττα ἀτεχνῶς σκοτεινὰ—ῥήματα τῆς Ἄριστοτέλους διαλεκτικῆς». σελ. 303, 6 «εἰς δουρικὰ ἄττα διακονήματα». σελ. 306, 19 «ἀπέδειξας δὲ καὶ φαρμάκια ἄττα συγκείμενα κτέ.». σελ. 307, 7 «συγγράμματα ἄττα σοι πεποίηται σμικρὰ ἢ μεγάλα κτέ.» σελ. 308, 21 «καὶ τοιαῦτα ἄττα μορμουλουεῖα». σελ. 325, 11 «συνελεξάμην ἐμαυτῷ πολλὰ ἄττα βασανιστήρια». σελ. 326, 26 «ὅσα τέ ἐστί καὶ ὅποια ἄττα γνωρίσματα». σελ. 330, 24 «θηρία μὲν γὰρ καὶ ἰχθύς ἄλλα ἄττα δελεάσματα προδεικνύοντες αἰροῦσιν». σελ. 330, 34 «τὰ δὲ καθ' ἕκαστα ἄγκιστρα τῆς θήρας ὅποια ἄττα ἐστί λέγωμεν ἐφεξῆς». σελ. 335, 32 «προστιθέμενοι δὲ φάρμακα ἄττα οὐ ξὺν ἀλγηδόνι τὸ πάθος ἰῶνται». σελ. 355, 26 «ἐμοὶ νέφοντι συγγράμματα ἄττα πεποίηται». σελ. 395, 31 «ὡς μικρὰ ἄττα καὶ ὀλίγου ἄξια εἰς τὴν τέχνην πορισάμενους».

Ὁ Κόβητος ἀποδοκιμάζων τὴν ἄνευ ἐκθλίψεως ἐκφορὰν τῆς πρὸ τοῦ ἄττα κειμένης λέξεως γράφει (*Μνημοσ.* 1862, σελ. 222) «Delectat eum imprimis Atticum et Platonicum ἄττα, sed in eo usu peccant librarii elisam more Attico vocalem ingrate suppletentes, veluti p. 2 A. σμικρὰ ἄττα, p. 249 A. δουρικὰ ἄττα, p. 266 C. πολλὰ ἄττα, p.

267 Δ. ὁποῖα ἄττα, p. 271 C. ἄλλα ἄττα, et passim ali-
bi, quum perpetua fuerit in talibus elisio πόλλ' ἄττα,
ὀλίγ' ἄττα, ἄλλ' ἄττα cet. Nonnumquam scribae peccant
etiam in Platone, sed in Themistii libris perpetuus is
error est nusquam tolerandus».

Εὐρίσκεται δ' ὅμως παρὰ τῷ Θεμιστίῳ καὶ τὸ κατ' ἔκθλιψιν
προενηνεγμένον ἄλλ' ἄττα ἐν σελ. 416, 15 καὶ 417, 6 καὶ
442, 18 καὶ 443, 10. Ἀκριβέστατα περὶ τῆς προκειμένης
χρήσεως θὰ διαλάβωμεν ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Ὀλίγοι δ' ἴσως ἀγνοοῦσιν ὅτι ἡ ἀντωνυμία ἄττα εἶνε μία
τῶν Ἀττικωτάτων ἐκείνων λέξεων, αἷς λίαν ἡσμένυζον οἱ Ἀτ-
τικισταὶ κοσμοῦντες ἐκάστοτε καὶ καλλωπίζοντες τὸν λόγον δι'
αὐτῶν. Λουκιαν. Ῥητ. Διδασκ. 16 «ἔπειτα δὲ πεντεκαίδεκά
που ἢ οὐ πλείω γε τῶν εἴκοσιν Ἀττικά ὀνόματα ἐκλέξας ποθὲν
καὶ ταῦτα ἀκριβῶς ἐκμελετήσας πρόχειρα ἐπ' ἄκρας τῆς γλώτ-
της ἔχε, τὸ ἄττα καὶ κᾶτα καὶ μῶν καὶ ἀμργέπη καὶ λῶστε καὶ
τὰ τοιαῦτα, καὶ ἐν ἅπαντι λόγῳ καθάπερ τι ἥδυσμα ἐπίπαττε
αὐτῶν» καὶ 18 «καὶ ἐπὶ πᾶσι τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ὀνόματα ἐπιπο-
λαζέτω καὶ ἐπανθείτω καὶ συνεχῆς (ἔστω) τὸ ἄττα καὶ τὸ δή-
πουθεν, κἂν μηδὲν αὐτῶν δέη» [καλὰ γάρ ἐστι καὶ εἰκῆ λεγόμε-
να] καὶ 20 «οἱ πολλοὶ δὲ τὸ σχῆμα καὶ φωνὴν καὶ βᾶδισμα καὶ
περίπατον καὶ μέλος καὶ κρηπίδα καὶ τὸ ἄττα σου ἐκεῖνο τεθή-
πασιν» καὶ Λεξιφάν. 21 «Ἀρξαι δὴ ἐμεῖν. Βαβαί. Πρῶτον τουτί
τὸ μῶν, εἶτα μετ' αὐτὸ ἐξελήλυθε τὸ κᾶτα, εἶτα ἐπ' αὐτοῖς τὸ
ἦ δ' ὅς καὶ ἀμργέπη καὶ λῶστε καὶ δήπουθεν καὶ συνεχῆς τὸ
ἄττα». Πρβ. καὶ Θεμιστ. σελ. 308, 27 «ἀλλ' εὖ μάλα ἀνακυ-
κλήσας τὸ δήπουθεν καὶ τὸ κᾶπειτα καὶ τῷ Διοσκόρῳ οἰχίσεται
ἀποτρέχων καταγελάσας σου πλατὺ τῆς ἀμαθίας καὶ νωθείας».

Πολλάκις δὲ παρεφθάρη ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων ἡ ἀντωνυμία
ΑΤΤΑ καὶ κατ' ἔκθλιψιν ΑΤΤ' μεταβληθεῖσα εἰς τὸ ΑΤΕ, ΑΓΕ,
ΑΤΙ, ΑΓ', ΑΓ', καθὰ παρετήρησεν ὁ πολὺς Κόβητος Nov. Lect.
σελ. 153 καὶ 279 (Πρβ. καὶ Πόρσωνος *Tracts and Miscel-
laneous Criticisms* σελ. 390 καὶ Δαθησίου *Miscellanea Cri-
tica* σελ. 550 Κιδδ.).

Ὡς δὲ μετέπεσε τὸ ΑΤΤΑ εἰς τὸ ΑΓΕ, οὕτως ἠδύνατο νὰ μεταπέσῃ καὶ εἰς τὸ ΑΓΗ. Συχνοτάτη εἶνε ἐν τοῖς ἀντιγράφοις ἡ σύγχυσις τοῦ Τ καὶ Γ (Πρβ. Μέρ. Τέταρτ. § 5), εὐρίσκεται δ' ἐνίοτε καὶ ἡ τοῦ ΤΤ καὶ Γ καὶ ἡ τοῦ ΓΓ καὶ Τ, οἷον

προσάΤΤειν—*προσάΓειν*. Ἐφορ. ἀποσπ. 27 «σχεδὸν γὰρ ἐφ' ἅπασιν αὐτοῖς *προσάγειν* ὁ θεὸς εἶωθεν Ἀχελῷω θύειν». Ἰν' ἀποβῆ καταληπτὴ ἡ ῥῆσις αὕτη, ἀναγκαίως ἔχει νὰ μετατυπωθῆ τὸ *προσάΓειν* εἰς τὸ *προσάΤΤειν*.

ἄΓωσιν—*ἄΤΤωσιν*—*ΤάΤΤωσιν*. Ἰαμβλίχ. περὶ τοῦ Πυθαγορ. βίου § 2 «παρακαλέσαντες τοὺς θεοὺς ἡγεμόνας καὶ ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς ἑαυτοὺς καὶ τὸν λόγον ἐπώμεθα ἢ ἂν τάττωσιν». Ὁ ἐν Φλωρεντία κωδιξ ἔχει *ἄττωσιν*. Ἡ ἀληθὴς γραφή εἶνε «ἐπώμεθα ἢ ἂν ἄγωσιν», ὡς ἐν τῷ Φαίδρω τοῦ Πλάτωνος σελ. 237, δ' «ἡμῶν ἐν ἐκάστῳ δύο τινέ εἶστον ἰδέα ἄρχοντε καὶ ἄγοντε, οἷν ἐπώμεθα ἢ ἂν ἄγητον». Φέρεται δ' ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι τοῦ Ἰαμβλίχου § 15 καὶ «κατὰ τὸν πλοῦν ἐγκρατῶς αὐτοῦ καὶ σεμνῶς ἀκολούθως τε τῇ συντροφῷ ἐπιτηδεύσει διατάττοντος», ὕπερ ὀρθῶς ὁ Κουστῆρος μετέγραψε *διάγοντος* (Ἰδε Κόβητον *Collect. Crit.* σελ. 307 καὶ 310).

στραΓΓεύομαι—*στραΓεύομαι*, *στραΓΓεύεσθαι*—*στραΓεύεσθαι*, κτλ. Ἰδε Βαλκενάριον *Παρατηρ. εἰς Ἀμμῶν*. σελ. 130 κέξ. Ἀλβερτον *Ἠσύχ.* Τόμ. Α', σελ. 1169 καὶ Τόμ. Β', σελ. 260 καὶ 407 καὶ 1276 καὶ Βεκκῆρον *Ἀριστοφ.* Τόμ. Γ', σελ. 13 καὶ 285.

ἄΓελεῖην—*ἄΓΓελεῖην*. Ἡρόδ. Α', 54 «Δελφοὶ δὲ ἀντὶ τούτων ἔδσαν Κροίσῳ καὶ Λυδοῖσι προμαντήην καὶ ἀτελεῖην καὶ προεδρίην». Ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φέρεται καὶ *ἄΓελεῖην* καὶ *ἄΓΓελεῖην*.

§ 9. σκορδιναῖσθαι—σκοτοδιναῖσθαι.

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', α, σελ. 168 «Ἀλλὰ καὶ τὸ χασμαῖσθαι, καθάπερ καὶ σκοτοδιναῖσθαι, περιεχομένης τινὸς ἐν τοῖς μυσί, δι' ὧν καὶ αἱ κατὰ προαίρεσιν γίνονται κινήσεις, ἧτοι ὑγρότητος πνευματώδους ἢ πνεύματος ἀτμώδους, γίνεσθαι δέδεικται».

Ούτε ὁ τύπος σκοροδιᾶσθαι ἀντὶ τοῦ σκοροδιᾶν (ἢ σκοροδιεῖν) εἶνε Ἑλληνικὸς οὔτε ἀρμόζει τὸ παράπαν ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἢ ἔννοια τῆς σκοροδιᾶς. Ὁ Γαληνὸς ἔγραψεν ἀναμφηρίτως «καθάπερ καὶ τὸ σκοροδιᾶσθαι», οὐπερ καὶ ἀλλαχοῦ ποιεῖται χρῆσιν συνεκφέρων αὐτὸ μετὰ τοῦ χασμᾶσθαι, οἷον Τόμ. Ζ', σελ. 59 «καθάπερ ἐπὶ τοῦ σκοροδιᾶσθαι καὶ χασμᾶσθαι καὶ πτάρνυσθαι καὶ βήττειν» καὶ σελ. 940 «χασμῶνται γὰρ καὶ σκοροδιῶνται συνεχῶς, ἀτμῶδους τινὸς καὶ παχείος πνεύματος ἐν τῷ μυῶδει γένει κατελιημένου» (Πρβ. καὶ σελ. 941) καὶ Τόμ. ΙΖ', α, σελ. 417 «ἀτμῶδους τινὸς καὶ παχείος πνεύματος ἐν τῷ μυῶδει γένει κατελιημένου, χασμῶνται οἱ ἄνθρωποι καὶ σκοροδιῶνται καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς ἐκπνεοῦσι». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 130 «Σκοροδιᾶσθαι: διατείνεσθαι καὶ μάλιστα μετὰ χάσμης».

Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Β', σελ. 805 «καὶ βρυγμὸς ἔχη καὶ σκοροδιῆται καὶ χασμᾶται» καὶ ἐν ἀποσπασμασι τοῦ Ῥούφου παρ' Ὀρειβασ. Τόμ. Γ', σελ. 87 «εἰκὸς δὲ καὶ εἰλιγγιάσαι (Γρ. ἰλιγγιάσαι) καὶ πᾶν τὸ σῶμα σκοροδιηθῆναι καὶ φρικῶδες καὶ κοπῶδες γενέσθαι». Σχολ. σελ. 682, 7 «Σκοροδιᾶσθαι ἔστι τὸ διατείνεσθαι τὸ σῶμα καὶ μάλιστα μετὰ χάσμης».

Ἐκ τῶν Ἀττικῶν μόνος ὁ Ἀριστοφάνης παρέχει ἡμῖν παραδείγματα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥήματος λέγων Ἀχαρν. 30 «στένω, κέχηνα, σκοροδιῶμαι, πέρδομαι» καὶ Σφηξ. 641 «ὡς οὗτος ἤδη σκοροδιᾶται κᾶστιν οὐκ ἐν αὐτοῦ» καὶ Βατρ. 922 «τί σκοροδιᾶ καὶ δυσφορεῖς;». Πρβ. καὶ Λουκιαν. Λεξιφάν. 21 «οὐπω τὸ ἵκταρ ἐμήμεκας οὐδὲ τὸ σκοροδιᾶσθαι οὐδὲ τὸ τευτάζεσθαι οὐδὲ τὸ σκύλλεσθαι».

Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου ἀναγινώσκεται Ε', 168 «τὸ δὲ μετὰ χάσμη ἀποτείνειν ἑαυτὸν σκοροδιᾶσθαι λέγουσιν», παρὰ δὲ τῷ Μοίριδι σελ. 342 «Σκοροδιᾶσθαι Ἀττικῶς, διατείνεσθαι Ἑλληνικῶς». Πρβ. καὶ Φώτ. Λεξ. 524, 21 «Σκοροδιᾶσθαι: τὸ παρὰ φύσιν ἀποτείνειν τὰ μέλη μετὰ τοῦ χασμᾶσθαι διακλώμενον» καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 30 «Σκοροδι-

νασθαί φασι κυρίως ἐπὶ τῶν κυνῶν τῶν ἐξ ὕπνου ἀνισταμένων ὅταν τὰ μέλη καὶ ὄλους αὐτοὺς διατείνωσι. *Σκορδινᾶσθαι* οὖν ἐστὶ τὸ ἀνακλᾶσθαι μετὰ χάσμης, γίνεται δὲ ἀπὸ ἀλογίας τοῦ τοιοῦτου» καὶ Σφ. 642 καὶ Βατρ. 922 «Οὕτως ἔλεγον τὸ παρά φύσιν τὰ μέλη ἐκτείνειν, *σκορδινᾶσθαι*. Γίνεται δὲ περὶ τοὺς ἐγειρομένους ἐξ ὕπνου, ὅταν χασμῶδεις ὄντες ἐκτείνωσι τὰ μέλη ὕπερ συμβαίνει καὶ περὶ τοὺς ἄλλως πως βασανιζομένους καὶ διαστρεφομένους τὰ μέλη». Ἔτι δὲ Ἑσυχ. λ. *σκορδινᾶσθαι* καὶ Σουίδ. λ. *σκορδινᾶσθαι* καὶ λ. *σκορδινῶμαι* καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 719, 10.

Παρ' Ἑσυχίῳ κεῖται καὶ α' *Ἐσκορδινῆθη*: ἐχασμήσατο». Ἐναγινώσκειται δ' ἐν τῷ κώδικι αὐτοῦ καὶ α' *Ἀσκορδινῶτος*: ἀσάλευτος, μὴ κινῶν τὰ μέλη· *σκορδινᾶσθαι* γὰρ λέγουσι τὸ παρά φύσιν (τὰ μέλη) ἐκτείνειν, ὅπερ γίνεται παρά τοῖς ἐγειρομένοις ἐξ ὕπνου», ὡς καὶ ἐν τοῖς Βεκκῆρου Ἐνεκδότοις σελ. 452, 25. Ἀλλὰ μεταγραπτέον πάντως *Ἀσκορδινῆτος*· διότι τοῦ ῥήματος ὄντος *σκορδινᾶσθαι-ῶμαι*, ἀδύνατον ἀποβαίνει νὰ ὑπάρχῃ ἐπίθετον *Ἀσκορδινῶτος*. Ὁ Πειρσῶν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Μοίριδος σελ. 343 μετέβαλε καὶ τὸ *παρὰ τοῖς ἐγειρομένοις* εἰς τὸ *περὶ τοὺς ἐγειρομένους*.

Ὄνόματα ἐκ τοῦ *σκορδινῶμαι* παρηγμένα εἶνε τὸ *σκορδίνημα* καὶ *σκορδινησμός*, ὧν ἀμφοτέρων γίνεται χρῆσις ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις, οἷον Τόμ. Α', σελ. 484 «βήξ, πταρμός, *σκορδίνημα*, ἔρευξις, φύσα» καὶ σελ. 589 «ιδρῶτες, κνησμοί, *σκορδινησμοὶ* καὶ ὅσα τοιαῦτα». Ἐρωτιαν. σελ. 82, 1 «*Κορδίνημα*: γράφεται καὶ *σκορδίνημα*· *καρηθαρίαν* δὲ σημαίνει παρὰ τὸ τὸ κᾶρα δινεῖσθαι, ὡς καὶ Ἀριστοφάνης ἐν Ἀχαρνεῦσι» καὶ σελ. 114, 13 «*Σκορδίνημα*: γράφεται καὶ *κορδίνημα*· οὕτω δὲ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι τὸ *καρηθαρεῖν*, ὡς καὶ Ἀριστοφάνης» Πρβ. καὶ Γρηγόρ. Κορ. σελ. 553 Σχ.

Ἡ κοινῶς φερομένη ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις γραφὴ *σκορδινιασμοί* εἶνε ἀποπτωτάτη. Ἐν τοῖς τοῦ Γαληνοῦ Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 241 ἀναγινώσκειται «ιδρῶτες, κνησμοί, *σκορδινισμοὶ* καὶ ὅσα τοιαῦτα», ὡς καὶ ἐν σελ. 242 «εἴτ' ἐφεξῆς ιδρῶτων τε καὶ κνη-

σμῶν καὶ σκορδινΙσμῶν» καὶ ἐν σελ. 244 «περὶ τε τὴν τῶν ἰδρώτων ἔκκρισιν καὶ κνησμούς καὶ σκορδινΙσμούς» καὶ ἐν σελ. 245 «ὁ δὲ σκορδινΙσμός τοιοῦτον μὲν ἔστι σύμπτωμα κατὰ πάντας οἴμαι τοὺς μῦς, οἷόνπερ ἐπὶ τῆς χάσμη γίνεται μόνις τοῖς τὴν κάτω γένυν» καὶ ἐν σελ. 240 «καθάπερ γε καὶ ὁ λυγμός καὶ χάσμη καὶ σκορδινΙσμός». Καὶ ἀλλαγῆ δὲ τῶν τοῦ Γαληνοῦ συγγραμμάτων διὰ τοῦ Ι εὐρίσκεται προσηνεγμένον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα. Ἴδε Τόμ. Ζ', σελ. 147 καὶ 148 καὶ 196 καὶ Τόμ. Θ', σελ. 476 καὶ Τόμ. ΙΖ', α, σελ. 396 καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 514. Πρβ. καὶ Ὁρειβάσ. Τόμ. Γ', σελ. 208, 2 καὶ 9.

Ἄλλ' ἡ ὀρθὴ ἐκφορὰ εἶνε σκορδινΗσμός καὶ σκορδινΗσμοὶ διὰ τοῦ Η διότι τὰ εἰς ΣΜΟΣ περατούμενα ὀνόματα, ἐὰν παράγωνται ἐκ ῥημάτων τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συζυγίας τῶν περισπωμένων, γράφονται ἐν τῇ παραληγούσῃ διὰ τοῦ Η, οὐχὶ διὰ τοῦ Ι, οἷον

ἀγαπησμός ἐκ τοῦ ἀγαπῶ,
κροτησμός ἐκ τοῦ κροτῶ,
λοιδορησμός ἐκ τοῦ λοιδορῶ,
ρουθετησμός ἐκ τοῦ ρουθετῶ,
ὄρχησμός ἐκ τοῦ ὄρχοῦμαι (Πρβ. καὶ ὄρχηστῆς),
πατησμός ἐκ τοῦ πατῶ,
σκαριφισμός ἐκ τοῦ σκαριφῶμαι,
χρησμός ἐκ τοῦ χρῶ.

Ὅμοια τούτοις εἶνε τὸ ὀδαξισμός καὶ τὸ μελλισμός καὶ τὸ μαχησμός, οὗ ποιεῖται μνεῖαν καὶ ὁ Εὐστάθιος λέγων σελ. 1702, 9 «καθὰ καὶ ὁ βρυχησμός, ὡς μαχησμός, καὶ τροπῆ ὁμοίᾳ βρυχησμός». Ἐν τοῖς Βεκκῆρου Ἀνεκδότοις σελ. 447, 19 φέρεται καὶ «Ἀρτησμός: ἀνακρεμασμός». Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ Ἑρμαννὸς ἔγραψε βλαστησμός παρ' Αἰσχύλῳ Ἑπτ. 12 παραβάλλων τὸν τύπον βλαστησμός πρὸς τὸν ὄρχησμός, πατησμός, κτλ. (Τόμ. Β', σελ. 269).

Πλημμελῶς ἔχει ἡ γραφὴ ἀγαπισμός, ρουθεισμός, ὀδαξισμός, σκαριφισμός, κτλ. (Πρβ. Βεργλῆρον Ἀλκίφρ. σελ. 209 Σειλ. καὶ Λοβέκκιον Φρυν. σελ. 510 κέξ. καὶ Μεινέκιον

Μεν. καὶ Φιλ. Λειψ. σελ. 157). Λέγεται δ' οὐ μόνον *σκαριφησμός* ἀλλὰ καὶ *σκαριφηθμός*, ὡς *Νουμῆν. παρ' Εὐσεβ. Προπ. Εὐαγγ. ΙΔ', ἐ, 4* «αὐτοὶ γὰρ οὗτοι τοὺς ἐτέρους ὑπερβαλλόμενοι τῆ τε πολυπραγμοσύνη τοῖς τε *σκαριφηθμοῖς ἐπετίμων θάττον*». *Πρβ. ὄρχησμός καὶ ὄρχηθμός, κτλ.* Ἔτι δὲ *βληχηθμός, βρυχηθμός, ἰνηθμός, κληθμός, κνυζηθμός, κυκηθμός, μηκηθμός, μυκηθμός, ὄγκηθμός, πηδηθμός, κτλ.* (*Πρβ. Βαλκενάριον Ἐπιστ. πρὸς Ροιβῆρον σελ. 43 καὶ Λοβέκκιον Φρον. σελ. 511 καὶ Παραλειπ. σελ. 397*).

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ σελ. 444, 52 ἀναγινώσκεται «Ἐκ τοῦ θελήσω γίνεται θελησμός καὶ ἀποβολῇ τοῦ Σ θεληθμός, ὡς μελήσω μελησμός καὶ μεληθμός». Ἀλλὰ παρ' οὐδενὶ τῶν παλαιῶν οὔτε τὸ *μελησμός* εὐρέθη οὔτε τὸ *ναυαγησμός* καὶ *ξυρησμός* καὶ *αὐλησμός*, ἅτινα μνημονεύει ὁ Ψευδορωδιανὸς ἐν τοῖς Ἐπιμερισμοῖς γράφων σελ. 179 «Τὰ διὰ τοῦ ΙΣΜΟΣ ὀξύτονα διὰ τοῦ ἰῶτα γράφονται, ὅσα ἀπὸ τῶν διὰ τοῦ ΙΖΩ ῥημάτων γίνονται—Ἐῖ δὲ ἀπὸ περισπωμένων ῥημάτων γίνονται, διὰ τοῦ ἦτα γράφονται, ὅσον *ναυαγῶ ναυαγήσω ναυαγησμός, λοιδορῶ λοιδορήσω λοιδορησμός, ξυρῶ ξυρήσω ξυρησμός, μαχῶ μαχήσω μαχησμός, τεμαχισμός* δὲ ἰῶτα· *ὄρχῶ ὄρχήσω ὄρχησμός, εμπρησμός* ἐκ τοῦ πρήθω, *κνησμός* ἐκ τοῦ κνήθω· *χρησμός* ἢ *μαντεία* ἐκ τοῦ χρῶ· *αὐλῶ αὐλήσω αὐλησμός* ὁ τοῦ ὄργανου, *αὐλισμός* δὲ ἢ *κατασκήνωσις ἰῶτα*· μέλω τὸ φροντίζω καὶ *μελησμός* ἢ *φροντίς* διὰ τοῦ ἦτα γράφεται, *μελισμός* δὲ ἢ *τραγωδία* καὶ ἢ τῶν κρεῶν *κατακοπὴ ἰῶτα*». *Πρβ. καὶ σελ. 264 «Φημισμός* δὲ ἦτα καὶ ἰῶτα, *εὐφημησμός* δὲ δύο Η, *χρησμός* Η, *τεμαχισμός* δὲ ἰῶτα» καὶ «*Λογισμός* Ι, *ἀπολογησμός* δὲ ἢ *ἀπολογία ἦτα*» καὶ «*Μελησμός* ἢ *φροντίς* Η, *μελισμός* δὲ ἢ *κατακοπὴ* τῶν κρεῶν καὶ τὸ ἄσμα Ι». Ἐν σελ. 81 εἶνε γεγραμμένον «*μελισμός* ἢ *τραγωδία*, μέλω τὸ φροντίζω *μελισμός* ἢ *φροντίς*». *Πρβ. καὶ σελ. 80 «πλὴν τοῦ λοιδορῶ λοιδορῖσμός καὶ λοιδορία».*

Τὸ *εὐφημησμός* καὶ *ἀπολογησμός* εἶνε πλασματώδη καὶ ἀναλήθη.

Τὸν τύπον *σκορδινιασμός* οὐδαμῶς ὑπώπτεισεν ὁ αἰίδιμος

Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. Τόμ. Β', σελ. 59 ἀπειρότερος ὢν περὶ τὰ τοιαῦτα. Ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐλέγετο *randiculari* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ σκορδιναῖσθαι (Πρόβ. Δοβέκκιον *Προλεγομ.* σελ. 225).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ἰανουαρίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

Σελ. 233, 9 γραπτέον: κατάρροντας. σελ. 233, 16 γραπτέον: καταίροντας—κατάρροντας. σελ. 235, 2 γραπτέον: γράμμα (Γρ. γάμμα). σελ. 245, 21 γραπτέον: ἱεροσκοπίαν—ἀεροσκοπίαν. σελ. 256, 10 γραπτέον: εἰκασία.

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΑΡΘΡΩΝ ΠΕΝΤΕ ΕΚ ΤΗΣ ΩΡΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ.

1.

Ἐκ τῆς Ὁρας (φύλ. τῆς 6 Ἰανουαρίου 1879.)

*Περὶ τῶν φημιζομένων Σλαβικῶν κτισμάτων
τῆς Ὀλυμπίας.*

Ὁ συνάδελφος καὶ φίλος Στέφανος Α. Κουμανούδης εἶχεν ἐκδηλώσει τῇ 18 Ἀπριλίου 1878, διὰ τῆς Παλιγγενεσίας, τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ ἐξετασθῇ ἡ ἀξίωσις, ἣν ἔφερον εἰς μέσον οἱ ἐνεργοῦντες τὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφὰς λόγιοι Γερμανοὶ, ὅτι ἀνεκάλυψαν αὐτόθι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ σλαβικὰ κτίσματα. Ἀπελθὼν μετ' ὀλίγας τότε ἡμέρας εἰς ἀλλοδαπὴν, δὲν ἠνυκαίρησα ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἀπαντήσω, καθ' ὃ εἶχον καθῆκον, εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην· νῦν δὲ ἰδὼν αὐτὴν ἐπαναληφθεῖσαν ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ Ἀθηναίου, δημοσιεύω ὅσα νομίζω, ὅτι δύναταί τις νὰ εἰπῇ περὶ τῆς ἀξιώσεως ἐκεῖνης.

Βέβαιον εἶναι, ὅτι ἐν τῇ κυρίως Ἡλείᾳ, ἐν τῇ Πισάτιδι καὶ

ἐν τῇ Τριφυλίᾳ πολλοὶ κατώκησαν Σλαῦοι μεταξύ τῆς 6 καὶ τῆς 8 ἑκατονταετηρίδος, μᾶλλον δὲ ἐν τῇ ὀγδόῃ ἢ πρότερον· τοῦτο μαρτυροῦσιν αἱ χρηστομάθειαι ἐκ τῶν Στράβωνος Γεωγραφικῶν (1) καὶ ἡ ἐν ἔτει 807 μεγάλη τῶν Σλαῶν τούτων ἐπανάστασις, ἧς τὰς περιπετείας διέσωσεν ἡμῖν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (2). Ἄλλ' οἱ ἐπήλυδες οὗτοι κατέσχον τὴν ὑπαιθρον μόνον χώραν· τοῦλάχιστον ἐνῶ πολλά ὀνόματα ὀρέων, ποταμῶν, χωρίων καὶ κωμῶν διετήρησαν μέχρι τῆς σήμερον ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ τὸ ξενικὸν ἰδίωμα, πόλις οὐδεμία ἀξιόλογος, εἴτε ἐν τῇ μεσογαίᾳ εἴτε ἐν τῇ παραλίᾳ, φέρει ὄνομα σλαυικόν. Διῆγον δὲ οἱ ἔποικοι ἐκεῖνοι βίον γεωργικὸν καὶ ποιμενικόν, ἰδίως δὲ ποιμενικὸν κατὰ τὰ πάτρια ἤθη· αἱ ὀλίγιστα σλαυικαὶ λέξεις, ὅσας κατέλιπον ἐν Ἑλλάδι, ἀνάγονται πᾶσαι εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον. Δύο δὲ μάλιστα εἶναι χαρακτηριστικώταται τῆς τοιαύτης αὐτῶν διαίτης. Ζουπάνης ἐλέγετο παρ' αὐτοῖς ὁ ἄρχων τῆς κοινότητος· τσομπάνης δὲ καλεῖται σήμερον ὁ ποιμὴν. Στάρι ἢ στάριτζα ἐσήμαινε τὴν ἔδραν τῆς κοινότητος· στάρι δὲ ὀνομάζεται τὰ νῦν τὸ ποιμνιοστάσιον. Ὡστε συνέβη ἐν τῇ μεταπτώσει ταύτη τῆς σημασίας ἐξελιγμός τις ἀντίθετος τῶν δαρβινείων, ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι ἐναυῦθα μετεβλήθησαν εἰς πρόβατα.

Ὅπωςδὴποτε οἱ ἐν Πελοποννήσῳ Σλαῦοι εἶχον ἀναμφιβόλως καὶ οἰκήματα· περὶ τῆς ἰδιαζούσης ὅμως αὐτοῖς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης, ἰδοὺ τί γράφει ὁ Καραμζίν· αὐτὸ μόνον ἐν τῇ 6 ἑκατονταετηρίδι, ἀλλὰ καὶ πολὺ βραδύτερον, ὥκουν ἐν οἰκίαις ἐκ πλέγματος κλάδων καὶ χώματος, αἵτινες μόλις συνεφύλαττον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῶν βροχῶν· αὐταὶ αἱ σλαυικαὶ πόλεις ἦσαν

(1) «Νῦν δὲ οὐδὲ ὄνομά ἐστι Πισατῶν καὶ Καυκῶνων καὶ Πυλίων ἅπαντα γὰρ ταῦτα Σκύθαι νέμονται». Ἐκδ. Κοραῆ, τόμου 3 σελ. 386. Αἱ Χρηστομάθειαι αὗται συνετάχθησαν ἐν τῇ 10 ἑκατονταετηρίδι. Κοραῆ, αὐτόθι, πρὸς τὸν ἀναγνώστην, σελ. δ'.

(2) Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν (de administrando imperio) ἐκδ. Βόννης σελ. 217 καὶ ἐπ. Ἴδε καὶ τὴν ἐν τῇ ἐμῇ ἱστορίᾳ (τόμου 3 σελ. 630) γενομένην ἐρμηνείαν τῆς ἐκθέσεως ταύτης τοῦ βασιλείως.

σωρὸς καλυβῶν, οἱ δὲ ναοὶ, μεγάλα ξύλινα παραπήγματα» (1). Τοιαῦτα κτίσματα δύσκολον μὲ φαίνεται ν' ἀνθέξωσιν εἰς χιλιετιῆς ἀνατροπὰς καὶ καταστροφάς.

Ἐπέχω ἐν τούτοις νὰ ὁμώσω, ὅτι δὲν εὐρέθησαν ἢ δὲν δύνανται νὰ εὐρεθῶσι κτίσματα σλαυϊκὰ ἐν Ἑλλάδι. Ἡ γῆ αὕτη καλύπτει τόσα καὶ τόσα, ὥστε δὲν εἶναι ἄπορον νὰ κρύπτη καὶ τοιοῦτον θησαυρόν. Ὑποθέσατε ὅτι εὐπορὸς τις σλαυϊκῆ κοινότης, θέλουσα νὰ ἐγείρῃ στερεώτερον οἰκοδόμημα, ἔφερον ἐπὶ τούτῳ ἀρχιτέκτονα ἐκ Πατρῶν, ὅστις ἐκτελέσας τὸ ἔργον διαιώνισε τὸ ὄνομα τοῦ Σλαύου κτήτορος δι' ἐπιγραφῆς (2). Τὸ μόνον ἐλάττωμα τοῦ σλαυϊκοῦ τούτου κτίσματος ἤθελεν εἶναι ὅτι δὲν ἤθελεν εἶναι σλαυϊκόν, ἀλλὰ ἑλληνικόν, ἢ γραιικικόν, ἢ βυζαντινόν, ὅπως θέλετε.

Ἐν γένει δὲ τὸ σπουδαῖον δι' ἐμὲ, ὁμολογῶ, εἶναι ὅχι ἂν ἐπῆλθον εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας πολλοὶ ἢ ὀλίγοι Σλαῦοι καὶ τίνα ἐν αὐταῖς κατεσκεύασαν κτίσματα· τὸ σπουδαῖον εἶναι ἂν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τέλους κατίσχυσεν αὐτῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ξένων. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλύθη ἤδη εὐτυχῶς ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τε Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδι καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ. Πέποιθα δὲ ὅτι τὴν αὐτὴν αἰσίαν λύσιν θέλει λάβει καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ, ἐὰν φανῶμεν ὅπως οὖν ἄξιοι τῶν προγόνων, οὐχὶ τῶν πάλαι περὶ Θεμιστοκλέα καὶ Περικλέα ἀκμασάντων, ἀλλὰ τῶν προςεχυστέρων ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, ἢ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, διὰ τοσοῦτων ταλαιπωριῶν ἤγειρον τὸ ἥμισυ τοῦ οἰκοδομήματος, μὴ καταλιπόντες εἰς τὰς παρούσας γενεὰς εἰμὴ τὸ ἔργον τοῦ νὰ συμπληρώσωσιν αὐτό.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.»

(1) Τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως τόμος 4, σελ. 56.

(2) Ἑλληνικῆς ἐννοεῖται· διότι οἱ Σλαῦοι ὅτε μὲν ἤλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, γραφὴν ἰδίαν δὲν εἶχον, ὅτε δὲ βραδύτερον κατεσκευάσθη εἰς τὰς βορείους χώρας τὸ ἀλφάβητον αὐτῶν, οἱ ἐνταῦθα κατασταθέντες εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐξελληνίζωνται.

2.

Ἐκ τῆς Ὁρας (φύλ. τῆς 9 Ἰανουαρίου 1879.)

«*Περὶ τῶν φημιζομένων σλαβικῶν κτισμάτων
ἐν Ὀλυμπίᾳ.*»

Ἀναγνοὺς ἐν τῇ χθесινῇ Ὁρᾷ τὸ μὲ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν δημοσιευθὲν ἄρθρον τοῦ φίλου καὶ συναδέλφου Κωνσταντίνου Παπαρῤῥηγοπούλου, μεγάλως ἠπόρησα ἐπὶ τῇ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ λαβούσῃ χώραν παρανοήσει. Ἐγὼ δι' ἐνὸς ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ τῆς 18 Ἀπριλίου 1878 ἄρθρου μου, τοῦ μετατυπωθέντος πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν καὶ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ καὶ ἔχοντος ἐπιγραφὴν· «*μιά γυνῶσις νέα ἱστορικὴ*», εἶχα ἰσχυρισθῆ τοῦτο μόνον, ὅτι οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ ποιῶντες τὰς ἀνασκαφὰς Γερμανοὶ ὄλως ἀναποδείκτως ὀνομάζουσιν ἐρείπιὰ τινὰ ἐν τῇ Ἀλτεϊ τῆς Ὀλυμπίας εὐρεθέντα, *Σλαβικά*, καὶ τοῦτο πανταχοῦ ἐν βιβλίοις καὶ ἐφημερίσι διαθρυλλοῦσιν, ἐζήτησα δὲ νὰ προσαγάγωσι τούτου ἀποδείξεις, ἵνα ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ τὰ ἀποκαλῶσιν οὕτως. Ὁ δὲ κ. Παπαρῤῥηγόπουλος, δὲν ἠξέυρω πῶς, νομίσας ὅτι ἐγὼ ἀρνοῦμαι καὶ τὴν ποτὲ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίως ἐν τῇ Ἠλείᾳ, Πισάτιδι καὶ Τριφυλίᾳ ἐνοίκησιν τῶν Σλάβων, ἐπιχειρεῖ διὰ παρθέσεως ἀρχαίων μαρτυριῶν νὰ πληροφορήσῃ περὶ τούτου ἐμὲ τε καὶ τοὺς ἄλλους τῆς Ὁρας ἀναγνώστας. Καὶ πῶς μὲν οἱ ἄλλοι ἀναγνώσται τῆς Ὁρας ἀπεδέχθησαν τὰς ἐκ τῆς Χρηστομαθείας τοῦ Στράβωνος μαρτυρίας καὶ τὰς ἐκ τοῦ Πορφυρογεννήτου, αὐτοὶ οἶδασιν· ἐγὼ ὅμως ὅστις ταύτας πρὸ δεκαετηρίδων τεσσάρων ἐγνώριζα (εἶμαι δὲ 61 ἐτῶν), δὲν ἐνόμισα, ὅτι πρέπει νὰ εὐγνωμονήσω τώρα ὑπὲρ τῆς γενομένης μοι ἀνακοινώσεως αὐτῶν ἐν ἄρθρῳ, ὕπερ ὡς ἀπάντησις εἰς ἐμὲ χαρακτηρίζεται. Ἀφοῦ δὲ ὁ ἀπαντῶν εἰπέ τινὰ ἔτι περὶ τσομπάνων καὶ στάνης φιλολογικὰ, τὰ ὁποῖα κ' ἐκείνα ὄχι ὡς νέα προσέπεσαν ἐμοί, οὐδ' ἐζητήθησάν ποτε διὰ τοῦ ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ ἄρθρου μου, (διότι καὶ ὄλως δὲν εἶχα ζητήσει ἐγὼ παρὰ τοῦ ὁμογενοῦς μοι κ. Παπαρῤῥηγοπούλου ἀπάντησιν, οὔτε εἶχα διόλου δυσφορήσει ἐπὶ τῷ ὅτι ἀναχωρῶν ὁ ἀνὴρ τότε εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἔμελλεν ἐκ τούτου

βραδέως νὰ ἀπαντήσῃ) ἀφοῦ λέγω ταῦτα εἶπεν, ἔθιξε μικρὸν ἐν μέσῳ τῷ ἄρθρῳ (κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν τρόπον «κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσε») καὶ τὸ περὶ οὗ κυρίως καὶ μόνως ἐγὼ ἔγραψα ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ, τὸ περὶ κτισμάτων δηλ. Σλαβικῶν ζήτημα.

Ἐμνήσθη λοιπὸν πρὸς λύσιν δῆθεν τούτου, κατὰ Καραμζι-
νον, τῶν ἰδιαζουσῶν τοῖς Σλάβοις καλυβῶν ἐκ πλέγματος κλά-
δων καὶ χώματος, ὁποίας πιθανὸν, λέγει, νὰ εἶχον καὶ οἱ ἐν Πε-
λοποννήσῳ ἐγκατασταθέντες, ὁποῖαι ὅμως βεβαίως δὲν εἶναι αἱ
ἐν τῇ Ἄλτει φανεῖσαι οἰκῆσεις, εἰκοτολόγησε δέ, οἷον ἐν πολλῇ
ἀνάγκῃ εὐρεθεῖς, καὶ περὶ προσκλήσεως τυχὸν ἐκ Πατρῶν κτί-
στου τινὸς Ἑλλήνος, ὅστις νὰ ἔκτισέ ποτε καὶ στερεώτερα κτί-
σματα ἐν Ὀλυμπίᾳ χάριν τῶν Σλάβων, καὶ προσθεῖς, ὅτι ἐπέχει
αὐτὸς νὰ ὁμώσῃ, ὅτι δὲν εὐρέθησαν ἢ δὲν δύνανται νὰ εὐρεθῶσι
κτίσματα Σλαβικὰ ἐν Ἑλλάδι, τέλος διὰ τινος ἀξιοσημειώτου εὐ-
φυολογίας, στρεφομένης περὶ τὴν ἐπιγραφὴν, ἣν ἤμπορούσε νὰ
ἔχῃ κτίσμα τι τῶν Σλάβων στερεόν, ἠπιώτατα ἐκ ποδῶν ἐποίη-
σατο τὸ κακὸν ζήτημα, οὔτε τοὺς Γερμανοὺς οὔτε ἐμὲ καὶ τοὺς
ἄλλους Ἑλληνας θελήσας πολὺ νὰ δυσαρεστήσῃ, καὶ οὕτως ἔφθα-
σεν εἰς τὸν ἐπίλογον.

Ἐκεῖ δὲ ἐβεβαίωσε τοὺς ἀναγνώστας, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ
Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τέλους κατίσχυσε τῶν Σλάβων, διότι τοῦτο,
λέγει, εἶναι τὸ σπουδαῖον ζήτημα, ὅχι ἂν πολλοὶ ἢ ὀλίγοι Σλά-
βοι ἐπῆλθον, ἢ τίνα ἐνταῦθα κατεσκεύασαν κτίσματα. Συμφωνῶ
Ἄλλὰ πταίω ἐγὼ, ἂν οἱ Γερμανοὶ ἔθεσαν καὶ τὸ ἄλλο, τὸ μι-
κρὸν μὲν καθ' ἡμᾶς, κατ' αὐτοὺς δέ, ὡς φαίνεται, μέγα; Ἀφοῦ
δὲ τὸ ζήτημα τὸ κατὰ τὸν κ. Παπαρῤῥηγόπουλον σπουδαῖον,
κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐν τῷ ἄρθρῳ βεβαίωσιν, ἤδη ἐλύθη εὐτυ-
χῶς ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τε Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ
Ἑλλάδι καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ, μέλλει δὲ οὕτω καὶ ἐν
Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ νὰ λυθῇ, τίς ἢ χρεία, παρακαλῶ, ἦτο
νὰ γίνῃ τώρα λόγος περὶ αὐτοῦ ἐν ἐφημερίδι πολιτικῇ, ὡσανεὶ
ἐγὼ εἶχα τὸ ἀμφισβητήσῃ, πρεσβεύων τάναντία τῇ ἐθνικῇ συνει-
δήσει; Ὅα εἰπῆ ἴσως ὁ κ. Παπαρῤῥηγόπουλος, ὅτι τὰ καλὰ καλὸν
εἶναι πολλάκις νὰ λέγωνται, ἵνα ἐνωτιζόμενοι αὐτὰ συχνάκις οἱ

πολλοί, τὰ ἀποδέχονται εὐκολώτερον. Ἀλλὰ τοῦτο ἄς γίνεται ἐν παραδόσεσιν ἀκαδημαϊκαῖς ἢ ἐν βιβλίοις χάριν τῶν πολλῶν γραφομένων, ἢ καὶ ἐν περιοδικοῖς ἔτι καὶ ἐφημερίσι πολιτικάς δι' ἄρθρων κυρίων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εἰς τὸ καλὸν διευθύνσεως τῶν πνευμάτων καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ὅχι δὲ ἐν ἄρθρῳ ἀπαντητικῷ περὶ ζητήματος ἰδιαιτάτου, ἀκριβέστατα ὠρισμένου.

Τοῦτο τὸ ζήτημα, ὡς ἐγὼ κατὰ δυστυχίαν τὸ εὔρον τεθειμένον, ἔστω καὶ μὴ σπουδαῖον, ἔμεινε καὶ μετὰ τὸ ἄρθρον τοῦ φίλου Παπαῤῥηγοπούλου ἄλυτον, ὅστις ὑποκαταστήσας τεχνιέντως εἰς ἐκεῖνο τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ ζήτημα, δίδει ἔπειτα πρὸς λύσιν τούτου τελειοτέραν ἐν τῷ ἐπιλόγῳ καὶ μίαν παραίνεσιν πρὸς τὸ ἔθνος ῥητήν, νὰ φανῇ ἄξιον τῶν προγόνων του, ὅχι τῶν πάλαι περὶ Θεμιστοκλέα καὶ Περικλῆ ἀκμασάντων (;), ἀλλὰ τῶν προσχεστέρων ἐκείνων, τῶν ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, οἵτινες κτλ. Ἐν τούτοις ἢ τοῦ ἄλλου ζητηματίου λύσις οὐδαμῶς τοιαύτην καὶ τηλικαύτην ἀξιότητα ἀπῆτει, ἀλλ' ὅπως ἀλλοίαν τινὰ καὶ ἀλλοτρίαν τῶν χρόνων τοῦ τε Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Μεσαιῶνος, τέχνην φιλολογικὴν, ταπεινὴν μὲν ὅσον θέλετε, χρησίμην δὲ ὅχι ὀλίγον εἰς παρασκευὴν ἀληθοῦς ὕλης, ἣν ἐπωφελεῖται ἡ μεγίστημος ἱστοριογραφία. Ἐρείπιον τοῦτο ἄφρων ἐδῶ ἐφάνη. Ἐν ποίῳ στρώματι γῆς κεῖται; Τὰ στρώματα γῆς ἔχουν ἄρά γε ἤδη ὀρισθῆ κατὰ ἐνιαυτοὺς ἢ αἰῶνας, καθὼς οἱ ὀμόκεντροι κύκλοι τῶν δενδρικῶν κορυμῶν; Τί ὑπεράνωθεν αὐτοῦ καὶ τί ὑποκάτωθεν εὐρέθη; Ἐκ ποίας ὕλης σύγκειται καὶ ποῖα σχήματα ἀρχιτεκτονικὰ ἢ κοσμήματα δεικνύει; Ὅμοιάζει ἢ καθόλου μορφή του τὰ ἐν Νοβγορόδῳ καὶ Κιέβῳ ποτὲ ὄντα κατὰ τι; Ἐμνημόνευσέ τις αὐτοῦ Νέστωρ ἢ Ἀβουλφαράγιος ἢ Βενιαμὴν Τουδέλας ἢ ἦ. . .; Ἴδου τί ἐγὼ ἐνόμισα φροντιστέον. Ἀλλὰ εἶναι πρόδηλον, ὅτι τὸ ἄρθρον τοῦ φίλου Παπαῤῥηγοπούλου ἄλλην καὶ βαλβίδα καὶ νόσσαν ἔχει τὰ δὲ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ του (σχεδὸν τὸ ὑποπτεύομαι) ἐγράφησαν ἴσως ὡς νουθεσία πρὸς ἐμὲ, ὅστις ἐτόλμησα νὰ εἶπω ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ καὶ ἐξαναεῖπα ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, ὅτι δὲν θέλω νὰ μᾶς θάπτωσι ζωντανοὺς καὶ ἀφῶνους οἱ μεγάλοι καὶ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης. Ἄν λοιπὸν τοῦτο, διακη-

ρύττω, ὅτι παντάπασι δὲν μετανῶ ἐπὶ τῷ ὅτι ἔγραψα ὡς ἔγραψα τὸ οἰονδήποτε ἐκείνο ἄρθρον μου, διότι ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας τῶν κλασικῶν λεγομένων χρόνων τὰ διδάγματα ἐνστερνισθεῖς, καμμίαν κλίσειν δὲν ἠσθάνθην πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ Μεσαιῶνος καὶ τῆς Τουρκοκρατίας τῆς μέχρι τοῦ Ῥήγα καὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας. Ἀνήκων εἰς τὴν παλαιὰν σχολὴν τῆς φιλολογίας, ὅπως ἦδη ἐν ἔτει 1853 τὸ εἶπα κάπου δημοσίᾳ, εἶμαι δυσκαμπτότερος οὐδὲ τόσον ἐνδοτικὸς καὶ ἐλεήμων, ὥστε ἐν δέοντι καιρῷ νὰ σιγῶ ἢ γινόμενος ἀμνὸς νὰ αἴρω τὰς ἀμαρτίας ἄλλων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Ἰανουαρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.»

3.

Ἐκ τῆς Ὠρας (φύλ. τῆς 10 Ἰανουαρίου 1879).

α *Πρὸς τὸν κ. ἐκδόστην τῆς Ὠρας.*

Ἐν τῷ μακρῷ ἱστοριογραφικῷ βίῳ μου σπανίως κατῆλθον εἰς τὸ στάδιον τῆς συζητήσεως τοσοῦτον εὐχαρίστως, ὅσφ σήμερον, ἀποκρινόμενος εἰς τὸν συνάδελφον καὶ φίλον Στέφανον Α. Κουμανούδην· διότι ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον πολυμαθὴς εἶναι, ἀλλὰ καὶ εἰλικρινής. Εἰς τὴν εἰλικρίνειαν λοιπὸν αὐτοῦ ἀπευθυνόμενος, τὸν ἐρωτῶ, ἐὰν ἐγὼ, ἀναγνούς ἐν τῷ τελευταίῳ τοῦ Ἀθηναίου τεύχει, ὅτι τὸ διὰ τῆς Παλιγγενεσίας δημοσιευθὲν ἄρθρον «ἐγράφη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ προκαλέσῃ συζήτησιν» περὶ τῶν φημιζομένων σλαυικῶν κτισμάτων ἐν Ὀλυμπίᾳ· καὶ κατωτέρω ὅτι τὸ ἄρθρον ἀνατυποῦται ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, διότι «συζήτησις οὐδεμία ἐγένετο παρὰ τῶν ἀρμοδίων», δὲν ἠδυνάμην εὐλόγως νὰ συμπεράνω, ὅτι ὁ συνάδελφος ἐπεθύμει νὰ συζητηθῇ τὸ θρύλημα οὐ μόνον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ παντὸς λογίου, πάσης ἐθνικότητος, καὶ δὴ καὶ τῆς ἑλληνικῆς, ὅστις ἔτυχε ν' ἀσχοληθῇ εἰς τὸ περὶ τῶν σλαυικῶν ἐν Ἑλλάδι ἐποικίσεων ζήτημα;

Ἄλλ' ἐὰν παρενόησα τὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ, φοβοῦμαι, ὅτι καὶ τὸ ἐμὸν ἄρθρον ἐν πολλοῖς παρενοήθη. Ποτὲ δὲν ἐφαντάσθην νὰ καταστήσω γνωστὰς τῷ Στεφάνῳ Α. Κουμανούδῃ τὰς περὶ τῶν σλαυικῶν ἐποικίσεων μαρτυρίας· γινομένης ὅμως περὶ τοιούτου

θέματος δημοσίας συζητήσεως, εἰς ἣν δὲν ἐνδιαφέρονται μόνον οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος λόγιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν, ἐνόμισα ἀπαραίτητον, χάριν τούτων, νὰ βεβαιώσω πρὸ πάντων, ὅτι Σλαῦοι κατεστάθησαν τῷ ὄντι ποτὲ ἐν Πισατίδι. Τῷ δὲ μᾶλλον ὑπέλαβον ἀναγκαῖον, τοῦτό τε νὰ πιστώσω, καὶ προσέτι τὴν βοήθειαν τοῦ τσομπάνη καὶ τῆς στάνις νὰ ζητήσω, ὅσῳ, ἢ ἀπατωῶμαι πολὺ, ἢ καὶ οἱ χρόνοι καθ' οὓς ἤλθον οἱ Σλαῦοι, καὶ ὁ βίος ὃν διῆγον, ἦσαν γεγονότα ἐπιτήδεια νὰ παρασκευάσωσι τὴν λύσιν τοῦ κυρίου ζητήματος, τοῦ περὶ τῶν κτισμάτων αὐτῶν.

Ἐρχομαι ἤδη εἰς τὸ περὶ τῶν κτισμάτων τούτων μέρος. Ἐν ταῦθα εἶπον, ὅτι κατὰ τὸν Ῥῶσον ἱστοριογράφον οὐ μόνον ἐν τῇ 6 ἑκατονταετηρίδι, ἀλλὰ καὶ πολὺ βραδύτερον, οἱ Σλαῦοι δὲν κατεσκεύαζον εἰμῆ ἢ καλύβας ἐκ πλέγματος κλάδων καὶ χώματος ἢ τὸ πολὺ ξύλινα οἰκοδομήματα· καὶ ἐσυμπέρανα, ὅτι τοιαῦτα ἔργα δὲν ἠδύνατο ν' ἀνθέξωσιν εἰς χιλιετεῖς καταστροφὰν καὶ ἀνατροπὰς. Τοιαύτην δὲ ἐκ τῶν λόγων ἀρμοδιωτάτου ἀνδρὸς σχηματίσας πεποιθήσιν, πῶς ἤθελον ἐπιχειρήσει νὰ ἐξετάσω ἐν ποίῳ στρώματι γῆς κεῖνται τὰ θεμέλια τοιούτων κτισμάτων, καὶ τί ὑπεράνωθεν αὐτῶν καὶ τί ὑποκάτωθεν εὐρέθη, καὶ ἐκ ποίας ὕλης σύγκεινται καὶ ποῖα σχήματα ἀρχιτεκτονικὰ ἢ κοσμήματα δεικνύουσι; Τὰ δὲ ἐν Κιέβῳ καὶ ἀλλαγῷ τῆς Ῥωσίας στερεώτερα καὶ τεχνικώτερα οἰκοδομήματα κατεσκευάσθησαν ὡς πασίγνωστον ὑπὸ βυζαντινῶν ἀρχιτεκτόνων ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀφ' ἧς δηλαδὴ εἰσῆχθη αὐτόθι ὁ χριστιανισμός. Τούτων παρεμφερῆ ἔργα δὲν εἶναι ἴσως ἀδύνατον νὰ εὐρεθῶσι καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, δέον ὅμως τὰ τοιαῦτα νὰ λογισθῶσιν ὡς βυζαντιακὰ καὶ οὐχὶ ὡς σλαυικὰ.

Ἐν τῷ τέλει ὁ φίλος Στέφανος Κουμανούδης λέγει, ὅτι ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας, τῶν κλασικῶν καλουμένων χρόνων τὰ διδάγματα ἐνστερνισθεὶς «καμμίαν κλίσιν δὲν ἠσθάνθη πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ Μεσαιῶνος καὶ τῆς Τουρκοκρατίας τῆς μέχρι τοῦ Ῥήγα καὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.» Τοῦτο εἶναι ζήτημα ψυχικῆς διαθέσεως. Τὸ κατ' ἐμὲ, καίτοι εἶπερ τις καὶ ἄλλος θαυμάσας καὶ ὑμνήσας τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ μὴν

αίσθανθῶ πολλήν συμπάθειαν πρὸς τὰς γενεὰς ἐκείνας, αἵτινες, διὰ τῶν πολεμικῶν, τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν διοικητικῶν αὐτῶν ἀγώνων, ἂν ὅχι ἄλλο, διέσωσαν τὸν Ἑλληνισμόν ἐπὶ δισχίλια ἔτη, καὶ ἄνευ τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν ἐμὴν πεποιθήσιν, οὔτε Ῥήγας, οὔτε Φιλικὴ Ἑταιρεία ἤθελον ὑπάρξει.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.»

4.

Ἐκ τῆς «Ἐφημερίδος» (φύλ. τῆς 14 Φεβρ. 1879).

«Κύριε συντάκτα τῆς Ἐφημερίδος.

Περιῆλθον κατὰ τύχην εἰς χεῖράς μου φύλλα τινὰ τῆς ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδος Ὁραας, ἐν οἷς καὶ τὰ ἀπὸ 9 καὶ 10 Ἰανουαρίου 1879, φέροντα ἄρθρα τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου κ. κ. Σ. Κουμανούδη καὶ Κ. Παπαρρηγοπούλου. Ἐν τοῖς ἄρθροις τούτοις γίνεται λόγος περὶ κτισμάτων ἀποκαλυφθέντων κατὰ τὰς ἐν Πισάτιδι ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς, ἅτινα χαρακτηρίζοντα ὡς σλαυϊκά. Δυστυχῶς ἐκτὸς τῶν δύο τούτων ἄρθρων τῆς Ὁραας οὐδὲν ἔτυχε νὰ ἀναγνώσω ἀναφερόμενον εἰς τὸ περὶ τῶν κτισμάτων τούτων ζήτημα, ὅπερ, καθὼς φαίνεται, προεκάλεσεν ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων καὶ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ *τσομπάνη* καὶ τῆς *στάκης* ὡς λέξεων σλαυϊκῶν.

Ἄγνωθῶ ποῦ στηριζόμενος ἐκήρυξεν ὡς σλαυϊκὰς τὰς δύο ταύτας λέξεις, ὅστις ποτὲ καὶ τὰς ἐκήρυξε, καὶ ἂν τὰς ἐκήρυξεν ὄλως, διότι, καθὼς προεῖπα, δὲν εἶμαι ἐνήμερος εἰς τὸ ζήτημα. Ἄλλ' ἂν ἀγνωθῶ τοῦτο, γνωρίζω ὅμως κάλλιστα πόσον ἐβλαψαν τὸν ἑλληνισμόν αἱ γελοῖαι μὲν ἀλλὰ πιστευθεῖσαι, ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον παρὰ πολλῶν πιστευόμεναι, ἐτυμολογίαι τοῦ Φαλλμεράδερ καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἴδου διὰ τί, φοβηθεῖς μὴ πιστευθῆ καὶ κρατυνθῆ ἐν μέσαις Ἀθήναις ἐτυμολογία τοῦ αὐτοῦ φυράματος, οὐδενὸς ἀντιλέγοντος, ἀπεφάσισα νὰ γράψω τὴν περὶ τῶν δύο τούτων λέξεων ἐπομένην σημείωσίν μου, τὴν ὁποίαν καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ δημοσιεύσητε.

Ἡ λέξις *στάνη* σημαίνουσα μάνδραν ζῶων, ἐπιχωριάζουσα δὲ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ, εἶνε αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ

λέξις *στάλη*, εὑρισκομένη παρ' Ἑσυχίου, παρ' ᾧ ἰδοὺ τί ἀναγινώσκομεν: «στάλη, ταμεῖον κτηνῶν, ὁ σταλός». Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ τελευταῖος γερμανὸς ἐκδότης τοῦ Ἑσυχίου (τούτου δὲ μόνον τὴν μικρὰν ἔκδοσιν ἔχω) ἐξοβελίζει τὴν λέξιν ἐκ τοῦ κειμένου. Ἄλλ' οὔτε ἡ πρώτη οὔτε ἡ τελευταία φορὰ εἶνε, ὅπου θὰ ἰδῶμεν τοὺς κριτικοὺς ἀθετοῦντας ὅ,τι ἀγνοοῦσι, καὶ, τὸ χειρότερον, διορθόνοντας ἤτοι διαστρέφοντας αὐτό. Ἐπαθε δὲ ὑπὸ τῆς ὑπερκριτικῆς ταύτης σοφίας οὐχ ἥκιστα ὁ Ἑσύχιος. Καὶ ὅμως σώζεται εἰς τὸ στόμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ οὐ μόνον ἡ λέξις αὕτη *στάνη* (=στάλη), καὶ τὸ παρ' Ἑσυχίῳ ταυτόσημον *σταλός*, ὅπερ παρετέθη ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ τὰ συγγενῆ *στάλος*, *στάλα*, *σταλίω*, *σταλιάω*, *ξεροσταλίω* κλπ., οὐδεμίαν ἄλλην σημασίαν κυριολεκτικὴν ἔχοντα, εἰμὴ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐκ τῆς *στάνης* πηγάζουσαν.

Ἄλλ' ὁ Ἑσύχιος λέγει *στάλη*, θὰ εἶπη τις ὑπολαβὼν, καὶ πρόκειται περὶ *στάνης*. Δὲν ἐπιχειρῶ ν' ἀποδείξω πόσον συνήθης εἶνε ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ *λ* καὶ *ν* παρὰ τοῖς Ἑλλησι, τοῖς τε ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις, διότι εὐτυχῶς ὁ αὐτὸς Ἑσύχιος μὲ ἀπαλλάττει τοῦ κόπου παρεκβάσεως γραμματικῆς, ἣτις ἀμφιβάλλω καὶ ἂν θὰ ἔπειθε τοὺς ἀδαεστέρους περὶ τὰ τοιαῦτα. Παρ' Ἑσυχίῳ λοιπὸν κεῖνται καὶ τὰ ἐξῆς: «*βουστάνη*, *βοοστασία*, ἡ τῶν βοῶν *στάσις*», ἤτοι: *στάνη βοῶν*. Τὸ ὅτι καὶ τὸ χωρίον τοῦτο ἐξοβελίζεται ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἐκδότου τοῦ Ἑσυχίου, δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν διότι, καθὼς προεῖπα, οἱ σοφοὶ οὔτοι ἄνδρες συνηθέστατα ἐξοβελίζουσιν ὅ,τι δὲν ἐννοοῦσι, φιλοδωροῦντες ἐνίοτε καὶ μὲ δύο τρία κοσμητικὰ ἐπίθετα τὸν συγγραφέα ἢ τοὺς ἀντιγραφεῖς.

Ὅλα ταῦτα ἡδύνατο νὰ ἴδῃ προχειρότατα ὁ βουλόμενος ἐν τῷ πασιχρήστῳ λεξικῷ τῆς καθομιλουμένης τοῦ μακαρίτου Βυζαντίου, ἐν τῇ λέξει *στάνη*. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἶνε πολλῆς ἀπορίας ἄξιον, ἐὰν οὕτως εἰκῆ καὶ ἀβασανίστως ἐκηρύχθη ὡς ὀθνεῖα καὶ σλαυικὴ λέξις, οὕτως ἀπεριόριστον φέρουσα τὴν σφραγιδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Καὶ ἐὰν μὲν ἡ λέξις ἀπεκηρύττετο ὡς ῥωμανικὴ τυχὸν ἢ τευ-

τονική, τὸ λάθος θὰ ἦτο εὐεξήγητον· διότι ἐν τοῖς τοιοῦτοις ζητήμασι εὐκόλως καὶ πολλάκις παρεξηγήθη ὡς μεταγενέστερον καὶ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἐμφιλοχωρήσαν δάνειον, ὅτι ἐκ παναρχαίων καὶ προῖστορικῶν χρόνων ἀπέκειτο ἐν τῷ ἰδίῳ ἐκάστης αὐτῶν μητρὸς κληρονόμημα. Ἄλλ' ἐὰν ἡ λέξις, περὶ ἧς ὁ λόγος, εὐρίσκεται μὲ τὸ λάμβδα εἰς ἀπάσας σχεδὸν τὰς ῥωμαϊκὰς καὶ τευτονικὰς γλώσσας, ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς *στάνης* ἢ *παραπλησία*, ὄλως, οὐδεμίαν, ἐγὼ τοῦλάχιστον, γνωρίζω σλαυϊκὴν λέξιν, εἴτε μὲ τὸ λάμβδα εἴτε μὲ τὸ νῦ, *κυριολεκτουμένην* ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας.

Ἐρχομαι τώρα εἰς τὸν *τσομπάρην*. Εὐτυχῶς ὁ περὶ τῆς λέξεως ταύτης λόγος εἶνε ἀπλούστατος. Τὸ *τσομπάρ* ἢ *τσομπάρ* ἢ *σιουμπάρ* εἶνε γνησία περσικὴ λέξις, ἥτις ἀπὸ τοῦς Πέρσας ἐπέρασεν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἀπὸ τούτους εἰς τοὺς Ἕλληνας. Μόλις δ' εἶνε, νομίζω, ἀνάγκη νὰ προσθέσω ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγγέη τις τὴν τουρκοπερσικὴν ταύτην λέξιν μὲ τὴν παρὰ Πορφυρογεννήτῳ (πρὸς τὸν ἴδιον υἱόν, σελ. 128 ἔκδ. Βόννας) καὶ Κιννάμῳ (σελ. αὐτ.) σλαυϊκὴν λέξιν *ζούπανος* (=κύριος, κριτῆς, ἄρχων· ὅθεν *ζουπανία* [Πορφ. αὐτ. 145, 146]: ἡ ὑπὸ τὸν ζούπανον χώρα καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ· ἐντεῦθεν δὲ καὶ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τοῦ μέσου λατινισμοῦ τὰ: *zupa*=ζουπανία, καὶ *zupanus*=ζούπανος). Ἡ λέξις αὕτη, ἧς τὸ ἀπλοῦν *πάρ* καὶ *μπάρ* (*πάνος*, *μπάνος*) ἐσήμαινε καὶ τοὺς παρὰ τοῖς ἡγεμόσι τῆς Βλαχίας γνωστούς ἄρχοντας, οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὸ τουρκοπερσικὸν *τσομπάρ* οὔτε κατὰ τὸ σημαίνόμενον οὔτε ἐτυμολογικῶς [ἴδ. Meninski, Bianchi καὶ Zenker].

Sum cuique! Ἰκανὰ ἔχουσιν οἱ Σλαῦοι, *ικανὰ* δὲ καὶ ἤρπασαν ἐσχάτως, καὶ θὰ ἀρπάσωσιν ἀκόμη. Ἄς ἀποδοθῇ τοῦλάχιστον ὁ *τσομπάρης* εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἡ *στάνη* εἰς τοὺς πέπονας ἡμᾶς Ἀχαιοὺς.

Ἐν Μυτιλήνῃ, τῇ 2 Φεβρουαρίου 1879.

Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.»

5.

Ἐκ τῆς Ὠρας (φύλ. τῆς 16 Φεβρουαρ. 1879).

Πρὸς τὸν κ. συντάκτην τῆς ἐφημερίδος ἡ Ὠρα.

Ἀναγνούς τὴν διὰ τῆς χθεσινῆς Ἐφημερίδος δημοσιευθεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχαίου συναδέλφου κ. Δ. Ν. Βερναρδάκη περὶ τῶν λέξεων *στάνη* καὶ *τσομπάνης*, οὐδόλως, ἐννοεῖται, θέλω ἐπιμείνει ἐγὼ ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ πρώτη δὲν εἶναι ἐλληνική. Περὶ τῆς δευτέρας ὅμως, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ Τούρκων καὶ Σλαύων, θέλω παρατηρήσει δύο τινά.

Ὁ Ἀρνόλδος Passow, ἐν τῷ λεξικῷ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων δημῶδων ἐλληνικῶν ἄσμάτων (Τραγούδια Ῥωμαίικα) λέγει «Τσοπάνης, alb. τσοβάνι (tosk), pastor. (t. tchoban, *dalmat. shura* cfr. Talvj 1, 4). Συνέβη λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς Σλαύοις ἡ μετὰπτωσις τῆς σημασίας τοῦ *ζουπάν* ἀπὸ ἀρχοντος ἀνθρώπων εἰς ποιμένα βοσκημάτων.

Πλὴν τούτου, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς ἐν βιβλίῳ Γ' τῶν ἱστοριῶν αὐτοῦ (τόμῳ 2, σελ. 256 τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως) μνημονεύει περὶ Θεσσαλονίκην νομάδος τινὸς *τζιμπάνη*, τοῦ ὁποίου ἡ περιουσία συνίστατο εἰς βοσκήματα· ἔνθα ὁ ἐκδότης γράφει *Zimpanus Triballus pecuarius*. Ἐκ τούτου δὲ ὑπεμφαίνεται ὅτι ἡ χρῆσις τῆς λέξεως *τσομπάνης*, δηλούσης τὸν ποιμένα, εἶναι προγενεστέρα τῶν χρόνων, καθ' οὓς οἱ Τούρκοι ἐκυριάρχησαν τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐλληνικῶν χωρῶν.

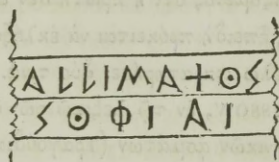
Πάντα ταῦτα θέλουσιν ἴσως φανῆ εἰς πολλοὺς ψυχρὰ καὶ ἀκαίρως ὀπωσοῦν παρεισαγόμενα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐν Πρεβέζῃ παιζομένης κωμωδίας καὶ τῆς τραγωδίας τῆς ἐν Θράκῃ διεξαγομένης· ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν θέλουσι καταλάβει πολὺν χῶρον ἐν τῇ ὑμετέρᾳ ἐφημερίδι.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 15 Φεβρουαρίου 1879.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

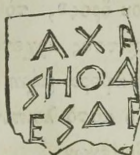
ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

Ἐν ταῖς πρὸς νότον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας εὗρέθη πρό τινος χρόνου τμῆμα κίονος δωρικοῦ, λίθου πωρίνου, μικρῶν διαστάσεων, ἔχον ἐντὸς τῶν διαξεσμάτων τὰ ἐξῆς γράμματα χαράγματος ἐπιμελεστάτου·

ὑποθέτομεν ὅτι ὁ κίων, οὗ τὸ σωζόμενον τοῦτο τμῆμα ἔχει διάμετρον 0,37, θὰ ἐβάσταζέ ποτε ἀνάθημά τι, καὶ ἡ ἐπιγραφή, εἰς αὐτὸ ἀναφερομένη, θὰ ἦτο ἔμμετρος, καὶ δὴ δίστιχον ἠρφέλεγειον, διότι τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν παράλληλα διαξέσματα εἶναι κενὰ γραμμάτων. Ἔχομεν δέ, ὡς φαίνεται, τὸ τέλος τοῦ ἐπιγράμματος ἐν τῇ λέξει σοφία, δι' ἧς ἐδηλοῦτο ὅτι (Κ)αλλίμαχος τις, ἢ ὁ ἀναθεὶς ἢ ὁ ποιήσας τεχνίτης, ἀνέθηκεν ἢ ἔτευξε καλὸν σοφία ἄγαλμα εἰς θεόν τινα. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον ὁ Καλλίμαχος οὗτος νὰ εἶναι ἐκεῖνος ὁ πάνυ, ὁ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μαραθῶνος πολέμαρχος. Ὀλιγώτερον δὲ πιθανόν, νὰ εἶναι ὁ τεχνίτης Καλλίμαχος, οὗ ἡ ἀκμὴ τίθεται περὶ τὴν 7β'. Ὀλυμπιάδα (412 πρ. Χρ.), διότι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων παλαιότερους χρόνους ἐμφαίνει.

Ἐτέρα ἐπιγραφή, ὡσαύτως ἐπὶ πωρίνου λίθου, εὗρέθη ἐν Πειραιεῖ πρό ὀλίγων ἐβδομάδων πλησίον εἰς τοῦ Βάβουλα τὴν γωνιστὴν μάνδραν, ἐν ἀριστερᾷ εἰσιόντων εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν ὁδοῦ. Σχῆμα τοῦ λίθου, εἰ καὶ κολοβοῦ τὰ νῦν πρὸς δεξιὰ τῶ ὀρῶντι καὶ τὰ κάτω, φαίνεται ὅμως τὸ σύνθηρες τετραγωνικὸν τῶν ὄρων. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ὕψος 0,06 καὶ εἶναι καλοῦ καὶ βαθέος χαράγματος, εἰ καὶ αἱ γραμμαὶ τῶν στίχων δὲν εἶναι ἐντελῶς εὐθεῖαι.

Ἔψος τοῦ λίθου, ὅσον σώζεται, 0,26, πλάτος 0,20, πάχος 0,24.

Ἡ κατ' εἰκασίαν ἀνάγνωσις καὶ συμπλήρωσις ἐφαίνετο ἔχουσα δυσκολίας, ἀδήλου ὄντος τοῦ πόσον ἀκριβῶς ἦτο τὸ ἀπ' ἀρχῆς πλάτος τοῦ λίθου τὸ ἐπιγεγραμμένον, καὶ πόσοι στίχοι κάτω ἐξέλιπον μετὰ τὴν ἀνώμαλον γραμμὴν τῆς θραύσεως, ὅτε αἴφνης χθὲς ἐπαρουσιάσθη εἰς ὄψιν μου ἄλλη στήλη ὁμοία ὄρου, ἐκ Πειραιῶς καὶ αὐτῆ, εὐρεθεῖσα ἐν τινι οἰκίᾳ τῆς ὁδοῦ «μακρᾶς στοᾶς» σώα δὲ ἐντελῶς σχεδὸν καὶ ἔχουσα ὁμοίοις γράμμασι τάδε·

Ἄχρι τεῖς

Ἡοδὸ τε-

ς δε τὸ ἄ-

στου τεῖ-

5 δε νενέ-

μεται.

Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων περιττὸν ἐθεωρήσαμεν ν' ἀποδώσωμεν διὰ ξυλογραφίας, ἀφοῦ εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ τοῦ ἀνωτέρου ὄρου, πλὴν ὅτι τὸ ῥῶ δὲν φαίνεται ἐδῶ ἔχον τὴν μικρὰν οὐράν, τὸ δὲ νῦ εἶναι ὀλίγον τι κεκλιμένον, τὸ δὲ μῦ ἔχει τὸ πρὸς ἀριστερὰ τῶ ὀρῶντι σκέλος βραχύτερον τοῦ ἐτέρου, τὸ δὲ ὕψιλον εἶναι ὅλως ὅμοιον τῶ μετ' Εὐκλείδην ἀρχοντα κανονικῶ καταστάντι Υ.

Ἔψος τοῦ λίθου 1,20, πλάτος 0,38, πάχος 0,22. Πιθανώτατον, ὅτι καὶ ὁ νῦν κολοβὸς ὄρος τὰ αὐτὰ ποτε ἔλεγε. Πρέπει δὲ πάντως οἱ ὄροι οὔτοι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐτέθησαν εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτην κανονικὴν ῥυμοτομίαν τοῦ Πειραιῶς ὑπὸ Ἰπποδάμου τοῦ Μιλησίου ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους. Ἔχομεν δὲ καὶ ἄλλα δύο ζεύγη Πειραιϊκῶν ὄρων, οὓς ἰδὲ ἐκδεδομένους ἐν C. I. A. I, ἀριθ. 517—8 καὶ 520—21, ἐξ ὧν

τὸ ἐν λέγει· «πορθμείων ὄρμου ὄρος», τὸ δὲ α' Ἐλευσινίων τριτ-
 τὺς τελευτᾶ, Πειραιῶν δὲ τριττὺς ἀρχεται». Ἦτο δηλ. ἀνάγκη
 εἰς δύο (ἢ καὶ πλείονα) διάφορα μέρη, τὰ ἀκρότατα, νὰ εἶναι
 γεγραμμένος ὁ αὐτὸς ὄρος. Τὸ αὐτὸ λοιπὸν ἐγένετο καὶ διὰ τού-
 των τῶν δύο, τῶν νῦν ἐκδιδομένων.

Καὶ αὗται μὲν αἱ ἐπιγραφαὶ τοιαῦται· τῶρα δὲ μεταβαίνων
 εἰς ὄλως ἀλλοίας, πρῶτον δημοσιεύω μίαν ἀναθηματικὴν τῶν Μα-
 κεδονικῶν χρόνων, εὐρεθεῖσαν ἐν Πειραιεὶ πρὸς τῷ μύλῳ κατὰ τὸ
 ἄκρον τῆς χερσονήσου.

Ἄπολλοφάνη(ς).....ν(ο)ς,

Ἰάσων Σωχάρου αἶρε(θέ)ντες

ἐπὶ τοῦ ἱε(ροῦ) ἀνέθη(κ)αν θεοῖς.

Ὁ λίθος ὁ ἔχων τὰ γράμματα εἶναι ὑμήτιος, ἔχων σχῆμα
 βάρθρου ἀπλοῦ τετραγώνου, μὲ κοίλωμα ἄνω ἐλλειψοειδές. Ὑψὸς
 αὐτοῦ 0,20, πλάτος 0,41, πάχος 0,33.

Αὐτόθι εὐρέθη καὶ ἡ ἐξῆς ἀναθηματικὴ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων,

Στρατηγοὶ οἱ ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ ἐπὶ Ἡ-

ρακλείτου ἀρχοντος στεφανωθέντες

ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου Εὐπόλεμος

Ζωίλου Παιανιεύς, Ζήνων Μενίσκος

Ἐρχιεύς, Ἀρισταγόρας Τρωίλου Πειραιεύς

Ἐρμεῖ ἡγεμονίῳ ἀνέθηκαν.

Βάρθρον λίθου Πεντελησίου τετράγωνον ἀπλοῦν μὲ κοίλωμα
 ἄνω τετράγωνον (καὶ ὑποκάτωθεν δὲ ἄλλο ὅμοιον μικρότερον)
 ἔχει τὰ ἀνωτέρω ὄχι καλοῦ χαραγματος γράμματα. Ὁ Ἡρά-
 κλειτος ἀρχων θὰ εἶναι ὁ τιθέμενος τῷ 111 πρ. Χρ., ὃχι ὁ πα-
 λαιότερος ὁμώνυμος, ὁ τοῦ 245. Στρατηγοὶ ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ ἀνα-
 φέρονται καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς, Ἐρμού δὲ ἡγεμονίου μνεῖα
 γίνεται ἤδη παρ' Ἀριστοφάνει ἐν Πλούτῳ, στίχ. 1159.

Ἄμφότερα τὰ βάρθρα ταῦτα, ὡς καὶ οἱ ὄροι, ἀφοῦ ἰδιῶται τὰ
 ἐκόμισαν εἰς Ἀθήνας, ἠγοράσθησαν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρίας.
 Τοὺς τόπους τῆς εὐρέσεως ἐσημειώσαμεν, ὡς μᾶς τοὺς εἶπεν ὁ
 πωλητής, ὅστις δὲν ἦτο καὶ ὁ ἀνασκάψας.

Τῶρα μεταβαίνομεν εἰς ἐπιγραφὰς ἐφηβικὰς τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1861 καὶ ἐξῆς ἐξεδόθησαν παρὰ διαφόρων Ἑλλήνων καὶ ἀλλογενῶν πολλαὶ ἐφηβικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν Ἀθη-
νῶν, προελθοῦσαι ἐκ τῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀνασκα-
φῶν τῶν παρὰ τὴν Ἀττάλου στοᾶν καὶ παρὰ τὸν ἄγ. Δημήτριον
Κατηφόρη. Καὶ αἱ μὲν τῆς Ἀττάλου στοᾶς ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖ-
στον ψηφίσματα, αἱ δὲ τοῦ Κατηφόρη ἀναγραφαὶ ἦτοι κατάλογοι
καὶ ἀλλοῖαι τιμητικάι. Ἀμφότερα τὰ εἶδη παρέσχον ἡμῖν πολλὰς
καὶ περιέργους εἰδήσεις περὶ τοῦ Ἀθήνησι βίου τῶν ἐφήβων καὶ τῆς
ἀγωγῆς αὐτῶν ὡς καὶ περὶ τῶν κοσμητῶν αὐτῶν καὶ διδασκάλων
ἐν τοῖς πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, ἔτι δὲ
καὶ περὶ ἐορτῶν, ἀγώνων καὶ ἄλλων τινῶν ἀγνώστων ἡμῖν ἄλλοθεν
πραγμάτων. Πάσαι δὲ αὐταὶ αἱ ἐπιγραφαὶ ἐκδοθεῖσαι κατὰ καιροῦς
ἐν περιοδικοῖς ἢ βιβλίοις συμπεριελήφθησαν τελευταῖον μετὰ καὶ
ἄλλων ἀνεκδότων ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Atticarum,
τὰ μὲν ψηφίσματα ὡς παλαιότερα ἐν τῷ β'. τόμῳ, αἱ δὲ ἀνα-
γραφαὶ καὶ αἱ ἄλλαι τιμητικάι ἐν τῷ γ'. τόμῳ καὶ ἐτακτοποιή-
θησαν κατὰ τὸ δυνατὸν χρονολογικῶς. Ἀλλὰ δὲν προσεδόκων
ἐγώ, ὅτι ἀκόμη καὶ ἐν ἔτει 1879 ἤθελον μένει τεμάχια πολλὰ
καὶ στῆλαι ὅλαι ἐφηβικῶν ἀναγραφῶν ἀνεκδοτοί. Οὕτως ὁμῶς
ἔχει τὸ πρᾶγμα. Τὰ ὑπόγεια τοῦ Βαρβακείου μουσείου τῆς
Ἑταιρίας, ἔνθα ἀπὸ ἐτῶν εἶναι ἀποθεθειμένοι οἱ ἐκ τοῦ Κατη-
φόρου ἐνεπίγραφοι λίθοι, διατελοῦσι μὲν προσιτὰ εἰς πάντας τοὺς
ἀρχαιολόγους, ἡμεδαπούς τε καὶ ἀλλοδαπούς, τὸ ἔργον ὁμῶς τῆς
ἀντιγραφῆς ἔχει μεγάλας τὰς δυσκολίας, διότι εἰς πολλὰ δω-
μάτια, ὄχι ἀρκούντως φωτεινά, κατὰκείνται συμπετυκνωμένα
καὶ σχεδὸν ἐπάλληλα τὰ πολυπληθῆ τεμάχια τῶν ἀνέκαθεν συν-
τετριμμένων στηλῶν. Δι' ἔλλειψιν δὲ εὐρυχωρίας βραδέως γίνε-
ται ἡ διαλογή καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν ἀνεκδότων ἀπὸ τῶν ἐκδεδο-
μένων καὶ ἡ εὐτακτος πάντων τοποθέτησις, ὥστε νὰ εὐκολύνων-
ται οἱ ἀντιγράφωντες. Οὕτως ἐξηγεῖται, πῶς μέχρι τοῦδε ἔμει-
ναν πολλαὶ ἀναγραφαὶ εἴτε ὅλως εἴτ' ἐν μέρει ἀνεκδοτοί, ἐξ ὧν
εἶναι καὶ αἱ ἐξῆς. Εἰς τούτων δὲ τὴν συναρμογὴν καὶ τὴν ἀντι-
γραφὴν ἐβοηθήθη πολλοῦ παρὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἀθανασίου.

- βασιλεύς
 40 Εύκαρπίδης Βερν-
     πολέμαρχος
     Εύτυχίδης, Με.
     θεσμοθέτα(ι
     Σωσίστρατος Εισιδώρου Μα- (κενόν)
- 45 Θάλλος Εύτυχίδου Μελ-
     'Ασκληπιάδης Πρέιμου
     Φιλόεσσος 'Ηρακλείδου 'Εστ-
     Φαῦστος, Πει(ρ)-
     Στάτιος Μαρκιανός Παιο-
- 50 Γ Πλώτιος 'Ασκληπιάδου
     'Αγωνοθέται Βησεεύς
     'Αντινοείων ἐν ἄστει
     Εύκαρπίδης, Βερν-
     'Αντινοείων ἐν 'Ελευσίη
- 55 Κασσιανός Μουσώνιος
     'Αδριανείων
     Κασσιανός Βάσσος (κενόν)
     Θησείων
     Θεόπομπος Τρύφωνος
- 60 'Αθηναίων
     Φλ. Βερενικιανός
     'Αντωνείων 'Ατταλίδος
     Κασσιανός Μουσώνιος
     Σεθηρείων
- 65 Κασσιανός Βάσσος Π. Αἴλ. 'Ερμείας 'Αθμο
     Φιλαδελφείων
     Γάιος, Διο(μ)εεύς
     'Επινικίων
     Δομέτιος Πυθαγόρας
- 70 Γερμανικίων
     Μουνάτιος Θεμισών
     Κομοδείων (κενόν)
     'Αριστόβουλος, Μαρ-
     'Αμφιαρείων
- 75 Εύτυχίδης, Μελιτ-
     συστρεγματάρχαι
     Μουνάτιος Θεμισών
     Κασσιανός Μουσώνιος

- Κασσιανὸς Βάσσος
 80 Εὐκαρπίδης, Βερ- Ἀριστόδου(λος)
 Δομέτιος Πυθαγόρας
 Φλάβιος Λύξ
 Γάιος, Δημεύς
 Ἰσπλήϊος Νηρέυ(ς) ος, Φιλάδης
 83 Φλάβιος Τρύφ(ων) ..-ας ὑστέρας
 Φίλητος Π;.. ..
 Κλύμεν(ος).. ..
 (κενὸν ἐνὸς στίχου)

Ἡ τὰ ἀνωτέρω ἔχουσα στήλη εἶναι λίθου Πεντελησίου, ὕψους 1,09, πάχους 0,11, συντετριμμένη εἰς ἐπτὰ τεμάχια, κολοβή δὲ τὰ ἄνω καὶ πρὸς δεξιὰν τῷ ὀρῶντι καὶ κάτω. Ἐκ τῶν ἐπτὰ τεμαχίων τὰ ἕξ ἀκριβῶς συναρμόζονται πρὸς ἀλλήλα, τὸ δὲ ἔβδομον ὄχι, ἔχει δ' ἐκεῖνο τὰ τελευταῖα πρὸς δεξιὰ καὶ κατωτάτω τεθέντα δύο στιχίδια: ..ος, Φιλάδης κτλ., ἅπερ ἐμοὶ ἀκατάληπτα. Οἱ χρόνοι τῆς στήλης, ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ μνημονευομένων ἀγῶνων Σεβηρείων καὶ Φιλαδελφείων, ἔτι δὲ καὶ τοῦ γραμματέως Στράτωνος, τοῦ καὶ ἀλλαχόθεν γνωστοῦ, εἶναι αἱ ἀρχαὶ τοῦ γ'. μετὰ Χρ. αἰῶνος. Ἴδε C. I. A. III, 1, ἀριθ. 1139 μὲ τὰς σημειώσεις τοῦ Dittenberger.

2.

Ἀγαθῆι τύχηι

- Ὁ κοσμητῆς τῶν ἐφήβων) . . . . Τιμ. . . . . (Φυ-
 λάσιος τοὺς (συνάρ)χο(ντας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ ἐφηβεύσαν-
 τας) ἐπὶ ἄρχον(το)ς Κασ(ιαν)οῦ Ἱεροκῆρυκος Σπειριεύς (;) ἀνέγ-
 5 ραψε, ἀντικοσμητέ(υ)οντος . . . . .
 ου τοῦ Διονυσίου Μελ(ιτέ)ως, παιδοτριβ(οῦ)ν(τος) Αὐρ.
 Σεραπίωνος τοῦ κ(αὶ) Κράτωνος Παι(α)νιεύς ἔ(τ)ος...
 προστατοῦν(τ)ος Τιβ. Κλαυδίου Λε(ω)σθένους (Μελι-
 τέ)ως ἔ(τ)ος.., (ὀπλομαχ).....ου Αὐρ. Ἀπολλο(φά-
 40 νους) Ἀγνου(σί)ου ἔ(τ)ος.., γραμ)ματεῦοντος διὰ βί-
 ου ἱερέως (Συντρώφου τοῦ Εὐκαρπίδου) ἐκ Κοίλης ἔ(τ)ος κβ'.
 Σωφρονιστα(ί)
 Βά(;)σσοι Φυλάσ(ιο)ς Ἀγνοθέται
 45 ῥέδ(;)εμπτος... Οὐεντιδίου Νεικοκράτης
 ...αγόρα(ς).. Ἀντινοείων ἐν ἄστει Ἐπέγραφοι

.....ΝΛ	Αὐρ. Διονύσιος	Κλα. Ἀράσπας
....	καὶ Αὐρ. Τελεσφόρος	Αὐρ. Σκέπτος,
	Ἀδριανεῖων	Αὐρ. Διονυσόδωρος,
20	Ἐρέννιος Μουσώνιος	Αὐρ. Ζωῖλος Ἐπι-
	Γορδιανεῖων	Αὐρ. Δάμυρος Θεοκλή-
	Αὐρ. Θεσπιάδης	Ἐρέννιος Τούρβων
	καὶ Αὐρ. Καλλίστρατος	Κλα. Τερτιανός
	Γερμανικεῖων	Φιλευρώστος Θησε-
25	Καρπούνιος Ἀπολλώνιος	Ἀφροδείσιος Ἄρτεμ-
	Ἀθηναίων	Ἐλευσίνιος
	Αὐρ. Ἀλέξανδρος	Σωσικράτης Βίσι-
	Ἐπινεικίων	Πάμφιλος Εὐτ-
	Αὐρ. Ἐπιτύγχανος	Ζώσιμος Λυκα-
30	καὶ Ὀνωρατιανός Ἀθηνίων	Νεικίας Λυκα-
	Ἀμφιερείων	Ἀφροδείσιος
	Οὐεντίδοις Ζωῖλος	Εὐκαρπίδης
		Εὐτύχη(ς)
		Ἐπικτ....
35	(κενόν)	ΦΛ....
		.....

Ταύτης τῆς στήλης ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ Corp. Inscr. Att. III, 1, ὑπ' ἀρ. 1198 μόνον δύο τεμάχια, τώρα δὲ προσετέθησαν ἐδῶ δύο ἄλλα μικρότερα μὲν, σημαντικὰ δέ, ἐκ τοῦ ἄνω μέρους τῆς στήλης, καὶ ἐν τρίτον δέ, τὸ ἔχον τὰ ΤΥΧ, ὅπερ ἔθεσα ἀνω-
ΤΙΜ?

τάτῳ, φαίνεται πως τῆς αὐτῆς στήλης ὄν. Ἐνωθέντων οὕτω τῶν πέντε τεμαχίων, ἡ κεφαλὴς τῆς ὅλης ἀναγραφῆς γίνεται πληρῆστερα, καὶ τινες τῶν ἐν αὐτῇ συμπληρώσεων τοῦ Dittenberger ἀναγκαίως μεταβάλλονται.

Οἱ χρόνοι καθ' οὓς ἐγράφη, ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ μνημονευόμενων ἀγώνων Γορδιανεῖων ἀναγκαίως συμπεραίνεται, εἶναι οἱ μετὰ τὸ 237 ἔτ. μ. Χριστόν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 26 Φεβρουαρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

La Grèce à l'exposition, par Mme la Marquise
Blanche de Saffray.—Vire. Imprimerie Rivet-Barbot.
1878. Εἰς 8^ο, σελ. 12.

Ἐν τῷ ἀγγελλομένῳ τούτῳ τεύχει περιέχεται ποίημα στί-
χων 248, ποιηθὲν ὑπὸ εὐγενοῦς Γαλλίδος καὶ τυπωθὲν ἐν Βιρίᾳ,
μικρᾷ πόλει τῆς Νορμανδίας, ἔνθα, ὡς φαίνεται, ἐπίσης ἔχει φί-
λους ἢ Ἑλλάς καθὼς καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ εὐρυχώρῳ Γαλλίᾳ. Ὁ ἀνα-
γινώσκων τοὺς στίχους τούτους Ἑλληνα διατίθεται ἠδέως ἅμα
καὶ εὐγνωμόνως, διότι, καὶ ἂν δὲν εἶναι ἰκανὸς νὰ αἰσθανθῇ ἐντε-
λῶς τὴν ἁρμονίαν αὐτῶν, ἐννοεῖ ὅμως πάντως τὰς ἐκλεκτὰς
ιδέας καὶ ἐκτιμᾷ τὰ γενναῖα αἰσθήματα τὰ κινήσαντα τὴν ποιή-
τριαν εἰς τὸ νὰ ἐγκωμιάσῃ τὰ οἰαδήποτε ἐκθέματα τῆς ἡμετέρας
πατρίδος, τὰ σταλέντα εἰς τὴν τελευταίαν παγκόσμιον ἐκθεσιν
τῶν Παρισίων, μὲ ὅλας τὰς περιστοιχούσας ἡμᾶς δυσχερείας
κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Ἐπέστησε δὲ ἰδίως τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἡ κ. Saffray εἰς τὰ
τέσσαρα γλυπτικῆς ἔργα τοῦ ἐν Ἀθήναις Γ. Βρούτου καὶ πρὸ πάν-
των εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀπὸ δαιμόνιον τοῦ Κοπερνίκου». Ἀνα-
φερομένη δὲ ποιητικῶς εἰς τὴν τῆς πάλαι Ἑλλάδος δόξαν ἐπὶ
γλυπτικῇ καὶ ἐν γένει ἐπὶ καλλιτεχνίᾳ, οἰωνίζεται ἐκ τῶν δο-
θέντων νῦν ἐν τῇ ἐκθέσει δειγμάτων τὰ βέλτιστα καὶ περὶ τῆς
προκοπῆς τῆς νέας Ἑλλάδος εἰς πάντα τὰ καλὰ τοῦ πολιτι-
σμοῦ. Τὸ φιλελεύθερον τοῦ Ἑλληνοῦ καὶ ἡ φιλομάθεια εἶναι διὰ
τὴν ποιήτριαν ἐχέγγυα τῆς μελλούσης δόξης του ἐν τῇ χορείᾳ
τῶν νεωτέρων Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν. Προσκαλεῖ δ' ἐπὶ τέλους τὰ
κράτιστα τῶν ἐθνῶν τούτων ὀνομαστὶ νὰ προσφέρωσι τὸ ἅγιον
φίλημα τῆς ἀγάπης εἰς τὴν πρεσβυτέραν αὐτῶν ἀδελφὴν τὴν
Ἑλλάδα καὶ ἐξ αὐτῆς νὰ ἀρύωνται τὰς ἐμπνεύσεις τῆς τέχνης,
λέγουσα οὕτως·

Que la coupe sacrée entre chaque main passe!

Buvez, enivrez-vous de l'esprit immortel!

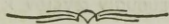
Mais quelques soient vos monts, c'est toujours du Parnasse

que votre vol devra vous élever au ciel.

Τὴν παρακέλευσιν δὲ τὴν ἐν τοῖς στίχοις τούτοις, ἥτις μᾶς ἐνθυμίζει τὰ τοῦ Ὀρατίου ἐκεῖνα

Vos exemplaria Græca
nocturna versate manu, versate diurna,

δικαιότατον εἶναι οἱ ἡμέτεροι μάλιστα τεχνῖται καλῶς νὰ ἐνστερνωσθῶσιν, ἂν ἐπιθυμῶσιν ἐπιτυχίαν εἰς τὰ ἔργα των. Σ. Α. Κ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ.

ἀτρυγέτιο θαλάσσης.
αιθέρος ἀτρυγέτιο.

Μελετῶντες οἱ διδάσκαλοι, οἱ σχολιασταί, οἱ λεξικογράφοι τὴν λέξιν ἀτρύγετος, ἀποφαίνονται οἱ μὲν ὅτι σημαίνει ἄκαρπος, ἔρημος, οἱ δὲ ἀκαταπόνητος, ἀδάμαστος, οἱ δὲ ξηρός· ἀλλ' οὐχ οὕτως.

Λέγοντες ἀτρύγητος οἱ πορθηταὶ τῆς Τροίας, ἐννοοῦσιν οὐχὶ ἄκαρπος, ἔρημος, οὐδ' ἀκαταπόνητος, ἀδάμαστος, οὐδὲ ξηρός, ἀλλ' ὅ,τι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἐννοεῖ ἡ λέξις ἀτρύγητος (ἀτρύγητος ἔτι), καὶ τὸ τρυγῶ τι ἀτρύγητον ἀποβαίνει ἐκ τῆς εὐτυχίας ἣν ἔχει.

Καὶ ὅτι τοῦτο ἐννοεῖ τὸ ἀτρύγητος, ἄκουσον τὸν κτηματικὸν, ὅστις ἐρωτῶμενος τὰς ἡμέρας τοῦ τρύγου, ἂν ἦ εὐτυχὴς ἢ οὐ ἢ ἄμπελος ἢ ἡ μέλισσα αὐτοῦ, ἀποκρίνεται Τρυγημὸς δὲν ἔχει, τρυγάω, τρυγάω καὶ ἀτρύγητ' εἶρε, τουτέστι πλουσία, δαψιλῆς, ἀσάλευτος ἐκ τοῦ πλήθους ὅπερ ἔχει.

Οὕτω δὴ καὶ τὸ ἀτρυγέτιο θαλάσσης—δηλαδή τρυγῶμεν, τρυγῶμεν τὴν θάλασσαν καὶ οὐδέποτε εὐρίσκομεν τέρμα τοῦ τρυγητοῦ αὐτῆς. Ἄρα ἀτρύγητος (ἄφθονος, πλουσιοπάροχος) ἰχθύων κλπ. ἢ θάλασσα, καίτοι ἀενάως καὶ διαρκῶς τρυγωμένη, ὡς ἡ μέλισσα καὶ ἡ ἄμπελος ἐν ὥρᾳ τρύγης.

Ἔστω περὶ θαλάσσης· ἀλλὰ περὶ αιθέρος ἀτρυγέτιο;

Δύο τινά.

Ἡ ὅτι τὰ ἐν αὐτῷ φαινόμενα σώματα μένουσιν αἰείποτε καὶ πάντοτε τὰ αὐτὰ, ἤγουν ἀτρέγτητα (ἄψαυστα, ἀσάλευτα, πλούσια) πράγματα, ἐξ ὧν καὶ ὁ ποιητὴς εἶπεν ἀτρέγετον αἰθέρα, μὴ τρυγώμενόν ποτε δηλονότι ὑπ' οὐδενός, οὔτε ὑπὸ τοῦ χρόνου οὔτε ὑπ' ἄλλης ἰσχύος, ἢ ἀντικατέστη λέξις ἄλλη διὰ τῆς λέξεως ἀτρέγετος ὑπὸ τῶν γραφῶν ἢ τῶν γραμματικῶν συγκρινόντων τὸν αἰθέρα πρὸς τὴν θάλασσαν, ἧς τὸ ἐπίθετον ἀποδίδοντες καὶ εἰς τοῦτον ἐρμηνεύουσιν ἄγριον κλπ. Ἄγριος ὁ αἰθὴρ ὁ κατὰ Πίνδαρον λαμπετόεις; ὁ κατ' αὐτὸν ἔρημος μὲν, ἄγριος δ' οὐ;

Περὶ τούτου δὲ (τοῦ ἀγρίου) ἀκουσον καὶ τὸν κ. I. Πανταζίδην, ὅστις, εἰ καὶ καταλέγει ἐν τῷ διασκευασθέντι ὑπ' αὐτοῦ Ὀμηρικῶν λεξικῶ ἀπίθανος ἢ ἐτυμολογία, ἀποδέχεται ὁμως τοῦτο σημειούμενος Ἐπίθετον χαρακτηριστικώτατον τῆς ἀγριότητος τῆς θαλάσσης, τοῦ αἰθέρος κλπ. μεθ' ὃ ἐπιφέρει καὶ τὴν τοῦ Δοιδερλείνου παραγωγὴν, ἣτις οὐκ ὀλίγον τὸ ἄτοπον ἔχει. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐτυμολόγοις καὶ ἐξηγηταῖς τοῦ ἀτρέγετος ἀκολουθεῖ ἅπας ὁ εὐπαιδευτος κόσμος οὐδαμῶς ἐξετάζων ἢ βασανίζων τὸν νοῦν τῆς λέξεως, οὐδ' ἐγκύπτων εἰς τοῦ λαοῦ τὴν γλῶσσαν, ὅστις καὶ ἦτις καὶ τότε καὶ νῦν ὁ αὐτὸς καὶ ἡ αὐτὴ, λαὸς τε καὶ γλῶσσα, ἐξακολουθοῦσιν ὄντ' ἀμφοτέρα καὶ πρυτανεύοντα, μηδαμῶς μὴδ' ὑπὸ τοῦ χρόνου, μὴδ' ὑπὸ τῶν βαρβάρων μεταβληθέντα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων, περὶ δ' ἄλλων παραπλησίων ἄλλοτ' ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

ΜΙΧΑΗΛ ΛΕΛΕΚΟΣ.

ΣΗΜ. ΕΚΔ. Ἡ τῶν νεωτέρων ἐτυμολογία (Curtius Grundzüge der. gr. Etymol. σελ. 548 τῆς γ' ἐκδ.) φαίνεται ἀποδοκιμάζουσα τὴν ἀπὸ τοῦ τρυγᾶω παραγωγὴν τῆς λέξεως ἀτρέγετος, προτιμᾷ δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ρίζης τρύω· ὅθεν ἄτρυτος, ἀτρέγετος καὶ ἀτρέγετος· ἦν παραγωγὴν οἱ ἀρχαῖοι ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ ἐν λ. ἀτρέγετος ἀπέδιδον εἰς τὸν γραμματικὸν

Ἑρωδιανόν· «Οἱ δὲ, παρὰ τὸ τρέειν, πλεονασμῶ· ἄτρυτος γὰρ ἄτρυτος καὶ πλεονασμῶ τοῦ γ ἀτρύγετος· οὕτως Ἑρωδιανός».

Ἐντεῦθεν νομίζομεν ὅτι ὁ λαὸς ὀρθῶς ποιῶν καλεῖ πολύκαρπον ἄμπελον ἀτρύγητον, μὴ εὐκόλως δηλαδὴ τρυγωμένην διὰ τὸ πλῆθος τῶν σταφυλῶν· ἀλλὰ τὸ Ὀμηρικόν ἀτρύγετος, ἀναφερόμενον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὸν αἰθέρα, ἔχει ἄλλην καὶ σημασίαν καὶ παραγωγὴν.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Goethe.—Παθήματα τοῦ νέου Βερθέρου, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Παν. Σπ. Παμπούκη, φοιτητοῦ τῆς ἱατρικῆς. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρέρηγων, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 2. [16ον, σ. IX καὶ 190, μετὰ 6 εἰκόνων].

* Συλλογὴ ἀποφάσεων τοῦ Ἀκυρωτικοῦ καὶ τῶν ἐφετείων τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1874 καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ διαφόρων νομικῶν ζητημάτων, ἧτοι τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου, ἐμπορικῶν, ποινικῶν, δικονομικῶν κλπ. σχετικῶν πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν νόμους ὑπὸ Ξενοφῶντος Βαρβαρέσου, δικηγόρου παρὰ τοῖς ἐν Ἀθήναις δικαστηρίοις. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ἀδελφῶν Βαρβαρέρηγων, 1879. Τιμᾶται διὰ μὲν τοὺς κκ. συνδρομητὰς φρ. 8, πληρωτέων ἀνὰ 2 φρ. κατὰ τριμηνίαν, ἧτοι ἄμα τῇ παραλαβῇ τοῦ φυλλαδίου, διὰ δὲ τοὺς μὴ συνδρομητὰς δραχ. 40 [8ον, σ. γ' καὶ 63. Φυλλάδιον Α'].

* Δραματικὸν Μουσεῖον.—Ἀριθ. 1 καὶ 2. Φυλλάδιον Α'.—Ὅχι, ὄχι· εὐχαριστῶ, κωμῆδία μονόπρακτος.—Γροθιαῖς καὶ χωρὶς πανταλόνια, μονόπρακτον ἀστειολόγημα, μετενεχθέντα εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς ὑπὸ Δημ. Π. Γεωργαντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Μέντορος», 1878. Τιμᾶται δραχμῆς νέας καὶ πωλεῖται παρὰ τοῖς βιβλιοπώλαις Νάκη καὶ Κουσσολίνφ. [16ον, σ. 64].

* Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν τσακωνικὴν ὁ μῦθος τῆς Παρασκευῆς ὑπὸ ***. Ἐν Ἀθήναις, τύποις «Ραδαμάνθυος», 1878. [8ον, σ. 43].

* Περὶ ἀντιστάσεως τῆς ὕλης πρὸς χρῆσιν τῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ μηχανικῶν ὑπὸ Ἀναστασίου Ι. Σούλη, πτυχιούχου τῆς ἐν Παρισίοις σχολῆς τῶν γεφυροποιῶν, νομομηχανικοῦ καὶ καθηγητοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ καὶ πολυτεχνικῇ σχολῇ. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς

- Φλοκαλάς, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν 12. [8ον, σελ. ἡ καὶ 359].
- Λόγος εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν εὐεργετῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ Α. Διομήδους Κυριακοῦ. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσῶ, 1879. [8ον, σ. 31].
- Οἱ Πελασγοὶ ἐν τῷ ἑλληνισμῷ σὺν παραρτήματι περὶ Βλάχων καὶ Βουλγάρων, ὑπὸ Θ. Α. Πασχίδου. Ἐν πόλει τῆ Παλλάδος, τυπογραφεῖον Ἴθην. Πνεύματος 1879. [4ον σελ. 48].
- Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὸ μνημόσυνον τοῦ ἀοιδίου Ἀντωνίου Φ. Παπαδάκη ὑπὸ Ν. Μ. Δαμαλᾶ πρυτάνεως τοῦ ἔθν. Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη. 1879 [8ον, σ.].
- L' Iliade et sa Topographie, remarques sur trois articles contenus dans le tome X du Syllogue Hellénique philologique de Constantinople, par G. Nicolaïdes. Athènes, Typographie de Pierre Perris. 1879 [8ον σελ. 23].
- * Αἱματουρία ἢ αἰμοσφαιρινουρία ἐκ κινίνης, ὑπὸ Καραμήτσα. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Βαρβαρρήγων. 1878 [8ον, σ. 19].
- * Ἀθηθ. Παρνασσία ἦτοι ὕμνοι καὶ ἄλλα τινὰ μελύδρια τῆ ἀρχαία δωριδοὶ διαλέκτῳ καὶ μέλει ποικίλῳ, ὑπὸ τοῦ ἱερέως Νικολάου Περπινιάνη. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1878 [8ον, σ. δ' καὶ 108].
- * Εὐγενίου Δάντς πηήσεις. Λυρική συλλογή. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1878 [8ον, σελ. 20].
- * Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας ἑλλην. γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν ἑλλ. σχολείων ἐκ πολλῶν ἐρανισθεῖσα ὑπὸ Α. Χριστοδοῦλου, σχολάρχου Θεῶν. Ἐν Ἀθήναις, 1878. Τιμᾶται δραχ. 2 1/2.
- * H. Beaunis Ἐμβρυολογία μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Σπ. Ἰ. Κανέλλη, φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς, μετὰ 18 εἰκόνων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 4. [8ον, σ. ς' καὶ 160].
- * Ἀποκαλυφθῆτω ἀλήθεια. Ἀπάντησις Λεωνίδα Α. Βούλγαρη πρὸς τὸν κ. Θ. Δηλιγιάννην, ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὰ ἐν τῷ ἑλλ. κοινοβουλίῳ λεχθέντα τῆ 4 Ὀκτωβρίου 1878. Ἀθήνησι 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 3. [8ον, σελ. 295].
- * Ἐγχειρίδιον συστηματικῆς ἀνατομίας τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ Παύλου Ἰωάννου, ἐκδ. β'. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1879. Τιμᾶται δρ. 20. [8ον, σ. δ' καὶ 872].
- * Λεξικὸν τῆς ἑλλ. γλώσσης κατὰ τὸ ἑλλ. λεξικὸν τοῦ Γ. Πάπε τῆ συμπράξει πολλῶν λογίων συνταχθὲν καὶ συμπληρωθὲν ἐκ τῶν ἑλλ. λεξικῶν Ε. Στεφάνου καὶ Φ. Πάσσοβ, ἐκδίδεται ἐπιμελεῖα καὶ δαπάνη Α. Α. Σακελλαρίου. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Γ. Σακελλαρίου, 1879. [8ον, τόμ. 4 τιμώμενον δρ. ν. 42]. Τόμος α Α—Κ. τεῦχος α σελ. ιη καὶ 1074' τεῦχος β' σ. 1075—2052. [Παράρτημα' προσθήκη λέξεων εἰς

τὸ Α, μὴ ὑπαρχουσῶν ἐν τοῖς λεξικοῖς τοῦ Πάπε καὶ Πάσσοβ, σελ. 74] τόμος Β'. Δ—Ω, τεῦχος α' σελ. 4404 τεῦχος β' σελ. 4405—2455.

* Κλειομένης ὁ τελευταῖος Ἡρακλείδης, τραγωδία εἰς πράξεις 4, ὑπὸ Κ. Χ. Βερσῆ. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσού, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 2. [8ον, σελ. 425].

* Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1879 ὑπὸ Εἰρηναίου Ἀσωπίου, εὐνοϊκῆ συμπράξει φιλοκάλων λογίων. Ἔτος ιγ'. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Κορίνθου, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 5. [8ον, σελ. 376].

* Συλλογὴ κρητικῶν ἐπιστολῶν εἰς τὴν ἐγχώριον διάλεκτον, ἢ τὸ κάτοπτρον τοῦ δημοσίου φρονήματος τῶν χριστιανῶν τῆς Κρήτης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1868—1878. Ἐν Ἀθήναις, 1879, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Συζητήσεων.

* A. Debay Ὑγιεινὴ καὶ φυσιολογία τοῦ γάμου, ἥτοι φυσικὴ καὶ ἰατρικὴ ἱστορία τῶν συζύγων, μετάφρασις ἐκ τῆς 402 γαλλικῆς ἐκδόσεως ὑπὸ Τιμολ. Καρδαῖ, διδάκτ. τῆς ἰατρικῆς. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρέρηγου, 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 3 [8ον, σελ. 280].

* Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων ἐπιστολαὶ ρ'. Ἐκδίδονταί ἐπιστολαὶ Θ. Λιθαδᾶ. Τεργέστη, τύποις τοῦ αὐστρουγγικοῦ Δούδ, 1879. [8ον, σελ. ριὲ καὶ 185].

* Βιογραφία Γεωργίου Κ. Τυπάλδου Κεφαλλῆνος ὑπὸ Π. Τυπάλδου Φορέστη· μεταγλωττισθεῖσα ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ὑπὸ Ν. Καλογέρου, μοναχοῦ. Ἐν Κεφαλληνίᾳ, τυπογρ. ἡ Ἠχώ, 1879. [8ον σ. 40].

* Η. Ταινὴ Φιλοσοφία τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι, δαπάνη Σπ. Α. Κουσουλίνου. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σπ. Κουσουλίνου, 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 2. [8ον, σ. 46 καὶ 460].

Der Aberglaube bei den heutigen Griechen (seinem Ursprunge nach). Ein Sendschreiben an Karl Foy in Leipzig von Nicolaus Dossius aus Epirus. Freiburg i. B. 1878. [8ον, σ. 46.]

Μ. Τ. Κικέρωνος Λαίλιος ἡ διάλογος περὶ Φιλίας, ἐκ τῆς λατινίδος εἰς τὴν ἑλληνικὴν φωνὴν μετενεχθεὶς ὑπὸ Βασιλείου Ἀντωνιάδου, τροφίμου τῆς ἐν Χάλκῃ Σχολῆς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σας, 1879. [8ον, σελ. ιγ' καὶ 425].

* Ὁρθόδοξος χριστιανικὴ κατήχησις διὰ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, συνταχθεῖσα ὑπὸ Κωνσταντίνου Νεστορίδου, καθηγητοῦ, ἐκδίδεται δαπάνη Θερασυβούλου Παπαλεξανδρῆ, ἐγκρίσει τῆς ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἀδεία τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἐκδοσις δευτέρα βελτιωθεῖσα καὶ ἐπιδιορθωθεῖσα. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θερασυβούλου Παπαλεξανδρῆ, 1878. Τιμᾶται δραχμῶν 4,60. [8ον, σ. 98]

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι

ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1879 Ἰανουάριος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	753,57	χμ.
Μεγίστη	»	766,02	(τὴν 23 ^{ην})
Ἐλαχίστη	»	738,57	(τὴν 7 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση	θερμοκρασία	10,09
Μεγίστη	»	18,1 (τὴν 13 ^{ην})
Ἐλαχίστη	»	2,3 (τὴν 29 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 12 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 140,09 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 8 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 18 ΒΑ, 4 Ν.

Φεβρουάριος.

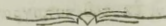
Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	750,45	χμ.
Μεγίστη	»	756,33	(τὴν 2 ^{ην})
Ἐλαχίστη	»	739,82	(τὴν 18 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση	θερμοκρασία	13,36
Μεγίστη	»	20,9 (τὴν 25 ^{ην})
Ἐλαχίστη	»	6,3 (τὴν 4 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 11 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 29,81 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 11 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 2 ΒΔ, 2 ΒΑ, 2 ΝΑ, 10 Ν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΑΣ
 ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΠΡΟΣΩΔΙΑΝ
 ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗΝ.

I.

Ἡ φύσις τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἀρμονίας, τοῦ καλοῦ καθόλου.

Ῥυθμὸς εἶνε καθόλου ἢ ἀρμονία τῶν διαστημάτων ἐν τῇ κινήσει· ἀρμονία δὲ εἶνε ἢ ἐν τῇ ποικιλίᾳ ἐνόττης, ἢ ἐν τῇ διαφωνίᾳ, οὕτως εἰπεῖν, συμφωνία· τὸ αἶσθημα ἄρα, τὸ ὁποῖον παράγει εἰς τὴν ψυχὴν ἡ ἀρμονία, εἶνε ὅμοιον μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αἰσθανόμεθα, ὅταν ἐκεῖ ὅπου προσεδοκῶμέν τι κακόν, ἢ ἐθεωροῦμέν τι ἀδιάφορον καὶ ξένον πρὸς ἡμᾶς, προσβλέπομεν προσμειδιώσαν ἡμῖν τὴν ὄψιν ἀγαθοῦ καὶ προσφιλοῦς ὄντος· ποῖον δὲ εἶνε ἐνταῦθα τὸ κακόν ἢ τὸ ἀλλότριον καὶ ποῖον τὸ ἀγαθόν καὶ οἰκεῖον; κακόν μὲν ἢ ἀδιάφορον πρὸς ἡμᾶς εἶνε τὸ διάφορον καὶ πολλαπλοῦν, ἀγαθόν δὲ καὶ τερπνόν τὸ ἐν καὶ τὸ ἀπλοῦν· διὰ τί δὲ ἄλλο ἀποστρεφόμεθα μὲν ἐκεῖνο, ἀγαπῶμεν δὲ τοῦτο, παρὰ διότι ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶνε ἀπλοῦν καὶ μονοειδὲς καὶ ἀσμένως μὲν δέχεται τὸ οἰκεῖον πρὸς τὴν φύσιν τῆς, ἀπαθεῖται δὲ τὸ ἀλλότριον; Τὸ ἡδὺ ἄρα τῆς ἀρμονίας αἶσθημα εἶνε ἢ συμπαθὲς καὶ ἐρωτικὴ ἔλξις πρὸς πᾶν ὅ,τι συμφωνεῖ μὲ τὸ ἐνδότερον βᾶθος τῆς ἰδίας ἡμῶν φύσεως· ἂν δὲ ἡ ἀρμονία εἶνε κυριωτάτη τοῦ καλοῦ ἰδέα, εὐκόλως, νομίζομεν, ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου δύναται τις ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν καθολικὴν τοῦ καλοῦ ἔννοιαν, ὅτι καλὸν εἶνε τὸ εἶδος (ἢ μορφή) τὸ συμφωνοῦν πρὸς τὰς ἰδανικὰς, τουτέστι τὰς ἀνεξαρτήτους παντὸς ὑλικοῦ σκοποῦ τάσεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς· διὸ ὀνομάζομεν ὥραϊον ὄχι μόνον πᾶν τὸ σύμμετρον καὶ ἐναρμόνιον, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι καθ' ἑαυτὸ ὄν ἐκφαίνει δύναμιν, λάμπειν, ὕψος τι καθόλου ἰδεῶδες· καὶ εἰκόνα ζωγράφου, φαῦλόν τι παριστῶσαν, ὅπερ ἐν τῇ φύσει καταφρονοῦμεν, θαυμάζομεν ἐν τῇ τέχνῃ, ἂν ὁ καλλιτέχνης ἔχει κατορθώσει ν' ἀποτυπώσει πιστῶς καὶ ζωηρῶς· διότι δὲν ἀποβλέπομεν πρὸς τὸ εἰκονιζόμενον, ἀλλ' ἐν τῷ ἀπεικιάσματι τὸ ὕψος θαυμάζομεν τῆς καλλιτεχνικῆς

δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου· εἰς τοιαύτην δὲ τελειότητα καὶ ἔξαρσιν τείνει μὲν καὶ πᾶς ἄνθρωπος, πολὺ δὲ μᾶλλον ψυχὴ εὐγενῆς καὶ ἔμμουσος· διὸ αἱ εὐγενέστεραι καὶ ὑψηλότεραι φύσεις βαθύτερον αἰσθάνονται ἐν πᾶσι πράγμασι τὸ καλόν. Ἡ δὲ διαφορὰ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε μόνον κατὰ παράστασιν· διότι τὸ μὲν καλὸν ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐκτὸς καὶ τὴν μορφήν καὶ διὰ τοῦτο ἐναργεστέραν καὶ λαμπροτέραν παρέχει τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν αἴσθησιν· τὸ δὲ ἀγαθὸν καὶ αἱ ὅμοιοι ἰδέαι ἀναφέρονται εἰς τὸ ἔνδον· εὐστόχως τοῦτο ἐσήμαινον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐν τῇ φράσει ἀκαλὸς ἀγαθός· ἐκ τούτου συμβαίνει, ὥστε ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κατὰ διάφορον ὄψιν, ὅτε μὲν νὰ καλῆται καλόν (ὠραῖον), ὅτε δὲ ἀγαθόν (τὸ κοινῶς καλόν)· προσέτι τὸ ἔνδον καὶ ἔσω εἶνε σχετικὰ, καὶ παντὸς πράγματος οἰουδήποτε δυνάμεθα νὰ αἰσθανθῶμεν ἢ νὰ φαντασθῶμεν τὴν μορφήν· ἔνεκα τούτου ποιητικώτεροι ὄντες καὶ εὐφρανταστότεροι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ ἐσωτερικῶν καὶ νοητῶν καὶ αἰθεριωδῶν οὕτως εἰπεῖν πραγμάτων συνελάμβανον τὸ εἶδος, ὅπερ ἐμφανιζόμενον εἰς αὐτοὺς μετὰ λάμψεως καὶ κηλοῦν καλὸν ἐκάλουν, οἱ δὲ νεώτεροι ἤττονος φαντασίαν καὶ ὕψους ὀνομάζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγαθὰ (bon, gu) τὰ τοιαῦτα· καὶ παρ' ἡμῖν ἡ λέξις καλὸς ἐξέπεσεν ὄλως εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀγαθοῦ. Ταῦτα ἀναγκαῖον ἔκρινα νὰ ῥηθῶσι διὰ τὴν πολλὴν σύγχυσιν καὶ διαφωνίαν μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἰδίᾳ περὶ τοῦ καλοῦ, ὧν τινες καὶ ἐμέμφθησαν τοὺς ἀρχαίους ὡς συγχέοντας τὸ καλὸν μὲ τὸ ἀγαθόν· φιλόσοφοι δὲ καὶ φυσιολόγοι ἐν τοῖς νῦν χρόνοις ἐζήτησαν νὰ εὕρωσι στερεὰς καὶ ἀκινήτους φυσικὰς αἰτίας, λίαν ὑλικὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ μαθηματικὰς ἀναλογίας τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρμονίας, ὡς ἂν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις νὰ ἦτο μηχανὴ στερεὰ καὶ ἀμετάβλητος.

Ἄλλὰ τὸ κάλλος, ὁ ῥυθμὸς, ἡ ἀρμονία, δὲν εἶνε μόνον ὑποκειμενικόν τι αἰσθημα τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ σύμπαντι, ὅπερ τόσον ἐμμελῶς οἱ Πυθαγόρειοι ὠνόμασαν κόσμον, ὑπάρχει πανταχοῦ ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως ἡμῶν ἢ ἰδέαι τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀρμονίας· τῶν οὐρανίων σωμάτων αἱ κινήσεις, αἱ ἐνέργειαι τῶν δυνάμεων, αἱ μίξεις τῶν ἀτόμων, αἱ γενέσεις οἱ σχηματισμοὶ αἱ

σχέσεις τῶν ὄντων, πάντα καθόλου τελοῦνται δι' ἁρμονίας καὶ τάξεως· καὶ ἔχει μὲν ἐκ προτέρων ἐν ἑαυτῷ ὁ ἄνθρωπος τὴν εἰκόνα τούτων, χαίρει δὲ καὶ γοητεύεται ἀνευρίσκων καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ φύσει τὴν ιδέαν τῆς ἐν τῷ βάθει αὐτοῦ ἐνοικούσης ἁρμονίας· ἡ δὲ συμφωνία αὕτη ἀποδεικνύει ἰσχυρῶς, ὅτι ἡ ἡμετέρα ψυχὴ εἶνε συγγενὴς πρὸς τὴν μεγάλην ψυχὴν, τὴν διέπουσαν ὀπωσδήποτε τὸν κόσμον. Δικαίως ἄρα ὁ Λογγίνος ἐν τοῖς προλεγομένοις εἰς Ἑρμιαστίωνα ἀποφαίνεται ὅτι «προῆλθε τὸ μέτρον ἐκ θεοῦ, μέτρῳ τὰ τε οὐράνια καὶ ἐπίγεια κεκοσμηκότος· ἁρμονία γὰρ τίς ἐστὶ τοῖς ἐπουρανίοις καὶ ἐπιγείοις· ἢ πῶς ἂν ἄλλως συνέστη τὸδε τὸ πᾶν, εἰ μὴ ῥυθμῷ τινι καὶ τάξει διεκεκόσμητο». Τῆς ἁρμονίας ἄρα καὶ τοῦ καλοῦ ἡ αἴσθησις εἶνε ἡ τελειοτάτη ἀνάπτυξις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, εἰς ἰδεώδη ἀνυψοῦσα αὐτὸν καὶ ὑψηλότερον κόσμον· καὶ ἐκεῖνα τὰ ἔθνη εἰς μέγιστον ἐξευγενισμοῦ ὕψος προήχθησαν, ἅτινα πλείστην περὶ τὸ καλὸν ἔδειξαν ἐπιμέλειαν· τίς λαὸς παρὰ τοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνας ἠσθάνθη καὶ ἐλάτρευσε τὸ ὠραῖον μετὰ τοσοῦτου ἐνθουσιασμοῦ, οἵτινες τὸ ἀγαθὸν δὲν ἐχώριζον ἀπὸ τοῦ καλοῦ, ὧν πᾶσαι αἱ πράξεις, πᾶσαι αἱ τέχναι, ἅπαντα τὰ ἐπιτηδεύματα ἦσαν κόσμος, ἁρμονία, κάλλος, καὶ παρ' ὧν ὅλη ἡ ἀνθρωπότης παρέλαβε τὰ αἶδια τοῦ κάλλους πρότυπα καὶ ὄλον τὸν πολιτισμὸν τῆς; Καὶ πόσον ἡ τοῦ καλοῦ αἴσθησις συμβαδίζει μὲ τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνάπτυξιν, ἀπόδειξις ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς τὴν ὑψηλοτάτην ἔφθασαν ἀκμὴν ἡ μουσικὴ, ἡ ποίησις, αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι, ὅτε ἡ Ἑλλάς ἠθικῶς τε καὶ πολιτικῶς μάλιστα ἐπήνθει· καὶ δὲν ἐξέπνευσε ὁ τελευταῖος ἐπιφανέστατος ῥήτωρ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς δόξης τῆς πόλεως, ἧς τὸ κάλλος τόσον ἐπάρεστον εἶχε καταστήσει ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς; Πόσον ταχέως μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπεμαραίνετο ὁ ζῆλος τοῦ καλοῦ, μέχρις οὗ ἅπας ὁ περικαλλὴς ἐκεῖνος κόσμος κατέρρευσε καὶ ἠφανίσθη εἰς τὸν ὠκεανὸν τῶν αἰώνων! Τίς λαὸς δύναται σήμερον νὰ καυχᾶται ὅτι ἔχει τόσον βαθεῖαν αἴσθησιν τῆς ἁρμονίας, τοῦ ῥυθμοῦ, τοῦ καλοῦ, ὅσον οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες; Ἀπόδειξις δὲ ὅτι καθόλου τὰ ἔργα τῶν νεωτέρων τεχνῶν φέρουσι μᾶλλον πα-

λυτέλειαν καὶ ὄγκον, παρὰ κάλλος ἀγνὸν καὶ φυσικὴν ἀρμονίαν· ἡ ἐναρμόνιος συνάφεια τῶν μερῶν πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ ὅλον, τὸ χρυσοῦν μέτρον καὶ πρέπον, εἶνε ὀλίγον αἰσθητὰ εἰς τοὺς νεωτέρους· καὶ εἰς τὰ ποιήματα δὲ αὐτῶν οὐχὶ σπανίως βλέπει τις σωρὸν ἀτάκτως διακεχυμένων ἐννοιῶν καὶ εἰκόνων ἀνευ πρέποντος, ἀρμονίας καὶ καιροῦ· ὀλίγον δὲ αἰσθάνονται, ὅτι τὸ τέλειον ὠραῖον, ὡς ἀποφαίνεται ὁ δαιμόνιος Göthe, ἀποτελεῖται ἐκ τῆς συμφωνίας τῆς μορφῆς μετὰ τοῦ περιεχομένου· ἡ ἐνδόμυχος τῶν δύο τούτων συναρμογὴ διακρίνει τὸν μεγαλοφυῆ τεχνίτην. Καὶ τοῦ ῥυθμοῦ ἡ αἴσθησις, οὔτε ἐν τῇ μουσικῇ, ὡς ὁμολογεῖται, ὑπάρχει ἰκανῶς, ἥτις δὲν γνωρίζει ἐντέχνους ῥυθμικὰς συνθέσεις καὶ ποιικιλίας, οὔτε ἐν τῇ ποιήσει τῶν νεωτέρων.

Δὲν εἶνε ἄρα παράδοξον, ἂν οἱ νεώτεροι οὔτε τῆς ἀρχαίας προσφθίας καὶ μετρικῆς τὴν φύσιν ἐναργῶς ἤσθάνθησαν, καὶ τῶν νεωτέρων γλωσσῶν τὴν μετρικὴν συγγέαντες καὶ παραρμόσαντες πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἐπλασαν ῥυθμικὰς θεωρίας, αἱ ὁποῖαι ἥκιστα συνάδουσι μὲ τὴν φύσιν τῆς σημερινῆς στιχουργίας. Ἀνάγκη ἄρα πρότερον νὰ ἐξετασθῆ, ὁποῖα εἶνε ἡ τὸ ῥυθμικὸν σχῆμα δεχομένη ὕλη τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ ὁποῖα περὶ αὐτῆς ἐπικρατοῦσι θεωρίαι.

II.

Τὸ ῥυθμιζόμενον τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ ἡ ἀρχαία προσφθία.

Γνωστὸν ὅτι ἡ ἀρχαία μετρικὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων· ἡ αὐτὴ ἀρχὴ ἐνόμισαν ὅτι ἐπικρατεῖ καὶ ἐν τῇ σημερινῇ στιχουργίᾳ· πλὴν μόνον ὅτι ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις ἡ μακρὰ συλλαβὴ συνοδεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ τόνου, ἐν ᾧ οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τεχνικὴν τινα ἄδειαν, ὡς συνήθως λέγεται, ἠδιαφόρουν περὶ τοῦ τόνου· ὥστε ὁ μετὰ τόνου ῥυθμὸς λέγει ὁ Heyse (deutsche gramm. s. 463) εἶνε μουσικώτερος. Θεωρεῖται δὲ ὑπ' αὐτῶν ἡ μὲν τονιζομένη ὡς μακρὰ καὶ μάλιστα δύο χρόνων, ἡ δὲ ἀτόνιστος ὡς βραχεῖα καὶ ἐνὸς χρόνου. Ἡ γνώμη αὕτη καθόλου ἐπικρατεῖ καὶ παρὰ Γερμανοῖς καὶ πα-

ρ' Ἀγγλοῖς· καὶ παρ' ἡμῖν αὐτὴν εἰσήγαγε κατ' ἐξοχὴν ὁ κ. Α. Ῥαγκαβῆς ἐν ἐμμέτρῳ μεταφράσει ἀρχαίων δραμάτων¹⁾ διὰ πολλῶν ἀναπτύξας ἐν προοιμίῳ τὴν ταυτότητα τῶν ἀρχαίων μέτρων μὲ τὰ ἡμέτερα. Καὶ νεωστὶ ἐν Παρνασσῶ (Τόμ. Β'. τεύχ. Η', Αὐγ. 1878) ἀνακεφαλαιοῖ τὴν περὶ τούτου γνώμην του οὐτω: «Ὑπελήφθη ὅτι τὸν τότε ἐπικρατοῦντα χρόνον ἀντεκατέστησεν ἕκτοτε ὁ τόνος καὶ ἡ παρεξήγησις δ' αὕτη προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι δὲν παρατηρήθη, ὅτι ὁ τόνος, οὗ τὰ σημεῖα μεταχειριζόμεθα (ὄξεϊαν βαρεϊαν καὶ περισπωμένην) σήμερον οὐδὲν ἕτερον δύναται νὰ ἐκφράζῃ ἐν τῇ προφορᾷ ἢ αὐτὸν τὸν χρόνον μεταπεσόντα διὰ τῶν αἰώνων ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀπὸ ἄλλων εἰς ἄλλας συλλαβὰς, μακροτέρως δηλ. προφερομένων ἐκείνων, αἰτινες ἐν τῇ ἀρχῇ διεκρίνοντο μουσικῶς οὕτως εἰπεῖν ἀπὸ τῶν ἄλλων καὶ ἦσαν ὀξύτεραι. Τούτων ἀπόδειξις ἔστω καὶ τὸ ὅτι μόνη, ὡς εἴπομεν, ἡ τοῦ χρόνου διαφορὰ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις μετρικῆ καὶ ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐν χρήσει εἶδη τῶν στίχων εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν εὐχρηστα».

Ὅτι μὲν ὁ ῥυθμὸς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ χρόνου, τοῦτο οὐδεὶς ποτε ἠρνήθη· λέγοντες δὲ οἱ Γερμανοί, ὅτι ὁ ῥυθμὸς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ τόνου, δὲν ἐννοοῦσι τὸν τόνον κατὰ τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν σημασίαν του, ἀλλ' ὁποῖος κατέστη, ῥυθμικῆ δηλονότι κροῦσις²⁾ (percussio, ictus), δι' ὧν διαιρεῖται ὁ χρόνος εἰς ἴσα ἢ εὐτάκτως ποικιλλόμενα διαστήματα, ἃ καλοῦσι πόδας, καὶ δι' ὧν τὸν ὅλον ῥυθμὸν καταλαμβάνομεν. Καὶ ἡ μὲν προσωδία τῆς ἀρχαίας γλώσσῃς ἐπέτρεπεν εἰς τὸν ῥυθμοποιὸν νὰ ἐπικρούσῃ ἐφ' ὅποιασδήποτε τῶν συλλαβῶν ἤθελε τὴν ἰσχυροτέραν ἔντασιν τῆς φωνῆς, εἴτε μακρᾶς εἴτε βραχείας· ὡς ἐπὶ τοῦ σπένδω ἐν μὲν τῷ δακτυλικῷ ῥυθμῷ ἢ πρώτῃ συλλαβῇ ἐντείνεται καὶ ἀποτελεῖ τὴν θέσιν, ἐν δὲ τῷ

1) Πρβλ. νέαν ἀνατόπισιν αὐτῶν ἐν τῷ ἑ τόμῳ τῶν ἔργων αὐτοῦ.

2) Λαμβάνω τὴν λέξιν παρὰ τοῦ μουσικοῦ Ἀριστείδου, Περὶ Μουσ. 97: «Τῶν δὲ ῥυθμῶν ἡσυχαιότεροι μὲν ἀπὸ θέσεων προκαταστέλλοντες τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ ἀπὸ ἄρσεων τῇ φωνῇ τὴν κροῦσιν ἐπιφέροντες τεταραγμένοι.

ιαμβικῷ ἢ δευτέρᾳ· καὶ ἐν πολλαῖς μακραῖς, ὡς εὐγνώμων, εἶχε τὴν ἄδειαν ὁ ῥυθμοποιὸς ὅποιανδήποτε τῶν συλλαβῶν ἤθελε νὰ τονίξῃ, κατὰ τὴν συνήθη ἔκφρασιν· καὶ οὐ μόνον ἡ μακρά, ἀλλὰ καὶ ἡ βραχεῖα συλλαβὴ ἠδύνατο νὰ δέχεται τὸν ῥυθμικὸν τόνον, ὡς ἐπὶ τῶν τριβράχων, τῶν δακτύλων, τῶν ἀναπαίστων ἐν τῷ ἰαμβικῷ μέτρῳ· τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶνε βεβαιωμένον καὶ ἐκ παραδείγματος ἀρχαίου ἀωνόμου μουσικοῦ, ἐνθα ἡ στιγμῆ, δι' ἧς ἐσήμαινον τὴν κροῦσιν, κεῖται ἐπὶ βραχέος χρόνου: — c^1). Ὡστε τὸ ὑπὸ κ. Ῥαγκαβῆ λεγόμενον, ὅτι ἡ μακρὰ συλλαβὴ διακρίνεται διὰ τοῦ τόνου (καὶ ἐκ τούτου ἔγινε μεταπόπισις τῶν μακρῶν παρ' ἡμῖν), οὔτε ἐν τῇ μουσικῇ εἶνε ἀληθές, οὔτε ἐν τῇ προφορᾷ ἦτο, διότι μία ἐν πολλαῖς μακραῖς συλλαβαῖς θὰ εἶχε τὸν δυναμικὸν ἢ τὸν ῥυθμικὸν λεγόμενον τόνον, ἀλλ' οὐχ ἦττον καὶ αἱ ἄλλα ἔμμενον μακραὶ· καὶ βραχεῖα συλλαβὴ ἔτι δεχομένη πλείονα τῆς μακρᾶς ἔντασιν ὑπῆρχε. Ἡ μὲν ἀρχαία λοιπὸν μετρικὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ χρόνου τῶν συλλαβῶν, ὁ δὲ ῥυθμικὸς τόνος ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιητοῦ παρ' ἡμῖν ὅμως, χρόνου μὲν διαφορὰ, ὡς ὁ κλεινὸς ἀνὴρ διατείνεται, δὲν ὑπάρχει· διότι πάσας τὰς συλλαβὰς τὰς τε τονιζομένας καὶ τὰς ἀτονίστους ἰσοχρόνως ἐκφωνοῦμεν καθόλου· ἡ δὲ ἀρμονία τῶν στίχων ἡμῶν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰσότητος ἐν γένει τῶν συλλαβῶν, μεριζομένων ῥυθμικῶς διὰ τοῦ δεσμευμένου ἐπὶ τῶν λέξεων πειστικοῦ τόνου· ἡ δὲ ἀρχαία τούναντιον ἐπὶ τῆς ἰσότητος καθόλου τῶν χρόνων, οὐχὶ τῶν συλλαβῶν, διαιρουμένων διὰ ῥυθμικῆς κατακρούσεως, ἀνεξαρτήτου τῶν λέξεων· ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὴν μὲν ἀρχαίαν μετρικὴν δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν *χρονομετρικὴν*· τὴν δὲ νεωτέραν *συλλαβομετρικὴν* καὶ *λεξιτονιστικὴν*· καταχρηστικῶς δὲ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἢ μὲν καλεῖται *προσφωδιακὴ*· καίτοι ἐν τῇ προσφωδίᾳ περιλαμβάνονται καὶ οἱ τόνοι, οἵτινες ἰδίᾳ προσφωδαὶ ἐλέγοντο, ὡς ὠδικοὶ ὄντες· τὴν δὲ νεωτέραν καλοῦσι *τονιστικὴν*· ἐνῶ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ῥυθμοὶ καὶ πόδες διὰ

1) Vgl. Westphal, Metr. s. 739.

τῶν ἐμφαντικῶν τόνων καθίσταντο ἐναργεῖς τῇ αἰσθήσει. Ἄλλὰ δυνάμεθα καὶ νὰ τηρήσωμεν τοὺς συνήθεις ὄρους, μεταποιοῦντες μόνον τὴν σημασίαν των καὶ καλοῦντες τὴν μὲν ἀρχαίαν μετρικὴν προσωδιακὴν, ὡς κατ' ἐξοχὴν συγγενῆ τῇ ᾠδικῇ μούσῃ, τὴν δὲ νεωτέραν τονικὴν, ὡς διὰ τῶν πιεστικῶν τόνων τῶν λέξεων σχηματίζουσιν τὸν ῥυθμόν. Ἐξαιρετέα ἡ γαλλικὴ, ἥτις μόνον ἐπὶ τῆς συλλαβομετρίας στηρίζεται.

Ἄλλ' ὅμως τὴν σημαντικὴν ταύτην διαφορὰν τῆς ἀρχαίας μετρικῆς ἀπὸ τῆς νεωτέρας δὲν ἠθέλησαν νὰ αἰσθανθῶσι διδάσκουσι δὲ καὶ μουσικῶς πεπαιδευμένοι ἄνδρες, ὅτι ἡ τονιζομένη συλλαβὴ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν μακρὰν τῶν ἀρχαίων, ἐπομένως δύο χρόνων, ἡ δὲ ἀτονίστος μὲ τὴν βραχεῖαν, καὶ ἐνὸς χρόνου. Ὀλίγη προσοχὴ χρειάζεται, ὅπως ἐννοήσῃ τις τὸ ἀπερίσκεπτον τῆς διαδεδομένης ταύτης γνώμης. Τίς δύναται καὶ ὀλίγον τι αἰσθανόμενος ῥυθμὸν καὶ χρόνον νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ τονιζομένη συλλαβὴ τοῦ καταστρέφω λ. χ. εἶνε μακροτέρα τῶν ἀτονίστων; δὲν εἶνε ἐνταῦθα μᾶλλον μακροτέρα κατὰ τι ἢ πρὸ τοῦ τόνου, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ καταλείπω; Ὅστις λέγει τὴν τονιζομένην συλλαβὴν μακρὰν, συγχέει δύο διάφορα ἐν τῇ μουσικῇ πράγματα, δύναμιν ἢ ἔντασιν καὶ χρόνον· ὅτι συλλαβὴ τις μετ' ἐντάσεως λεγομένη δύναται νὰ ἦναι καὶ ἰσόχρονος καὶ βραχυτέρα ἄλλης ἀσθενῶς ἐκφερομένης. Ἄλλ' οὐ μόνον παρ' ἡμῶν ἡ τονιζομένη συλλαβὴ καθόλου εἶνε ἰσόχρονος τῇ ἀτονίστῳ, ἀλλὰ καὶ παρὰ Γερμανοῖς οὐ μόνον αἱ βραχεῖαι, ὡς *lächeln, essen, Sächel*, εἶνε κατὰ τὸν Westphal ἰσόχρονοι μὲ τὰς ἀτονίστους, ἀλλὰ καὶ αἱ φύσει μακραί, *lügen, sagen, Väter* ἰκανῶς ἀπέχουσι τοῦ νὰ εἶνε διπλάσιαι τῶν βραχειῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν ῥυθμικόν¹⁾ εἶνε πολὺ ἐσφαλμένη ἡ γνώμη αὕτη· ναὶ μὲν ἐν τούτοις ἡ μακρὰ συλλαβὴ εἶνε μακροτέρα τῆς βραχεῖας, ἀλλ' ὀλιγώτερον ἢ ὡς 2 πρὸς 1 χρόνον. Καὶ ὁ Brücke²⁾ ἐπὶ βάσει ἀκριβῶν κα-

1) Rossbach und Westph. Rhythmik, 2 Aufl. s. 524.

2) Die physiologische Grundlage der neuhochdeutschen Verskunst. s. 70, κατὰ τὴν παραπομπὴν τοῦ Christ.

ταμετρήσεων διὰ τοῦ κυμογραφείου του ἀποκρούει ἐντελῶς τῆν γνῶμην περὶ τοῦ διπλασίου χρόνου τῆς μακρᾶς. Ἄλλ' ἡμεῖς, οἵτινες σπανίως προφέρομεν οὕτως ἐκτεταμένως τὰς τονιζομένας συλλαβὰς, ὡς οἱ Γερμανοὶ τὰς μακρὰς αὐτῶν, πῶς δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ τονιζομένη συλλαβὴ ἡμῶν εἶνε μακροτέρα τῶν ἀτονίστων καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἰσόχρονος; διότι, ἂν ἐνίοτε ἐκ πάθους τινὸς συμβαίη νὰ ἐκτείνεται ὀλίγον τι, τοῦτο εἶνε κοινὸν καὶ εἰς τὰς ἀτονίστους καὶ ἔνεκα τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν μακρότητα ἐξαιρετικὴν εἰς τὰς τονιζομένας. Ἄλλ' ὁ Westphal καὶ ὁ Christ προβαίνουσι λίαν, ἀποφαινόμενοι ὅτι καὶ παρ' ἀρχαίοις ἡ φύσει μακρὰ συλλαβὴ εἶνε ἐλάσσων ἢ διπλασία τῆς βραχείας, ἐπαγόμενοι τὸν Ἀριστόξενον¹⁾, λέγοντα, ὅτι δὲν δύναται νὰ ληφθῆ ὡς μέτρον ῥυθμικὸν ἡ συλλαβὴ, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ ῥυθμικοὶ ἐλάβανον, ἀλλ' ὡς τοιοῦτον αὐτὸς δέχεται πρῶτον τινὰ χρόνον, ἐλάχιστον καὶ ἀδιαίρετον· «ἢ γὰρ συλλαβὴ οὐκ αἰεὶ τὸν αὐτὸν χρόνον κατέχει, τὸ δὲ μέτρον ἡρεμεῖν δεῖ κατὰ τὸ ποσὸν καθ' ὃ μέτρον ἐστὶ, καὶ τοῦ χρόνου ὠσαύτως κατὰ τὸ ἐν τῷ χρόνῳ ποσόν· ἢ δὲ συλλαβὴ χρόνου τινὸς μέτρον οὔσα οὐκ ἡρεμεῖ κατὰ τὸν χρόνον· μεγέθη μὲν γὰρ χρόνων οὐκ αἰεὶ ταῦτὰ κατέχουσι συλλαβαί, λόγον μέντοι τὸν αὐτὸν τῶν μεγεθῶν· ἡμισυ μὲν γὰρ κατέχειν τὴν βραχείαν, διπλασίον δὲ τὴν μακρὰν καὶ οἱ παῖδες ἴσασιν». Ὁ Westphal καὶ ὁ Christ προσθέτουσι τὸ παραπλήρωμα, ὅτι ὁ λόγος οὗτος ὑπῆρχε μόνον ἐν τῇ ῥυθμικῇ καὶ μουσικῇ οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῇ πεζῇ λέξει· καὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐπικαλεῖται ὁ Westphal ἐπὶ πολλῶν ῥυθμικῶν ζητημάτων, ὅτι καὶ ἐν τοῖς διὰ μελῶν ῥυθμοῖς ἡ μακρὰ συλλαβὴ ἀνάγκη κατὰ τὸν Ἀριστόξενον νὰ ᾔτο διπλασία τῆς παρακειμένης βραχείας· τοῦτο ὅμως οὔτε ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἀριστοξένου ὑπάρχει, ὅστις οὐδαμῶς προσθέτει ὅτι οἱ ῥυθμικοὶ μόνον δέχονται τὴν μακρὰν διπλασίαν τῆς βραχείας, ἀλλὰ καὶ οἱ παῖδες λέγει τοῦτο γνωρίζουσι²⁾, οὔτε ἡ μουσικὴ θὰ ᾔτο τοσοῦτον

1) Παρὰ Ψελλῶ § 9.

2) Ὁ Westphal ἴσως ἐπίτηδες ἐν τῷ παραρτήματι τῆς Ῥυθμικῆς του παραλείπει τὸ «καὶ οἱ παῖδες ἴσασιν».

ὑπόδουλος τῇ λέξει, ὥστε νὰ μὴ δέχεται καὶ τριπλάσιον καὶ πλείονα ἔτι χρόνον τῆς παρακειμένης ἢ μακρά· τούναντίον μαρτυρεῖ ὁ Διονύσιος ὁ Ἐλικαρνασσεύς²⁾: «Ἡ μὲν γὰρ πεζὴ λέξις οὐδενὸς οὔτε ὀνόματος οὔτε ῥήματος βιάζεται τοὺς χρόνους, οὐδὲ μετατίθῃσιν, ἀλλ' οἷας παρείληφε τῇ φύσει τὰς συλλαβάς, τὰς τε μακρὰς καὶ τὰς βραχείας, τοιαύτας φυλάττει· ἡ δὲ ῥυθμικὴ καὶ μουσικὴ μεταβάλλουσιν αὐτὰς μειοῦσαι καὶ αὐξοῦσαι, ὥστε πολλάκις εἰς τάναντία μεταχωρεῖν· οὐ γὰρ ταῖς συλλαβαῖς ἀπευθύνουσι τοὺς χρόνους, ἀλλὰ τοῖς χρόνοις τὰς συλλαβάς.»

Ἡ γνώμη ἄρα ἐκείνη τοῦ Ἀριστοζένου δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν μουσικὴν, ἀλλ' εἰς τὴν ψιλὴν λέξιν. Ὁμοίως καὶ ὁ Διονύσιος ἐν τῷ Περὶ συνθέσεως, ἀποδείξας, ὅτι οὔτε αἱ βραχεῖαι πᾶσαι εἶνε ἐντελῶς ἴσαι, ὡς ἐπὶ τῶν ἀόδου, ῥόδου, τρόπου, στρόφου», οὔτε αἱ μακრაί, διότι τὸ μακρὸν φωνῆεν προσλήψει συμφώνων αὐξάνεται, ἐπιλέγει «αἰτία δὲ ἥτις ἐστὶ τοῦ μήτε τὰς μακρὰς ἐκβαίνειν τὴν ἑαυτῶν φύσιν, μήτε τὰς βραχείας, εἰς ἓνα ἀπὸ πολλῶν γραμμάτων συστελλομένης ἐκπίπτειν τῆς βραχύτητος, ἀλλὰ κάκεινας ἐν διπλασίῳ λόγῳ θεωρεῖσθαι τῶν βραχειῶν καὶ ταύτας ἐν ἡμίσει τῶν μακρῶν, οὐκ ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι σκοπεῖν» Καὶ κατὰ τὸν Διονύσιον ἄρα ἡ μακρὰ πρὸς τὴν παρακειμένην θὰ εἶνε σχεδὸν πάντοτε ἐν διπλασίῳ λόγῳ. Ἀλλὰ τίς εἶνε ἡ αἰτία τούτου εἰς τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν ἀρμόζει νὰ ἐξετάσωμεν. Πᾶν συμφωνον εἶνε παραδεδομένον ὅτι ἔχει ἡμισυν χρόνον· ἡ βραχεῖα ἄρα ἡ πρώτη τοῦ «οὐδου» θὰ ἦτο μικροτέρα κατὰ ἡμισύν τινα χρόνον τῆς τοῦ «ποδου»· καὶ ὅμως δὲν εἶνε ἀκριβῶς· διότι ἡ προσθήκη τοῦ συμφώνου συστέλλει τὸ πνεῦμα εἴτε ψιλόν, εἴτε δασύ, μεθ' οὗ θὰ ἐξεφωνεῖτο μονῆρες τὸ φωνῆεν ἐν ἀρχῇ (καὶ ἐν τέλει)· τοῦτο βλέπει τις καταφανῶς καὶ ἐκ τούτου, ὅτι τὸ ρ (καὶ τὸ λ) καὶ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν μέσῳ τῆς λέξεως ἀποτελεῖ θέσει μακρὰν πολλάκις διὰ τὸ πνευματώδες· ἀλλ' ὅμως, ὅταν δέχεται πρὸ αὐτοῦ συμφωνον θραύεται πῶς ἡ δύναμίς του· ἄς παραβάλη τις τὴν ἐκφώνησιν τοῦ «ρέπω» καὶ «τρέπω»·

2) Περὶ Συνθ. 50.

ὅτι δὲ καὶ μικρότατόν τι πνεῦμα πλεονάζον δὲν διέφευγε τὴν λεπτὴν αἴσθησιν τῶν ἀρχαίων, μαρτυρεῖ ὁ Κικέρων: (Orat. III, 48) «quos (poetas) necessitas cogit et ipsi numeri ac modi sic verba versu includere, ut nihil sit *ne spiritu quidem minimo* brevius aut longius, quam necesse est». Διὰ τί δὲ τοῦ μὲν «στρέφω» ἡ πρώτη εἶνε βραχεῖα, τοῦ δὲ ἑστρεφον θέσει μακρά; διότι, ἐπειδὴ οὐδεμία φωνὴ ἄνευ φωνήεντος παράγεται τὰ τρία γράμματα θεωροῦνται ὡς προπαρασκευὴ καὶ προανάκρουσις καὶ δὲν δύνανται νὰ λογιθῶσιν εἰς τὸ ἐπόμενον φωνῆεν, ἀλλὰ μόνον ἐν συνεχείᾳ ὄντα βραδύνουσι τοῦ προηγουμένου φωνήεντος τὸν χρόνον. Διὰ ταῦτα ἄρα τὰ βραχεῖα ἐκείνα δὲν ἐκβαίνουσι τῆς ἑαυτῶν φύσεως, καίπερ μικρόν τι διαφέροντα. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ «πρᾶγμα», ὅπερ φαίνεται καὶ φύσει καὶ θέσει ἅμα μακρόν, ἂν διαιρέσωμεν οὕτως, ὥστε ἡ μὲν *πρᾶν* ἀποτελεῖ τὴν θέσιν, ἡ δὲ *γμα* τὴν ἄρσιν, ὁ αὐτὸς λόγος τοῦ 2 πρὸς 1 θεωρεῖται. Οὕτως ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀριστοξένου πανταχοῦ ἐφαρμόζεται, ὅτι «μεγέθη μὲν χρόνων οὐκ ἀεὶ ταῦτά κατέχουσι συλλαβαί, λόγον μέντοι τὸν αὐτὸν τῶν μεγεθῶν». Ἐπὶ δὲ ἀκριβεῖ ῥυθμικῇ ἀπαγγελίᾳ ἀπητεῖτο μόνον μικρά τις ἐπιτήδευσις, ὅπως καὶ τὰ μεγέθη ἐξισωθῶσι. Ἐνεκα ἄρα τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν συλλαβῶν, ὧν πᾶσαι αἱ μακραὶ καὶ πᾶσαι αἱ βραχεῖαι δὲν εἶνε ἴσαι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγωγῆς¹⁾ ἐκφωνούμεναι, παρεκινήθη ὁ Ἀριστόξενος νὰ μὴ δεχθῆ ὡς μέτρον τὴν συλλαβὴν, ἀλλὰ τὸν πρῶτον χρόνον· διότι διαφέρουσι μὲν καὶ οἱ πρῶτοι, χρόνοι, ἀλλὰ μόνον ὅταν μεταβάλλεται ἡ ἀγωγή· ὥστε δὲν εἶχε δίκαιον ὁ Böckh νομίζων ὅτι τῶν συλλαβῶν αἱ διαφοραὶ προέρχονται μόνον διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς ἀγωγῆς.

Ἐκ τῆς γερμανικῆς ἄρα προφορᾶς, καθ' ἣν ἡ μακρὰ δὲν εἶνε διπλασία τῆς βραχείας, δὲν εἶνε δίκαιον νὰ συμπεράνη τις περὶ τῶν κλασικῶν γλωσσῶν· τοῦτο καὶ εἰς χεῖρονα προήγαγε πλά-

1) Ἀριστ. p. 42: «ἀγωγή δέ ἐστι ῥυθμικὴ χρόνων τάχος ἢ βραδύτης· οἷον ὅταν τῶν λόγων σωζομένων, οὓς αἱ θέσεις ποιοῦνται πρὸς τὰς ἄρσεις, διαφόρως ἐκάστου χρόνου τὰ μεγέθη προφερώμεθα».

νην· ὁ Westphal¹⁾ καὶ τοῦτον ἀκολουθῶν ὁ Christ²⁾ ὑπὸ τῆς ἑαυτῶν γλώσσης παραγόμενοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ θέσει μακρὰ λεγομένη σημαίνει οὐχὶ τὴν διὰ τῆς θέσεως γινομένην μακρὰν, ἀλλ' ὑπολήψει μακρὰν κατ' αὐθαίρετον δηλονότι συμφωνίαν τῶν ποιητῶν· ἀλλ' οὔτε ἐκεῖ οὔτε ἐνταῦθα ἡ αὐθαίρεσία τῶν ποιητῶν παραβιάζόντων τὴν κοινὴν συνήθειαν θὰ ἦτο ἀνεκτὴ· ἀλλ' οὐδὲ ἔχει ἡ θέσει μακρὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὴν σημασίαν, ἣν θέλουσι νὰ προσάψωσι· διαρρήδην ὁ Ἀριστείδης διδάσκει: «Γίνονται δέ τινες καὶ κατὰ πρόσθεσιν τῶν συμφῶνων μακραὶ συλλαβαί, ἧτοι διὰ τὴν ἰδίαν θέσιν προσλαβοῦσαι μῆκος ὡς ἡ εἰς δύο σύμφωνα λήγουσα, ἢ εἰς διπλοῦν. . . . » καὶ κατωτέρω: «τῆς μὲν μακρᾶς ἡμίσεια ἢ βραχεῖα· τῆς δὲ βραχείας ἀπλοῦν σύμφωνα· δῆλον δὲ ἐκ τοῦ τὴν βραχεῖαν ἢ διπλοῦ συμφῶνου παρατεθέντος ἢ ἐνὸς φωνήεντος γενέσθαι μακρὰν»· ἡ θέσις ἄρα καθίστα τὸ βραχὺ φωνῆεν μακρὸν, οὐχὶ δὲ ἡ ὑπόληψις τῶν ποιητῶν μετέβαλλε τὴν φύσιν· καίτοι ἐν τῇ γερμανικῇ τὸ πρὸ δύο συμφῶνων κείμενον βραχὺ φωνῆεν οὐδὲν τι μᾶλλον καθίσταται μακρότερον τῶν ἀτονίστων καὶ βραχέων· ὡς Mutter, Vetter, essen. Ἄλλ' οὐχ ἦττον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ δὲν δυνάμεθα πάντοτε τὴν θέσει μακρὰν νὰ ἐξισωμένον ἐντελῶς μὲ τὴν φύσει· διότι, ἂν δύο σύμφωνα μετὰ βραχέος φωνήεντος ἐξισοῦντο μὲ ἐν μακρὸν φωνῆεν, ἐν μακρὸν φωνῆεν μετὰ συμφῶνου θὰ ὑπερέβαινε σμικρὸν τι τὴν θέσει μακρὰν· ἐπίσης δὲν θὰ καθίστατο ἡ θέσει μακρὰ πάντοτε διπλασία τῆς παρακειμένης βραχείας ἀκριβῶς, ἂν αὕτη παρηκολουθεῖτο ὑπὸ ἀπλοῦ συμφῶνου· ἀλλὰ τίνα σημασίαν θὰ εἶχεν ἡμισυ ἢ μῆριόν τι τοῦ πρώτου χρόνου ἐν τῇ συνεχεῖ καὶ ταχεῖα κινήσει τῆς διαλέκτου, ἂν ἐν τῇ διαστηματικῇ φωνῇ τῆς μουσικῆς ὁ πρῶτος χρόνος ἦτο ἐλάχιστος καὶ ἄτομος; μικρὰ δὲ τις καὶ ἀνεπαίσθητος ἐπιτήδευσις εἰς ἀκριβῆ ῥυθμικὴν ἀπαγγελίαν ἐχρειάζετο, ὅπως καὶ τὰς λεπτοτάτας ταύτας παραλλαγὰς ἐπικαλύπτῃ καὶ ἐπισκιαζῇ. Ἄλλὰ καὶ ἀτέχνως ὅπως ἔτι καὶ ἀφελῶς ἐκφωνούμενα τὰ ἀρχαῖα

1) Griech. Metrik, s. 74.

2) Metr. s. 7.

μέτρα τοσαύτην εὐρυθμίαν καὶ ἄρμονίαν ἔχουσι, πρὸς ἣν οὐδὲ νὰ παραβάλλωνται οἱ στίχοι τῶν νεωτέρων ποιητῶν, ὥστε εἶνε ἄξιοι ἐκ τῶν μικρῶν ἐκείνων παραλλαγῶν, εἰς ἃς καὶ αἱ ἐκ τοῦ τρόπου καὶ πάθους τῆς ἐκφορᾶς δύνανται νὰ συγκαταλεχθῶσιν, οὐδεμία μὲν διάπτωσις ἐπιγίνεται τοῦ ῥυθμοῦ, προστίθενται δὲ ποικιλίαι καὶ ἠδεῖαι μεταβολαί, ἃς ἐθήρευον καὶ ἐφιλοτέχνουν κατὰ τὸν ἐμμελεῆ κριτικὸν Διονύσιον οἱ χαριέστατοι ποιητῶν τε καὶ συγγραφέων¹).

Ὅτι δὲ καὶ ἄλογοι συλλαβαὶ ὑπῆρχον μακραὶ καὶ βραχεῖαι παραλλάττουσαι τὸ σύνθετος μέγεθος ἐπὶ τὸ μείζον καὶ ἔλαττον, οὐδεμία ἀμφιβολία· αἱ μὲν κατὰ τὴν φύσιν τῶν γραμμάτων, ὡς ἐπὶ τοῦ «ὀργῆ», ἔνθα ἡ θέσει μακρὰ ἔχει πρὸς τὴν φύσει, ὡς ἀπεδείχθη ἡδῆ, ἀλόγως²). Εἰς τοῦτο ὡσαύτως ἀνάγονται, ὅπερ διέλαθε τὴν προσοχὴν τῶν μετρικῶν, τὰ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου φερόμενα παραδείγματα τοῦ τε κυκλίου δακτύλου:

αὔθις ἔπειτα πέδονδε κυλιετο λᾶας ἀναιδῆς,

ὅστις σύγκειται ἐξ ἀσθενῶς θέσει μακρῶν καὶ ἐκ διφθόγγων μὴ τελείως μακρῶν τῆς τε *αι*, καὶ τῆς *ει* διὰ τὴν μικροφωνίαν (ὡς μεταξὺ τοῦ *η* καὶ *ι* μέσον ἦχον ἀποτελούσης, διαφόρως τῆς γερμανικῆς προφορᾶς), ὡς καὶ τοῦ λᾶας, ὅπου τὸ μακρὸν πρὸ φωνήεντος ἐτέρου συστέλλεται πῶς, καὶ τοῦ κυκλίου ἀναπαίστου

κέχυται πόλις ὑψίπυλος κατὰ γᾶν·

ἄλλαι δὲ καὶ ἔνεκα τῆς γοργότητος τῆς ἀγωγῆς ὡς οἱ δάκτυλοι, οἱ σπονδεῖοι, οἱ ἀνάπαιστοι ἐν τοῖς ἱμβικοῖς καὶ τροχαϊκοῖς μέτροις.

Ἄλλὰ πῶς, θὰ ἐρωτήσῃ τις, καὶ παρὰ Γερμανοῖς ἡ μακρὰ συλλαβὴ δὲν εἶνε διπλασία τῆς βραχείας; πῶς θέσει μακρὰ συλλαβὴ νὰ μὴ γίνεταί καὶ παρ' ἐκείνοις; Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἐκφωνῶνται, ὥστε νὰ κατορθῶνται αἱ ἀρχαῖαι ῥυθμικαὶ σχέσεις; διότι τί ὠφελεῖ κενὴ θεωρία περὶ πράγματος, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο

1) Περί Συνθ. p. 110, ἔνθα πολλὰ παραδείγματα περὶ τούτων.

2) Βακχεῖος p. 25 Meib. «ὀρθιος (ῥυθμός ἐστι ὁ) ἐξ ἀλόγου ἄρσεως καὶ μακρᾶς θέσεως, οἷον ὀργῆ».

εἶνε ἢ πράξις; Δὲν εἶνε ποθητὸν ἄρα γε νὰ εὐρεθῇ πρακτικὴ ἐξήγησις τῆς ἀρχαίας προσωδίας καὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῆς ἀπὸ τῆς γερμανικῆς; λέγω τῆς γερμανικῆς, διότι αὕτη κατ' ἐξοχὴν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν δισφᾶζει μακρότητα καὶ βραχύτητα συλλαβῶν. Αἰτία, φρονῶ, τῆς μὴ ὀρθῆς κατὰ προσωδιαν ἀπαγγελίας τῶν ἀρχαίων εἶνε ὁ διάστροφος τονισμός· ὅπως καὶ ὁ λεκτικὸς, οὕτω καὶ ὁ ῥυθμικὸς τόνος συνηθίζεται καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς νὰ προφέρεται διὰ περικεκλασμένης ἐντάσεως, ἣτις ἐν ταυτῷ σφοδρύνεται ἅμα καὶ ὑφίεται, καὶ καλεῖται ἐν τῇ μουσικῇ *marcato*. Οὕτω καὶ ὁ Westphal διδάσκει¹⁾, ὅτι ὁ ῥυθμικὸς τόνος παρ' Ἑλλήσιν ἦτο ἐπίσης μαλακὸν *marcato*· ἐκ τούτου, ἐν ᾧ ἡ μακρὰ λ. χ. τοῦ *legen* πιέζεται καὶ ὑφίεται ἅμα ἡ αὐτὴ, οὐδεμία πλέον ἐντασις τῇ φωνῇ ὑπολείπεται, οὔτε ὥστε τὴν ἐπομένην βραχεῖαν νὰ συσφίξῃ καὶ *συστείλῃ* (τοῦτο σημαίνει καὶ τὸ *contrahere*), ἀλλ' ἀνέτως ἐκλυομένη καθίσταται μείζον ἢ βραχεῖα ἢ ἡμίσεια τῆς προηγουμένης μακρᾶς, οὔτε δύναται νὰ ὀξύνῃ αὐτὴν ἂν φέρῃ τόνον μουσικόν, ὅπως ἦσαν ἀναντιρρήτως οἱ ἀρχαῖοι τόνοι· οὕτω συνέβη, ὥστε οὐδεὶς μέχρι τοῦδε καὶ τῶν διαπρεπεστάτων ῥυθμικῶν ἐθεώρησεν εὐκόλον καὶ δυνατὴν τὴν ἐκφώνησιν τῶν χρόνων καὶ τῶν τόνων ὁμοῦ. Ὁμοίως ὁ Westphal²⁾ καὶ ὁ Christ³⁾, ἐκ τῶν κρατίστων νεωτέρων μετρικῶν, θεωροῦσι δυσκολωτάτην καὶ ἐν πολλοῖς ἀδύνατον τὴν ἐκφώνησιν τῶν ἀρχαίων τόνων· ὅσοι δὲ δοκιμάζουσι τοῦτο, παρὰ τὴν φύσιν των προφέρουσι τὰς προσωδίας ἐκεῖνας. Καὶ ὅμως διαλανθάνουσιν οὐ μόνον τοὺς τόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς χρόνους διαφθείροντες· διότι δικαίως ὁμολογεῖ ὁ Westphal, ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἀναγινώσκοντες τοὺς ἰάμβους καὶ τοὺς τροχαίους τῶν ἀρχαίων ἐκφέρουσιν αὐτοὺς ὡς σπονδείους, ἐξίσου καὶ τοὺς δύο ἐκφωνοῦντες χρόνους· ἀλλὰ πῶς εἶνε δυνατόν ἄλλως νὰ ἐκφωνῶνται, καὶ αὐτὸς σιωπᾷ. Πολλοὶ δὲ συγχέουσι τρία διάφορα πάθη τοῦ

1) Metr. s. 23.

2) Metrik s. 23.

3) Ἐν τῇ ἑαυτοῦ μετρικῇ σ. 4.

ἤχου· μῆκος, ὀξύτητα, ἔντασιν· καὶ νομίζουσιν ὅτι αἱ τονιζόμεναυ συλλαβαὶ εἶνε καθόλου μακρὰ ἢ ὀξεῖαι· τῆς κατηγορίας ταύτης δὲν ἐξαιροῦνται καὶ ἄνδρες ἐν μουσικῇ ἀνεστραμμένοι, ὁποῖος ὁ Westphal¹⁾ καὶ ἄλλοι. Ἐν ᾧ τοῦ νεωτέρου χαρακτηριστικὸν τόνου εἶνε οὐχὶ ἡ ὀξύτης ἀλλ' ἡ ἔντασις· διότι ἄτονοι συλλαβαὶ πολλάκις γίνονται ὀξύτεραι τῶν τετονισμένων, ὡς ἐπὶ τῶν φάσις καὶ Vetter αἱ ἀτόνιστοι κατὰ ἡμιτόνιον ὀξύτεραι εἶνε τῶν τετονισμένων· καὶ ἐπὶ τῶν ἐρωτήσεων αἱ λήγουσαι καὶ ἄτονοι οὔσαι μᾶλλον ὀξύνονται τῶν τονιζομένων· ἂν δὲ τοῦ Nebel λ. χ. ἡ τονιζομένη κατὰ ἡμιτόνιον ὀξύτερα εἶνε, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ μακροῦ φωνήεντος. Οἱ Γερμανοὶ μόνον διακρίνουσιν ὀξυτέρους καὶ βαρυτέρους τόνους ἐν ταῖς συνθέτοις λέξεσιν, ὡς *ún-stèrblich*, ἡ πρώτη εἶνε ὀξυτέρα ἀλλὰ μόνον κατὰ ἡμιτόνιον. Ἀλλὰ παρ' ἀρχαίοις ὁ τόνος κατὰ σαφειστάτας μαρτυρίας ἦτο μουσικός· διὸ κατ' ἐξοχὴν ἐλέγετο προσῳδία καὶ ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακῆος οὕτω: «Τόνος ἐστὶ φωνῆς ἀπήχησις ἐναρμονίου ἢ κατὰ ἀνάτασιν ἐν τῇ ὀξεῖα ἢ κατὰ ὀμαλισμὸν ἐν τῇ βαρείᾳ, ἢ κατὰ περίκλασιν ἐν τῇ περισπωμένῃ»· τὴν δὲ περίκλασιν ἐρμηνεύει ὁ σχολιαστὴς οὕτω: «περίκλασις φωνῆς λέγεται ἢ ἐν τῷ αὐτῷ ἀνένεξις καὶ κατένεξις, μὴ ἐπιμενούσης τῆς φωνῆς ἐν τῇ ἀνατάσει, ἀλλὰ μετὰ τὸ διατεθῆναι καταφερομένης». Καὶ ὅτι μὲν οἱ τόνου ἦσαν μουσικοὶ, τοῦτο πρὸ πολλοῦ παρὰ τῶν Γερμανῶν εἶνε διεγνωσμένον· ἀλλ' ἕνεκα τῆς τῆς μὴ ὀρθῆς, ὡς εἶπομεν, διαμερίσεως τῆς ἐντάσεως τῆς φωνῆς ἔχει καταστῆ ἀδύνατος αὐτῶν ἡ ἐκφώνησις· διὸ ἔχουσι γεννηθῆ πολλὰ ἀμφισβητήσεις· ὁ δὲ Góttling καὶ ὁ Krüger καὶ ἄλλοι γραμματικοὶ συνέχεαν πάλιν τοὺς ἀρχαίους τόνους μὲ τοὺς γερμανικούς. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνομολογοῦντες τὸ μελικὸν τῶν ἀρχαίων τόνων εὐρίσκονται εἰς πολλὴν ἀσάφειαν περὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ὀξύτητος αὐτῶν. Ὁ Matthiä (§ 17) ἀποφαίνεται ὅτι ἡ ὀξεῖα εἶχε τοιοῦτον ὕψος, ὁποῖον ἡ τελευταία τοῦ *unsterblich*, ἢ τοῦ νεοελληνικοῦ *πάλη* καὶ παριστᾶ τὸν ὀξύν τόνον δι' ἡμιτονίου· καὶ ὁ

1) Ἐν τῇ ἑαυτοῦ Μετρικῇ σ. 21.

Kühner¹⁾ ὡσαύτως ἀκολουθῶν τῷ Ματθίᾳ· καὶ αὕτη ἡ γνώμη ἐπικρατεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπὶ τὸς αὐτῆς ὀξύτης ὑπάρχει πολλάκις ἐπὶ ἐκτάσεως μάλιστα καὶ ἐπὶ τοῦ νεωτέρου τόνου, ἐνίοτε δὲ καὶ πλεοτέρα ἐπὶ μεγάλου πάθους καὶ ἐμφάσεως· πρὸς δὲ τούτοις ἔνεκα τῶν παρακειμένων πολλάκις ὀξυτέρων γραμμάτων θὰ ἐξισοῦτο καὶ θὰ κατεστρέφετο ἡ ὀξύτης αὕτη τοῦ τόνου. Εἶνε δὲ δυνατὸν ὀξύτης, ἥτις εἶνε ἡ ἐλαχίστη ἐν τῇ διαστηματικῇ φωνῇ τῆς μουσικῆς, νὰ ἦτο ἰσάνως αἰσθητῆ, ἄνευ ἐμφάσεως λεγομένη, ἐν τῇ συνεχεῖ κινήσει τῆς διαλέκτου, ὥστε νὰ συνεχίεν εἰς ἐνότητα τὰς συλλαβάς; Τὴν σασκριτικὴν δὲν δύναται τις ἐνταῦθα νὰ ἐπάγεται, ἥτις διαφέρει ἰσάνως τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς κατὰ τοὺς τόνους, εἰς πολλοὺς μάλιστα τόνους κατατέμνουσα ἀτέχνως τὴν λέξιν. Τίς ὅμως δὲν θὰ ἐκπλαγῆ, ἂν ἀκούσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διδάσκει ὁ κ. Παγκαβῆς²⁾ «οἱ δύο τόνοι (ὁ ὀξύς καὶ ὁ βαρὺς) εἶχον ἐλαχίστην τὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, καὶ ἐλάσσονα τῆς διέσεως, ἥτις τῷ τετάρτῳ τοῦ τόνου ἰσοδυναμοῦσα, ἦν ἤδη αἰσθητῆ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μουσικῇ». Φαντασθῆτε, ἂν τὸ τεταρτημόριον τοῦ τόνου, ἡ ἀρχαία διέσις μόνον εἰς τὴν λίαν λεπτὴν ἀκοὴν τῶν ἐπιφανεστέρων παλαιῶν μουσικῶν ἦτο αἰσθητὸν, ἀποτελοῦν τὸ κάλλιστον πάντων ἐναρμόνιον γένος, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἐπὶ τῆς παρακμῆς μουσικῶν, ὅπως καὶ οἱ σημερινοί, «ἀπέγνωσαν τὴν κατὰ διέσιν μελωδίαν »διὰ τὴν αὐτῶν ἀσθένειαν καὶ παντελῶς ἀμελώδητον εἶναι τὸ »διάστημα ὑπολαβόντες»³⁾, ὁποῖον ἄρα θὰ ἦτο διάστημα ἑλάσσον τεταρτημορίου τοῦ τόνου!

Ἐπὶ τῷ περὶ τοῦ διαστήματος τῆς ὀξείας σφίζεται ῥητὴ μαρτυρία τοῦ Διονυσίου⁴⁾: «Διάλεκτου μὲν οὖν μέλος ἐνὶ μετρεῖται διαστήματι, τῷ λεγομένῳ διὰ πέντε ὡς ἔγγιστα· καὶ οὔτε ἐπιτείνεται πέραν τῶν τριῶν τόνων καὶ τοῦ ἡμιτονίου ἐπὶ τὸ

1) Ausführl. griech. gram. I, 243.

2) Τόμ. ε'. σ. 16'.

3) Ἀριστείδ. Μουσικ. p. 49.

4) Περὶ συνθέσ. ὄνομ. c. 11.

ὄξυ, οὔτε ἀνίσταται ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου πλεῖον ἐπὶ τὸ βαρὺ οὐ μὴν ἅπασά γε ἡ λέξις ἢ καθ' ἓν μόριον λόγου ταπτομένη ἐπὶ τῆς αὐτῆς λέγεται τάσεως· ἀλλ' ἢ μὲν ἐπὶ τῆς ὀξεΐας, ἢ δὲ ἐπὶ τῆς βαρείας, ἢ δὲ ἐπ' ἀμφοῖν· τῶν δὲ ἀμφοτέρως τὰς τάσεις ἐχουσῶν αἱ μὲν κατὰ μίαν συλλαβὴν συνεφθαρμένον ἔχουσι τῷ ὄξει τὸ βαρὺ, ἃς δὴ περισπωμένας καλοῦμεν, αἱ δὲ ἐν ἐτέρῳ καὶ ἐτέρῳ χωρὶς ἐκάτερον ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν οἰκείαν φυλάττον φύσιν . . . Ἡ δὲ ὀργανικὴ τε καὶ ὠδικὴ μουσα, διαστήμασί τε χρῆται πλείοσιν, οὐ τῷ διὰ πέντε μόνον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ διὰ πασῶν ἀρξαμένη καὶ τὸ διὰ πέντε μελωδεῖ καὶ τὸ διὰ τεσσάρων, καὶ τὸ διάτονον καὶ τὸ ἡμιτόνιον, ὡς δὲ τινες οἴονται καὶ τὴν δίσιν¹⁾ αἰσθητῶς». Ἐπὶ τὸ χωρίον τοῦτο παρηρημηθεύθη καὶ οἱ πλείστοι τὸ ἀναφέρουσιν, ὡς καὶ ὁ Westphal²⁾, οὐχὶ εἰς τοὺς τόνους τῶν λέξεων ἐκάστων, ἀλλ' εἰς τὰ διαστήματα τὰ τονικά τῶν λέξεων πρὸς ἀλλήλας· καὶ παρατηρεῖται ὅτι συνήθως ὁμιλοῦντες κινούμεθα μεταξὺ τοῦ διὰ πέντε διαστήματος· οἱ λέγοντες ἄρα τοῦτο ἔννοουσιν ὅτι καὶ τὸ διὰ τεσσάρων καὶ τὸ διὰ τριῶν καὶ τὸ διάτονον καὶ τὸ ἡμιτόνιον μεταχειρίζομεθα. Ἐπὶ τὸ Διονύσιος οὐδαμῶς λέγει ὅτι μεταξὺ τοῦ διὰ πέντε κινεῖται τὸ μέλος τῆς διαλέκτου, ἀλλ' αὐτὸ ἐνὶ μετρεῖται διαστήματι, τῷ λεγομένῳ διὰ πέντε», καὶ ἀντιπαραβάλλει τὴν μουσικὴν, μεταχειριζομένην καὶ τὰ ἄλλα διαστήματα καὶ δὴ καὶ τὸ διὰ τεσσάρων καὶ τὰ ἐξῆς· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐν μόνον τοῦτο διάστημα οὐδαμῶς δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς ποικίλας ἐπιτάσεις καὶ ἀνέσεις τῶν λέξεων πρὸς ἀλλήλας, ὑπολείπεται ἄρα μόνον εἰς τὸ μεταξὺ τῆς ὀξεΐας καὶ βαρείας ἐκάστης λέξεως διάστημα νὰ ἀναφερθῇ· καὶ ἐκ τῶν ἐπομένων τοῦτο ἐναργῶς φαίνεται «οὐ μὴν ἅπασά γε ἡ λέξις . . . », καὶ ὁ Ἀριστόξενος³⁾ «λογῶδες μέλος» καλεῖ τὰς προσωδίας, ἤτοι τοὺς τόνους. Ὡστε ἀναντιρρήτως ἡ ὀξεῖα ὑπερτείνει τῆς βαρείας πάντοτε κατὰ τὸ διὰ πέντε, πολὺ μὲν ἀνώτερον τοῦ

1) Τὸ τεταρτημόριον τοῦ τόνου.

2) Ἄρμον. p. 18 Meib.

3) Metrik, s. 21.

ἡμιτονίου, ὑπέρολου δὲ τοῦ δωδεκατημορίου τοῦ τόνου τοῦ κ. Ραγκαβῆ. Ἔνεκα δὲ τῆς τοσαύτης μάλιστα ὀξύσεως, ἐπὶ τῆς ὀξείας ἐλάχιστον χρόνον διέτριβον, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Servius de acc. § 26: *Acuta tenuior est quam gravis et brevis adeo, ut non longius quam per unam syllabam, quin immo per unum tempus protrahatur.* Καὶ ὁ Γλαῦκος ὁ ἐκ Σάμου (Serv. § 22) ἐδίδασκον ὅτι ἐπὶ τῶν μακρῶν φωνηέντων δὲν ἐξεφωνεῖτο καθαρά ὀξεῖα, ἀλλ' ἀνακεκλασμένη προσωδία, ἐκ βαρείας εἰς ὀξεῖαν ἀνακλωμένη· τὴν παράδοσιν ταύτην τοῦ Γλαύκου ἀπέδέχεται καὶ ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Varo καὶ ὁ Servius οὗτος. Καὶ τῶ ὄντι εὐχερέστερον εἶνε οὕτω νὰ ἐκφωνῆται, ἢ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μακροῦ νὰ ἐμμένῃ τις ἐπὶ τοσοῦτου ὕψους· ὅτι δὲ Ἀθηνόδωρος καὶ Διονύσιος ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἀριστάρχου (Serv. § 19) τοῦτον τὸν τόνον δὲν ἀπέδέχοντο, σημαίνει ὅτι ἡ μετάβασις ἐκείνη ἀπὸ τῆς βαρείας εἰς ὀξεῖαν ἦτο λίαν ἀμυδρά, καὶ πολλάκις ἐκ πάθους καὶ ἐμφάσεως ἠδύνατό τις νὰ ἐκτείνῃ τὴν ὀξεῖαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μακροῦ. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Τυραννίων ὡς καὶ ὁ Γλαῦκος καὶ ὁ Θεόφραστος ἐδίδασκον καὶ μέσην τινα προσωδίαν, ἧς τὴν θέσιν οὐδαμῶς ὀρίζει ὁ Servius, ἀλλ' ἀπλῶς λέγει: *Media autem, quae inter duas quasi limes est, quod gravioris quam acutioris similior est et in inferioris potius quam superioris numerum relegatur.* Τοιοῦτόν τι φαίνεται δεχόμενος καὶ ὁ Διονύσιος ἐπάγων αὐτόθι: «καὶ ταῖς μὲν δυσυλλάβοις οὐδὲν τὸ διὰ μέσον χωρίον βαρύτητος καὶ ὀξύτητος· ταῖς δὲ πολυσυλλάβοις, οἷαι ποτ' ἄρ' ὦσι, ἡ τὸν ὄξυν τόνον ἔχουσα μία ἐν πολλαῖς βαρείαις ἔνεστι». Εἰς ἐμὲ οὐδὲν ἄλλο φαίνεται τὸ διὰ μέσον τοῦτο χωρίον, ἢ τὸ ἐξ ἐκτάσεως ἢ ἐμφάσεως ἐνίοτε ἢ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ φθόγγου κατὰ ἡμιτόνιον ὡς τὰ πολλὰ ὄξυνσις· ὡς ἐπὶ τοῦ «πρόσωπον» ἐν τῇ δευτέρᾳ συλλαβῇ, διότι αἱ βραχεῖαι εἶνε ἀμβλύτεραι, ἢ ἐπὶ τοῦ «προσωδία» ἢ σω κατέχει μέσον χωρίον μεταξὺ τῆς ὀξείας δι' καὶ τῆς βαρείας τοῦ προ. Τὸ ὅτι δὲ ὁ Böekh de metris Pindari p. 54 καὶ ὁ Kühner (Ausf. griech. gr. I, s. 250), ὁ Κούρτιος καὶ ἄλλοι περιορίζουσι τὸν τόνον τοῦτον ἐπὶ τῶν συνθέσεων, ὡς ἄλι-

πόρφυρα, κατὰ τὸν γερμανικὸν τρόπον, ἢ ἐπ' ἐκείνων τῶν συλλαβῶν, αἵτινες πρότερον εἶχον τὸν τόνον, ὡς *Ἐφερόμεθα*, δεικνύει πλημμελῆ ἀντίληψιν τοῦ ἀρχαίου τονισμοῦ· διότι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ καὶ λατινικῇ, ἐπειδὴ οἱ τόνοι δὲν ἐλέγοντο μετ' ἰδίας ἐμφάσεως καὶ ἐπιστηρίζεως, ὡς οἱ νεώτεροι, πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ πρεπόντως ἐξαιρούνται· πολλαὶ δὲ δι' ἐντάσεως καὶ ἐπερείσεως ἐκφαίνονται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνατάσεως καὶ ὀξύσεως· ἐπὶ δὲ τῶν δύο ἐκείνων παραδειγμάτων ἡ μέση τοῦναντίον φαίνεται μοι ἐπὶ τῶν συλλαβῶν *λι* καὶ *φερ* ἀρμόζουσα. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἡ φύσις αὐτὴ θὰ δείξῃ εἰς ἐκείνον, ὅστις ἐναπομαχθῆ τὴν ἀρχαίαν τῶν προσωδιῶν ἀρμονίαν. Πρέπει δὲ, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ παρέδωσαν τοὺς τόνους, οὕτω καὶ πανταχοῦ νὰ φυλάττωνται, οὐδὲ νὰ προφασίζεσθαι τις, ὡς ὁ Kühner καὶ ὁ Κούρτιος καὶ ἄλλοι ποιοῦσι, ὅτι ἄλλως θὰ εἶχον κατὰ πολλὰ οἱ τόνοι ἐν τῇ συνεχείᾳ· καὶ τῇ φορᾷ τοῦ λόγου· τοῦτο προέρχεται ἐξ ἀδυναμίας· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, ὡς μέχρι τοῦδε, καὶ εἰς μουσικοὺς θὰ φανῆ δυσχερὴς καὶ ἀπελπισ ἴσως ἡ ἐκφώνησις τῶν ἀρχαίων τόνων. Ἀλλ' ὅμως εἶνε πολὺ δυνατὴ καὶ εὐκόλος, ἂν διαιρέσῃ τις τὰς ἐντάσεις τῆς φωνῆς συμμέτρως καὶ ἐναρμονίως, ὡς ἐν τῇ ᾠδῇ.

Τρεῖς ἐντάσεις μάλιστα δύναται τις νὰ διακρίνῃ ἐν τῇ ἐκφωνήσει τῶν φθόγγων, τὴν *σύντονον*, ἥτις ἢ ἴση μέχρι τέλους ἢ ἐξ ἀσθενοῦς σφοδρὰ λήγει, ὅτε ἐν τῇ μουσικῇ ἐπὶ πλείονος ποσοῦ σημειοῦται <, τὴν *ὑφιεμένην*, ἥτις ἐν τέλει χαλαροῦται, καὶ σφοδρὰ ἀρχομένη, ὅτε σημειοῦται >, καὶ τρίτην τινὰ μέχρι μὲν τινος σφοδρυνομένην, ἔπειτα δὲ ὑφιεμένην <>, ἣν καλῶ περικεκλασμένην ἢ πεπιεσμένην, καὶ αὕτη τὸν ἡμέτερον ἀποτελεῖ τόνον. Ὅπως δὲ ἐκφωνῶνται οἱ ἀρχαῖοι τόνοι, ἀρμόζει μέχρι μὲν τῆς ὀξείας καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔτι ἡ φωνὴ νὰ βαίῃ σύντονος, ἐν δὲ ταῖς ἐπομέναις βαρείαις νὰ ὑφίεται· τοῦτο διδάσκει προσέτι ὁ Πρισικιανὸς (de acc. p. 521 k.) διὰ τῶν ἐξῆς, ἅτινα ἐπίσης δὲν ἐνοήθησαν καλῶς: *Ipsa vox, quae per dictiones formatur, donec accentus perficitur, in arsim deputatur quae autem post accentum sequitur in thesim*». Διότι μετὰ τὴν ὀξεῖαν μόνον ἀποτίθεται καὶ ἀνίσταται ἡ σύντασις τῆς φωνῆς. Ὁ

δὲ πεπεισμένοις τόνοις, οἷος ὁ ἡμέτερος, πανταχοῦ πρέπει νὰ λείψῃ ἐκ τῆς ἀρχαίας ὡς καὶ αὐτὸς ὢν βαρὺς καὶ νωθρὸς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς συλλαβὰς ἀτονίαν ἐπιφέρων. Κατὰ τὴν μουσικότητα καὶ συμμετρίαν τῶν ἐντάσεων μόνη ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὰς ἀρχαίας, στερουμένη μὲν τοῦ πιεστικοῦ τόνου, διὰ τῆς συντόνου δὲ ἡ ὑφιεμένης ἐντάσεως μάλιστα ἐπὶ τῶν ριζικῶν συλλαβῶν ἐξαίρουσα τὰς λέξεις, τὴν δὲ λήγουσαν ὀξύνει συνήθως ἢ περισπᾷ, ἀλλὰ πολὺ ὀλιγώτερον τῶν ἀρχαίων· πρὸς δὲ καὶ ἄλλας συλλαβὰς ὀξύνει ἐνίοτε· ἔχει δὲ τὴν αὐτὴν εὐκαμψίαν, ὁποίαν αἱ ἀρχαῖαι τῶν δυναμικῶν τόνων· διότι ἐπὶ τοῦ naturel λ. χ. δύναται οἰανδήποτε τῶν συλλαβῶν θέλει κατὰ τὸ πάθος νὰ ἐντείνῃ μᾶλλον· διὰ τοῦτο ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἔνεκα τῆς ὑγρότητος τῶν τόνων τῆς, ἐπιτρεπόντων ἐλευθερωτέρας ὀξύνσεις καὶ βαρύνσεις, ὑπολείπεται μὲν τῆς ἀρμονίας τῶν ἀρχαίων, ἐξέχει δὲ τῶν νεωτέρων γλωσσῶν κατὰ τὴν ἐμμέλειαν καὶ ἠδύτητα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εὐρυθμίαν· διότι ἡ στιχοιουργία τῆς ἔνεκα τῆς ἐλευθερίας τῶν τόνων στηρίζεται μόνον εἰς τὴν συλλαβομετρίαν καὶ ὁμοιοκαταληξίαν. Ἀλλὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦτον τοῦ γαλλικοῦ τονισμοῦ οὐδεὶς ἠθάνθη μέχρι τοῦδε· καὶ ὁ μὲν Westphal, ἐκ τῆς κακῆς τῶν ξένων προφορᾶς, τὸν συγχέει μὲ τὸν τῶν ἄλλων γλωσσῶν· ὁ δὲ κ. Ῥαγκαβῆς ἐναντίον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἰσχυρίζεται ὅτι οὐδένα τόνον ἔχει ἡ γαλλικὴ.

Πλείονα ἔντασιν καὶ ἰσχὺν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ δύναται νὰ λάβῃ πᾶσά τις συλλαβὴ, κατὰ τὴν σημασίαν, τὸ πάθος καὶ τὸν ῥυθμὸν, οὐχὶ μόνον καὶ σπανιώτερον μάλιστα ἡ ὀξυνομένη, πρὸς εὐκολίαν τῆς ἀνατάσεως· συνήθως δὲ αἱ μακραὶ πλεῖον ἐκφαίνονται δι' ἐντάσεως ἢ ἐπερείσεως, αἱ δὲ βραχεῖαι διὰ ταχειᾶς ἐκκρούσεως, ἣν ὁ Διονύσιος ἀποκοπὴν ἀποκαλεῖ· ἰδίᾳ δὲ αὐταὶ ἐξαίρονται, ὅταν αἱ μακραὶ ὄσι λίαν ἀφροσῶσαι καὶ ἐν τέλει· ὅτι δὲ εἰς τὰ «πολλὰ» καὶ «κακά» ἡ πρώτη συλλαβὴ ἰσχυρώτερον ἐλέγετο, δῆλον ἐκ τῆς ἐκθλίψεως, ἐν ᾧ παντελῶς ἀσύμφωνον μὲ τὸν τονισμὸν τῆς ἡμετέρας γλώσσης εἶνε νὰ λέγεται «πόλλ' εἶπα, κάκ' ἔπαθον»· καὶ τοσαύτην διαστροφὴν ἐπήνεγκε τῆς ἀρχαίας προσφῆδας ἡ ἀπώλεια εἰς τὴν νεοελληνικὴν, ὥστε σημαντικαὶ καὶ

ρίζικαὶ συλλαβαὶ ἀποκόπτονται καὶ ἐξαφανίζονται ὡς πάγω, λάφι, στρεῖδι, φτεύω». Ἐν τέλει πρέπει ν' ἀποτρέψωμεν παρανόησιν τινα, εἰς ἣν ἤθελέ τις περιπέσει ἐξ ἐκείνων, οἵτινες πανταχοῦ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς βλέπουσιν ἔχνη ἀρχαιότητος, τὸν πολλαχοῦ ἐν ταῖς νήσοις τῆς Ἑλλάδος ἀσματικὸν διασυρμὸν τῶν ἐν τέλει συλλαβῶν, ὃν ὁ Μαυροφρούδης¹⁾ ἀπειροκάλως ὡς λείψανον τῆς ἀρχαίας τῶν μακρῶν προφορᾶς ἐθεώρει, συγγέων μὲ τὰς ἀρχαίας προσωδίας, ἐν ᾧ πολὺ ἀπέχει· πρῶτον μὲν τὸ διάστημα τῆς ὀξύτητος αὐτοῦ εἶνε τὸ διὰ τεσσάρων, ὅπερ εἶνε ὑπτιον καὶ οὐχὶ εὐηχον καὶ ἐναρμόνιον ὡς τὸ διὰ πέντε τῶν ἀρχαίων. Ἐπειτα ἀηδῶς καὶ μονοτόνως διασύρουσι καὶ παραμηκύνουσι τὰς ἐν τέλει συλλαβάς πάντοτε· διὰ ταῦτα τούτων μὲν ἡ προσωδία εἶνε ἀηδής, ἡ δὲ ἀρχαία τόσῃ ἐμμέλειαν ἔχει καὶ ἀρμονίαν καὶ ἡδύτητα. Καὶ ἐν ᾧ ἡμεῖς μεταξὺ τοῦ διὰ πέντε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιοριζόμεθα, διότι ἡ πίεσις τῶν νεωτέρων τόνων ἐμποδίζει τὴν πλείονα ἔξαρσιν, ἡ ἀρχαία προσωδία ἔχει τὴν αὐτὴν εἰκαμψίαν, ὁποῖαν ἡ ὠδὴ καὶ μάλιστα πλέον δύναται νὰ ὀξύνεται ἐνταῦθα ἢ φωνῇ, διὰ τὴν ταχύτητα καὶ ὑγρότητα τῶν τόνων. Cic. Orat. III, 61 : *Haec varietas et hic per omnes sonos vocis cursus et se tuebitur et actioni affert suavitatem*». Καὶ ἐν ᾧ πᾶσαι αἱ λέξεις δὲν ἐκφωνοῦνται διὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου, ἐπειδὴ ὅμως τὸ μεταξὺ τῆς ὀξείας καὶ βαρείας ἐκάστης λέξεως διάστημα μένει πάντοτε τὸ αὐτὸ, τὸ ἐναρμόνιον διὰ πέντε, ἔνεκα τῆς ἐν τῇ ποιικιλίᾳ ταύτῃ συμφωνίας ὅλος ὁ ἀρχαῖος λόγος συμπλέκεται διὰ καλλίστης καὶ ἡδυτάτης ἀρμονίας, παντελῶς ἀντιθέτου πρὸς τὴν ἀμουσίαν καὶ σκαιότητα τοῦ νεωτέρου. Ἀλλὰ τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν οὐχὶ ἐμμελῶς θὰ ἐφήρμοζέ τις εἰς τὴν ἡμετέραν προφοράν, τὸ μὲν ἔνεκα τῆς ἰσχνότητος τῆς ἐκφωνήσεως τῶν τε φωνηέντων καὶ διφθόγγων, τὸ δὲ ἔνεκα τῆς μαλθακότητος καὶ παχύτητος τῶν μέσων καὶ δασέων συμφώνων παντελῶς ἐναντίως πρὸς τὰ ἀρχαῖα· ἡ δὲ γερμανικὴ προφορὰ κατὰ πλεῖστα μὲν εἶνε ὀρθότερα, πλημμελής δὲ διὰ τὴν κατὰ διέξοδον καὶ χασμῶδη

1) Ἐν Φιλίστορι Τόμ. α'. σ. 177.

ἐκφορὰν τῶν διφθόγγων μάλιστα ὡς καὶ τινῶν συμφώνων, ἔνεκα δὲ τοῦ πιεστικῆς τονισμοῦ νωθρὰ καὶ ἄχαρις, καὶ πολὺ ἀπέχουσα τοῦ νὰ φυλάττη τὴν ἀκριβείαν τῶν χρόνων καὶ ῥυθμῶν.

Περὶ τῆς ἀρχαίας προφορᾶς καὶ προσωδίας ὑστερόν ποτε, ἂν Θεὸς δώσῃ, μέλλομεν νὰ πραγματευθῶμεν ἀκριβῶς καὶ σαφῶς. Τοσοῦτον κάλλος καὶ δύναμιν ἔχουσιν οἱ ἀρχαῖοι ἑλληνικοὶ φθόγγοι καὶ οἱ ῥυθμοὶ καὶ τὰ μέλη, ὅσον οὐδὲ ἡ καλλίστη μουσική. Καὶ ἀληθὲς εἶνε ὅπερ λέγει ὁ Κικέρων (Orat. II, 8) *Quid enim cantus moderata orationis pronuntiatione dulcior inveniri potest? quod carmen artificiosa verborum conclusionem aptius?* Ὅσον δὲ αἰσθάνεται τις τὴν ἰδέαν μουσικῆς συνθέσεως ἀφαιρέσας τοὺς ῥυθμοὺς καὶ τὰ μέλη, καὶ τὰς ξηρὰς μόνον λέξεις καταλιπών, τόσον δύναται τις νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀρμονίαν καὶ καλλονὴν καὶ τὴν ἐνδόμυχον ψυχὴν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν διὰ σκαιᾶς καὶ βαρβάρου προφορᾶς. Διότι οἱ σημερινοὶ μὲν διὰ τῆς ἐκλογῆς μόνον λέξεων ἔχουσιν χροιάν τινα ποιητικὴν καὶ θέλητρον προσπαθοῦσι νὰ δίδωσιν εἰς τὸν λόγον ἡδύτητα καὶ παράστασιν, τῶν δὲ ἀρχαίων καὶ αἱ κοιναὶ λέξεις τοσαύτην γοητείαν περιέχουσι ἐν τοῖς φθόγγοις καὶ τῇ μουσικῇ κατασκευῇ των, ὥστε πᾶν ἄλλο κόσμημα ἦτο περιττόν, ἢ δὲ σύνθεσις μόνον τῶν λέξεων ἤρκει νὰ παρέχῃ τὴν καλλίστην καὶ ἡδίστην παράστασιν καὶ τὴν βαθυτάτην συγκίνησιν. Ἐὰν δὲ δοκιμάσῃ τις καὶ ἴδῃ πόσον τὸ μὲν αἱ ἄλλοι ἡμῶν ἐξορμήσεις, τὸ δὲ αἱ τάσεις πρὸς νωθρότητα καὶ ἄνεσιν ἐναντιοῦνται πρὸς τὴν ἔμμουσον ἰλαρότητα καὶ συντονίαν ἅμα τῆς ἀρχαίας προσωδίας, πόσῃ λεπτότητα καὶ ἄσκησιν ἀπαιτεῖ, πόσῃ δυσκολίαν καὶ εἰς μουσικοὺς παρέχει, θὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ὅπως φθάσῃ εἰς τοιοῦτον ὕψος ἐν ἔθνος, ὥστε ἐν ταῖς παραφοραῖς τῆς φύσεως νὰ μὴ λησμονῇ ῥυθμόν, ἐμμέλειαν, καὶ οὐρανίαν εὐφωνίαν, ἀπητεῖτο διαυγεστάτη καὶ ὀξυτάτη διάνοια, βαθυτάτη καὶ ποιητικὴ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς φύσεως αἰσθησις, καὶ πᾶσαι αἱ ὑψηλότεραι τάσεις καὶ δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς νὰ ἐπεκράτουν τῶν ἀλόγων ταπεινῶν ὁρμῶν καὶ διαθέσεων, καὶ ὅτι αἱ φύσεις τῶν νεωτέρων ὡς πρὸς τοὺς ἀρχαίους διατελοῦσι κατὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα

βάρβαροι. Τὴν μὲν ἀρχιότητα, κατ' ἐξοχὴν τὴν ὠραίαν ἑλληνικὴν, δύναται τις νὰ θεωρήσῃ ὡς τὴν νεαράν καὶ ἀνοῦσαν τῆς ἀνθρωπότητος ἡλικίαν· πᾶσαι αἱ δυνάμεις ἦσαν σφριγῶσαι, στενωῶς μὲ τὴν φύσιν ἦτο ὁ ἀνθρώπος συνδεδεμένος· πᾶν ὠραῖον καὶ ὑψηλὸν ἐν τῷ κόσμῳ συνεκίνει καὶ προσήρμοζε τὰς εὐγενεῖς ψυχάς· μαρταίνεται ἔπειτα καὶ πρὸς τὸ γῆρας ἤδη κλίνει· πᾶν ὅ,τι τὴν νεότητα ἔτερπε καὶ ἐγοήτευε μετὰ ψυχρότητος προσβλέπει ὁ πολυπειρος ἀλλὰ μεμαραμμένος καὶ ἀπυυδηκῶς γέρον· τὸν διακαῆ ἐναγώνιον ἔρωτα περὶ τὸ ἰδανικὸν διαδέχεται νωθρότης ἀμέριμος καὶ ἀδιαφορία. Τοῦτο αἰσθανόμενος ὁ εὐγενὴς Schiller ἀνεφώνει :

Schöne Welt, wo bist du? Kehre wieder

Holdes Blüthenalter der Natur!

Ὁραῖε κόσμε, ποῦ εἶσαι; — Ἐλθὲ πάλιν

Ἦ ἐρασμὰ τῆς φύσεως νεότης!

Ἐκ τούτων ἤδη ἱκανῶς, νομίζομεν, ἀπεδείχθη, ὅτι οὐδεμίαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν π. ο. σ. φιδίαν ὁμοιότητα ἔχει ὁ τονισμὸς τῆς ἡμετέρας γλώσσης· ὅτι πλάνη εἶνε τὸ νὰ πιστεῦσῃ τις ὅτι ἡ τονιζομένη συλλαβὴ παρ' ἡμῖν εἶνε μακροτέρα τῆς ἀτονίστου ἢ ὀξύτερα· ἀλλ' ἅπασαι αἱ συλλαβαὶ εἶνε ἰσόχρονοι καὶ ὁμότονοι καθόλου μουσικῶς· διὰ τὴν ἔντασιν δὲ καὶ δύναμιν διακρίνεται ἡ τονιζομένη τῆς ἀτονίστου, οὐχὶ διὰ τὸ μῆκος ἢ τὴν ὀξύτητα. Ἀλλ' ἵνα ἐννοήσωμεν καλῶς τὴν φύσιν τοῦ ἡμετέρου ῥυθμοῦ καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀρχαῖον, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν ἂν μὲ μακρὰν ἢ μὲ βραχεῖαν τῶν ἀρχαίων ἰσοδυναμεῖ πᾶσα ἡμῶν συλλαβή. Παρ' ἡμῖν ἐπικρατεῖ γνώμη, ὅτι αἱ μακραὶ τῶν ἀρχαίων εἶχον ἑκτακτὸν τι μῆκος. Ἀλλ' ἂν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἡ βραχεῖα συλλαβὴ παρίστα ἐν τῇ μουσικῇ τὸν πρῶτον χρόνον, τὸν ἐλάχιστον καὶ ἄτομον, ὅτι ὁ Διονύσιος¹⁾ λέγει ὅτι ἀτὰ βραχεῖα ἐξ ἀποκοπῆς τε καὶ μιᾶ πληγῆ πνεύματος ἐκφέρεται, . . . μικρόφωνα τ' ἐστὶ καὶ σπαδονίζει τὸν ἦχον», ἐν ᾧ ἡμεῖς οὐδεμίαν ἀποκοπὴν καὶ κατασπασμὸν τῶν φθόγγων ἡμῶν αἰσθανόμεθα, ἀλλ' ἀνέτως ἀπάσας τὰς συλλαβὰς ἐξ ἴσου προφέρομεν,

1) Περὶ συνθέσεως, XI.

καὶ βραδύνεται μὲν ἡ φωνὴ ἰσχυρῶς πιεζομένη διὰ τοῦ τόνου, βραδύνεται δὲ ἔκλυτος ἐν ταῖς ἀτόνοις συλλαβαῖς συρομένη, ταῦτα σκεφθεῖς τις θὰ πεισθῇ ὅτι οὐχὶ μὲ τὰς βραχείας ὡς συνήθως νομίζεται, ἀλλὰ μὲ τὰς μακρὰς μᾶλλον τῶν ἀρχαίων ἰσοδυναμοῦσιν αἱ ἡμέτεραι συλλαβαί, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν (διότι καὶ κατὰ τὴν ἐκφώνησιν διέφερον οἱ μακροὶ φθόγγοι τῶν βραχέων). Ὅπως δὲ λάβῃ τις τοῦτου αἴσθησιν, ἄς συγκρίνει τὸ ἡμέτερον ἅ ἐν τῷ *pálin* μὲ τὸ γερμανικὸν ἐπὶ τοῦ *hatte*, ὅπερ περίπου ἰσοδυναμεῖ μὲ βραχὺ τῶν ἀρχαίων· καὶ ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν ἡ πρώτη τοῦ πάντα εἶνε ἰσόχρονος τῇ δευτέρᾳ, παρ' ἀρχαίοις ἦτο διπλασία. Ἐπομένως ἦτο ἡ ἀρχαία οὐ μόνον σεμνοτέρα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα, ἀλλὰ καὶ γοργωτέρα ἅμα καὶ εὐκίνητοτέρα· μαρτύρια δὲ τὰ πλεῖστα ὑπερβατὰ τῶν λέξεων, αἱ ἐκτεταμέναι περίοδοι, αἵτινες μόνον ταχέως καὶ ἀπνευστί λεγόμεναι ἠδύναντο νὰ λάβωσι χώραν.

Ἦδη ἐξηγεῖται τὸ ὑψηλὸν τοῦτο κατὰ τὸν Westphal¹⁾ αἰνιγμα, πῶς ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων διάφοροι λαοὶ Γερμανικοὶ, Ῥωμαϊκοὶ, Ἑλληνες κατήντησαν ἀπὸ τῆς προσωδιακῆς ποιήσεως εἰς τὴν τονικὴν· καὶ ἴσως ἔχει τινὰ σημασίαν, λέγει, ἡ πρόβασις αὕτη. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἔγεινεν ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἀλλ' ἐπὶ τὸ χειρόν· διότι ἐκεῖ μὲν διὰ τῆς διαδοχῆς μακρῶν καὶ βραχέων ἀπετελεῖτο μουσικὸς ὅλως ῥυθμός· ἐνταῦθα δὲ διὰ τῆς διαδοχῆς ἰσοχρόνων συλλαβῶν οὔτε ἀνάλυσις μακρῶν εἰς βραχεὰ εἶνε δυνατή, οὔτε σύμπτυξις βραχέων εἰς μακρὰ, ἅπερ ἐν τῇ μουσικῇ καὶ ῥυθμικῇ εἶνε τόσον ἀναγκαῖα· καὶ ἐκεῖ μὲν ὁ ῥυθμικὸς τόνος ἐξηρτάτο ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ῥυθμοποιοῦ, ἐνταῦθα δὲ εἶνε οἱ τόνοι στερεοὶ καὶ ἀκίνητοι ἐπὶ τινων συλλαβῶν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξαρτᾶται τό τε ἦθος καὶ ἡ ποιότης τοῦ στιχοῦργικου ῥυθμοῦ.

Ἄμβλύτης ἄρα καὶ νωθρότης ὑπῆρξαν αἷτια τῆς διαφθορᾶς ταύτης καὶ οὐχὶ ἀνάγκη ταχύτερας ἐκφάνσεως τοῦ νοήματος, ὡς ἐφρόνει ὁ μακαρίτης Μαυροφρύδης, ἀλλὰ μᾶλλον βραδυτέρας καὶ νωχελεστέρας. Πρῶτον πρὸς τὴν διαστοφὴν βῆμα ὑπῆρξεν ἡ

1) Metr. σ. 53.

άνειμένη προφορά τῶν πρὸ τοῦ τόνου συλλαβῶν, ὥστε τῆς φωνῆς ἡ δύναμις ἀντὶ νὰ διαμερίζεται συμμετρῶς ἐπεσωρεύετο καὶ ἀνεπαύετο ἐπὶ τῆς ὀξείας ἢ περισπωμένης, καὶ συνέβη, ὥστε αἱ τονιζόμεναι συλλαβαὶ νὰ προφέρωνται μετ' ἐπερείσεως, ἐνῷ γοργῆ ἐπ' αὐτῶν πρότερον διωλίσθαιεν ἢ φωνή· ταῦτα μαρτυροῦσι δύο ἀντίθετοι παραδόσεις: Ὁ μὲν σχολιαστὴς τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακῆος Πορφύριος (περὶ τὰ 270 μ. Χ.) διδάσκει¹⁾ τῶν τόνων γνήσοι μὲν εἰσι δύο, ὁ τε ὀξύς καὶ περισπώμενος. . . ὁ δὲ ἕτερος τόπος καθῆς καὶ βραδύς· καὶ ὁ Servius²⁾: *Acuta tenuior est quam gravis et brevis*· ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Ἡφαιστιῶνος³⁾ τούναντίον: «Ἰστέον ὅτι παρὰ τοῖς μετρικοῖς ἡ ὀξυτονουμένη συλλαβὴ μείζων ἐστὶ τῆς βαρυνομένης· γίνεται γὰρ βραδύτης τοῦ χρόνου». Πόσον αἱ μαρτυρίαι αὗται ἀντιμάχονται, ἡ μὲν παλαιότερα καὶ δοκιμωτέρα, ἡ δὲ τῆς διαφθειρομένης προφοράς! Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς χωλιάμβοις τοῦ Βαβρία, ἀκμάσαντος πιθανῶς κατὰ τὸν τρίτον μ. Χ. αἰῶνα, εὐρίσκομεν ὅτι, ἐν ᾧ κατ' ἄλλα τηρεῖ τὴν ἀρχαίαν προσῳδίαν, φροντίζει ὅμως πάντοτε ἐν τέλει νὰ τονίξη τὴν παραλήγουσαν· ἐπὶ τέλους δὲ ἐπέρχεται καὶ σύγχυσις τῶν μακρῶν καὶ βραχέων, ὡς βλέπομεν ἤδη καὶ εἰς τὰ ψευδώνυμα Ἀνακρεόντεια⁴⁾, ὅπου τὰ βραχέα ἐξίσου λαμβάνονται μὲ τὰ μακρὰ· διότι τῶν βραχέων μάλιστα ἡ ἐκφώνησις ἀπῆτει συντονίαν καὶ φιλοτεχνίαν. Οὕτως ἡ ὠραία ἀρχαία προσῳδία καὶ ἡ λοιπὴ περικαλλὴς προφορά, ἡ τοσαύτην ἐμμέλειαν, τοσαύτην καλλονήν, τοσαύτην εὐρυθμίαν περιέχουσα, ἡ τὰς λεπτοτάτας ἀποχρώσεις τῆς φύσεως, τῆς σκέψεως, τοῦ αἰσθήματος, τοσοῦτον εὐγενῶς, τοσοῦτον ζωηρῶς καὶ ἐναρμονίως ἐκφράζουσα, ὑπέκυψεν εἰς βεβαρβαρωμένην προφορὰν καὶ σκαῖον καὶ βάρυν τονισμόν, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον στοιχεῖον ἔχοντα τῆς μούσης καὶ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀρχαίας προσῳδίας. Ἀλλ' οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ

1) Ἐν Beck. Anecd. II. 269.

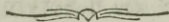
2) De acc. §. 25.

3) 78.

4) Ἰδὲ Westphal, Metrik, s. 56.

εὐρυθμία τῶν ἡμετέρων στίχων, πρέπει νὰ αισθανώμεθα καὶ νὰ διακρίνωμεν καλῶς. Ἐφ' οὗ δὲ ἱκανῶς ἤδη ὑπεδειξάμεν ὅποια εἶνε τὰ ῥυθμιζόμενα τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ῥυθμοῦ τῆς στιχουργίας. (ἀκολουθεῖ)

ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΒΑΛΑΣΣΙΑΔΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΑΔΩΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Α'.

Ὁ ἐπιμελῶς καὶ δεόντως ἐξετάζων τὰ περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, καὶ τῆς ὑπὸ τούτων καταλύσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, θέλει, νομίζομεν, συνομολογήσει, ὅτι πρώτη καὶ ἀληθὴς αἰτία αὐτῶν ἦν οὐχὶ ἡ γενναία προαίρεσις τῶν σταυροφόρων, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν αὐτοκρατορικὴν τιμὴν ὁ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ' ἐξ αὐτῆς ἐκπεσὼν καὶ τυφλωθεὶς Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, ὁ πατὴρ τοῦ παρ' αὐτοῖς ἱκέτου Ἀλεξίου, οὐδ' ἄλλο τι φιλόνηρον, ὡς κοινῶς παραδέδοται (1), ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία τῶν τῆς Δύσεως ἐθνῶν νὰ γένωνται κύριοι τῆς ἀξιολόγου χώρας τῶν Βυζαντινῶν, ἧς τὸ πάμπορον, τὸν λαμπρὸν καὶ γλυκὺν οὐρανόν, τὴν θαυμαστὴν παραλίαν καὶ τὸ πρὸς ἐμπορίαν καὶ κράτος ἐπίκαιρον ἔγνωσαν αὐτοὶ ἐκ τῶν σταυροφοριῶν, ἅςτινας ὁμολογουμένως μετεχειρίσθησαν οἱ δυνατοὶ αὐτῶν εἰς διαφθοράν τῶν ἡθῶν

(1) Ὡς διίσχυρίζονται ἄλλοι τε καὶ ὁ N. de Vailly ἐν τῇ ἀνέγνω διατριβῇ ἐν ἔτει 1872 ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν Παρισίων λέγων: «Parmi les acteurs qui prirent part à la conquête de Constantinople, il n'y avait ni dupes ni traitres».

τῶν Βυζαντινῶν καὶ εἰς κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, ὡς καλῶς ἄλλοι τε τῶν ἱστορικῶν ὑπολαμβάνουσι καὶ ὁ Κίνναμος, ὅστις οὐδὲν ἕτερον ἐνορᾷ ἐν ταῖς τῶν σταυροφόρων ἐπιδρομαῖς εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, ἢ τὴν διαρπαγὴν αὐτῆς καὶ τὴν κατάλυσιν(1). Τὴν εἰρημένην προαίρεσιν καὶ τὸ ἐθέλεχθρον τῶν Δυτικῶν πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς ἐξέκαιεν ἰδίᾳ καὶ δεινὴν ἀπειργάζετο τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν· ἐξ οὗ παροτρυνόμενοι οἱ Πάπαι, οἵτινες ἔχαιρον ἀθέως καλούμενοι ἀναμάρτητοι, ὡς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οὔτινος ἐπίτροποι ἐπὶ τῆς γῆς διῆσχυρίζοντο ὅτι ἦσαν, ἐκίνουν πάντα λίθον νὰ κρατήσωσι τῆς ωραίας χώρας τῶν Βυζαντινῶν, καὶ δουλώσαντες ν' ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς ἢ νὰ δεχθῶσι τὸ δόγμα τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἢ τελέως νὰ ἐξαφανισθῶσιν. Ἐκ τούτου δὴλον ὅτι μέγα χάσμα ἐγένετο μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Δυτικῶν· οἱ μὲν γὰρ ἐκίνουν πάντα λίθον εἰς τὴν τῆς χώρας διαρπαγὴν καὶ κατάνκτησιν, οἱ δὲ Βυζαντινοὶ πάντα, ὡς εἰκός, ἐμηχανῶντο εἰς βλάβην ἐκείνων τῶν ἀλαζόνων καὶ ἐπιβούλων ἀνθρώπων, οἵτινες τὰς χώρας αὐτῶν δεινῶς ἐλυμαίνοντο καὶ κατέλτων, μάλιστα δὲ αἱ ἐν Ἰταλίᾳ ἐμπορικαὶ πόλεις, ὧν ἡ δυνατωτέρα, ἡ Ἑνετία, ἦν ἡ μεσιτεύουσα δύναμις μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς, Ῥώμης τε καὶ Βυζαντίου, Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμού. Τὸ τότε πρὸς τοὺς Γραικοὺς ἄφιλον καὶ ἀστεργές τῶν Φράγκων αἰτιολογοῦντές τινες τῶν ἱστορησάντων τὰ κατὰ τὴν τετάρτην σταυροφορίαν, ἀπεφάναντο, αὐτοσχεδιάζοντες ὅμως ὑπ' ἀγνοίας τῆς ἱστορίας, ὅτι οἱ μὲν ἱππῶται τῶν σταυροφόρων ἦσαν ἀπόγονοι τῶν αἰχμητῶν Τρώων τοῦ Πριάμου, οἱ δὲ Ἑνετοὶ τοῦ Διναίου ἢ Ἀντήνορος(2).

Μέλλοντες δὲ νῦν διὰ βραχέων νὰ διαγράψωμεν τὰ περὶ τῆς

(1) Ὡς τὴν τε χώραν Ῥωμαίων ἐξ ἐφόδου καθίξοντες καὶ τὰ ἐν ποσὶ καταστρέψοντες.

(2) Ἰδὲ Zarncke S. B. d. Sächs. Ges. 1866. 257. καὶ Gestahung. Παράβαλε τὴν τοῦ Λουδοβίκου Στρεττη ἐπιμελῶς γεγραμμένην διατριβήν: Lundvig Streit. Wenedig und die Wendung des vierten kreuzzuges gegen Konstantinopel.

ἄλωσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, θέλομεν ὑποδεικνύει αἰεὶ ἐν δέοντι τὴν ἀληθῆ αἰτίαν αὐτῆς καὶ τὰ κυρίως δρῶντα πρόσωπα. Πρὸς δὲ ἐκρίναμεν καλὸν νὰ μνημονεύσωμεν καὶ τινῶν κατὰ τὴν ἄλωσιν περιπετειῶν πρὸς νουθεσίαν καὶ χάριν παντὸς ἀναγινώσκοντος, ἰδίᾳ δὲ τῆς παρ' ἡμῖν νεότητος, ἣτις χρεωστεῖ ἐκ παντὸς τρόπου νὰ βάλῃ εἰς κόρακας τὰς ἀκόσμους καὶ πλαστὰς ἱστορίας (Roman), ἄστινας ὁμολογουμένως γεννᾷ φαντασία οἰστρουμένη ὑπὸ τρυφῆς, καὶ τύφου ματαίου, καὶ ἠθῶν ἀκόσμων, ἐξ ὧν φοβερά, ὡς εἰκός, λύμη καὶ διαφθορὰ προσγίνεται τοῖς ἐπ' αὐτοῖς τερπομένοις καὶ χαίρουσι, νὰ ὀρέγηται δὲ αἰεὶ νὰ διέρχηται ἔργα ἀνδρῶν ἐπιφανῶν, καὶ ἱστορίας πράξεων μεγάλων, μάλιστα δὲ ἐλληνικῶν καὶ οἰκείων, ἐξ ὧν καὶ φρόνησιν καὶ πείραν πολλὴν τῶν ἀνθρωπίνων λαμβάνουσι, καὶ πρὸς γενναῖα καὶ ἐνδοῦρα θαυμαστῶς πτεροῦνται ἔργα, ὡς πάνυ καλῶς καὶ ὁ φιλόπατρις Δημοσθένης νουθετῶν τοὺς Ἀθηναίους λέγει· αὐὸ γὰρ ἄλλοτρίοις ὑμῖν χρωμένοις παραδείγμασιν, ἀλλ' οἰκείοις, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εὐδαίμοσιν ἐξεστὶ γενέσθαι». Πρὸς χάριν δὲ τῶν ἐντευξομένων ἐνεγράψαμεν εἰς τὴν διατριβὴν καὶ τρεῖς εἰκόνας δηλωτικὰς τῶν ἱστορουμένων, ἄστινας ἐλάβομεν ἐκ τινος ἐν Πρωσσίᾳ ὑπὸ Καρόλου Κουρθίου ἐκδοθέντος τῷ 1809 χρονικοῦ, ἐν ᾧ διὰ βραχέων ἱστοροῦνται τὰ περὶ τῆς δ' σταυροφορίας.

B'.

§ 1. Πορφυρᾷ ἦσαν ἔτι τὰ πεδία τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος μυριάδων σταυροφόρων. Ἐν μεγάλῳ πένθει ἦσαν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἐπίσημοι οἴκοι ἐξεθρήνουν τοὺς κατὰ τὴν τρίτην σταυροφορίαν ἐπὶ τοὺς ἀπίστους ἐκστρατεύσαντας φιλτάτους, καὶ οἰκτρὸν θάνατον θανόντας, ὅτε πάλιν ἐτέρα, ἡ τετάρτη, παρεσκευάζετο σταυροφορία προτροπῇ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ'. Ὁ φιλόδοξος οὗτος ἀνὴρ, σφίδρα ἐπιθυμῶν τὴν ἔξαρσιν καὶ τὴν ἐπικράτειαν τῆς παπικῆς δυνάμεως οὐ μόνον ἐν τῇ Δύσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ

Ἐναντιοῦ, νέαν ἐτεκταίνετο σταυροφορίαν, ἐφ' ἣ πολλοὺς ἀπέστειλεν ἀποστόλους πρὸς τοὺς δυνατοὺς τῆς Εὐρώπης, ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπως παρορμήσῃ αὐτοὺς εἰς ἐτέραν σταυροφορίαν. Ἐπισημότερος τῶν ἀπεσταλμένων ἦν ὁ Φουλλκος τῆς Νευλλῆ. Ὁ θερμουργὸς οὗτος ἱερεὺς, πολλὰς περιπορευθεὶς πόλεις τῆς Γαλλίας καὶ τοὺς Παρισίους, καὶ μετὰ πάθους καὶ εὐγλωττίας ἐκδηλώσας τὴν θέλησιν τοῦ ποντίφηκος, ἐπύρωσε πολλοὺς τῶν δυνατῶν νὰ σταυροφορήσωσι· τούτων ὀνομαστώτεροι ἦσαν ὁ κόμης τῆς Καμπανίας Θεοβάλδος, ὁ κόμης Βλεσῶν Λουδοβίκος, ὁ στρατάρχης τῆς Καμπανίας Γοδοφρέδος ὁ Βιλλεαρδουῖνος, οὗτινος σώζεται διατριβὴ περὶ τῆς εἰρημένης ἐκστρατείας, ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης, ὁ κόμης Φλανδρίας Βαλδουῖνος, ὁ κόμης τοῦ ἁγίου Παύλου Οὐγαν, ὁ Ὄθων Λαρόσης καὶ ἄλλοι ἱππῶται ὀνομαστοί· πρὸς δὲ καὶ πολλοὶ γινώριμοι ἐπίσκοποι προσετέθησαν αὐτοῖς. Οἱ ἐξοχώτεροι τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν συνῆλθον τὸ πρῶτον, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τῆς ἐκστρατείας, ἐν Σουεσιόνοις (Soisson) ἐν ἔτει 1199. Εἶτα δ' ἐν Κομπιένῃ (Kompenium). Αὐτοῦ ἐξελέχθη ἡγεμὼν τῆς σταυροφορίας ὁ κόμης τῆς Καμπανίας· ἦν δ' οὗτος ἀνὴρ ἐπίσημος τῆς Γαλλίας καὶ ζηλωτὸς· συνεξελέχθησαν δὲ καὶ ἐξ ἑτεροῦ ἄρχοντες τῶν σταυροφόρων, ὅπως βουλευῶνται μετὰ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐπιμελῶνται περὶ τῶν τῆς ἐκστρατείας.

§ 2. Ἄπαντες οἱ εἰρημένοι ἄρχοντες συνελθόντες ἐσκέψαντο περὶ τῆς εἰς Παλαιστίνην ὁδοῦ. Ἐνθυμούμενοι δ' οὗτοι οὐς ὑπέμειναν κινδύνους καὶ ταλαιπωρίας οἱ κατὰ γῆν πρὸ αὐτῶν εἰς τὴν ἁγίαν χώραν μεταβάντες, ἔκριναν διὰ θαλάσσης νὰ περάσωσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐκεῖθεν νὰ πολεμήσωσι τὸν πρὸς τοὺς Μωαμεθανοὺς ἱερὸν πόλεμον. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ ναυτικὸν τῆς Γαλλίας ἦν τότε ἄσημον καὶ ἀσθενές, ἔδοξαν νὰ αἰτήσωσι παρὰ τῆς δημοκρατίας τῆς Ἑνετίας, ἥτις τότε αὐτὴ καὶ ἡ αὐτόνομος Πίσσα καὶ Γενούα ἦσαν δυναταὶ κατὰ θάλασσαν, τὰ εἰς τὸν πλοῦν χρήσιμα πλοῖα. Οἱ ἐξ λοιπὸν ἐκλεχθέντες ἱππῶται, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ μαρκίων τῆς Μοντφερράτης καὶ

ὁ Βιλλεαρδουῖνος, ἐλθόντες εἰς Ἐνετίαν, ἐδέοντο ἐπ' ὀνόματι τῶν συμμαχῶν νὰ τοῖς δοθῶσι τὰ εἰς τὸν ἀπόπλουον πλοῖα. Δουξ ἡ Δόγης τῆς δημοκρατίας, ὡς ἐλέγετο παρ' Ἐνετοῖς, ἦν τότε Ἐρρίκος ὁ Δάνδολος ἐπικαλούμενος, ἀνὴρ πανουργότατος, εἶπερ τις καὶ ἄλλος, καὶ πολυπειρότατος, ἐφ' οὗ ἄρχοντας ἐγένετο ὁμολογουμένως ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία ἐπιφανεστάτη καὶ δυνατωτάτη.

§ 3. Ἰδὼν οὖν ὁ Δόγης τοὺς ἄρχοντας τῶν σταυροφόρων ἐλθόντας πρὸς αὐτὸν καὶ δεομένους, ὑπερφυῶς ἐχάρη, διότι ὑπέλαβεν ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα ὑπὲρ τῆς ἐκπληρώσεως ὧν οὗτος ἐβουλεύετο καὶ διανοεῖτο, περὶ τῆς κατὰ θάλασσαν ἐπικρατείας τῆς Ἐνετίας καὶ τῆς καταλύσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ὀρθῶς ἔκρινε· διότι καὶ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε σφόδρα ἐταράσσοντο ἐκ τῶν φονικῶν ἐρίδων περὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς τιμῆς, καὶ τὰ ἐν Γερμανίᾳ ἐκ τῆς μάχης καὶ ἔριδος τῶν Οὐενσταουφιδῶν πρὸς τοὺς Οὐελφίους, καὶ ἡ Ἀγγλία πρὸς τὴν Γαλλίαν ἐπολέμει, καὶ ἡ Γενοῦα καὶ ἡ Πίσα φονικῶς πρὸς ἀλλήλας ἤριζον καὶ ἐμάχοντο. Πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν φιλοφρόνως προσενεχθεῖς, συνέθετο τάδε. Ἡ μὲν δημοκρατία ὑπισχνεῖτο δι' ἰδίῳν πλοίων νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὴν ἀγίαν γῆν τὸν τῶν σταυροφόρων στρατόν, ἀποτελούμενον ἐκ 4500 ἵπποτῶν μετὰ τῶν ἵππων αὐτῶν καὶ 9000 ἀκολούθων, καὶ 20000 πεζῶν· νὰ παρέχῃ δ' αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια ἐπὶ ἕν ἔτος, ἅμα καὶ ὑπισχνεῖτο νὰ συναποστείλῃ καὶ ἡ δημοκρατία ἰδίαις δαπάναις 50 ναῦς εἰς βοήθειαν. Ἀντὶ δὲ τούτων οἱ σταυροφόροι ὑπεχρεοῦντο νὰ δώσωσι 85000 ἀργυρῶν μαρκῶν, αἵτινες ἠδύναντο τότε περὶ τὰ ἕξ ἑκατομμύρια δραχμῶν (1), καὶ νὰ διανεμῶνται ἴσα πρὸς τοὺς

(1) Ὡς λέγει ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλλ. ἔθνους ὁ φιλόπονος καθηγητῆς κ. Κ. Παπαρῆγοπούλου, ὅστις πλὴν ἄλλων ἐπεμελήθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ περὶ τῆς διασαφήσεως τῶν ἐπὶ φραγκοκρατίας διαφόρων νομισμάτων, προσλαβὼν κάλλιστον σύμβουλον καὶ γνώμονα τῆς ἀξίας καὶ δυνάμεως αὐτῶν τὸν πολυτιμότετον ἐν τοῖς νομισματολόγοις καὶ χρησιμότετον φίλον κ. Παῦλον Λάμπρου, ὃν δικαίως ἐπὶ τῇ ἐπιστήμῃ εὐλογεῖ.

Ἐνετοὺς ὄντων ἔμελλον οὗτοι νὰ κυριεύσωσι χωρῶν. Τὴν εἰρημμένην σύμβασιν ὤμοσαν οἱ τε σταυροφόροι καὶ ὁ Δόγας μετὰ χιλίων ἐπισήμων πολιτῶν ἐν τῷ ναῦ τοῦ ἀγίου Μάρκου, ἐπεδοκίμασε δὲ καὶ ὁ πάπας ὁ Ἰννοκέντιος, πρὸς ἃν εἰς κύρωσιν ἀπεστάλη αὐτή. Οὗτος ἀπηγόρευσεν, ὡς τινες τῶν ἱστορικῶν δι´σχυρίζονται, νὰ πολεμήσωσι πρὸς ἡγεμόνα χριστιανόν, ἐκτὸς εἴ τις χρεῖα ἦν νὰ ἀποσοβῆσωσι ἀπ' αὐτῶν κινδύνους καὶ ἄλλα κακὰ, ἀλλὰ καὶ τότε συναινέσει αὐτοῦ. Εἶτα κυρωθείσης τῆς συνθήκης, ἀπῆλθον ἐκ τῆς Ἐνετίας οἱ πρεσβευταὶ οἱ μὲν εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ δὲ εἰς Γενούαν, καὶ ἄλλοι εἰς Πίσαν, ὅπως τύχῃσι καὶ παρὰ τῶν δύο αὐτονόμων τούτων πόλεων βοηθείας τινός.

§ 4. Ἐν τούτοις αἴφνης ἀπέθανεν ἀκμαῖος ὁ τῶν σταυροφόρων ἡγεμὼν, ὁ κόμης τῆς Καμπανίας. Ἐκ τούτου συνελθόντες αὐθις αὖ πάλιν οἱ ἄρχοντες, ἐξέλεξαν ἡγεμόνα τὸν Βονιφάτιον, τὸν μαρκίωνα τῆς Μοντφερράτης, ἄνδρα συνετὸν καὶ εὐδμήμονα τῶν πολεμικῶν, οὗτινος ὁ ἀδελφός, Κορράδος ὀνόματι, ἐδολοφονήθη ποτὲ ἐν Τύρω.

§ 5. Ἐν ἔτει δὲ 1200 ἀποχαιρετήσαντες οἱ ἱππῶται Γάλλοι τοὺς οἰκείους καὶ φίλους ἐπορεύθησαν, ὑπερβάντες τὰς Ἀλπεις, διὰ τοῦ Πεδεμοντίου καὶ τῆς Λομβαρδίας εἰς Ἐνετίαν, ἔνθα προσῆλθον αὐτοῖς ὁ τῆς Φλανδρίας κόμης Ἐρρίκος, ἄλλοι τε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Κορράδος μετὰ πολλῶν ἐκ Γερμανίας μαχητῶν. Τὰ πάντα ἦσαν ἤδη ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, καὶ οἱ Ἐνετοὶ ἐπέβησαν τῶν νεῶν καὶ περιέμενον νὰ ἐπιβῶσι καὶ οἱ Γάλλοι, ὅπως ἀποπλεύσωσιν, ἀλλ' οὗτοι ἀποροῦντες χρημάτων δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποδώσωσιν, εἰ μὴ μέρος τῶν συμπεφωνημένων, περὶ τὰς 24000 μαρκῶν. Ὁ δὲ Δόγης Δάνδολος ἀπῆτει ἅπαντα τὰ χρήματα, λέγων ὅτι ἄνευ αὐτῶν ἀθετεῖται ἡ συνθήκη. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὴν βραδύτητα τοῦ ἐκ Φλανδρίας ἀπόπλου οὗ ἠτοίμασε στόλου ὁ Βαλδουῖνος, ἐγένετο ἀναβολή, ἐξ ἧς εἰς ὄκνον πολὺν καὶ ἀθυμίαν περιέπεσον οἱ σταυροφόροι, ὧν τινες ἐπορεύθησαν κατὰ γῆν εἰς Παλαιστίνην. Βλέποντες οἱ ἡγεμόνες τῶν σταυροφόρων κινδυνεύουσαν τὴν ἐκστρατείαν νὰ παρα-

λυθῆ, ἐδανείσθησαν χρήματα παρὰ τῶν Γενουαίων καὶ Πισαίων καὶ παρὰ πλουσίων Ἐνετῶν, πρὸς δὲ συνεισήμενον καὶ αὐτὸς ὁ Βαλδουῖνος καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι τῶν ἀρχόντων, πωλήσαντες πᾶν ὅ,τι πολύτιμον εἶχον, ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὄφελος, διότι καὶ διὰ τῶν συλλεγέντων καθ' ὃν εἴρηται τρόπον χρημάτων δὲν συνεπληροῦτο τὸ συμπεφωνημένον χρῆμα. Τότε τὸ ἐπίτριπτον ἐκεῖνο κίναδος, ὁ Δόγης Δάνδολος, ὅστις ἀπὸ πολλοῦ προέβλεπεν εἰς ἣν ἔμελλον νὰ ἐμπέσωσιν οἱ σταυροφόροι ἀθυμίαν ἐξ ἀπορίας τοσοῦτου πλήθους χρημάτων, ὡς πρὸς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅπερ ἐπίτηδες αὐτὸς ἔταξεν, ὅπως καταστήσῃ αὐτοὺς προθύμους ὑπηρετάς τῶν βουλῶν του, ὧν κοινωνὸς ἦν καὶ ὁ Βονιφάτιος, ὑπενόει δ' αὐτάς καὶ ὁ Πάπας, ὅστις ὑπέχαιρε βλέπων αὐτοὺς προθυμουμένους νὰ στρέψωσι τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου σταυροφορίαν κατὰ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὅπερ σφόδρα ἐπεθύμει, προὔβαλε τότε εἰς τοὺς ἡγεμόνας, συναινεσάσης καὶ τῆς γερουσίας τῶν εὐγενῶν, ἧτις signoria κατὰ τὴν τῶν Ἐνετῶν φωνὴν ἐκαλεῖτο, νὰ βοηθήσωσι τὴν δημοκρατίαν εἰς ἀνάκτησιν τῆς παρὰ τὸν Ἀδρίαν κειμένης δυνατῆς πόλεως Ζάρας, ἧτις διὰ τὴν ἐπίκαιρον πρὸς ἐμπορίαν θέσιν δυνατὴ καὶ εὐδαίμων γενομένη, ἀπέστη ἀπὸ τῆς Ἐνετίας, καὶ ὑπετάγη τῷ βοηθήσαντι αὐτῇ κατὰ τῶν Ἐνετῶν βασιλεῖ τῆς Οὐγγαρίας Βέλα. Ὁ πρὸς ἀλλήλας πόλεμος τῶν εἰρημένων πόλεων ἐπολεμήθη ἐπὶ μακρόν, ἐλώφησε δὲ μικρὸν ἐκ τῆς ἐμπεσοῦσης σταυροφορίας· ἀντὶ δὲ τῆς εἰρημένης βοηθείας ἀνεβάλλετο ἐπὶ μακρότερον ὁ χρόνος τῆς ἀποτίσεως τῶν χρημάτων, καὶ ἐπετρέπετο τοῖς σταυροφόροις νὰ διαρπάσωσι τὴν πόλιν ἐλόντες, καὶ ἐκ τῆς λείας ν' ἀποτίσωσι τὰ χρήματα. Ἡ πρότασις αὕτῃ ἐνέβαλεν εἰς τοὺς ἀρίστους τῶν σταυροφόρων ἔριν πρὸς ἀλλήλους καὶ φιλονεικίαν, διότι τούτων οἱ μὲν ἀπεδέξαντο τὴν συμβουλήν ἐξ ἐπιθυμίας ἀργυρίων, οἱ δ' οὐ, ὡς φέροντες πόλεμον πρὸς τοὺς ἀπίστους, οὐχὶ δὲ πρὸς χριστιανούς· τούτοις συνεφώνει καὶ ὁ τοῦ Ἰννοκεντίου ἀπεσταλμένος, ἐκδηλῶν τὴν διαταγὴν αὐτοῦ, οὗτινος ὅμως ἠγνόμεναι τὴν προαίρεσιν, πρὸς μηδένα τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων νὰ πολεμήσωσι. Πρὸς τοῦτον ὁμοῦ

ἀπεκρίνατο ὁ πονηρὸς Δάνδολος, ὅτι οὐδαμῶς δέονται αὐτοῦ, καὶ ὅτι παρ' αὐτῷ κεῖται ν' ἀπέλθῃ μετὰ τῶν ὁμοφρονούντων. Ὁ ἐπίτροπος χολιάσας ἀπῆλθεν εἰς τὸν Πάπαν, ὅπως ἀγγείλῃ αὐτῷ περὶ τῶν γενομένων, καὶ πείσῃ αὐτὸν εἰς τὸν κατ' αὐτῶν ἐκ τοῦ Βατικανοῦ ἀφορισμόν.

§ 6. Γενομένου λοιπὸν ἐτοιμοῦ τοῦ στόλου εἰς ἀπόπλουν, αἰφνης εἰσέρχεται ὁ Δάνδολος εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀγίου Μάρκου, καὶ ἐζήτησε νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ στρατηγήσῃ τῶν ἐξ Ἑνετίας

Ο ΔΟΓΗΣ
ΕΡΡΙΚΟΣ ΔΑΝΔΟΛΟΣ.

δυνάμεων. Ἦν δ' ὁ Ἑρρίκος Δάνδολος ἐξ ἐπιφανεστάτου τῆς Ἑνετίας οἴκου, ὅστις μεγάλως εὐηργέτησεν, ἐπὶ μακρὸν διοικήσας, τὴν δημοκρατίαν. Ἦγε δὲ τότε οὗτος, ὡς εἰκάζουσι τῶν ἱστορικῶν τινες, τὸ 84 ἔτος ἦν δὲ πυρὸς τὰς ὄψεις, καὶ ἐκ τοῦ γήρως ἀσθενής, ἀλλ' ἀγχίνους, μεγαλεπήβολος, δραστήριος καὶ πολλὰ ὁμιλητικὸς, πανουργότατος ὅμως καὶ δολιώτατος ἀνὴρ.

Ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν τόλμαν τοῦ ἀνδρὸς ἅπαντες οἱ παραγενόμενοι συνήνεσαν τότε ὁ γέροντων προσπεσῶν πρὸς τὸν βωμὸν ἠῤῥατο. Εἶτα ἀναστὰς, καὶ παθητικὸν λόγον εἰπὼν

πρὸς τοὺς παρόντας προσήλωσε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν πῖλον τὸν σταυρὸν καὶ ἐξῆλθεν· ἀναθείς δὲ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων εἰς τὸν υἱὸν Ῥενίερον καλούμενον συναπέπλευσεν.

§ 7. Ὁ στόλος παραπλέων παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Δαλματίας ἠγκυροβόλησε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1202 εἰς τὴν Ζάραν. Οἱ τῆς πόλεως κάτοικοι ἐκπλαγέντες πρὸς τὸν ἀπροσδόκητον ἐπίπλου τῶν σταυροφόρων ἐζήτησαν νὰ παραδώσωσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ φιλανθρώπῳ συνθήκῃ. Τότε ὁ παρακολουθῶν ἱερεὺς, μεθ' οὗ ὠμογνωμόνου καὶ τῶν Γάλλων τινὲς ἐκ φθόνου πρὸς τὸν Ἐβρίκον Δάνδολον, ἐνουθέτου τοῦτον νὰ σεβασθῶσι τὴν θέλησιν τοῦ Πάπα, καὶ νὰ μὴ βλάψωσι πόλιν χριστιανικὴν· ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν ὑπὸ πλεονεξίας ἐζήτουν εὐθέως νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῆς ἀποστάτου Ζάρας, καὶ ἐλόντες νὰ διαρπάσωσιν αὐτήν. Ἐκνικήσαντος λοιπὸν τοῦ Δόγου ἐπῆλθον ἐπὶ τὴν πόλιν οἱ σταυροφόροι, ἦν ἐπὶ πέντε ἡμέρας προσβαλόντες εἶλον καὶ ἀπανθρώπως διήρπασαν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1202. Πολλοὶ τότε τῶν χριστιανῶν ἤλγησαν ἀκούσαντες τὴν ἀπάνθρωπον ἐκπόρθησιν καὶ λεηλασίαν καὶ διαφθοράν πόλεως χριστιανικῆς, καὶ αὐτοὶ οἱ σταυροφόροι κατεθορυβήθησαν ὑπὸ τοῦ συνάμα καθ' ὑπόκρισιν γενομένου ἀφορισμοῦ παρὰ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου· ἀλλὰ ταχέως καθησύχασε πάντας ὁ Βονιφάτιος, ὅστις δι' ἀπορρήτων ἔλεων καὶ εὐμενῆ πρὸς τοὺς σταυροφόρους ἐποίησε τὸν Πάπαν, ὅστις ἐκάκιζε μὲν τὴν κατὰ χριστιανῶν κάκωσιν, ἀλλ' ἐνέβλεπεν ἐν τῇ καταστροφῇ τῆς Ζάρας τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, οἵτινες σχισθέντες ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐπέμενον ἀρνούμενοι τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα τῆς Ῥώμης, καὶ κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Γ'. Ἐκ τῶν ἀμφιλόγων ῥημάτων τοῦ Πάπα ἔγνωσαν ὅτε Δάνδολος καὶ ὁ Βονιφάτιος, ὅτι ὁ Ἰννοκέντιος πᾶσαν ἀνομίαν καὶ κάκωσιν κατὰ τῶν Βυζαντινῶν θέλει προθύμως εὐλογήσει, εἰ ἐξ αὐτῶν προήρχετο ἡ ἐκτέλεσις τῶν διακαῶν πόθων τῆς παπικῆς ἐκκλησίας, νὰ ἴδῃ τοὺς Γραικοὺς ὑποτασσομένους ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς.

§ 8. Ἦδη ἐπεθύμουν οἱ σταυροφόροι εὐθὺς ν' ἀποπλεύσωσιν εἰς

Παλαιστίνην, ἀλλ' ὁ πανοῦργος Δάνδολος καὶ οἱ συνεργάται αὐτοῦ ἄλλα ἄνομα βουλευόμενοι ἔπεισαν αὐτοὺς νὰ διαχειμᾶσωσιν ἕως τοῦ Πάσχα παρὰ τὴν Ζάραν, εἶτα δὲ ἀποπλεύσαντες εἰς Αἴγυπτον νὰ πολεμήσωσι πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς χώρας, ἐν ᾧ οἱ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ ἄπιστοι ἔμελλον νὰ πολεμηθῶσιν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, οἵτινες προαπέπλευσαν ἐκ τῆς Μασσαλίας καὶ τῶν λιμένων τῆς Ἀπουλίας.

§ 9. Ἐν τούτοις ὁ μαρκίων τῆς Μοντφερράτης μεταβαίνει εἰς Λομβαρδίαν, καὶ βραχὺ ἐκεῖ διατρίψας ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδον. Μικρὸν δὲ μετ' αὐτὸν ἤλθον εἰς Ζάραν πρεσβευταὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φιλίππου, τοῦ ἐξ οἴκου τῶν Ὁευσταουφιδῶν, καὶ ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, τῆς ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῶν Γραικῶν Εἰρήνης, ἥτις καὶ Μαρία ἐκαλεῖτο, παρ' ἄλλων δὲ καὶ Καικιλία. Αὕτῃ ἐγένετο γυνὴ τοῦ Ῥογήρου τοῦ Ταγκρέδου, τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας(1). Ὅτε δ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἐρρίκος ὁ Σ' ἐγένετο κύριος τῆς Σικελίας ἐν ἔτει 1195, καὶ ἐκπορθήσας τὸν Πάνορμον ἐνέτυχε τὴν εἰρημένην Βιρήνην, ἐμνήστευσε αὐτὴν χήραν οὔσαν πρὸς τὸν υἱὸν Φίλιππον, ὅπως ἰσχυροτέρας ποιήσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τῶν Βυζαντινῶν ἀντιποιήσεις του, καὶ ὅπως ἴδῃ πληρούμενον ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ διενοεῖτο ποθητὸν διανόημα, ν' ἀποτελέσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ ἐξ ἀπάντων τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον τόπων καὶ τοῦ Βυζαντίου αὐτοῦ ἐν κράτος, *imperium orbis*. Οἱ πρέσβεις λοιπὸν προὔτειναν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν σταυροφόρων προτάσεις πλείστου λόγου ἀξίας, ἄστινας βεβαίως προσγίνωσκον καὶ ὁ Δάνδολος, καὶ ὁ Φίλιππος, καὶ ὁ τούτου πιστὸς φίλος Βοनिφάτιος, καὶ ὁ Ἰννοκέντιος ὁ Γ'. περὶ ὧν ἐροῦμεν ὕστερον, καὶ ἐξ ὧν μετεπεισθησαν οἱ σταυροφόροι νὰ ἐπιχειρήσωσι, καταλιπόντες τὴν εἰς Παλαιστίνην ἐκστρατείαν, ἣν ἀπὸ πολλοῦ οἱ Φράγκοι λίαν ἐπεθύμουν καὶ ὠρέγοντο ἐπιχειρήσειν, τὴν ἐξ ἐπιβουλῆς ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς βυζαν-

(1) Ἰδὲ τόμ. β' σελ. 392 τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» τοῦ ἀξιολόγου ἔργου τοῦ μακαριῶτου Σκαρλάτου Δ. τοῦ Βυζαντίου.

τινῆς αὐτοκρατορίας, περὶ ἧς ἐρχόμεθα νῦν βραχέα τινὰ νὰ εἴπωμεν.

Γ'.

§ 10. Ἡ βυζαντινὴ ἢ ἡ γραικικὴ καλουμένη αὐτοκρατορία φοβερὸν ὁμολογουμένως παρείχετο τότε παράδειγμα τῆς ἐκ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν προερχομένης ἐξαχρειώσεως ἔθνους καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀδοξίας καὶ ταπεινώσεως αὐτοῦ. Ἡ ὑπὸ τοῦ χριστόφρονος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου ἰδρυθεῖσα λαμπρὰ αὐτοκρατορία ἡμαυρώθη καὶ τελῶς ἐσβέσθη, ἐξ οὗ αἱ τιμιώτεραι ἀρχαὶ αὐτῆς περιήρχοντο εἰς χεῖρας ἀδίκων καὶ ἀνόμων ἀρχόντων, ἐφ' ὧν πᾶν ἀφελὲς καὶ σεμνὸν καὶ γενναῖον ἐξώσθη ἐκ τῆς χώρας, ἀντ' αὐτῶν δὲ εἰσεχώρησε ταχέως ἡ ἡδυπάθεια, ἡ τρυφή, ἡ ἀκολασία καὶ ἡ ἀσέβεια, ἡ μήτηρ πάσης πονηρίας. Δι' αὐτῶν ἀνεβιάζοντο εἰς μὲν τὴν σεμνοτάτην καὶ τιμιωτάτην ἔδραν τῶν πάσης ἀρετῆ καὶ δικαιοσύνης κεκοσμημένων πατριαρχῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ φιλοθέου καὶ θεόφρονος Χρυσοστόμου, ἀνάξιοι καὶ ἀσεβεῖς πατριάρχαι, οἷς ἡ θεία καὶ ἔθνοσωτήριος τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία ἐγένετο πρόσχημα ἀντιχριστιανικῶν ἔργων· διότι οὗτοι διὰ στόματος αἰεὶ εἶχον τὸν θεὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν διελογίζοντο ἄδικοι καὶ πονηροί, ἐν ὑποκρίσει ἐλάτρευον τὸν λυτρωτὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους Ἰησοῦν Χριστόν, ἐν ᾧ εἶδωλον τῆς λατρείας αὐτῶν ἦσαν τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ. Ἐκ παντὸς δὲ τρόπου ἐδίωκον οἱ ἀσεβεῖς ἐκεῖνοι ποιμενάρχαι πάντα ἐργάτην τῆς ἀρετῆς, ὅστις σφόδρα προὔθυμειτο εἰς ἐξάπλωσιν τῆς ἀνθρωποσωτηρίου διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου· διότι ἐφοβοῦντο μὴ δι' αὐτοῦ τὰ ἔργα αὐτῶν, ἔργα τοῦ σκότους ὄντα, ἔλθωσιν εἰς φῶς· ἀπιφιμίζει ἡμῖν, ἔλεγον, ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν, ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐνοιῶν ἡμῶν». Ἐπὶ τοιούτων ἀσεβῶν λειτουργῶν τοῦ Θεοῦ ἐπῆλθεν ἡ τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἀφρευκτον ταπεινώσιν καὶ δουλείαν φέρουσα ὀλιγωρία καὶ ἀσέβεια περὶ τὰ θεῖα. Εἰς δὲ τὰς τιμίας ἔδρας τῶν ὀνομαστῶν σχολῶν τοῦ κράτους, ἀφ' ὧν

ἄλλοτε ἄλλοι ἐλλογιμώτατοι καὶ πάση ἀρετῇ κεκοσμημένοι ἄνδρες ἐπιμελῶς καὶ ἐπισταμένως ἠρμήνευον τὰ σοφὰ ἔργα τῶν ἀθανάτων Ἑλλήνων, καὶ δι' αὐτῶν ἐράσματα καὶ γενναῖα ἀπειργάζοντο τὰ ἤθη τῶν νέων, ἀνεπήδων διὰ κολακείας καὶ χαμερπείας ἀνθρωπάρια ἡμιμαθῆ καὶ δοκησίσοφα, καθόλου δὲ κακοήθη, ὧν ἡ ἀμαθὴς καὶ ἄχαρις διδασκαλία, τῶν ἐλληνικῶν μάλιστα, ἐπεσκοτίζε τὰς κεφαλὰς τῶν διδασκομένων καὶ τελευταῖον διέφθειρε καὶ τὰς καρδίας καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Ἐκ τῆς κακοήθους διδασκαλίας τῶν τε λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν γραμματικῶν, οὐστinas ἀμφοτέρους διδασκάλους κοινῷ ὀνόματι πάνυ καλῶς μέχρι δεῦρο καλοῦσιν οἱ Γραικοί, ὡς ἀμφοτέρων ἀδελφὰ ἔργα ἐπαγγελλομένων, τὴν τῶν χρηστῶν ἡθῶν ἐπίδοσιν καὶ προκοπὴν, διεφθάρη ἐπὶ τοσοῦτον ἡ νεότης, ὥστε ἀσυστόλως διέσυρεν αὕτη πᾶν τίμιον καὶ σεμνόν· ἐχλεύαζε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ εὐφυῖαν ὑπελάμβανον νὰ λαλῶσι κατ' αὐτῆς ἐν τε ταῖς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίαις καὶ ἐν συλλόγοις, αμὴ νοοῦντες μήτε ἂ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται· ἠρνοῦντο τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, καὶ ἔχαιρον οἱ ἄφρονες καταβιβάζοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν ἀγγέλων, εἰς ἣν ἀνεβίβασεν ὁ πλάστης τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τὴν τάξιν τῶν τετραπόδων, διῆσχυριζόμενοι ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὐδὲν ἢ μικρὸν διαφέρουσι τοῦ πίθηκος· ὄντως παρασυνεβλήθησαν οἱ μωροὶ κτήνεσιν ἀνοήτοις. Εἰς τὴν τούτων ἀποκτίνωσιν πολλὰ συνετέλεσε καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν πλαστῶν ἱστοριῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρομοίων διεφθαρμένων βιβλίων, δι' ὧν ἐκοσμοῦντο αἱ αἰθουσαι τῶν ἀβροδιαίτων Βυζαντινῶν. Ὑπὸ τοιούτων δὲ πρὸς ἀσέβειαν καὶ πᾶσαν κακίαν παιδευομένων νέων κατεσχέθησαν ἅπασαι αἱ ἀρχαὶ τοῦ κράτους. Εἰς τινὰς μὲν τούτων περιῆλθον αἱ ἔδραι τῆς σεπτῆς δικαιοσύνης· οὗτοι δικάζοντες ἐδίκαζον, εἴτε χρήμασι διαφθειρόμενοι, εἴτε πρὸς φιλίαν καὶ ἔχθραν ἀποβλέποντες, ὑπὲρ τοῦ ἀδικούντος· ἐντεῦθεν δ' ἐγεννήθησαν ἐπίορκοι, ὑποκριταί, ὑπουλοὶ τῶν φίλων καὶ ἐπίβουλοι τῶν τιμιωτάτων καὶ φιλτάτων αὐτῶν, ἄρπαγες τῆς περιουσίας τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ ἄλλοι ἀλάστορες καὶ

μιαροὶ ἄνθρωποι, καθόλου δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων ἀνόμων δικαστῶν ὑπερεπλήθυνεν ἢ τὰ ἔθνη σμικρόνουςα καὶ ἀφανίζουσα ἀνομία· καθάπερ καὶ ὁ σοφὸς Σολομῶν σοφῶς λέγει· ἀδικαιοσύνη ὑψοῖ ἔθνος, ἐλασσονοῦσι δὲ φυλάς ἀμαρτίαι». Εἰς ἄλλους δὲ τῶν νέων περιῆλθον τὰ περιφανῆ στρατιωτικὰ τοῦ κράτους ἀξιώματα, ἅτινα οὗτοι ἐζήτουν νὰ τιμῆσωσιν οὐχὶ διὰ τῆς ἀρετῆς, ἐξ ἧς πηγάζει ἡ ἀληθῆς τιμὴ καὶ ἡ ἀνδρία, ἀλλὰ διὰ λαμπρᾶς ἀσπίδος καὶ κράνους χρυσοῦ, καὶ ξίφους χρυσοῦ, καθόλου δὲ δι' ἀστραπτούσης πανοπλίας, ἧτις ἀπειργάζετο τοὺς διεφθαρμένους Βυζαντινοὺς πρὸς μὲν τοὺς ὁμοεθνεῖς ὑπερφιάλους καὶ ὕβριστάς, στασιαστάς δὲ καὶ ἀνατροπεῖς τῶν ἄλλοτε τιμιωτάτων θρόνων τῶν αὐτοκρατόρων, εἰς οὓς ἀνεβίβαζον οὗτοι ἐκείνους, παρ' ὧν ἠλπίζον πολλά, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους τῆς πατριδος ἀνάνδρους καὶ ῥιψάσπιδας καὶ λειποτάκτας. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς κατέλαβον οἱ, ὡς εἴρηται, ἀνατραφέντες νέοι, ἐξ ὧν ἡ αὐτοκρατορία ἐπλήσθη, ὡς εἰκός, καὶ ἐμεστώθη παντοίων κακῶν· ἔριδες θρησκευτικαὶ ἀνεφύησαν, ὑφ' ὧν κατεξέσχίζετο ἡ δύσμοιρος χώρα· φατρίαι πολιτικαὶ ἐπλάσθησαν, ὑφ' ὧν φρικταὶ ἐγεννήθησαν ταραχαὶ καὶ ἀναρχαί, ἐξ ὧν καὶ φόνοι πολλοὶ ἐγίνοντο καὶ χύσις αἵματος ἀδελφικοῦ. Ἐν ᾧ δὲ πανταχόθεν ἐκλύζετο ἡ μοναρχία ὑπὸ βαρβάρων λαῶν, οἵτινες βιαίως ἀπέκοπτον καὶ ἀφήρουν ἀπ' αὐτῆς τὰς ὠραιότερας χώρας, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει χιλιάδες πολλαὶ κατεσφάζοντο ἕνεκα τῶν ἐκ τῶν ἵπποδρομιῶν διασκεδάσεων καὶ τέρψεων. Ἐν ᾧ δὲ οἱ νέοι ὤφειλον προθύμως νὰ γυμνάζωνται ἐν ταῖς παλαίστραις, καὶ φιλοτίμως πᾶσαν πολεμικὴν ἀσκήσιν νὰ ἀσκῶνται, ὅπως ἐξ αὐτῶν καταστήσωσι καὶ τὰ σώματα εὖρωστα καὶ τὰς ψυχὰς γενναίας καὶ δυναθῶσι, μετὰ θάρρους ἐπελθόντες, νὰ ἀπώσωσι τοὺς πολεμίους μακρὰν τῶν ὀρίων τῆς χώρας, ἐφοίτων ἄσμενοι εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, εἰς οὓς αὐλητροῖδες καὶ ψάλτραι καὶ καλὰ γυναικάρια ἦδον, ὠρχοῦντο καὶ ἀσέμνως ἐσχηματίζοντο, εἰς ὧν τὰ ἔρωτοπαίγνια οἱ ἄφρονες νέοι τῶν Βυζαντινῶν ἀφειδῶς ἐδαπάνων καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν καὶ τὰ σώματα· τὸ δὲ αἰσχρότατον

ὅτι καὶ πολλοὶ τῶν πατέρων καὶ πρεσβυτέρων ἔχαιρον κυλινοῦ δούμενοι ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀπρεπέσι καταγωγίσι. Ἐπιλείψει με ὁ χρόνος διηγούμενον τὰ ἐκ τῆς διαθορᾶς τῶν ἡθῶν κακὰ, ἅτινα κατέκλυσαν τὴν δύσμοιρον γραικικὴν αὐτοκρατορίαν, ὑφ' ὧν αὕτη ἀρπαγεῖσα βιαίως ἐφέρετο πρὸς τὴν ἀπώλειαν καὶ τὸν θάνατον, διότι ἀσφύγια τῆς ἀμαρτίας θάνατος».

§ 11. Ἐν ταῖς εἰρημέναις λοιπὸν συχναῖς κινήσεσι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καθεστῶτων, ὧν συνεργοὶ ἐγίνοντο καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται, ἐξεθρονίζοντο οἱ αὐτοκράτορες, ἐτυφλοῦντο καὶ ἐφνεύοντο. Ἐκ τῶν δολοφονηθέντων ἦν καὶ ὁ ἐκ τοῦ ὀνομαστοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος, ἀνθ' οὗ ἐγένετο αὐτοκράτωρ ἐν ἔτει 1185 Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος. Ἦν δ' οὗτος ἀδρανῆς καὶ ἀνόητος ἄρχων καὶ τελῶς δοῦλος τῶν ἡδονῶν, ὡς τεκμηριοῖ τὸ πλῆθος τῶν περὶ αὐτὸν θεραπόντων καὶ εὐνοῦχων, ὅπερ ἦν, ὡς λέγεται, περὶ τὰς 2000, ἐφ' οὓς ἐδαπάνη ἀμύθητα, ὡς εἰκός, χρήματα, ἅτινα προσεπορίζετο ἐκ τῶν καταπίσεων καὶ τῶν ἀφορήτων φόρων, οὓς ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς ὑπηκόους. Ἐκ τῶν κακῶν τούτων καὶ ἐξ ἐπιδρομῶν φοβερῶν πολεμίων ἀγανακτήσας ὁ λαὸς ἐπανάστη, καὶ παρορμώμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξεθρόνισε τὸν Ἰσαάκιον ἐν ἔτει 1195, ἀνθ' οὗ κατέστησεν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτόν. Ὁ δὲ πολλὰ ἀπάνθρωπος ἐγένετο πρὸς τὸν δύσμοιρον Ἰσαάκιον, καὶ ἀγνωμονέστατος πάντων πρὸς ἀδελφόν, ὑφ' οὗ πρὸ μικροῦ εἶχε λυτρωθῆ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Τούρκων· διότι οὐ μόνον ἐξεθρόνισεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐξώρυξε καὶ καθείρξεν ἐν τῇ εἰρκτῇ. Αὐτοκράτωρ δὲ γενόμενος ὀνομάσθη Ἀλέξιος ὁ Γ', πρὸς δὲ καὶ Κομνηνὸν παρὰδόξως ἑαυτὸν μετωνόμασεν, αὐτὸς ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀγγέλων ὢν. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀφρόνως ἤρξε καὶ σφόδρα τυραννικὸς ἦν, ἐφ' ᾧ καὶ αὔθις ἐδυσφόρει ὁ ταλαίπωρος λαός.

§ 12. Ἀλέξιος δ' ὁ νεώτερος ὁ υἱὸς τοῦ πεπτωκότος καὶ τυφλωθέντος αὐτοκράτορος, ἐνδεκαετῆς ἔτι ὢν, ἐξεσώθη τύχη καλῇ ἐκ τῶν ἀγρίων διωγμῶν τοῦ τυράννου εἰς Ἀγκῶνα ὑπὸ ἐμπό-

ρου ἐκ Πίσης, ὅστις ἐνδύσας αὐτὸν τὴν τοῦ ναύτου στολὴν παρέλαβεν ὡς ναύτην τοῦ πλοίου του. Ἐξ Ἀγκῶνος δὲ μετέβη ὁ Ἀλέξιος ἐκ διδασκαλίας ἄλλων εἰς Ῥώμην πρὸς Ἰννοκέντιον τὸν Γ', ἀπὸ δὲ τῆς Ῥώμης ἦλθε πρὸς Φίλιππον τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γερμανῶν, οὗτινος ἡ γυνὴ Εἰρήνη ὀνομαζομένη ἦν ἀδελφή, ὡς προείρηται, τοῦ Ἀλεξίου. Ἐλθὼν δὲ παρεκάλει εἰς βοήθειαν τοῦ πατρὸς καὶ εἰς τιμωρίαν τοῦ ἄρπαγος θείου. Ἡ ἰκεσία καὶ παρακλήσις τοῦ Ἀλεξίου ἔτυχε νὰ γίνῃται ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Πάπας ἐκήρυττεν ἥς ἐμνήσθημεν σταυροφορίας. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ πολλὰ ἐχάρη ὁ φθονερός καὶ ἐπίβουλος τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας Δάνδολος, διότι ἔβλεπεν ὅτι τὰ πάντα συναγωνίζονται εἰς τὴν ταπείνωσιν καὶ κατάλυσιν τοῦ κράτους αὐτῶν, οἵτινες πολλάκις ἐπείκραναν τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει συμπολίτας αὐτοῦ· διότι, ἐνῶ οἱ Βυζαντινοὶ περιφρονητικῶς καὶ δυσμενῶς προσεφέροντο πρὸς τοὺς Ἐνετούς, ἠνόουν τοῦναντίον τοὺς ἀντιζήλους αὐτῶν Πισαίους καὶ πολλὰ ὠφέλουν αὐτούς· λέγεται δὲ ὅτι καὶ αὐτὸν τοῦτον πρεσβεύσαντά ποτε ἠτίμασεν ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔβλαψε, διατάξας νὰ στήσῃσι αἴφνης πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ πεφυρακτωμένον μεταλλικὸν δίσκον, ἵνα φοβηθῇ ὁ παρρησιαζόμενος δημοκρατικὸς πρεσβευτής· ὁ μῦθος ὅμως οὗτος ἐπλάσθη ὑπὸ τινῶν ἱστορικῶν ἐκ μίσους πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐμίσει τοὺς Γραικοὺς ὁ Δάνδολος, καὶ προθύμως ἐζήτηει πῶς νὰ ἐκδικηθῇ αὐτούς. Τὰ βδελυρὰ ἤθη τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, αἱ ἐμφύλιοι ἔριδες καὶ ταραχαί, ἡ σταυροφορία, ἡ εἰς τὴν Δύσιν φυγὴ τοῦ νέου Ἀλεξίου παρείχοντο αὐτῷ τε καὶ τῷ αὐτοκράτορι Φιλίππῳ καὶ τῷ πάπᾳ Ἰννοκεντίῳ θαυμαστὴν πρόφασιν πρὸς ἐκπλήρωσιν ὧν ἕκαστος ἐπεθύμει καὶ ἐβουλεύετο. Ὁ μὲν αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Φίλιππος, οὗτινος πιστὸς σύμβουλος καὶ φίλος ἦν ὁ ἀρχηγὸς τῆς σταυροφορίας ἀναδειχθεὶς Βονιφάτιος, προύθυμεῖτο νὰ βοηθήσῃ τὸν ἐκπεσόντα καὶ τυφλωθέντα ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ πενθερὸν Ἰσαάκιον, ὅπως ὁ οἶκος αὐτοῦ μὴ ἀπολέσῃ τὰ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου δικαιώματα, ἅτινα εἶχεν ὡς

γαμβρός τοῦ τυφλοῦ Ἰσαακίου (1). Ὁ δὲ πάπας Ἰννοκέντιος ἐγλίχετο νὰ ἴδῃ τὴν γραιικὴν ἐκκλησίαν ὑποτασσομένην εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν, καὶ δούλην γινομένην τῆς φιλοδοξίας τῶν παπῶν, πρὸς ἃ καὶ οὗτος καὶ ἅπαντες οἱ πρὸ αὐτοῦ πάπαι ἀπὸ τοῦ πολυπράγμονος Γρηγορίου τοῦ Ζ' μυρία ἐμηχανήσαντο. Ὁ δὲ ἐπίβουλος καὶ τῶν κακῶν ἀπάντων μηχανορράφος δούξ τῆς Ἑνετίας Ἐρρίκος ὁ Δάνδολος ἐκθύμως συνήργει αὐτοῖς πρὸς τὴν ἐπιβουλήν, διότι σφόδρα ἐπεθύμει νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς μισητοὺς Βυζαντινοὺς καὶ νὰ κρατήσῃ ἡ Ἑνετία τῶν ἐπικαίρων λιμένων καὶ νήσων αὐτῶν, πρὸς ἃ ἀπὸ πολλοῦ παρεσκευάζετο πάντα μηχανώμενος, καὶ νῦν πάντα ἐκίνησε τὰ ἀκίνητα, ὅπως πείσῃ τοὺς δυνατωτέρους ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων νὰ συβοηθήσωσι καὶ νὰ συναγωνισθῶσι εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐξ ἧς ἔμελλον νὰ γένωνται αὐτοῖς καὶ πλουτὴ ἀμύθητα, καὶ δύναμις πολλή, καὶ τιμὴ ἀξιώλογος, ὡς καλῶς καὶ Νικήτας ὁ Χωνιάτης λέγει· «Καὶ τούτοις κοινωνήσαι τῶν ἀπορρήτων, οὓς ἤδει πρὸς Ῥωμαίους ἄσπονδον μῖσος τρέφοντας καὶ τοῖς τούτων καλοῖς βάσκανον καὶ λίχνον ἐνατενίζοντας.» Τὰ εἰρημένα μοι πιστοῦνται πολλοὶ τῶν γνωρίμων ἱστορικῶν, οἵτινες ἐκ τῶν κατ' αὐτὴν τὴν σταυροφορίαν ἀπροσδοκῆτων περιπτειῶν ὀρθῶς τεκμαιρόμενοι, ἀποφαίνονται ὅτι ὑπὸ τῶν προειρημένων τριῶν δυνατῶν ἡγεμόνων Φιλίππου τοῦ Ἰννοκεντίου καὶ Δανδόλου ἰδίᾳ ἐσκευώρηθη νὰ τραπῇ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ κατὰ τῆς Αἰγύπτου σταυροφορία. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἱστορικῶν ἐστὶ καὶ ὁ Βίγκελμαν, ὅστις ἐκ πολλῶν γερμανικῶν παραδόσεων εικάζων συμπεραίνει ὅτι πρῶτον παρὰ τῷ βασιλεῖ Φιλίππῳ ἀνέτειλεν ἡ ἔννοια νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν ἤδη ἐτοίμην σταυροφορίαν πρὸς ὠφέλειαν τῆς δυναστείας τῶν Ἀγγέλων, καὶ πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν ἐπιδε-

(1) Caecus imperator desperatis rebus ipsum Philippum cum filia heredem regni a patre ablati adoptauerat. Cont. Sanblas 328. Παράβαλε Ludwig Streit, 25.

ξιώτατον ὁ Φίλιππος ὑπέλαβε τὸν μαρκῶνα τῆς Μοντφερράτης Βονιφάτιον (1). Παρόμοια εικάζει καὶ ὁ Παῦλος Ῥιάντ (2).

§ 13. Αἱ μνημονευθεῖσαι λοιπὸν παρακλήσεις καὶ προτάσεις τῶν πρεσβευτῶν τοῦ Φιλίππου πρὸς τοὺς ἐν Ζάρα σταυροφόρους ἦσαν νὰ προστατήσωσιν οἱ σταυροφόροι τοῦ νεανίου Ἀλεξίου, καὶ νὰ καταγάγωσιν αὐτὸν αὔθις εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν πατρῴαν, ἀνθ' ὧν ὑπισχεῖτο ὁ νέος Ἀλέξιος 200000 ἀργυρῶν μαρκῶν, ἐνωσιν τῆς τῶν Γραικῶν ἐκκλησίας μετὰ τῆς τῶν Λατίνων, ναυτικὴν καὶ πεζικὴν δύναμιν ἰκαρὴν εἰς βοήθειαν τῶν σταυροφόρων καὶ νὰ παρέχεται αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια εἰς τὴν σταυροφορίαν· τῶν δ' ὑποσχέσεων ἐγγυητὴς ἐγένετο ὁ αὐτοκράτωρ Φίλιππος. Αἱ εἰρημέναι ὑποσχέσεις τοῦ ἄνου Ἀλεξίου ἐγένοντο βέβαια ἐκ διδασκαλίας τῶν δυνατῶν τῶν σταυροφόρων, ἰδίᾳ τοῦ Δανδόλου ἐπίτηδες, ἵνα μηδέποτε ἐκπληρωθῶσι, διότι καὶ τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων ἦν ὑπερβάλλον, καὶ ἡ ὑποταγὴ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν παπικὴν ἦν τελέως ἀδύνατος, ὡς καλῶς καὶ ὁ Χωνιάτης λέγει· «τὸν τοίνυν Ἀλέξιον οὐ μᾶλλον τὴν ἡλικίαν ἢ τὰς φρένας νεάζοντα πανοῦργοι πάντες καὶ πράγμασιν ἐντακέντες ἄνδρες παραλαβόντες ἐκείνοις ἐν ὄρκοις συνθέσθαι παρέπεισαν ἂ μῆδαμῶς ἐπεφύκει πέρασ λαβεῖν· οὐ γὰρ μόνον θαλάσσας χρημάτων αἰτησάμενοις κατένευσε τὸ μειράκιον, ἀλλὰ καὶ σύναρσιν κατὰ Σάρβακηνῶν μεθ' ὀπλομάχων Ῥωμαίων καὶ τρικρότων νηῶν πεντήκοντα, τὸ δὲ δὴ μείζον καὶ ἀτοπώτατον, παρεκτροπὴν πίστεως, ὅποια τοῖς Λατίνοις ἀσπάζεται, καὶ τῶν τοῦ Πάπα

(1) Koenig Philipp von Schwaben. dass am hofe Philipps der Gedanke aufgetaucht sei, den beforstehenden Kreuzzug im interesse der Dynastie der Angeloι zu verwerthen.

(2) Innocent III, Philippe de Souabe et Boniface de Montferat, examen des causes qui modifièrent au détriment de l' empire Grec, le plan primitif de la quatrième croisade. Ἴδὲ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν διατριβὴν τοῦ Ludwig Streit, ἐν ἧ πολλὰ φέρονται ἀξιολόγων ἱστορικῶν διατριβαί, ἅς διὰ τὴν παρ' ἡμῖν δυσχέρειαν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐντύχωμεν.

προνομίων καινισμόν, μετάθεσίν τε και μεταποίησιν τῶν παλαιῶν Ῥωμαίους ἐθῶν συγκατέθετο.

§ 14. Αἱ ἐκ τῆς εἰρημένης ἐπιχειρήσεως χρυσαὶ ἐλπίδες ἐθάμβωσαν τοὺς σταυροφόρους και προθυμοτάτους εἰς αὐτὴν κατέστησαν, πλὴν ὀλίγων, οἵτινες, ἀγνοοῦντες τὰς δι' ἀπορήτων πρὸς ἀλλήλους γενομένας ὁμολογίας τῶν εἰρημένων ἡγεμόνων, ἀπέτρεπον τοὺς σταυροφόρους ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης. Ἄλλ' οἱ λαμπροὶ και οἱ αἰμύλιοι λόγοι τοῦ Δανδόλου, τοῦ Βαλδουίνου και τοῦ Βονιφατίου περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ὠφελειῶν και τῆς δόξης τῶν σταυροφόρων κατέπεισαν και αὐτοὺς νὰ γένηται ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεία. Οὕτως οὖν ἀπεδέξαντο τὰ τοῦ Ἀλεξίου και συνέθεντο πρὸς αὐτὸν συνθήκην, ἣν οἱ ἡγεμόνες τῶν σταυροφόρων και πολλοὶ ἐπίσημοι ἱππῶται ὑπέγραψαν και ὤμωσαν νὰ τηρήσωσιν.

§ 15. Τούτων γενομένων ἀπεστάλη πρεσβεία πρὸς τὸν Πάπαν, ἥτις οὕτω μετέωρον ἐκ τῶν τῆς ἐπιχειρήσεως προσδοκιῶν κατέστησεν αὐτόν, ὥστε προθύμως ἐπήνεσε τὴν βουλήν τῶν σταυροφόρων, και εὐμενῆ ἐπιστολὴν ἔγραψε πρὸς πάντας αὐτούς, δι' ἧς ἐπῆνει και ἠυλόγει τὴν ἐπιχείρησιν, παρήγγειλε δὲ και εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς ἐπίσκοπον νὰ εὐλογῇ αὐτούς και τὸ ἔργον αὐτῶν· ὥστε και ἐκ τούτου κατάδηλον γίγνεται, ὅτι προθυμότατος συνεργάτης τῆς ἀνόμου κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σταυροφορίας ἐγένετο ὁ Πάπας (1).

§ 16. Χαίροντες λοιπὸν οἱ σταυροφόροι ἀνήχθησαν μετὰ τοῦ νέου Ἀλεξίου ἐν ἔτει 1203. Πολὺς δὲ και δυνατὸς ἀπέπλει στόλος, οἷον οὕπω εἶχεν ἰδεῖ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος· διότι ἦσαν, κατὰ τὸν Χωνιάτην, δρόμωνες μὲν ἱππαγωγοὶ ἐκατὸν δέκα, ναῦς δὲ μακραὶ ἐξήκοντα, ἔτι δὲ πλοῖα στρογγύλα μέγιστα ὑπὲρ τὰ ἐβδομήκοντα, και ἐν Κόσμος ὀνομαζόμενον, ὅπερ ὑπερέβαινε τὰ ἄλλα εἰς τὸ μέγεθος. Καὶ πρῶτον προσωρ-

(1) Navigio tendunt in Greciam quod multi asserebant de consilio et auctoritate domni papae factum fuisse. Chroni. Ursperg 369.

μίσθησαν εἰς τὴν Ἐπίδαμνον, ἣν ὕστερον οἱ Ῥωμαῖοι Δυρράχιον ἐξ εὐφημίας ἐκάλεσαν, νῦν δὲ Durazzo ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν λέγεται. Οἱ Ἐπιδάμνιοι ἐκπλαγέντες πρὸς τὸν ἐπίπλου τηλικούντων δυνάμεων προσήνεγκον ἐξελθόντες τῆς πόλεως τῷ ἡγεμόνι Ἀλεξίῳ τὰς κλεῖς αὐτῆς, καὶ αὐτοκράτορα αὐτὸν προσηγόρευσαν. Ἐκ δὲ τῆς Ἐπιδάμνου ἔπλευσαν εἰς Κέρκυραν. Οἱ Κερκυραῖοι ταραχθέντες καὶ τρομάξαντες ἐκ τῆς ἐφορμῆς τοσοῦτου ληστρικοῦ πλήθους Λατίνων ἐκλείσθησαν ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὅθεν γενναίως αὐτοὺς ἡμύνοντο (1). Εἶτα δὲ ἐνδόντες εἰς τὰς ἀπειλάς παρέδωκαν τὴν τε νῆσον καὶ ἑαυτοὺς τῷ ἡγεμόνι Ἀλεξίῳ. Περὶ τὰς εἴκοσιν ἡμέρας διέτριψαν οἱ σταυροφόροι ἐν Κερκύρα, ἐκ δὲ τῆς διατριβῆς αὐτῆς ἀνενεώθη ἡ πρότερα τῶν Γάλλων ἔρις πρὸς τοὺς Ἑνετούς, ἐξ ἧς πολλοὶ

---

(1) Διότι καὶ ἄλλοτε πολλὰ καὶ κακὰ ἔπαθον οἱ κακόμοιροι οὗτοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Γραικῶν ἐκ τῆς ἀνόμου ἐπιδρομῆς τῶν ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἐθνῶν· οἷον ὅτε—ἵνα εἶπω βραχέα τινὰ εἰς δῆλωσιν τῆς προαιρέσεως τῶν σταυροφόρων—ὁ φιλοπόλεμος τῶν Νορμαννῶν ἡγεμὼν Ῥοβέρτος, ὁ διὰ τὸ δόλιον καὶ πανούργον αὐτοῦ Γυσκάδος ἐπικληθεὶς, ἐπέπλευσε τῷ 1081 μετὰ τοῦ υἱοῦ Βοημόνδου κατὰ τῆς βυζαντινῆς χώρας, τότε τινὰς μὲν τῶν νήσων αὐτῆς διήρπασε, τινὰς δ' ἀπανθρώπως ἐξεπέρθησεν, ἄλλας δ' ἐρήμους ἀνθρώπων κατέστησε· τὸ δὲ φρικτότερον, ὅτι τὰς ἀντιχρίστους αὐτὰς δηώσεις καὶ ἐρημώσεις χριστιανικῶν πόλεων ἠυλόγει καὶ ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Ζ', ὅστις ἀπὸ πολλοῦ ἐκ φιλοδοξίας πολλῆς διενοεῖτο καὶ ἐβουλεύετο νὰ βλάβῃ τὴν γραικικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν. "Ἄλλοτε δ' αὖ οἱ Πισαῖοι πλείοντες κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν διήρπασαν ἀποθάντες τὴν Λευκάδα καὶ Κεφαλληνίαν, ἀσεβεῖς προφάσεις προφασισθέντες, quoniam Hierosolymitanum iter impedire cousueverant. (Ἰδὲ Bern. Marang. Annal. Pis. (p. XIX) 239. καὶ Gesta triumph. Pisan. (Murat ss. VI) 99. καὶ Kugler, Boemund und Tankred, 42). Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Γενοῦαῖοι ἐλεηλάτησαν τὴν Ἰθάκην (Ἰδὲ Ἄννα Κομν. I, 358). Καὶ ἄλλαι νῆσοι τῶν Γραικῶν ἀπανθρώπως ἠρπάγησαν ὑπὸ τῶν Δυτικῶν, ἰδίᾳ ἡ Χίος, ἡ Ῥόδος, ἡ Λέσθος καὶ ἄλλαι πόλεις πολλὰ καὶ δεῖνὰ ἔπαθον ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, αὐτίνας τὴν ἐν Θαλάσῃ μετιόντες, κατὰ Κίγναμον, ληστεῖαν,

αὐτῶν ἐδήλωσαν ὅτι οὐκέτι θέλουσι νὰ ᾔνη δοῦλοι τοῦ Δόγου καὶ τοῦ Βονιφατίου, καὶ παρεκάλεσαν τὸν μαρκίωνα τῆς Βριέννης Βαλθῆρον νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Κερκύρας εἰς Καλαβρίαν, ὅθεν ν' ἀποπλεύσωσιν εὐθὺ εἰς Συρίαν. Μάτην ἐπειράθησαν οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ τῶν σταυροφόρων νὰ μεταπέσωσιν αὐτούς, καταδεικνύοντες ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς κατὰ τῶν ἀπίστων ἐκστρατείας κρέμαται ἐκ τῆς βοήθειας, ἣν ὑπέσχετο αὐτοῖς ὁ νέος Ἀλέξιος. Βλέπων δὲ ὁ παμπόνηρος Δάνδολος ὅτι ἐκ τῆς ἐπιμονῆς πολλῶν ἐκ τῶν γενναίων Γάλλων ἐκινδύνευον νὰ ἀφανισθῶσιν αἱ βουλαὶ αὐτοῦ, παραλαβὼν τὸν Ἀλέξιον καὶ τοὺς δυνατωτέρους ἐκ τῶν στρατηγῶν καὶ ἐπισκόπων μετέβη πρὸς τοὺς παρωργισμένους Γάλλους, καὶ διὰ ψευδῶν δεήσεων καὶ ὑποσχέσεων παρέπεισεν αὐτοὺς ν' ἀπέλθωσι πρῶτον εἰς τὸ Βυζάντιον.

οὐδεμίαν οἱ κακοδαίμονες ἀνθρώπων ἐλάμβανον φειδῶν. Εἴτα δὲ πάλιν, ὅτε οἱ σταυροφόροι κατὰ τὴν δευτέραν σταυροφορίαν ἐκακοποίησαν καὶ ἐλυμαίνοντο διελαύνοντες τὰς βορείους χώρας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Γυσκάρδου Ῥογήρος ὁ Β' ἐπάγων πολλὴν περικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν ἐγένετο κύριος τῆς Κερκύρας, καὶ διὰ στρατηγῶν προδοτῶν διήρπασε τὰς Θήβας καὶ τὴν πλουσίαν Κόρινθον· ἐκ δὲ τῶν πόλεων τούτων, ἅς πρῶτον ἀθέως ἐγύμνωσε πάντων τῶν πολυτίμων, ἀπήγαγεν ἀνδρας μεταξουργοὺς καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας εἰς Πάνορμον, ὅπου ἔδρυσε μεταξουργεῖα, ἐξ ὧν πολλὰ ὤφελεῖτο ἡ Σικελία. Πάλιν δ' ἐν ἔτει 1185 φοβεραὶ δυνάμεις τῶν ἐπιβούλων Νορμαννῶν ἐξεστράτευσαν εἰς ἀρπαγὴν πόλειων γραικικῶν καὶ εἰς φθορὰν τοῦ κράτους τῶν Βυζαντινῶν, ἦγείτο δ' αὐτῶν ὁ Γουλιέλμος ὁ Β', ὅστις πολιορκήσας τὴν εὐδαίμονα πόλιν τῶν Θεσσαλονικέων ἐξεπόρθησεν αὐτὴν δι' ἀνανδρίαν καὶ μαλακίαν τοῦ φρουράρχου αὐτῆς, καὶ τσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κακὰ ἐποίησεν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ὥστε φρίσσει καὶ ὁ ἀγριώτατος τῶν ἀνθρώπων ἀκούων αὐτά. Περὶ τῶν φρικτῶν κακῶν τῶν Θεσσαλονικέων ἐκ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν χριστεπωνύμων Νορμαννῶν πολλὰ παθητικῶς γράφει ὁ τῆς Θεσσαλονικῆς τότε ἀρχιερεὺς, ὁ πολλὰ χρηστὸς καὶ πεπαιδευμένος Εὐστάθιος. Καὶ ἄλλοι τῶν σταυροφόρων ἄλλοτε ἄλλας πόλεις καὶ νήσους τῶν Γραικῶν ἐδήλωσαν, προτρεπόμενοι μάλιστα πρὸς τοῦτο καὶ παρὰ τῶν παπῶν, περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος νὰ λέγωμεν.

§ 17. Ἀπάρας οὖν αὐθις ὁ στόλος ἤλθε περιπλεύσας τὴν Πελοπόννησον εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἣν ἠνάγκασε νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον. Ἐκ δὲ τῆς Εὐβοίας μοῖρα μὲν τοῦ στόλου, ἣς ἐπέβαινε ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης καὶ ὁ Ἀλέξιος, ἀποπλεύσαντες εἰς τὴν Ἄνδρον διήρπασαν αὐτὴν ἀπειθοῦσαν καὶ καθυπέταξαν, ἡ δὲ ἑτέρα μοῖρα τοῦ στόλου προπλεύσασα ἐγένετο κυρία τῆς Ἀβύδου. Ὅτε δ' ἅπας ὁ στόλος συνηνώθη, εἰσέπλευσεν εἰς τὴν Προποντίδα, ἣν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ νῦν καλοῦσι. Οὐ πόρρω τῆς Κωνσταντινουπόλεως πλησίον τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Στεφάνου ἀπέβη μοῖρα τῶν σταυροφόρων, ὅθεν δὴ καθέρων οὗτοι θαυμάζοντες τὴν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου, ἣς ἡ ὠραία καὶ θαυμαστή θεὰ ἐξέπληττεν αὐτούς· ἡ δὲ λαμπρότης καὶ μεγαλοπρέπεια αὐτῆς, ἐξ ἣς ἐτεκμαίροντο τὰ ἐν αὐτῇ ἀμύθητα πλούτη, ἐκέντριξε τὸ σφόδρα φιλοχρήματον αὐτῶν. Τὸ μέγεθος ὅμως τῆς πόλεως καὶ τὸ ὄχυρόν αὐτῆς ὄρωντες ἠγωνίων μὴ πρὸ αὐτῶν συντριβῶσι καὶ προδιαφθαρῶσιν, ἀλλ' ὁ Δάνδολος, γνωρίζων καλῶς τὴν ἔκλυσιν καὶ τὴν ἀσθένειαν τῶν Βυζαντινῶν, ἣς πρῶτοι αἴτιοι ἐγένοντο τὰ τῆς Δύσεως ἔθνη, ἐνεθάρρυνε πολλὰ αὐτούς καὶ ἔπεισεν ὁμοῦ πάντες νὰ πολεμῶσι. Διὸ ἅπας ὁ στόλος εἰσέπλευσεν ἐκ τῆς Μαρμαρικῆς θαλάσσης εἰς τὸν λιμένα τῆς Χαλκηδόνος, ἔνθα ἀπεβιάσθησαν, ὡς λέγουσιν οἱ ἱστορικοί, περὶ τὰς 40000 μαχητῶν. Τούτων οἱ μὲν παρέμειναν ἐν τῇ Χαλκηδόνι, ἔνθα οἱ στρατηγοὶ κατώκησαν ἐν ταῖς αὐτοκρατορικοῖς μεγάροις, οἱ δ' ἄλλοι κατέσχον τὴν χώραν τοῦ Σκούταρι, ἔνθα περὶ τὰς ἑννέα ἡμέρας διέτριψαν ζῶντες ἀπὸ τῶν αὐτοῦ ἀφθόνως εὕρισκομένων ἐπιτηδείων.

§ 18. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξεπλάγησαν ὄρωντες αἴφνης τὸ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας ἰστάμενον πολὺ ἐκεῖνο καὶ φοβερόν πλῆθος τῶν ἐκ τῆς Ἑσπερίας ὡς λύκων πειναλέων ἐπ' αὐτούς ἐκχυθέντων σταυροφόρων. Αὐτὸς δ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Γ', ὅστις ἀπεκάλει τοὺς σταυροφόρους ἀπονενοημένους, ὅτε ἤκουσε περὶ τῶν προπαρασκευῶν καὶ τῶν βουλῶν αὐτῶν, ἐγένετο νῦν σύννους καὶ ἔμφροντις· διότι τὰ τοῦ κράτους ἦσαν

τελέως παραλελυμένα ἐκ τῆς ἀβουλίας καὶ κακίας τῶν ἀρχόντων. Νῦν δ' ἤρξαντο οἱ κακόβουλοι καὶ ἐπιμηθέστατοι ἀρχόντες τῶν Βυζαντινῶν τὴν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν καὶ τὴν ὀχύρωσιν τῆς πόλεως, ἔκλεισαν δ' ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς ἀκροπόλεως ἕως τοῦ Πέρα δι' ἀλύσειας ἰσχυρᾶς τὸν λιμένα, οὗ εἰς φυλακὴν εἴκοσι μόναι ἦσαν ναῦς, καὶ αὐταὶ κακῶς κατηρτισμέναι, διότι ὁ ἄθλιος ναύαρχος Μιχαὴλ Στρυφνός, ὅστις εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτὸ κατέστη οὐχὶ δι' ἀνδρίαν ψυχῆς ἢ δι' ἄλλας ἀρετάς, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα συγγένειαν καὶ κηδεστίαν, λέγεται ὅτι, ἀντὶ φιλοτίμως νὰ ἐπιμελῆται τῶν ναυτικῶν, ἐξ ὧν ἐκρέματο ἡ σωτηρία τοῦ κράτους, ἀπληστότατα κατέστρεψεν αὐτὰ πωλήσας καὶ τὰς ἀγκύρας, καὶ τοὺς γόμφους καὶ τὰ πρότονα αὐτὰ τῶν πλοίων· ὁ δὲ στρατός, οὗτινος ἠγείτο αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ἦν ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ.

§ 19. Ἡρξαντο δ' ἤδη αἱ προσβολαί· μοῖρά τις τῶν σταυροφόρων ἐπιπεσοῦσα ἔτρεψεν εἰς φυγὴν 500 Γραικοὺς. Ἡ μικρὰ αὕτη μάχη συνετέλεσε σφόδρα εἰς τὴν ἐγκαρδίωσιν τῶν Λατίνων. Ἐν τούτοις πρὶν γένηται ἀρχὴ τοῦ πρὸς ἀλλήλους φονικοῦ πολέμου, ἐπειράθησαν ἀμφοτέρω εἰρηνικῶς νὰ καταλύσωσι τὴν φιλονεικίαν. Πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ ἔπεμψε πιστὸν Ἴταλὸν ὀνόματι Νικολὸν Ῥόσσην πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, ὅστις ἐλθὼν ἔλεγε πρὸς τοὺς σταυροφόρους, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἔχει μὲν δύναμιν ἰκανὴν νὰ ἐξώσῃ τὸν πολέμιον, ἀλλ' ὡς ἀληθῆς χριστιανὸς θέλει νὰ μεταχειρισθῇ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀπίστων· ἐπομένως γίνεται αὐτοῖς φίλος καὶ σύμμαχος, καὶ ὑπόσχεται δι' ἐπιτηδείων καὶ τροφῶν νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν σταυροφορίαν, ἂν οὗτοι ἀποπλεύσωσιν εὐθὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς τὰς εἰρημένους ὁμως προτάσεις οἱ σταυροφόροι πολλὰ ὑπερηφάνως ἀπεκρίθησαν· Εἰπέ τῷ Ἀλεξίῳ, ὅτι ἡμεῖς οὐχὶ ὡς αὐτοκράτορα οὐδὲ ὡς χριστιανὸν αὐτὸν γνωρίζομεν, ἀλλ' ὡς ἄρπαγα τοῦ θρόνου καὶ ἐπίσκοπον· ἐπομένως, ἂν ἐπιθυμῇ τὴν σωτηρίαν του, ἀποδότω τὸν θρόνον πρὸς τὸν νέον Ἀλέξιον, ἀνθ' οὗ θέλει ἔχει αὐτὸς καὶ οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ ἰκανὸν ἐνιαύσιον μισθόν· ἂν δ' ἀρνηθῇ ταῦτα, μὴ τολμήσῃς καὶ

δεύτερον νὰ προσέλθῃς πρὸς τοὺς προστάτας καὶ βοηθοὺς τοῦ ἀληθοῦς διαδόχου τοῦ θρόνου. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἠρνήσατο, ὡς εἰκός, αὐτά· τότε ὁ Δάνδολος, ὁ Βονιφάτιος καὶ ἄλλοι τῶν ἡγεμόνων τῶν σταυροφόρων ἀναβάντες μετὰ τοῦ νέου Ἀλεξίου εἰς ναῦν, καὶ παραπλέοντες παρὰ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἐδείκνυον τὸν Ἀλέξιον πρὸς τὸ μετ' ἀπορίας καθορῶν πλῆθος τοῦ λαοῦ, ὡς τὸν ἀληθῆ ἡγεμόνα καὶ δεσπότην αὐτῶν, καὶ διὰ κήρυκος ἐκήρυσσον ὅτι θέλουσι καταπολεμηθῆ, ἂν δὲν δεχθῶσιν αὐτόν· ἀλλ' ὁ λαός, εἴτε διότι ἀπεστρέφοντο ἢν ὑπέσχετο ὑπόσχεσιν ὁ παρὰ τοῖς σταυροφόροις νέος Ἀλέξιος νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα, εἴτε ἐκ φόβου τοῦ τυράννου, σιγῇ προσέβλεπε πρὸς τὸν παράπλουν τῶν ἐπισήμων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες οὐδὲν ἀνύσαντες ἀπέπλευσαν πάλιν εἰς Σκούταρι. Ἐκ τοῦ πολέμου λοιπὸν ἐκρέματο ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τοῦ τίς ἔμελλε νὰ κρατήσῃ τῆς γραικικῆς αυτοκρατορίας. Συμβουλίου δὲ γενομένου τῶν ἡγεμόνων, ὅπου καὶ οἱ ἄλλοι τῶν σταυροφόρων συνῆλθον ἔφιπποι, ἔκριναν ὁμόσε νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῆς πόλεως. Ἐτοιμῶν δ' ἀπασῶν τῶν δυνάμεων ναυτικῶν καὶ πεζικῶν γενομένων διχρήθησαν οἱ μαχηταὶ εἰς ἕξ μοίρας. Τῆς μὲν πρώτης, ἦν ἀπετέλουν οἱ τοξόται, ἠγεῖτο ὁ μαρκίων τῆς Φλάνδρας Βαλδουίνος, τῆς δὲ δευτέρας ὁ Ἑρρίκος, ὁ τοῦ Βαλδουίνου ἀδελφός, τῆς δὲ τρίτης ὁ μαρκίων Οὐγος, τῆς δὲ τετάρτης ὁ Λουδοβίκος Βλεσῶν, τῆς δὲ πέμπτης ὁ Ματθαῖος ὁ ἐκ Μοντμορενσῆ, ἧτις ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν κρειπτόνων ἱπποτῶν Γάλλων, τῆς δὲ ἕκτης μοίρας, ἧτις ἀπετελεῖτο ἐξ ἀνδρῶν ἐκ τῆς Σαβουδίας καὶ Λομπαρδίας, Τοσκάνης καὶ πολλῶν Γερμανῶν ἐστρατήγει ὁ ἀνδρείος μαρκίων τῆς Μοντφερράτης. Οὕτω δὲ διεκρίθησαν καὶ διετάχθησαν οἱ σταυροφόροι, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧς διάγραμμα καὶ τῶν περὶ αὐτὴν τόπων, ἐν οἷς ἐγένοντο τὰ ἰστορούμενα, παρατιθέμεθα ὧδε.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

§ 20. Μηνί δ' Ἰουλίῳ τοῦ ἔτους 1203 οἱ σταυροφόροι ἤλθον ἀναχθέντες ἐκ τοῦ Σκουτάρως εἰς τὴν ἔναντι ἀκτὴν, ὅπου ὁ στρατὸς τῶν Γραικῶν στρατηγούμενος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος περιέμενε τοὺς πολεμίους. Πλησίον δὲ τοῦ Γαλατᾶ ἀπέβησαν τῶν νεῶν πρῶτοι οἱ τοξόται τοῦ Βαλδουίνου, οἵτινες γενναίως ἐπροστάτευσον τὴν ἀπόβασιν καὶ τῶν ἄλλων. Ὁ Ἀλέξιος ἐκπλαγείς τὴν ἀγρίαν ὄψιν καὶ ἐφορμὴν τῶν πολεμιῶν ἐτρέπη, ὀλίγον ἀντιστάς, εἰς φυγὴν. Ὁ δὲ Δάνδολος ἐκ τῆς φυγῆς αὐτοῦ ὠφεληθεὶς διακόπτει διὰ τεχνητῆς κοπίδος τὴν φράττουσαν τὸ στενὸν ἰσχυρὰν ἄλυσιν, καὶ εἰσπλεύσας εἰς τὸν λιμένα ἀλίσκει τὰς ἐν αὐτῷ ἀνετοιμίους ναῦς. (ἀκολουθεῖ)

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.

Σελ. 432, στίχ. 12 γραπτέον πηρὸς

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΕΝΑΤΟΝ.

§ 1. *εὐλόγων*—*εὐλόγων*.

Κραμ. Ἀνέκδ. Ὁξων. Τόμ. Γ', σελ. 166, 21 «Ὁ μὲν Δημόκριτος *εὐλόγων* ὀνείρων ἐδεῖτο τυγχάνειν· ἐγὼ δὲ οὐκ ἂν προτιμησαίμην, κὰν ἐγρηγορότι μοι διδότη τις πλοῦτον (Γρ. *διδῶ τις τὸν πλοῦτον*) τοῦ Κροίσου ἢ τὸ βεῦμα τοῦ Πακτωλοῦ, τῶν σῶν χρυσέων ἐπιστολῶν».

Ὅτι ἡ γνησία γραφὴ εἶνε *εὐλόγων* ὀνείρων ἐδεῖτο τυγχάνειν» διδάσκει σαφέστατα ὁ Πλούταρχος λέγων ἐν μὲν τοῖς Ἑθικοῖς σελ. 419, α' «ἔτι δὲ Δημόκριτος εὐχόμενος *εὐλόγων* εἰδώλων τυγχάνειν δῆλος ἦν ἕτερα δυστράπελα καὶ μοχθηρὰς γυνώσκων ἔχοντα προαιρέσεις τινὰς καὶ ὁρμάς», ἐν δὲ τοῖς Παραλλήλοις σελ. 255, δ' «Δημόκριτος μὲν γὰρ εὐχεσθαί φησι δεῖν ὅπως *εὐλόγων* εἰδώλων τυγχάνωμεν καὶ τὰ σύμφυλα καὶ τὰ χρηστὰ μᾶλλον ἡμῖν ἐκ τοῦ περιέχοντος ἢ τὰ φαῦλα καὶ τὰ σκαιὰ συμφέρηται». Κοραῆς *Πλουτ. Παραλλ.* Μέρ. Β', σελ. 400 «*Εὐλόγων* εἰδώλων: Ὁ νοῦς, ὅπως προσπίπτωσιν ἡμῖν ἀπὸ τοῦ περιέχοντος (τουτέστι τοῦ περικυκλοῦντος ἡμᾶς ἀέρος) φαντασίαι εἰδώλων εὐτυχῶν· οὕτω γὰρ ἐξηγήσαντο τὸ *Εὐλόγων*, παρὰ τὸ Λόγη τὸ σημαῖνον, κλῆρον, λῆξιν, μερίδα. Τὸ δὲ δόγμα, οὗ καὶ ἀλλαχοῦ (Περὶ τῶν ἐκλελοιπ. χρηστηρ. § 17) ἐμνημόνευσε, τῆς Δημοκρίτου καὶ Ἐπικούρου φιλοσοφίας ἐστίν, εἰκότως ἀποδοκιμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου».

Τὴν ἡμαρτημένην γραφὴν *εὐλόγων* βλέπει τις καὶ παρὰ Σέξτω, τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 394, 28 «Δημόκριτος δὲ εἰδῶλα τινὰ φησιν ἐμπελάζειν τοῖς ἀνθρώποις καὶ τούτων τὰ μὲν εἶναι ἀγαθοποιὰ τὰ δὲ κακοποιὰ· ὅθεν καὶ εὐχεται *εὐλόγων* τυχεῖν εἰδώλων». Παράδοξον δ' ἡμῖν φαίνεται τὸ παρὰ Θεμιστίφω φερόμενον Παρραφ. Τόμ. Β', σελ. 295, 15 Τεῦβν. «ὅθεν καὶ *εὐλόγων* τυχεῖν εἰδώλων ἐπέχεται».

Ὡς δὲ τὸ ἐπίθετον *εὐλόγων* μετέπεσεν εἰς τὸ *εὐλόγων*

οὕτω καὶ τὸ ῥῆμα *εὐλογεῖν* πλημμελῶς ἀναγνωσθὲν ἐγένετο *εὐλογεῖν*. Ἡσύχ. «*Εὐλογεῖν*: εὐμοιρεῖν». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἀποκατέστησεν ὁ Κουστῆρος.

Ἐπῆρχε δ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ὄνομα *μοιρόλογχος* καὶ ῥῆμα ἐξ αὐτοῦ παρηγμένον *μοιρολογχῶ*, ὧν ἀμφοτέρων ποιεῖται μνείαν ὁ Πολυδεύκης λέγων βιβλ. Η', 135 «καὶ τὸ μερίσασθαι εὐτελέστερον, κρεῖσσον δὲ τὸ *μοιρολογχεῖν*» καὶ 136 «καὶ οἱ μὲν διανεμόμενοι νεμηταὶ καὶ μεροῖται καὶ *μοιρόλογοι*, οἱ δὲ διανεμόντες *δατηταὶ*—ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον δὲ οἱ *μοιρόλογοι* καὶ τὸ *μοιρολογχεῖν* ἐλέγετο ἐπὶ τῶν μετεχόντων *κακουργήματος*».

Παρ' Ἡσυχίου φέρεται «*Μοιρίλογοι*: οἱ τὰ κοινὰ διαιροῦντες» ἀντὶ τοῦ *μοιρόλογοι* καὶ «*Μοιρολαλεῖν*: τὸ μερίδα λαγχάνειν, τινὲς δὲ διαιρεῖσθαι» ἀντὶ τοῦ *μοιρολογχεῖν*, παρὰ δ' Ἀρποκρατίωνι «*Μοιροδικῆσαι*: ἀντὶ τοῦ μέρος μεταλαβεῖν. Ἐπιφῶν ἐν τῇ πρὸς Καλλίου ἐνδειξίν ἀπολογία» ἀντὶ τοῦ *μοιρολογχεῖν*. Πρβ. Πολυδεύκ. Δ', 176 «*μοιρολογχεῖν*, ὡς Ἐπιφῶν», ὅπερ ἐν τοῖς κώδιξιν εἶνε γεγραμμένον *μοιρολογχεῖν* ἢ *μοιρολαχεῖν*. Παρὰ Σουίδα κεῖται «*Μοιροδοκῆσαι*: ἀντὶ τοῦ μέρος μεταλαβεῖν. Ἐπιφῶν κτέ.» (Ἴδε Βαλκενάριον Ἡροδ. σελ. 812 Γαισφ. καὶ Δινδόρφιον Ἀρποκρατ. Τόμ. Α', σελ. 206).

Σημαίνει δ' ἐτύμως τὸ μὲν *μοιρόλογχος* τὸν μοῖραν λελογχότα ἢ τοι εἰληχότα, τὸ δ' *εὐλογχος* τὸν εὐκληρον ἢ εὐτυχῆ ἐκ τοῦ ἐπιρρήματος *εὐ* συγκείμενον καὶ τοῦ ὀνόματος *λόγχη* (τούτεστι λῆξις ἢ κλῆρος), ὅπερ εἶνε παράγωγον τοῦ ῥήματος *λαγχάνω*—*λέλογχα*. Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 569, 34 «*Λόγχας*: Λόγχας τὰς μερίδας Ἴωνες λέγουσιν. Ἴων ἐν Χίου κτίσει· ἐκ τῆς Τέω *λόγχης* *λόγχας* ποιεῖ πεντήκοντα» (Πρβ. Βάστιον *Append. ad Epist. Crit.* σελ. 54). Ἡσύχ. «*Λόγχαι*: ἀπολαύσεις» καὶ «*Λόγχη*: λῆξις, μερίς». Πρβ. καὶ «*Δίλογχον*:—ἦτοι ὅτι δύο τιμὰς ἐκκληρώσατο, οὐράνιαν τε καὶ χθονίαν· *Λόγχας* γὰρ *ἐκάλουν* τοὺς *κλήρους*· ἢ ὅτι δύο *λόγχας* φέρει».

§ 2. διήρηκα—διείρηκα.

Ἄρτεμίδωρ. Ὀνειροκριτ. σελ. 95, 21 Ἐρχ. «περὶ ὧν ἀκριβῶς καὶ ἀνευδεῶς ἐν τῷ περὶ σώματος λόγῳ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διείρηκα» καὶ σελ. 245, 7 «ὅτι οὔτε οἱ θεοὶ οὔτε ἄλλοι ἀξιόπιστοι ψεύδονται, ἀλλ' οἷα ἂν λέγῳσιν ἀληθῆ λέγουσιν, ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ διείρηκα».

Ὁ παρακειμένος διείρηκα, οὗ ὁ ἐνεστὼς εἶνε διαγορεύω, τὴν αὐτὴν ἔχων δύναμιν τῷ διαρρήδην εἶρηκα φαίνεται παντελῶς ἀλλότριος ὢν τῶν προκειμένων χωρίων· τούναντίον δὲ θαυμασίως αὐτοῖς εὐαρμοστεῖ ὁ ἐκ τοῦ διαιρῶ ἐσχηματισμένος παρακειμένος διήρηκα σημαίνων διείληφα. Οὐδεμία λοιπὸν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ἄρτεμίδωρος ἔγραψεν «ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διήρηκα» καὶ «ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ διήρηκα», ὡς ἐν σελ. 54, 3 «περὶ δὲ πυρρίχης καὶ ὀρχήσεως μετὰ στροφῆς ἐν τοῖς περὶ στεφάνων ἐροῦμεν, ἐνθα καὶ περὶ ἀσμάτων καλῶς ἔχει διαλαβεῖν· νυνὶ δὲ περὶ τῶν ἰππικῶν καὶ γυναικῶν ἐξῆς διελοῦμεν». Πρβ. καὶ σελ. 59, 19 «περὶ τροφῆς διαλαμβάνοντας ἀναγκαῖόν ἐστι διελεῖν ὑπὲρ εὐσήμου διδασκαλίας καὶ μὴ συγγεῖν τὰ ξηρὰ τοῖς ὑγροῖς· ἐτι καὶ τῆς ξηρᾶς τὸ ποιὸν ἅμα καὶ τῆς ὑγρᾶς ἰδίᾳ ἕκαστον διαληψόμεθα».

Καὶ ἐν σελ. 212, 1 φέρουσι τάντίγραφα «ἐν τῷ περὶ ἀλλοιώσεως ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἐπιμελῶς διείρηται» ἀντὶ τοῦ διήρηται. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν σελ. 245, 3 διττῆ εἶνε ἡ τῶν κωδίκων γραφή, «ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ διείρηκα» καὶ «ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ διήρηται» ἤτοι διήρηται. Τοῦ διήρηται παρέχουσιν ἡμῖν καὶ ἄλλοι παραδείγματα, οἷον Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 572 «ὅτι μὲν δὴ τῶν πολλαχῶς λεγομένων ἐστὶν ὑγρόν τε καὶ ξηρὸν σῶμα καὶ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ἐν τῷ πρὸ τοῦδε λόγῳ διήρηται» καὶ Πλούταρχ. Καμίλλ. 19 «ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῷ περὶ αἰτιῶν (Γρ. αἰτίων) Ῥωμαϊκῶν ἐπιμελέστερον διήρηται». Κοραῆς Πλουτ. Παραλλ. Μέρ. Α', σελ. 449 «Διήρηται: Διακεκρμένως ἰστόρηται καὶ ἡρμήνευται. Δ. Γ. Διείρηται».

Καὶ παρ' Ἀριστείδῃ ἀνεγινώσκετο κοινῶς Τόμ. Α', σελ. 83

αὐτῶν ὑπὲρ μὲν τῶν ἱερῶν αὐτῶν καὶ τῶν τελουμένων θυσιῶν λόγῳ πεζῶ διειρήκαμεν ἂν χρῆ ποιεῖν νόμους γράψαντες», ἀλλ' ὁ Δινδόρφιος ἀποκατέστησεν ἐξ ἀντιγράφου τὸ ὑγιῶς ἔχον διηρήκαμεν.

Πᾶς δέ τις νοεῖ ὅτι εὐκόλως τὸ ῥῆμα διαιρῶ παραλαμβανόμενον ἀντὶ τοῦ καθ' ἑν προχειριζόμενος ἀκριβῶς ἐπεξέρχομαι καὶ ἐξετάζω ἀποθαίνει ἰσοδύναμον τῷ διευκρινῶ καὶ σαφηνίζω ἢ διαπτύσσω καὶ ἐξηγοῦμαι. Παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ βλέπομεν συνημμένα τὸ διαιρῶ ἢ διαιροῦμαι καὶ τὸ διορίζω, οἷον Ἡθικ. σελ. 970, ε' «βουλομένοις διαιρεῖν καὶ διορίζειν καθ' ἕκαστον» καὶ σελ. 1128, δ' «μαῖλλον δὲ διελοῦ καὶ διόρισον τίνι τοῦτο προστάττεις». Ἐν δὲ τοῖς εἰς Ὅμηρον Σχολίοις Τόμ. Γ', σελ. 68, 28 φέρεται «ἐπερωτᾷ ἐνύπνια διελέσθαι καὶ σαφηνίσαι». Πρβ. καὶ Διονύς. Ἄλικαρν. Ῥωμ. Ἀρχαιολ. σελ. 785 «τὸ μὲν τέρας ὑμῖν ὁ πατήρ διελεῖται καὶ οὐδὲν ψεύσεται» καὶ σελ. 786. Ἐφ' ὁμοίας τῷ διαιρῶ ἐννοίας εὐρίσκεται τὸ διαλύω κείμενον ἐν ταῖς Ἐπικτήτου Διατριβαῖς Γ', κα', 7 «καὶ μὴν ἐγὼ ὑμῖν ἐξηγήσομαι τὰ Χρυσίππεια, ὡς οὐδεὶς τὴν λέξιν διαλύσω καθαρῶτατα». Λέγεται δὲ καὶ ἀναπτύσσω καὶ ἀναπλῶ καὶ ἐξαπλῶ ἀντὶ τοῦ διασαφῶ ἢ ἐξηγοῦμαι. Ὁ Ὀλυμπιόδωρος ἐν τοῖς εἰς τὰ Μετεωρολογικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπομνήμασι σελ. 32 εἰπὼν πρῶτον «ἡμεῖς δὲ τοῦτο καὶ ἠθικῶς καὶ φυσικῶς ἀνεπτύξαμεν» λέγει ἔπειτα «ὅθεν οὐ μόνον ἠθικῶς τὸν Τάρταρον ἐξηγησάμεθα ἀλλὰ καὶ φυσικῶς». Περὶ τοῦ ἀναπλῶ καὶ ἐξαπλῶ ἐποιησάμεθα λόγον ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας 1877, σελ. 61 κέξ. Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. Ζ', σελ. 825 «ἔστι μὲν οὖν ἡ ἐξήγησις, ὡς πού τις τῶν παλαιῶν εἶπεν, ἀσαφοῦς ἐρμηνείας ἐξάπλωσις».

Ὡς δὲ μεταπίπτει ὑπὸ κακῆς ἀναγνώσεως τὸ διήρηκα εἰς τὸ διείρηκα, οὕτω καὶ τούναντίον τὸ διείρηκα (διείρηκε, κτλ.) εἰς τὸ διήρηκα (διήρηκε, κτλ.). Ἴδε Κόβητον *Μνημοσ.* 1862, σελ. 130 καὶ 1875, σελ. 146 καὶ *Συμμ. Κριτ.* σελ. 494. Ἐτι δὲ Ἰ. Γ. Μυλλῆρον *Ἰωσ. κατ' Ἀπίων.* σελ. 317. Ἀκριβῶς περὶ τοῦ διαγορεύω—διείρηκα καὶ τοῦ διαιρῶ—διήρηκα μέλλομεν ἐν ἐτέρῳ τόπῳ νὰ διαλάβωμεν.

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου ἀναγινώσκειται «*Ἡρήκασιν* : εἶπον, πεπορθήκασιν» ἀντὶ τοῦ «*Εἰρήκασιν* : εἶπον» καὶ «*Ἡρήκασιν* : πεπορθήκασιν». Πρὸς καὶ «*Ἡρηκότων* : πεπορθηκότων, εἰπόντων» καὶ «*Ἡρηκῶς* : νενικηκῶς, εἰπῶν».

§ 3. *ἄλλαι ἐπ' ἄλλαις—ἄλλαις πολλαῖς.*

Λιβάν. Τόμ. Α', σελ. 226, 20 «ἔλαφοί τε εὐθέως ἐφαίνοντο (παρὰ τῆς γῆς οἶμαι καὶ τοῦτο) καὶ ἐβάλλοντο *ἄλλαις πολλαῖς* μελέτης εἵνεκα τῆς περὶ τὴν τοξικὴν».

Οὐδεὶς ποτε θὰ δυνηθῆ νὰ νοήσῃ τὴν προκειμένην ῥῆσιν, ἂν μὴ ἐπανορθώσῃ τὸ ἀτόπως γεγραμμένον *ἄλλαις πολλαῖς* τρέπων εἰς τὸ προσφυέστατα τῷ λόγῳ ἔχον *ἄλλαι Ἐπ' Ἀλλαις* καὶ ἐβάλλοντο *ἄλλαι ἐπ' ἄλλαις* μελέτης εἵνεκα τῆς περὶ τὴν τοξικὴν». Πρὸς Διον. Ἄλικ. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 457 «παίων τε καὶ παϊόμενος *ἄλλας ἐπ' ἄλλαις* πληγὰς» καὶ Πλούταρχ. Ἀριστ. 18 «*ἄλλα* τοῦ μάντεως ἐπ' *ἄλλοις* ἱερεῖα καταβάλλοντος» καὶ Δημητρ. 17 «*ἄλλους* δ' ἐπ' *ἄλλοις* ἔπεμπεν ὑπηρέτας καὶ φίλους» καὶ Δίων. 45 «*ἄλλων* ἐπ' *ἄλλοις* ἀντιαζόντων καὶ δεομένων ἐπέιγεσθαι» [καὶ Ἄρτοξ. 6 «*ἄλλας ἐπ' ἄλλαις* ποιούμενος προφάσεις τῆς στρατείας» καὶ Στράβ. σελ. 246 «συνωκοδομημένων βασιλείων *ἄλλων ἐπ' ἄλλοις*» καὶ σελ. 738 «ἐπὶ πεττῶν ἰδρυμένοις κυβοειδῶν *ἄλλοις ἐπ' ἄλλοις*» καὶ σελ. 834 αἰτ' *ἄλλοι ἐπ' ἄλλοις* συνέστησαν πόλεμοι» καὶ Γαλην. Τόμ. I', σελ. 53 «γεγραφῶς εἰσαγωγὰς *ἄλλας ἐπ' ἄλλαις*» καὶ Λογγῖν. π. Ὀψ. ΚΒ', 4 «*ἄλλ' ἐπ' ἄλλοις* διὰ μέσου καὶ ἔξωθεν ποθεν ἐπεισκευλῶν». Φέρεται δὲ καὶ παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ σοφιστῇ Λεξ. Ὀμηρ. σελ. 134, 20 *ἄλλας ἐπ' ἄλλαις* καὶ σελ. 134, 22 *ἄλλα ἐπ' ἄλλοις*. Κακῶς ἐν σελ. 135, 26 εἶνε κατ' αἰτιατικὴν πτῶσιν γεγραμμένον «Προκρόσσας : *ἄλλας ἐπ' ἄλλας*», ὀρθῶς δὲ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 965, 39 κατὰ δοτικὴν «προκρόσσας *ἄλλας ἐπ' ἄλλαις*».

Παραβάλλων τις τὴν παραδεδομένην γραφὴν *ἄλλαις πολλαῖς* πρὸς ἣν ἡμεῖς ἀποκατεστήσαμεν *ἄλλαι Ἐπ' Ἀλλαις* εὐ-

ρίσκει ὅτι πρῶτον μὲν τὸ Ε τῆς προθέσεως μεταπεσὸν εἰς τὸ Σ προσεκολλήθη τῇ προηγουμένη λέξει, ἔπειτα δὲ τὸ περιλειφθὲν σύμφωνον τῆς προθέσεως μετὰ τῆς ἐπομένης λέξεως συναφθὲν ἀπετέλεσε τὸ *παλλαις*, ὅπερ παράδοξον, ὡς εἰκός, φανὲν ἐτράπη εἰς τὸ *πολλαῖς*. Τὸ Ε μετετυπώθη εἰς τὸ Σ καὶ ἠνώθη μετὰ τῆς προτεταγμένης λέξεως καὶ ἐν τοῖς Ῥήτορσι τοῦ Οὐαλζίου Τόμ. Α', σελ. 591, 5 «οὐδὲ τούτοις ὦσιν οἱ νόμοι μὴ κατ' ἀξίαν ὑποσχεῖν τὰς δίκας». Γραπτέον «οὐδὲ τούτων ἑῷσιν οἱ νόμοι κτέ.».

Καὶ ἀλλαγῶν δὲ μετεβλήθη ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τὸ στοιχεῖον Ε εἰς τὸ ἐμπερὲς τὸ σχῆμα ἔχον C, οἷον

πρὸ ἑω—πρόσω. Θουκυδ. Δ', 403 ἀκαὶ ἀποστάντες τῶν Ἀθηναίων ἐκείνη τῇ νυκτὶ κατέστησαν τὸν στρατὸν πρόσω ἐπὲ τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ». Ἐν τῷ μετωπίῳ ἐνός τῶν κωδίκων φέρεται «γρ. καὶ πρὸ ἑω», αὕτη δ' ἀναντιλέκτως εἶνε ἡ ἀληθῆς γραφή (Πρβ. καὶ Βαλκενάριον Ἡροδ. σελ. 404 Γαισφ.).

διὰ τοῦ Ε—διὰ τοῦ Σ. Σχολ. Ἰλ. σελ. 592, 16 Βεκκ. «Ἀρίσταρχος ἀποδάσσεσθαι διὰ τοῦ Ε» καὶ «μέλλοντός ἐστι διὸ διὰ τοῦ Σ». Προφανές ὑπάρχει ὅτι ἦτο κατ' ἀρχὰς γεγραμμένον «διὸ διὰ τοῦ Ε». Καὶ ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσσειαν Σχολίοις σελ. 567, 3 ἀναγινώσκεται «Ἀγάσασθαι—διὰ τοῦ Σ ἀγάσασθαι» ἀντὶ τοῦ «διὰ τοῦ Ε ἀγάσασθαι». Τὸ Ὀμηρικὸν χωρίον (Ὀδ. Ν, 173) ἔχει οὕτω

πατρὸς ἐμοῦ, ὃς ἔφασκε Ποσειδάων' ἀ γ ἄ σ Α σ θ α ι.

ἀλλ' ἡ ὀρθὴ αὐτοῦ ἐκφορὰ εἶνε :

ὃς ἔφασκε Ποσειδάων' ἀ γ ἄ σ Ε σ θ α ι.

(Πρβ. καὶ Κόβητον *Μνημ.* 1873, σελ. 18 καὶ 1875, σελ. 269). Καὶ ἐν τῷ περὶ Ἀντωνυμίας τοῦ Ἀπολλωνίου σελ. 126, γ' ἔκειτο ἄλλοτε «οὔτε Ἀττικοὶ τὸ Σ καὶ τὸ Α συναιροῦσιν, ὅτε μὴ καθαρεῦοι τὸ Ε, ὡς ἐπὶ τοῦ ἰέασιν ἰᾶσιν», ὅπερ ἐπηνώρθωσεν ὁ Κοΐνιος (*Γρηγ. Κορ.* σελ. 164 Σχ.) μεταγράψας «οὔτε Ἀττικοὶ τὸ Ε καὶ τὸ Α συναιροῦσιν».

είσαεί—*ἴσασι*. Ἰώσηπ. κατ' Ἀπίων. Β', 15 ατὴν τε κατασκευυὴν—ἔπεισε παραδέξασθαι καὶ βεβαιοτάτην ἴσασι φυλαχθῆναι παρεσκευάσεν». Εὐστόχως ὁ Βεκκῆρος μετέγραψε «καὶ βεβαιοτάτην *είσαεί* φυλαχθῆναι παρεσκευάσεν».

κατεσείετο—*κατέσειστο*. Φίλων Τόμ. Γ', σελ. 72 «πολλὰκις δὲ ἐδειματοῦτο καὶ διεπτότητο, καὶ φρίκη μὲν τὰ μέλη καὶ μέρη τοῦ σώματος *κατέσειστο*, φόβῳ δὲ ὑπότρομον εἶχε τὴν ψυχὴν». Μεταγραφπτέον *κατεσείετο*.

ἀτεχνῶς—*ἰσχνῶς*. Ἴδε Δελτ. Ἑλλην. Ἀλληλογρ. 1878, σελ. 229.

θύειν—*οὔσιν*. Εὐριπίδ. παρὰ Πλουτ. Ἠθικ. σελ. 20, δ' :

τί δῆτα οὔσιν δεῖ σε καθτανούμενον;

᾽Ορθῶς ὁ Κόβητος (*Orat.* σελ. 80 καὶ *Nov. Lect.* σελ. 227) ἀνέγνω :

τί δῆτα θύειν δεῖ σε καθτανούμενον;

Ε=Ϛ καὶ Θ=Ο. Συχνὴ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις εἶνε ἡ σύγχυσις τῶν στοιχείων Θ καὶ Ο, οἷον *θύραι*—*οὔραι*, κτλ.

Παρὰ Λουκιανῷ πρὸς τὸν Ἀπαίδ. 15 ἔχουσιν οἱ κώδικες «οἷον κάκεινο τὸ Δωρικόν, ἦκεν ἢ Διονυσίου γυνή». Ἐπιτυχῶς ὁ Κ. Φ. Ἑρμαννὸς (*Σημειώσ. εἰς Λουκ. πῶς δεῖ ἴστ. συγγρ.* σελ. 54) μετέγραψεν «οἷον κάκεινο τὸ Δωρὶς τέθρηκεν ἢ Διονυσίου γυνή». Τὸ ΔΩΡΙCTEΘNHKEN κακῶς ἀναγνωσθὲν ἐγένετο ΔΩΡΙ:KONHKEN ἤτοι ΔΩΡΙΚΟΝ ΗΚΕΝ (Ἴδε Κόβητον *Var. Lect.* σελ. 125).

Πολλῶ δὲ πλείονα παραδείγματα ἔχμεν νὰ καταλέξωμεν τῆς τοῦ Ϛ εἰς τὸ Ε μεταπτώσεως, οἷον

σχελίδας—*ἐχειλίδας*. Βεκκ. Ἄν. σελ. 65, 3 «Τεμάχη: μόνον ἐπὶ ἰχθύων, τόμους δὲ ἐπὶ κρεῶν καὶ *ἐχειλίδας*». Τὴν ἀληθῆ γραφὴν βλέπει τις ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. 562, 1 «*Σχελίδες*: τὰ πλευριαῖα κρέα» καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἡσυχίου «*Σχελίδες*: κρέα ἐπιμήκη τετμημένα, οἱ δὲ πλευρίδες». Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Γ', 33 «*σχελίδες* λαγωῶν, τεμάχια κρεῶν» καὶ

Σχολ. Ἀριστοφ. Ἴππ. 362 «*Σχελίδες* : βοὸς πλευρὰ ἢ ἀπλῶς τὰ πλευρικά τῶν βοῶν, ὡς Αἰσχύλος», κτλ.

σχινοκέφαλον—*ἐχινοκέφαλον*. Πολυδεύκ. Β', 43 «*ἐχινοκέφαλον* δὲ Κρατῖνος τὸν Περικλέα εἶπεν». Οὐχὶ *ἐχινοκέφαλον* ἀλλὰ *σχινοκέφαλον* εἶπε τὸν Περικλέα ὁ Κρατῖνος, οὗ τὴν ῥῆσιν παρατίθεται ὁ Πλούταρχος ἐν Περικλεῖ κεφ. 13. Πρβ. καὶ κεφ. 3 «οἱ δ' Ἀττικοὶ ποιηταὶ *σχινοκέφαλον* αὐτὸν ἐκάλουσαν γὰρ σκίλλαν ἔστιν ὅτε καὶ *σχῖνον* ὀνομάζουσι». Εὐρίσκεται δὲ καὶ ὀλοέχινος γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ ὀλόσχοιμος καὶ ἐχίνου ἀντὶ τοῦ σχίνου καὶ ἀντὶ τοῦ σχοίνου (Ἴδε Δινδόρφιον Ἀρποκρατ. Τόμ. Α', σελ. 221 καὶ Κόβητον *Nov. Lect.* σελ. 178).

σπαιρόντων—*ἐπαιρόντων*. Διόδ. Σικελ. Γ', κβ', 3 «διὸ καὶ παρὰ τὸν Ὀκεανὸν ἐνίοτε σωροὺς ἰχθύων *ἐπαιρόντων* ὄραν ἔστι γινομένους».

σφαλλόμενος—*ἐφαλλόμενος*. Ἰοῦγκ. παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΡΙΣ', 49 «βλέπων τε οὐκ ἀκριβῆς καὶ βοῶντων οὐκ ἀκροώμενος καὶ πειρώμενος ἑαυτὸν διακομίζειν καταπίπτων *ἐφαλλόμενος*». Τὴν ἀληθῆ γραφὴν *σφαλλόμενος* ἀποκατέστησεν ὁ Βαλκενάριος Ἡροδ. σελ. 939 Γαισφ.

σπωδάς—*ἐπωδάς*. Κρίτων παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. Γ', 75 «*ἐπωδάς* καὶ παιδείας ποτὶ λόγον ἐς τὸ αὐτὸ συνδραμοίσας». Ὁ Βαλκενάριος (Ἡροδ. σελ. 940 Γαισφ.) μετέγραψε *σπουδάς* καὶ *παιδιάς* (*seria et iocos*), κάλλιον δ' ὁ Ἰρσχίγιος «*σπωδάς* καὶ *παιδιάς*—*συνδραμοίσας*» (Ἴδε Κόβητον *Nov. Lect.* σελ. 178).

Συνηῖται—*Εὐνηῖται*. Κλήμ. σελ. 34 «σέβουσι δὲ αὐτῶν (Αἰγυπτίων) *Εὐνηῖται* φάγρον τὸν ἰχθύν». Ὡς δ' ἐνταῦθα μετετυπώθη ὑπὸ τῶν γραφέων τὸ *Συνηῖται* εἰς τὸ *Εὐνηῖται*, οὕτως ἐν σελ. 42 τὸ *Σκύλλις* εἰς τὸ *Ἐκύλλης*.

Σμῦλις—*Ἐμυλις*. Πausan. Ε', ιζ', 1 «τάς δὲ ἐφεξῆς τούτων καθημένας ἐπὶ θρόνων Ὀρας ἐποίησεν Αἰγινήτης *Ἐμυλις* ἢ *Ἐμυλος*». Ἴδε Βαλκενάριον Διατρ. σελ. 215. Πρβ. καὶ Ὀθ. Σνειδῆρον *Καλλιμ.* Τόμ. Β', σελ. 368.

Σύρε—*εὔρε*. Ἠγήσιππ. παρ' Ἀθην. σελ. 290, 6' :

οὐκ ἄλλὰ τὸ πέρας τῆς μαγειρικῆς εὐρε
εὐρηκέναι πάντων νόμιζε μόνον ἐμέ.

Πρβ. σελ. 290, δ' :

ὅπερ ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν Σειρήνων, Σύρε,
ἐγένετο, καὶ νῦν ταῦτο τοῦτ' ὄψει πάλιν.

Τὸ εὖρε μετεβλήθη εἰς τὸ Σύρε ὑπὸ τοῦ Πετίτου ('Ἰδε Μεινέ-
κιον Ἀποσπ. Κωμ. Τόμ. Δ', σελ. 480). Σημειωτέον δ' ὅτι, καθὰ
ὁ Βάδαμος ἰσχυρίζεται (Πλάτ. Εὐθυδ. καὶ Λάχ. σελ. VI), τὸ
ἐν ταῖς Ἰκέτισι τοῦ Αἰσχύλου στίχ. 871 εὐρέαις εἰρ αὔραις
οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ Συρίασιρ αὔραις κακῶς ἀνεγνωσμένον.

σύστομα—εὐστομα. Λουκιαν. Δεξιφ. 7 αὐρυχανδῆ τε (πο-
τήρια) καὶ ἄλλα εὐστομα». Οὐχὶ εὐστομα ἀλλὰ σύστομα ἔγρα-
ψεν ὁ Λουκιανός, ὡς παρετήρησεν ὁ Κόβητος Var. Lect. σελ.
148. Πρβ. καὶ Σχαιφῆρον Γρηγ. Κορ. σελ. 295.

Ὅρσιλοχίαν—Ὅρειλοχίαν. Πρβ. καὶ ὄρσιγύναικα—ὄρει-
γύναικα ('Ἰδε Βάστιον Ἐπιστ. Κριτ. σελ. 169 καὶ Διατρ.
Παλαιογρ. σελ. 713). Εὐρίσκεται δὲ καὶ ὄρεοδάκναι γεγραμ-
μένον ἀντὶ τοῦ ὄρσοδάκναι ('Ἰδε Σνειδῆρον Ἀριστοτ. π. Ζώ.
Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 354).

πολυσκαρίστου—πολὺ ἐκαρίστου. Ἀπολλών. Σοφ. Δεξ. Ὅμ.
σελ. 374 Βιλλ. «ἐπὶ δὲ τοῦ πολυσκάρθμοιο Μυρίνης τῆς πολὺ
ἐκαρίστου ἢ πολυκινήτου» (Πρβ. Βάστιον Διατρ. Παλαιογρ.
σελ. 713).

σφῶν—ἐφ' ὦν. Λυσ. Κακολ. 11 «καίτοι γε ἐφ' ὦν γε αὐτῶν
κατηγόρου». Ὁ Δοβραῖος (Adversar. Τόμ. Α', σελ. 208) ἐξα-
λείψας τὸ πρῶτον ΓΕ ἀνέγνω «καίτοι σφῶν γε αὐτῶν κατηγό-
ρουν». Πρβ. καὶ Κόβητον Var. Lect. σελ. 60.

σφετέροισι—ἐφ' ἐτέροισι. Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Η', σελ. 777
«ἐφ' ἐτέροισι τέκεσσι, τοῖς ἑαυτοῦ τέκνοις». Πρβ. Ἐπικ. Ἀ-
ποσπ. Τόμ. Α', σελ. 148 Κιγκηλ.

σύ—εὔ. Παρὰ Πλάτωνι Ἀπολογ. σελ. 25, δ' ἔχουσιν οἱ κώ-
δικες καὶ τὴν ὀρθὴν γραφὴν «σύ μὲν ἔγνωκας» καὶ τὴν ἡμαρτη-
μένην «εὔ μὲν ἔγνωκας». Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Οἶδ. Κολ. 181 «σύ
γὰρ αἴεις» καὶ «εὔ γὰρ αἴεις», κτλ.

ἤσμεν—ἤμεμεν. Ἄρποκρατ. «*Ἡμεμεν*: ἀντί τοῦ ἠδμεμεν. Ἄντιφῶν πρὸς τὴν Καλλίου ἐνδειξιν ἀπολογίᾳ· ἡμεῖς μὲν οὖν οὔτε ναυτικὸν ἤμεμεν ὀπόσου δέοι». Ἐν ἐνὶ μόνῳ κώδικι σώζεται τὸ ὑγιῶς ἔχον ἤσμεν, τουτέστιν ἤσμεν. Δινδόρφιος Ἄρποκρατ. Τόμ. Α', σελ. 148 «*Harpocratonem ἤσμεν scripsisse etiam litterarum series docet*». Ἄξια ἀναγνώσεως μάλιστα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Κοβήτου διεληγμένα ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1860, σελ. 403 κέξ.

μῶσο—μῶεο. Ἐπίχαρμ. παρὰ Ξενοφ. Ἄπομν. Β', α', 20 :

ὦ πονηρέ, μὴ τὰ μαλακὰ μῶεο, μὴ τὰ σκληρ' ἔχης.

Ἡ ὀρθὴ ἐκφορὰ εἶνε μῶσο. Ἴδε Ἀρήνσιον π. *Διαλ. Δωρ.* σελ. 349 καὶ Δινδόρφιον *Ξενοφ. Ἄπομν.* σελ. 62.

Αημνίαις πλέομεν—Αημνία ἐπλέομεν. Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 550, 14 «*Νικοχάρης Αημνία' ἐπλέομεν, ὃ κόρη, ἐπὶ κῶς*». Ἐπιτυχῶς ὁ Πόρσων (*Adversar.* σελ. 39) μετέγραψε «*Νικοχάρης ΑημνίαΙΙΣ' πλέομεν, ὃ κόρη, ἐπὶ κῶς*».

σαυτοῦ—ἐαυτοῦ, σαυτῆς—ἐαυτῆς, κτλ. Ἀκριβῶς περὶ τούτου θὰ διαλάβωμεν ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ὡς καὶ περὶ τοῦ *δυσίν—δνεῖν*.

σπηλυγγοειδεῖς—ἐπεὶ λογγοειδεῖς. Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 286, 1 «*ἐπεὶ λογγοειδεῖς τινες οὔσαι*». Ὁ Στρούβιος ἔγραψεν «*ἐπεὶ σπηλυγγοειδεῖς τινες οὔσαι*». Ἄλλ' ὄφειλε νὰ παραλίπη τὸν ἘΠΕΙ σύνδεσμον, διότι τὸ *ΣΠΗλυγγοειδεῖς* κακῶς ἀναγνωσθὲν καὶ διασπασθὲν ἐγέννησε τὸ ἘΠΕΙ *λογγοειδεῖς* (Πρβ. καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1875, σελ. 115).

φασί—ἀεὶ. Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 364, δ' «*ἠλιον δὲ καὶ σελήνην οὐχ ἄρμασιν ἀλλὰ πλοίοις ὀχήμασι χρωμένους περιπλεῖν ἀεὶ αἰνιττόμενοι τὴν ἀφ' ὑγροῦ τροφὴν αὐτῶν*». Ἄριστ' ἐπηνώρθωσε τὸ προκείμενον χωρίον ὁ Βάδαμος τρέψας τὸ ἀεὶ εἰς τὸ φασί(ν) (Ἴδε Κόβητον *Μνημοσ.* 1878, σελ. 11).

αἰσίους—αιετούς ἢ ἀετούς. Διονύς. Ἄλικαρν. Ῥωμ. Ἄρχ. σελ. 228 «*ὄρνιθας μὲν πρῶτον ἀετούς λαμβάνει*». Ὁ Διονύσιος ἔγραψεν «*ὄρνιθας μὲν πρῶτον αἰσίους λαμβάνει*», ὅπερ ἀνοήτως

οἱ βιβλιογράφοι ἐξέλαβον ἀντὶ τοῦ αἰετούς (E=C καὶ I=T) ἢ αἰετούς. Πρβ. Πλουτ. Ῥωμ. 9 «συνθεμένων δὲ τὴν ἔριν ὄρρισιν αἰσίοις βραβεῦσαι» καὶ Φαβ. Μαξ. 19 «εἶτα χρησάμενος ὄρρισιν οὐκ αἰσίοις ἀπετράπη» (ἴδε Μεινέκιον *Καλλιμ.* σελ. 172 καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1861, σελ. 390 καὶ 1878, σελ. 128). Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῶ Ξενοφῶντι Κύρ. Παιδ. Β', δ', 19 «ἀετός δ' ἐπιπτόμενος αἰσίος» καὶ Γ', γ', 22 «τότε δὴ οἰωνοῖς χρησάμενος αἰσίοις ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολεμίαν» καὶ Ἀναβ. Γ', ε', 21 «ἄνδρες, τά τε ἱερά ἡμῖν καλὰ οἱ τε οἰωνοὶ αἰσίοι τά τε σφάγια κάλλιστα».

σκεῦος—ἐκτός. Ἀρποκρατ. σελ. 110, 5 «ὄπερ ἐστὶν ἐκτός ζύλινον». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἀποκατέστησεν ὁ Τούπιος. Πρβ. καὶ σελ. 125, 18, ἐνθα ἀντὶ τοῦ «ὁ σακεσφόρος ἐπικαλούμενος» ἔχουσιν οἱ κώδικες «ὁ καὶ ἔφορος ἐπικαλούμενος».

ὄσον—θεόν. Τιμοκλ. παρ' Ἀθην. σελ. 570, ζ' :

θεὸν τὸ μεταξὺ μετὰ κορίσκης ἢ μετὰ
χαμαιτύπης τὴν νύκτα κοιμᾶσθαι· βαβαί.

Ὁ Βυττεμβάχιος (*Πλουτ. Ἠθικ.* Τόμ. Γ', σελ. 94) κελεύει ν' ἀναγνωσθῇ *θεῖον μεταξὺ* ἐπιφέρων «*Divinum intervallum, i. e. infinitum quantum distat, cum puellula, an cum scorto, cubare noctu*». Ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς εὔρεν ὁ Ἰακώφιος μεταγράψας *ὄσον τὸ μεταξὺ*, τουτέστιν ὄση ἢ διαφορὰ (ἦτοι πάμπολυ διαφέρει). Φέρεται δὲ καὶ ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Κρατίνου παρ' Ἡφαιστίωνι ΙΕ', 10 :

χαίρετε πάντες θεοὶ πολύδωτον ποντίαν Σέρφον.

ἀνθ' οὗ ὁ Δοβραῖος ἀνέγνω «χαίρετε πάντες ὄσοι», καὶ ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Πορφυρίου παρὰ Στοβ. Ἐκλ. Τόμ. Α', σελ. 195, 30 Μειν. «καὶ θεὰ τούτοις παραπλήσια», ὅπερ ὁ Ἡρένιος μετετύπωσεν εἰς τὸ «καὶ ὄσα τούτοις παραπλήσια» (ἴδε Γαισφόρδον *Ἠφαιστ.* Τόμ. Α', σελ. 94 ἐκδ. β'), καὶ παρὰ Διβανίῳ Τόμ. Δ', σελ. 905, 2 «ἀλλ' ὄσον ἀπέσχετο πλείονα ἢ θεοῖς προσῆλθεν», οὗ ἡ ὀρθὴ γραφὴ εὐρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κοβήτου (*Collect. Crit.*

σελ. 304) εἶνε ἀλλ' ὅσων ἀπέσχετο πλείονά ἢ ὅσοις προσήλθεν».

όσια—*θεία*. Δείναρχ. κατ' Ἀριστογείτ. 20 «καὶ μὴ προέσθαι καὶ μὴ προδοῦναι τὴν *θειαν* καὶ τὴν εὐορκον ψῆφον». Ἀστοχος εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Ῥεισκίου γενομένη μεταβολὴ τοῦ *θειαν* εἰς τὸ *εὐθειαν*. Ὁ Δείναρχος ἔγραψε «καὶ μὴ προέσθαι [καὶ μὴ προδοῦναι] τὴν *όσια* καὶ [τὴν] εὐορκον ψῆφον», ὡς ὁ Δημοσθένης σελ. 441, 311 «τὴν *όσια* καὶ δικαίαν ψῆφον ὑπὲρ τῆς πατρίδος θέσθαι» καὶ σελ. 587, 227 «τὴν *όσια* καὶ δικαίαν θέμενοι ψῆφον τιμωρήσασθε τοῦτον» καὶ σελ. 1164, 82 «ἴν' ἐκ τούτων ἀπάντων σκεψάμενοι—*όσια* καὶ δικαίαν ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν τιθῆσθε τὴν ψῆφον». Εὐρίσκετα δὲ καὶ παρὰ τῷ Δεινάρχῳ ἐν τῷ κατὰ Δημοσθένους λόγῳ § 111 «τὴν δικαίαν καὶ [τὴν] *όσια* φέρετε ψῆφον» ἢ κατὰ τὴν κοινὴν γραφὴν «τὴν *όσια* καὶ δικαίαν φέρετε ψῆφον» (ἴδε Δοβραῖον *Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 315 καὶ Μαιτζῆνον *Δεινάρχ.* σελ. 67. Πρβ. καὶ *Vollgraff Stud. Palaeogr.* σελ. 49). Παρ' Αἰσχίνῃ περὶ Παραπρεσβ. 117 ἀντὶ τοῦ «τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν τῆς στρατείας ταύτης *όσια* καὶ δικαίαν ἀπεφηνάμεν εἶναι» εἰς τῶν κωδίκων ἔχει *θειαν*. Παρὰ Θουκυδίδῃ Γ', 82 κεῖται «καὶ τὰς ἐς σφᾶς αὐτοὺς πίστει οὐ τῷ θείῳ νόμῳ ἐκρατύνοντο», ἀνθ' οὗ παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ εἶνε γεγραμμένον «οὐ τῷ θείῳ καὶ νομίμῳ», τουτέστιν «οὐ τῷ *όσιῳ* καὶ νομίμῳ», ὡς παρετήρησεν ὁ Βαλκενάριος καὶ ὁ Δοβραῖος. Περὶ τῆς ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχύσεως τοῦ ΟC IOC — ΘE IOC, *όσια* — *θεία*, *όσιότης*—*θειότης*, κτλ. ἐποίησατο πολλάκις λόγον ὁ ἐπιφανέστατος τῶν κριτικῶν Κόβητος. ἴδε *Var. Lect.* σελ. 7 καὶ 118 καὶ 357 καὶ σελ. 447 καὶ *Μνημοσ.* 1857, σελ. 112 καὶ 1859, σελ. 418 καὶ 1878, σελ. 32 καὶ 128. Πρβ. καὶ Μεινέκιον Ἀθην. Τόμ. Δ', σελ. 137 καὶ Βέργκιον *Griech. Literaturgesch.* Τόμ. Α', σελ. 312.

ΘC οὔσα (=θεὸς οὔσα)—ΘEουσα. ἴδε Κόβητον *Nov. Lect.* σελ. 579. Πρβ. καὶ *Μνημοσ.* 1860, σελ. 108.

Ἀσιας—Λείας. Ξενοφ. Ἑλλην. Δ', γ', 21 «καὶ Ἀγησίλαος

μὲν εἰς Δελφοὺς ἀφικόμενος δεκάτην τῶν ἐκ τῆς *Λείας* τῷ θεῷ ἀπέθυσεν οὐκ ἐλάττω ἑκατὸν ταλάντων». Ἡ ὀρθὴ γραφὴ ἐσώθη ἐν τῷ Ἀγησιλάῳ τοῦ Πλουτάρχου κεφ. 19 «καὶ τὴν δεκάτην ἀπέθυσεν τῶν ἐκ τῆς Ἀσίας λαφύρων ἑκατὸν ταλάντων γενομένην». $\Delta = \Lambda$ καὶ $\text{C} = \text{C}$.

πασῶν—*πλέον*. Διόδ. Σικελ. ΙΕ', 6', 3 ἀεκυρίευσεν δὲ κατὰ μὲν τὴν Κύπρον τῶν πόλεων σχεδὸν τι τὸ *πλέον*». Τὸ ἄρθρον *TO* δὲν φέρεται ἐν τῷ ἀρίστῳ τῶν κωδίκων, τὸ δὲ *πλέον* εἶνε ἡμαρτημένη ἀνάγνωσις τοῦ *πασῶν*, ὡς παρετήρησεν ὁ Κόβητος *Nov. Lect.* σελ. 460.

ἀστῶν—*δὲ τῶν* ($\text{A} = \Delta$). Τηλεκλείδ. παρὰ Φωτ. Λεξ. σελ. 504, 26 :

ἀλλ' ὡς πάντων δὲ τῶν λῶστοις σείσαι καὶ προσκαλέσαντες παύσασθαι δικῶν ἀλληλοφάγων.

Κάλλιστα τὴν ῥῆσιν ταύτην ἐπηνώρθωσεν ὁ Πόρσων (*Tracts and Miscell. Crit.* σελ. 287) μεταγράψας.

ἀλλ', ὅ πάντα τῶν λῶστοι σείσαι καὶ προσκαλέσασθαι, παύσασθαι δικῶν ἀλληλοφάγων.

(Πρβ. καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1860, σελ. 390).

Βλόσωνος—*Βαθέωνος*. Σχολ. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 498, α' «Ἡράκλειτος *Βαθέωνος* Ἐφέσιος». Τὸ *Βαθέωνος* οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πλημμελὴς ἀνάγνωσις τοῦ *Βλόσωνος* ($\Delta = \Lambda$, $\text{O} = \Theta$ καὶ $\text{C} = \text{C}$). Ἰδε Κόβητον *Μνημοσ.* 1873, σελ. 431).

σκιή—*αἰκίη*. Σουίδ. «Πένταθλος: Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης—Τούτου ἐστὶ καὶ τὸ λόγος Ἐρμοῦ *αἰκίη*». Τὴν ἀληθῆ γραφὴν βλέπει τις παρὰ Διογένηι τῷ Λαερτίῳ Θ', 37 «Καὶ ἦν ὡς ἀληθῶς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ πένταθλος—Τούτου ἐστὶ καὶ τὸ λόγος ἔργου *σκιή*» καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ (ἢ Ψευδοπλουτάρχῳ) Ἠθικ. σελ. 9, ζ' *α*. λόγος γὰρ ἔργου *σκιή* κατὰ Δημόκριτον». Πρβ. καὶ Φίλων Τόμ. Γ', σελ. 206 *α*. λόγος γὰρ ἔργου, φασί, *σκιὰ*, *σκιᾶς* δὲ βλαπτούσης πῶς οὐ τὸ ἔργον βλαβερώτερον;» καὶ Θεμιστ. σελ. 171, 5 «καὶ ἔστι μὲν δὴ ἀτεχνῶς λόγος ἔργου *σκιή*» καὶ σελ. 246, 1 «λέγεται μὲν οὖν παρὰ πολλῶν ὡς λόγος ἐστὶν ἔργου

σκιὰ» καὶ Ψευδοφάλαρ. Ἐπιστ. 92 «ὅτι λόγος ἔργου σκιὰ παρὰ τοῖς σωφρονεστέροις πεπίστευται» (*Ἴδε Βεντλῆιον *Διατρ. περὶ τῶν Ἐπιστ. τοῦ Φαλάρ.* κτλ. σελ. 227 Καλβ. καὶ Λεννήπιον *Φαλάρ. Ἐπιστ.* σελ. 260 καὶ Μουλλάχιον *Δημοκρ.* σελ. 285). Τὸ σκιά κακῶς ἀναγνωσθὲν καὶ μεταπεσὸν εἰς τὸ ἐκλή ἐγένετο ἔπειτα αἰκίη κατὰ τροπὴν τοῦ Ε εἰς τὸ ΑΙ. Πρβ. Λόγ. Ἑρμ. Τόμ. Ε', σελ. 100.

Παρὰ Πολυβίῳ Α', ια', 6 φέρεται «τῷ δὲ πεζῷ στρατεύματι περὶ τὰς Σύρεις καλουμένας», παρὰ δὲ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ ΚΓ', α', 3 αοὶ δὲ Καρχηδόνιοι τῇ πεζῇ στρατιᾷ παρενέβαλον εἰς τὰς καλουμένας *Εὐρεῖς*».

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἑσυχίου ἀναγινώσκεται «Ἀεπάσιον: ἀσμένως, χαίροντα» ἀντὶ τοῦ ἀσπάσιον καὶ «Ἀραθῆς (Ἀραθῆν): βασιλίσεως» ἀντὶ τοῦ ἀράσεως (C=Θ) καὶ «Διαρτεθῆναι: τελειωθῆναι» ἀντὶ τοῦ διαρυσθῆναι καὶ «Ἐρεκῆψαργα: ἐνορμήσαντα» ἀντὶ τοῦ ἐνσκήψαργα. Εὐρίσκεται δ' ἐν αὐτῷ γεγραμμένον καὶ «Ἐπιζα: ὄρνεα. Κύπριοι» καὶ «Σπιζα: ὀρνιθάριον στρουθῷ ἐμφορές» καὶ «Σπιζία: τὰ ὄρνεα πάντα». Ὅθεν μετατυποῦμεν τὸ ἐπιζα εἰς τὸ σπιζία ὀλίγον φροντίζοντες τῶν ὑπὸ τοῦ Γοιβελίου γεγραμμένων *Λεξιλ.* Τόμ. Α', σελ. 34 καὶ σελ. 38. Οὐδαμῶς δ' ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν ὅτι κατ' ἐσφαλμένην ἀνάγνωσιν κεῖται παρὰ τῷ Ἑσυχίῳ «Ἀρτίσπη: εὐλαλος, ἄρτιος τοῖς ἔπεισι» ἀντὶ τοῦ ἀρτιεπής. Ἄλλοι δύνανται ἴσως νὰ πεισθῶσι τῷ Γοιβελίῳ λέγοντι *Λεξιλ.* Τόμ. Α', σελ. 65 «Wf. spe=spa, sprechen, in ἀρί—σπης: εὐλαλος (Hes.), wozu, wie wir zeigen werden, auch ἔ-spe-τε st. σέ-spe-τε, ἐν-σπεῖν κτλ. gehören». Σημειωτέον δ' ὅτι, ὡς παρὰ τῷ Ἑσυχίῳ εἶνε γεγραμμένον ἀεπάσιον ἀντὶ τοῦ ἀσπάσιον, οὕτω παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει περὶ Ζφ. Ἰστ. Γ', ζ', 1 ἐπάστος (καὶ ἐπάστος) ἀντὶ τοῦ ἄπαστος.

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι οὐχὶ σπανία ἐν τοῖς ἀντιγράφοις εἶνε ἡ σύγχυσις τοῦ σχεῖν—ἔχειν, σχῶν—ἔχωρ, περὶ ἧς ποιεῖται λόγος ὁ Κόβητος *Μνημοσ.* 1862, σελ. 42 καὶ 217 καὶ 1878, σελ. 116 καὶ 130 καὶ ὁ Ναβῆρος *Μνημοσ.* 1857, σελ.

349 καὶ 355 (Πρβ. καὶ Ἐρουερδῆνα *Stud. Thuc.* σελ. 136).

Ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς σελ. 1503 φέρεται «ὁ γὰρ Μάρκος ἐκεῖνος—ὁ τὴν ἐπὶ τῇ τυραννίδι αἰτίαν ἔχωρ καὶ φυγῇ ἀΐδιω ἐλαθείς», ἀλλὰ πᾶς τις εὐκόλως νοεῖ ὅτι μόνος ὁ ἀόριστος (*αἰτίαν σχῶρ—ἐλαθείς*) ἀρμόζει τῇ προκειμένη ῥήσει (ἴδε Κόβητον *Παρατηρ. εἰς Διονύσ. Ἀλικ.* σελ. 152). Καὶ παρὰ τῷ Ἀρποκρατίωνι εὐρίσκεται γεγραμμένον ἐκ τῆς ἐπιτομῆς «Ῥαΐσας: ἀντὶ τοῦ ῥᾶον ἔχωρ ἐκ τῆς νόσου». Ἀλλὰ τὸ *ῥαΐσας* σημαίνει *ῥᾶον σχῶρ*, οὐχὶ *ῥᾶον ἔχωρ*. Τοῦναντίον δ' ἐν τοῖς τοῦ Κλήμεντος σελ. 1012 ἀναγινώσκεται «μόνος ἐν ἅπασι γυμνὸς γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος, οὐχ ὄπλον, οὐκ ἔνδυμα συγγενώμενον *σχῶρ*» ἀντὶ τοῦ *ἔχωρ*. Παρ' Ἡροδότῳ Γ', 75 διττὴν οἱ κώδικες παρέχουσι γραφὴν, «αὐτὸ τὸ ἄλλος ἐν ἀλογίᾳ ἔχωρ ἐνέπρησε» καὶ *σχῶρ*.

Πιθανώτατον δ' ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἔγραψεν ἐν τοῖς Τοπικαῖς βιβλ. Η', θ', 2 (Τόμ. Α', σελ. 264, 48 Διδ.) «ἀπαιτούμενος ἔνστασιν οὐ μὴ ἔχη ἀποδοῦναι» ἀλλὰ «οὐ μὴ *σχῆ* ἀποδοῦναι». Τοῦναντίον δὲ τὸ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΖ', θ', σελ. 535 κείμενον «εἴτε δὲ τὴν ἐξωθεν εἰσφερομένην τροφὴν τῷ σώματι εἴτε τὴν ἐν αὐτῷ *περισχομένην* εἴρηκε *μοχθηρίαν* (Ἰρ. *μοχθηράν*), κτέ.» ὀφείλει ἴσως νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ *περιεχομένην*, ἂν μὴ προκρίνη τις τὴν ἐκφορὰν *περιλχομένην*.

§ 4. ἡραιδευσάμην—ἡραιδησάμην.

Λεξικ. περὶ Πνευμάτ. σελ. 224 Βαλκ. «καὶ τὰ ἀπὸ κλίσεως, οἷον ἡνόχλησα, *ἡραιδησάμην*, ἡνιάθην».

Ἐπειδὴ συνηρημένος ἐνεστώως *ἡραιδοῦμαι* οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ οὐδ' ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, ἀποφαινόμεθα ἄνευ τινὸς ἐνδοιασμοῦ ὅτι ἀσύστατος καὶ ἐκφυλὸς εἶνε ὁ ἀόριστος *ἡραιδησάμην*. Τὸ ἐκ τοῦ ἐπιθέτου *ἡραιδής* παρηγημένον ῥῆμα ἔχει τύπον βαρύτερον λήγοντα εἰς ΕΥΟΜΑΙ, οἷον *ἡραιδεύομαι*, ἐξ αὐτοῦ δὲ σχηματίζεται ἀόριστος *ἡραιδευσάμην*, ὃν οὐδαμῶς ὀκνοῦμεν ν' ἀποκαταστήσωμεν ἐν τῷ περὶ Πνευμάτων Λεξικῷ

ἀναγινώσκοντες «καὶ τὰ ἀπὸ κλίσεως, οἷον ἠνόχλησα, ἠναιδευ-
σάμην, ἠνάθην».

Ἔχομεν δ' ἱκανὰ ἐκ συγγραφέων τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνι-
σμοῦ νὰ καταλέξωμεν μαρτύρια τοῦ ῥήματος *ἀναιδεύομαι*, οἷον
Ἵριγέν. Τόμ. ΙΖ', σελ. 279 «ἐάν μὴ ἀναιδεύηται πρὸς τὸν
λόγον». Πρβ. καὶ Ἰω. Χρυσόστ. περὶ Ἱερῶσ. Γ', 16.

Φώτ. Ἐπιστολ. σελ. 521 «μέχρι τίνος οὐκ ἐνδίκως ἀναι-
δευόμενος κτέ.». Βιβλ. σελ. 480, 18 «ἀναιδευομένης τῆς
μαινάδος καὶ τὸν Ἀθανάσιον—φθορέα καλούσης». Πρβ. καὶ σελ.
263, 24 καὶ Λοβέκκιον *Φρον.* σελ. 67.

Εὐστάθ. σελ. 401, 21 «ὡς ἀναιδευσαμένην τὸ ἀρπαγῆναι». σελ. 570, 41 «ὁ καθ' ἡμῶν τῶν παίδων ἀναιδευσάμενος». σελ. 1243, 15 «εἰ μὴ τὸ ἀνδράποδον ἀναιδεύεται». σελ. 1311, 50 «τολμηρὸς ἂν εἴη ὁ ἀναιδευσάμενος συνθεῖναι ὄνομα». Ποιεῖται δὲ χρῆσιν ὁ Εὐστάθιος καὶ τοῦ συνθέτου καταρ-
αιδεύομαι, οἷον σελ. 63, 3 «διὰ τὸ τολμηῆσαι καὶ αὐτοῦ κατα-
ραιδεύσασθαι δι' ἀπειλῆς». σελ. 253, 37 «καταραιδεύονται
τὰ συνήθη». σελ. 1197, 3 «καὶ καταραιδεύεται μὲν ὁ μοιχὸς
Ἄρης, περιγίνεται δὲ ἡ παρθένος Ἀθηνᾶ». Πρβ. καὶ Μικρ. Συγγρ.
σελ. 41, 80 «κατὰ τῶν Σκυθῶν ἀναιδευσαμένων» καὶ σελ.
44, 87. σελ. 75, 53. σελ. 81, 94. σελ. 136, 22. σελ. 233, 5.
σελ. 252, 8.

Κραμ. Ἄν. Παρ. Τόμ. Β', σελ. 97, 2 «καὶ οὕτως εἰς τὸ γρά-
φειν κατὰ τῆς ἀληθείας ὁ κύων ἐτόλμησεν ἀναιδεύσασθαι».

Ἡσύχ. «Λιραίνει : ἀναιδεύεται».

Θωμάς ὁ Μάγιστρος λέγει σελ. 21, 10 «Ἀπαναισχυντῶ καὶ
ἀπαναιδεύομαι Ἀττικοί, οὐ χωρὶς τῆς προθέσεως». Ἄλλ' οὔτε
παρ' Ἀττικῶ οὔτε παρ' ἄλλῳ παλαιῶ εὐρέθη τὸ ἀπαναιδεύο-
μαι ἴδιον ὄν τοῦ Βυζαντιακοῦ ἑλληνισμοῦ.

Καὶ ὁ Φρόνιχος ἀποδοκιμάζει τὸ ἀναιδεύομαι γράφων σελ.
66 «Ἀὐθαδίζεσθαι λέγε, μὴ ἀναιδεύεσθαι».

Ἐν τοῖς Ἱππεύσει τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 397 κεῖται ὡς
δὲ πρὸς πᾶν ἀναιδεύεται, ἀνθ' οὗ παρὰ Σουΐδα ἐν λέξει παρε-
στηκότος ἀναγινώσκεται «ὁ δὲ πρὸς πᾶν ἀναιδεύεται» καὶ ἐν

λέξει ἐρύθημα πλημμελέστερον «ὁ δὲ προσαναιδεύεται». Ἐν τοῖς τοῦ Ἀνατακτικιστοῦ σελ. 80, 30 φέρεται «Ἀναιδίξεσθαι : Ἀριστοφάνης Ἰππεῦσιν».

Ἐν τῷ αὐτῷ τοῦ Ἀριστοφάνους δράματι στίχ. 1206 ἔχουσι τάντίγραφα «οἶμοι κακοδαίμων, ὑπεραναιδεσθήσομαι». Σχολ. καὶ Σουίδ. «Ἐπεραναιδεσθήσομαι : τῇ ἀναιδείᾳ νικηθήσομαι, οἷον ἀναιδέστερός μου φανήσεται». Ἀλλὰ βάρβαρος ὢν ὁ τύπος ὑπεραναιδεσθήσομαι μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ Ἑλμωλήτιου εἰς τὸν ὑπεραναιδευθήσομαι. Ὁ Δινδόρφιος σημειοῦται ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοφάνους Τόμ. Γ', σελ. 315 «ἀναιδεύεται] ἀναιδίξεται in exemplari suo invenisse videtur Antiatticista p. 80, 30. ἀναιδίξεσθαι : Ἀριστοφάνης Ἰππεῦσιν. Nisi haec glossa ad v. 1206. referenda, ubi ὑπεραναιδεσθήσομαι legitur, quod ex ὑπεραναιδισθήσομαι corruptum esse possit». Ὁ Βέργκιος ἐνέκρινε τὴν γραφὴν ὑπεραναιδευθήσομαι, ὁ δὲ Μεινέκιος καὶ ὁ Ριββέκιος τὴν ὑπεραναιδισθήσομαι.

Παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ βιβλ. Η', 8 φέρεται «αὐτοῦ λέγουσι καὶ τοὺς Σκοπιάδας οὗ ἡ ἀρχὴ μὴ ἀναίδευ μηδενί». Ἄλλ' ἡ γραφὴ εἶνε προφανῶς ἡμαρτημένη. Ἐν τῇ Κοθητείῳ ἐκδόσει σελ. 206, 44 ἀναγινώσκεται «μὴ *ἀνααίδευ μηδενί», ὅπερ οὐδὲν ἤττον πλημμελῶς καὶ ἀδιανοήτως ἔχει. Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουίδα κεῖται «Ἡραιδηκότες : ἀναισχυντήσαντες», ἀνθ' οὗ ὁ Δινδόρφιος ἔγραψεν ἠραιδΕΥκότες.

Σημαίνει δὲ τὸ ῥῆμα ἀναιδεύομαι κυρίως παρέχω ἢ ἐμφανίζω ἐμαυτὸν ὅμοιον ἀναιδεῖ, προσφέρομαι μετ' ἀναιδείας ἢ ἀναστρέφομαι ὡς ἀναιδής, πράττω τὰ τῶν ἀναιδῶν ἢ μιμοῦμαι τοὺς ἀναιδεῖς, κτλ. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ κατὰ τὸν αὐτὸν ἐσχηματισμένα τρόπον, οἷον

ἀκρατής—ἀκρατεύομαι. Ἀριστοτέλ. Τόμ. Β', σελ. 77, 8 Διδ. «ἀπορήσειε δ' ἂν τις πῶς ὑπολαμβάνων ὀρθῶς ἀκρατεύεται τις». σελ. 77, 16 «ὅτι γὰρ οὐκ οἶται γε ὁ ἀκρατεύμενος πρὶν ἐν τῷ πάθει γενέσθαι φανερόν» (Πρβ. καὶ σελ. 78, 36 καὶ σελ. 79, 21 καὶ 34 καὶ 53 καὶ σελ. 86, 41. Ἔτι δὲ σελ. 199, 39 καὶ 48 καὶ 50) Ἐγένετο δ' ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους χρῆσις

καὶ τοῦ ἐπιθέτου ἀκρατευτικός Τόμ. Α', σελ. 367, 1 «καὶ ἀδικήματα ἀδικοῦσιν οὐ κακουργικά, ἀλλὰ τὰ μὲν ὑβριστικά τὰ δὲ ἀκρατευτικά». Τὸ ἐνεργητικὸν ἀκρατεύω εὐρίσκεται ἐν ἀποσπασματι τοῦ Πλουτάρχου παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. Γ', 46 «τί δ' οὐ πάντων ὁρώντων ἀκρατεύεις, ἀλλὰ καὶ σαυτὸν αἰδούμενος φεύγεις κτέ. ;». Ἀλλ' εὐκόλως δύναται νὰ νομισθῇ κακὴ γραφὴ τοῦ ἀκρατεύΕΙ ἢ ἀκρατεύΗ.

ἀκριβής—ἀκριβεύομαι. Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 615, 4 «ἵνα μηδὲν περὶ τούτων ἀκριβεύομεθα». Βαρνάβ. Ἐπιστ. Β', 10 «ἀκριβεύεσθαι οὖν ὀφείλομεν, ἀδελφοί, περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν». Ἐν τοῖς εἰς Πίνδαρον Σχολίοις σελ. 450 φέρεται κατ' ἐνεργητικὸν τύπον «οἱ γὰρ μεθ' Ὀμηρον οὐκ ἀκριβεύουσι τὴν ἀντωνυμίαν», ὅπερ ἐκλαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ἀκριβοῦσι.

ἀμαθής—ἀμαθεύομαι. Ἡσύχ. α' Ἐρρωπιζόμεν :—Τινὲς ῥωπίζειν ἀπέδωσαν τὸ ἀτεχνεύεσθαι καὶ ἀμαθεύεσθαι κακῶς».

δαψιλής—δαψιλεύομαι. Συχνότερον εἶνε τὸ σύνθετον ἐπιδαψιλεύομαι, ὅπερ καὶ παρὰ τοῖς δοκίμοις ἀπαντᾷ. Ὑπάρχει καὶ ῥῆμα ἐνεργητικὸν ἐπιδαψιλεύω σημαῖνον εἰμὶ δαψιλῆς ἢ ἀφθονος, οἷον Ἀθῆν. σελ. 650, 6' «ἐπεὶ ἀπ' αὐτῶν καὶ ἡ Πελοπόννησος Ἀπία ἐκλήθη διὰ τὸ ἐπιδαψιλεύειν ἐν αὐτῇ τὸ φυτόν, φησὶν Ἰστρὸς ἐν τοῖς Ἀργολικοῖς». Παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται «Εὐεστώ :—ἢ ἀπὸ τοῦ δαψιλεῖν τὰ πρὸς τὸ ἐσθίειν», ὅπερ δύναται τις νὰ ὑπολάβῃ πλημμελεῖ ἀνάγνωσιν τοῦ δαψιλεῖ εἶναι. Δίαν δ' ἀμφίβολον ἡμῖν φαίνεται τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ τοῦ Στοβαίου Τόμ. Α', σελ. 7, 17 Μειν. «ἐλευθεριότητος δέ ἐστὶ τὸ προετικὸν εἶναι χρημάτων καὶ τὸ ἐπιδαψιλεῖν ἐπὶ τῷ εἰς δέοντα ἀναλωθῆναι». Τὴν ῥῆσιν εὐρίσκομεν οὕτω προενηνεγμένην ἐν τῇ Διδωτείῳ ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοτέλους Τόμ. Β', σελ. 245, 3 «ἐλευθεριότητος δ' ἐστὶ τὸ προετικὸν εἶναι χρημάτων εἰς τὰ ἐπαινετὰ καὶ δαψιλεῖ ἐπὶ τῷ εἰς τὰ δέοντα ἀναλωθῆναι».

ἐγκρατής—ἐγκρατεύομαι. Φρόνιχ. σελ. 442 «Ἀκρατεύεσθαι : ἀδοκίμω ὄντι οἱ γε πολλοὶ (Γρ. οἱ ΤΕ πολλοὶ) χρώνται τῷ ὀνόματι καὶ Μένανδρος. Λέγε οὖν οὐκ ἐγκρατεύεσθαι». Θωμ.

Μάγιστρ. σελ. 1, 11 «*Ἀκρατεύεσθαι μηδαμῶς εἵπης, ἀλλ' οὐκ ἐγκρατεύεσθαι*». Τὸ ἐγκρατεύομαι παρ' οὐδενὶ τῶν δοκίμων ἀπαντᾷ, γίνεται δ' αὐτοῦ χρῆσις ὑπὸ μόνων τῶν μεταγενεστέρων, οἷον Ψευδαριστοτέλ. Ἡθικ. Εὐδῆμ. Β', ζ', 8 (Τόμ. Β', σελ. 200, 3) «*ἐγκρατεύεται ὅταν πράττη παρά τὴν ἐπιθυμίαν κατὰ τὸν λογισμὸν*». Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 424, 15 «*ἐγκρατεύεται γάρ, φασίν, οὐχ ὁ θανατιώσης γραδὸς ἀπεχόμενος ἀλλ' ὁ Λαΐδος καὶ Φρύνης ἢ τινος τοιαύτης δυνάμενος ἀπολαῦσαι εἶτα ἀπεχόμενος*». Α' πρὸς Κορ. Ζ', 9 «*εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν*». Θ', 25 «*πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται*» (Πρβ. Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 558). Ὀριγέν. Τόμ. ΙΓ', σελ. 17 «*ὁ κινηθεὶς μὲν—ἐγκρατευσάμενος δέ*», κτλ. Πλημμελῶς ἐφέρετο ἄλλοτε παρ' Ἰουστίν. Ἀπολ. Α', 29 «*απαραιτούμενοι τὸ γήμασθαι τέλεον ἐνεγκρατευόμεθα*» ἀντὶ τοῦ ἐνεγκρατευόμεθα. Πρβ. Λεξικ. παρ' Ἀλβέρτῳ Ἡσυχ. Τόμ. Α', σελ. 855 «*ἐν ᾧ χρόνῳ ἐνεγκρατεύετο*» καὶ Γένεσ. ΜΓ', 31 «*ἐξελθὼν ἐνεγκρατεύσατο*». Εὐρίσκειται δὲ καὶ σύνθετον προεγκρατεύομαι καὶ κατεγκρατεύομαι. Ὄνόματα ἐκ τοῦ ἐγκρατεύομαι παρηγημένα εἶνε τὸ ἐγκράτευμα (Ἰάμβλ. Πυθαγ. 72) καὶ τὸ ἐγκρατευτής (Εὐστάθ. σελ. 554, 8 καὶ ἄλλ.). Περί τῶν ῥημάτων ἐγκρατῶ καὶ ἀκρατῶ καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς θὰ διαλάβωμεν ἐν ἐτέρῳ τόπῳ. ἐμβριθής—ἐμβριθεύομαι—κατεμβριθεύομαι. Γένεσ. σελ. 60, 21 «*θεοφιλῶς τοῦ βασιλέως κατεμβριθεύεται*».

ἐπιεικής—ἐπιεικεύομαι. Ἔσδρ. Β', θ', 8 «*καὶ νῦν ἐπιεικεύσατο ἡμῖν ὁ θεός*». Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ', σελ. 480, 3 «*καὶ ἄλλα ἐπιεικευμένων κινήματα*». Εὐστάθ. σελ. 970, 7 «*ὁ μὲν βασιλεὺς—ἐπιεικεύεται*». σελ. 1013, 15 «*εἰ θέλοι ἐπιεικεύσασθαι*». Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Γ', σελ. 55, 5 «*ἤτοι ἐπιεικευσάσθω μοι ὁ Ἀχιλλεύς*». σελ. 70, 11 «*ἐπιεικεύεσθαι ποιεῖ*».

κακοήθης—κακοηθεύομαι. Γαλ. Τόμ. ΙΒ', σελ. 30 «*τῶν μεγάλων τραυμάτων ἐστὶ κολλητικὸς καὶ τῶν κακοηθευμένων (Γρ. κακοηθευομένων) ἰατρικός*» (Πρβ. καὶ σελ. 95 καὶ 233). Τόμ. ΙΓ', σελ. 461 «*ὄσαι τε κολλητικαὶ τούτων ὑπάρχουσι καὶ ὄσαι τῶν κακοηθευομένων ἰατρικαί*» (Γρ. ἰατρικαί. Πρβ. καὶ

σελ. 660 καὶ 900). Τόμ. ΙΕ', σελ. 758 «κακοηθευσαμένου δὲ τοῦ νοσήματος». Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 626 «ἀλλὰ τῶν ἐπιγινόμενων κακοηθευομένῳ τῷ πάθει». Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 464 «τὰ κακοήθη παθήματα παλίγκοτα καλεῖ καὶ παλιγκοταίνειν τὸ οἶον πάλιν κακοηθεύεσθαι». Ἡσύχ. Ἀ' Εγγιλικίζεται: κακοηθεύεται, κακοποιεῖ». Βεκκ. Ἀν. σελ. 233, 7 «τὸ τοῖς ὄμμασιν ἐπιμόνonta μυκτηριζεῖν καὶ κακοηθεύεσθαι». Σχολ. Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 313 «ἐκακοηθεύσατο γὰρ πρὸς τὸν δῆμον ἐν Σάμῳ στρατηγῶν». Πρβ. καὶ Σχολ. Ἴπποκρ. καὶ Γαλ. Τόμ. Β', σελ. 168 καὶ 180. Λέγεται δὲ καὶ κακοήθευμα, οἷον Πλούταρχ. Πομπ. 37 «ὃ καλῶς εἰκάζουσιν οἱ πλεῖστοι κακοήθευμα τοῦ Θεοφάνους εἶναι». Ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 404, 8 κεῖται «τὴν ἐκείνου ἡρμαϊάν καὶ ἀκακοήθευτον—κίνησιν».

μικροπρεπής—μικροπρεπέυομαι. Συνέσ. Ἐπιστ. ΡΑΗ', σελ. 275, α' «καὶ παραιτουμένῳ μὲν τὸ μικροπρεπέυεσθαι». Ὁ Ἐρχῆρος (Ἐπιστολογρ. σελ. 724 καὶ σελ. LXXVIII) προὔκρινε τὴν γραφὴν μικροπρεπέυεσθαι.

νωχελής—νωχελεύομαι. Ἀκύλ. παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγ. Ἀποδ. Γ', ιδ', 9 «ἰδοὺ νωχελευομένου, οὐκ εὐθεῖα ἢ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ» καὶ ἄλλ. Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «Νωχαλιζει: βραδύνει».

πολυτελής—πολυτελεύομαι. Διογέν. Λαέρτ. Ι', 11 «πέμψον μοι τυροῦ, φησί (δηλ. ὁ Ἐπίκουρος), Κυθνίου, ἴν' ὅταν βούλωμαι πολυτελέσασθαι δύνωμαι». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν πολυτελεύσασθαι ἀποκατέστησεν ὁ Λοβέκκιος Φρυν. σελ. 67.

προπετής—προπετεύομαι. Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 7, 18 «πῶς οὐ χρὴ ὑφορᾶσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἀδήλοις, ὥστε μὴ κατακολουθοῦντας αὐτῷ προπετεύεσθαι;». σελ. 46, 6 «μὴ πως—σφαλῆ προπετευσάμενος» (Πρβ. καὶ σελ. 55, 6. σελ. 78, 19. σελ. 402, 4). Ὁριγέν. Τόμ. ΙΘ', σελ. 406 «τάχα δὲ καὶ τῶν ἰδιωτῶν προπετευσάμενων περὶ τῆς τῶν τοιούτων διηγήσεως». Ὁραπόλλ. Ἱερογλυφ. Β', 52 «ἄνθρωπον ἀσθενῆ καὶ προπετευόμενον βουλόμενοι σημήναι νυκτερίδα ζωγραφοῦσιν». Εὐστάθ. σελ.

667, 40 «καὶ μὴ ἐθέλειν θρασύτερον προπετεύεσθαι». σελ. 738, 42 «τὸ δὲ προπετεύσασθαι εἶζαι εἰπών» (Πρβ. καὶ σελ. 970, 9). Ἡσύχ. «Λαβράζει: λάβρος γίνεται, ἀκολασταίνει, προπετεύεται». Τοῦ ἐνεργητικοῦ τύπου ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Τζέτζης Ἐπιστ. σελ. 525 Κισλ. Τὸ τοῦ Ψευδοδημοκρίτου (σελ. 328 Μουλλ.) «ἀσκέπτως οὐ δεῖ προπετεῖν ἐν τῷ κρίνειν» ὀφείλει ἴσως νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ προπετεῖν.

προσηγής—προσηγέομαι. Ἡσύχ. «Σαίνει: κολακεύει, προσηγέεται».

ὑδαρής—ὑδαρευόμαι. Ἐπιφάν. Τόμ. Β', σελ. 568, 20 «ἀλλὰ μὴ τινες πάλιν ὑδαρευόμενοι νομίσωσιν». σελ. 571, 2 «παρεκβάλλουσα τοὺς ὑδαρευομένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ». Πρβ. καὶ σελ. 550, 15 «οὐκ ἐξυδαρευομένη οὐδὲ βραθύμους τοὺς τὸν δρόμον τελοῦντας παρασκευάζουσα».

Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Μεινέκιος ποιούμενος λόγον (*Vindic. Strabon.* σελ. 151) περὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τοῦ Στράβωνος σελ. 429 ἀναγινωσκόμενου «ὑστερον δὲ πάντων ὑπὸ μίαν ἐξουσίαν ὑπηγμένον, ἅπαντα τελευτᾶ πᾶσι καὶ ἀνέωγε» διττὴν εἰσηγήσατο γραφήν, «ἅπαντ' ἀτελῆ τε πᾶσι» καὶ «ἅπαντ' ἀτελεύεται πᾶσι», ἣν καὶ κατεχώρισεν εἰς τὸ ἔδαφος (σελ. 604, 29).

Οὐ μόνον δ' ἐκ τῶν εἰς ΗΣ περατουμένων ἐπιθέτων παρήχθησαν ῥήματα διὰ τῆς καταλήξεως ΕΥΟΜΑΙ ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν εἰς ΟΣ. Εἶνε δὲ μείζων ὁ ἀριθμὸς τῶν παρὰ τὰ εἰς ΟΣ γενομένων ἢ ὁ τῶν παρὰ τὰ εἰς ΗΣ, οἷον

ἄγροικος—ἄγροικέομαι.

ἀδιανόητος—ἀδιανοητεύομαι.

αἰσχρός—αἰσχευόμαι—καταισχευόμαι (Ἴδε Λοβέκκιον *Φρον.* σελ. 67).

ἄκαιρος—ἀκαιρεύομαι.

ἄλογος—ἀλογεύομαι.

ἀναίσθητος—ἀναισθητεύομαι. Φρόνηχ. σελ. 349 «Ἀναισθητεύομαι: τὸ μὲν ὄνομα ἀναίσθητος δόκιμον, τὸ δὲ ῥῆμα οὐκέτι. Λέγε οὖν οὐκ αἰσθάνομαι». Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 49, 9

«*Ἀναισθητεύομαι* μὴ εἴπῃς ἀλλ' ἀναισθητῶς ἔχω καὶ οὐκ αἰσθάνομαι καὶ ἀναισθητῶ. Δημοσθένης' ἐπεπέισμην δὲ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ τυχόν μὲν ἀναισθητῶν». Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. 102, 5 εἶνε γεγραμμένον α' *Ἀναισθητῶ : ἀναισθητεύομαι*» (Ἴδε Λοβέκκιον *Φρυν.* σελ. 349).

ἀξιόπιστος—ἀξιοπιστεύομαι—καταξιοπιστεύομαι.

ἀπάνθρωπος—ἀπανθρωπέομαι. Πολυδεύκ. Β', 5 «προσῆκοι δ' ἂν ἀνθρώπῳ φιλάνθρωπος, φιλανθρωπία, φιλανθρώπως, φιλανθρωπέεσθαι· ἀπάνθρωπος, ἀπανθρωπία, ἀπανθρώπως· οὐ γὰρ καὶ ἀπανθρωπέεσθαι». Ἄλλὰ Η', 14 «παραπείθεσθαι, ἀπανθρωπέεσθαι, ἑτερορρεπεῖν». Ἀνεγνώσθη δ' ὑπὸ τινῶν καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 577 «σιγηροὶ τε γὰρ ἐνίοτέ εἰσι καὶ μονήρες καὶ φιλέρημοι τυγχάνουσι· ἀπανθρωπέονται τε ζύμφυλον ὄψιν ἀλλοτρίην νομίζοντες» ἀντὶ τοῦ ἀπανθρωπέονται. Πρβ. καὶ Τζέτζ. Χιλ. Ζ', 880 καὶ 885.

ἀπειρόκαλος—ἀπειροκαλεύομαι.

ἀπληστος—ἀπληστεύομαι.

ἀργός—ἀργεύομαι.

ἄρεσκος—ἀρεσκέομαι—ἐξαιρεσκέομαι. Λέγεται δὲ καὶ ἀρέσκευμα καὶ ἀρεσκευτικός.

ἀστεῖος—ἀστειεύομαι.

ἄσωτος—ἄσωτεύομαι—κατασωτεύομαι.

ἀτεχνος—ἀτεχνεύομαι. Ἡσύχ. «Ἐρρωπιζόμεν: — Τινὲς ῥωπίζειν ἀπέδοσαν τὸ ἀτεχνεύεσθαι καὶ ἀμαθεύεσθαι». Φέρεται δ' ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου καὶ «Ἐριωπιζόμεν: ἢ τεχνητενόμεν ἢ σύμμικτα σχήματα εἶχον», ὅπερ ὁ Βεντλῆϊος (*Ἐπιστ. πρὸς Μιλ.λ.* σελ. 55) μετέγραψεν «Ἐρρωπιζόμεν: ἢτεχνιτεύομεν ἢ σύμμικτα χρώματα εἶχομεν». Ἄλλὰ ῥῆμα ἀτεχνιτεύω ἢ ἀτεχνιτεύομαι δὲν εἶνε δυνατὸν κατὰ τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ ὑπάρχη. Μόνον τὸ ἀτεχνεύομαι ἔχει ὀρθῶς.

βδελυρός—βδελυρεύομαι. Σχολ. Δημοσθ. σελ. 254, 15 «μέμφονται καὶ τῇ λέξει δικαίως· τὸ γὰρ νεοπλούτου καὶ τυραννίζοντος καὶ βδελυρεύεται τις καὶ ὅσα τοιαῦτα οὐ συνήθη

Δημοσθένει» καὶ σελ. 259, 18 *αβδελυρεύεται* : σημείωσαι τὸ βδελυρεύεται ἀντὶ τοῦ ἀκολασταίνει». Πρβ. καὶ Φώτ. Βιβλ. σελ. 491, 27 «ὁ δὲ νῦν λόγος ἔχει τι καὶ τῶν οὐ λογάδων φωνῶν, ὥσπερ τὸ νεόπλουτος καὶ τὸ βδελυρεύεσθαι καὶ ἕτερα ἅπαντα» (Ἴδε καὶ Λοβέκκιον Ῥηματ. σελ. 198).

βωμολόχος—βωμολοχεύομαι. Πρβ. καὶ *βωμολόχενμα.* Ἐδόκιμος εἶνε ὁ ἐνεργητικὸς τύπος *βωμολοχεύω*, οὗ φέρεται χρῆσις παρ' Ἡσυχίου λ. *Λέσβιος ὠδός* «καὶ πρὸς τὸ βωμολοχεύειν τρέπων» καὶ ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Αἰλιανοῦ παρὰ Σουῖδα λ. *Διονυσίων σκωμμάτων* «θεοῦ ὅπιν οὐκ ἀλέγων οὐδὲ κατεπτηχῶς Ἀδράστειαν ἄφυκτον, ὁ βωμολοχεύων ἀεὶ καὶ πέρα γλισχρευόμενος». Ὑπάρχει δὲ καὶ ῥῆμα *βωμολοχῶ*.

γλισχρος—γλισχρευομαι.

γοργός—γοργεύομαι.

δόλιος—δολιεύομαι. Βεκκ. Ἐν. σελ. 64, 6 «Σισυφίζειν : πανουργεῦσθαι καὶ δολιεύεσθαι καὶ δολίως τι πράττειν».

δύστροπος—δυστροπεύομαι. Ὁ Λοβέκκιος Ῥηματ. σελ. 199 μνημονεῦει τὸ ἐνεργητικὸν *δυστροπεύω*, ἀλλ' ἡμεῖς εὕρομεν παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ σελ. 973, 21 «ὁ ποιητὴς πλάττει αὐτὴν *δυστροπευομένην* συνήθως». Μεγάλως δὲ θαυμάζομεν πῶς ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ ὑπέλαβε (Ῥηματ. σελ. 198) ὅτι ὑπὸ τοῦ Ἀπολλωνίου περὶ Συνδ. σελ. 501, 18 ἐγένετο χρῆσις τοῦ ῥήματος ἀπαιδευτέω. Παρ' Ἀπολλωνίῳ κεῖται «ὅτι ἡπαιδευτήσας δαρήσῃ», ὅπερ εἶνε ἀόριστος οὐχὶ τοῦ ἀπαιδευτέω ἀλλὰ τοῦ ἀπαιδευτῶ (Πρβ. καὶ Βεκκ. Ἐν. σελ. 954, 25).

ἐπαρίστερος—ἐπαρισστερεύομαι.

ἐπίληπτος—ἐπιληπτεύομαι.

εὐτράπελος—εὐτραπελεύομαι. Πλημμελῶς παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 1053, 19 ἀναγινώσκεται «εἶ γε καὶ θεοὺς αὐτόχρομα τοὺς μεγάλους ἰχθύς ἐκάλεσαν *εὐτραπεζεύομενοι*» ἀντὶ τοῦ *εὐτραπελεύομενοι*. Πρβ. σελ. 1324, 24 «ἄλλως *εὐτραπελεύσατο*».

ἰλαρός—ἰλαρεύομαι—προσιλαρεύομαι.

ἰσχυρός—ἰσχυρεύομαι—κατισχυρεύομαι.

ἰταμός—ἰταμεύομαι.

κακόσχολος—κακοσχολεύομαι.

κακότροπος—κακοτροπέομαι.

κομψός—κομψεύομαι.

λάβρος—λαβρεύομαι.

λαμπρόφωτος—λαμπροφωτεύομαι.

λαμυρός—λαμυρεύομαι.

λίχνος—λιχνεύομαι. Πρβ. καὶ λιμβεύομαι.

μαλθακός—μαλθακεύομαι.

ρωθρός—ρωθρεύομαι. Πολυδεύκ. Θ', 137 «ὦν οὐκ ἔστι τὰ ῥήματα ὅτι μὴ παρ' Ὑπερίδῃ τὸ ρωθρεύεσθαι ἐν τῷ ὑπὲρ Λυκόφρονος, ὅπερ ἔγωγε οὐ πάνυ ἐπαινῶ». Ἐν βιβλ. Α', 159 φέρεται «ῥαθυμῆν, βλακεύειν, ρωθρεύειν». Ἐν τοῖς λεξικοῖς μνημονεύεται καὶ ῥήμα ρωθριῶ ἐκ τοῦ Διοσκορίδου. Ἡ ῥῆσις τοῦ Διοσκορίδου Τόμ. Β', σελ. 12 ἔχει οὕτω· «πελιουσθαί τε καὶ ρωθριᾶν καὶ καταψύχεσθαι καὶ ναρκᾶν». Ἄλλ' ἡ ἀληθῆς γραφή εἶνε ὠχριᾶν. Πρβ. σελ. 11 «καὶ πελιδνοῦσθαι καὶ ὠχριᾶν».

παροῦργος—παουργεύομαι. Ἐν τῷ μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. 29, 23 κεῖται «Αἰγυπτιάζειν: τὸ παουργεύειν καὶ κακοτροπέεσθαι». Πρβ. καὶ Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Α', σελ. 475, 2 «τὰ Σισύφου πεπαουργενκεν». Ὑπὸ τῶν δοκίμων ἐλέγετο παουργῶ. Ἐν τοῖς τοῦ Γαληνοῦ ἀπαντᾶ Τόμ. Ε', σελ. 72 «λόγοι τινὲς ὄντες ψευδεῖς εἰς ὁμοιότητα τῶν ἀληθῶν πεπαουργεῦμένοι» καὶ σελ. 250 «κατὰ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα πεπαουργεῦμένην ἀμφιβολίαν ἐπεσπάσατο» καὶ Τόμ. Σ', σελ. 269 «διττὸν γὰρ ἐνταῦθα παουργεῦεται — ὡς δ' ἂν τις μάλιστα γνωρίζῃ τὸ πεπαουργεῦμενον» καὶ Τόμ. ΙΕ', σελ. 105 «μηδέπω πεπαουργεῦμένῳ τῶν ἐπιγραφῶν» καὶ Τόμ. ΙΗ', α, σελ. 277 «οὐκ ἀκόμψως πεπαουργεῦμενους». Πρβ. καὶ Βεκκ. Ἄν. σελ. 47, 27 «κεκιβδηλευμένον νόμισμα: τὸ ἀδόκιμον καὶ πεπαουργεῦμενον». Ἄλλ' ἀπιθανώτατον ἡμῖν φαίνεται ὅτι παρέλαβεν ὁ Γαληνὸς τὸν ἐνεστῶτα ἐπὶ πάθους· ὅθεν μετατυπούμεν τὸ παουργεύεται εἰς τὸ παουργεῖται. Δύναται δέ τις νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι καὶ ἀντὶ τοῦ πεπαουργενεμένοι καὶ πεπαουργενμένων ἔκειτο κατ' ἀρχὰς πεπαουρρη-

μένοι καὶ πεπανουρηγμένων. Τὸ ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Φωτίου σελ. 168 « παραφθείρειν τούτους καὶ ὑποστᾶν κατεπανουρησάτο » εἶνε πάντως πλημμελῆς ἀνάγνωσις τοῦ κατεπανουρησάτο. Πρβ. Ψαλμ. ΠΒ', 4 « ἐπὶ τὸν λαόν σου κατεπανουρησάτο γινώμην ».

παράβολος—παραβολεύομαι.

πέρπερος—περπερεύομαι.

πιθανός—πιθανεύομαι. Πρβ. καὶ διαπιθανεύομαι καὶ καταπιθανεύομαι.

πονηρός—πονηρεύομαι. Λέγεται καὶ διαπονηρεύομαι καὶ συμπονηρεύομαι. Σφάλλεται ὁ Κυννῆρος Διεξοδ. Γραμμ. Τόμ. Β', σελ. 98 ἐκδ. β'.

σοβαρός—σοβαρεύομαι—κατασοβαρεύομαι.

στέριφος—στερίφη—στεριφεύομαι. Ἡσύχ. « Στεριφενομένη: παρθενεομένη ».

στωμύλος—στωμυλεύομαι. Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. Β', β', 3 « καὶ στωμυλεύεσθαι θέλει καὶ εἰρωνεύεσθαι ». Κλήμ. σελ. 297 « μὴ τοίνυν μὴδὲ οἱ ἄνδρες — ἀδολεσχοῦντων στωμυλευόμενοι ». Πρβ. καὶ Φώτ. Βιβλ. σελ. 415, 37 καὶ Εὐστάθ. σελ. 786, 28. Τὸ παρὰ τῷ Κλήμεντι στωμυλευόμενοι μετέβαλεν ὁ Κόβητος (Λογ. Ἐρμ. Τόμ. Α', σελ. 236) εἰς τὸ στωμυλλόμενοι, ἀπεφάνητο δὲ καὶ περὶ τοῦ παρὰ τῷ Ἀλκίφρονι στωμυλεύεσθαι (Var. Lect. σελ. 49) ὅτι εἶνε βάρβαρος τύπος ἀντὶ τοῦ στωμύλλεσθαι. Ἐν τοῖς εἰς Αἰσχύλον Σχολίοις σελ. 330, 8 εὐρίσκεται γεγραμμένον « παλινστομεῖς: ἤγουν πάλιν στωμυλεύεις ». Πρὸς τὸ στωμυλεύομαι δύναται τις νὰ παραβάλη τὸ δαιδαλεύομαι, ὅθεν τὸ δαιδαλεύτρια.

τρυφερός—τρυφερεύομαι.

υπερήφανος—υπερηφανεύομαι. Λέγεται καὶ υπερηφανεύω. Παλαιότερον τούτων καὶ δοκιμώτερον εἶνε τὸ υπερηφανῶ. Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. 778, 49 φέρεται « Ὑπερηφανέω υπερηφανῶ καὶ υπερηφανεύω ἐκ τοῦ υπερήφανος ». Πρβ. Λοβέκκιον Ῥηματ. σελ. 199.

φιλόανθρωπος—φιλανθρωπέυομαι. Πολυδεύκ. Β', 5 « προ-

σῆκοι δ' ἄν ἀνθρώπῳ φιλόανθρωπος, φιλανθρωπία, φιλανθρώπως, *φιλανθρωπεύεσθαι*» καὶ Γ', 119 «ρήματα δὲ λαμπρύνεσθαι, ἐπιδαψιλεύεσθαι, *φιλανθρωπεύεσθαι*» καὶ Δ', 12 «εὐγνωμονεῖν, *φιλανθρωπεύεσθαι*» καὶ Η', 11 «*φιλανθρωπεύεσθαι*, ἐλεεῖν». Πρβ. Δημοσθέν. σελ. 384, 139, κλπ. Λέγεται δὲ καὶ *φιλανθρώπευμα*. Ἐσχηματίσθη δ' ἐκ τοῦ *φιλόανθρωπος* καὶ ῥῆμα *φιλανθρώπῳ*. Πρβ. καὶ *μισανθρώπῳ* καὶ *φυγανθρώπῳ* ἔτι δὲ *συνανθρώπῳ* (*συνανθρωπιζῶ*, *συνανθρωπέομαι*).

φιλοδέσποτος—*φιλοδεσποτεύομαι*. Πρβ. καὶ *φιλοδεσποτῶ*.

φρόνιμος—*φρονιμεύομαι*. Φρόνιχ. σελ. 386 «*Φρονιμεύεσθαι* μὴ λέγε, φρονεῖν δὲ τὰ ὄντα». Πρβ. καὶ *φρονιμεύμα* καὶ *φρονιμευσις*.

χρηστός—*χρηστεύομαι*.

ψυχρός—*ψυχρεύομαι*. Πρβ. καὶ *ψύχρευμα*.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ σελ. 29, 23 φέρεται καὶ γραφή «τὸ πανουργεῖν καὶ *σκυθρωπεύεσθαι*», ἥτις εὐλόγως ἀποδοκιμάζεται. Τὸ ἐν τῷ Ἴωνι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 877 κείμενον «*ψυχὰ δ' ἀλγεῖ κακοβουλευθεῖς*» μετεβλήθη ὑπὸ μὲν τοῦ Ἑρμαννοῦ εἰς τὸ *κακὰ βουλευθεῖς*, ὑπὸ δὲ τοῦ Βαρνεσίου καὶ τοῦ Βαδάμου εἰς τὸ *κακοβουληθεῖς*, ὅπερ καὶ ὁ Ναύκιος ἐνέκρινε (Πρβ. Λοβέκκιον *Φρον.* σελ. 624 καὶ Ἑρουερδῆνα *Εὐριπ. Ἴων.* σελ. 183).

Καταλέγοντες ὅσα εἶχομεν πρόχειρα ῥήματα παραχθέντα διὰ τῆς καταλήξεως ΕΥΟΜΑΙ ἐξ ἐπιθέτων εἰς ΟΣ περατουμένων παρελίπομεν ἐπίτηδες τὰ γενόμενα ἐξ ἐπιθέτων τελευτώντων εἰς ΙΚΟΣ, ἢ ἰδίᾳ αὐτὰ ἐπεξέλθωμεν. Εἶνε δὲ τὰ γνωστὰ ἡμῖν ὑπάρχοντα τὰδε.

ἀπλοϊχός—*ἀπλοϊκεύομαι*. Εὐστάθ. Μικρ. Συγγρ. σελ. 118, 18.

γραμματικός—*γραμματικεύομαι*. Ἀνθολ. Παλ. Θ', 169 «*μῆνις Ἀχιλλῆος καὶ ἐμοὶ πρόφασις γεγένηται οὐλομένης πενίης γραμματικευσάμενον*» (Πρβ. καὶ Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 541 καὶ Εὐστάθ. σελ. 1809, 10). Λέγεται δὲ καὶ *ἀγραμματίκευτος* (Εὐστάθ. σελ. 109, 6 καὶ Βεκκ. Ἀν. σελ. 728, 5).

διαλεκτικός—διαλεκτικεύομαι. Γαλην. Τόμ. ΙΓ', σελ. 573 «διὰ τοὺς οὐκ ἐν καιρῷ διαλεκτικενομένους». Πρβ. καὶ Μάρκ. Ἄντων. Η', 13.

ἐκτικός—ἐκτικεύομαι.

ἠθικός—ἠθικεύομαι. Ζων. Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Α', σελ. 3, 1 Δινδ. «ἔστι δ' οὐ γνωμολογεῖν τε καὶ ἠθικεύεσθαι». Εὐστάθ. σελ. 930, 40 «τὴν Ἐκάβην ἠθικενομένην πλάσας» (Πρβ. καὶ σελ. 602, 33). Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Γ', σελ. 334, 23 «ἠθικεύεται δὲ δοκῶν αὐτοῖς χαρίζεσθαι». Σχολ. Αἰσχύλ. σελ. 135, 16 «ἠθικεύσαντο τὰς διωκτῆρας προπομποὺς εἰποῦσαι».

κωλικός—κωλικεύομαι. Ἀλέξανδρ. Ἀφροδ. Προβλ. Β', 73 «καὶ τινες βουλιμιῶντες καὶ κωλικενομένοι».

κωμικός—κωμικεύομαι. Ψευδολουκιαν. Φιλοπ. 22 «ἴν' εἴπω τι κωμικενοσάμενος». Ἐτυμ. Μεγ. σελ. 92 27 «ὁ δὲ Ἀριστοφάνης κωμικενοσάμενος λέγει». Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 447 «κατὰ τὸν καλῶς αὐτὸν κωμικενοσάμενον Ἀριστοφάνην» (Πρβ. καὶ σελ. 494.) Εὐστάθ. σελ. 633, 62 «κωμικενοσάμενος ἐκεῖνος». σελ. 772, 13 «ὃν καὶ τρεσῶν εἴποι ἂν τις κωμικενοσάμενος». σελ. 824, 49 «ἔχοι δ' ἂν ἐνταῦθά τις κωμικενοσάμενος μνησθηναί» (Πρβ. καὶ σελ. 1257, 58. σελ. 1286, 7. σελ. 1428, 44. σελ. 1482, 65. σελ. 1563, 13).

λογικός—λογικεύομαι. Ἐπιφάν. Τόμ. Β', σελ. 608, 17 «περὶ τὸ λογικεῦεσθαι δὲ πρόεκοψαν καλλωπιζόμενοι». σελ. 651, 1 «ἵνα δὴ καὶ ταῦτα αὐτοῖς ἐπιτρέψωμεν λογικεῦεσθαι». Πρβ. καὶ Δοβέκιον Φρυν. σελ. 198. Λέγεται δὲ καὶ συλλογικεύομαι.

μαθηματικός—μαθηματικεύομαι. Ῥήτορ. Οὐαλζ. Τόμ. Β', σελ. 132, 2 «ἢ θεολογεῖ ἢ μαθηματικεῦεται».

μουσικός—μουσικεύομαι. Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 754, 14 «ὁ μουσικενοσάμενος πλεῖον παρὰ τοὺς ἰδιώτας τέρπεται πρὸς μουσικῶν ἀκροαμάτων» [(Πρβ. καὶ σελ. 755, 14). Ἀθῆν. σελ. 510, δ' «περὶ τίνος μουσικενομένου λέγων φησί». Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 513, 28 καὶ Σχολ. Πινδ. σελ. 376.

παθικός—παθικεύομαι. Ἀνθ. Παλ. ΙΑ', 73 «κολλᾶται, κνίζει, παθικεῦεται».

ποιητικός—ποιητικεύομαι. Εὐστάθ. σελ. 79, 13 «ἐκείνη μὲν γὰρ τοῖς ποιητικευομένοις δυσχερῆς φαίνεται». Πρβ. καὶ Σχολ. Ἀράτ. σελ. 62, 36 καὶ σελ. 107, 27 καὶ σελ. 111, 25 Βεκκ.

πολιτικός—πολιτικεύομαι. Βεκκ. Ἀν. σελ. 454, 5 «Ἀστέιος: — πολιτικευόμενος» καὶ σελ. 454, 11 «Ἀστέιους: ἀστέιζομένους, πολιτικευομένους». Πρβ. καὶ Πειρσῶνα Μοίρ. σελ. 76.

πρακτικός—πρακτικεύομαι. Διονύσ. Ἀρεοπαγ. σελ. 196.

σκηρικός—σκηρικεύομαι. Μέμν. παρὰ Φωτ. Βιβλ. σελ. 237, 15 «ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ταῦτα ὁ Κοννακὸρῆξ ἐσκηρικεύετο».

στωϊκός—στωϊκεύομαι. Νουμῆν. παρ' Εὐσεβ. Προπ. Εὐαγγ. ΙΔ', ζ', 13 «αὐτὸς μὲν ἂν δῆπουθεν ἐστωϊκεύετο πρὸς τοὺς παῖδας».

τραγικός—τραγικεύομαι. Σχολ. Ἀριστοφ. σελ. 325, 23 Διδ. «ἐτραγικεύσατο τῇ φράσει». σελ. 357, 40 «ταῦτα ἐκ Τηλέφου Εὐριπίδου τραγικεύεται». Πρβ. καὶ σελ. 167, 27 «ὄρχου-μενος ὁ γέρων παρατραγικεύεται». Τοῦ τραγικεύομαι ποιεῖται χρῆσιν καὶ ὁ Εὐστάθιος Μικρ. Συγγρ. σελ. 216 95 καὶ σελ. 268, 4.

φθισικός—φθισικεύομαι. Γαλην. Τόμ. ΙΓ', σελ. 17 «ἦ χρῶμαι πρὸς φθισικευομένους». σελ. 62 «ταύτας καὶ τοῖς φθισικευομένοις διδῶσαι» (Πρβ. καὶ σελ. 71 καὶ 94 καὶ 96 καὶ 114).

φορτικός—φορτικεύομαι. Σχολ. Ἀριστοφ. σελ. 275, 24 «ὡς παρ' ἕκαστα ἐν ταῖς κωμωδίαις φορτικευομένου». Πρβ. καὶ Σχολ. Αἰσχύλ. σελ. 321, 24. Εὐρίσκεται καὶ σύνθετον ἐμφορτικεύομαι.

φυσικός—φυσικεύομαι. Γαλην. Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 255 «εἰ δὲ ὁ μεθοδικὸς φαίη λεληθότως φυσικευόμενος» (Πρβ. καὶ σελ. 256). Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ', σελ. 607, 25 «καὶ φιλοσοφήσεις ἐν τοῖς τοιοῦτοις καὶ φυσικεύση». Κραμ. Ἀν. Ὁξ. Τόμ. Γ', σελ. 206, 6 «τὸν ἐν Τιμαίῳ φυσικευόμενον». Τζέτζ. Ἐξηγ. εἰς Ἰλ. σελ. 89, 23 Ἑρμ. «ἀλλὰ περιέρχον τὸ περὶ τῶν παρέργων τοι-

αὔτα ἡμᾶς *φυσικεύεσθαι* ἐργῶδες γὰρ καὶ τῶν δυσχερεστάτων λέγειν ἐστὶ καὶ περὶ μόνων ὧν *φυσικεύεται* «Ομηρος» (Πρβ. καὶ σελ. 94, 2). Καὶ παρ' ἄλλοις δ' ἀπαντᾷ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥήμα. Τὸ ὄνομα *φυσικεῦμα* βλέπει τις παρὰ τῷ Τζέτζη Χιλ. ΙΑ' 480.

Ἐπάρχει δὲ καὶ ῥήμα *ἀττικεύομαι* ἐκ τοῦ Ἄττικός καὶ θηλυκεύομαι ἐκ τοῦ θηλυκός, οἷον Εὐστάθ. καθ' Ἑσμίν. καὶ Ἑσμιν. ΙΑ', 19 «καὶ τὴν γλῶτταν ἀττικενομένην ἔχων ὡς τὰ πολλὰ καὶ κομψευομένην ὑπόσεμνα». Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 570 «ἀπαλλάττονται γὰρ θηλυκεύμενοι καὶ ἱμειρόμενοι τοῦ ζῆν».

Παρατηρητέον δ' ὅτι οὐδὲν τῶν ῥημάτων τούτων ἐγινώσκετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν. Ὅθεν γράφει ὁ Πολυδεύκης Δ', 17 «Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ γραμματικοῦ ῥήμα οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ λόγῳ τὸ γραμματικὸν εἶναι, ῥητορεύειν δέ. Καὶ πολιτικὸν εἶναι· οὐδὲ γὰρ τούτῳ ῥήμα ὑπόκειται — Ἀπὸ δὲ τοῦ ποιητικοῦ τὸ ποιεῖν ἄλλὰ καὶ τοῦτο διὰ τὴν ἐπὶ πολλῶν χρῆσιν ἀμφίβολον, εἰ μὴ τις αὐτῷ προσθεῖη τὸ ποιήματα. Παρόμοια δ' ἂν τις καὶ περὶ τοῦ μουσικοῦ φαίη».

Ἐν ταῖς Νεφέλαις τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 15 ἀπαντᾷ:

ἱππάζεται τε καὶ ξυνωρικεύεται.

ἐν δὲ τοῖς Ἰππεῦσι στίχ. 270 κεῖται:

ὡς δ' ἀλαζών, ὡς δὲ μάσθλης· εἶδες οἷ' ὑπέρχεται
ὥσπερ εἰ γέροντας ἡμᾶς καὶ κοβαλικεύεται;

Πρβ. καὶ στίχ. 332 «καὶ θράσει καὶ κοβαλικεύμασιν». Τὸ ἐπίθετον *κοβαλικός* δὲν εὐρίσκεται ἐν τοῖς σωζομένοις ποιήμασι καὶ συγγράμμασι, τὸ δὲ *συνωρικός* ἐφέρετο ἄλλοτ' ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου βιβλ. Ζ', 205 «συνωρίς, *συνωρικὸς* ἢ *Κῶρος*» (Πρβ. Λοβέκκιον Ῥηματ. σελ. 198), ἀλλὰ κατὰ τὴν Βεκκήρειον ἐκδοσιν σελ. 323 ἀναγινώσκεται «συνωρίς ἢ *κῶρος*».

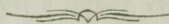
Εὐρίσκονται δ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ῥήματα εἰς ΕΥΘΜΑΙ παρηγημένα ἐξ ἐπιθέτων μὴ ληγόντων εἰς ΗΣ ἢ ΟΣ, οἷον *ἀλαζονεύομαι* ἐκ τοῦ *ἀλαζών* καὶ *εἰρωτεύομαι* ἐκ τοῦ *εἶρων*, κτλ., καὶ ἐκ προσηγορικῶν προσέτι ὀνομάτων, οἷον *ἀνδρεύομαι* ἐκ

τοῦ ἀνήρ καὶ ἀνθρωπέομαι ἐκ τοῦ ἀνθρωπος, κτλ. Περὶ πάντων τούτων, ὡς καὶ περὶ τοῦ εὐρυβατεύομαι καὶ αἰξωνεύομαι καὶ χαλκιδεύομαι, θὰ διαλάβωμεν μετ' ἀκριβείας ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Μαρτίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

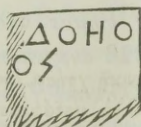
Σελ. 362, 12 γραπτέον: Adversar. σελ. 362, 18 γραπτέον: ὡς περὶ χρησμούς. σελ. 362, 24 γραπτέον: (Γρ. ἄλλοσ ἄλλης) ἐπέστησαν.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

1.

Ἐκδίδοντες ἐν τῷ παρελθόντι τεύχει δύο τρεῖς προεκλειδείς ἐπιγραφὰς ἐλησμονήσαμεν νὰ συνεκδώσωμεν καὶ ἓνα τῶν χρόνων ἐκείνων ὄρον, εὐρεθέντα ἤδη πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐνταῦθα ἐν Ἀθήναις πλησίον τῶν ἀντηρίδων τῆς ὑποδομῆς τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ κοίλου τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου. Καὶ ὁ ὄρος οὗτος εἶναι πωρίνου λίθου, ὡς πάντες οἱ τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ δὲν διεσώθη μὲν ἀβλαβῆς, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἔλειψαν αὐτοῦ εἰμὴ τρία μόνον γράμματα, καθόσον τὸ ἄνω μέρος καὶ τὸ πρὸς δεξιὰ τῷ ὄρῳ ὡς καὶ τὸ κάτω σώζονται, καὶ μόνον τὸ πρὸς ἀριστερὰ μέρος, ἔνθα ἦτο ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνεκαθεν δύο καὶ μόνων στίχων, ἐκολοβώθη. Ἐχει δὲ τάδε τὰ γράμματα

τὰ ὅποια εὐκόλως συμπληροῦνται εἰς Ηο) δ ὁ Ηό | (ρ)ος. Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραξενευθῇ τις διὰ τὴν τόσην ἀπλότητα καὶ γενι-

κόττητα τῆς ἐπιγραφῆς, διότι εὐρέθησαν ἤδη καὶ ἄλλαι τοιαῦται.
 Ἰδε CIA. I. 495. 506. 527. Ἡ θέσις ἐν ἣ ἦσαν ἰδρυμένοι οἱ
 λίθοι ἐδήλου καὶ μόνη τὸ ἀναγκαῖον νὰ δηλωθῆ εἰδικῶς ὄριον.

2.

Ἔτι παραξενώτερος καὶ δυσεξήγητος ἐπιεικῶς εἶναι καὶ ὁ ἐξῆς
 ὄρος, ὅστις εὐρέθη κατ' αὐτὰς ἐν τῷ βορείῳ μέρει τῆς πόλεως
 Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Βαρβακείου, ἀνασκαπτομένων
 τῶν θεμελίων τῆς ἐκεῖ κτισθησομένης ἀγορᾶς. Εὐρέθη δὲ ὄχι ἰ-
 δρυμένος ὄρθος, ἀλλὰ ἐντὸς τῶν χωμάτων καὶ διαφόρων ἄλλων
 μεταγενεστέρων κτισμάτων κατακειμένος. Ἐχει δὲ λίαν ἀφανῆ
 ὄψιν ὢν, ὅπως οἱ ἰδιωτικοὶ ὄροι, πλάξ ὑμηττίου λίθου μικρά,
 ὕψους 0,19, πλάτους 0,25, πάχους 0,05, κολοβή πρὸς τὰ
 δεξιὰ τῷ ὄρῳ καὶ κάτω, καὶ λέγει γράμμασι τῶν Μακεδο-
 νικῶν χρόνων τάδε:

Ὅρος εἰς ὀδόν;
 τρίποδος . ; . .

Ἔως τῶρα ἤξεύραμεν ἐκ τοῦ Πausανίου (1, 20), ὅτι ἤτό ποτε
 ἐν Ἀθήναις ἀδὸς ἀπὸ τοῦ πρυτανείου καλουμένη Τρίποδες (*),
 πιθανώτατα ἄγουσα πρὸς τὸ Διονυσιακὸν θέατρον. Ἐδῶ δὲ ἐπὶ
 τῆς νεωστὶ εὐρεθείσης πλακὸς ἀναγινώσκομεν (ἂν ὀρθῶς συνε-
 πλήρωσα ἐγὼ τὸ ὄχι ὀλοκλήρως σωζόμενον τελευταῖον κυκλοτε-
 ρὲς γράμμα τοῦ ἀ. στίχου) ὀδὸν τρίποδος, καὶ εὐρίσκομεν τὸν
 λίθον εἰς ἄλλο μέρος τῆς πόλεως, πολὺ ἀπομεμακρυσμένον τοῦ
 θεάτρου. Ὅθεν δυνατὸν καὶ πιθανὸν μάλιστα εἶναι ἡ ὀνομασία
 αὕτη νὰ ἔχῃ ἄλλην αἰτίαν εἰς ἡμᾶς ἄγνωστον. Μετὰ τὴν λέξιν
 τρίποδος φαίνονται τινὰ ἐπὶ τοῦ λίθου κρούσματα, ἄδηλον δέ,
 ἂν εἶναι ταῦτα γραμμάτων ἔτι ἄλλων λείψανα· τρίτον ὅμως

(*) Ἡ νῦν παρ' ἡμῖν ἐν γενικῇ χρήσει ὀνομασία ἀδὸς τριπόδων δὲν
 φαίνεται νὰ εἶναι ἀρχαία, ἀλλὰ μετάφρασις τῆς Γερμανικῆς Tripo-
 denstrasse καὶ τῆς Γαλλικῆς rue des trépiéds. Οὕτω καὶ ἐν ἄλλο
 μέρος τῆς πόλεως, ὅπου ἦσαν πολλοὶ Ἑρμαῖ, οἱ Γερμανοὶ καλοῦσιν
 Hermenstrasse, οἱ δὲ παλαιοὶ ἀπλῶς Ἑρμαῖς.

στίχον βεβαίως δὲν εἶχεν ἡ ἐπιγραφή· διότι ἡ κατωτέρω τοῦ λίθου ἐπιφάνεια, εἰ καὶ ὀπωσοῦν ἀνώμαλος, ὅπως συνήθως ἐν τοῖς τοιοῦτοις ὄροις, φαίνεται ἱκανῶς καθαρά. Ὡς τούτων οὕτως ἐχόντων, ἄς ποιήσωσι τὰς μελέτας τῶν οἱ ἀρχαιολόγοι.

3.

....

- ΕΝ·ΔΙ... . . . . . (κα-
 ἰ συμπρόσδροι... . . . . .
 ας Αἰσχύλου Σ(. . . . . εἶπεν· περὶ ὧν ἀπαγ-
 γέλλει ὁ ἄρχων (περὶ τῆς θυσίας τῆς ἔθουε τῶ-
 5 ι (Δ)ιούσωι, τύχει ἀγαθεῖ, δεδόχθαι τῶι δή-
 μωι, τὰ μὲν ἀγαθὰ δεχέσθαι τὸν δῆμον ἅ ἀπα-
 γγέλλει ὁ ἄρχων γεγονέναι ἐν τοῖς ἱεροῖ-
 ς οἷς ἔθουεν ἐφ' ὕμειαι καὶ σωτη(ρίαι τῆς βο-
 10 υλῆς καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων κα(ὶ τῶν κ-
 αρπῶν τῶν ἐν τῇ χώρῃ· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄρχων(τὰ-
 ς τε ἄλλας θυσίας τέθυκεν ὅσας αὐτῶι προσ-
 ῆκεν ὑπὲρ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου καλῶς κ-
 αὶ εὐσεβῶς, ἐπιμεμέληται δὲ καὶ τῆς πομπῆ-
 15 ς) τῶι Δ(ι)ονούσωι μετὰ τῶν παρέδρων καὶ τῶν ἐ-
 πιμελητῶν, διατελεῖ δὲ καὶ τῶν περὶ τὴν ἀρ-
 χὴν ποιούμενος τὴν ἐπιμέλειαν κατὰ τοὺς
 νόμους, ἐπαινέσαι τὸν ἄρχοντα Νικίαν Φίλ-
 20 ωνος Ὀτρυνέα καὶ τοὺς παρέδρους αὐτοῦ —
 Ἀλκίμαχον Κλεοβούλου Μυρβίνουσιον, Ἀν-
 τιφάνην Πολυκράτου Ὀτρυνέα εὐσεβείας ἔ-
 νεκα καὶ φιλοτιμίας ἣν ἔχοντες διατελοῦ-
 σιν περὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων· ἐπαινέσ-
 αι δὲ καὶ τοὺς τῆς πομπῆς ἐπιμελητὰς Ἴσα-
 25 νδρον Ἐχεδῆμου Κυδαθηναίεα, Μνησίθεον
 Ἐχεδῆμου Κυδαθηναίεα, Καλλίθεον Βουλά-
 ρχου Φλυεά, Ἀντιφάτην Εὐθυκρίτου Ἀζηνιέα,
 Κάλλαισχρον Διοτίμου Παλληνέα, Ἀμεινοκ-
 λῆν Ἀντιφάνου Κήττιον, Ἰέρωνα Φειδύλλου
 Αἰθαλίδην, Κάλλιππον Ἰποθέρσου Ἀχαρνέ-
 30 α, Πολύζηλον Εὐθυνορίδου Ἀλαιέα, Θεογένη-
 ν Ποσειδωνίου Ἀμφιτροπῆθεν· ἐπαινέσαι δ-
 ἔ καὶ τὸν πατέρα τῆς κανηφόρου Καλλιφῶντ-

α Καλλιφῶντος Ἀθμονέα ἀναγράψι δὲ τόδε
 τὸ ψήφισμα τὸν γραμματέα τὸν κατὰ πρυτάνε-
 35 ἴαν ἐν στήλῃ λιθίνῃ καὶ στήσαι ἐν τῷ τεμ-
 ἐνει τοῦ Διονύσου, εἰς δὲ τὴν ἀναγραφὴν καὶ
 τῆμ ποιήσιν μερίσαι τοὺς ἐπὶ τῆι διοικήσε-
 ι) τὸ γενόμενον ἀνάλωμα.

Στήλη λίθου Ὑμηττίου, τὰ ἄνω κολοβή, ὕψους 0,93, πλάτους 0,39, πάχους 0,11, εὐρεθεῖσα πρὸς νότον τῆς σκηνῆς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἔχει τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα. Ἡ γραφὴ εἶναι μὲν ἢ στοιχηδόν, ἀλλ' οἱ στίχοι δὲν ἔχουσι πάντες τὸ αὐτὸ ποσὸν γραμμάτων, διότι ὁ χαρακτὴρ συνεχώρησεν ἑαυτῷ ὄχι ἄνευ λόγου ἀνωμαλίας τινάς, ἃς εἶναι περιττὸν νὰ καταλέξω μίαν πρὸς μίαν. Καὶ εἶναι μὲν ἢ ὑπόθεσις τοῦ ψηφίσματος ἐν γένει εἰπεῖν πολὺ κοινή, καθόσον πολλὰ τοιαῦτα ψηφίσματα ἐσώθησαν, δι' ὧν δηλ. ἐπαινοῦνται μάλιστα μὲν οἱ πρυτάνεις, ἔπειτα δὲ καὶ ἱερεῖς θεῶν ἄλλοι ἢ ἐπιμεληταὶ ἱερῶν καὶ μυστηρίων, ὡς ἀπαγγείλαντες ὅτι καλὰ τὰ ἱερά ἐγένοντο κτλ. ἀλλὰ ὑπάρχουσιν ἐπὶ μέρους ἐν τούτῳ τῷ ψηφίσματι καὶ τινὰ ἐν ἄλλοις οὐχ εὐρισκόμενα. Καὶ δὴ ἐνῶ ἐν πολλοῖς ψηφίσμασιν ἀναφέρονται γινόμενα τὰ ἱερά ἐφ' ὑγιείᾳ καὶ σωτηρίᾳ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, ἐν ἄλλοις δὲ προστίθεται καὶ τὸ: καὶ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὅσοι εἰσὶν εὖνους τῷ δήμῳ, ἢ τὸ καὶ τῶν φίλων καὶ συμμάχων ἢ σπανίως κανὲν ὄνομα δήμου ξένου ἢ ἀνδρὸς βασιλέως, ἐδῶ βλέπομεν προστιθέμενα τὰ καὶ τῶν καρπῶν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ. Ὅμοια πῶς προσθήκη ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων ψηφισμάτων ἦτο ἢ τοῦ ἐν Ἀθηναίου τόμ. ζ'. σελ. 482 τυπωθέντος, ἐνθα ἀνεγνώσθησαν τὰ καὶ τῶν ἄλλων κτημάτων τῶν Ἀθηναίων. Ὅμοιοτέρα δὲ πολὺ εἶναι ἢ ἀπὸ αἰῶνων πολλῶν ἐν τῇ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας λειτουργία ἐκφωνουμένη δέησις «ὕπερ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν». Ἴσως δὲ ἐν Ἀθήναις ἢ χρῆσις τῶν φράσεων τούτων δὲν ἦτο αὐθαίρετος, ἀλλὰ κατὰ τὰς διαφόρους θυσίας ὀρισμένη ἐκ τῶν νόμων ἢ τῶν ἀγράφων ἐθῶν. Τὸ ψήφισμα τοῦτο φαίνεται ἐλδοθὲν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ τιμωμένου ἀρχοντος, ὅστις εἶναι ὁ ἐν τῷ στίχῳ ιζ'. ἀναγεγραμμένος Νικίας. Ἡρξεν δὲ πιθα-

νῶς τὸ 281 πρ. Χρ., ὡς εἰκοτολόγησαν οἱ ἐκδόντες καὶ ἐρμηνεύσαντες δύο ἄλλα ἤδη πρότερον γνωσθέντα ψηφίσματα, (τὰ ἐν CIA. II, ὑπ' ἀρ. 316 καὶ 317) ἔχοντα τὸ ὄνομά του μετὰ καὶ τοῦ δημοτικοῦ Ὅτρυνεύς, ἐδῶ δὲ ἐμφανίζεται καὶ μὲ τὸ τοῦ πατρὸς του Φίλωνος. Ὅτι δὲ ὁ ἄρχων ὁ ἐπώνυμος ἐν Ἀθήναις εἶχε μεταξὺ τῶν ἄλλων του καθηκόντων καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν μεγάλων Διονυσίων, ἦτο μὲν γνωστὸν καὶ ἄλλοθεν, ἀλλ' ἴσως ἐδῶ πρῶτον ἐν ψηφίσματι λέγεται διαρρήδη. Ὡσαύτως ἴσως ἐδῶ πρῶτον καὶ πάρεδροι αὐτοῦ δύο μνημονεύονται, ὅπως ἤδη ἐκ τοῦ Πολυδεύκου τοῦτο ἐγνωρίζομεν, λέγοντος ἐν βιβλ. η'. § 92: πάρεδροι, οὓς αἰροῦνται ἄρχων καὶ βασιλεὺς καὶ πολέμαχος, δύο ἕκαστος, οὓς βούλεται δοκιμασθῆναι δ' αὐτοὺς ἐχρῆν ἐν τοῖς πεντακοσίοις, εἴτ' ἐν δικαστηρίῳ.

Εἶναι δὲ περιέργον καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν στίχῳ λβ'. ἐπαινεῖται ὁ πατὴρ τῆς κανηφόρου ὀνομαστί, αὐτὴ δὲ ἡ κανηφορήσασα ὄχι οὔτω καὶ ἐν ἄλλῳ ψηφίσματι μεταγενεστέρῳ κατὰ τινα ἔτη, τῷ ὑπ' ἀριθ. 420 ἐν τῷ C. I. A. II. ὅπερ ἐγράφη ἰδίως εἰς τιμὴν πατρὸςμας κανηφόρου, ὁ πατὴρ μόνος ἀναφέρεται, προστίθεται ὅμως ἐκεῖ ὅτι πρὸς τῷ πέμψαι τὴν θυγατέρα τὴν ἑαυτοῦ T. . . οἴσουσαν τὸ ἱερόν κανοῦν καὶ θῦμα αὐτὸς ὡς ἠδύνατο κάλλιστον προσήγαγε καὶ ἄλλως ἐπεμελήθη τῶν καθηκόντων ἑαυτῷ εἰς τὴν πομπὴν καλῶς καὶ φιλοτίμως.

Ἐν ὑστέροις ὅμως χρόνοις καὶ αἱ κανηφόροι αὐταὶ ὀνομαστί ἐτιμῶντο καὶ ὄχι ἀπλῶς οὔτω διὰ λέξεων ἐν ψηφίσμασιν, ἀλλὰ δι' εἰκόνων λιθίνων, ὡς πολλὰ σωζόμενα βάρθρα ἐνεπίγραφα μαρτυροῦσι. Οὕτως οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ μικρῶν καὶ μετρίων ἀρχόμενοι εἰς μεγάλα καὶ ὑπερβολικὰ καταντῶσι. Καὶ ἡμεῖς δὲ τῶρα οἱ νέοι Ἑλληνες τῶν πάλαι Ἀθηναίων τὴν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀμετρίαν ἐζηλώσαμεν, καὶ ἐνῶ ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων οὐδὲ ἓνα ἀγῶνα ὑπὲρ σωτηρίας τῶν ὅλων ἠγωνίσθημεν, ἔχομεν ὅμως πλείστους καὶ νεωτάτους ἀκόμη ὑπαλλήλους ἐκ τῶν τελούντων τὴν συνθήκη καὶ τρέχουσιν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους κεκοσμημένους μὲ παράσημα τοῦ Σωτῆρος τῆς Ἑλλάδος θεοῦ.

(ἰδὲ τὴν 4. ἐπιγραφὴν ἐν ἰδιαιτέρῳ φύλλῳ ἐνταῦθα προσηρητημένῳ.)

.....
 ...ΙξΛ...
 ...ΤΕ...
 ...ΧΑΡ;...
 ...Ρ;Ο...
 ...ΙΚ;Ο...
 ...ΙC...
 ...ΟΞΜ...
 ...ταυτ...
 ...ΠΟΧ...
 ...ΥΤΙ...
 ...ΙΛ...
 ...πα)ραλαβόν(τι)....
 ...ΙΕ.Τ;ιαν Ι.....
 ...α;ν κατασκ...
 ...τα(Υτ)α πάντα Ε;.
 ...σαντι κα(ι.)σ.ν
 ...Ε)ύθόδωμος...ΞΕ.ΟΠ
 ...ἀργυρίο κ)εφάλαι(ο)ν: ΗΠΔ
 ... Ι έμ Μ(ε)οίκ: έργ-
 άζετο. . . . .ιαν ταύ(τε)ν λει-
 ...κ)α(ι)α)πο(χ)σύσαντι
 ...πέντε όντα εκπο-
 ...τόν άστράγ(α)λον προσγο-
 μπόσαντι παραλαβόν(τι) τετορνευμ-
 ένον). . . . . τ...ο τές σελί-
 δος) . . . . . κ;ο.ρας σ-
 . . . . . έπιθέντι
 ...κο)λ; έσα-
 ντι). . . . . ε σελίδ-

....
 ...Ο...
 ...ΕΡ...
 ...Τ.....ΝΙ...
 ...ΔΥ;...
 (...πρ)ός τ(ό)γ κανόν(α τὸλ λίθιν-)
 (ον Ηεκα...)ον τριδ(ν) δραχμ(όν) : . . . . .
 τὸν άστράγ)αλ(ον) έπι(γ)ομφόσαν(ι και.)
 ...σαν(τι π)αραλαβόντι τετορ-
 (νευμένον...Ε)ύαινέτοι 'Αλωπεκῆθεν
 (...τ)έν σελίδα κλιμακίδα ε-
 .... αι πλαισιο μικρὸ δύο το
 ...Ν... : Δ(Δ)Δ : τὸν άστράγαλον
 (έπιγομφ)όσαντι παραλαβόντι τετορν-
 (ευμένον...) — Ι τ(α)ύτεν τὸν κλιμακίδα
 ....έ(ρ)γάζετο σελίδος και Φ-
 ..... (κ)αί Εύαινετος' ἀργυρίο
 (κεφάλαιον:) . ΠΔΔΔΠΗΗΗΗ : ———
 (. . . . . έμ Με)λί: οίκ : έργάζετο ΤΕ.ΕΞ
 (... . . . τα)ύτες τὸ πυχσίνο π(λ)αισί-
 (ο δύο όντε ά)ναχσέσαντι και κολλέσ-
 α(ντι Ηεκα)τερον έχς δραχμ(όν) : ΔΗΗ : τὸ-
 (ν άστράγ)αλ(ον) έπιγομφόσαντι παρα-
 λαβόντι τετορνευμένον : ΔΔΔΠΗΗ : κλ-
 (ιμακίδα)ν δυοῖν τὸς όνουχας έγκολ-
 λ(έ)σαν(τι) και έχσομαλίσαντι πρὸς τὸγ
 κ(α)νό(να τὸλ) λίθινον Ηεκατέρας δέκα
 (δρ)αχμ(όν) : Δ)Δ : τὸν πλαισιόν τὸν τετρα-
 40 (γόν)ον (τετ)τάρων όντων τὸς όνουχας έ-
 (γκ)ολλ(έ)σαν(τι) και έχσομαλίσαντι πρ-
 (ός) τὸγ (κανό)να τὸλ λίθινον Ηέκαστον
 (τριδ)ον (δραχ)μ(όν) : ΔΗΗ : τὰ κυμάτια τὰ
 (μικ)ρά (δέκ)α όντα κολλέσαντι και άν-
 45 (αχ)σέ(σαν)τι πρὸς τὸγ κανόνα τὸλ λίθι-
 (νο)ν Η(έκασ)τον τριδ(ν) δραχμ(όν) : ΔΔΔ : τ-
 (ον) άσ(τράγ)αλον έπιγομφόσαν(τι) παρ-
 (αλα)β(όν)τι τετορνευμένο(ν)...

...
 ΟΝ .
 ΞΙΟ .
 ...Τ...
 ...ΕΤΕΡΑ
 5 ...ΞΙ...ΧΡΕΞΕΝ
 πλαισι(ο)ι τὸμ πῶδα έκαστ-
 (ον... . . . .)μ;ον Θεοδότοι: ('Αχ)αρνεῖ: ε-
 ...σος: Φιλοκλέο(ς): ενός: .Ι.
 ...Η)ερακλείδο: Ηεν(ός): ΔΔ: ΑΙ
 40 ...α: οίκ: Ηενός(;) ΔΔ: άριθμ(ός);
 ... : κατατομῆς τὸμ μικρὸ(ν)
 . . . . . πλ)αισιόν ἀργυρίο κεφάλαιον:
 . . . . . ——— κατατομῆς τὸμ πλαισι-
 (ον... . . . .) λαν ἀργυρίο κεφάλαιον(;) ΧΗ
 45 . . . . . : ——— χυλοργοῖς ές τὸν
 έποροφία)ν Ηιμάντας άποχσέσαντι
 μέκο;ς Ηεπταπ(α)λάστος πλάτος δεκ-
 (αδα)κύλος τρι(δ)ν Ηεμισοβελίον Ηέκα-
 σ(τι)ον: ΔΔΔΔΠ: Κ(ό)μονι εκ Με; οί: ΗΠΔΔΔ
 20 ΔΠΗΗ: Τιμομάχοι 'Αχαρν(εῖ): ΠΔΠΠ(;) ΔΗΗ
 ΠC: Τλεσάι Κεττιοί: ΔΔΔΔΠΠ: ΔΗΗ: Μικ-
 λονι: έμ Με; οίκ: ΠΔΔΔΠΠ: Ε...: Εύθόδωμο-
 ι Μελιτ: ΠΠΠ: ές τὸν έποροφίαν Ηιμάντ-
 ον έργασίας ἀργυρίο κεφάλαιον: ΠΔΔ
 25 ΔΔΠΗΗ: τέκτοσι μισθόματα και καθ-
 εμερσία* κεραμύσαντι Ηυπῆρ τῆς δ-
 ροφῆς έπὶ τὸ νεδ Κτέσονι Λακιάδει
 ΔΔΗΗΗΗ: τὸς σφεκίσκος θῆσι και τὸς ι-
 μάντας καθ' έμέραν Γέρυι Ηεμερ-
 30 όν: ΠΙ: ΠΗ: Μικλονι Ηεμερδόν: ΠΠ: ΗΗΗ: Κ-
 ροῖσοι Ηεμερδόν: Π: Π: διαφάρχσαν-
 τι τὰ μετακίονια τέτταρα όντα τὰ
 πρὸς τὸ Πανδροσεο Κόμονι έμ Με οί
 ΔΔΔΔ: πομφόλυγας τορνεύσαντι ές
 35 τὰ καλύμματα Μικλόν έγ Κολλυ: οί: ΗΗΗΗ
 πρίστει ές τὰ καλύμματα διαπρίσα-
 ντι σφεκίσκον 'Ραιδοι έγ Κολλυ: οί: Π·
 τὸ τειχίον ένοικοδομέσαντι τὸ έργ-
 αστερίο έπειδὲ Ηαι σελίδος έχσέχ-
 40 θεσαν Μικλόνι έμ Μελίτ: οί: ΠΠΠ: τέ-
 κτοσι μισθομάτων ἀργυρίο κεφάλαι-
 ον: ΠΗΔΔΔΔΠΠΠ: ——— γραφῆι καλ-
 ύμματα γράψαντι : ΔΠΠΠ: έπὶ τὸν δρ-
 οφῆν έπὶ τὰς σελίδας τὰς υπῆρ (τὸ
 45 ἀγ)άλματος: ΗΗΗΗ: δραχ(μῆς Η)ε(κάσ-
 τ(εν)....
 ....

Στήλη λίθου Πεντελησίου, κολοβή ἄνω, κάτω καὶ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὄρῳ, ὕψους τανῦν 0,73, πλάτους 0,55, πάχους 0,16, ἔχει τὰ ἀνωτέρω εἰς τρεῖς σελίδας γράμμασι προευκλειδείοις, ὅχι δὲ στοιχηδόν. Εὐρέθη ἐνταῦθα εἰς τὸ μέρος τῆς πόλεως τὸ καλούμενον Γύφτικα καὶ ἠγοράσθη πρὸ μικροῦ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Ὅτι εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Ἐρεχθείου ἀναφέρεται τὸ περιεχόμενον, εἶναι πρόδηλον ἐκ πολλῶν. Πιθανώτατα δὲ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν βεβαίως εἶναι τὸ τεμάχιον τοῦτο καὶ ἐν ἄλλο πολὺ μικρότερον, τὸ ἐν C. I. A. I, ὑπ' ἀρ. 321 δημοσιευθέν, τεμάχια μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς στήλης. Κ' ἐκεῖνο ἐκ τῆς κάτω πόλεως ἦτο, οὐχὶ δ' ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ὡσαύτως ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας εἶχεν ἀγορασθῆ πρὸ ἐτῶν τινῶν. Κ' ἐκεῖνο δὲν εἶναι στοιχηδόν γεγραμμένον, εἰς σελίδας δὲ πλείονας τῆς μιᾶς, ἰσοπλατεῖς ταύταις. Ἐτι τὸ πάχος τῶν λίθων εὐρηται ὃν τὸ αὐτό, 0,16, καὶ τὰ γράμματα ὅμοια πολὺ, μόνον δ' ἐν ἐκείνῳ πλέον συμπεπυκνωμένα κατὰ τι καὶ αἱ ἀποκοπαὶ τῶν λέξεων ἐκεῖ ἀνωμαλώτεροι, ἐνῶ ἐνταῦθα πλείων κανονικότης. Τὰ δὲ ἄλλα τεμάχια ἀναγραφῶν τοῦ Ἐρεχθείου τὰ ἐν τῷ C. I. A. I, ὑπ' ἀρ. 322—4 περιειλημμένα ἔχουσι πλείονας τὰς διαφορὰς κατὰ τε τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ εἶδος τῆς γραφῆς. Παραδεκτέον δὲ φαίνεται, ὅτι τὸ παρὸν τεμάχιον περιλαμβάνει ἀναγραφὴν ἔργων πλέον προκεχωρημένων ἢ ἐκεῖνο τὸ ὑπ' ἀρ. 321, ἀλλ' ὅχι πάλιν τόσον, ὅσον τὰ ἔργα τὰ ἐν ἀρ. 324 ἀναγεγραμμένα, τὰ ὁποῖα ὁ Kirchoff ὁ ἐκδότης τοῦ C. I. A. θεωρεῖ ὡς τοῦ ἔτους 408 πρὸ Χρ. (Ὀλυμπ. 93, 1). Πάντως δὲ πλησιόχρονα θὰ εἶναι καὶ ταῦτα τὰ ἐν τῷ νῦν ἐκδιδομένῳ τεμαχίῳ, ἴσως κατὰ ἐν μόνον ἔτος παλαιότερα. Εἰς τοσαῦτα γενικὰ ἐγὼ τόγχε νῦν κρίνω εὐλογον νὰ περιορισθῶ, διότι ἐλλείπουσιν ἐδῶ στοιχεῖα πρὸς ἀκριβέστερον χρονολογικὸν ὄρισμόν, οἷα εἶναι ἡ μνεῖα ἐπώνυμου ἀρχοντος καὶ πρυτανειῶν καθ' ἃς ἐδόθησαν χρήματα διὰ τὰ ἔργα εἰς τοὺς ἐπιμελητὰς τῆς οἰκοδομίας. Δὲν ἀμφιβάλλω δέ, ὅτι τὸ παρὸν κείμενον ἄτε παρέχον ἄλλως οὐ μικρὰν συμβολὴν εἰς τὰς περὶ τῆς οἰκοδομικῆς ἱστορίας τοῦ πολυθρῦλῆτου ναοῦ γνώσεις ἡμῶν, θέλει πολὺ ἀπασχολήσει τοὺς φιλόλογους, ὡς καὶ τὰ

πρὸ αὐτοῦ ἐκδοθέντα, καλῶς δ' ἐρμηνευόμενον ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα αὐτοῦ, θέλει διαφωτίσει καὶ ἐκεῖνα.

Μερικῶς δὲ ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἐκδοτῶν καὶ ἐρμηνευτῶν τοῦ κειμένου τούτου παρατηρῶ τάδε·

Ἔοσα γράμματα ἐκ τῶν ἄνω μερῶν τῶν τριῶν σελίδων ἐξέλιπαν, ἀποτριβείσης ἐκεῖ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου, ταῦτα ἐντελῶς ἐξέλιπαν καὶ οὐδὲν ἴχνος ἔτι αὐτῶν σώζεται σαφές, πλὴν τῶν ὄσα ἐδήλωσα διὰ κεφαλαίων. Κατὰ δὲ τὸ πρὸς ἀριστερὰ μέρος, ἔνθα ἡ πρώτη σελίς, καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου λείπει κατὰ τὸ ἡμισυ καὶ τι πλεόν τοῦ πλάτους ἀποθραυσθεῖσα πρόπαλαι. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ α'. σελίδι, τῇ πλεῖστον βεβλαμμένη, ἐν μόνον παρετήρησα ἀφειμένον ἐπίτηδες κενὸν διάστημα, ὑπὸ τὰ τρία τελευταῖα γράμματα τοῦ τελευταίου στίχου, τοιαῦτα δὲ ἄλλα κενὰ διαστήματα ὑπάρχουσιν ἔτι ἐν μὲν ἐν τῇ β'. σελίδι, στίχῳ κθ', τρία δὲ ἐν τῇ γ'. σελίδι, στίχ. ιγ'. ιε'. καὶ μβ', ἔνθα ἐγὼ ἔσυρα γραμμὰς ὀρίζοντιούς.

Ἄνωμαλῖαι γραφῆς (ὅχι κυρίως εἰπεῖν σφάλματα) παρετηρήθησαν αἱ ἐξῆς· ἐν σελίδι α'. στίχῳ μ'. τὸ ἀποχρῦσαντι, ἐνῶ ἐν σελ. β' στίχ. λβ'. καὶ μέ. ἀναγινώσκομεν ἀναχρῦσαντι. Ἐν σελίδι γ'. στίχ. κή. μετὰ τὰ τὸς δὲν ἐχαράχθη καὶ ἕτερον ζ, τὸ ἀρκτικὸν τῆς ἐπομένης λέξεως, καὶ ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ στίχου ἴσως δὲν ἐχαράχθη οὐδέποτε τὸ δασὺ Η πρὸ τοῦ ι τῆς λέξεως ἱμάντας, ἐν δὲ στίχ. λγ'. τῆς β'. σελίδος λείπει βεβαίως τὸ δασὺ Η πρὸ τοῦ ἔχς, ὡσαύτως καὶ ἐν σελ. γ'. στίχ. ή. πρὸ τοῦ ἐνός, (ἐνῶ ἐν τοῖς ἐπομμένοις δυσὶ στίχοις δις ἡ αὐτὴ λέξις δασύνεται). ὡσαύτως λείπει καὶ ἐν σελ. γ'. στίχ. ς'. ἐν τῷ ἕκαστ, καὶ ἐν στίχ. μδ'. ἐν τῷ ὑπέρ. Τοιοῦτόν τι εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις τοῦ Ι ἐν τῷ ὀνόματι Μικίων, τῷ κειμένῳ κατὰ δοτικὴν πτῶσιν ἐν στίχῳ λε. τῆς γ'. σελίδος.

Ἡ ἐν στίχῳ λβ'. τῆς γ'. σελ. λέξις μετακλιόγια παρουσιάζεται ὡς νέα, ἀλλὰ σημασίας εὐλήπτου ὡς ἐκ τῆς παρακειμένης μετοχῆς διαφάρζαντι. Ἄσφαστετέρα δὲ εἶναι ἡ σημασία τῆς ἐν στίχ. λδ'. τῆς αὐτῆς σελ. κειμένης πομφόλυγος. Πολλὰ ἄλλα τῶν χρηζόντων διασαφήσεως οὐδὲ θίγω ὄλως. Δέγω δ' ἔτι μόνον

νον δύο τινά, α.^ο ὅτι διατηρήσας παντοῦ τὴν ἐπὶ τοῦ λίθου ἀρχαϊκὴν τρίστιγμον στίξιν, προσέθηκα ὅμως ἔτι, ὅπου τοιαύτη δὲν ἐχαράχθη ἔκπαλαι, ἐγὼ δ' ἐθεώρησα ἀναγκαῖον, καὶ ἰδικὴν μου νεωτερικὴν, τὴν διὰ τῆς ἄνω τελείας. β.^ο ὅτι ἀριθμοὶ τινες, ἥτοι ποσὰ πολυψήφια, δὲν ἀνεγνώσθησαν ὑπ' ἐμοῦ μετὰ πάσης βεβαιότητος, ὡς λ. χ. ὁ ἐν σελ. γ'. στίχ. κβ'. δεῦτερος ἀριθμὸς, ὁ ἀμέσως πρὸ τοῦ ὀνόματος Εὐθυδόμο, ὅστις ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων ψηφίων σύγκειται, ὁ δὲ ἐν στίχῳ ιθ'. τῆς αὐτῆς σελίδος δευτερός ἀριθμὸς, ὁ πρὸς τῷ τέλει, ἴσως πρέπει νὰ διασταλθῇ τοῦ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ πρώτου ἀριθμοῦ, διότι τοῦτο φαίνεται ἀπαιτούσα ἢ ἐν ἐκείνοις τοῖς στίχοις ἐπικρατούσα διάθεσις τῶν ἀριθμῶν, τὸ νὰ ἀκολουθῶσι δηλ. μετὰ ἕκαστον ὄνομα διπλοῖ ἀριθμοί. Οὐχ οὔτω δὲ ὁ ἐν τέλει τοῦ κ'. στίχου τετραψήφιος ἀριθμὸς, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐνωτέος εἰς ἐν μετὰ τῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐφεξῆς στίχου γεγραμμένων τριῶν ψηφίων, καθὼς τοιαύτη ἔνωσις προφανῶς ἀπαιτεῖται καὶ ἐν στίχ. κδ'. καὶ κε'. Δὲν θὰ διαλάβει δὲ τοὺς λογιστικοὺς τῶν ἀρχαιολόγων, ὅτι εἰς τὰ ποσὰ τῶν κεφαλαίων δὲν ἐκβαίνει παντοῦ ὁ ἀριθμὸς ὁ ἐκ τῶν μερικῶν κονδυλίων προστιθεμένων περιμενόμενος, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐπιβάλλομαι εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν δυσκολιῶν τούτων, πολὺ δ' ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν.

5.

Τελευταίαν ἐκδίδομεν σήμερον ἀξιοπερίεργόν τινα ἐπιγραφὴν ἐγκεχαραγμένην ὀξεῖ ὀργάνῳ ἐπὶ ὀστράκου, εὐρεθέντος πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς ἀρχαιολ. Ἑταιρίας, ταῖς ἐν τῇ νεκροπόλει τῇ ἔξω τοῦ Διπύλου. Τὸ ἔχον αὐτὴν ὀστρακὸν εἶναι πάτος ἀγγείου μελαμβροφοῦς, ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένος καὶ οὐ σώζων τὸ ὅλον αὐτοῦ κυκλοτερὲς σχῆμα τὸ ἐξ ἀρχῆς, δι' ἃ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας του οὔσα ἐπιγραφὴ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς κολοβή. Ἐχει δὲ ὡς ἐξῆς.

. . . . .
 τος δὲ τοῦ οἰκίματος . . . . . ἀλ-
 λήλων καὶ μὴ ἐξέστω . . . . .
 τα σύνοικον ἕτερον . . . . .

ἐὰν δὲ βιάσῃται . . . . .
 5 διπλῆν τὴν ὠ; ν(ῆν); . . . .
 δὲ Ἄγαθοκλει . . . . .
 Παρμένοντα . . . . .
 ἐὰν δὲ μὴ ἦ . . . . .
 τὸ οἴκημ(α . . . . .

Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται τὸ τῶν Μακεδονορῶμαϊκῶν πε-
 ρίπου χρόνων. Τὸ ε καὶ τὸ σ εἶναι τοιαῦτα: Ε C, ἀλλ' ὅμως καὶ
 τὸ Ε ἀπαντᾷ· τὸ δὲ Τ ἐνιαχοῦ μὲν ἔχει τὸ κανονικὸν τοῦτο σχῆ-
 μα, ἀλλαχοῦ δὲ εἶναι τοιοῦτο T· τὸ δὲ ο δις καὶ τρίς εἶναι μικρό-
 τατον καὶ σχεδὸν ἄμορφον ξέσμα ὡς τὸ σύνηθες ἡμῶν σήμερον
 κόμμα. Ἄλλως δ' ἐν συνόλῳ τὰ γράμματα ἔχουσι πολλὴν τὴν
 κανονικότητα καὶ μετ' ἐπιμελείας ἐχαράχθησαν καὶ οἱ στίχοι
 εὐθεῖς. Ἐπ' ἀριστερὰ δὲ τῶ ὄρωντι καὶ κατωτέρω καὶ διαγωνίως
 πρὸς τοὺς πολλοὺς στίχους ὑπολείπονται κατὰ τὸ ἄκρον τῆς θραύ-
 σεως τρία γράμματα, ὡς τὰ ἀπεδώκαμεν, τὰ ὅποια βεβαίως δὲν
 θὰ ἦσαν ποτε εἰς στενὴν πρὸς τοὺς ἀνωτέρω στίχους σχέσιν.

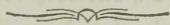
Τώρα δὲ ὅποια ἄρά γε ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐγγράφου τούτου; Ὅτι
 μὲν εἶναι συγγραφὴ τις, ὡς οἱ παλαιοὶ ἔλεγον, ἦτοι ὡς οἱ μικρὸν
 πρὸ ἡμῶν ζῶντες, συμφωνητικὸν, ἦ, ὡς οἱ νῦν λέγομεν ἐλληνί-
 ζοντες πλειότερον, συμβόλαιον, φαίνεται μοι παραδεκτόν, ἀλλ'
 ἀμφιβάλλω πολὺ, ἂν περὶ ἐνοικιάσεως ἢ πωλήσεως οἰκίας ἐγρά-
 φη, καθὼς ἤθελέ τις ἐκ πρώτης ὕψεως καὶ μελέτης νομίσει· διότι
 εἶναι τινες λέξεις ἐναντιούμεναι κάπως εἰς τοιαύτην ἐκδοχὴν, ὡς
 λ. χ. ἡ λέξις οἴκημα καὶ ὄχι οἰκία δις, ἔπειτα τὸ ἐὰν δὲ βιάσῃται·
 ἔτι δὲ τὸ ἐν στίχῳ ς'. κύριον ὄνομα ἀδελφον ἂν εἶναι γυναικὸς ἢ
 ἀνδρός, Ἄγαθόκλεια δηλ. ἢ Ἄγαθοκλεῖ κατὰ δοτ. πτώσιν. Ἄν
 εἶναι γυναικὸς, πολλὰ τινα δύναται τις καὶ ἀλλόκοτα νὰ εἰκο-
 τολογήσῃ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς συμφωνίας· δι' ὃ παυόμεθα
 τοῦ περαιτέρω λόγου.

Φαίνεται δὲ ἐκ τούτου τοῦ ὀστράκου καὶ ἐξ ἑνὸς ἄλλου ἔχον:

τος ἐμπορικὰς τινὰς σημειώσεις, ὅπερ διατηρεῖται ἐνταῦθα ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς παιδείας, ἐξέδωκε δὲ τῷ 1867 ὁ Alb. Dumont (ἴδε Πανδώρας φυλλάδιον 418^ο) καὶ ἐκ τρίτου τινὸς διατηρουμένου ἐν τῷ Βαρβακείῳ Μουσείῳ, ὅπερ εἶναι συλλαβισματάριον καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ Δ. Μαυροφρύδου ἐν τῷ Φιλίστορι, τόμ. δ'. τοῦ 1863, ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι συχνὰ εἰς τὸ προχειρότατον ὕλικὸν ἐτρέποντο θέλοντες νὰ γράψωσι, καὶ ἂν ἔτι τὸ μέλλον νὰ γραφῆ εἶχέ τινα εὐχρηστίαν καὶ σπουδαιότητα εἰς τὰ τοῦ βίου (*). Οὕτω καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Αἰθιοπία εὐρέθησαν πολλὰ ἀποχαι ἤτοι ἀποδείξεις παραλαβῆς χρημάτων καὶ σιτηρεσίων στρατιωτικῶν καὶ ἐπιστολαὶ καὶ ἄλλα ὅμοια ἔγγραφα Ἑλληνικά, γεγραμμένα μέλανι ἐπὶ κοινῶν ὀστράκων ἐν τοῖς χρόνοις τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαίων Καισάρων, τὰ ὅποια ἐξεδόθησαν ἐν τῷ γ'. τόμῳ τοῦ Corp. Inscript. Graecarum, εἶναι δ' ἐκεῖνα τῆς τροχάδην καὶ συμπεπλεγμένης γραφῆς, ὅχι ὡς τοῦτο τὸ ἡμέτερον, ἐν ᾧ πάντα τὰ γράμματα διακριδὸν ἀπ' ἀλλήλων ἐχαράχθησαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 16 Ἀπριλίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

(Ἐκ τῆς «Παλιγγενεσίας» τῆς 5 Ἀπριλίου 1879).

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΗΘΕΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ
ΕΝ ΟΛΥΜΠΙΑ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ.

Ἔτος σχεδὸν παρήλθεν, ἀφοῦ ἐγράψαμεν ἐν τῇ ἐφημερίδι τὸ ἄρθρον ἡμῶν «Μία νέα ἱστορικὴ γνῶσις», προσδολώντες δι' αὐ-

(*) Ὁ Dumont ἐν τῇ πραγματείᾳ του περιέλαβε πολλὰ τινὰ ἀξιο-
νάγνωστα περὶ τῆς ἐπὶ ὀστράκων γραφῆς παρὰ τοῖς παλαιοῖς «ἀπορία
κερμάτων ὥστε ὠνήσασθαι χαρτία,» ὡς λέγει Διογένης ὁ Λαέρτιος περὶ
τοῦ φιλοσόφου Κλεάνθους, πάντες δὲ ἐνθυμοῦνται τὸ ἔθος τοῦ ὀστρακι-
σμοῦ καὶ τὸ περὶ Ἀριστείδου ἀνέκδοτον.

τοῦ ὡς ὄλως ἀνυπόστατον τὴν Σλαβικῶν δῆθεν ἐν Ὀλυμπία κτι-
 σμάτων ἀνακάλυψιν, ἣν οἱ ἐκεῖ σκάπτοντες Γερμανοὶ διὰ τῶν
 ἐπισήμων αὐτῶν ἐκθέσεων διεθρόλησαν εἰς τοῦ κόσμου τὰ πέρα-
 τα. Μόλις δὲ κατ' αὐτάς ἀνέγνωμεν οἶον ἀπάντησιν εἰς τὸ ἄρθρον
 μας, μετὰφρασιν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μιᾶς ἀλληλογραφίας ἐξ Ὀ-
 λυμπίας, δημοσιευθείσης ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κολωνίας, ἧς τὸ
 περιεχόμενον ἀρχίζον ἀπὸ τῶν λέξεων «Παράδοξοι ἄνθρωποι αὐ-
 τοὶ οἱ Ἕλληνες!» εἶναι αὐτὸ παραδοξότατον ὄντως, καθὼ ἐντε-
 λῶς παράλογον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Τοὺς Γερμανοὺς ἀπὸ ἐνὸς
 αἰῶνος ἐσυνειθίσαμεν νὰ θεωρῶμεν ὡς τὸν φιλοσοφώτατον τῶν
 Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, καὶ ὅμως τώρα μᾶς ἀναγκάζουσι ν' ἀλλάξω-
 μεν γνώμην, διότι τῆς λογικῆς, ἣτις εἶναι μέρος τῆς φιλοσοφίας,
 δὲν βλέπομεν οὐδεμίαν χρῆσιν γινομένην ἐν τῷ ἐξ Ὀλυμπίας Γερ-
 μανικῷ ἄρθρῳ· διότι τί λέγει κατ' οὐσίαν; ὅτι, ἂν δὲν θέλωμεν
 ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ λεγώμεθα παράδοξοι ἄνθρωποι καὶ ἀγνώ-
 μονες, πρέπει νὰ μὴ παροργίζώμεθα, ἀλλὰ νὰ εὐχαριστώμεθα,
 ὅταν οἱ ἀνασκάπτοντες ὑπὲρ ἡμῶν τὴν Ὀλυμπίαν (ὡσάν νὰ μὴ
 κατεξοδιαζώμεθα καὶ ἡμεῖς!) μᾶς λέγουσιν ἀναποδείκτως, ὅτι
 εὗρον ἐκεῖ Σλαβικὰ κτίσματα, ἐνισχύοντες οὕτω οἱ εὐεργεταὶ πάλιν
 μετὰ 50 ἔτη ἀπὸ τοῦ Φαλλμεράυερ τὴν ἐκείνου περὶ τελείας
 ἐξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων ἀναπόδεικτον δοξασίαν. Ἀλλὰ ταῦτα
 πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μετέχωσι καὶ κατ' ἐλάχιστον τῶν κανόνων
 τῆς εἴτε ἐμφύτου εἴτε ἐν βιβλίοις γεγραμμένης λογικῆς; Ἐπειδὴ
 σὲ κάμνω ἐν κάποιον καλόν, ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ σὲ ἀπολέσω
 ἄρδην! Ὅχι παροργίσθημεν, κύριοι Γερμανοί, ἀλλ' ἐδακρύσαμεν
 ἡμεῖς ποτε καὶ βαρέως ὠχθήσαμεν, πολλὰ παθόντες καὶ δυσεπα-
 νόρθωτα δεινὰ τότε, ὅτε ἐν ἔτει 1829 ὁ Φαλλμεράυερ, μετεώ-
 ρου ἔτι οὔσης τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, ἐξῆλθεν εἰς τὸ μέσον μὲ τὴν
 καταχθόνιον δοξασίαν του καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Ἱστορίας τοῦ
 Μωρέως ἐπεχείρησε νὰ διδάξῃ τοὺς κραταιοὺς τῆς γῆς, πῶς πρέ-
 πει νὰ θεωρήσωσι τοὺς νῦν ἐν Ἑλλάδι λαοὺς, τοὺς κατ' αὐτὸν
 ἀπογόνους τῶν θηριωδῶν Σλάβων. Τίς τῶν παρ' ἡμῖν γεραιτέρων
 δὲν ἐνθυμεῖται, ὅποσον τότε ἐφαρμακεύθη ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ πο-
 λιτισμένου κόσμου ὡς πρὸς ἡμᾶς καὶ δεκαετηρίδας ὕλας ἐπαλαί-

σαμεν ὄχι πολὺ ἐπιτυχῶς, θέλοντες νὰ ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν τὸν πρώην διατρανωθέντα εὐγενῆ φιλελληνισμόν; Καὶ τώρα ἐν ἔτει 1879, ὅτε πάλιν ἡ τύχη τοῦ Πανελληνίου διακυβεύεται, θέλουσιν οἱ λόγιοι Γερμανοὶ διὰ ὅμοιον ἐξ Ὀλυμπίας ἀναβρώσκον σκάνδαλον νὰ μὴ ταραπτώμεθα, ἀλλὰ νὰ ἐκλαμβάνωμεν, πιστεύοντες εἰς τὴν εἴρωνα σοφιστεῖαν των, τὸν περὶ Σλαβικῶν κτισμάτων ἰσχυρισμόν των ὡς ἀθῶον, μάλιστα καὶ ὡς τιμὴν δῆθεν φέροντα εἰς ἡμᾶς, καθόσον, λέγουσιν, τὰς λέξεις «σλαβικούς τοίχους» ἐξέλεξαν, ὅπως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀναμφισβητήτως Βυζαντινὰ ἰδρύματα ὑποδείξωσι τὰς ἐλλεινὰς καλύβας μεταγενεστέρου τινὸς πληθυσμοῦ πτωχοῦ καὶ ἀπολιτίστου; Ἀλλὰ εὐλόγως δύναται τις, καὶ ἂν δὲν εἶναι Ἕλληνας, νὰ ἐρωτήσῃ διὰ τί ἦτο ἀνάγκη ὁ τις ἐκεῖνος πτωχὸς καὶ ἀπολιτίστος πληθυσμὸς νὰ μὴ μείνῃ ἀπλῶς τις, ἀλλὰ νὰ ὀνομασθῇ ῥητῶς Σλαβικός; Ἄρα γε διὰ νὰ καταισχυρθῶσι καὶ σιγήσωσιν οἱ νῦν Βούλγαροι, οἱ θέλοντες νὰ ἰδιοποιηθῶσι τὰς μέχρι τοῦ Αἰγαίου χώρας, ἀκούοντες τὴν παλαιάν των δυσγένειαν; Ἀμφιβάλλομεν πολὺ. Ἔστωσαν δὲ βέβαιοι οἱ Ὀλυμπιοδίφαι, ὅτι ὁ Ἕλληνικὸς λαός, ᾧ σύντροφος εἶναι ἡ πενία ἀπ' αἰῶνων, δὲν εἶναι ἀδαῆς τόσον τῆς ἱστορίας του καὶ ματαιόδοξος, ὥστε νὰ ἤθελεν ἀπαξίωσῃ τοὺς φανέντας ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀρυπαροὺς ἐκ πηλοῦ τοίχους», ἂν ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων δυστυχεῖς προγόνους του, ἀφοῦ καὶ τώρα ἀκόμη κτίζει τοιαῦτα πολλαχού κτίσματα καὶ ταῦτα ἄνευ ἐστίας, ὅπερ φαίνεται ὅτι νομίζει ὁ εἰς Κολωνίαν γράψας Γερμανὸς ὡς ἔσχατον κακοδαιμονίας καὶ βαρβαρότητος σημεῖον, ἐναντίως δοξάζων τοῖς νῦν Ἕλλησιν, οἵτινες καὶ ἄνευ ἐστίας κτιστῆς δύνανται ὑποφερτὰ νὰ ζῶσιν, ὡς ἄλλοι τοῦ Ὀμήρου *Ἰεοὶ ρεῖα ζῶντες*, ἢ ὡς πιστεύοντες εἰς τοῦ Χριστοῦ τὸν λόγον *οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος*. Πρὸ ἐτῶν τινῶν ἀνέσκαψεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἐταιρία οἰκίας ἰδιωτικὰς τῶν πάλαι Ἀθηναίων ἐσωτέρῳ τοῦ Διπύλου, ἀναγνωρισθείσας ὡς τοιαύτας παρὰ πάντων τῶν ἀρχαιολόγων, καὶ ἦσαν ἄνευ ἐστιῶν, ἀλλ' εἰς οὐδενὸς τὸν νοῦν ἐπῆλθε νὰ τὰς ὀνομάσῃ Σλαβικὰς ἕνεκά γε τούτου.

Νόστιμος δὲ πολὺ εἶναι ὁ εἰς Κολωνίαν γράψας Γερμανός, ἀπαιτῶν παρ' ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι δὲν εἶναι Σλαβικά τὰ οὕτω κληθέντα ἐν Ὀλυμπία κτίσματα, καὶ τότε, λέγει, δὲν θὰ ἀντείπη πλέον. Ποῦ, πρὸς τοῦ Ἀριστοτελείου Ὁργάνου, ἠκούσθη ποτὲ νὰ ζητῆται σπουδαίως τοιοῦτό τι καὶ νὰ μὴ ὑποχρεώνεται μᾶλλον εἰς ἀπόδειξιν ὁ τὸ πρῶτον ἰσχυρισθεὶς τι; Καὶ ὅμως ὄχι μόνον εἰς τοιαύτην παράλογον ἀπαιτήσιν ἐπιμένουσιν οἱ ἐξ Ὀλυμπίας, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ποιοῦσιν. Ἐνῶ διὰ τοῦ εἰς Κολωνίαν σταλέντος ἄρθρου φαίνονται λέγοντες, ὅτι ἀπλῶς οὕτως *animi causâ* ὠνόμασαν τὰ τειχία ἐκεῖνα Σλαβικά, ἔπειτα ἐκ φιλεριθείας προσπαθοῦσι νὰ ἐφεύρωσι καὶ λόγους ἄλλους παρὰ τὸ κακώτιστον, δι' οὓς τὰ ὠνόμασαν οὕτως. Ἰδού, ἐν τινι φύλλῳ τῆς ἐν Βερολίῳ ἐκδιδομένης ἐφημερίδος *Deutscher Reichsanzeiger* ἀνέγνωμεν πρὸ ἐβδομάδων τινῶν τὴν 31^{ην} ἐπίσημον ἔκθεσιν ἐξ Ὀλυμπίας, ὑπογεγραμμένην ὑφ' ἐνὸς τῶν ἐκεῖ ἐπιστατῶν τῆς ἀνασκαφῆς, τοῦ *W. Doerpfeld*, ἐν ἧ, γινομένης μνείας τῶν ἀπασχολούντων ἡμᾶς ἐλεεινῶν ἐκείνων κτισμάτων, ὄχι μόνον τονίζεται σπουδαίως ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἔλλειψις ἐστίας, ἀλλὰ καὶ νέα τις σοφὴ ἀνακάλυψις προστίθεται, ὅτι *οἱ Σλάβοι ἢ ἄλλαι βόρειαι φυλαὶ (;) ἐκεῖ ἐγκατεστάθησαν ὄχι ἄνευ λόγου, ἀλλ' ἵνα ἰδίως τὴν ἄμπελον καλλιερῶσιν*. Ἐδῶ δὲ πλέον ἄφωνοι μένομεν· διότι τίς δύναται καὶ λέξιν νὰ προφέρῃ συζητῶν πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι κατὰ ὑπερφυσικόν τινα τρόπον λαμβάνουσιν ἐκ τῶν παρωχημένων αἰῶνων τόσον λεπτομερεῖς τὰς πληροφορίας των; Οὗτος εἶναι ὁ τελευταῖος ἡμῶν λόγος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Μαρτίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Οἱ γονεῖς τοῦ Ῥήγα, ἡ περὶ ἐθνικῆς ἀγωγῆς ὑπὸ Βλασίου Γ. Σκορδέλη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Γ. Καρυοφύλλη, 1879. εἰς 16^{ον} σελ. 191.

Τὸ πρὸ ὀλίγων ἐβδομάδων ἐκδοθὲν τοῦτο βιβλίον ἐφιλοπονῆθη ὑπ' ἀνδρὸς ὅχι νῦν πρῶτον καὶ ἐξ ὑπογυίου εἰς τοιαύτας ἐρχομένου μελέτας, ἀλλὰ πρὸ ἐτῶν ἤδη δόντος καλὰ δείγματα τῶν γνώσεών του περὶ τὰ παιδαγωγικά. Ἐπελθοῦσα δὲ τῷ χρόνῳ καὶ ἐμπειρία κατέστησεν αὐτὸν ἱκανὸν νὰ δωροφορήσῃ τοῖς Ἑλλησιν ἀνάγνωσμα πρόσφορον τὰ μάλιστα εἰς μόρφωσιν ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, ὅπερ δὲν κατορθώνει πᾶς ὅστις μαθὼν ἐν σχολαῖς ξέναις τὴν παιδαγωγίαν ἐπιχειρεῖ ταχέως τὴν διὰ τοῦ τύπου μετάδοσιν παρ' ἡμῖν τῶν μεμαθημένων. Ἐχει πᾶν ἔθνος τὰ ἰδιώματά του καλὰ καὶ κακὰ, καὶ χρῆζει διὰ τοῦτο ἰδιαίτερας διδασκαλίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν καλῶν του ἰδιωμάτων καὶ ἀποδίωξιν τῶν κακῶν. Τὰ παρ' ἐνὶ ἔθνει τελεσφόρα διδάγματα δὲν ἐνδεικνύουσι πάντως καὶ παρ' ἄλλῃ τὴν δύναμίν των, ὡς οὐδὲ τὰ αὐτὰ φάρμακα εἶναι διὰ πάντας τοὺς τὴν αὐτὴν νόσον νοσοῦντας ἐπίσης ὠφέλιμα. Ὁ ἐκδότης λοιπὸν τοῦ παρόντος βιβλίου προθέμενος νὰ ἀποδώσῃ Ἑλληνιστί, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, σύγγραμμα γνωστὸν παιδαγωγικωτάτου ἀνδρός, τοῦ περιωνύμου Πεσταλότση, δὲν περιωρίσθη εἰς ἀπλὴν μετάφρασιν, ἀλλὰ μετήνεγκε τὴν οὐσίαν τοῦ Γερμανικοῦ πρωτοτύπου κατὰ τρόπον ἀρμοδιώτερον εἰς τοὺς Ἑλληνας, μεταποιήσας κύρια ὀνόματα δρώντων προσώπων, ἐν τισὶ δὲ καὶ ἤθη, καὶ μεταθεῖς τόπους καὶ χρόνους τοῦ διηγηματίου. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐξέλεξε τὰ τῆς πρώτης ἀγωγῆς τοῦ ἐθνομάρτυρος Ῥήγα, καλῶς τῇ ἀληθείᾳ ἐμπνευσθεῖς, διότι οὕτως ἠδυνήθη νὰ συμπεριλάβῃ τὴν ἔκφρασιν τῶν καθολικωτέρων τοῦ ἔθνους ἡμῶν τάσεων, φόβων καὶ ἐλπίδων ὡς πρὸς τὰ περιστοιχοῦντα ἡμᾶς νεαρὰ συμβάματα. Δεξιῶς δὲ ἐνύφανε τῷ διηγηματίῳ τὰ τε παλαιότερα καὶ τὰ σημερινὰ τοῦ ἡμετέρου βίου πράγματα, πάθη, ὀρέξεις, κλίσεις, ἀρετὰς καὶ κακίας καὶ

ταῦτα μετὰ πολλῆς ποικιλίας τοῦ κατ' ἀγροὺς βίου καὶ τοῦ ἐν ταῖς πόλεσιν, ἱκανῶς σπουδάσας νὰ ἔχωσι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα τὴν ψυχολογικὴν ἄμα καὶ ἱστορικὴν πιθανότητα μετὰ μετρίου μυθικοῦ πλάσματος, ὥστε οὕτω δελεαζόμενος ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀποδέχεται προθυμότερον τὰ πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἥθους του διδάγματα. Μικρὰ τινὰ μόνον μέρη τῆς περιεχομένης ὕλης ἐτήρησαν ἴσως τὴν ἀκράτως πρωτότυπον χροιάν των, τὰ δὲ πλεῖστα μετασχηματισθέντα ἀπέβησαν ἀληθῶς ἐθνικὰ καὶ εὐκατάληπτα διὰ Ἑλλήνας. Εὐχόμεθα δὲ νὰ τύχη ἀναγνώστῶν πολλῶν τὸ βιβλίον καὶ ὄχι μόνον παιδῶν καὶ ἐφήβων ἐκατέρου τοῦ φύλου, ἀλλὰ μᾶλλον γονέων, δι' οὓς καὶ πλέον ἀρμόζει, ὡς καὶ ἐν τῷ προλόγῳ ὀρθῶς λέγεται. Βεβαιουῦμεν δὲ αὐτούς, ὅτι θέλουσιν εὐρεῖ ἐν αὐτῷ πολλὰ τὰ πρακτικῶς χρήσιμα, ὅποια δὲν εὐρίσκονται συνήθως ἐν τοῖς τοῦ εἴδους τούτου βιβλίοις. Τὸ δὲ γλωσσικὸν αὐτοῦ ὕφος, πλὴν ὀλίγων ἀησετέρων λέξεων καὶ ἰδιωματῶν, εἶναι καθόλου καλὸν καὶ κατάλληλον τῇ ὑποθέσει, μετέχει δὲ καὶ φυσικότητος καὶ ζωηρότητος οὐ τῆς τυχούσης-

Σ. Α. Κ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

- * Ἀπάνθισμα ἱστοριῶν καὶ ἀποφθεγμάτων ἐκ διαφόρων ἀρχαίων συγγραφέων ὑπὸ Α. Γ. Λαμπίση. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότῃ καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχμῆς [16ον, σ. δ' καὶ 152].
- * Βιβλιοθήκη τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων συλλόγου, ἀριθ. 29.—Ἀριθμητικὰ προβλήματα ἐγγράφως λυόμενα πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν καὶ ἀστικῶν σχολείων κατὰ τὴν ἐν τῷ Παιδαγωγείῳ μέθοδον τῆς διδασκαλίας τῆς ἀριθμητικῆς ὑπὸ Σπυρίδωνος Μωραΐτου. Μέρος Α'. Αἱ τέσσαρες κύριαι πράξεις τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1878. Τιμᾶται λεπτῶν 50 [16ον, σ. 58].
- * Ἀνάγνωσις βαθμιαία τῆς Γαλλικῆς γλώσσης, βιβλίον ἀπλοποιῶν βαθμηδὸν τὰς δυσκολίας τῆς ἀναγνώσεως πρὸς χρῆσιν τῶν ἐλληνικῶν

σχολείων ὑπὸ Κ. Βαρβάτη, καθηγητοῦ. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότη καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχ. 1,50 [16ον, σ. δ' καὶ 148].

- * Τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ Ἑλληνος σπουδαστοῦ τῆς Γαλλικῆς, ἦτοι διδασκαλία πλήρης τῆς γαλλικῆς ἀναγνώσεως θεωρητικῆ καὶ πρακτικῆ κατὰ μέθοδον ὅλως νέαν καὶ μετὰ τῆς γραφῆς ὑπὸ Μαξίμου Δ. Δασκαλάκη, καθηγητοῦ τῶν γαλλικῶν. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότη καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχμῆς [16ον, σ. 100].
- * Ἀναγνώσματα ἐκ τῆς Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου βιβλιοθήκης ἱστορικῆς κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως μετὰ ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Χαρίση Πούλιου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Α' γυμνασίῳ. Τεῦχος I. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότη καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 4 [16ον, σ. 128].
- * Ἀναγνώσματα ἐκ τοῦ Πολυβίου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς 6' τάξεως τοῦ γυμνασίου μετὰ ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Χαρίση Πούλιου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Α' γυμνασίῳ. Τεῦχος Α', 6' Καρχηδονικὸς πόλεμος. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότη καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 4 [16ον, 96].
- * Ἑλληνικὴ γραμματικὴ εἰς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Δραϊκῆ κατ' ἔγκρισιν τῆς κυβερνήσεως. Ἐκδόσις τρίτη ἐπὶ τὸ διδασκτικώτερον καὶ τελειότερον μεταρρυθμισθεῖσα. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότη καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 2 [8ον, σελ. 175].
- * Ἑλληνικὴ γραμματικὴ εἰς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Δραϊκῆ κατ' ἔγκρισιν τῆς κυβερνήσεως. Ἐκδόσις τρίτη ἐπὶ τὸ διδασκτικώτερον καὶ τελειότερον μεταρρυθμισθεῖσα. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότη καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχμῆς [8ον, σ. 68, περιέχουσα μόνον τὸ Α' μέρος, τὸ τυπικόν, διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων].
- * Συλλογὴ τῶν ἐγκυκλίων διαταγῶν τοῦ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργείου τοῦ ἔτους 1876. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναϊδος», 1878. Τιμᾶται δραχ. 3 [8ον, σ. 167].
- * Ἡ Ῥόζα ἢ τὰ δύο φρούρια ὑπὸ Ἑλίζας Βραδδούρν, διήγημα τερπνὸν καὶ διδασκτικόν, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Γ. Κωνσταντινίδου, καθηγητοῦ τοῦ Ἀρσακείου, μετὰ εἰκονογραφιῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναϊδος», 1878. Τιμᾶται δραχμῆς [16ον, σ. 120].
- * Ἡ κοσμογονία, ἦτοι ἐπιστήμη ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ πρὸς χρῆσιν τῆς νεο=

- λαίας ὑπὸ Λ. Γωσταίν, μετάφρασις Μ. Δ. Σακκοῦράφου ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ τοῦ αὐτοῦ καὶ Δ. Ῥακοπούλου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναϊδος», 1878. Τιμᾶται φράγκων 2 1/2 καὶ διὰ τὸ ἐξωτερικὸν φράγκων 3 [16ον, σ. ἡ καὶ 264].
- * Ἐρμηνεῖα κριτικὴ καὶ πρακτικὴ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων εἰς τόμους δύο μετὰ προλεγομένων περὶ γνησιότητος, αὐθεντίας, θεοπνευστίας, γλώσσης, ἐποχῆς αὐτῶν κτλ. μετ' εἰκονογραφιῶν, γεωγραφικῶν χαρτῶν καὶ πανομοιούτων χειρογράφων. Τόμος Α'. Εὐαγγέλια κατὰ Ματθαῖον καὶ Μάρκον, ὑπὸ Γ. Κωνσταντίνου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναϊδος», 1878. Τιμὴ τοῦ Α' τόμου δραχ. 5 [8ον, σελ. λθ' καὶ 544].
- * Ἐγχειρίδιον χειρουργίας εἰδικῆς κατὰ χώρας ὑπὸ Β. Ῥωσήρου, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Σπυρίδωνος Μαγγίνα. Μέρους Β' (τεῦχος β'). Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ἀδελφῶν Βαρβαρῆγγου, 1878. Τιμᾶται δραχ. νέων 4 [8ον, σ. 744].
- * Ἐγχειρίδιον χειρουργίας εἰδικῆς κατὰ χώρας ὑπὸ Β. Ῥωσήρου, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Σπυρίδωνος Μαγγίνα. Μέρους Β' (τεῦχος α'). Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ἀδελφῶν Βαρβαρῆγγου, 1878. Τιμᾶται δραχμῶν νέων 3 1/2 [8ον, σ. 488].
- * Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ἡ ἡ ἀρπαγὴ ἐνὸς θρόνου, ἱστορῆμα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Θεοφράστου Ι. Τυπάλδου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Βαρβαρῆγγου, 1878. Τιμᾶται νέων δραχ. 2 [8ον, σ. 104].
- * Α. Μακράκη νέον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα κατὰ τὴν προαιώνιον βουλὴν τοῦ Θεοῦ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Μέρους δευτέρου, λεξιμάθεια. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφικοῦ καταστήματος τῶν ἀδελφῶν Βαρβαρῆγγου, 1878. Τιμᾶται φράγκων 7 [8ον, σ. . .].
- * Μ. Τυλλίου Κικέρωνος λόγος, ὁ ὑπὲρ τοῦ Μανιλείου νόμου καὶ ὁ ὑπὲρ Ἀρχίου τοῦ ποιητοῦ, μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Μ. Γκιόλμα, διδ. τῆς φιλολογίας. Τεῦχος α'. Ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «ἡ Ἠχώ», 1878. τιμᾶται δραχ. ν. 3. [8ον, σ. ε. καὶ 222].
- Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος Λαίλιος ἡ διάλογος περὶ φιλίας, ἐκ τῆς Λατινίδος εἰς τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν μετενεχθεὶς ὑπὸ Βασιλείου Ἀντωνιάδου, τροφίμου τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς καὶ ἱεροδιδασκάλου ἐν τῷ Ζαππεῖῳ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σας, 1878. [8ον, σ. ιε. καὶ 125.]
- * Ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαιδεῖα τῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκομένων Ἑλλήνων συγγραφέων μετὰ σημειώσεων. Ἰσοκράτους οἱ ἐν τῇ α' τάξει τοῦ γυμνασίου διδασκόμενοι λόγοι, Εὐαγόρας, Νικοκλῆς, πρὸς Νικο-

- κλέα, Ἀρεοπαγιτικός, Ἀρχίδαμος, Πλαταϊκός, περὶ Εἰρήνης, ὑπὸ Βύαγ. Κ. Κοφινιώτου, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Πειραιεῖ γυμνασίου. Τόμ. α'. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου αὐτοῦ Παλαμῆδης, 1879. Τιμᾶται δραχ. 3. [8ον, σ. 200].
- * Παιδαγωγικὸν ἐγκόλπιον τῶν ἑλληνοπαίδων μετὰ 43 εἰκονογραφῶν ἐξ ἀρχαίων πρωτοτύπων ὑπὸ Λέοντος Μελαῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2,50. [46ον, σελ. 216].
- Τὰ σωζόμενα Ἰωάννης, Μεσσήνης καὶ τῶν πέριξ μετὰ χάρτου χωρογραφικοῦ ὑπὸ Σταύρου Οἰκονομάκη, δημοδιδασκάλου. Ἐν Καλάμαις, τύποις Μ. Πολυμενάκη, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς νέας. [8ον, σελ. 76].
- Ἡ αἰχμάλωτος Ἑλένη, δρᾶμα πρωτότυπον εἰς 5 πράξεις ὑπὸ Δημητρίου Ν. Λερίου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Α. Κτενᾶ, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς νέας. [8ον, σελ. 44].
- Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Λογοδοσία τῶν κατὰ τὸ ιβ' καὶ ιγ' ἔτος γενομένων, ἀναγνωσθεῖσα τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1878 ὑπὸ Θρ. Ἀγγελοπούλου Ἀθανάτου, προέδρου 1876—1878. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσῶ, 1879. [8ον, σελ. 476].
- Ἡ ἐν Δούβρῳ Σαμοθρακία Νίκη καὶ ἡ σπουδαιότης αὐτῆς διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πλαστικῆς. Θέσις ἐπὶ ὑψησείᾳ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ Π. Καββαδία, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1879. [8ον, σελ. 32].
- Ἐπετηρὶς τῆς ἡγεμονίας Σάμου διὰ τὸ ἔτος 1879 ὑπὸ Ἐπαμ. Σταματιάδου, διευθυντοῦ τοῦ ἡγεμονικοῦ διοικητικοῦ γραφείου. Ἐν Σάμῳ, ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ τυπογραφείου, 1879. [8ον, σελ. 464].
- Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλλήν. φιλολογικὸς Σύλλογος. Σύγγραμμα περιοδικόν, τόμος ΙΑ' (1876—1877). Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1878, τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σ. [4ον, σελ. κδ' καὶ 236].
- Βρυένιος στρατηγὸς Δαλματίας ὑπὸ Mortmann καὶ περὶ τινος Κυπριακῆς ἐπιγραφῆς ὑπὸ Paul Schroeder. Μετέφρασε Κ. Περδικίδης. 1879. [4ον, σελ. 46].
- * Σκιαύγεια.—Πεζὰ καὶ ἔμμετρα ὑπὸ Ζῆτα Φί. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰωάννου Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχ. 4,50 [8ον, σελ. 88].
- * Ἐγχειρίδιον μαιευτικῆς πρὸς χρῆσιν τῶν μαμῶν καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Μαιευτηρίου ὑπὸ Δ. Κ. Κόνσολα. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θρασυβούλου Παπαλεξανδρῆ, 1879 [8ον, σ. 448].
- * Νόμοι ἐκλογικοὶ, ψηφισθέντες κατὰ τὰς συνόδους γ' καὶ δ' καὶ τὴν ἔκτακτον τῆς Ζ' βουλευτικῆς περιόδου κατὰ τὰ ἔτη 1877 καὶ 1878

- μετὰ τῶν σχετικῶν Β. διαταγμάτων καὶ ἐπισήμων ἐρμηνευτικῶν ὀδηγιῶν ὑπὸ Ἀθανασίου Βαλαβάνη καὶ Ἰωάννου Π. Ζέπου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2 [8ον, σ. 135].
- * Νόμοι μεταβατικῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ γενικῆς στρατολογίας, ἐκλογῆς βουλευτῶν καὶ δημαρσιῶν μετὰ τῶν ἐπὶ τούτων ἐκδοθεισῶν ἀναγκαίων ἐρμηνευτικῶν ἐγκυκλίων (ἐκδίδονται ἐγκρίσει τοῦ ὑπουργείου). Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Ἐθνικοῦ Πνεύματος, 1879. Τιμᾶται δραχ. 1, 50 [16ον, σελ. 156].
- * Γάιος Γράκχος, τραγῳδία ὑπὸ Βικεντίου Μόντου, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς ἐμμέτρου ποιήσεως εἰς πεζὸν ὑπὸ Γεωργίου Δ. Θεοβιδοπούλου, φοιτητοῦ τῆς φιλολογίας. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879 [16ον, σελ. 411].
- Οἱ γονεῖς τοῦ Ῥήγα ἤ περὶ ἐθνικῆς ἀγωγῆς ὑπὸ Βλασίου Γ. Σκορδέλλη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Γ. Καρυοφύλλη, 1879 [16ον, 492].
- * Ἀτάλα καὶ Ῥενὲ τοῦ Chateaubriand, πόνημα μεταγλωττισθὲν ἐκ τῆς 42 ἐκδόσεως ὑπὸ E** B**. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 2 [8ον, σ. 164].
- * Περὶ ἐκτοπισμοῦ τῶν νεφρῶν, διατριβὴ ἐπὶ ὑψηλεσῶ ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Ν. Ε. Λαμπαδαρίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλη, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2 [8ον, σ. 143].
- * Ἐπίσημοι ὁδηγαί περὶ καταμετρήσεως τῶν ἐμπορικῶν πλοίων κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Μόρσωνος, ἥτοι συλλογὴ τοῦ περὶ τούτου νόμου τοῦ ἐκτελεστικοῦ Β. διατάγματος τῆς 20 Ἰανουαρίου 1879 μετὰ σχεδιογραμμάτων λιθογράφων καὶ παραδειγμάτων καταμετρήσεως ἀριθμητικῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας, 1879 [8ον, σ. 401].
- * Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ ἰδέα ὡς λύσις αὐτοῦ. Διατριβὴ ἐπιστολιμαία ὑπὸ *** ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ Μ. Δέφνερ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περέρη, 1878. Τιμᾶται δραχ. 1, 50 [8ον, σ. 63].
- * Πρακτικὴ περιγραφή τῆς ἀντισηπτικῆς Λιστερείου μεθόδου ὑπὸ Περικλέους Πατρικίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Βαρβαρέρηγου, 1878. Τιμᾶται ἀντὶ νέων δραχμῶν 2 [8ον, σ. 444].
- * Διήγημα πρωτότυπον ὁ ἀπροσδόκητος γάμος ὑπὸ Ν. Κ. Ῥάμφου, ἐκδοθὲν δαπάνῃ ἀδελφῶν Βαρβαρέρηγου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Βαρβαρέρηγου, 1878. Τιμᾶται λ. 60 [8ον, σ. 29].
- * Νύξεις ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ συζητήσεις ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Βουλῇ περὶ τῶν ὅρων τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς νέας βασιλείας ἐν Ἑλ-

- λάδι ὑπὸ * * *. Ἐν Ἀθήναις, 1878 [μικρὸν 8ον, σ. 52].
- Περὶ δασμῶν καὶ περὶ δασμολογίας τοῦ σταφιδοκάρπου, ὑπὸ Ἰωάννου Σ. Ζωγράφου, διδάκτορος τὰ νομικὰ [διατριβὴ ἐπὶ ὑψηγείᾳ]. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περέρη, 1878 [8ον, σ. 52].
- Ἡ νῆσος Τήνος, ὑπὸ Ἀλεξίου Δε-Βαλδὸν, μεταγλωττισθεῖσα ὑπὸ Ἰακώβου Ν. Καγκάδη, φοιτητοῦ τῆς Νομικῆς. Ἐν Τήνῳ, τύποις Τήνου, 1878.
- Διπλωματικά ἔγγραφα περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, κατατεθέντα ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ τυπογραφείου, 1878 [4ον σ. 409].
- Κόσμος τῆς Ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Π. Βεργωτῆ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Κορίννης 1878 [σ. 12].
- Νεοελληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, ἥτοι συλλογὴ τῶν παιδαγωγικωτέρων καὶ ἠθικωτέρων λόγων τῶν ἑλλήνων συγγραφέων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, παραφρασθεῖσα εἰς τὴν καθωμιλημένην πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων καὶ πρὸς ἰδίαν μελέτην παντὸς φιλομαθοῦς μετὰ τῶν ἀναγκαίων ὑποσημειώσεων. Ἐκδόται Ἀλέξανδρος Πέννιος, Ν. Δημητρόπουλος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1878.
- Κόσμου νεότης, τουτέστιν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἠρωϊκῆς ἐποχῆς, σύγγραμμα Γ. Ε. Γλάδστωνος, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Μ. Ἰδρωμένου. Τεῦχος 4. Ἐν Κερκύρα, τύποις Ἰωσήφ Ναχαμούλη [μικρὸν 8ον, σ. ἡ καὶ 220].
- Ὄρησκευτικὴ τοῦ λαοῦ βιβλιοθήκη. — α] Βίος τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, φυλλάδιον Β'. β] Βίος τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος, φυλλάδιον Γ'. ὑπὸ Δημητρίου Εἰρηνίδου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμοῦ, 1879 [16ον, σελ. 32 ἕκαστον φυλλάδιον].
- Ὁ εὐγενὴς βασιτάζος, κωμῳδία εἰς πράξεις τέσσαρας ὑπὸ Θεοκλήτου Δ. Κουρούκλη, φοιτητοῦ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ὁ Παλαμῆδης», 1879. Τιμᾶται ν. δραχ. 4 1/2. [16ον σ. ιδ' καὶ 70].
- Ἀκολουθία τῶν ἁγίων παθῶν, ἥτοι τῆς Μεγάλης Πέμπτης, τοῦ Ἐπιταφίου θρήνου καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Ἐκδίδονται ὑπὸ Κ. Κ. Ἀθήνησι, τυπογραφεῖον «Ὁ Παλαμῆδης», 1879. Τιμᾶται δραχ. 4. [16ον, σ. 8].
- Διηγῆματα μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Γ. Α. Μ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Συζητήσεων, 1879. Τιμᾶται δραχ. 4, 40. [16ον, σ. 610].

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1879 Μάρτιος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,12	χιμ.
Μεγίστη »	759,90	(τὴν 16 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	743,52	(τὴν 1 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	12,44	
Μεγίστη »	21,3	(τὴν 26 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	1,1	(τὴν 10 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 28,18 χιμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 1 ΒΔ, 10 ΒΑ, 1 ΝΑ, 2 Ν.

Ἄπριλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,67	χιμ.
Μεγίστη »	759,03	(τὴν 1 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	739,00	(τὴν 25 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

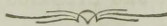
Μέση θερμοκρασία	17,01	
Μεγίστη »	26,4	(τὴν 22 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	8,1	(τὴν 2 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 6 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 24,12 χιμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 22 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΑ, 2 ΝΑ, 5 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

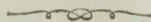
Ἐν σελίδι 300, στίχῳ 19 ἀντὶ Μακεδονία γράφει Θράκη, καὶ ἐν στίχῳ 20 ἐξάλειψον τὴν λέξιν «Παλλήνης» ὡς περιττεύουσιν.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ Ζ' ΤΟΜΩ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

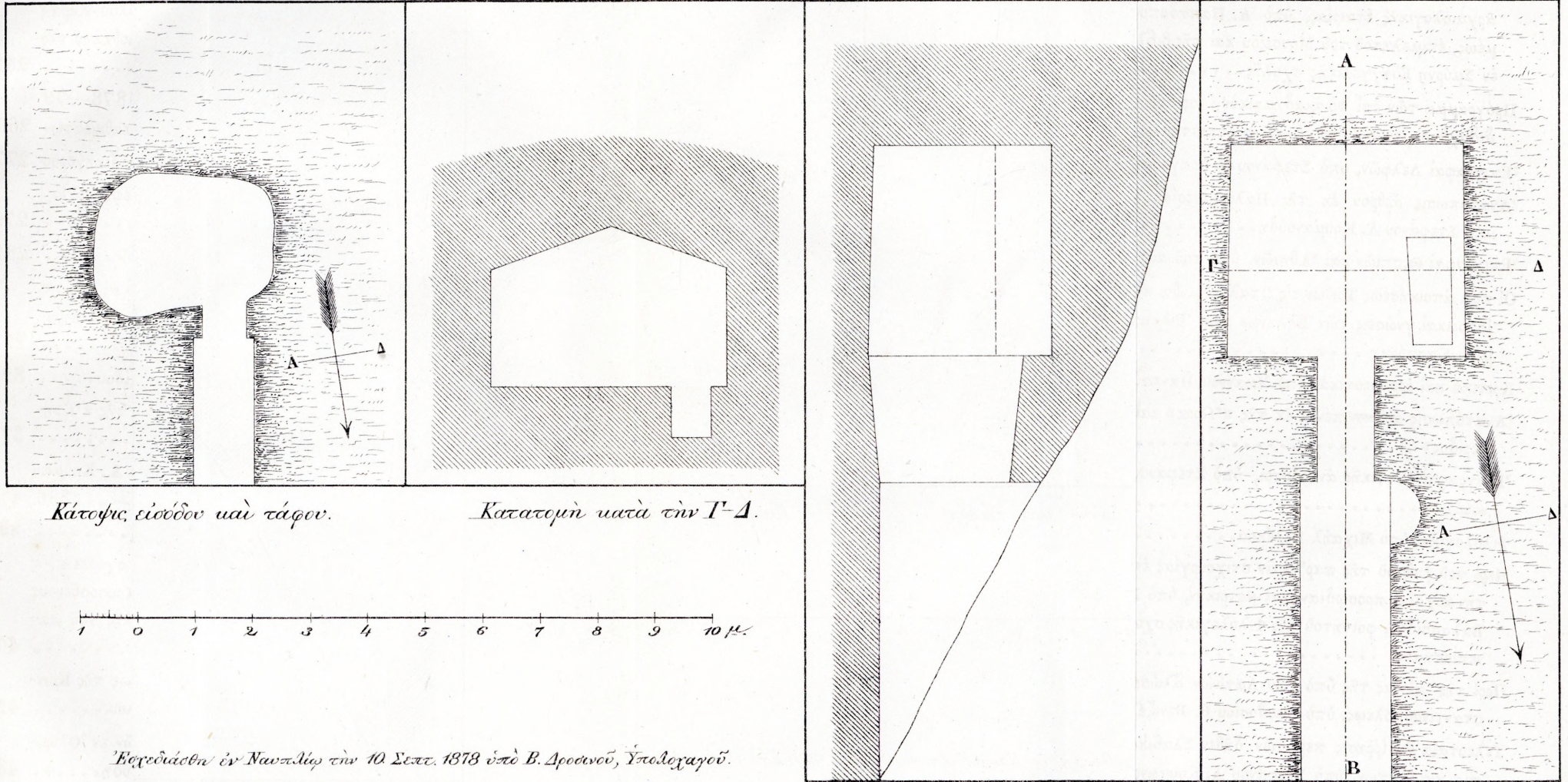
	Σελ.
Λόγος εισιτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου Δ. Φ.	3
Ἐκθεσις τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος τοῦ ἔτους 1877, ὑπὸ τῶν κριτῶν Ε. Κοκκίνου, Θ. Ὀρφανίδου καὶ Θ. Ἀφεντούλη.	35
Περὶ τῆς οἰκίας τοῦ Σωκράτους, ὑπὸ Σ. Δ. Βάλβη.	61
Ἡ παρὰ τῇ Θήρᾳ ἔκρηξις τοῦ 1650, ὑπὸ Κ. Στεφάνου. . .	66
Ἐπιγραφαὶ ἐκ τοῦ Ἀσκληπείου καὶ τῶν πέριξ τόπων, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη.	74
Βιβλιογραφικά, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ	97, 394, 491
Κριτικὰ καὶ γραμματικὰ, ὑπὸ Κωνσταντίνου Σ. Κόντου.	100, 145, 232, 346, 449
Περὶ τῆς κινήσεως τοῦ Ἡλίου ἐν τῷ χῶρῳ, ὑπὸ Δ. Κ. Κοκ- κίδου	123
Βιβλία νεοφανεῖα.	140, 214, 292, 397, 492
Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ Ἀσε- ροσκοπεῖου Ἀθηνῶν.	143, 219, 295, 400, 498
Παροράματα.	144, 219, 498
Περὶ μεταφράσεως ποιητῶν, ὑπὸ Σ. Δ. Βάλβη.	167
Ἐτυμολογικαὶ παρατηρήσεις, ὑπὸ Δ. Αἰνιᾶνος.	178
Περὶ τῶν παρὰ τὴν Ναυπλίαν παναρχαίων τάφων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη	183
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις περὶ Ἐλευσίνος καὶ Δελφῶν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.	202
Ἐπιγραφαὶ διαφόρων μερῶν, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη	205
Βιβλιογραφία [περὶ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας Ν. Κοτζᾶ],	

ὑπὸ Ἡλίας Ν. Στρούμπου, γραμματέως τῆς δημαρχίας Πειραιῶς	221
Περὶ τῶν βυζαντινῶν σταθμῶν τοῦ Μουσείου τῆς Ἀθήνησιν ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας, ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, ἐπιμελητοῦ τοῦ Μουσείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῆς σχολῆς	257
Πρόγραμμα τῶν ἐπὶ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος τοῦ 1878—79 διδασχθησομένων ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ μαθημάτων	266
Ἐπιγραφαὶ Δελφῶν, ὑπὸ Στεφάνου Ν. Δραγούμη, δικηγόρου	277
Ἀνατύπωσις ἀρθροῦ ἐκ τῆς Παλιγγενεσίας [ἐφημερίδος] ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη	279
Ἐπιγραφαὶ Θεσπιῶν καὶ Ἀθηνῶν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ	281
Οἱ περὶ ἀποικίσεως Τρώων εἰς Ἰταλίαν μῦθοι καὶ αἱ πρῶται ἱστορικαὶ γνώσεις τῶν Ἑλλήνων περὶ Ῥώμης, ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη	297
Κριτικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ, ὑπὸ Ἰωάννου Πανταζίδου	321
Ἀνατύπωσις ἀρθρων πέντε ἐκ τῆς «Ἔρρας» καὶ τῆς «Ἐφημερίδος»	374
Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς ἀνέκδοτοι, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη	386, 478
Φιλολογικὰ, ὑπὸ Μιχαὴλ Λελέκου	395
Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς παρ' ἡμῖν στιχουργίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσφδίαν καὶ μετρικὴν, ὑπὸ Χρυσοσθένους Βαλασσίδου, φοιτητοῦ τῆς Φιλολογικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου	401
Περὶ τῆς αἰτίας τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ Θεοδοσίου Β. Βενιζέλου	425
Τελευταία ἀντίρρησης περὶ τῶν δῆθεν Σλαβικῶν ἐν Ὀλυμπία κτισμάτων, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη	487

Δύο κῶν παρὰ τὰς ἀναρτομίας ὑπορείας τοῦ Παλαυκιδίου κειμένων τάφων.

Πίν. Α'

Κάτοψις εἰσόδου καὶ τάφου.

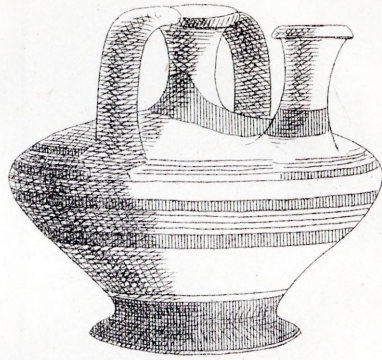
Κατατομὴ παρὰ τὴν Γ-Δ.

1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 μ.

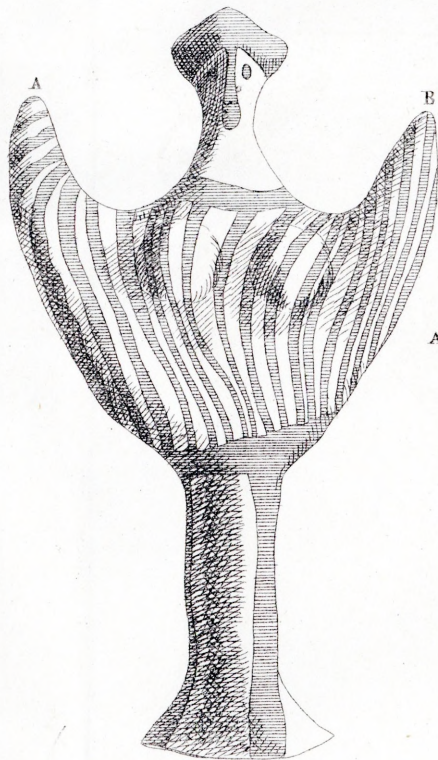
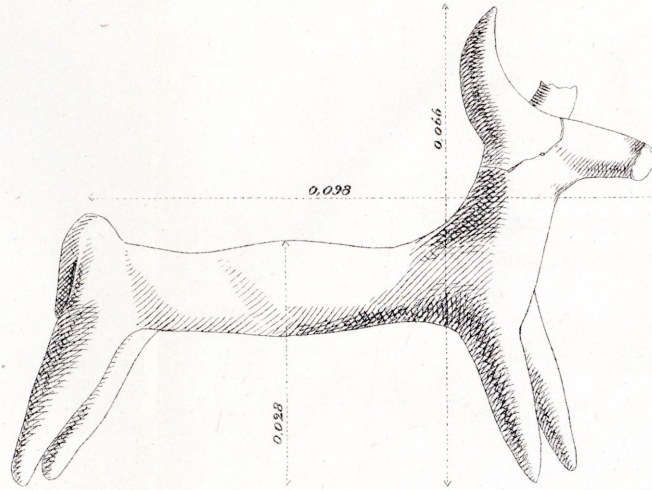
Ἐξετάσθη ἐν Ναυπλίῳ τὴν 10 Σεπ. 1878 ὑπὸ Β. Δροσινῶ, Ἱστοριογράφου.

Κατατομὴ παρὰ τὴν ΑΒ.

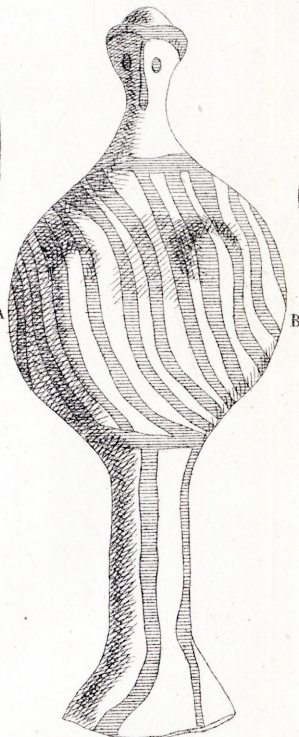
Κάτοψις εἰσόδου καὶ τάφου.

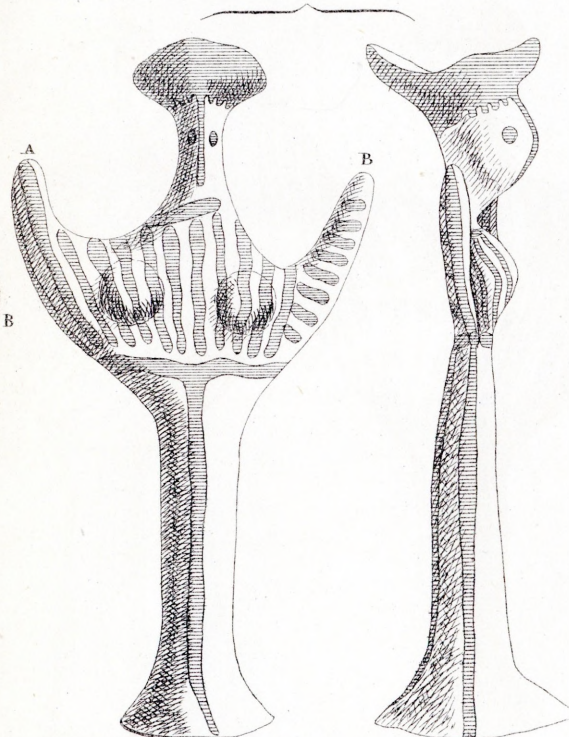
Ύψος 0,086. Διάμετρος 0,098.

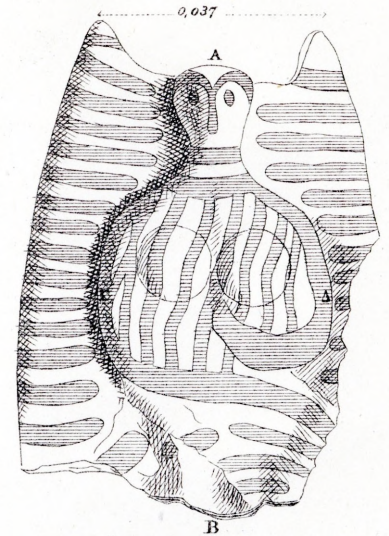
Ύψος 0,128. Πλάτος (ΑΒ) 0,070.

Ύψος 0,130. Πλάτος (ΑΒ) 0,046.

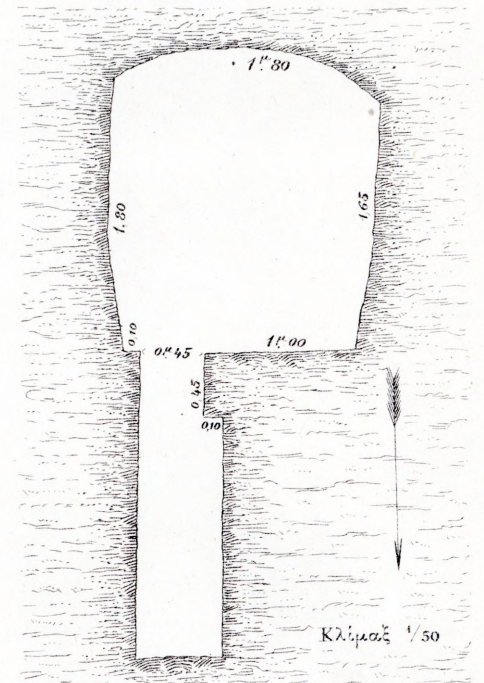

Ύψος 0,109. Πλάτος (ΑΒ) 0,058.

Ύψος (Α-Β) 0,062. Πλάτος (Γ-Δ) 0,035.

ΚΑΤΩΦΙΣ ΤΟΥ ΑΣΥΛΗΤΟΥ ΤΑΦΟΥ.

Κλίμακας 1/50